

FRIDERICI
HOFFMANNI
MEDICINÆ
RATIONALIS SYSTEMATICÆ

TOMI QUARTI,

Quo specialis Morborum pathologia, & huic superstructa
solida therapia cum medendi Methodo cautelis
Clinicis, & Morborum enarrationibus
adjuncta Epicrisi, exhibentur

PARS QUARTA
DOCTRINAM MORBORUM

*Ex viscerum labe partiumque solidarum atonia perspicua &
demonstrativa methodo tradens.*

VENETIIS, MDCCXXXVIII.

EX TYPOGRAPHIA BALLEONIANA.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

DEDITÆ ARTIS SALUTARIS

Studio asclepiadarum progeniei stipendium hoc
septimum confert octavum si Deus vitam
viresque prorogat vovet.

FRIDERICUS HOFFMANNUS.

PRÆFATIO.

Therapiæ rationalis tomum quartum lectori peritiæ medicæ cupido jam exhibeo paulo tardius, quam promiseram, ob incrementos quotidie occupationes in senio, quo vires corporis non parum decrescere incipiunt. Complectitur hic tomus ægritudines, quæ paulo longius protrahuntur admodumque difficilem recipiunt sanationem; unde etiam chronicarum nomine veniunt, & recte duplicis esse generis statuuntur, quarum aliæ a solidorum motu nimis adaucto nascuntur, ut fere sunt spasmodico-convulsivæ, in præcedente jam tomo pertractatæ; aliæ contra a solidarum partium motricium imbecillitate tonoque ac robore dejecto, & abhinc dependente languidiori fluidorum motu oriuntur, quarum indolem & effectus jam describere propositum est. Scire autem licet, hos morbos iterum dupliciter esse considerandos: alii quippe, qui mentem ac sensus afficiunt, in suprema corporis parte sedem suam ac domicilium constituunt, quorum naturam, causas & medendi methodum in prioribus hujus voluminis capitibus paulo accuratius evolvere annisi sumus; reliquos, qui ex viscerum medii & infimi ventris, quæ vitalium humorum elaborationi ac depurationi serviunt, atonia ortum trahunt, in posterioribus capitibus accuratiori tam pathologicæ quam therapeuticæ considerationi subjecimus. Atque hi morbi in universum ejus sunt naturæ ac conditionis, ut ob lentiores & vacillantem sanguinis & humorum circuitum stagnationes, vasorum obstructions & indurationes, adeoque labem solidis partibus & visceribus inferant vitæ insensissimam, quæ profecto difficillime expugnatur. Quare etiam horum morborum sanatio summam medentis prudentiam & accuratorem appropriatorum summeque efficacium remedium cognitionem desiderat; siquidem in nullo morborum genere ars nostra magis se manifestat, ac in cura chronicarum affectionum, quia sub his parum potens natura haud facile vitium, altius insidens, suis viribus excutit; quum contra confiteri omnino oporteat, artem in acutis parum valere; utpote in harum curatione plus sibi natura vindicet, & ibi medicus sæpe spectatorem tantum agat. Neque hæc veritas anti-

P R Æ F A T I O.

quos rei medicæ scriptores latuit, ex quibus vel unicum *Cornellum CELSUM* in testimonium vocare lubet, cujus verba, quibus libro III. præfatur, non alienum puto hic recensere: *In nullo quidem, inquit, morbo plus ars quam natura sibi vindicare potest, utpote cum repugnante natura nihil medicina proficiat; magis tamen ignoscendum medico est, si minus proficiat in acutis, quam in longis: ibi enim breve spatium est, intra quod, si quod auxilium non profuit, ager extinguitur, hic deliberationi & mutationi remedium tempus patet.* Ad hoc adsertum paulo clarius intelligendum multum juvabit, quando ad naturam, quæ ab antiquissimo artis nostræ parente in pluribus locis morborum medicatrix salutatur, attentius advertentes quid possit quidque valeat in acutis & valde gravibus affectionibus, rite perscrutemur. Naturæ autem nomine hoc loco non sapiens quoddam, corpori animantium insidens & functiones ejus dirigens principium; sed nos in feliciore seculi medici luce constituti, nihil aliud, quam jugem ac perennem sanguinis & humorum per compagem corporis mere vasculosam in orbem motum, a cordis & vasorum omnis generis systaltica vi dependentem intelligimus; cujus beneficio corpus in se corruptioni expositum per continuam heterogenearum partium subtractionem a putredine vindicatur. Et hic motus vere vitalis, qui a rebus & mere naturalibus & externis, potissimumque ab aere & alimentis, recte id pronuntiante *HIPPOCRATE*, proficiscitur, non modo sanitatem conservat, sed etiam ad sanationem morborum multum valet. Nam intensior & celerior in acutis redditus ipsam causam, quæ febrem inducit, brevi & certo tempore, per congrua emunctoria eam expellendo, tollit & sæpius ægritudines periculi plenissimas, ipsam pestem, inflammatorias & exanthematicas febres, sua sponte, parum adjuvante medico, feliciter persanat. Res vero longe aliter se habet in longis affectionibus, ubi languidior & tardior sanguinis circuitus ad ingignendos morbos, accumulando materiam excrementitiam, multum contribuit. Tantum enim abest, ut causæ morbificæ, altius vitalibus partibus insidenti, elidendæ & foras eliminandæ sufficiat, ut omnino opus sit medico, qui consilio & auxilio succurrens efficacibus remediis materiam valetudini insensam ad excretionem præparet, pertinaces obstructions solvat, & sanguinis segniorem motum augendo, per aperta emunctoria, quæ noxia sunt proscribere contendat. In morbis igitur chronicis, tum avertendis, tum sanandis & levandis, medicus omnino artis præstantiam quam optime potest ostendere, & nominatim quidem in diuturnis febribus, in morbo melancholico-hypochondriaco, cachexia, tabe, hydrope, scorbuto, lue venerea, asthmate convulsivo, gonorrhœa & fluore albo inveterato, sphacelo, morbo nigro Hippocræ hæmoptysi, cruento vomitu & hujus generis pluribus; quæ ope naturæ nunquam faneſcunt, sed utique desideratissimam medici opem postulant. Quicumque itaque in ejusmodi morbis præ aliis laude quidquam digni efficere potest, is certe aliis præferendus & præstantissimus habendus est. Verum, sicut peritia medici in hisce morbis quam maxime se prodit;

prodit; ita etiam ignorantia & imperitia, si quis non recte eos tractare novit, se manifestat. Certe, si veritatem non dissimulare debemus, inter perpaucos eminent illi; qui in contumacibus hisce morbis, quid noceat vel profuit recte dijudicare valent: pauci quoque sunt, qui intimas eorum causas, ad quas tollendas omnis medentis dirigi debet intentio, & sedes, ubi consistunt & tyrannidem suam exercent, verè perspectas habent; multominus appropriata & efficacia adversus eos remedia norunt. Surrexerunt nostra tempestate, qui ex plethora atque ex sanguinis excretionibus deficientibus & suppressis omnem chronicarum passionum originem derivare summo studio contendunt, quum tamen, re altius perspecta, magis a boni sanguinis defectu, feri excrementitii colluvie & copia, debilitate generis nervosi & viscerum labe, earum origo & symptomatum causa sit derivanda. Ex qua falsa theoria, perversa demum medendi ratio processit; siquidem fere omnis generis chronicos morbos per venæsectionem in pedē crebrius instituendam & per medicamenta, quæ fluxum sanguinis, præsertim in viris hæmorrhoidalem promovent, & avertere & perfanare sibi persuasum habent, effectu tamen minus auspiciato succedente. Nam ubi nec sanguinis est abundantia, neque natura ad istum fluxum est disposita, frustraneus est omnis labor, quum potius non semel sed sæpius observavi, diu continuata hac methodo tractatos ægros in pathemata hypochondriaca, a quibus liberi antea fuerunt, incidisse, vel illa ipsa longe pertinaciorē reddita fuisse. Quodli enim nimia sanguinis profusione robur partibus, quæ digestionī, sanguificationi & salutaribus excretionibus servant, subtrahitur, vis alimentorum digestrix imminuitur, & crudi humores abeunt in sanguinem, qui dein ad intestinum rectum plus justo appulsus & exitum ibi non inveniētes dolentes cæcas hæmorrhoides, stagnationes & molestas in osse sacro dorsoque tensiones & spasmos proritat; ut hinc facile sit intellectu, hanc quidem medendi methodum non prorsus carere suo usu, minus tamen esse universalem, sed pro ratione corporum & causarum morbosarum valde limitandam. Quum itaque ex falsis suppositis hypothesebus & præjudicatis opinionibus ordinario falsæ conclusiones & perversa judicia nasci soleant, certe non subit mirari, quare qui supra commemoratæ pathologiæ favent, nullam nisi in partibus infernis & pede admittere venæsectionem velint, rejecta prorsus illa, quæ in superioribus & manu instituitur, ex metu, ne salutaris excretio per venas sedis præpediatur: quum tamen ex veterum æque ac recentiorum & nostra quoque observatione per venæsectionem in plethoricis in manu decenter institutam molestissimus ille fluxus per hæmorrhoides, qui summa circumspectione in regimine vitæ per omne reliquum tempus eget, saluberrime possit præcaveri. Plura mihi obvia recensere possem exempla, ubi in sanguine plenis & vegetis corporibus, in quibus nulla ad hunc fluxum dispositio nec proclivitas apparuit, repudiata sanguinis missione in manu, ea tantum in pede fuit instituta, propter exiguas autem venas parum sanguinis effluxit, graves chronici morbi,

morbi, ut sunt asthma sanguineum cum hydrope anasarca junctum, affectus soporosi, paralytici quoque & podagrici suborti fuerunt, qui per sufficientem sanguinis selecta in manu vena detractionem insigniter levati & convenientium remediorum ope sanati fuerunt integerrime. Ceterum ingenue etiam hoc loco confitendum est, communem, quæ nostris temporibus viget, chronicis affectionibus medendi methodum maxima ex parte præposteram esse atque perversam, adeo ut inde non convalescant ægri, sed pejus potius habeant & diutius torqueantur. Plurimi in hac male fundata versantur opinione, in rebellibus hisce morbis vi quadam & multum validis medicamentis opus esse ad obstructionum repagula referanda, humores viscidos & in minimis meatibus subsistentes fortiter resolvendos eosque per excretoria ejciendos; quare non temperatis, lenioribus & sic dictis Galenicis, sed activis, fortioribus, chymico igne excoctis & ex mineralium regno petitis ad averruncandos hos morbos remediis utuntur; cum tamen vera & confirmata satis experientia contrarium plane doceat. Nam si ullo in morbo sanando exquisita victus ratio, moderatum vitæ regimen & remedia leniora, temperata dietetica & paregorica usum præstant eximium, id ipsum eerte de longis & diuturnis affectionibus valere arbitror. Ego hinc plena testari fide possum, me, qui jam per quinquaginta & sex annorum spatium, annuente Deo, artem exercui & docui, præ multis aliis in vincendis chronicis morbis felicem fuisse, potissimumque operæ pretium fecisse per decentem aeris & locorum mutationem, corporis variam exercitationem, per aquæ puræ & aquarum mineralium tam frigidarum quam thermalium potum, per lactis ejusque seri dulcis & aciduli, pitisanæ, infusorum specierum appropriatarum ex aqua usum, per interna valde temperata corrigentia & evacuantia, item balsamica nervina, per balnea, infusus, pediluvia, fomenta & demum quoque per abstinentiam tenuemque victum; si modo patientia, ægrorumque obedientia & sufficiens ad medendum tempus accesserit. Neque vero dissimulandum est, inter causas, cur multi difficiles morbi ad sanitatem non reducantur, hæc potissimum valere, quod tam medici quam ægrotantes ut plurimum, nisi statim auspiciatum remediorum effectum conspiciant, ad crebram mutationem medicamentorum valde proclives sint. Et revera nihil magis valetudini offisit, ac crebrior remediorum variatio & copia. In universum quippe tenendum est, omnis generis morbos, maximeque diuturnos, non multa & varia, sed pauca, selecta, & simplicia magis quam composita, leniora, quam validiora desiderare remedia, sed eorum continuatione opus habere. Nam uti natura in omnibus est simplex & simplices quoque morborum sunt causæ; ita quoque in sanando & simplicitate & paucis adparatu gaudet. Et uti in magnis rebus expediendis tempore sufficienti opus est, sic pariter id valet in artis operibus. Ultimo loco inter causas ægræ curationis nec hoc reticendum puto, quod ægri, præsertim malo hypochondriaco afflicti, peculiari animi adfectu laborent, qui mihi nomine pharmacomaniz venit,

venit, quo perpetuo medicamina urgent & omnes, qui nomen gerunt medici, in consilium adhibent, eorumque medicamentis utuntur, inde vero efficiunt, ut nunquam valetudinem recuperent. Præfari hæc volui brevibus circa curationes morborum, qui ex atonia oriuntur & in præfenti libro explicantur, ut in limine quasi B. L. perspiciat, quam viam in his pertractandis ingressus fuerim, quamque methodum artem exercentibus commendandam præcipue judicem, nullius dubitans, quin, si non præfens ætas, tamen posteritas veritatem & insignem fructum ex scriptis meis sit peritura, præsertim si a præjudiciorum dura servitute liberatos animos lectores attulerint, & usu rerum tantum profecerint, ut a solida multorum annorum experientia mihi enata præcepta, experiendo intelligere & comprobare valeant.

CONSPECTUS CAPITUM

QUÆ HOC VOLUME CONTINENTUR.

Cap. I. De nervorum resolutionibus.	Carte 1
II. De adfectibus soporis comate, caro, & lethargo.	28
III. De vertigine.	45
IV. De gutta serena.	60
V. De visus imbecillitate.	70
VI. De auditus vitio.	81
VII. De aphonia.	94
VIII. De delirio melancholico & maniaco.	102
IX. De virium lapsu & animi deliquiis.	130
X. De subita morte & morbis insanabilibus ex polypo oriundis.	146
XI. De adfectione phthisica, sive tabe.	158
XII. De cachexia icterica	188
XIII. De cachexia & chlorosi.	207
XIV. De hydrope.	226
XV. De flatulentia & adfectione tympanitica.	256
XVI. De cachexia uterina, sive fluore albo.	271
XVII. De gonorrhœa benigna & maligna.	286

NOI REFORMATORI

Dello Studio di Padoa.

HAvendo veduto per la fede di Revisione, & Approbazione del P. F. Paolo Tomaso Manielli Inquisitore, nel Libro intitolato; *Friderici Hoffmanni Medicina Rationalis Systematica Tomi quatuor, quo Specialis Morborum &c.* non v'esser cos'alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Attestato del Segretario Nostro; niente contro Principi, & buoni Costumi, concedemo Licenza a Sebastiano Coleti Stampatore, che possi esser stampato, osservando gl'ordini in materia di Stampe, & presentando le solite copie alle Pubbliche Librarie di Venetia, & di Padoa.

Dat. 10. Marzo 1738.

(Gio: Francesco Morosini Cav. Rif.

)

(Pietro Grimani Cav. Pr. Rif.

Agostino Gadaldini Segr.

CAPUT I.

DE

NERVORUM RESOLUTIONIBUS.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

*De mor-
bi in hoc
capite
extra-
neatur.* DE morbis ex viscerum, partium-
que solidarum atonia oriundis
scripturi, recte ab iis incipere posse vi-
demur, qui in capite, principe totius
machinæ humanæ parte, suam ha-
bent sedem, partiumque in eo sita-
rum atonia vel debilitate nituntur.
Quos quidem inter primum jure meri-
toque locum occupant nervorum re-
solutiones, quas medica schola apo-
plecticonum, hemiplecticonum, &
paralyticorum nomine exprimere so-
let affectuum. Nec erit alienum,
hanc morborum, non adeo multum
inter se discrepantium, easdemque fer-
me origines agnoscentium trigam, uno
hoc & primo simul complecti capite.

§. II.

*De or-
ganis
motoriis
& sen-
sibus.* Omnes hi morbi versantur circa
sensus motusque nostri corporis, &
eorum organa, quorum primaria ner-
vos esse, & inde constructas nervosas
ac membranaceas partes, nemo est
medicorum, qui dubitaverit. Nervus
componitur ex canalibus tenerrimis,
fluidum tenuissimum vehentibus, &
a membrana, meningum cerebri pro-
pagine inclusis. Ambiens hæc mem-
brana omnis generis vasculis, etiam
lymphaticis instructa est; unde & in-
flammati & tumere potest: annotan-
tibus celeberrimo BOERHAVE *prax.*
med. P. V. pag. 11. & BARTHOLO-
MÆO DE MOOR *Pathol. cerebri*
Cap. X. pag. 302.

Tom. IV. Parr IV.

§. III.

Quæ causa per nervos sensum mo-
tumque corpori præstet, multis qui-
dem eos usque agitur controversus; *Quid sit
nervus
sensu
& debi-
litas.* nos vero non aliam, scopo præsertim
medico magis accomodatam agnosci-
mus, quam fluidum subtilissimum,
lymphaticum puriori aereo-æthereæ
elastica substantia imbutum, quod ab
arterioso sanguine intra cerebri, ce-
rebelli, medullæque spinalis canali-
culos secretum, & in tubulos fibril-
larum nervearum, ex his in nervos,
& denique omnes totius corporis ner-
vosas partes truditur. Fluidum hoc
sufficienti quantitate, & proportio-
nato impetu in nervos & nervosas
membranas producit horum tensio-
nem: qua recte constituta, sensus
motusque per totum corpus optime vi-
gent, ipsique nervi naturali tono &
elaterè præditi dicuntur. Robusti au-
tem vocantur nervi, si particulæ mi-
nimæ illos constituentes ita coherent,
ut vi fluidorum naturali, quin & hac
paullo majori superandæ existant pa-
res: a qua si ob cohesionem laxiorem
superantur, debilitatis accusamus ner-
vosum genus.

§. IV.

Nervus naturaliter tensus fluido
nunquam non plenus est: hinc in ulti-
ma sui extremitate vel leviter att-
actus, impressum sibi motum juxta *Quomo-
do fiant
sensus
& mo-
tus vo-
luntarii*
hydraulicas leges ad cerebrum & com-
mune sensorium usque incredibili ce-
leritate propagat; haud secus, ac si
A tubu-

tubulum aqua repletum, & in utraque extremitatum vesica munitum videas, qui motum uni extremitati impressum, protinus cum digito alteri extremitati incumbente communicat. Hanc sensuum nomine significamus actionem. Motus voluntarii instrumenta sunt musculi, ex fibrillis nerveis seu tendinosis, & carneis, quæ fibrillis nerveis undique sunt intertextæ, compositi; qui hunc in modum suas perficiunt actiones: Fibre nervosæ & tendinosæ una cum carneis eo usque tendi & lymphæ adimpleri debent, ut transeuntem per muscolum sanguinem paullo remorentur; qui subsistens inflat ventrem musculi, & hoc intumescente abbreviatur musculus, ejusque finis una cum adnexa ei parte movenda versus principium trahitur: unde sub actione musculus tactu durior, ac velut renitens deprehenditur. Hinc in scopum nostrum colligimus, ad præstandos motus majorem vim, & copiosorem fluidi nervei influxum requiri, quam quidem ad sensus.

§. V.

His præmissis, clarissime patet, quod imminuto fluidi tenuissimi in nervos influxu, horum actio tam ad motus, quam ad sensus præstandos vel prorsus aboleri, vel saltem ex parte impediri debeat: & ex hoc fonte nascuntur morbi, quos titulo resolutionis nervorum complectimur. Per hanc enim intelligimus movendi, vel simul sentiendi impotentiam, ab imminuto fluidi nervei in nervos influxu dependentem. Hujus varii sunt gradus, e quibus primum binos, tanquam generatius notabimus: vel enim motus voluntarii, & actiones animales, omnes sensus, ipsiusque rationis usus pereunt, homoque velut fulmine percussus concidit: vel sensuum ac rationis usu existente integro, motus saltem voluntarii ac animales actiones, vel ad summum sensus tactus languescant, vel prorsus abolerentur. Priori in casu morbi resultant apoplectici; posteriori vero paralytici.

§. VI.

Apoplexiæ tres iterum sunt gradus: Apoplexiæ quorum summus & nunquam non lethalis est, si cum sensibus, motibusque animalibus, vitales simul, omnesque totius corporis actiones uno impetu prosternunt; de qua MED. SYST. Tom. IV. P. II. S. I. C. VII. sub titulo hæmorrhagiæ cerebri egimus. Alter gradus tollit sensuum, motuumque voluntariorum ac rationis usum; non autem vitales prosternit actiones, nec in mortem semper terminatur, sed plerumque in hemiplecticos transit affectus. Tertius denique, ac levissimus, qui etiam apoplexiæ spasmodicæ nomen meretur, iisdem ac secundus se prodit notis: differt tamen ab eo, quod breviori tempore penitus debelletur, & rarius in paralyticos abeat affectus. Et de hoc leviori apoplexiæ gradu hoc potissimum nobis agendum erit loco.

§. VII.

Ea his se prodit notis: antecedunt per satis longum tempus sensuum, visus potissimum ac auditus imbecillitas, vertigo, artuum gravitas, tremor, actionum animalium torpor, & plerumque passionum hypochondriacæ vel hysteriæ. Hæc inter improvise contingit, ut homo omnibus sensibus, rationis usu, ac motibus animalibus privatus prosternatur; exhibeat pedes, artusque inferiores frigidos, cutim aridam, spasmusque constrictam, faciem vero & oculos rubentes, sanguine turgidos, & arterias fortiter celeriterque pulsantes. In tali paroxysmo per aliquot horas constituti, vel vomitibus quibusdam sponte subortis viscidæ multum reddunt saburræ, vel sudores per totum corpus erumpentes experiuntur, tumque ad se redeunt, atque rationis haud secus, ac sensuum motuumque recuperant integritatem. Multi narrant, sub tali paroxysmo constrictas ipsis fuisse fauces, deglutiendi vim abolitam, pectusque vinctis quasi coarctatum. Repetit ejusmodi insultus, nisi medela feratur, sæpius,

ſæpius, tandemque in mortiferam cerebri tranſit hæmorrhagiam.

§. VIII.

Contra vero hemipleſici morbi audiunt, ſi ſalvo rationis, motuumque vitalium uſu, movendi ſaltem juxta voluntatem potentia, aut cum ea ſenſus tactus labefactatur. Talem hemipleſiam ſive paralyſin dari univerſalem, quæ totum corpus afficeret, negamus, niſi forſan ſub ipſa apoplexia: nec credimus dari paraplexiam, quæ totum corpus, ſalvo manente capite, reſolveretur; noſtræ ſaltem praxi nunquam ſe talis obtulit morbus. Omnis potius paralyſis vel alterutrum corporis latus, idque totum afficit, & movendi, atque ſimul ſentiendi potentia privat; vel certæ tantum parti inhæreſcit. Prior hemipleſia dicitur; ſi quando dimidium capitis ac faciei latus ſimul ſit reſolutum, alias non niſi paralyſis alterutrius lateris audit: poſterior vocatur paralyſis particularis, & eſt vel vera vel ſpuria. Illa ſedem ſuam plerumque in ſpinali medulla, ejuſque mox ſuperiori, mox media, mox inferiori parte habet, & movendi pariter ac ſentiendi aufert potentiam: hæc movendi ſaltem quadam impotentia ſe prodit, & humorem per meſaſin ad ipſos nervos devolutum, hoſque comprimentem pro cauſa agnoſcit.

§. IX.

Hemipleſia vel prægreſſum inſultum apoplecticum ſequitur; vel abſque eo cum refrigeratione lateris paſſuri & præcedente vertigine incipit, & ſenſim in motus ſenſusque deſinit abolitionem. Sanum latus ſæpenumero ſpaſmodicis ac convulſivis agitatur motitationibus; oriſque canina non raro conſpicitur tortura; & progrediente malo mentis quoque functiones, & cum primis memoria labefcere incipiunt. In paralyſi particulari, annotante COELIO AURELIANO Lib. II. Cap. I. antecedit partis paſſuræ grævedo, tardus motus cum ſtupore, pallore, & torpedo: pars affecta

laxa eſt, mollis, flaccida, attactu frigida, & vel atrophica, vel tumore œdematoſo imbuta cernitur. Caveas vero, ne motus voluntarii impotentiam, quæ paralyſin comitatur, confundas cum ea, quæ rheumaticis arthriticisque nonnunquam jungitur affectibus: hanc enim partis affectu dolore, ſpaſmo & ſæpius convulſione ſtipatam deprehendimus; quæ moleſtiæ ab affectibus paralyticis valde ſunt alienæ.

§. X.

Paralyſis particularis varias afficit partes. Nonnunquam artus inferiores una cum imi ventris partibus, intergris illis, quæ ſupra diaphragma ſunt, mox movendi ſolum potentia, mox ſentiendi ſimul facultate privantur: tumque urinæ & alvus contra voluntatem redduntur, ac tandem tumor œdematoſus, lenta febris & mors ſuccedunt. Interdum brachia & manus paralyſin patiuntur, quæ ſi ſpuria fuerit, & poſt colicam evenerit, dicitur paralyſis ex colica; ex aliis vero cauſis orta paralyſeos manuum nomen obtinet. Datur paralyſis palpebrarum, ubi hæc nequeunt attolli, & invitum lacrymarum fluorem urget. Lingue reſolutio dicitur aphonia, quam ſuo loco pertractaturi ſumus. Si pharynx paralyſi afficitur, omnis aboletur deglutitio; cujus differentiam a ſpaſmo pharyngis videas in MED. SYSTEM. Tom. IV. P. III. S. II. C. V. §. VI. Oeſophagus, ventriculus ac inteſtina in moribundis reſolvuntur, tumque aſſumta, maxime potus cum ſtrepitu, murmuribusque deſcendunt. Paralyſis ſphincteris ani per inteſtini recti procidentiam ac ſæcum involuntariam excretionem ſe prodit; veſicæ urinariæ ex invito urinæ fluxu judicatur; veſicularum ſeminalium ex perpetua ſeminis effuſione cognoscitur; muſculorum membri virilis a denegata concumbendi & membrum erigendi potentia ſignificatur. Cordis dari paralyſin, quam mors repentina abſque ullis evidentiſſimis cauſis eveniens innuit, e

veteribus jam Herophilum credidisse refert COELIUS AURELIANUS. *L. II. C. I. p. 348.* & e recentioribus affirmat BOERHAVE *Prax. med. P. V. pag. 13.*

§. XI.

*Causa
proxima
resol-
utionis
nervorum*

Proximam causam & formalem recensitarum affectionum rationem in plus minus intercepto fluidi nervei in nervos influxu consistere; ex §. IV. & V. quivis poterit intelligere. Inde quoque statim adparebit ratio, cur alia vera, alia spuria sit paralytis. Hæc enim facilius fit, quam illa; quoniam sensus abolitio totalem fere fluidi nervei defectum supponit, motus autem impotentia imminutum saltem ejus influxum sequitur. Quæ vero causæ remorari valeant hunc influxum; curatius indagari oportet. Plures medicorum obstructionem nervorum accusarunt; sed eam locum habere non posse, vel ipsa tam tubulorum nerveorum, quam contenti in ipsis liquidi subtilitas docet; id quod fufius demonstravit BARTHOLOMAEUS de MOOR *Path. Cer. C. X. p. 283.* Vera potius causa est vel solutio continui nervorum, uti in vulneribus, aliisque violentis contingit læsionibus; vel compressio aut nervorum ipsorum, aut principii eorundem; a quacunque re ipsis præter naturam incumbente facta. Quum vero unicam hanc omnis nervorum resolutionis statuamus causam; ea tamen diversos producere animadvertatur effectus: videndum, in quo diversitatis consistat fundamentum.

§. XII.

Sedes apoplexiæ & hemiplexiæ, aut scilicet in his morbis peremtorum

Hoc nimirum unice in loci, qui fovet mali causam, diversitate, quarrendum esse; & ratio suadet, & læsiones anatomicae his morbis peremtorum testantur. Omnes enim, qui observationes ejusmodi consignantur medici, ut WILLISIUS, BONETUS, WEPFERUS, probe annotarunt, quod in apoplexia defunctis, vitium nunquam non in cerebro, ejusque ventriculis, nec non in cerebello

obhæserit. Conf. binī notabiles casus de apoplexia lethali, altera ex hydrope cerebri, altera ex sanguine in illo extravasato, quos BRUNERUS in *A. N. C. an. I. dec. III. obs. 153. & 154.* recensuit. Contra vero in hemiplecticis alterutrum medullæ spinalis principium, vel extravasato sero inundatum, vel tumoribus compressum fuisse, iidem perhibent auctores. De feri ibi facta extravasatione, BONETUS *sempulch. L. I. Sect. XV.* observationes recenset; tumorem tunicæ ibi viderunt WEPFERUS in *austario hist. XIV.* & BRUNNERUS *l. cit. obs. 154.* Silentio prætermittimus abscessus, vulnera, ulcera &c. quæ medullam spinalem afficiendo hemiplexiam, cerebrum penetrando, apoplexiam producere observantur. Ad hæc si ex anatomia repetamus, nervos vitalibus functionibus destinatos ex cerebello; sensibus tributos ex basi cerebri, & motibus voluntariis sensuique tactus dicatos, maximam partem ex medulla spinali propullulare: facile colligere poterimus, in omni apoplexia causam nervos comprimentem, intra cerebrum; in paralyti vero intra medullam spinalem; & speciatim in hemiplexia circa alterutrum medullæ principium consistere.

§. XIII.

Inter causas vero, quæ compressio-
nem nervorum in cerebro efficiunt, & tenuissimi ac mobilissimi liquidi in eos influxum intercipiunt, principem fere stagnatio & subsistentia sanguinis in vasis membranarum cerebri locum tenetur; quæ ex valde impedito ejus per venas & sinus venosos libero circuitu & reditu versus cor pronascitur: Nam cum sanguis majori nisu & impetu ad caput fertur, quam ut æquali proportionem in venas recipi possit, ob vasa nimium distenta & expansa subsistit, quod potissimum evenit in plethoricis, hypochondriacis, nephriticis & hysteris ob violentos inferiorum partium spasmos. Nascitur hac ratione interdum levior apoplexiæ species, quam spasmodicam

Causa mediantia apoplexiæ lentioris sanguinis

nomen

nominare consuevimus, eo quod remittentibus spasmodis & derivata sanguinis & humorum mole versus inferiora liberiori sanguinis circuitu per vasa restituta vis mali mox remittere solet; quod potissimum fit mature secta vena, & alvo per clysterem aperta. Sub hoc paroxysmo plerumque facies rubet, pulsus adest celer & plenus, motuus & sensuum est abolitio, & sudore interdum corpus totum diffluit.

§. XIV.

Causa
mediata
apoplex-
ia &
hemi-
plexia
serosa.

Quod si vero hæc stagnatio diutius ob hæserit, & in subiectis sero abundantibus contigerit: secedunt sensim succi tenuiores serosi per porulos vasorum præter naturam expansorum, incumbunt nervis, eosque comprimunt. Hoc si fiat in basi cerebri, nascitur apoplexia, ejusque alter gradus juxta §. VI. quæ delabente ad alterutrum medullæ spinalis crus sero post se relinquere solet hemiplexiam. Hæc ex eadem causa, sine prævia gignitur apoplexia, si serum a stagnante cruore secedens protinus ad medullam decumbat spinalem. Et talis hemiplexia vocatur serosa, quæ corripit subiecta potissimum pituitosa, sanguineo phlegmatica; pulsus in ea est debilis, languidus, facies pallida, quædam somnolentia, & sensuum torpor. De ea verissimum est, quod annotantibus COELIO AURELIANO L. II. C. I. aliisque medicorum, præ aliis senibus, maximeque autumnali ac hyemali tempore sit familiaris.

§. XV.

Causa
remota
resans
nimia
sanguis
nisi mo-
di.

Causas inter remotiores, quæ pro subiectorum varietate mox sanguineam, mox serosam producere valent hemiplexiam, primum locum tueretur sanguinis nimia moles in subiectis activioribus, laxoque & spongioso corporis habitu præditis. Quæ quidem iis inducendis malis eo est opportunior, quo magis humores commoventur: hi enim ebullientes, expandunt nimium tenerrima cerebri vascula, ac nonnunquam plane extravasantur. Hinc explicatu facillimum est, cur ple-

Tom. IV. Pars IV.

thorici ex improvviso dictis affectibus corripantur a nimio veneris usu, a largiori vini calidioris potu, a balneis nimis calidis, a fortiori sub cælo fervidiori corporis motu, ab insolatu (vid. PROSP. MARTIANUS *Comment. p. 102.*) a gravioribus animi affectibus, & a crapulis, maxime si accesserit refrigeratio: mihi quoque in promptu sunt exempla eorum, qui vino, vel cerevisia bene facti, & subinde refrigerati, apoplexia subito perierunt.

§. XVI.

Deinceps nimia sanguinis moles ad nervorum contribuit resolutionem, si per spasmos abdominis & partium infernarum, quacunque de causa productos, ad superiora, maximeque caput compellitur, & in eo stagnat. Hinc derivanda ratio apoplexiæ spasmicæ & hemiplexiæ sanguineæ, quæ accidit subiectis hypochondriacis, ac hysteris: qualem notatu perquam dignum casum in CONSULT. MED. Tom. I. Sect. I. casu XIX. reperies. Hinc etiam in praxi medica sæpenumero licet observare, mensium & hæmorrhoidum excretionem non rite succedentem ad nervorum resolutiones quamplurimum conferre; id quod patet ex observatione loc. cit. casu XXV. allegata. Eo certius vero paralytici morbi ab excretionum sanguinearum, actu fluentium, subitanea cohibitione excitari possunt: adeo, ut eos accedentibus sub fluxu menstruum, hæmorrhoidum & lochiorum, gravi terrore, vehementi refrigeratione, & incongruo remediorum adstringentium, repellentium ac opiatorum usu, sæpius accersi videas.

§. XVII.

Sic purpureus corporis nostri latex sui stagnatione paralytes & apoplexias, plerumque tamen sanguineas & transitorias; successu vero temporis etiam serosas, easque diuturniores producit. Verum has immediate gignit serosa colluvies, majori, quam par est copia, ad caput congesta,

a) spasm-
mi part-
ium in-
feriorum
& ex-
cretionis
sanguin-
earum
suppres-
sio.

b) Ex-
cretionis
serosæ
rum co-
hibiti-
o.

nervorumque principiis incumbens. Hinc si serosæ excretiones, sudores critici, transpiratio insensibilis, salivæ nimius effluxus, sive qui sponte fit, sive a mercurialibus medicinis provocatur, serosæ manationes ex auribus, oculis, naribus, ulcusculis inveteratis, fonticulis, foetor pedum &c. subito coercentur, exsiccantur & reprimuntur: gravissimas oriri paralyses, experientia compertum habemus. Hanc ob causam infantili etiam ætati, cui alias parcent, insidiari solent affectiones paralyticæ: qualem observationem de infante bimulo, ex prohibita transpiratione paralytico legas in *CONSULT. Tom. I. Sect. I. casu XXVI.* Ex eodem fundamento diuturnior in locis frigidis humidisque commoratio & obambulatio ad nervorum resolutionem contribuit; quales notatu dignos casus recenset *FORESTUS Lib. 10. obs. 83. & 84. seqq.* Huc pertinet ea, quam *A. N. C. dec. III. anno VII. & VIII. obs. 203.* de septuagenario post evanescentem subito surditatem apoplexia lateris dextri correpto allegant, observatio: quæ non nisi sero, primum surditatis causa, dein per metastasin ad medullam dextri lateris devoluta debetur.

§. XVIII.

<sup>4) Exanthema-
tum re-
sione.</sup> Hæc mala eo graviora machinatur serum ad caput congestum, si fuerit acre, purpuraceum, scorbuticum, & ab artubus externis, corticeque cutaneo male feriatis artibus, unguentisque repellentibus ac sulphuratis intus revocatum. Exstant hinc quam plurimæ observationes, quod achores, crusta lactea, tinea capitis, scabies, purpura &c. repulsæ pressa post se pede traxerint paralytin. Eodem modo res se habet cum morbis arthritico-podagrigo-rheumaticis, quos sero acri ad membranaceas artuum & juncturarum partes incumbente foveri notum est: hoc enim si opiatis & adstringentibus medicinis, sopito hinc dolore, intus agatur, vel ex naturali imbecillitate retrocedat: auctor fit

pertinacissimæ nervorum resolutionis. Sic observationem de hemiplexia ex rheumatico arthritico affectu suborta legas in *CONSULT. MED. T. I. casu XXI.* Huc inprimis pertinet paralysis sic dicta scorbutica, quæ nunquam non spuria est, & a sero acri scorbutico huc vel illuc circa nervos stagnante, eosque comprimente suos mutuatur natales.

§. XIX.

Mercuriales porro medicinæ ejus sunt indolis, ut in corporibus impuris & debilitatis ad movendam salivationem minus recte usurpatæ, nervorum inducant resolutiones. Mercurius enim in corpore cum particulis salinis ac excrementitiis mixtus, vim obtinet fortiter stimulantem, qua præsertim in glandularum substantiam nerveo-fibrosam agit, adque hanc majorem humorum salivalium & lymphaticorum affluxum concitat. Horum effluxus per sputationem si quacunque de causa sistatur; facile fit, ut perennante nihilo secius affluxu, illi succi copiosius ad spinalis medullæ principia, ipsosque nervos ruant, ibidemque stagnando ac comprimendo influxum nervei fluidi in nervos remorentur.

§. XX.

Non minus spasmus membranarum cerebri & medullam spinalem ambientium ansam non raro præbet hemiplecticis & apoplecticis affectibus. Non alia subest ratio, quam quod nervosæ membranæ per tam violentos motus agitata labefactentur, relaxentur, nec impedire queant, quo minus irruentes succi, utut tennes lymphatici, in vasculis membranarum stagnent, & medullarem comprimant substantiam. Hinc docet experientia, post epilepsiam non raro sequi hemiplexiam; & illam, si lethalem fortiter eventum, nunquam non in apoplexiam terminari. Et quænam est causa, quod ex gravi iracundia paralytici nonnunquam nascantur affectus, nisi quod per illam fortior nervis,

vis, vasisque inferatur strictura, eam humorum producens stagnationem, quæ influxui fluidi nervei intercipienti-
do existit opportuna?

§. XXI.

Flac-
citas
cerebri
& debi-
litas ge-
neris
nervosa
Omnes hæc causæ eo certius, eoque facilius vim suam pernitiālem exferrent, si præsto jam fuerit cerebri flaccitas, generisque nervosi debilitas. Si enim laxiores sunt nervosæ partes; minus resistere valent irruptioni humorum, & sic horum stagnationi pariter ac extravasationi mirum quantum favent. Et colligitur quidem hæc debilitas nervorum ex causis antecedentibus: quorsum pertinent ætas senilis, temperamentum sanguineum, & inde pendens habitus corporis laxus, mollis & spongiosus; vita sedentaria & otiosa, potus parcior, vel cerevisiæ crassioris ac lupulæ, atque vinorum largior usus, diætā lauta, multarumque epularum, somnus nimis pariter ac immodicæ vigiliæ, multæ meditationes, & lucubrationes, veneris sæpe repetitum exercitium, diuturnus mœror, tristitia, habitatio in locis udis frigidisque, & hyemalis tempestas. Sic enim debilitatis corporibus vel levissima causa, quam vix attenderes, ad paralyseos & apoplexias disponere valet; quemadmodum ex observatione in CONSULT. MED. Tom. I. Casu XVIII. recensita patet, ubi quis ex potu aquarum Selteranarum, licet eas rite & corpore bene præparato adhibuerit, nihilo secius in apoplecticum insultum, & hinc relativam spuriam incidit paralyseos.

§. XXII.

Ætologia
paraly-
seos, que
arise in
seniores
occupat.
His de hemiplexia potissimum præmissis; restant quædam de paralyseos particularis speciebus dicenda. Ex iis maximam meretur attentionem, quæ inferiores corporis partes, vel crura pedesque solum, vel abdomen quoque & omnes, quæ infra diaphragma sitæ sunt partes simul afficit, salvis, quæ supra sunt, regionibus. Posteriori casu causa hæret in medulla spinali circa priores lumborum vertebrae:

quod binis sectionibus hoc malo demortuorum, A. N. C. Vol. II. obs. 51. & 120. insertis egregie monstratur. Priori medulla spinalis circa primam lumborum vertebra conqussata, & ultra medium crassitie soluta; in altero a dicta vertebra per totam inferiorem spinam tota flaccida, ac penitus exsucca fuit, adeo ut inter eam, & osseam thecam notabile intercesserit spatium. Oritur hoc vitium (1) a causis externis violentis, fractura, luxatione, vel vulnere spinæ, medullam simul afficiente; quales bini casus existant in A. N. C. Cent. X. obs. VIII. & dec. I. anno III. obs. 66. (2) a causis internis, maximeque rheumaticis ac convulsivis dorsi affectibus; ut testatur casus supra ex A. N. C. vol. II. obs. 102. allegatus, lectu dignissimus.

§. XXIII.

Ætologia
paraly-
seos crur-
um.
Interdum causa hæret intra os sacrum, tumque morbus ambulandi impotentia, & crurum pedumque resolutione se prodit. Hoc malum nunquam est nativum, & præternaturali medullæ intra os sacrum contentæ nititur constitutione: quales casus ex tumore intra thecam ossis sacri connoto, & tandem exulcerato lethales recensent HIST. MORB. WRATISL. anno 1701. pag. 68. seqq. Idem contingit post febres acutas, male solutas, nec non intermittentes, si quis malo victu utatur, animique indulgeat pathematibus: ubi causa est serum vitiosum per metastasin ad medullam ossis sacri devolutum, eam comprimens. Eidem malo obnoxie sunt femina post laboriosum partum, abortum, & retenta Lochia, nec alia subest causa, nisi sanguis per spasmos ad os sacrum copiosius delatus, ibidemque stagnans, & nisi medela feratur, tandem serosam portionem per vasorum porulos dimittens.

§. XXIV.

Ætologia
paraly-
seos brachiorum.
Notabilis porro est brachiorum paralyseos; quæ si colicam, anodynis ac opiatis intempestive cohibitam sequatur, dicitur paresis ex colica. Causa

est serum vitiosum acre per metastasin ad nervosas brachii & potissimum capi partes delatum; & legere licet binos notabiles casus, unum de tali paresi post colicam opiatas sopitam sequente in A. N. C. *dec. III. anno VII. append. ad obs. 308.* alterum de paresi ex colica per vini lithargyrio dulcificati potum producta *ibid. anno IV. obs. 30.* Familiare cumprimis malum est metallurgis, saturinas mineras tractantibus; e quarum inimicis vaporibus in colicam, pertinacissima alvi obstructione stipatam, & ex hac in paresin incidunt, qui morbus vocatur die Dutten-Rare. Eadem brachiorum paralytis alias quoque agnoscit causas; & interdum a scorbutica humorum diathesi suboritur, sicut casus A. N. C. *dec. I. anno III. obs. 334.* insertus docet. Nonnunquam causa hæret intra vertebra cervicis, & dorsi superiores; ex quibus nervi tendunt ad brachia. Talem ab ictu lapidis in cervicem subortam annotavit FORESTUS *Lib. X. obs. 95.* Eadem supervenit quandoque pectoris hydropi; annotante CAROLO PISONE *tr. de morb. ex serosa coll. Sect. III. C. VII. p. 243.* ubi causa lymphæ intra vascula membranam nervorum perreptantia ob impeditum ad thoracicum ductum iter stagnanti, nervosque comprimendi debetur.

§. XXV.

Prognosis si affectum paralyticorum Quod prognosin affectuum paralyticorum attinet; scire licet apoplexiam spasmodicam, & hemiplexiam sanguineam curatu quidem faciliores esse; at, nisi præcaveantur, sæpius reverti, & tandem in ipsam cerebri terminari solere hæmorrhagiam. Reliquæ paralyseos species & serosa hemiplexia non subitam quidem inferunt mortem; verum difficillimam & eo intricatiorem reddunt sanationem, quo major sensuum internorum vel externorum concurret læsio, atque non raro miseros per totam vitam discruciant ægrotantes. Si infantes paralyti corripiuntur, eos circa pubertatis annos ab illa nonnunquam

vindicari animadvertimus; quod vix unquam contingit insensibus. Hemiplexia lateris sinistri periculosior est ea, quæ dextrum latus occupat ob arteriam aortam, ejusque ramos in eo latere copiosius dispersos. Si pars adfecta adhuc dolet, sentit, non nimium frigida, nec extenuata est; spes restat reconvalescentiæ, eaque certior, si fornicationis ac puncturatum in ea percipitur sensatio. Paralytis abdominis & artuum inferiorum plerumque lethalis est; & non raro gangrænam resolutarum partium habet comitem. Ceterum omnes paralyticæ affectiones vere ac ætate facilius quam hyeme & autumno curantur.

§. XXVI.

Febris si sequitur paralytin, eam sanare dicitur: sed intelligendum hoc est magis de artificiali, quam naturali febre, atque de serosa potius, quam sanguinea paralyti. Enim vero naturalis si fuerit febris, eam vel continuam oportet esse, quæ periculo nunquam caret, vel intermittentem, quæ malum haud tollit. Per artificialem autem intelligimus motum cordis & arteriarum auctiorem, arte concitatum, quo vegetius circumactis humoribus stagnantes circa nervos, vel eorum principium succi nonnunquam discutuntur, & velut resorbentur. Talis febris provocatur per medicamina paullo acriora & calidiora, nervina, volatilia, per fortisorem corporis, maxime sub solis æstu motum, perque balnea, & cumprimis Lauchstadenfe & thermarum Carolinarum. Verum hæc in sanguinea, quæ jam febrili motu stipata est, paralyti adplicare neutiquam licet, sed in serosa duntaxat, ubi languet humorum circulatio, locum inveniunt.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indica-
tiones
curatio-
nis

Paralyticos & apoplecticos curatu-
ro morbos, binæ potissimum oc-
currunt indicationes; quarum prior
est, ut causas, quæ tam proxime,
quam remotius ad interceptiendum fluidi
nervei in nervos influxum contri-
buerunt, removeat; & altera, ut
partem affectam, totumque nervorum
genus ita roboret, quo pristinum ac
naturalem recuperet tonum. Multum
vero scire interest, num morbus re-
cens, anne confirmatus sit; propterea
quod juxta hanc differentiam diversa
instituitur curatio.

§. II.

Penas-
sio an-
te omnia
est insti-
tuenda.

Si mox post primam mali invasio-
nem acceritur medicus, pulsusque
celerem cum facie rubicunda depre-
hendit; non præsentius, nec effica-
cius ad causam mali, quæ est humo-
rum in capite stagnatio, removendam
occurrit subsidium, quam venæsectio.
Hæc protinus vel in brachio vel in collo
instituitur, facta paulo ampliori
incisione, ut largo cruor exeat flumine;
vel, si plethorica nimium fuerint
subjecta, in pede præmittenda, ne
dato in superiori parte exitu humores
ex inferioribus eo ruant copiosius;
tumque adhuc vel in brachio vel venis
jugularibus repetenda. Et opus inter-
dum est, ut bis, vel amplius hæc san-
guinis missio, larga satis quantitate
iteretur.

§. III.

Clysteres
& pedil-
uvia.

Deinceps, humores stagnantes re-
vellendo, operæ pretium faciunt cly-
steres paulo acriores & stimulantés,
qui ex herbis nervinis rutæ, majoranæ,
saturejæ, thymi, serpilli, floribus
liliorum convallium, oleo chamæ-
meli, & adjecto stimuli causa sale
gemmæ vel ammoniaco, vel etiam
urina humana confici, & iteratis non-
nunquam vicibus infundi debent. Non
minus egregiam laudem merentur pe-
diluvia ex aqua tepidiori, herbisque
nervinis, nec non floribus chamomil-

læ, summitatibus millefolii, cineri-
busque clavellatis parata; quibus pe-
des profundius immittendi.

§. IV.

Sæpius, tusa vena, adhuc supersunt *Spasmi*
spasmi partium internarum, & humo-
rum veluti febrilis ebullitio: quibus
temperandis conveniunt diaphoretica
fixa cum præcipitantibus & nitrosis
combinata, velut sunt pulveres ex an-
timonio diaphoretico, lapidibus can-
crorum, matre perlarum, cinnabari,
nitro & succino confecti, & ex aqua
liliorum convallium, vel florum tiliæ
exhibendi, addi etiam potest syrupus
acetositatis citri. His enim juvatur
transpiratio, qua non raro insultus
apoplecticos, & paralyticos solvi de-
prehendimus. Nec præterea in de-
mulcendis partium internarum spas-
mis, ullum remedii genus superat vir-
tutem liquoris nostri anodyno minera-
lis, cum liquore bezoardico vel Spiritu
volatili tartari convenienti dosi re-
mixti, qui cum dictis pulveribus alter-
nari, bisque quotidie propinari debet.
Eodem sine abstinere decet ab omni
cerevisiæ potu; nec nisi decoctis, aut
aqua pura vel fontana, vel Selterana,
cum modico vini nupta uti convenit.

§. V.

His, tempestive adhibitis, dicta vi-
tia, si sint recentia & sola adhuc san-
guinis stagnatione nitantur brevi po-
terunt depelli. Ubi vero seri jam se-
cessio facta videtur, ad illud discutien-
dum ac derivandum omnis dirigi de-
bet intentio. Atque hoc in calu, si
ægri soporosi veluti sunt, atque ster-
tunt, summo cum fructu adhibere so-
litus sum emeticum in forma dilutiori,
analeptici junctum; quo excitantur
motus, & ad sensuum rationisque usum
redeunt ægrotantes. Ex usu mihi est
sequens formula: Recipe aquæ lilio-
rum convallium vinosæ, florum tiliæ,
primulæ veris, cinamomi, aceti de-
stillati ana uncias binas, Spiritus cor-
nu cervi succinati drachmam unam, an-
timonii diaphoretici, cinnabaris, lapi-
dum cancrorum ana drachmam semis,

tan-

tartari emetici grana duo, syrupi corticum aurantiorum drachmas duas. M. F. mixtura, cujus bina circiter cochlearia, quavis altera hora exhibenda.

§. VI.

Volatilia & sternutatoria commendantur. Deinceps ad discutiendum, quod stagnat serum, illustrem ferunt opem volatilia urinosa, naribus adplicita; e quibus primarium locum occupat Spiritus salis ammoniaci cum calce viva paratus, & oleo majoranæ vel rutæ permixtus. Non minus suam merentur laudem sternutatoria, cumprimis si nervina simul fuerint; quippe quæ non modo motum nervis inferunt, verum etiam materiam serosam per nares educunt. Formula talis esse poterit: Recipe herbæ majoranæ, florum liliorum convallium ana drachmas duas, herbæ mari Syriaci, florum benzoës, caryophyllorum aromaticorum ana drachmam dimidiam castorei pulverisati grana decem. M. D. S. Schnupff-Zobad.

§. VII.

Cauteria & vesicatoria laudantur. In rebelli affectu, ad derivandum serum stagnans efficacissima sunt cauteria, ut vocant, actualia, nuchæ inter secundam & tertiam, vel hanc & quartam colli vertebra inurenda, quorum virtus sicut a vetustissimis medicorum magni æstimatur, ita recentioribus etiam exemplis confirmata a Clarissimo ERNDELTIO in Waravia physice illustrata pag. 185. At quum delicatior nostri seculi genius non permittat, tam terribili, quale videtur, uti remedio; solemus substituire setacea, eaque nuchæ admove-re; vel si necesse arriserint, vesicantia remedia aut nuchæ aut pedibus imponere. Posterior locus in subjectis sensibilibus priori præferendus: eo quod a vesicatorio cervici adposito, convulsivos partis non affectæ motus supervenisse, compertum fuit.

§. VIII.

Evacuatoria sunt adhibenda. Si magis inveteratum fuerit malum, præter dicta, convenientia evacuantia in usum sunt vocanda; ut iis hu-

mores a capite sensim revellantur & evacuentur. Et primo quidem purgantia oportet simul esse balsamica; qua laude pilulæ gaudent ex extracti colocynthidis, aloës, hellebori nigri, resinæ Jadani ligni aloës, florum benzoës, salis succini, myrrhæ, balsami Peruviani ana scrupulo uno, mercurii dulcis drachmisemmis, camphoræ, salis volatilis cornu cervi ana granis quatuor paratæ, si viginti quatuor ex scrupulo formentur, & quatuordecim pro dosi propinentur, Inter diaphoretica palmam obtinet Spiritus cornu cervi succinatus, cum liquore anodyno minerali adjecta castorei essentia, & decocta lignorum ex ligno S. fassafrae santalo rad. chinæ parata. Non satis porro laudanda in morbis capitis serosis est virtus diureticorum, ac speciatim succinatorum medicaminum: e quibus essentia succini, cum antimonii tinctura acri principem tueretur locum.

§. IX.

Quid diutius morbis paralyticis detinentur, simulque generis nervosi debilitate laborant: roborantibus medicinis, præter rectum vivendi genus sibi debent prospicere. Et hoc nomine spiritus salis ammoniaci urinofus cum aqua liliorum convallium ita mixtus, ut una spiritus tres aquæ partes recipiat, magnam meretur commendationem. Parari quoque potest Elixir nervinum ex essentia gentianæ rubræ, corticis cascarillæ, tinctura antimonii acri, liquore anodyno minerali, & macis ac cinamomi oleo; idque ex infuso melissæ, quod citri fovet cortices, exhiberi. Qui appetitu languente & stomachi debilitate vexantur; iis viscerale nostrum Elixir, vel Electuarium, quod cortex chinæ ac cascarillæ ingreditur, magnas feret suppetias. Nec, præsertim senibus, convenientius quicquam erit balsamo vitæ nostro, & ad aliquot guttas mane, cum infuso melissæ sumatur.

§. X.

§. X.

De ex-
ternis
sensum
motum-
que ex-
citanti-
bus.

Inter externa sensum & motum excitantia, varia sunt quæ commendantur. Ab antiquissimis temporibus inclaruerunt fortiores partis adflicte cum pannis asperioribus frictiones; vel si sensus defecerit, summam cutim vel urticis cadere vel præmissa frictione cum squilla per medium dissecta siccis cucurbitulas applicare soliti fuerunt. Egregiæ etiam sunt resolutarum partium inunctiones cum Spiritu salis ammoniaci, nec non vini camphorato: nec spem fallit vinum vetus Rhenanum, cum roremarino, floribus chamomillæ Romanæ, spicæ, & caryophyllis aromaticis leni calore digestum, cumque lintæis quadruplicatis spinæ dorsi, ossi sacro, artuumque juncturis inunctum. Iisdem locis, præviis vel balneis vel frictionibus magno cum fructu etiam linimenta nervina admoventur; quæ ex axungia humana, galbano, terebinthina balsamo de Copaiva & Peruviano, oleo lavendulæ, juniperi, majoranæ, rutæ, anthos, succini, rorismarini & nucistæ expresso concinnantur. Sola enim destillata haud usurpare decet olea; quoniam nervos nimium exsiccando, ac velut indurando plus noxæ parant. Caput cingi solet cucuphis discutientibus ac roborantibus: temporibus balsama apoplectica, quæ ne nimis sint suaveolentia caveas, admoventi: raso capiti pulvis succini inspergi: & occiput spirituosis, quæ ex spiritu volatili cornu cervi, lumbricorum, aqua Anhaltina, essentia balsami Peruviani, castorei, oleo nucistæ & caryophyllorum parantur, cum fructu lavari.

§. XI.

De usu
balneo
mar.

Denique in affectibus paralyticis plerumque ad balnea, tanquam sacram solent confugere anchoram. Ex iis prodeunt primum thermæ, decenti modo usurpatæ, quas quidem inter Tœplicesenses, Emsenses, Wisbadenses, Aquisgranenses, ac in Misnia Wolckensteinenses malo magis inveterato;

Lauchstadiensis vero ob martiale adstringens principium vel recentiori, vel jam superato, & non nisi motus debilitate semet exferenti conveniunt. Earum vim autem superant pœne balnea arte parata; e quorum numero primum locum tuentur, quæ ex scoris metallorum conficiuntur; & vulgo Schladen-Bader vocantur. *Conf. habita hic de iis dissertatio.* Succedunt balnea ex nervinis herbis & formicis concinnata. Commodæ huic scopi sunt herbæ serpilli, sideritis, abrotani, origani, menthæ, hyssopi, rorismarini, majoranæ, flores chamæmeli, & id genus alia, quæ sacculo inclusa, inque tenui lixivio cocta, aquæ tepidæ immergantur & partes affectæ foveantur. Inter linimenta præstantissimæ est efficaciam, quod fit ex Sapone veneto, & spiritu vini camphorato addita essentia Galbani, & bdellii.

CAUTELAE PRACTICAE.

§. I.

Magna est utilitas, quæ ex venæ *Cautela* sectione in affectibus paralyticis, ex sanguinis mole subortis redundat: præsertim in principio. Veteres *etica ista* ARCHIGENES apud AETIUM, CELSUS, COELIUS AURELIANUS, ARETÆUS statim mittendum esse sanguinem experientia fida confirmant: nocet vero in paralyti inveterata serosa, ubi vires, ciborumque languent adpetentia. Qua de causa BALLONIUS *Lib. VI. pag. 255.* monet, ne in paralyti, ubi humor frigidus in motu est, vena secetur, ejusque damnum exemplo confirmat. TRALLIANUS in paralyti curanda nunquam mittendum esse sanguinem statuit, nisi manifesta sanguinis abundantia appareat. In pede vena non tundenda est, si illi frigidi, spasmodique contracti fuerint. Viris, qui ex hæmorrhoidum impedito successu, vel suppresso fluore in nervorum resolutionem inciderunt, post præmissam venæ

nafectionem hirudines cum fructu ano admoventur, quin in A.N.C. vol. III. append. pag. 164. exstat casus, de hemiplexia, adpositis pone aures hirudinibus, admotisque furis pedum vesicatoriis, brevi curata.

§. II.

Circa
thermas
& acidulas.

Quibus a paralyticis affectibus caput valde imbecillum, & sensus etiam interni præsertim memoria læsi sunt; abstinere debent ab improvido interno tam thermarum, quam acidularum usu. Namque hæc aquæ per minima capitis vascula, nimium relaxata difficillime progrediuntur; & amplam majori serosorum humorum stagnationi præbent occasionem. Neque etiam acidulas cum vino mixtas loco potus ordinarii tum salutare esse deprehendi, quia vapore spirituoso nimis caput repletur. Verum si ætas juvenilis fuerit, & malum a passione hypochondriaca ortum traxerit: præservando recidivas, operæ pretium faciunt thermæ Carolinæ, illæ nempe temperatiores quæ a molendino nomen habent; vel etiam acidulæ, sed tepesactæ: sub quarum potu, qui parcior esse debet a frigore, mœrore, multisque mentis laboribus cavendum, nimio non indulgendum somno, corpus sedulo movendum, medicinisque nervinis & balsamicis utendum est. Generatim scire licet, harum aquarum potationem, malo declinante, & melius vergente, longe opportuniorē esse, quam ubi illud in suo fuerit vigore.

§. III.

Circa
balnea
artificialia.

Balnea, quæ arte ex formicis & nervinis herbis parantur, eo efficaciora sunt, quod leviores & tenuiores iis conficiendis assumuntur aquæ. Quare optima censetur pluvialis, vel hæc deficiente, quæ post copiosas pluvias ex fluvio desumitur. Sed omnibus artificialibus præstant Tœpliceses, quæ levitate pluviales adhuc superant, & insigni virtute discutiente, & diaphoretica affectis partibus tonum, & roburreddunt. Stillicida quoque harum aquarum principio spinalis medullæ

adhibita ad humores stagnantes dissolvendos. insignem non raro opem attulisse experientia docemur.

§. IV.

Ad affectus paralyticos, eosque potissimum inveteratos non sine fructu ^{Circa balnea frigida;} commendantur balnea frigida, item leniter adstringentia, & fots qui ex radice consolidæ majoris cum aqua decocta conficiuntur. Huc spectant quoque fontes medicati martiales, cujus generis sunt Freyenwaldenses in Marchia & nostræ Lauchstadienses, item artificiales quæ ex scoriis metallicis parantur. Sed hæc circa eorum usum observatio necessaria est, ut non ea tepide adplicentur, alias nimium commovendo sanguinis & humorum massam, miras anxietates, cephalalgias, & cordis palpitationes efficiunt. Hæc enim febrem artificialem excitando, suppetias morbo ferunt: quippe constringendo exteriores corporis partes convertunt sanguinis & humorum motum magis ad interiora, inque primis ad cor, & quæ illud ambiunt, majora vasa: unde fit celerior ac vehementior cortis ac arteriarum systole, & ideo celerior etiam humorum per vasa minima circuitus. Hinc fieri potest facillime, ut obstructions referentur, visceri succi resolvantur, & stagnationes discutiantur. At cavendum probe, ne hæc balnea adplicentur corporibus sanguine turgidis, aut dyscrasia humorum, partiumque solidarum imbecillitate laborantibus, veluti sunt senilia.

§. V.

Capitis lotiones insignem in paralyticis affectibus habent utilitatem, utique in assuetis: quibus si quis haud adfuetus fuerit, incipiendum a levioribus ex lixivio minus acri, incoctis herbis nervinis; dein radix asari, & herba rorismarini insuantur sacculo, inque lixivio coquantur; quæ vero remedia non nisi prævia purgatione licet adhibere.

§. VI.

In scorbutica paralyti, quæ plerumque

Circa
paraly-
sin scor-
buticā.

que particularis & spuria existit, externis parum proficiemus remediis. Opus est potius, ut decoctis infusisque diluentibus, tam calide, quam frigide in vicem potus ordinarii haustis, acrimoniam humorum temperemus, eandemque specificis antiscorbuticis, & quibus lumbrici terrestres in pulvere vel succo cum sero lactis sumti eminent, infringamus; tandemque sordes e corpore proscribamus; & has quidem crassiores per alvum commodis in hunc finem laxantibus mannatis ac rhabarbarinis; subtiliores autem & in sanguine fluctuantes per cutis spiracula ope pulverum diaphoreticorum. Nisi enim tota repurgetur humorum massa, perfectæ nullus est curationi locus.

§. VII.

Circa paraly. sin palpebrarum. Paralysis palpebrarum oculi pes metastasin aut stagnationem humorum producit, & nisi cito depellatur, immedicabile constituit malum. Observavi in ea efficacissimum balsamum vitæ nostrum, calide mane vespereque palpebris inunctum; nec non oleum cinamomi & caryophyllorum, modo vera fuerint, cum axungia quadam permixtum. Non negligenda etiam est feri vitiosi derivatio ac evacuatio; quæ per laxantia, diuretica, vesicantia, & id genus alia perficitur: unde de tali palpebrarum paralyti post morbillos suborta, & vesicatoriis curata recensetur casus in A. N. C. volum. I. obs. 140.

§. VIII.

Circa paresia. Paresis ex colica poscit remedia, serum vitiosum ex sanguine per transpirationem proscibentia. Externe operæ pretium faciunt pelles recenter matatorum animalium calide affectis partibus adplicatæ; nec non axungia humana recens, si ejus uncia non drachma olei caryophyllorum addatur, eaque pars affecta perfricetur. Hoc etiam in casu non frustranea est applicatio cœcarum cucurbitularum: quibus curatam talem paresin referunt A. N. C. dec. I. ann. III. obs. 308.

§. IX.

In paralyticis affectibus usus aeris fereni & temperati valde utilis est: unde COELIUS AURELIANUS L. II. C. I. p. 349. ægrum in lucido loco poni jubet. Hinc conclave nimis calefactum, nec nimis frigidum, sed temperatum oportet esse. Victus quoque facilis & tenuis esse debet, eo magis, in principio ubi paralysis acutus plerumque morbus est & ventriculi robur nunquam non est languidum. Nec ulla convenit cerevisia, nec ullo modo vinum præsertim in principio, sed quando morbus jam diuturnus factus est & tunc etiam victus plenior esse potest.

§. X.

Ad lavandas partes paralyticas, si aridæ & atrophicæ fuerint, spiritus salis ammoniaci nequaquam convenit; sed præstat eo uti, si partes tumore sint affectæ. Hoc in casu consultum quoque est, tumidas partes tenui sacculo includere, qui sequentibus impleri potest speciebus: Recipe fursurum & milii ana manipulos quatuor, mista in scutella aut aheni aliquo supra cineres siccantur, caleant, calida includantur sacculo, quo decumbentis ægri pars affecta circumdetur.

§. XI.

Graviores affectus capitis, ut lethargus, apoplexia, hemiplexia, &c. sunt senili ætati per quam familiæ, & fere immedicabiles. Igitur præservationis causa magna cum cura & sollicitudine ab omnibus iis, quæ systema nervorum debilitant & circuitum sanguinis per caput impeditionem efficiunt, cumprimis a frigore, præsertim ubi corpus ad sudorem dispositum est, a largiori vini spirituosu potu, mœrore animi, terrore, venæsectione consueta intermissa, neque minus a nimio tabaci usu, vaporosis absynthiacis, cerevisia crassiore, humido & vappido aere senes abstinere debent. Quod verò hi dicti morbi rarissime in senibus medelam recipiant, hæc mihi vide.

videtur causa : quoniam eorum sanguis humore valde pituitoso & glutinoso laborat ; qui ad regressum sanguinis per subtiliores venas cerebri , quas lentore obstruit , & sinus venosos impediendum plurimum confert . Ad ejusmodi vero obstructions vaforum , quæ altius in cerebro situm habent reserandas , non tam facilis & expedita medendi ratioprehenditur .

§. XII.

Curatio paralytica. Corpora paralyticorum quando pigredine , & vitiosorum humorum copia abundant , non facile ad sanitatem redeunt , vel vires recipiunt , nisi diæta , & victu exsiccante utantur , qui in eo consistit , ut ægrotantes a jurulentis , enixis , & humidis abstineant , & ut parco etiam potu utantur , atque non nisi decoctum ex radice chinæ , rasura santali , citrini , sassafras cum passulis assumant , & portionem generosi vini ; carnibus non nisi assis vescendum , passulisque exacinat , corpus quoque , ejusque membra quoad fieri potest , motu exercenda .

ENARRATIONES
MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Membrum plenum dextri lateris sanatum. **V**ir quadragenarius , temperamenti sanguineo phlegmatici , per multos annos sub vita parum mobili largam quotidie cerevisiæ Martisburgensis quantitatem ingerere solitus , appetitu sensim destitui , corpusque valde tumidum præ se ferre coepit , Quo in rerum statu molestam vertiginem , artuumque gravitatem per satis longum tempus sensit , & tandem circa vernum tempus ex improvise in dextri lateris hemiplexiam , cum memoriæ sensuumque internorum debilitate junctam incidit ; pulsu existente magno , celeri , facieque tumida ac rubicunda . Quamobrem ex vena in brachio tusa non semel , sed aliquoties multum cruoris detrahebatur , pulsu nihilominus in magnitudine & celeri-

tate sua persistente ; nuchæ cucurbitulæ cum scarificatione admovebantur , pulsus tamen magnus esse pergebat ; alvo infundebantur enemata , ac intus dabatur infusum mannatum , nec non nitrosi pulveres . Inter horum usum pes movendi potentiam sensim recuperabat ; at manus resoluta manebat , quin lenta quædam febris , circa noctem semper exacerbata accedebat ; & pulsus nunquam non celer erat . Tum , missa cerevisia , fontem Selteranum vino nuptum , pro potu ordinario adhibebat ; pedes quotidie pediluvii tepidioribus , ex aqua , floribus chamæmeli & trislo lio fibrino paratis immittebat ; brachium resolutum spiritu vini camphorato perfricari curabat ; ac intus liquorem nostrum anodynum , pulveres digestivo salino nitrosos , & pro sudore eliciendo essentiam alexipharmacam usurpabat . Usus præterea est victu parco & exsiccante : & hinc factum est , ut post aliquot menses prorsus convalesceret , sentiendique pariter ac movendi recuperaverit facultatem .

EPICRISIS.

1.) Notabile est in hoc casu , quod post tam largam , sæpiusque repetitam sanguinis missionem , pulsus nihilo secius permanferit magnus & celer : qualem quandoque in nimis hæmorrhagiis observare licet . Testatur ille , affectum ejusmodi pro causa plenitudinem sanguinis , ejusque vehementem ad caput congestionem agnoscere ; & in vehementia ac diuturnitate a spasmodicis partium internarum stricturis , quæ etiam hæmorrhagias comitantur , & pulsus magni durique sunt auctores , sustentari .

2.) Ego non semel sed sæpius observavi , quando de ante acta paralyticorum vita interrogare solitus sum , eos plus justo genio suo indulisse , præsertim in assumendo potu spirituofo , sive cerevisia inebriante , aut potente vino , nam ejusmodi potus , quando im-

moderatus assumuntur, frigidos morbos, ut tremorem, convulsionem, paralyfin, apoplexiam, sopores excitasse, non modo experientia confirmatur; sed & a veteribus medicis, jam olim proditum est. Nam ab immoderato calore & densiores, & glutinosiores fiunt humores, qui per minora vasa difficiliorem habent progressum, & circuitum, inde stagnant.

3.) Pediluvia ex herbis nervinis & roborantibus concinnata, præsertim, si morbus est in declinatione, circumspecte & repetitis vicibus, adhibita non carent eximio usu, & fructu; eo quod corpus noctu disponunt ad sudorem, & blando calore ac humore partes inferiores relaxando, majorem affluxum sanguinis & humorum ad caput præpediunt, neque minus humores lentos ac viscidos tenuiores & fluidiores efficiunt.

4.) De insigni victus exsiccantis in paralyticis humidioris constitutionis virtute in quoniam consistat, jam abunde supra in cautelis practicis §. 12. dictum est.

OBSERVATIO II.

*Paralyfis
macula
in collo
scapula
una.* Juvenis viginti annorum, sanguine & succis plenus, cum meretrice aliquando in lecto decumbens, & venero nimis percitus oestro, ob accedentem ex improvviso patrem, tanto percellabatur terrore, ut paullo post toto corpore debilitatus & languidus, neutrum movere potuerit pedem. Mox hi cum reliquis inferioribus artubus magno quatiebantur tremore; sequentique nocte largo corpus distillabat sudore. Expergesfactus mane non valebat incedere; sed regio inferior ab umbilico ad extremum usque pedem omni privata erat sensu, adeo ut nec acus intrusæ vis perciperetur, nec sciret ægrotus, cum alvum deponeret, aut urinam redderet. Nihilominus exhibebant resolutæ partes calorem naturalem, nec marcescebant, nec adpetitus, nec pulsus quopiam labora-

bant vitio. His per integrum annum affectus molestis, varii generis medicamina, thermas, balnea, nervinaque penetrantissima in & externe, sed in cassum, adhibuit; neque enim purgantes medicinae, nisi magna dosi datæ alvum movebant, nec ulla concitabant tormina. Sensim adeo abolebatur sensatio, ut aliquando, quod notabile est, lapides igniti ægri sedentis pedibus suppositi, cutim vehementer adusserint, ipse tamen præter anxietates præcordiorum nihil doloris senserit; donec tandem a fumo ex accensa cute exhalante certior, quid ei acciderit, factus, circumstantes vocaverit in auxilium. Et hanc miserant per biennium protraxit vitam; quo elapso præcordiorum anxietates, a sumtis potissimum epulis adfligere, adpetitus dejici, calor lentus corpus depascere & vires prorsus perire ceperunt, ipseque fati cessit ægrotus.

E P I C R I S I S.

1.) Terrorem vehementem non modo convulsivas & epilepticas in continenti producere posse motiones; verum etiam nervorum inferre subitanæ resolutionem; hæc docet morbi historia. Actio terroris autem in strictura partium nervosarum, & speciatim membranarum cerebrum ac medullam spinalem involventium consistit: quæ in præsentī casu circa lumbarem contigisse videtur regionem, & eo perniciosior esse debuit, quo vehementiori veneris oestro inflammatum tum fuit corpus.

2.) Ad rariores referri meretur hæc inferiorum partium paralyfis; eo, quod cum movendi potentia, sensus quoque omnis deperditus fuit, adeo, ut nec acus vis, nec adustio per ignitos lapides perciperetur, quum tamen vix occurrat paralyfis, in qua non aliqualis supersit sensatio. Et hæc quidē paralyfis non externas solum occupavit partes; verum interna quoque viscera & cum primis intestina; testantibus purgantium

tium inertia, & sæcum urinæque involuntaria emissionem. Dum vero, ex abolitione omnis motus ac sensus, totalem influxus fluidi nervei in nervos ex spinali medulla infra diaphragma prodeuntes cessationem, non sine ratione colligimus: attamen non omnem visceribus abdominis, maximeque intestinis denegamus sensationem, quoniam purgantia majori dosi data alvum moverunt. Quod facile conciliabit, qui perpendet, intestina etiam a cerebrinis nervis per intercostales ramos, nervosas adipisci propagines; per quas aliqualis relictus fuit sensus.

3.) Medela tali in casu locum vix habet: vero enim est simillimum, medullam spinalem ab eo loco, ubi facta est strictura, collabi, flaccidam, exsuecque reddi, cui præsumptioni ansam præbet casus A. N. C. vol. II. obs. 102. insertus. Quare non mirum, quod lenta demum febris accesserit, finemque vitæ imposuerit. Nam hoc in rerum statu, languescente sensim sensimque humorum circuitu, pravi impurique per abdominis viscera succi generari debuerunt: unde virium defectus, appetitus prostratio, & lenta febris suam traxerunt originem.

OBSERVATIO III.

Paraly- Vir triginta annorum, frigida, *si abdo-* siccæ, & macilentæ constitutionis, *minis &* metallurgicæ addictus, aliquando in *acutum* minerarum saturninarum calcinatione, *infectio-* cælo existente turbido & pluvioso occupatus, ingentem vaporum saturninorum copiam inspiratione hausit sub dulcis saporis perceptione. Postridie de intolerabili circa umbilicum dolore conquestus, pertinacissimam incidit alvi adstrictionem, quæ omnem clysterum infusionem, & laxantium exhibitionem rebellis elusit. Jungebantur vomendi conatus, cardialgicæ præcordiorum anxietates, gelidasque per corpus erumpebat sudor. Quo in rerum statu pugnatum est antipasmoticis, clysteribus oleosis, balneis,

oleoque amygdalarum dulcium, carminativis nupto: unde remittebat dolorum ac reliquorum symptomatum vehementia. Verum enim vero brevi post nova succedebat adstrictio; quippe sinistra manus dolore pressorio, cum movendi impotentia, absque tamen tumore prehendebatur, adeo ut ea nec flecti, nec ad os duci potuerit. Adhibebantur varii generis sudorifera, balnea Laconica, foci ac linimenta, sed in cassum: alvus simul adeo compressa erat, ut nisi clysteribus admonita, sui non reminisceretur officii. Meo tandem flagitato consilio suasi, ut æger abstinere ab omnium calidorum, acidorumque remediorum usu, loco cerevisiæ decoctâ biberet, laxante ex manna, passulis, oleo amygdalarum, tartaroque tartarifato alvum moliretur, & adfectas partes axungia humana, oleo caryophyllorum acuta, calide perfricaret: unde factum est, ut per Dei gratiam restitutus, diu salvus vixerit.

E P I C R I S I S.

Morbus quo post inspiratum sub dulcis saporis perceptione, saturni vaporem, noster est infestatus æger, colica convulsiva, & peculiari cognomine saturnina, die Dutten Rare, vocari solet. Familiaris ea est metallurgis, Hercyniæ potissimum Sylvæ accolis, & plumbi venas scrutantibus; & debetur fumis saturninis, ore haustis, & sensibilibus intestinorum tunicis, quas graviter vellicant, infixis. Præter tormina vehementissima, & convulsivos fere totius generis nervosi motus molestissimum in hoc morbi genere symptoma est contumax alvi compressio; & ei familiariter jungitur paresis manuum.

2.) Quo liberior istis in locis, quibus dictæ tractantur minere, quoque serenior est aer; eo rarius occurrit recensitus morbus, quoniam virulentæ exhalationes commode dissipari queunt. At si gravis ac pluviosus fuerit aer;

com-

comprimit vapores &, quo minus in auras abeant impedit: unde sub ea tempestatis constitutione frequentissimum est malum.

3.) Curatio in Parefi, ut recte monet CRATO *consilio* 72. 73. non ad principium nervorum, sed ad musculos, ad quos humor vitiosus transmissus, ut ille discutiatur, & membra corroborentur, dirigenda est, non neglectis illis, quæ intestinorum tonum restituunt, & alvum lubricant. Cum ante aliquot annos in juvene gonorrhæa laborante, ab improvido tincturæ antiphtisicæ Grammani, quæ probasi saccharum Saturni recipit, usu, contumacissimam alvi adstrictionem cum parefi utriusque manus conjunctam observarem; oleum amygdalarum dulcium recens cum juscule avenaceo, additis aliquot guttulis olei cymini destillati, crebrius usurpavi, non omissis potionibus mannatis, cum eodem oleo permixtis, quæ tamen non ante apertionem alvi per clysterem emollientem, & oleolum assumptæ fuerunt. Alvo liberiori reddita, usurpata quoque sunt sudorifera, ut Sp. c. c. cum Ess. Succini & Sp. nitri d. Adhibebam porro balnea ex semine lini, & herbis emollientibus & balsamo nostro vitæ, nec non essentia Galbani saturata, manus, resolutæ inunctæ, naturale suum robur receperunt. Etcum a vinis austeris, rubicundis, neque minus malitiose per additionem lythargirii adulteratis, idem morbus, eadem symptomata in Germania, & in provinciis ubi vinorum est provenus, admodum sint familiaria; non aliis, quam modo laudatis remediis illum ipsum curatum fuisse a fide dignis medicis, nobis relatum est.

OBSERVATIO IV.

Æmina triginta annorum, exilioris staturæ, valis capacioribus prædita & ob nimiam, qua pollet, sanguinis abundantiam, a quatuor jam annis hysteris pathematibus cum vehementi

Tom. IV. Pars IV.

menti capitis dolore, ac violentis vomitionibus tanta ferocitate fuit cruciata, ut sæpius, maxime post iram vel terrorem suffocativis ac apoplecticis corripereur invasionibus. Anno elapso, vigesima post puerperium hebdomade, menses more solito, licet ipsa infanti præberet ubera, fluere cœperunt: qui, cum accedente gravi terrore, protinus supprimerentur, paucis post diebus, prævia spasmodica artuum lancinatione, incidit in dextri lateris hemiplexiam, oris rigore stipatam. Hanc transactis aliquot diebus, febris quædam intermittens excipiebat, a meridie singulis diebus invadens, & per tres durans hebdomades: sub qua tandem per dextrum pedem alba, sinistrum rubra efflorescebat purpura. Qua per usum quorundam remedium desiccata, redibat quidem aliqualis movendi potentia: at loquela adhuc erat impeditior, & magna lateris resoluti, maximeque manus restabat imbecillitas. Confugiebat ergo ad fontem Lauchstadiensem: quem cum per quatuordecim dies in balneis adhiberet, eruperunt adhuc maculæ scorbuticæ, & sanitas majora sensim cepit incrementa. Ego, cum meum expeteret consilium, suasi ut fontem felteranum tribus horis ante balneum ad mensuram unam biberet, ut quatuordecim dies curæ adhuc insisteret; quo factum est ut præsentissimum levamen atque augmentum in partibus imbecillibus roboris experta fuerit.

EPICRISIS.

1.) Non opportuniora affectibus apoplecticis & paralyticis sunt subiecta, quam plethorica, & simul hysterica: & certissime illos incurrunt, si excretiones sanguinæ, superveniente, dum fluunt, gravi terrore, subito sistantur. Idem in præsentis contigit ægrotante, quam valde fuisse plethoricam, vel hæmotypsis iteratis sponte revertens vicibus testatur. Adhuc

B san-

sanguinem ipsi fuisse impurum & scorbuticum: docent & purpurata in uno pede rubra, in altero alba, & scorbutica efflorescentia; quibus ad cutaneum corticem pulsus, levare plerumque solet malum. Quare etiam recte hic morbus paralyticus hysterico-scorbutica appellari potest.

2.) In cura hujus ægrotantis mulieris plethorica & hysterica in eo peccatum fuit, quod non tempestive satis per sectionem venæ detractus fuerit sanguis. Ita forsan statim paralytica affectio vel arceri vel tolli potuisset; Atque in eo consentientem habeo RAYGERUM clarissimum Hungariae Medicum, qui *obs. X.* scribit; paralyticus & hemiplexia in foeminis saepe unica venæ sectione in brachio tolli potest.

3.) Vix unquam paralyticum affectum, cum primis recentiorum vidi, quin febricula quadam intermittenti simili fuerit stipatus. Sed nulli prorsus solatio hac febris est: quamvis enim nulla paralyticus sine febre curetur; uti monet etiam Clarissimus BOERHAVE *Pr. Med. P. V. p. 15.* id tamen de artificiali intelligendum esse febre, jam sub Pathologicis ultima thesi adnotavimus.

4.) De balneis Lauchstadiensibus, quæ valde adstrictivæ sunt indolis, notari meretur, quod in paralyticis affectibus vel ab initio, ubi adhuc mobilis, nec nimis impacta est materia, vel sub finem, ubi non nisi languor quidam nervosi generis restat, cum fructu possint adhiberi. In malo confirmato magis e resunt aquæ Aquisgranenses, quæ intimius stagnantem materiam penetrant, & resolvunt.

5.) Lauchstadiensium fontium pro balneo insignissimum usum atque utilitatem ego primus ante triginta annos inveni atque detexi, & peculiarem de iis conscripsi dissertationem, & bona fide testari possum, quod convenienti & circumspccta observatione si usurpentur, ad imbecillia corporis membra roboranda, vix suis similes habeant,

adeo ut etiam in eo certis in casibus Tæplicesium balneorum virtutem exsuperent. Horum operatio fit per febrem artificialem. Nam sub ipso balneo valde tepido subtiliores martiales moleculæ subcutaneis fibris & poris se paullo altius insinuando stricturam cutis efficiunt, & eo ipso humorum cursum ad interiora urgendo sub celeritate & magnitudine pulsuum & auctior calor & major transpiratio sequitur, cujus beneficio vitiosi morbifici humores ex partibus exterioribus discutiuntur, & impuri falsi ad habitum corporis protraduntur.

OBSERVATIO V.

Vir annorum viginti novem, temperamenti sanguineo-cholericum, habitus spongiosus, potui fabarum Caffee nimium addictus, nec venam sibi unquam secari passus, per biennium, ex quo matrimonium inuit male habere, ac de spasmodicis passionibus, molestaque alvi obstructione conqueri coepit. Quibus consulturus in manus Pharmacopæi incidit, qui datis medicamentis id effecit, ut abdomen tympani instar intumuerit, & forsan ipsa accesserit tympanitis, nisi medela fuisset lata. Brevi post rus aliquando petiit, moxque ab itinere intravit conclave valde calefactum; cujus impatiens, apertæ fenestræ adsedit, cervicemque aeris frigidioris flatui exposuit; tum vehementi corpore commovit exercitio, & demum sub vespertino ac nebuloso domum reversus coelo, loquelæ subito amisit facultatem. Quam, sumto calidiori decocto fabarum Caffee recuperavit quidem, noctemque placido transiegit somno; sed expergefactus nec loqui, nec dextri lateris artus movere potuit. Tusa protinus in brachio sinistro vena, adhibitisque nervinis, diaphoreticis, pediluvii ac frictionibus utraque evanescebat molestia sed memoria quædam remanebat imbecillitas. Verum paucis post hebdomadibus vehementi percellabatur terrore & ab-

hinc

hinc protinus aponia, & dextri lateris paralyfi iterum prehendebatur. Secebatur in sinistro brachio vena, adhibebantur diaphoretica, laxantia nervina in & externa, balsamica & id genus alia; sed malo nullum accedebat levamen. Lingua enim, utut satis commode moveri queat, articulatam non valet edere sermonem; nec brachium ullo modo moveri potest. Consultus ego suasi, ut vesicans emplastrum utrique furarum imponeretur; decoctum ex Ligno sassafras, cinamomo & passulis, loco cerevisiæ potaretur; passulæ rhabarbarinæ laxandi scopo per vices sumerentur; pulvis ex lapidibus cancrorum, antimonio diaphoretico, succino, nitro, cinnabari, sale absynthii, radice aaronis & cardamomo bis quotidie caperetur, & denique balnea Lauchstadiensia in usum vocarentur.

E P I C R I S I S.

1.) Potus Coffeæ abusus sicut variis morbis januam pandit: ita ad nervorum morbos corpori affricat quandam dispositionem. Fabæ enim hæ Turcicæ principio expansivo & vaporoso pollent; quo humores commovendi, solidasque & nervosas partes relaxandi, possident facultatem. Hinc occurrunt quotidie, quod id decoctum paullo saturatius & largius bibentes de orgasmo sanguinis, & tremore manuum conquerantur: quare etiam BOERHAVE *Pr. med. L.V. pag. 12. abusus, inquit, nimius Thee & Coffeæ paralyfin induxit, nervis flaccidis redditus nec amplius contineri possibilibus.*

2.) Paralyfis in præsentī casu debetur cohibitæ per subitam aeris mutationem transpirationi; unde humores retroacti, circa medullæ dextri potissimum lateris principium, & nervos sermoni dicatos stagnarunt. Et in tali casu si non fiat cunctatio admodum noxia, sed mox accersatur medicus, vena secetur, congruisque medicaminibus regularis humorum circuitus pro-

moveatur, facile superatur morbus, qui his neglectis aut tardius admissis subsidiis, chronicus evadit.

3.) Hoc notari debet apoplecticos & paralyticos motus facile resuscitari. Nam, utut sanata videatur paralyfis, relinquit tamen aliqualem partium affectarum imbecillitatem, quæ præsentē terror, ira, & quicquid vehementes spasmos producendi facultate pollet, quam facile ad eadem loca humorum motum compellit, ut ibi statim concipiant sensum & motum tollendo, ubi tamen sciendum, quod quo frequentius revertantur ejusmodi affectus, eo intricatiorem & difficiliorem admittant curationem, quæ non modo interna sed & externa efficacissima remedia exposulat, adeo ut sine balneis & linimentis spirituosius diuturnior affectus non leniri multo minus expugnari possit.

OBSERVATIO VI.

Verbi divini minister, quadraginta ^{Hæmi-} septem annorum, temperamenti sanguineophlegmatici, habitus corporis ^{plexia-} spongiosi, vitæ sedentariæ, & lucubrationibus valde deditus, adpetitu integro, ac sanitate illibata, sub venæsectione bis quovis anno celebrata gavifus, nec ad animi affectus, nisi ^{dextræ} nimiam venerem pronus, per novissimos aliquot annos in valde calefactis, ætivo etiam tempore conclavibus commorari, largisque perpetuo sudoribus madere suevit. Qui cum per proximum remitterent biennium; detensivis ac spasmodicis artuum doloribus; sensu quodam frigoris in vertice & cervice percepti; nec non pedibus gelidis, licet tactu calidi essent, ccepit conqueri. Sensim magno carnis fastidio capiebatur, cessantibusque demum doloribus, insigni totius corporis languore vexabatur, adeo, ut vix incedere potuerit, & inde sibi mortem ominaretur: deinde lenis mentis alienatio, quia continuo loquebatur, aderat. Mittebatur ali-

B. 2. quanda.

quando e vena in pede incisa cruor satis larga quantitate, & ecce brevi post circa vesperam lingua subito resolvebatur, & vera accedebat dextri lateris hemiplexia. Nam artus sensu motuque carebant; dexter oculus videndi, dextra naris olfaciendi & auris dextra audiendi potentia destituebatur; memoria labefactata erat; nec bene masticare & deglutire poterat; corpusque largo & perpetuo per aliquot hebdomades diffuebat sudore. Frustra usurpatis vesicatoriis, antispasmodicis, & balsamicis, adibat tandem Lauchstadiensis fontes: ad quos ipsum balbutiente lingua, memoria debili, lateris dextri resolutione, & pulsu in dicto latere vix notabili præditum deprehendi. Jussi igitur, ut mane in balneum descenderet, vesperi pediluvii uteretur, atque elixir balsamicum sub epulis, vesperi pulverem antispasmodicum sumeret; externe vero nucham & dorsi spinam linteis calidis, spiritu florum chamomillæ Romanæ imbutis perfricandam curarer. Balnea ingressus, large sudabat, dolores dextri brachii persentiscebatur, & frigoris sensum percipiebat; at lecto impositus, iterum incalcescebat. Et continuata sic per mensem curatione melius habebat; movendique pariter ac loquendi potentiam, relicta imbecillitate atque torpore recuperabat. Commendavi ad plenariam restitutionem victum cum abstinentia exsiccantem ejus auspiciatissimum effectum ego in ejusmodi morbis aliquoties vidi.

E P I C R I S I S.

Multi hoc casu continentur momenta, in usum practicum accommodatissima. Siquis ille veram hemiplexiam, in qua non modo alterutrius lateris artus movendi sentiendique facultate carere; sed & lingua balbutire, alterque oculorum, narium, & aurium lædi, memoriaque solet labefactari. Porro deglutitio læsa est, ut potuorum præsertim assumptionem suffo-

cata sequatur molestia, & ægri assumpta sæpius sanum versus flectere debeant latus; testante exemplo CONSULT. MED. Part. I. Cas. XX. pag. 91. allegato. Non minus interna quoque viscera quandam labem contrahunt; unde haud raro observavi hepar in paralyti defunctis insignem retulisse magnitudinem, ut notavi *cit. l. casu XXII. pag. 116.* Pulsus in affecto latere tam debilis est, ut digitis vix queat percipi, claro testimonio, imminutam esse arteriarum vim systolicam. Tali ratione differt hemiplexia perfecta a paralyti lateris alterutrius; in hac enim motus voluntarii, vel ad summum simul sensus abolentur; integra manente facie, ejusque partibus illæsis. Hinc patet, in hemiplexia vera causam simul in cerebro hære, quæ in paralyti non nisi spinalem afficere videtur medullam.

2.) Causa præsentis hemiplexiæ non nisi sudorum consuetorum cessationi debetur; quæ in corpore per vitam otiosam, multas lucubrationes, nimiamque venerem debilitato facilius pernitiæ exserere potuit effectum, quam in robustiori. Eam ob causam curatio per balnea Lauchstadiensia felicem utique obtinere debuit finem; cum sic revocatis sudoribus subtracta fuit materia nervos comprimens. Præterea vero solitus sum in ejusmodi casibus Elixir meum viscerales propinare, eo quod ventriculus plerumque simul labefactatus esse solet.

OBSERVATIO VII.

Illustrissima quædam comes, quinquaginta annos emensa, succi plethorica & cacochymica, per viginti jam annos fluxum hæmorrhoidalem, stato tempore promanantem cum levamine passa, nec non foniculum per duodecim annos in brachio gerens, ab itinere aliquando ad familiares factum domum redux, male cœpit habere

re, & nihilominus inter lautam diætā corpore pinguescere. Quo in rerum statu hæmorrhoides parcius fluxerunt, & fonticulus serum fundere prorsus desit; unde habuit illustrissima, ut de insigni corporis languore conquereretur. Tandem cruor media hyeme per venas fedales erumpere conatus, parcissime stillavit; postridie alvum egerendi stimulum sentiens, & ad locum secretiorem tendens, in medio conclavi tanto prehendebatur pedum corpore, ut protinus in terram concideret, & sinistri lateris paralyti, cum oris tortura, linguæque balbutie stipata corripere. Vena protinus secabatur, vesicatoria manibus admovebantur, & omnis generis remedia in & externa usurpabantur; sed in cassum. Movendi artus sinistri lateris impotentia manebat eadem; attamen eisdem dolor quidam per vices occupabat; maxilla sinistri lateris motu carebat, & in dextro solum masticandi erant cibi; atque memoria paullulum videbatur læsa; cum febrili commotione, omni vespera accedente. Alvus insuper magis compressa erat, urinaque ferebatur difficilior. Consultus fuasi, ut vena in pede tunderetur; dorsi spina linimento ex axungia humanæ uncia una, olei nucistæ drachmis binis, rorismarini, lavendulæ majoranæ & rutæ, singulorum drachma una confecto inungere, probeque fricaretur; pro potu decoctum ex radice scorzonæræ, chinæ, sarsaparillæ, ligno sassafras, lentisci, santalo citrino, passulisque paratum adhiberet; ter quavis hebdomade laxantem pulverem ex rhubarbaro, terra foliata tartari, nitro, & oleo destillato macis sumeret, & mane lactis serum dulce potaret. Adhæc pediluvia cum herbis nervinis rorismarini, majoranæ, salviæ abrotani, floribus chamæmeli, thymi & herba rutæ commendavi; utque ea egressa lecto se daret, paullulumque sudaret; ac denique sub epulis quinque balsami mei vitæ sumeret guttulas, suas. Hinc percepi paralytin maximam partem re-

Tom. IV. Pars IV.

mississe, & per anum lividi seri per multum cum levamine secessisse.

EPICRISIS.

Quum excretiones tam naturales quam extraordinariæ & consuetæ suppressæ vel impeditæ præcipuam gravium & difficilium morborum causam constituent, tum quam maxime id in paralyticis & aliis capitibus & nervorum affectibus observatur. De quo etiam præsens morbi historia testatur. Una illius causa est fonticuli exsiccatio; qua factum est, ut serum copiosius in corpus retrocederet, & tandem ad medullæ spinalis crus sinistrum decumberet. Altera, majoris ponderis, debetur imminuto hæmorrhoidum fluori; unde sanguis in tam plethorico corpore retentus, & superiora versus congestus, serosam demum dimisit portionem. Cui quidem eventui occasionalem causam dedit hyemalis tempestas; quæ ob impeditiorem sub ea transpirationem, mirum quantum his producendis favet morbis. Et præservari hunc insultum paralyticum potuisse, extra dubium est positum; si eo, quo illustrissima comes ex itinere reversa, corporeque obesior facta fuit, tempore, vena tusa, aut ano admotæ fuissent hirudines. Quibus omis, omnis utique curandi cardo in eo constitit, ut hæmorrhoidalis revocaretur excretio: quam licet obtinere non licuerit, attamen satis fuit, seri lividi magnam per anum effluxisse copiam. Quum enim accessit demum sudoris per blanda pediluvia provocatio, & hinc facta seri vitiosi evacuatio; auspiciatus omnino, malo existente recentiori, evenire debuit eventus.

OBSERVATIO VIII.

Vir septuagenario major, macilentus, vasisque capacioribus præditus, ^{Paraly-} constitutionis sanguineo melancholici ^{sis den-} cæ, in juventute ex vita sedentaria, ^{tri late-} multisque lucubrationibus contraxerat ^{ris infe-} ^{ptnaga-} ^{natio.}

B 3 sibi

sibi melancholiam hypochondriacam, sed per congrua adminicula, maximeque motum corporis illam debellaverat. Ab hinc sub venæ sectione, bis quotannis repetita, & frequenti corporis exercitio, quo alvum lubricam servari dixit, integram ad senectutem usque conservavit valetudinem. Per novissimum vero biennium omni mane large sudare solitus fuit; & quum pronuper mense Aprili rus petisset; imminutis hinc sudoribus, de colicis intestinorum doloribus, & alvi conquestus est obstructione. Brevi post prævia corporis lassitudine, dextri lateris paralyti corripiebatur, lingua dextraque maxilla intumescerebat, sinistra extenuabatur, os torquebatur, loquela erat impeditior, movendique manum & pedem dextri lateris potentia evanescebat. Vocatus ego mox sanguinem e vena in pede tusa large derrahendum; clysterem adplicandum; vitæque nostrum balsamum inungendum curavi; interne vero liquorem anodynum, cum balsamo vitæ remixtum propinavi. Factum est inde, ut melius haberet, & loquendi, ambulandi, scribendique facultatem, utut languidiorum recuperaret; sudores etiam largi per noctes rursus erumpebant, & somnus appetitusque sibi constabant: sed alvus non nisi alternis respondebat diebus, & æger in dextro pede perpetuum sentiebat frigus; quo etiam in toto corpore perfunditur, simulac liberiori se tradiderit aeri.

EPICRISIS.

Quanta mala ex suppressione excretionum consuetarum, sive fuerint sanguineæ, sive serosæ, propullulent, vel præsens docet casus. Obvia enim in illo paralytis non nisi sudorum immينو proventui debetur: unde accumulati in corpore, præsertim senili, humores serosi distenderunt vasa medullæ spinalis principium ambientia, & per illorum porulos omnino transudasse videntur. Quemadmodum vero

ortum a prohibita transpiratione traxit morbus; ita non alia exstirpari potest ratione, quam per abundantis feri imminutionem, ac ad habitum corporis revocationem. Prius obtinimus venæsectione, quippe qua una cum sanguine serosus latex subtrahitur: & dum ope liquoris anodynæ stricturæ cutis relaxatæ fuerunt, rediit etiam consueta sudatio, cumque hac multum vehementia morbi substractum est.

2.) Circa paralyticorum sudores adhuc scire licet, quod affecto latere plerumque copiosiores erumpere soleant. Quum enim humorum vegeta circulatio in eo latere valde languet, sanguisque tarde moveatur: fit inde, ut serolus latex sub lento progressu a sanguine secedat, & per laxatos tubulos largius exhalet. Hinc etiam observamus, in artubus resolutis exanthemata, scabiem, purpuram &c. longe majori copia efflorescere, quam in sanis.

3.) Membra paralyti resoluta ordinario frigida sunt. Quemadmodum enim corporis nostri calor a motu sanguinis vegetiori & rapidiori profisciscitur: ita quo hic magis languet, eo majus percipitur frigus. Quum igitur in partibus paralyticis languidior sit humorum circulatio: facile patet, cur illæ attactu sint frigidæ, curque intumescere soleant; quia nimirum irruptioni humorum serosorum, nulla est resistentia.

OBSERVATIO IX.

Fœmina, viginti duos annos nata, ^{Paraly-}procera, post enixum partum lochiis ^{sis artu} bene perfuncta, absolutoque puerperio e lecto surgens conqueri coepit ^{inferio-}gravi ventris dolore, ad lumbos ^{ra post} diffuso, & cum motus imbecillitate stipato; qui affectus adeo sensim invaluit, ut binis abhinc mensibus non solum non ingredi, sed nec pedibus absque fulcimento insistere posset. Quin imo tanto torpore manus etiam affectæ sunt, ut nec pondus aliquod attollere, ^{patum,}
nec

nec ipsas facile contrahere vel explicare valuerit, incolumitamen manente sensu. His demum accedebat motus quidam convulsivus, & rigor partium infernarum; nec non sensus constrictionis in abdomine, ad lumbos usque diffusus. Alvum non nisi sollicitatam dejiciebat, & rarius difficulterque urinam reddebat, lunareque tributum, statim quidem tempore, sed parcius solvebat, somno existente longiori. Adhibitis varii generis medicaminibus, fontem Lauchstadiensem usurpavit, simulque meo suasu Spinam dorsii Spiritu ex floribus chamomillæ Romanæ destillato inungi curavit: unde sensim majorem movendi recuperavit potentiam.

E P I C R I S I S.

1.) Causa præsentis mali absque omni dubio hæret in ea, medullæ Spinalis parte, quæ intra lumborum & ossis sacri vertebrae continetur: & vero videtur simillimum, utrum a partu non rite fuisse expurgatum; unde resistentes sordes per metastasin ad lumbaris regionis medullam decubuerunt, eamque comprimendo impediunt, quo minus fluidum nerveum in partes, quæ a dicta medullæ portione suos nervos adipiscuntur, sufficienti influere potuerit quantitate.

2.) Quum parcius effluxus fluidi nervei ex inferiori spinæ medulla fuit, ille omnino in aliis partibus largior ac copiosior esse debuit. Hinc patet ratio, cur ægotans nostra in partibus integris convulsivos motus, & in abdomine constrictionis sensum fuerit passa. Notabilis hanc in rem est observatio, quam A.N.C. vol. II. obs. 102. allegant, ubi miles quidam paralyti abdominis & partium inferiorum affectus, infra costas spurias constrictionem percepit, abdomen chordæ instar ambientem: post mortem dissecta Spina, ejus medulla intra primam lumborum vertebra sita, labe caruit, nisi quod succis turgidior paullo fuerit: ea vero,

quam sequentes incluserunt vertebrae, tota flaccida & exsucca adparuit. Et hinc clarissimus SALTZMANNUS, dictæ observationis auctor rectissime concludit, constrictionem illam provenisse a succo nervoso copiosius quam par est, in nervos e prima lumborum vertebra prodeuntes influente.

3.) In hac partium infernarum paralyti & mictionis & alvi vel involuntarius fluxus vel pertinacissima retentio observari solet. Utrumque vitium a relaxatione vesicæ aut intestinorum provenire; contradictorium videtur, sed non est. Involuntariam harum sordium excretionem deberi partium relaxationi, nemo dubitaverit: at quomodo illius suppressio ex relaxatione provenire queat, multis videbitur dubium. Neque vero opus est, ut explicando huic phenomeno diutius immoremur; quippe quod in CONSUL. MED. Tom. II. Sect. IV. casu 138. pag. 552. fufius demonstravimus. Res eo redit: omnes canales membranacei totius nostri corporis pollent motu restrictorio & dilatatorio; ad excretionem vero justum partium robur requiritur; quo sub paralyti cessante, vel non fiunt excretionem, vel contra voluntatem contingunt.

OBSERVATIO X.

Matrona honesta, sexaginta sex annorum, robusta, bis quotannis ^{Insultus} venæ tunc tunc præbere solita, a tenebris ferme integra valetudine est ^{hemiplegia} gaudens. Anno novissimo neglexerat suam venæ sectionem & hyemali tempore concionem in templo audiebat: hinc per aliquot dies de vertigine, refrigeratione & languore corporis conquesta, levem quoque mentis alienationem passa, ex improvviso omni sensum ac rationis usu privata, incidit in hemiplegiam, sub qua dextrum capitis latus convellebatur, sinistrum erat resolutum, & ægra jacebat insensibilis. Vocatus multum sanguinis e vena jubeo detrahi, infundendosque

curo clysteres : sed quum spes vota falleret , præscribo mixturam ex aquæ lilliorum convallium , melissæ , florum tilis , cardui benedicti ana uncis tribus , mixturæ simplicis guttis quadraginta , aceti destillati uncia una , lapidum cancrorum drachma una cum dimidia , cinnabaris scrupulo uno , tartari emetici granis duobus , julepique rosarum uncia dimidia parandam . Hujus bina cochlearia postquam binis sumserat horis ; remittebat convulsio , redibat rationis usus , & ægra intra horas viginti quatuor perfectissime convalescebat .

E P I C R I S I S .

Sicut naturalium excretionum suppressio ; ita artificialium neglectus ad varios morbos , ipsamque nervorum resolutionem , præsertim in senili ætate contribuit . Hemiplectici enim insultus , quem matrona honesta toleravit , non aliam invenire possumus causam , quam stagnationem sanguinis , per neglectam venæsectionem accumulati & per frigus versus caput commoti . Refellitur simul inde vulgi valde noxium præjudicium , quo senibus non debere sanguinem mitti perhibent : non enim ætati tanta noxa ex omisss sanguinis missionibus acquiritur , quam quidem senili , propterea , quod vis & elater partium solidarum in ea sensim languescere incipiat , nec satis valeat humorum impulsui resistere . Hanc ob causam eo quoque in præsentis curatione respeximus , ut primum sanguinis depleretur abundantia per venæsectionem . Et quando ab hac ægri ad sensuum & rationis usum nondum redeunt ; multo cum fructu exhibere solitus sum descriptam mixturam , quam tartarus emeticus ingreditur , non eo sine ut vomitum excitare consilium fuerit , sed ut torpidæ & languentes partes nervosæ subtilissima stibii acrimonia vellicatæ , ad motum & sensum recipiendum stimulentur . Nam in medicamentis antimoniali-

bus , quæ paulo majori dosi emesin excitant , si refracta dosi a perito medico usurpantur , plane singularis & incomparabilis ad difficiles & chronicas passionem expugnandas virtus deprehenditur , eo quod glandulas & nervosas partes irritando lympham stagnantem & corruptam discutunt , & humores crassos viscidos attenuant , & fluidos reddunt .

Ad præcavendam recidivam & systema nervorum corroborandum præter sollicitam corporis & extremarum potissimum partium a frigore & ventis frigidis præcautionem , conservam florum anthos & florum melissæ turcicæ item elæosacharum olei macis & olei melissæ veri , interdum quoque aliquot guttulas balsami nostri vitæ in decocto succoladæ vel Coffee veletiam spiritum oleosum salis ammoniaci pro lubitu assumenda commendavi .

OBSERVATIO XI.

Vir quidam , ecclesiastico præfectus ^{Infulus} muneris , sexaginta annorum , temperamenti sanguinei , habitusque succi ^{apople-} pleni , ad quadragesimum usque annum integra sanitate gavissus ; postea ^{Alci in} vero nephriticis affectibus infestatus , ^{corpore} sed ab his ope Amasiani fontis liberatus est . Deinceps ad aulicum promotus officium , ad vitæ genus solito magis lautum , diætamque vinosam pervenit , vinis potissimum rubicundis utens , & valde frigidum adeptus est habitaculum . Sex abhinc annis ^{podag-} gra chiragraque , cum spirandi perpetua difficultate & tussi stipata corripiebatur ; quæ mala sæpius repetebant , & tandem erumpente post usurpata antiscorbutica purpura , insigniter remittebant . Ante biennium mense Novembri ex improvise apoplexia leviori infestatus , sensuumque & rationis ulu ^{græ pur-} privatus concidit ; sed tusa vena , adhibitoque Spiritu cornu cervi succinato , tinctura antimonii acris & essentia castorei , ad valetudinem redibat : utique cum & podagra & purpura recrudescere .

descerent. Sequenti tempore multa tulit adversa, ideoque perpetuis confectus mœroribus, magis magisque suum debilitavit corpus; quin memoriæ quandam sensit imbecillitatem. Tandem accidit, ut prævio pulsationis circa aures sensu, caput subito dextrorsum convelleretur, & æger paullo post sensu, motu, ac rationis usu destitutus, instar apoplectici prosterneretur. Ad se rediens, cruoris quidpiam naribus reddidit, adhibitisque venæsectione & frictionibus, rationis integritatem recuperavit; sed tumorem dextri oculi inflammatorium retinuit, qui cum malorum reliquiis tertio demum post die, revertente podagra, penitus evanuit. Quum vero pulsatilis pone aures dolor continuaret, metumque reversuri mali injiceret: præter cucurbitulas cum & sine scarificatione juxta aures adpositas, quatuor circiter e brachio mittebantur sanguinis uncia. Nihilominus vires mirum in modum prostratæ manebant; unde meum ad avertendam recidivam implorabatur auxilium.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Primarius, quocum hic æger conflatur, morbus est apoplexia, quam diximus spasmodicam; quæ humorum stagnationi in basi cerebri suam debet originem. hanc enim vel solus pulsationis circa aures sensus significat. Neque mirum est, ægrum tanto rapi morbo: quum enim natura temperamento pollet sanguineo, ad sanguinis justo majorem generationem aptissimo, & præter consuetudinem in opiparum vinosumque devenit victum; præter modum omnino succi debuerunt accumulari. Quare etiam experientia teste plurimi ex nimia ingluvie & comestationibus, in paralyticos morbos incidunt. Deinde vina rubicunda, quia ut plurimum sunt austera & adstringentia, ad affectus nervorum inque primis paralyticos gignendos multum conferunt, & ob hanc causam etiam Moraviæ incolis paralytin endemium morbum esse

Jordanus prodidit. Cavere quoque sibi quam maxime debent ab ejusmodi austeris vinis podagrici, præsertim in senili ætate constituti. Nam ex remanente hac critica excretionem gravissima oriri afflictiones necesse est. Accedit habitaculum frigidum; in quo salutaris transpiratio vehementer solet imminui. Hinc factum est, ut sordes in sanguine suborirentur salinæ, acres, tartaræ; quæ corpus ægri ad scorbuticam constitutionem, podagram & purpuram disposuerunt. Quo in rerum statu, junctis insuper mœroribus, meditationibus, vita sedentaria, accrevit nervosi generis debilitas; cujus ratione & purpuracæ & podagricæ materiæ vegeta ad corporis superficiem expulsio imminui cœpit. Unde abundantes pariter ac impuri succi ad caput fuere compulsi, ibidemque stagnantes, apoplecticum produxerunt insultum; qui, vocato mox medico, missoque protinus sanguine, bis feliciter superatus fuit.

2.) Cum ego vocarer in auxilium; nihil prius tentandum duxi, quam donec vires fuerint refocillatæ. Hunc in finem præscripsi potionem analepticam ex aqua melissæ, florum acaciæ, liliorum convallium, tilia, rosarum ana uncias binis, cinamomi sine vino uncia una, matris perlarum drachma una, Spiritus nitri dulcis guttis triginta, Syrupi acetositis citri drachmis binis confectam, eamque ad duo vel tria cochlearia sæpius sumendam suasi. Vesperis pulverem ex lapidum cancrorum, pulveris Marchionis ana drachmis duabus, succini, nitri drachma dimidia, cinnabaris præparatæ granis duodecim, castorei granis sex compositum, & ad drachmæ pondus capiendum ordinavi. Juscula medicata mane sorbillari jussi: alvumque obstructam clysteribus aperiendam curavi. Sic collectis viribus, suasi, ut ad corrigendam sanguinis impuritatem pro potu ordinario decoctum radicis chinæ & cichorii cum passulis biberet, a cœna abstineret, & victu

viuū attenuante ac leniter exsiccante & roborante uteretur. Cæterum non possum non hoc loco referre, me hemiplexiam a nimia ingluvie & desidia in corporibus maxime mollioribus ac spongiosis pinguiusculis enatam diætā emaciantē Dunger-Cur, & lignorum decocto, methodo, quam optime descripsit VALLERIOLA in *obs. I. I. obs. III. p. 23.* feliciter curasse. Vitentur carnes bubulæ, porcinae, hædinæ, lactaria, legumina omnia & fructus, somnus meridianus, sed exercitium in rheda est utilissimum.

OBSERVATIO XII.

De præservon. diu apoplectia insulsi- bus.
Comes quidam illustrissimus, annorum sexaginta, temperamenti phlegmatico sanguinei, iter aliquando per fluvium Danubium in navi sub aere humido, nebuloso & valde pluvioso per tres continuos dies faciens, incidit ex improvise in dextri lateris hemiplexiam; sub qua manus pedesque dicti lateris immobiles, linguaque gravis & balbutiens evadebat, & æger delirabat. Incisa protinus vena, redibat valetudo, & vir illustrissimus, intra viginti sex horarum spatium perfecte convalescebat. Abhinc diætā & sex rebus non naturalibus optimeungebatur; humidam frigidamque tempestatem, tanquam ipsi noxiam fugiebat, & quotannis semel venam tundendam præbebat. Quo in statu satis equidem sanus vivebat; at quum per intervalla manuum stuporem, cum dolore & sensu fornicationis sentiret; metuens recursum gravioris mali, meum petebat pro eo præcavendo consilium. Ego, quum noscerem, ægrum illustrem multis mentis laboribus fatigari, fluorique hæmorrhoidali obnoxium esse, suasi, ut bis quotannis circa æquinoctia venam in pede secandam curaret, motui corporis plus, lucubrationibus minus indulgeret, ab imo præsertim ventre & dorso frigus humidum arceret, & pro potu fontem Selteranum, quarta vini Rhenani parte

remixtum, interposito nonnunquam vini Hungarici haustu, adhiberet. Ex pharmacis tria commendavi, pulverem nempe nervinum ex matris perlarum, pulveris Marchionis, succini præparati ana drachmis binis, cinnabaris scrupulo uno, ambræ gryseæ granis duodecim & olei macis cinnamomique ana guttis tribus confectum, inque decem partes divisum, quarum unam alternis diebus ex aqua frigida sumeret. Ad ventriculū roborandum exhibui Elixir viscerale, septuaginta guttis inter epulas capiendum; & vitæ balsamum nostrum, ad inungendas manus & cervicem proposui.

EPICRISIS.

Illustrissimus de quo sermo est æger vi temperamenti, quo pollet phlegmatico sanguinei, ad languidiorem solidarum partium motum proclivis est; & accedentibus quamplurimis mentis laboribus, ac fatigationibus, insignem utique generis nervosi sibi contraxerat debilitatem. Hinc facillime fieri potuit, ut in diuturniori sub aere pluvioso ac nebuloso commoratione, cohibita transpiratione, hemiplecticus suboriretur insultus, tempestiva venæsectione brevi debellatus. Ex tali pluviosa tempestate vero paralytes chronicas & pituitosa nasci posse, confirmat variis exemplis FORESTUS *L. X. obs. 83. segg.* ad quas expugnandas commendat assata præcoctis, victum tenuem & exsiccantem, & ut ægri in aere sicco, & cubiculo caryophyllis suffumigato versentur. Laudat quoque clysteres, primo mitiores, tum fortiores; pilulas de hiera simplicibus & compositas, nec non cochias. Ad sudorem movendum decoctum bardanæ præscribit, & denique nucham, spinamque oleo nardino, costino, philosophorum, sambucino, rutaceo, de euphorbio inungendam suadet. Spectat huc quoque insignis locus apud GALENUM *de locis affectis cap. IV.* Quidam tempore frigido & pluvioso madi.

madido pallio collum diutius obvolvitur, unde in manus paralyfin incidit.

OBSERVATIO XIII.

Himi-plexia cum subsequente morte.
Vir quinquagenarius, temperamentum sanguineo melancholici, victu duriori, & crasso, nec non vini ob parsimoniam spiritu frumenti, floribus papaveris rhædos tincto, cerevisiaque valde tenui & lupulata, & nimio Tabaco usus, atque lucubrationibus, anxiiis curis & iracundiæ deditus, sæpe numero ictero, a crebra ira inducto, satisque pertinaci laboravit. Aliquando factum est, ut mane sanus surgens, & jentaculum assumens, ob frustula placentiæ in asperam arteriam delapsa, validissima tussi, cum vehementi pectoris concussione, vultus tumore ac rubore, & lacrymarum profusione stipata corriperebatur. Sedata motuum violentia, robur sinistri lateris labefactum erat, adeo, ut nec artus, nec corpus movere, nec pedibus inniti potuerit. Deportabatur in lectum stragulisque obruebatur; sed malum incresecebat citissime, & lingua non minus, quam totum latus sinistrum resolvebantur penitus. Medicus vocatus sanguinem e brachio dextro detrahendum curavit; sed sine ullo levamine; æger potius gravi sopore obrutus jacebat, subque eo dextrum brachium vehementer agitabat, expergefactus sinistram attollere nequibat palpebram, assumpta deglutire vix valebat, alvum cite deponebat, & urinam per biduum retentam largiter emittebat. Nec silentio prætermitti debet, sub invasione hemiplexiæ vomitus quosdam multæ pituitosæ ac biliosæ materiæ supervenisse. Vixit in tam misero statu per septem dies; quibus elapsis crevit sopor & memoriæ abolitio, & demum, frustra usurpatis variis medicaminibus exspiravit.

EPICRISIS.

Discimus ex hac morbi historia 1)

quod a validiori pectoris per violentam tussim & concitatiorem expirationem commotione, sanguis tanto cum impetu ad caput urgeri queat, ut minus respondente ejus per venas regressu facillime in partibus capitis internis stagnare, & serum extravasari possit. Contingit hoc eo facilius in subjectis, quæ crasso, copiosoque sanguine, & alvo segniore pollent; atque quibus debilitatum est cerebrum, genusque nervosum. Quæ omnia in præsentis locum inveniunt ægro quippe qui diata crassa, & spiritus frumenti, papavere rhædos tincti usu crassos succos, per graves vero meditationes ac ærumnas nervosi generis imbecillitatem, sibi met omnino contraxisse videtur.

2.) Omnium malorum causa in seri stagnatione quaerenda est; quod sicuti circa spinalis medullæ principium hærens, hemiplexiam parit; ita corticem cerebri inundans soporosum produxit affectum. Et pessimi semper in hemiplexia prælagii est, si lateris sani convulsivæ agitationes accedant, & malum cum vomitibus invadat: tum enim graviore est præsumenda partium internarum læsio.

3.) Quanquam tales morbi operi eludant; tamen religiosum medicum non decet, ab eorum curatione manus subtrahere. Cardio autem rei in eo vertitur, ut sanguis per venæsectionem imminuatur; clysteres paullo acriores injiciantur; veficatorium nuchæ admoveatur; Spiritus volatilis naribus offeratur; capiti raso epithema ex aceto rosaceo, rutaceo & Spiritu vini camphorato paratum imponatur; & Spinalis medulla linimentis nervinis inungatur.

4.) Denique monemus, ut omnes senes, plethorici, & qui sunt debilioris cerebri, sibi sedulo caveant ab omnibus rebus, quæ pectus in motum concitare & tussim ciere valent. De paralyticis & hemiplecticis morbis legi possunt CONSULT. MED. Tom. I. Sect. I. casu XVI ad XXVII.

CAPUT II.

DE AFFECTIBUS SOPOROSIS.
COMATE, CARO, ET
LETHARGO.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

D: soporosis affectibus per quam confusa apud Medicos est historia.

Affines apoplecticis & paralyticis, & cum iis sæpenumero conspirantes sunt morbi soporosi: quorum tam confusa, tamque intricata apud medicorum plerosque reperitur historia, ut cui credant, dubii omnino relinquantur lectores. Hinc quidam Medici, velut HOLLERIUS & RONDELETIUS multas de ea confusione habuerunt querelas & ne eam committerent HARTMANNUS, RIVERIUS, & PAULUS BARBETTE, de morbis iis generatim potius, quam singulis speciebus agere maluerunt. Verum, quo magis eorum causas, & his innixam curationem variare, ex infra dicendis patebit: eo curatius quoque signorum diversitatem esse attendendam putavi. Et quæ hac in re sedula, ac diuturna me docuit experientia; mihi nuper BARTHOLOMÆI de MOOR *Pathologiam cerebri* perlegenti, ita videbantur comparata, ut cum iis observationibus, quas clarissimus vir *Cap. VII. de affectibus soporosis* memorix reliquit, exacte conveniant. Sequar igitur ipsius ordinem, eaque nomina, quæ huic vel illi somnolentiæ speciei imposuit, omnino retinebo.

§. II.

Sopororum affectuum distinctio & differentia.

Per soporosos affectus intelligo præternaturalem in somnum propensionem, ipsumque ut plurimum soporem inexpugnabilem, mox sine mox cum febris stipatam, ab impedito fluidi nervei in medullam cerebri oblongatam, ipsosque sensui motuique tributos ner-

vos sufficienti influxu propullulantem. Plures horum morborum recensentur species quarum præcipuas coma vigil, somnolentum, carus & letargus constituunt. Omnes in eo conveniunt, quod in iis præternaturale circa somnum occurrat vitium: attamen ratione gradus, causarum & curationis omnino differunt, adeo, ut neutiquam sit alienum cujusvis speciei genium pressius rimari.

§. III.

Coma vigil hisce se prodit notis: *Historia Aegri conqueruntur de capitis dolore, Comatis magis tamen ardente, & velut expansivo, cum sensu ebullitionis intra caput stipato; maximopere in somnum propendent, illumque anxie anhelant: attamen vel prorsus nequeunt dormire, vel si obdormiscant, mox parum levati expergiscuntur, ab omni adhuc immunes delirio. Neque enim antecesserunt hunc affectum diu protractæ vigiliæ: unde ii, qui post longas vigiliæ a somno sibi temperare nequeunt (de quibus vulgus dicit: Die sind ich schlaffrig, und sonnen doch vor Matigheit nicht schlaffen:)* nondum comate hoc laborare censendi sunt. Differt etiam coma hoc a pervigilio, quod familiare est acutis febribus: hoc enim nullam ad somnum proclivitatem habet comitem, (unde vulgo dicunt; Et sann nicht schlaffen, flagt auch nicht daruber: quæ tamen comatosis est molestissima. Malum hoc semper est symptomaticum; siquidem acutis, ardentibus, malignisque febribus, & inflammationi matris duræ sæpe tanquam symptoma jungitur, inque his non raro phrenitidem antecedit. Idem vero symptoma hemiplexiam interdum comitari, nonnullis mihi innouit exemplis, quorum unum in CONSULT. MED. Tom. I. Sect. I. Cas. XX. pag. 91. legere licet.

§. IV.

Somnolenti comatis hæc fere sunt *Historia signa: ægri languentes, a febrili incendio prorsus liberi, nec fere habentes, de quo conquerantur, nisi de assidua*

fidua somnolentia, contra voluntatem semper dormiunt, somnoque socius inter edendum cum amicis colloquendum, vel munera obeundum obruuntur profundo: per intervalla vigilant, sed brevi post somnolenti rursus obdormiscunt. Hoc malum senes potissimum, qui lauta diæta utuntur, sanguinique negligunt missiones, corripit, nec parcat juniori ætati, si idoneæ concurrant causæ. Est etiam idiopathicum semper; & in eo a vigili simul se distinguit comate, in quo anhelantes somnum, ejus participes fieri nequeunt; quo comate somnolento affecti, abunde fruuntur. Hujus exemplum exstat in CONSULT. MED. T. I. Sect. I. casu XV.

§. V.

Historia caræ, ejusque causæ.
Carus est sopor profundissimus, ex quo ægroti nec per clamores, nec agitationes, nec si vel eos acupugneris excitari possunt; aut quamvis sentire acus stimulum videantur, tamen vel non loquuntur, vel mox in priorem relabuntur soporem. Jacent attonitorem instar; ac spiratio ferme naturalis, & dormientium similis est. Malum vel idiopathicum est, vel symptomaticum; & sæpius febre stipatum: sed, hoc optime monente BARTHOLOMÆO DE MOOR Cap. VII. pag. 198. tres exhibet species. Prima est, quæ sociatur acutis febribus, circa earum principium, vel incrementum; cui nonnunquam convulsiones superveniunt ac singultus, vitæ imponentes finem. Altera est, cum ægri post toleratas vehementiores acutas febres ex insigni infirmitate altos incidunt sopores, inque iis per aliquot dies permanent, excitati ad interrogata respondent, mox vero iterum obdormiscunt, & tandem expergefacti, ad se redeunt, omniumque, quæ sub eo sopore loquuti sunt, inscii convalescunt: cujus mali mentio fit in CONSULT. MED. Tom. I. Sect. I. Cas. XIV. pag. 60. Contingit etiam talis sopor per febres acutas, maxime exanthematicas circa dies

criticos; tumque sudore junctus optimum exhibet præsagium. Tertia species cari occurrit in morti ex febre proximis: per unum enim alterumve ante mortem diem ægri febrili tyrannide cunctis exhausti viribus, sensu motuque destituti, ac alto sopore oppressi jacent, subque eo expirant animam.

§. VI.

Historia lethargi.
Qui denique *απὸ τῆς λήθης* ab oblivione dicitur, lethargus, est gravis assiduusque sopor, quo ægri perpetuo sine vigiliis fere intervallis, tantum abest, ut hæc tam longa sint, quam in comate somnolento, obruuntur. Excitati respondent, sed eorum instar qui ab alto & tranquillo somno præmature fuscitantur, distorum nescii, & obliviosi in pristinum mox relabuntur soporem: quidam matulam poseunt, manumque tenent, mingendi tamen memoriam, mox iterum obdormiscunt amittunt, vel oscitantes os claudere obliviscuntur. Sic a comate somnolento patet differentia. Jungitur autem, & quasi Symptoma lethargo supervenit febris, quæ mitior est magisque pulsuum semet exserit frequentia, & spiratione rara febrilique. Hinc discrepat a caro, qui sæpius est febrium vel symptoma, vel consecretarium, & sentiendi quoque impotentiam habet comitem. Differt etiam ab apoplexia, quæ subito invadit, cum omnium & sensuum & motus voluntarii abolitione, ac stertore, citiusque necat, quam lethargus; quippe qui ultra septimum non raro producit diem.

§. VII.

Señor corporis.
His morborum soporosorum historiis præmissis, addemus sectiones anatomicas, iis denatorum, atque tunc causarum perscrutatori studebimus. Pleraque nobis suppeditat solertissimus BONETUS, qui in anatomia ejus practica, quam *sepulchretum anatomicum* vocat, Lib. I. per tertiam eamque integram sectionem, soporosis affectibus extinctorum anatomias exhibet. Ampla nimis foret recensio

omnium, quæ adducit, exemplorum; sufficiat, summa illorum allegasse capita. Sic invenit in plerisque serum copiosum per cerebri substantiam diffusum, ita tamen, ut pars ejus potissimum exterior, seu cordicalis cum meningibus, aquis fuerit inundata: & simul adnotat, quod in quibusdam interiora, ac penetralia cerebri salvo cortice, extravasato sero repleta viderit, ea vero subiecta per totam vitam soporoso neutiquam laboraverint affectu. Hoc diluvium cerebrinum, quo magis ad medullam cerebri penetravit; eo majorem soporis gradum per vitam fuisse animadvertit. Deinceps invenit quoque in sopore peremtis abscessus, scirrhus, tumores in cerebro: sed hi quoque non aliam quam anteriorem & corticalem ejus regionem obfuderunt, Et denique in nonnullis, cerebro existente sicco, & a serosa colluvie libero, deprehendit vasa piæ potissimum meningis cruore crasso admodum facta distenta, & velut varicosa: cum primis in lethargicis membranas cerebri inflammatas vidit Johannes Faber Lyncius; teste HARENDEZ L. IV. cap. 18.

§. VIII.

Observationes de sopore. Indolem nostrorum affectuum illustrandi causa, addemus adhuc quasdam observationes huc spectantes. WEPFERUS & PEYERUS canibus per plus minus graviolem cerebri a cranio denudati compressionem, arte soporem conciliare docuerunt: & perquam notabile est exemplum cujusdam mendici Parisiensis, cui casu quodam magna cranii pars deperdita & cerebrum denudatum fuit. Hic ex leviori cerebri compressione oculorum obtenebrationem; ex paullo fortiori, aurium tinnitum; ex adhuc graviori vertiginem & soporem passus; & cessante pressione, ab iis iterum liberatus fuit symptomatibus. Conf. BORETII *diff. de epilepsia ex depresso cranio*. Cui quidem observationi majorem affundit lucem, cranii per trepanum a chirurgis fieri solita terebra-

tio; qua, in subiectis ex sanguinis inter cranium & cerebrum facta extravasatione, & hinc pendente cerebri pressione soporosis, educto ope trepani stagnante humore, protinus sensus redire, omnemque soporem discutit per fide dignas compertum habemus observationes. Ex quibus certo concludimus, quod materialis causa affectuum sopororum intra corticalem cerebri substantiam primario & originaliter contineatur.

§. IX.

Jam ex physiologia (*vid. SYSTEM. MED. Tom. I. I. Sect. III. Cap. VI. §. 3. seqq.*) repetimus, somnum naturalem ab influxu fluidi nervei in nervos sensibus, motibusque voluntariis tributos imminuitori, ac languidiori dependere: hunc vero languidiorem influxum partim ipsorum nervorum relaxationi, partim fluidi nervei penuriam, partim tardiori sanguinis per vasa cerebri & membranarum circulo deberi. His cum iis, quæ præcedentibus paragraphis dicta sunt, collatis, sequitur, causam proximam affectuum sopororum esse valde languidum ac imminutum fluidi nervei ex cortice cerebri in hujus medullam & inde in nervos sensui motuique dicatos influxum. Causæ hunc influxum præter naturam impediennes tres potissimum esse videntur; nimirum vel nimia fluidi ipsius penuria, vel tubulorum illud vehentium laxitas, vel denique compressio cerebri corticalis, eaque seu per sanguinem tardius per cerebrum & ejus involucria progredientem, aut plane stagnantem, seu aliam peregrinam, dicto cortici incumbentem materiam facta: unde medulla undique cortici adnexa comprimitur simul, & ideo non satis fluidi recipere potest.

§. X.

Quum vero plures affectuum sopororum sint species; singulam perscrutemur curatius. Vigil coma medius quasi inter pervigilium, & affectus soporosos morbus, ubi somni desiderium inexplabile urget, licet ipse

Causa proxima, & mediata affectuum sopororum.

Coma vigilis in febribus absolutissima.

cap.

capi nequeat, est Symptoma vel hemiplexia, vel febrium acutarum, maxime cum duræ meningis inflammatione junctarum, & scēpius antecedit phrenitidem. Causam ipsius mixtam esse debere, qua in uno cerebri loco fluidi nervei influxus languidior, in altero auctior sit, quilibet pervidebit facile. Consideremus ergo, num talis causa in dictis morbis locum habeat. Quod febres acutas attinet, sic concludimus: Si in iis coma vigil ut plurimum antecedit phrenitidem, quæ juxta MED. SYSTEM. Tom. IV. P. I. Sect. II. C. V. §. I. seqq. ab inflammatione membranarum cerebri suboritur, & nostris in regionibus symptomatice ut plurimum febribus malignis exanthematicis supervenire solet; si etiam cum dolore ardente ac ebulliente complicitum est: vero videtur simillimum coma vigil in iis febribus pro causa mediata agnoscere, membranarum cerebrum involvendum incipientem in uno loco inflammationem. Quum vero inflammatio supponit sanguinis auctiorem ad locum quandam congestionem, & plane stagnationem: necesse est, ut inde cerebri corticalis pars quadam comprimatur, & hinc introitus fluidi in medullam imminuatur, cum insequente somnolentia effectu. Hoc dum in uno cerebri fit loco; in altero tamen a sanguine per febrilem motum celerius agitato, jugis fluidi nervei perennat secretio; quæ, quo est copiosior, eo magis vigilias inducit, nec præsentem ad somnum proclivitatem in actum deduci sinat. Quicquid igitur in febribus acutis sanguinis orgasmum adaugere, ejusque copiosorem ad caput progressum adjuvare valet: illud remore ad coma vigil inducendum contribuit; veluti sunt remedia spirituosæ, calidiora, alexipharmaca, regimen iusto calidius, refrigeratio extremorum in variolis.

§. XI.

Qua coma vigil ratione jungi queat hemiplexia; explicatu facillimum est.

Si enim perpendimus, in eo affectu nervorum principum in uno latere tantum comprimi, & sic influxum fluidi mobilissimi in unum duntaxat latet impedi, altero immuni; mox quoque intelligemus, quod in uno loco & latere pervigilii, in altero somnolentia, ex quibus componitur vigil coma, latere possit causa: eo quod succus nervosus denegata in uno latere secretionem ad alterum eo copiosior feratur; quod inter alia integri lateris convulsiæ testantur agitationes. Verum cur non omnes hemiplectici sunt comatosi? Legas, quæ §. VII. ex BONETO allegavimus, & invenies, solam principii nervorum compressionem non secum semper habere soporem, nisi simul corticalis cerebri substantia fuerit vitiata.

§. XII.

Coma somnolentum, frequentior profecto, quam lethargus & a febre semper vacua affectio talem habere debet causam, qua transitus fluidi nervei ex cortice in medullam non in uno loco, sed per totum impedi potest cerebrum. 1.) Talis est nimia relaxatio canalium sanguinem per cerebrum vehentium, ob quam nec sanguis vegete progredi, nec satis fluidi fecerni potest: sicut fere fit in senibus plethoricis. 2.) Sanguinis, præsertim spissi ac impuri difficilior per caput circulatio, & inde pendens cerebri compressio. Hinc plethorici sunt somnolenti, hinc scorbutici, & hypochondriaci hunc frequenter incurrunt soporem, eoque magis, cum per imi ventris spasmos humores eo copiosius compellantur ad caput: hinc quoque petenda comatis somnolenti ratio, quod, teste RIVERO, pueris lumbricis vexatis nonnunquam evenit; siquidem hoc in casu per abdominis spasmos vitales succi coguntur ad superiora. Hinc valde plethorici, accedente causa sanguinem nimium commovente & expandente, ut ebrietate, profundo immergi solent sopori, eoque plane necari. 3.) Seri nimia per membranas cerebri, lud-

ludque ipsum collectio ac plane extravasatio: unde aurium marationum, coryza, ulcerum improvidæ suppressiones, & exsiccationes, ad id morbi genus contribuunt; nec rarum est, ischuriam seu plenariam urinæ suppressionem presso pede coma sequi somnolentum, quod restituto urinæ fluxu, protinus cessat.

§. XIII.

Cari, ejusque prima species arthralgia. Cari prima species, quæ in principio, aut vigore febrium acutarum maxime synocharum nonnunquam, nec nisi in valde plethoricis, occurrit, dependet ex nimia sanguinis abundantia & ebullitione, qua cerebri & ejus membranarum vasa adeo expanduntur, ut comprimant mollem cerebri substantiam, & nervosi succi introitum in medullam per totum impediunt caput: unde succus ille per cerebellum in partes, functionibus vitalibus præfektas eo copiosior impellitur, cordisque systolem efficit vehementiorem. Hinc cognitu facillimum est, cuncta exastuantia, ac commoventia remedia in iis febribus adhibita, nec non intermissam venæsectionem; remotius narcoticorum, ad conciliandum somnum, inepte exhibitorum abusum proximius ad carum in febribus producendum, multum conferre.

§. XIV.

Cari ejusque secundæ & tertie species arthralgia. Ad cari alteram, quæ post superatas fere acutas febres sequitur, speciem plures contribuunt causæ. Non enim ignorari oportet, per febrile incendium tam fluidas, quam solidas partes mirum in modum alterari: solidæ scilicet a naturali vigore & toni deiciuntur, fluidæ vi continui attritus resolvuntur, & transeunt in crasin economiæ vitali non nimis amicam. Namque humidior ac generosior succorum vitalium pars, non accedente novo nutrimento, dissipatur, perque varia loca e corpore proscibitur: & hinc resultat fluidi nervei penuria, lymphæ serique vappida, & quasi gelatinosa consistentia, ipsiusque sanguinis coagulum. Concurrentibus igitur 1.) va-

forum debilitate, 2.) nervei succi penuria, 3.) cerebri compressione a sanguine difficilius per illud progrediente facta non fieri potest, quin sopor præternaturalis, cum sensuum imminutione suboritur. Quod eo fit facilius, si per febrim potentiora pharmaca, solidas partes debilitantia, vel plane narcotica fuerint adhibita. Et si hæc fluidorum solidorumque vitia nimis invaluerint, uti fere in tertia cari fit specie: subsistunt tandem coagulati inertesque succi in debilitatis vasis, extravasantur, & sic vix evitabilem accersunt mortem.

§. XV.

Lethargia. Lethargi denique sunt eadem causæ, quas comati somnolento tribuimus, nisi quod in eo graviores sint, ac profundius corticalem cerebri substantiam penetraverint, adeo ut non sopor tantum inducatur, sed sensus quoque externi & interni elanguescant. Cardio rei in eo vertitur, quod in comate perinde ac caro nulla adhuc existat sanguinis vel feri extravasatio, sed hæc demum tanquam effectus producat, & in apertis post mortem craniis conspiciatur. Præsto potius in iis soporosoform affectuum speciebus est circulus sanguinis per vasa meningum, & cerebri corticalis valde debilitata difficilis, ejusdemque plus minus serosi stagnatio: at lethargus pro causa agnoscit vel feri tenuioris per arteriarum poros factam secessionem, vel plane extravasationem.

§. XVI.

Differt a carotico vero minus. Distinguitur vero lethargus a caro, differt dum lethargici excitati respondent, carotici vero minus. Est quoque discrimen inter apoplexiam & soporem; nam in illa respiratio est difficilis ac desinit in paralytin, quod non fit in caro. Differt quoque a syncope, in qua pulsus parvus vel admodum obscurus & languidus ac facies cadaverosa; earoticis pulsus magnus & validus est, & color faciei potius floridus. Neque minus differt a præfocatione uterina, quod præfocata sine omni respiratione sunt,

sunt, & postea intelligunt & recordantur; in caro autem in paroxysmo non intelligunt, nec recordantur; oculos semper clausos habent, & si aperiunt, statim claudunt.

§. XVII.

Causa remota, et effectus. Quomodo ex dictis speciales & proximæ affectuum sopororum causæ clarissime perspiciuntur: ita generatim sciendum est, quod iis producendis aptissima sint omnia, quæ ad difficiliorem humorum per vasa cerebri & meningum circulationem, eorumque stagnationem conferunt, & vim vasorum membranarumque elasticam labefaciunt. Quo nomine remotissimis causis accendi merentur corpora cacochymica, cachectica, scorbutica, viribus defraudata, a nimio mœrore, tristitia, vel diuturno morbo, enormi sanguinis profusione debilitata: abusus potuum inebriantium, Spiritus vini, cerevisiæ valde spirituosæ & lupulæ, frequens crapula, habitatio in conclavi humido, ubi densus vappidusque aer est, nec non aeris humida ac nebulosa, Zephyri statu prægnans constitutio, hiemalis tempestas, & Tabaci abusus.

§. XVIII.

Causa remota, et effectus. Præterea quam sæpiissime in praxi licet observare, in subjectis sanguineis, sanguineo phlegmaticis, obesi habitus, sanguine plenis ab hæmorrhoidum, mensium, & cujuscunque hæmorrhagiæ solennis ac criticæ suppressione, coma somnolentum, vel etiam lethargum excitari. Nec rarum est, eodem affectus a sudorum præsertim matutinarum, atque criticorum cohibitione, nec non serosarum excretionum suppressione, oedematosorum pedum repentina gracilitate subito generari: quid? quod in iis, qui cerebri sunt imbecillioris, a nimia potus vinosi in corpus refrigeratum ingurgitationes, vel a corporis vino farti & calentis refrigeratione, repente sopor altus cum omnium sensuum stupore producat, brevi tamen tempore absque periculo transeat.

Tom. IV. Pars IV.

Non minus comatosi lethargique affectus introduci deprehenduntur ab arthrici, podagricique doloris quotannis semel bisve antea redeuntis cessatione: & observavi lethargum in asthmate convulsivo, revocato ad articulos dolore, una cum astmate fuisse debellatum. Huc denique spectat nimius ac intempestivus vaporosorum usus: unde ab absynthiacis & opiatidis large datis, papaveraceis, fumo sulphuris, vapore carbonum ardentium, intra arctius spatium incluso, in subjectis imbecillibus, graves & plus minus periculosos produci sopores non raro animadvertimus. Nimius quoque suaveolentium usus nocet. STRABO L. XVI. narrat Sabæos populos incidere in hunc morbum ex odore & fragrantia fructuum & florum in hisce regionibus productorum. Novi exempla, ex continuo suaveolentium usu omnem odoratum ex toto deperditum fuisse, eo quod membranæ cerebri & nerveis narium atoniam inferre videntur. Ad sopororum affectuum causas pertinent etiam violentiæ capiti illatæ, sic GALENUS L. de instr. odor. Cap. VI. numerat inter eas cerebri compressionem factam a Chirurgo, qui perforavit cranium, & membranam cerebri ambientem; & ego, inquit MERCURIALIS in prælect. Batav. p. 22. quandoque vidi ex importuna perforatione cranii a Chirurgo vulneratum quendam statim factum esse carotieum.

§. XIX.

Sopororum affectuum prognos non adeo lata, sed pro causarum gravitate plus minus infausta est. Et vigil quidem coma sæpe phrenitidem ac convulsiones sanctas prænunciat, inque malignis febribus non raro in mortualem transit soporem. Si ve etiam somnus profundus testante HIPPOCRATE in Coac. interdum in febribus significat firmam crisin & non est malum. Quando dolores caro conjuncti sunt, teste eodem Hippocrate l. c. convulsionem significant. Quo se-

C

nora

niora sunt corpora, & quo magis debilia, impurisque succis prægnantia, eo majus portendit periculum coma, facileque, monente præsertim *Mercurio L.I.C. 12.* in mortiferum terminatur lethargum. Carus quo gravior juncta est febris, & quo peiores ejus notæ, urinæque crudiores, eo periculosior: attamen prima secundaque species non raro debellatur, tertia nunquam non lethalem exhibet eventum. Lethargus nunquam periculo caret; is tamen pessimus, quem artuum tremor, & gelidus faciei sudor comitantur.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curative.
MOrbos soporosos curaturo, tres generatim incumbunt medendi intentiones, quarum prior est, ut agrum e sopore excitare annitatur, altera, ut sanguinis & humorum difficilem per caput circuitum, stagnationem, vel extravasationem remove conetur; & tertia, ut robur membranarum vasorumque cerebri deperditum instaurare laboret.

§. II.

Prima indicatio quomodo fiat scilicet?
 Soporem discutiendi, ægrotumque excitandi vim ea possident remedia, quæ principio subtili ac penetrante in nervosas partes, eas agitando, vellendo, tremulumque & oscillatorium per universum nervorum systema motum inducendo agunt. Huc spectant 1.) potentiora acida, & ex his palmam præ reliquis obtinet Spiritus chrystallorum veneris, qui nihil est, nisi Spiritus aceti concentratissimus, & cum essentia castorei mixtus, admotusque naribus, penetrantissima agilitate cuncta superat: 2.) Salia volatilia, velut est, spiritus salis ammoniaci urinosus cum calce viva paratus, qui vertici admotus, vel quod consultius est, naribus inditus sternutamentum movet, ac torporem soporemque discutit egregie. 3.) graveo-

lentia, ut galbanum, pennæ perdicum &c. accensa, ut odor gravis nares feriat. 4.) Aqua frigida repente toti capiti infusa, quæ membranas cerebri simul roborando promte somnum excutit. 5.) cataplasmata ex aceto forti, ruta, foliis lauri, summitatibus Satureiæ, semine sinapi, castoreo, camphora parata, rasque capiti, fronti ac temporibus admota.

§. III.

Eorum vim secundant, & simul se-
*Quæ sunt
soporosis
humores
e capite
derelicti.*
 rosam, si peccaverit, e capite colluviem. 1.) sternutatoria, quæ inter primas meretur sal vitrioli albi, si ejus grana decem in dimidia aquæ majoranæ uncia fuerint soluta, & naribus hausta. 2.) vesicatoria e cantharidibus paullo latiora, & pedibus, nec non cervici imponenda; quippe quæ & solidis nervosis partibus motitationem inducunt, & serosos revellunt humores. 3.) cucurbitulæ vel cum vel sine scarificatione nuchæ adplicatæ. 4.) frictiones validæ partium infernarum, 5.) clysteres acriores. 6.) Nec satis laudari possunt enemata paullo acriora, ventri infusa; quibus sal gemmæ vel commune, vel etiam squillæ radix stimuli loco commodissime additur.

§. IV.

Excitato horum ope a sopore ægro, *Alteru-
Or sere-
sta indi-
casto.*
 restat, ut restituatur æqualis humorum per totum corpus circuitus; & subinde corroborentur debilitatæ partes. Favet priori scopo sanguinis missio, in ipso sæpius sopore, si turgeant cruore vasa, instituenda; multoque magis, discusso somno, ad ejus præ-servationem administranda. Tum quoque si primæ regiones sordibus onustæ, vel spasmis sint obsessæ; blando laxante alvum moliri oportet. Stagnationes humorum discutiendi, simulque partes infirmas corroborandi virtute gaudent nervina, nupta diaphoreticis: ex quibus magnam merentur commendationem essentia ligni aloes, succini, cum spiritu liliorum convallium, salis ammoniaci, &

& antimonii tinctura acri remixta ; vel sal cornu cervi, cum sale succini, cinnabari antimonii, vel bezoardico minerali in pulveris formam redactum.

§. V.

*Trasfer-
ratio
morbo-
rum sa-
poroso-
rum.* Denique recurrentes soporum insultus præcavere licebit partim victus recta servata ratione, partim causarum eos inducentium remotione. Et quum sanguinearum excretionem suppressio, vel motuum arthritico-podagrico-rum, hæcenus consuetorum silentium, ad id mali generandum, plurimum contribuant: haud ludet operam, qui revocandis istis & fluxionibus & doloribus operam navabit, eorum legitimum conservabit successum. In victu vitanda otium, ebrietas, cibi coctu difficiles & spirituosæ: corpus moveatur sedulo: repletio omnis est vitanda; quemadmodum jejunare aut parce nutriri optimum est; a piscibus, lacte, caseo prorsus abstinendum, & inter fructus, humidi fugiendi omnes; carnibus magis assis, quam elixis vescendum; panis a lolio, quod intermixtum esse solet, probe purgari debet: senes ac debiles generoso vino, tanquam eorum lacte utantur; somnum non diu nimis protrahant; ab animi affectibus caveant; amicorum confortiis intersint frequenter; commodis peregrinationibus delectentur; alvinam perinde ac cutaneam curent excretionem; nec sanguinis adfueras missiones statim repetere obliviscantur temporibus.

CURA SPECIALIS, ET CAUTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

*Comate
vigilia
in febris
bus cura.* **Q**uemadmodum causæ affectuum soporoso-rum, eorumque species valde sunt diversæ: ita etiam illis medendi ratio non una est eademque. Quare quid auxilii per singulas species superfit, videbimus. Coma quidem vigil, uti plerumque in

malignis febribus a nimia sanguinis mole, & imminente membranarum cerebri inflammatione suboritur: ita exposcit ea omnino remedia, quæ nec ipsi febris sint præjudicio. Et hoc sine venæsectio, si febris haud ultra tertium quartumque duraverit diem, larga debet institui: ut confirmant GABELCHOVERUS *Lib. I. §. 8.* & FORESTUS *Lib. X. obs. 34.* Missio sanguine alvus, si sit obstructa, clysteribus, minus tamen acrioribus liquanda: tumque exhibenda remedia, quæ diluendo temperandoque humores, æstum illorum coercent. Quo quidem nomine præter pulvillos absorbentes, leniter nitrosos, cum antimonio diaphoretico & aquis diapnoicis ac analeptics in potiunculam redactos, nec non emulsiones leniter papaveraceas; magni usus in malignis sunt acidulata. Et placet sane mihi julepus, quem ex roob ribium tribus uncis, in aquæ fontanæ libris duabus solutis, & cum Spiritu vitrioli ad gratam aciditatem permixtis conficiendum docet LOTICHIUS. Spiritus nitri dulcis ob temperantem pariter ac blandam anodynā vim, usus est egregii. Nec sua laude caret externa, velut cataplasmata cum aceto parata, unguentum alabastrinum, temporibus admotum, animalia viva dissecta, & imposita capiti: non neglecto quieto blandoque regimine.

§. II.

Vigil, quod hemiplegicis familia-
*Cura co-
re coma, ut diuturnius, ita curatu-
est difficilior. Parum præstabit, qui-
solum symptoma, neglecto principa-
li morbo adgredietur: nihil superest,
nisi ut hemiplexia ea, quam præce-
dente capite notavimus, ratione me-
deamur; tum enim sponte sequetur
somnia naturalis.*

§. III.

Carus, ejusque prima species, lar-
*Carli en-
gam, si nondum elapsa fuerit com-
moda occasio, venæsectionem, ex-
poscit: cui jungenda dormientis exci-
tatio per clysteres, squilla acuatōs,*

C. 2 vesica.

vesicatoria; aceti destillati in nares immisionem; tumque intrinsecus per temperantia, diaphoretica fixa, & acidula humorum orgasmus componendus. Altera cari species, quum soepe sit critica, nihil fere opis medicæ exigit; sed sibi relicta, sanitatem secum fert. Tertia, eaque perniciosissima, vix admittit medelam: attamen tentare juvabit, an æger vesicatoriis queat excitari; tumque diluentibus & analepticis dimicandum.

§. IV.

Curatio somatis somnolenti a causa frigida arti. Coma somnolentum rectissime videtur in serosum & sanguineum. Illud serosas excretiones vel naturales revocari, vel his artificiales substitui jubet. Urinæ suppressio accommodatis præsidii referenda; podagrici motus pedum frictione, vesicatoriis, laxantibus, balneis tepidis invitandi. Juvant hoc loco sternutatoria, educendo per nares serum, nervisque motum inferendo. Ubi pituita viscida obsidet ventriculum; operæ facit pretium vomitus arte concitatus: quo fine pulvis squillæ ad scrupulum dimidium vel unum, aut bina tartari emetici grana, laxanti potiuncula, ut diluantur, intermixta, summo cum fructu poterunt exhiberi.

§. V.

Curatio somatis somnolenti a causa calida nati. Contra vero coma somnolentum, quod a causa calida, i. e. sanguinis per caput difficiliore transitu, vel stagnatione originem trahit, uti ferè fit in hypochondriacis ac scorbuticis, majorem requirit circumspectionem. Quæcunque enim calidiora ac spirituosiora sunt remedia, cane pejus ac angue fugiantur: hisque substituantur, clysteres, venæsectio, blanda laxantia, pulveres temperantes, simul nervini, & id genus alia. Et hæc quidem omnia circa lethargum quoque sunt observanda; nisi quod efficaciora sapius requirant excitantia.

§. VI.

Curatio affectu. Quicumque soporosi affectus a san-

guinis vel feri extravasatione intra meninges ac calvariam per externam violentiam inducta pendent: non prius sanari poterunt, quam humoris extravasati per trepanationem eliminatione. Attamen & huic operationi si abundet sanguinis moles, præmittenda venæsectio.

§. VII.

Sanguinis missionem in soporosis morbis peropportunam esse, facies *Cautela circa venæsectiones.* rubens, oculi cruore turgidi, venæ tumentes, pulsusque arteriarum magni indicant. Qua administrata, si floridior vultus color, pulsusque magnitudo continuet; spes est reconvalescentiæ, sed simul opus erit adhuc semel secare venam; eo, quod non sufficienter facta venæsectio plus minetur detrimenti. Quo spissior præsumitur sanguis; eo amplior venis infligenda incisio, ut nimirum ei solutior pateat exitus.

§. VIII.

Post detractum cruorem, alvus *Circumducenda vel laxante intus dato, ordinem adhibere.* deducenda vel laxante intus dato, vel enemate: neque enim, nisi præmissis hisce evacuationibus, alia remedia, ut roborantia, diaphoretica, sternutatoria &c. adhibere licet; quoniam major motus & impetus humorum ad caput per ea concitatur.

§. IX.

In soporoso omni morbo sedulo *Circumcavendum a balneis calidis, vaporosis, & quæ fragranti, olidoque vapore ad somnum contribuant.* cavendum a balneis calidis, vaporosis, & quæ fragranti, olidoque vapore ad somnum contribuant. Multo magis absurdum est, narcotica, sulphurea, opiata, crocata, papaveracea in usum vocare; quorum etiam pertinent theriacalia, quæ veteres his in affectibus præscribere solent; quia his oleum camino additur.

§. X.

Externa volatilia, naribus attrahi *Circumsolita non nisi in soporibus a causa frigida, serosa subortis adhibere licet.* solita non nisi in soporibus a causa frigida, serosa subortis adhibere licet. Hinc ab iis abstinendum in omni sopore, febrim acutam comitante, vel

vel qui a materia erysipelacea, purpuracea, exanthematica &c. ad cerebrum devoluta proficiscitur: ubi potius acidia fixa, simul tamen penetrantia, cum fructu inserviunt. Cujus generis sunt oxyrrhodium, cujus usum AVICENNA & RHASIS jam laudant: cui etiam majorana & ruta possunt addi.

§. XI.

Circa
therma-
tismum

Quamvis thermarum, multoque magis acidularum potatio in morbis capitis idiopathicis, non omnino sit suadenda: attamen in soporibus, qui hypochondriacos ex suppresso hæmorrhoidum fluxu, vel retroacta podagra cruciant, mirabilem thermarum, quæ in Carolinis juxta molendinum scaturiunt, & ab hoc dicuntur, virtutem, in revocandis podagra & hæmorrhoidibus, & fugando hinc sopore deprehendi, cujus exemplum in CONSULT. MED. Tom. I. Sect. I. casu XV. allegavi.

§. XII.

Circa
sternu-
tatoria.

Cavendum maxime, ne ab initio hujus morbi ad excitandum a somno sternutatoris utamur; præsertim in plethoricis: eo quod ex intempestivo hujusmodi remedio, major affluxus ad caput fit, ut inde metus apoplexiæ immineat.

ENARRATIONES
MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Carus
cum fe-
bre ter-
tiana
compl.
calus.

VIr quinquagenarius, Icarificationibus aduersus, ex diuturno moerore & vigiliis contraxit sibi dolorem capitis gravativum, vertigine, ventriculique imbecillitate stipatum; cujus abigendi causa vinum absynthites mane pariter ac subcena per aliquod tempus liberalius sumsit. Interim accidit, ut verno tempore, quo febres tertianæ grassabantur, postquam gravi exarserat ira, in libero aere, coelo existente pluvioso iter faceret, domumque redux in duplicem

Tom. IV. Pars IV.

incideret tertianam. Hujus accessiones cum profundo incipiebant sopore; ad duodecim sæpius durante horas; quo discussio calor satis mitis excipiebat, & hunc demum sudor sequebatur. Quam scenam paroxysmi septies ludebant, & omnes, quæ ad somnum propellendum adhibita erant, medicinas volatiles, purgantes & excitantes spernebant; adeo, ut majora potius sumerent incrementa. Vocatus ego tribus ante paroxysmum horis lenè dedi emeticum, quod aquæ menthæ unciam unam, tartari emetici grana duo, syrapi cinamomi drachnam unam habebat: quo sumto, miram colluviem pituitæ lentæ ac viscidæ nec non bilis valde crassæ, oleaginosæ, & ut dicunt vitellinæ evomit. Sequens paroxysmus longe fuit mitior, & quod notabile, sopore caruit. Hinc idem remedium, interjectis aliquot diebus repetitum, una cum aliis anti-febrilibus & febrem & soporem prorsus fugavit.

E P I C R I S I S.

Si soporis, qui febrem nostram comitatus est, nomen indagemus; illum ad cari titulum referendum esse, quivis facile judicabit, qui soporoform affectuum supra positas historias legerit. Carus autem hic non nisi symptomaticus est, & una cum ipsa febre saburram biliosam & pituitosam, primis in regionibus stabulantem pro causa agnoscit. Quum enim in febribus intermittentibus, maximeque tertiana omnes circa primas vias sitæ nervosæ ac membranaceæ partes spasticè constringuntur: non potest fieri, quin succi vitales copiosius ad caput compellantur. Quod quia a prægressis moerore, vigiliis, & vini absynthiaci usu in præsentī agro nimis debilitatum videtur; stagnantes in cortice cerebri humores facile potuerunt soporem concitare; qui refluyente sub paroxysmo caloris a capite per totum corpus sanguine, sponte cessavit.

C 3

Pror-

Prorsus igitur curaturo hunc affectum incumbit, ut spasmi primarum viarum causam, quæ est saburra biliosa viscida, removeat; quod ope vomitorii brevissima fieri potuit via.

OBSERVATIO II.

*Coma
somnia-
tium
scorbu-
ticum.*

Vir temperamenti sanguinei, habitus spongiosi, in locis degens paludosis, & crasso crudoque utens victu, febre tandem intermittente corripiebatur: qua cessante, totum corpus admodum languebat, crura magno dolore, tantaque lassitudine affiebantur, ut vix incedere potuerit, urinæ absque siti & molestia rufescebant, & arteriarum pulsus erant debiles. Brevi vero post in præternaturalem incidit somnolentiam, qua interdum per totam fere diem alto sopore obrutus jacebat, dein vero per aliquod tempus iterum vigilabat. Opposita huic malo remedia fuerunt succus nasturtii aquatici, cum jusculis crebro sumtus; Spiritus cochleariæ cum spiritu salis ammoniaci mixtus; & per intervalla aqua vitæ emetica, quæ sursum & deorsum copiosam eduxit saburram. Præterea a vino abstinuit, & pro potu ordinario decocto saturiæ, majoranæ & chamædrios cum passulis confecto usus fuit: indeque fugata somnolentia, pristinam recuperavit valetudinem.

EPICRISIS.

Præsens affectus omni jure nomen comatis somnolenti scorbutici tuetur; quod nimirum ab humoribus viscidis, lentescens, & impuris, per minutissima cerebri vascula difficulter progredientibus, ibidemque stagnantibus suos mutuatur natales. Eidem scorbuticæ succorum diathesi reliqua, quæ soporem antecesserunt, debentur symptomata, nimirum febris intermittens, urinæ rufescens absque siti & calore color, corporis lassitudo, crurum dolor, pulsusque debilitas. Quem-

admodum vero hanc humorum impuritatem diætâ crassa, cruda, & habitatio in udis palustribusque locis generavit: ita eandem magis adauxit febris intermittens, cujus calore sulphurea & spirituosâ sanguinis portio dissipatur, & lenti vappescentesque remanent succi. Hinc non sine egregio fructu oblata fuerunt ea remedia, quæ sanguini blandam reddunt spirituantiam, viscidos humores incidunt, & languidas partes ad motum resuscitant. Et hac quidem laude superbiunt antiscorbutica usu recepta, uti sunt trifolium fibrinum, nasturtium, cochlearia, beccapunga &c. Neque tali in casu alienum est, blandum exhibere emeticum; quippe quo & saburra e primis regionibus evacuatur; & nervosâ partes in motum eriguntur. Externis enim remediis in omnibus, quæ a scorbutica sanguinis diathesi proficiuntur, affectionibus parum proficimus.

OBSERVATIO III.

Vir robustus sexaginta annorum, victui crasso aduetus, alvi adstrictioris, per longum tempus moerori indulgens, singulis ferme mensibus erysipelaceum in crure sinistro tumorem pati solitus fuit. Tandem hyeme existente sicca idem exanthema, sed paullo languidius erupit, & perpetuo dormiendi junctum est desiderio: clausi semper erant oculi, pulsus magnus, facies rubicunda, & tertio post die pes niger tumidusque adparebat, adeo ut sphaceli periculum immineret. Consultus ergo medicus affecto pedi adplicuit epithema, ex floribus sambuci, myrrha, bolo rubro, cerussa, camphora, aceto atque vino confectum; cujus adplicationem cum profundior exciperet somnus, ad hunc discutendum præscripsit sal volatile cornu cervi. Verum auctus inde potius est sopor facie tumida, rubicundaque existente; & quum artuum jactationes accederent, alter medicus exinde mor-

*Coma
somnia-
tium
ex ery-
sipela-
te.*

tem

tem prænuñciavit, quæ paullo post est insequuta.

E P I C R I S I S.

Hippocrates, solertissimus naturæ observator rectissime scribit, quod senes, qui sæpius erysipelate tentantur, eo tandem moriantur. Erysipelas enim rarissime fit sine febrili commotione, & quo magis plethorica vel cacochymica invadit corpora, velut sunt senilia, eo gravioribus quin sæpe funestis stipatum est symptomatibus. Ex his periculosum valde est coma somnolentum; quod sanguinis majori ad caput propter insultum febrilem raptui debetur; & eo majorem incutit metum, si materia erysipelacea vel ob imbecillitatem naturæ, vel per male feriatas artes retropulsa fuerit.

2.) Erravit itaque medicus, quod in præsentia affectu, qui neutiquam ab humore frigido, tenaci, sed sanguinis ebullitione & raptu ad caput, testibus pulsu magno, vultusque rubore, ortum traxit, calidioribus medicinis, ut est sal volatile, pugnaverit. Hinc enim factum est, ut sanguis magis commotus, & sopor profundior fuerit redditus. Consultius fuisset, cucurbitulis cum scarificatione cervici appositis molem sanguinis imminuisse, & deinceps ad temperandum æstum, materiamque peccantem per transpirationem successive excutiendam, nitrosa cum pauxillo camphoræ & pulveribus bezoardicis exhibuisse, & externe caputlasmæ ex aceto rosaceo, camphora, Spiritu rosarum & oleo ligni rhodii capiti & temporibus adplicuisse.

OBSERVATIO IV.

Vir sexaginta sex annorum, macilentus corpore, valisque sanguine turgidus præditus & venam bis quotannis tundendam præbere solitus, huic per novissimum annum supersedit. Aliquando fortiori perculsus terrore, de extremorum frigore, anxia præcordio-

rum compressione, spirandique difficultate conqueri cœpit, facie existente tumida & rubicunda. Paullo post capitis gravativus dolor, vertigo, & mira ad somnum propensio cum oblivione accedebat: quæ debellaturus symptomata, iter suscipiebat; sed exinde tam profundum sibi contrahebat soporem, ut eo per quatuor dies sepultus, nec oculos aperire, nec pedibus insistere potuerit. Excitatus tandem, ingentem virium prostrationem, artuum languorem, & perpetuam dormiendi proclivitatem persentiscebatur; rite quidem respirabat, at pulsum depressum, alvum adstrictam, urinæ fluxum parciorem, appetitus prostrationem, & memoriæ omniumque sensuum languorem patiebatur. Quo in rerum statu ego consultus, mox largam sanguinis quantitatem ex pede detrahendam, & clysterem ex antispasmodicis ac nervinis paratum, multoque sale acuatam crebro injiciendum curavi: circa somni tempus usum pediluviorum commendavi; naribus adplicandum præbui sal volatile salis ammoniaci, oleo rutæ majoranæque nuptum; infusum ex herba majoranæ, satureia, floribus anthos, radice sarsaparillæ loco Theæ potari, & cum eo sal volatile oleosum Sylvii cum tinctura antimonii acri propinari jussi. Unde factum, ut cum pristina in gratiam rediret valetudine.

E P I C R I S I S.

Præsens, de quo sermo est, sopor ad lethargi classem pertinet; qui nunquam non cum oblivione sensuumque torpore stipatus existit. Is suam originem sero per vasa sanguinea ab humoribus ibi stagnantibus distenta & relaxata secedenti debet; & pro remotiori causa sanguinis justo majorem ad caput agnoscit raptum. Cui quidem vitio in præsentia casu remotiorem occasionem præbuit intermissa, quæ consueta fuit, venæsectio: qua humores præter modum accumulari, &

in corpore fenili partes nervosas debilitare debuerunt. Accedens terror effecit, ut constrictis inferioribus & externis partibus succi actu ruerent ad caput, ibidemque stagnando, recensita producerent symptomata.

2.) Motus corporis sicuti ad roborandas solidas partes, & æqualem sanguinis circulum juvandum permultum contribuit: ita in morbis ex humorum abundantia productis, antequam minuatur nimia moles, & excretionum libertas restituatur, magis commovendo magnam parit noxam. Unde etiam inconsultum fuit, quod noster ægrotans ante præviā venæsectionem & alvi liquationem iter suscepit.

OBSERVATIO V.

*Carus
periodi-
ce rever-
sens.*

Matrona trium ultra sexaginta annorum, variis curis & ærumnis per aliquot annos agitata, nullisque post mensium cessationem nec naturalibus nec artificialibus adueta hæmorrhagiis, hyemali aliquando tempore, prævia vertigine spasmodico convulsivis prehendebatur motionibus. Hæ enim primum in abdomine vehementissimis torminibus, & alvi urinæque retentione semet exferebant; deinceps ad pedes excurrabant, qui tactu gelidissimi magno tremore agitabantur; tum manus exercebant, & denique caput occupabant, illudque ab uno versus alterum torquebant latus. Excipiebant demum omnium tam internorum, quam externorum sensuum abolitio, & sopor profundus; quo cum per triduum, spiratione liberiori existente, sepulta fuisset; accedebat febris pulsusque celer, sub qua aliquando expersgebatur, & delira loquebatur. Septimo die largus erumpebat sudor, quo & febris solvebatur, & sopor discutiebatur, appetitusque cum perfecta redibat valetudine. Et abhinc per novissimum triennium idem ille, jam recensitus paroxysmus, iisdem symptomatibus stipatus bis quo-

tannis circa singulum solstitium recur-
rebat, febreque semper ac insequente
sudore solvebatur. Reliquo tempore
optime valet ægrotans, nec ullis hu-
cusque remediis a descripto malo vin-
dicari potuit.

EPICRISIS.

Sistit præsens morbus peculiarem
cari speciem. Describitur nempe ca-
rus, quod sit somnus profundissimus,
in quo respiratio libera est, & ægri
nulla arte excitari possunt. Differt
igitur a lethargo, in quo spiratio est
difficilis, & ægri quidem excitantur,
sed obliviosi sunt: differt etiam a co-
mate somnolento, ubi non perpetuo
dormiunt ægri, sed actiones suas pera-
gunt, & sub iis ipsis obdormiscunt.
Et si dicendum, quod res est; carus
videtur infimus apoplexiæ esse gradus;
siquidem omnium & sensuum & mo-
tum sub eo cessat usus. Causarum
etiam in his tribus affectibus hæc mihi
videtur differentia, quod coma som-
nolentum a sanguinis stagnatione in
cortice cerebri; carus ab ejus profun-
diori, medullam simul & sensuum or-
gana penetrante stagnatione, & facta
sub hac seri tenuioris secessione; le-
thargus vero ab actuali seri per vasa re-
laxata, aut plane rupta & dilacerata
extravasatione suos mutuuntur na-
tales.

2.) In præsentī casu notabilis est
peculiaris naturæ vigor. Quum enim
ægrotans tam provectam attigit æta-
tem & nullas sanguinis habuit excre-
tiones, quarum tamen cessato in seni-
litate & sequiori sexu est nocentissi-
ma; quum etiam diuturnis mœrori-
bus confectum præ se tulit corpus: non
fuisse mirum, si gravi subito periisset
apoplexia. Hinc mirandus est naturæ
vigor; quo excitata febris, discussis
stagnantem materiam, eamque per
sudorem excussit: id quod critico ve-
luti motu deinceps est factum.

OBSEK.

OBSERVATIO VI.

*Carnis post ces-
santes
hemor-
rhoides
aqua fri-
gida en-
tata.* Fœmina sexaginta & tres annos
emenſa, robuſtæ ac firmæ conſtitu-
tionis, poſt ceſſantem per ætatis ratio-
nem menſtruorum fluxum, ſangui-
nem e venis ſedalibus ſtato tempore
reddere ſuevit, & ſub hac excretionem
ſana vixit. Quum vero hæmorrhoides
aliquando fluere deſinerent; prævia
vertigine incidit in altum ſoporem,
in quo abſque ullis ſenſus vel motus ve-
ſtigiiſ, pulſu exiſtente celeri & forti,
per tres immota decubuit dies, nec
ulla arte excitari potuit. Tuſa in pede
vena inſuſiſque fruſtra clyſteribus, ar-
ripiébatur conſilium, ut aqua frigida
liberiori quantitate ori inſtillaretur:
quo factum eſt, ut elapſo trium dierum
ſpatio non modo diarrhœa accederet,
ſed & hæmorrhoidum fluor recurreret,
& ægrotans ſopore diſcuſſo, pror-
ſus ad ſe rediret, omnium rerum igna-
ra, ad hoc uſque tempus ſana vi-
vens.

EPICRISIS.

Cauſſanti ſoporoforum pariter ac pa-
ralyticorum affectuum ſœpius quidem
nimia humorum præbet moles, ſed
nec hæc tanta machinari poteſt mala,
niſi ſolidarum & nervoſarum partium
acceſſerit imbecillitas. Hoc ex fonte
in præſenti caſu egregius aquæ frigidæ
effectus poteſt explicari. Poſtquam
enim per venæſectionem moles humo-
rum imminuta, & per clyſteres eo-
rum raptus a ſuperioribus derivatus
fuit: curationi colophonem addidit
aquæ frigidæ potus. Hujus ea eſt vis
& indoles ut ventriculo & inteſtinis ro-
bur addat: quo recuperato, hæmor-
rhoides ruſus coeperunt fluere, & ſic
depleta ſanguinis abundantia priſtina
rediit valetudo.

2.) Id non ſemel ſed ſæpius a nobis
obſervatum fuit, quod graves illi ce-
rebri affectus ſoporofi & ſemi apople-
ctici & paralytici poſt tertium diem

ceu dimidium ſeptenarii motu quodam
critico vel in melius vel in pejorē muta-
ri fuerint; & quod peculiare naturæ
robur & vigor in vincendis difficillimis
hiſce morbis plus quam remediorum
efficacia valuerit; ut etiam veriſſi-
mum illud GALENI l. X. method.
haberi poſſit: validas vires omnia
ſuſtinere, imbecillas a minimis
lædi.

OBSERVATIO VII.

Vir generoſus, annorum quinquaginta ſex temperamentum ſanguineo-
*Carnis post ma-
le tran-
ſitam
febrim
eryſipe-
lactam.* cholericum, habitus ſpongioſi, venæ-
ſectioni adſuetus, & intemperantiæ
tam vinoſæ, quam ciborum nimis in-
dulgens aliquando vino ferme fartus
tradit ſe itineri, & ſub eo horrore &
tanta virium proſtratione corripitur,
ut domum attingere non poſſet, ſed
in pago manere cogeretur. Lectum
petens, profundo & gravi per noctem
fruitur ſomno, & mane expergeſactus
inſignem cruris tumorem cum macula
ex brunno rubicunda deprehendit.
Vocatus medicus eryſipelas adeſſe pro-
nunciat, & mittit purgantes pilulas,
quæ octies movebant alvum. Sed ſe-
quebantur graviora ſymptomata, &
æger ſubito omni ſenſu ac loquendi po-
tentia deſtituebatur: unde ſuſpicatus
apoplexiam medicus dabat mixturam
ex aqua apopleſtica, conſeſione al-
kermes, oleo cinamomi & caryophyl-
lorum paratam. Pulſus, qui jam cum
auſto calore ceſet aderat, magis ad-
gebatur; & æger ſoporem incidebat
profundum, cum inſigni calore, &
omnium ſenſuum abolitione ſtipatum,
inque eo per octo dies jacebat, & a
medico, & ab aliis pro deplorato uti-
que habitus. Tandem accerſitus alter
medicus, quærit primum: an aperta
ſit alvus? reſpondent, illam per octo
jam dies mox a datis pilulis pertinaciſ-
ſime clauſam fuiſſe. Injiciendum ergo
protinus clyſterem curat emollien-
tem, & hoc votis haud reſponden-
te, alterum paulo acriorem jubet
inſun-

infundi. Neque hinc mora alvo ægrum in lecto hinc inde volvi & agitari præcipit: quo facto mox secedebant faeces copiosissimæ, grave olentes, & cum his globuli tam duri, ut vix contundi potuerint. Elapsis abhinc binis horis ad se redibat æger actorum inscius, & de dolore occipitis, corporisque debilitate querulus. Quare elixiria stomachica cum sale volatili oleoso combinata, & externe spiritus vini camphoratus, ad nucham inungendus, fuerunt ordinata, & æger convaluit.

EPICRISIS.

1.) Quemadmodum vitæ genus inordinatum, multæque crapulæ, debilitando cerebrum & nervosum genus, remorius ad præsentem soporolum contribuerunt affectum: ita eundem proxime induxit male tractata febris erysipelacea. Hæc sese exseruit horrore, cum in sequuta virium prostratione, & tumore erysipelaceo stipato; & debetur corporis, vino farti sub itinere refrigerationi. Datum ad eam expugnandam purgans, vero non potuit non esse perniciosissimum: a purgantibus enim & vomitoriis retroactum sæpius vidi erysipelas. Nam agunt purgantia vi stimulante, qua & intestina, & externas corporis partes ad spasmodum proritant, quo repellitur acris & caustica, quæ sub erysipelatis specie excussa fuerat, materia.

2.) Peccavit deinceps medicus, quod iusto calidius dederit remedium, quo humores in maiorem æstum ac ebullitionem sunt acti: & facillimum inde fuisset, ut phrenitis & gangræna supervenissent, eo magis, cum ob alvum a dato purgante, pertinaciter strictam, omnis humorum motus ad caput conversus videtur.

3.) Hinc alter rectissime egit medicus, quod repetita clysterum infusione duras faeces emolliverit, imique ventris stricturas consopiverit: unde restituto per corpus, sanguinis æquali circulo, sopor discussus fuit. Inde di-

scant practici juniores, ut in omnibus morbis alvi rationem ante omnia habeant.

OBSERVATIO VIII.

Vir quinquagenarius, obesus plethorico sanguineus, & cacoehymicus corripitur aliquando erysipelate cum horrore & febricula stipato. Tertio die pedi tumido epithema ex symphyto cum aceto decocto adplicat quidam empiricus; unde mox in profundum soporem delabatur æger, ex quo vix poterat suscitari. Vocatus hinc medicus protinus jubet venæsectionem institui, clysteres infundi & interne propinat pulveres nitrosos camphoratos. Unde discussio sopore ad se rediit ægrotus; sed cum antea fuerit vir ingenii vivacissimi & incomparabilis memoriæ, retinuit jam omnium mentis functionum notabilem imminutionem, tantamque memoriæ debilitatem, ut præteritarum plane ignarus esset rerum. Quo in statu, frustra usurpatis omnis generis adminiculis, per aliquot annos & ad vitæ usque finem permansit; licet ceterum & adpetitu frueretur integro, & optime nutritur.

EPICRISIS.

Sensus internos, memoriæ, ingenium, phantasiæ, in homine vivo ope nervorum haud secus ac externos administrari, vel exinde patet, quod relaxato cerebro & nervis, aut a serosa colluvie inundato, prorsus hæc cessent actiones. Et idem in nostro casu contigisse post discussum soporem, probabile videtur: scilicet relicta fuit laxitas & imbecillitas eorum, qui memoriæ & ingenio serviunt nervorum.

2.) Quemadmodum camphoratorum remediorum, & in pulvere, & cum spiritu vini solutorum externus usus in tumoribus erysipelaceis repellentem & nocivam exserit efficaciam: ita eadem, in repulso jam erysipelate, intus cum nitrosis, post præmissam

venæ-

venæsectionem & alvi liquationem exhibita, egregia pollent vi, materiam erysipelaceam e corporis penetralibus removendi, & ad cutaneum rursus corticem, cum magno sanitatis commodo, propellendi.

OBSERVATIO IX.

Coma somnolentum ibi onitum a retro-pulsa podagra.
Verbi divini minister, quinquagenario major, obesi valde corporis habitus & temperamenti sanguinei, indulgit in juventutis præsertim annis crebris computationibus, maximeque vinis calidioribus. Hinc podagricis pedum doloribus diu fuit excruciat; quibus ope cujusdam emplastri prorsus fugatis, retinuit tumorem circa pedum taleolos, in quo per vices maculæ rubræ efflorescebant, squamatim abscedentes. Præterea septem abhinc annis incidit in perpetuam ad somnum proclivitatem, & hanc ad hoc usque tempus retinuit. Obdormiscit sæpius nocte dieque, somnoque tam profundo obruitur, ut vix queat excitari; sub quo facies fit rubicunda & intumescit: attamen memoriæ judicii que observatur imminutio. Conqueritur sæpius de dolore gravativo in lumbis, calculum mentiente, & interdum præcordia adeo angustante, ut vix spiritum ducere queat. Multis ad depellenda hæc vitia usus est præsidii, nimirum crebris phlebotomiis, quibus intra spatium sex hebdomatum ultra duodecim sanguinis libræ fuerunt detractæ. Usurpavit decocta lignorum cum mercurio dulci, decocta viperarum, cinnabarina, volatilia, cephalica, millepedes &c. a quibus involuntarium urinæ sibimet contraxit fluxum. Optimum in potu aquarum Schwalbacensium invenit solatium; quas quamdiu potabat, tam diu a sopore liber erat.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

1.) Omnes, qui soporosis ex interna causa affectibus vexantur, ejusmo-

di solent esse homines, qui crebris indulserunt crapulis, vinisque calidioribus aut cerevisiis lupulatis. Hisce enim sibimet contrahunt ad omnes, qui ex cerebri atonia propullulant morbos, dispositionem, quæ in eo consistit, quod vasculosæ, nervosæ ac membranaceæ partes nimis distendantur & labefactentur.

2.) Causa præsentis mali quærenda est in podagræ retropulsione; ex qua in debilitatis ejusmodi subjectis innumera provenisse vidi damna. Et hinc petenda ratio, cur tali in casu omnia frustra adhibeantur remedia, nisi podagrica materia discussa, aut ad pedum revocata fuerit articulos. Venæsectiones in plethoricis subjectis cum fructu quidem instituuntur: at ejus immoderatum in casu præsentis usum merito taxamus, eique majorem mali pertinaciam omnino tribuimus. In curatione hujus chronici mali vitanda sunt omnia, quæ sanguinem commovent remedia, sudorifera, volatilia sic dicta cephalica, nervina aliaque; & ad roborandum caput inserviunt potius epithemata ex aceto vini rutaceo, cum aliquot guttulis olei lavendulæ & rorismarini necnon camphora parata, & fronti temporibusque cum linteis adplicita. Præterea magnum fructum observavi ab usu pediluviorum non modo ad revocandam podagram sed & ad divertendos humores a capite, quod tamen a vaporibus est defendendum. Potus aquæ frigidæ etiam in paroxysmo nunquam fere non proficius; magis tamen ubi febris subest: utpote frigus motum sanguinis expansivum coercet & nimium relaxatis fibris tonum & elaterem naturalem restituit.

OBSERVATIO X.

Vir dives generosus annorum suorum præquinquaginta, temperamenti sanguineo phlegmatici, obesi corporis habitus, in juventute multum semper pituitæ ex naribus excrevit, gulæ otio, vino & veneri plurimum indulgens

gens per aliquot annos tempore autumnali & vernali cum febricula catharrali dolores mox in manibus mox in pedibus expertus est. Sed postquam ætate nimium fructibus horæis refrigerantibus, fragis, ribibus, lacte ebutyrato, & Pyrmontanis quoque aquis usus fuit, sequenti autumnò, a consuetis ejusmodi doloribus artuum plane fuit immunis. Præter modum vero de languore virium, membrorum lassitudine, dolore capitis gravativo, spirandi difficultate & continua in somnum propensione conqueri cœpit. Postea accessu venti frigidioris borealis simul & semel sopor ita invaluit, ut ægerime excitari, nec ad interrogata respondere potuerit. Pulsus erat magnus, mollis & frequens, alvus obstructa; urina secedebat tenuis & cruda, mentis quoque levior aderat alienatio. Ego vocatus in consilium reperi ægrotantem in conclavi humidiori & demissiori jacentem in lecto. Quare mox eum in locum superiorem transportandum jussi: Proinde spiritus crystallorum veneris cum oleo rutæ destillato roboratus applicabatur naribus. Clyster aliquoties injectus fuit, qui constabat ex decocto majoranæ, satureiæ, sale ammoniaco, adjectis sex granis tartari emetici solutis, qui ingentem semper pituitæ viscidæ cum sordibus eduxit copiam. Cucurbitulæ cum scaificatione primo dorso, deinde scapulis, postea occipiti applicatæ fuerunt. Interne per vices oblati spiritus salis ammojaci urinosus cum essentia castorei saturata mixtus; vehiculum fuit aqua fontana frigida, quam etiam sumisit pro potu. Vescicatoria pedibus applicata nullas excitabant vesicas; in nucha vero, tanquam parte sensibiliore eas omnino producebant. Remissior quidem fuit morbus inde redditus; circa septimum vero diem purpura in superioribus partibus adparuit cum largo sudore successive universum corpus occupante. Ita sensim sensimque morbi vi depulsa & vires & functiones animales redierunt. Ad arcendam re-

cidivam abstinentiã cum exercitio corporis, victum quoque attenuantem & exsiccantem, & infusum herbæ satureiæ, majoranæ, & florum arnicæ, ac cardamomi singulo mane forbillandum plurimum commendavi. Tandem altero anno thermis Carolinis me suavisore uso, rediit dolor podagricus, ex quo optime convaleuit.

E P I C R I S I S.

In hac morbi historia multa obveniunt notatu digna. Morbus hic, qui nomen lethargi recte sortitur, in homine obeso, humidioris constitutionis, ab inordinata diætã, otio & abusu fructuum refrigerantium, per quem materia arthritica intus remansit, & spasmos in inferioribus partibus produxit, qui humores serofos ad caput propulerunt, natus fuit, ad cujus genesin multum quoque habitatio & dormitio in loco decliviori & humidiori contulit. Quod uti nunquam non insalubre, ita quam maxime ad morbos capitis & nervorum, qui ex atonia veniunt disponit. Ita HILDANUS cent. IV. obs. XL. ex fumo fornacis non ita pridem exstructæ lethargum & mortem annotavit. Atque nos sæpius capitis morbos cum defluxionibus, cum auditus difficultate, vertigine, somnolentia, in foeminis quæ lavatione linteaminum operam dant, item quando circa fornaces hyeme linteamina exsiccantur, observavimus. Quare etiam balnea & pedum lotiones si caput imbecillum est, vel ad soporem aut paralytin dispositum, non conveniunt. Denique non sine fructu emetica in clysteribus etiam dari possunt, & longe securioris sunt effectus quam aciora purgantia, cujus generis sunt colocynthiaca, ad humores a capite revelendos. Tandem neque hoc loco prætereundum, quod crisis in affectus etiam soporosos, præsertim si cum febre conjuncti sunt, incidat.

CAPUT III.

DE VERTIGINE.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Definitio vertiginis. **H**Aud ultimum inter cerebri morbos locum tuetur vertigo; maxime frequentissimum, quod omnes capitis affectiones nunquam fere non & antecedit, & comitatur. Ea est sensatio circumgyrationis & lapsus, vel cum vel sine corporis prostratione in terram conjuncta, a compressione nervorum opticorum, intra calvariam adhuc absconditorum, & hinc pendente vitioso fluidi nervei in tunicam retinam influxu originem trahens.

§. II.

Historia vertiginis. Ex improvise nimirum fit, ut agrotantes omnia objecta, seque ipsos circumrotari sibi met videantur, atque sub idea imminenti lapsus titubent, pedibusque vacillent; tum vero oculi obscurantur, quin ipsi prorsus nonnunquam istar apoplecticorum concidant. Junguntur sæpenumero capitis torpor, dolor, gravitas, aurium furrus & tinnitus, oculorum mador, visio vitiosa & vel duplicata, vel dimidiata, faciei rubor, somnolentia; rumque si vel levis inclinatio capitis in terram, vel corporis circumgyratio accesserit, protinus oritur vertigo. Occupat subiecta potissimum sanguinea, edacia, senilia, viribus defraudata, hypochondriaca, hysterica, nephritica, & quæ alvi sunt durioris, imique ventris cruciantur spasmodis. Interdum ea primarium constituit morbum: non raro tamen graviorum capitis affectuum, velut est apoplexia, paralysis, soporosi morbi, epilepsia &c. prænuncia, cumque ipsis complicata apprehenditur.

§. III.

Digni vero sunt, ut annotentur, *Gradus vertiginis* tres potissimum vertiginis gradus, quorum levissimus, omnique periculi expers dicitur $\Delta\tau\alpha\sigma$, quasi turbo; quoniam adfecti se in orbem agitari, & omnia secum in gyrum rotari putant, neque tamen concidunt, nec caliginem oculorum experiuntur. Huic obnoxii sunt, qui navi vehuntur, qui se in orbem rotant, qui Tabaci fumum crebrius sugunt, aut crapulis frequenter indulgent. Alter gradus vocatur Scotomia seu vertigo tenebricosa, in qua præter dictam rotationis ideam, & pedum vacillationem, oculi caligine suffunduntur. Antecedit ea vomitum, aliosque, qui ab inferioribus ad superiora adspirant, spasmodicos affectus; & exprimitur: Es wird mir grün und gelb für den Augen. Summus & gravissimus gradus adpellatur vertigo caduca, & vera est species levioris apoplexiæ, vel etiam epilepsiæ. Antecedunt enim spasmi partium infernarum, fornicationis sensum exhibentes; tum suboritur idea gravissimi in præcipitia lapsus, & non solum objecta circum rotari videntur, oculique caligant, verum ægri etiam, nisi contineantur, subito in terram prosternuntur, quin sæpius omni sensuum, motuum, loquelæ ac rationis usu destituti, mortuorum instar jacent; quales notatu dignos casus reperies in CONSULT. MED. Tom. I. S. I. cas. IX. & X. & in A. N. C. dec. II. anno VIII. obs. 41.

§. IV.

Omnis vertigo merito distinguitur in idiopathicam & sympatheticam. Prior causam in ipso cerebro hærentem agnoscit, & longe gravior est posteriori. Complicatur cum ea alii capitis affectus, & raro est periodica. Posterior fit vitio ventriculi, acida & acri saburra prægnantis, & se prodit per conjunctam nauseam, vomendi proclivitatem, ructuosam molestiam, ventriculi gravitatem. Plerumque est periodica, & jejuno existente stomacho.

stomacho gravissime urget, sumto autem vel pauxillo cibi protinus conquiescit.

§. V.

Vertigina
nis
des.

Sedem vertiginis determinaturi observamus eam circa visionis potissimum organon hærere. In ipso quidem oculo, quatenus intra orbitam continetur, nullum nec extrinsecus cernitur, nec post mortem reperitur vitium, hinc non sine ratione colligitur, illud in nervo quærendum esse optico. Jam vero in demortuis, qui per vitam satis gravi laborarunt vertigine, deprehendimus vel plexum choroideum, vel tertium cerebri ventriculum præter naturam fuisse constitutum. Sic enim SCULTETUS in *armam. chir. obs.* 19. plexum choroideum vidit rubicundissimum; BONETUS *Sepulchr. L. I. S. XI. obs.* 8. tam in ovibus vertiginosis, quam hominibus invenit sanguinem concretum, vel tumorem vesicularem, tertium cerebri ventriculum occupantem, & ROLFINCTZUS in *diff. anat. L. I. C. 13.* adfirmat, se in vertiginosis ovibus post mortem vesiculas aqueo humore plenas, & intra tertium cerebri ventriculum contentas, plus simplici vice, in homine semel observasse. Nihil autem vitii ipso in optico nervo deprehensum est; in quo tamen sedem mali oportet residere. Quo id ergo fiat pacto, mox explicabimus.

§. VI.

Struttura
nervi
optici.

Cerebrum dissecanti, & ad plexum choroideum, qui est congeries plurimorum tam arteriosorum, quam venosorum vasculorum, pervenienti, hoc sublato sese sistunt bina strata seu thalami nervorum opticorum, inter anum & vulvam sitorum, & per quandam fissuram, sub qua tertius cerebri ventriculus prodit, ab invicem distinctorum. Ab horum superiori parte oriuntur bini nervi, qui dicuntur optici, qui non nisi pia meningibus investiti, & dictos thalamos ab utroque latere complexi, antrorsum progrediuntur, & ante infundibulum arduissime conjunguntur; mox iterum

secedentes tendunt ad oculi orbitam; tum eos ab utroque & externo latere transversim attingit earotis interna arteria; ac denique perforant foramen, eorum transitui in posteriori orbitæ parte destinatum, cumque matre dura, instar vaginæ cincti, per oculos distribuuntur, & horum varias constituunt partes. Si oculo recte constituto, nervus opticus vitio caret, & legitimus in illum fluidi nervi sit influxus, visio exercetur integra. Sublato penitus istius fluidi influxu, nascitur cæcitas; eodem vero quocunque modo tantum imminuto, varia visionis vitia emergunt. Imminuitur influxus per dicti nervi compressionem: comprimi potest nervus a partibus vicinis præter naturam constitutis: partes vicinæ sunt plexus choroideus, arteria carotis, ventriculus cerebri tertius. Ergo ab harum partium præternaturali constitutione nervus opticus, licet in sua substantia integer, comprimi, & ideo vertigo etiam suboriri potest.

§. VII.

Scimus ergo, imminutionem fluidi nervi in nervos influxum producere varias visionis læsiones, velut visionem duplicatam, dimidiatam, obscuram & circumgyrationis sensum: sed quomodo idea in mente excitetur, & quantum influentis fluidi ad singulam producendam requiratur; determinatu & difficillimum & inutile est. Sufficit, si ex hæcenus dictis cognoverimus, vertiginis formalem rationem in fluidi tenuissimi influxu in nervos opticos per eorum compressionem imminuto consistere. At unde pedum vacillatio? Sensum circumgyrationis comitatur idea casus; hæc involvit metum; metus idem sequitur pedum titubatio, quæ confuso fluidi nervi in musculos situm erectum efficientibus influxu absolvitur; Ergo sensum circumgyrationis sequitur pedum titubatio. Hæc docet experientia; sed unde fiat, quod certi corporis motus sequantur certam in anima ideam, nobis adhuc obscurum est.

§. VIII.

§. VIII.

Quoniam de vertigo in- dus atur ab ebris- tale
 Devolvimur ergo ad causas, com-
 pressionem nervorum opticorum pro-
 ducentes. Sistit se primum ebrietas,
 quæ plerumque vertiginosam pertur-
 bationem, pedumque vacillationem
 habet comitem. Vinum scilicet ebris-
 tatem, & hinc pendentem vertiginem
 duplici ratione causatur: nam fovet
 1.) principium subtile, vaporosum,
 quod majori copia ad cerebrum dela-
 tum, purissimam nervorum lym-
 pham inquinat, & ad sensus motus-
 que rite præstandos inertem reddit.
 2.) Principium spirituosum, unde san-
 guis expanditur, & arteriæ carotides,
 vasaque distenta thalamos nervorum
 opticorum, ipsosque nervos conapri-
 munt: sicut id de vino MED. SY-
 STEM. Tom. II. Part. III. C. IV. §. VIII.
 & de cerevisia §. XII. fusius explicavi.
 At hæc vertigo transitoria est, & dis-
 flato principio vaporoso, sopitaque
 sanguinis ebullitione transit. Quare
 nec de hac, nec de ea, quæ per vectio-
 nem in navi, aut corporis rotationem
 inducitur, tanquam non morbosa no-
 bis nullus est sermo.

§. IX.

Vertigo subor- tur a san- guinis stagna- tione
 Ex causis potius morbosam vertigi-
 nem inducentibus, principalis est san-
 guinis nimia in arteriis carotidibus, &
 vasis plexum choroideum constituti-
 bus, stagnatio. Hinc vertiginem pa-
 tiuntur valde plethorici, cum primis si
 consuetæ excretiones per narium hæ-
 morrhagias, hæmorrhoides, vel men-
 ses in foeminis substeruerunt, aut im-
 prudenter suppressæ fuerunt. Non
 minus hoc malum incurrunt, qui con-
 suetas venæsectiones, aut scarificationes
 neglexerunt. Eo magis huic morbo
 obnoxii sunt plethorici, si simul hy-
 pochondriacis, hysteriis, nephriti-
 cis, spasmodicisque imi ventris passio-
 nibus vexantur; quibus sanguis majo-
 ri impetu ad caput fertur. Et novi qui-
 dem juvenes hypochondriacos, san-
 guinisque missiones nunquam passos,
 qui vertigine uno impetu & ictu inva-
 dente rapti, perque aliquot horas de-

tenti, secuto autem vomitu statim
 liberati fuerunt.

§. X.

Eandem vim obtinet serum, in de-
 bita excretionem cohibitum, ac intra
 cerebri sanguinea vasa accumulatum. *Nec non a collu- ole san- guinis serosi*
 Quam obrem videmus cachecticos soe-
 pius vertiginem pati; eademque chro-
 nica ac pertinacissima adfigi, quibus
 serosæ manationes per aures, oculos
 & nares fuerunt cohibitæ. Hinc de
 vertigine diuturna ex coryza suppressa
 in CONSULT. MED. Sect. I. Caf.
 VIII. de eadem per restitutum seri e
 naribus effluxum soluta *ibid. Sect. IV.*
Caf. CLXIV. pag. 662. & de ea cum flu-
 xu auris rheumatico alternante *Sect.*
IV. Caf. CXXXIV. pag. 535. exempla
 leguntur. Inde etiam vernali ac au-
 tumnali tempore, quo repentina tem-
 pestatum mutationes contingunt, fre-
 quentes observamus vertigines. Has
 porro progenerant narcotica, inque
 primis lolium illud frumentaceum,
 quod ab effectu vocatur temulentum,
 sub pane aut pulte comestum: quales
 casus A.N.C. *dec. II. anno VIII. obs. 173.*
& dec. III. anno II. obs. 127. allegant.
 Nec silentio prætermittendæ sunt vio-
 lentia extrinsecus capiti illatæ, qui-
 pe quibus humorum stagnatio & extra-
 vasatio facillime inducitur: unde satis
 gravis ac diuturna fuit illa vertigo,
 cujus in CONSULT. MED. *Sect. I.*
Caf. XLVIII. mentio fit, & quæ a ve-
 hementi in caput lapsu originem tra-
 xit.

§. XI.

Sympathicæ vertiginis causa residet *Ratio*
 in primis viis, maximeque ventriculo, *vertigi- nis sym- pathicæ*
 & non nisi hujus vehementiori debe-
 tur spasmus. Namque dum primæ re-
 giones valide constringuntur, cogunt
 vitales succos ad superiora, qui ibidem
 copiosius collecti, & intra plexus po-
 tissimum choroidei vascula stagnantes,
 vertiginem pariunt. Hinc frequens
 vertigo est iis, qui primas officinas sa-
 burra acri biliola onustas habent; qui
 consuetas intermiserunt purgationes;
 qui leguminibus, & qui status movent,
 cibis

cibus largius vescuntur, qui vermes intra canalem intestinorum alunt, qui vehementi vomitu torquentur &c. Et hæc quidem vertigo, jejuno existente ventriculo, maxime urget; propterea quod tum acriores sint sordes; nam ab adsumtis alimentis, & sic acrimonia per subeuntis cibi admixtionem temperata, statim remittere solet affectus.

§. XII.

*Causæ
occasio-
nales
vertigi-
nis.*

Quum videmus in multis a causa levissima vertiginem produci, quam in aliis ne gravior quidem excitaret: supponenda in illis est major cerebri & nervorum ad fovendas vertiginis causas dispositio. Et hanc cum MURALTO in *A.N.C. dec. II. ann. VIII. pag. 26.* in generis nervosi, vasculosi, & membranosi debilitate collocandam arbitramur: qua sit, ut irruenti cruori non sufficiens sit vasorum resistentia, unde facilius ille stagnare potest. Hinc omnia, quæ caput debilitant, aditum huic adfectui parant, velut sunt ætas senilis, vigilæ diurnæ, frequens crapula, venus nimia & immatura, animi diuturnus moeror, vita sedentaria, & id genus alia. Hinc etiam leves causæ eundem provocant; ut sunt capitis in terram inclinatio, terror, frigus, crapula, balneorum improvidus usus. Sic vertiginem a frigore semper recrudescentem adnotant *A.N.C. dec. anno. VIII. obs. 5.* eandemque a terrore in hypochondriaco subortam recensui in *CONSULT. MED. Sect. I. cas. XXXII. pag. 175.*

§. XIII.

*Prognosis
vertiginis.*

Vertigo, quæ a vitio ventriculi suboritur, levis est, & repurgato cessat ventriculo: quæ vero ex imi ventris spasmio, conjuncta nervosi generis debilitate, natales suos mutuatur, altioris est indaginis magisque diuturnum portendit morbum. Semper gravior est idiopathica, quæ a sanguinis aut feri stagnatione in cerebro proficiscitur; & metu insequituræ guttæ serenæ, paralyseos, apoplexiæ, aut soporosi affectus terret, maxime in se-

nibus. Qui jam passus est insultum apoplecticum, & corripitur rursus vertigine, habet cur a recidiva apoplexiæ sibi metuat. Gravissima vertigo est caduca, quippe quæ causam profundius cerebrum penetrantem fovet, & revera nihil, nisi apoplexiæ levioris est species.

C U R A T I O.

§. I.

UT promptum & expeditum huic malo adferatur auxilium; binas potissimum indicationes respicere oportet medentem, ut nimirum sanguinis & humorum in capite stagnationem discutiat, eorumque raptum ad inferiora derivet; & deinceps ut systema partium nervosarum a tono suo dejectarum corroboret. Quum vero varix sint causæ, quæ majorem sanguinis, quam par est, ad caput compellunt quantitatem, harum in curatione habeatur ratio, necesse est.

§. II.

In recenti malo, corpore existente valde plethorico, facie rubicunda, arteriisque fortiter pulsantibus, nihil est præstantius sanguinis missione. Quam ob rem, ut ad remotiores partes sanguis retrahatur, in pede secanda vena, multumque sanguinis mittendum. Deinceps si mensium vel hæmorrhoidum irregularis sit successus, opus est, ut per commodam medendi rationem hæc revocentur excretiones. Hæmorrhoidariis hirudinum ad anum applicatio præsentaneam non raro tulit opem; sicut confirmat observatio *CONSULT. MED. Sect. I. cas. VIII. pag. 23.* inserta. Quando narium hæmorrhagia vel suppressa, vel sponte cessans malum induxit: præstans auxilium ferunt scarificationes cervicis & dorsi, præstantius autem & certius eadem, more Aegyptiorum naribus admotæ.

§. III.

Missio sanguine sæpius totum depel-
titur

*Remedia
dia*

*galeas
accipite
derivati
onem*
litur malum, quod si cedere recuset, insistendum est remediis sanguinem a capite derivantibus. Eminent ex iis præsentemque virtutem exferunt clysteres, iteratis injiciendi vicibus; vel etiam laxantia, quæ blanda & simul roborantia esse debent; quo nomine superbiunt pilulæ balsamicæ vel ad nostram vel Beati STAHLII mentem concinnandæ; aut laxans ex manna, rhabbaro, & cremore tartari confectum, addito oleo de cedro. Utilissima porro sunt pediluvia crebro adhibenda; quæ tamen tepida tantum oportet esse; quoniam calidiora sanguinem commovent, & recursum mali provocant.

§. IV.

*Curatio
vertig.
aliis
passib.
bus*
Ubi cruditates acidæ, biliosæ, acres, ventriculum obsidentes, malum produxere: opus sæpenumero est, ut blando emetico evacuatur ea saburra; quo sine in robustioribus tartarus emeticus, in sensibilibus radix Ipecacuanhæ operæ faciunt pretium. Si præ iis magis arrideant purgantia, ea paulo validiora esse præstat; & eo scopo pilulas balsamicas extracto hellebori nigri permiscere. Quando acidum ventriculo insidet, præmittendi & subjungendi sunt pulveres absorbentes ac digestivi, cum oleo nucistæ combinati; vel etiam martialia cum pilulis balsamicis alternanda.

§. V.

*Curatio
vertig.
aliis
by.
passionibus
et febribus*
Diuturnioris perinde ac difficilioris sanationis est vertigo, quæ hypochondriacis passionibus, cum generis nervosi debilitate complicatis sociatur. Lenioribus in ea pugnandum est medicinis, quæ discutiant flatum in abdomine subsistente, acrimoniam ventriculi obtundant, sordes per alvum blande evacuent, ac spasmosimi ventris demulceant. Hoc nomine præstantissimæ utilitatis deprehendi pulverem, ex pulveris Marchionis drachmis duabus, cornu cervi philosophice præparati, nitri depurati, cinnabaris præparatæ, lumbricorum terrestrium ana drachma dimidia, & olei macis gut-

tulis tribus confectum, atque bis quotidie cum aqua analeptica exhibendum. Conjungenda laxantia, pediluvia, ordinatæ venæsectiones, ac recta vivendi ratio.

§. VI.

Sic subtracta mali causa, studendum ut roboretur nervosarum partium *Quam
partes
nervos-
as ro-
borent* Systema. Ad quem obtinendum finem amplam laudem meretur nostrum vitæ balsamum, quod & externe vertici infundi, & naribus admoventi, & interne in elæosachari forma propinari cum fructu potest. Adjuvat etiam ægros spiritus salis ammoniaci inter cibos acceptus. In chronica vertigine ex vitio hypochondriorum soleo roborandi sine circa quadras lunæ per aliquot dies sequens exhibere electuarium: Recipe visci querni, corticis chinæ ana unciam dimidiam, pulveris florum chamæmili, lumbricorum terrestrium ana drachmas duas, succini præparati, extracti cardui benedicti ana drachmam unam, caryophyllo- rum, cinnabaris nativæ præparatæ ana scrupulos duos, syrupi berberum uncias binas. M. F. electuarium, cujus drachma pro una dosi exhibea- tur.

§. VII.

Omnis autem curatio erit irrita, nisi adjuvetur recto rerum non naturalium usu. Quare cibos oportet *Dietæ
rectitudi-
nem* esse faciles, quibus concoquendis sufficiat digestionis officina; removeantur acrida, salsa, acida, leguminosa, & quæ flatum pariunt. Qui debilem ventriculum fovent; iis, prodest jejuno tempore cortices citri vel aurantiorum masticare. Nec quidpiam est, quod magis vertiginosos lædere valet, quam potus vinosi, spirituosissimi ac cerevisiarii; quorum in locum vel decocta, vel fontem Selteranum modico vini nuptum substituere juvat. Motus corporis sit cautissimus, ac placidissimus; ne ex vehementiori commotione novus excitetur paroxysmus. Aer seligatur temperatus ac serenus, & omne

D frigus,

frigus, maxime partium inferarum fugiatur; & ab iracundia, terrore, mœrore, quantum possibile, caveatur. Hæc qui rite observaverit, quique sanguinis molem debito tempore imminui & excretionum naturalium libertatem conservari curaverit; habebit modum, quo ab ulteriori & vertiginis, & aliorum cerebri morborum invasione semet vindicare potest.

CAUTELE PRACTICÆ.

§. I.

Quid co-
ducatur in
vertigi-
ne ex
spasmo
ventri-
culi su-
borta.

Quando ex spasmo ventriculi vertigo, ut sæpe fit, oritur; utilissimus est pulvis Marchionum, cum pauca cinnabari, extracto castorei, & nitro mixtus, & in aqua liliorum convallium datus. Insignis etiam est efficaciam pulvis ex cubebis, nucista, & lapidibus cancerorum paratus: neque minus desideratissimam in tali casu opem ferunt pilulæ Wildegansii.

§. II.

Curatio
vertigi-
nis chro-
nicæ
idiopa-
thicæ.

Fit nonnunquam, ut ex diuturniori sanguinis intra vasa plexus choroidei stagnatione, serum secedat, & vel in tertium cerebri ventriculum, vel alium locum, unde nervos opticos potest comprimere, extravasetur. Quo in casu utilissimum est, bregma ferro candenti inurere; aut nuchæ admove-
re vesicatoria. In tali etiam vertigine, quam a causa frigida subortam dixere veteres, si molliori haud cedit medicinæ, cura per inediam, conjunctis fonticulis & cinnabarinis remediis locum habet.

§. III.

Idiopathica
internus
acidularum
thermarum.

Quemadmodum in vertigine idiopathica internus acidularum, thermarumque usus neuti-
quam proficius existit; tantum abest, ut inde stasis humorum in capite augeatur: ita eadem ab hypochondriorum vitio progenerata, præmissa convenienti medicina, optimum a bene ordinato thermarum vel acidularum tepefactarum usu reci-

pit auxilium: testante observatione
CONSULT. MED. Sect. I. Cas. X.
inserta.

§. IV.

Gravidæ sæpe numero vertigine adfliguntur; quæ non modo plethoræ qua pollent, verum etiam alvi adstri-
ctioni & flatuum retentioni, ipsis familiari debetur. Tali casu omne curationis absolvitur negotium, si administrata venæsectione, status subducantur & alvus aperiatur vel infuso clystere, vel laxante passulato, man-
nato ac rhabarbarino. Vidi etiam subito ortam vertiginem in iis, qui per aliquot dies suppressam habuerunt al-
vum: ubi infuso clystere, datoque intus oleo amygdalarum dulcium, omne protinus cessavit malum.

§. V.

Balsama roborantia, spirituosa, nervina, confortantia magis in hoc affectu proficua sunt senibus, & infirmis corporibus; subjectis vero junioribus, floridioribus & plethoricis minus conveniunt, nisi antea vena tusa, ac alvus evacuata fuerit. Tum etiam conveniunt infusa calida ex herbis cephalicis, radice valerianæ, & cubebis parata; nec non cucupha a Wepfero inventa, quam LENTILIUS in Miscell. P. I. p. 74. & P. II. p. 314. describit. Vitanda vero cuncta sunt; quæ nervos debilitant, ut sunt omnia vaporosa, narcotica, moschata & camphorata.

§. VI.

Sæpissime fit, ut cum vertigine complicantur affectus nephritici; quo in casu bina notissimum remedia efficacissima & velut specifica deprehendi. Unum est succus ex dauco hortensi recens expressus, cui, mane ea quam octo cochlearia capiunt quantitate assumpto, infusum theiforme ex veronica, melissa, betonica, radice liquiritiæ & semine sceniculi superbibendum dedi: alterum est pulvis ex lapidum cancerorum, radice pimpinellæ nigrae, & iridis florentinæ æquali pondere compositus, & ad drachmam dimidiam

mediam bis quavis hebdomade vesperi sumtus. Ex quorum remediorum usu per aliquot hebdomades protracto magnam vidi efficaciam.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

*Vertigo
levis sto-
machica
est.*

VIr quadraginta annorum meditationibus nimium indulgens, & animi mœrore, curisque per longum tempus agitatus, tandem de insigni capitis gravitate & levi vertigine conquereretur; quæ in eo consistebat, quod mane potissimum & jejuno existente stomacho cuncta objecta videbantur nigra, & ipse pedibus vacillabat, ut sine lapsus metu vix ingredi potuerit. Ingravescebant hæc vitia, si tempestas ingruerat aquilonia; & præterea sæpius pituita viscida acida, interdum aqua limpida cum levi animi deliquio mane per os eructabatur; alvo existente strictiori: Implorato nostro auxilio ordinavimus pilulas nostras balsamicas, alternis diebus circa lecti introitum sumendas, & temperata quotidie pediluvia. Mane & hora pomeridiana quinta dedimus pulverem nostrum bezoardicum; & sub epulis essentiam corticum aurantium; cum balsamo vitæ remixtam. Eodem balsamo inungi tempora cum vertice, eundemque naribus ac roveri, & quandoque loco pulveris bezoardici ad decem guttulas cum infuso betonicæ, melissæ, salviæ & veronicæ intus exhiberi iussimus. Extrinsecus ad reprimendum humorum ad caput raptum capiti non sine fructu adplicuimus epithema ex camphora in spiritu rosarum soluta, aceto rutaceo, rosaceoque confectum; & mane panem butyro illitum, ut comederet, suavisimus. Inde obtinuimus, ut perfectam æger recuperaret sanitatem.

EPICRISIS.

Est hæc vertigo sympathica stomachalis. quæ a cruditatibus acidis, ventriculumque vellicantibus origines trahit. Fovet enim ventriculus insignem cum capite consensum vi paris nervorum vagi, per quod spasmi ac stricturæ simul ad superiora propagantur. Præterea præcordiorum stricturæ id secum trahunt incommodi, ut humores ad caput compellant, qui vel in carotidibus arteriis, vel plexu choroideo accumulati, stagnantes, nervosque opticos comprimentes, vertiginem inducunt. Quo acrior igitur est materia in ventriculo hospitans; eo gravior & spasmus & vertigo est: qualis matutino præsertim tempore, ubi jejunus est stomachus observatur. Quare crebra etiam compertum habemus experientia, nunquam vertiginosis utile esse, ut jejunii permaneant; sed magno ipsis esse levamini, si mane parum cibi, & vel solius panis butyro illiti assument. Curatio eo dirigi debuit, ut fordes exprimere viis removerentur, & ventriculus una cum nervoso genere corroboraretur: qui scopi propositis medicaminibus optime potuerunt obtineri. Nec enim opus fuit, in præsentia per diuturnos mœrores ac meditationes valde debilitato, venam secare; id quod in vertigine idiopathica nunquam intermittere debet.

OBSERVATIO II.

Vir annorum sexaginta sex, temperamenti sanguineo cholericæ, corporis obesioris, matre nephritide ac vertigine caduca defuncta natus, in juventute sua sanus vixit, nisi quod arthriticis quandoque & nephriticis motus fuerit perpeffus. Postquam vero per octo novissimos annos vitam magis otiosam sub diata lauta vinosaque egit; sensit primum motus hæmorrhoidales, dein sub potu thermarum Carolinarum mistum cruentum;

D 2. &

& denique gravem nephritidis paroxysmum, alvi obstructione, vomendique conatibus stipatum, sed ope emulsionum & nitroforum semper superatum, aliquoties toleravit. Successit demum vertigo cum artuum imbecillitate, quæ licet usu venæsectionum & laxantium mitigari primum videretur; paullo tamen post ex improvise vehementior cum vomitibus & sensuum abolitione recrudescbat. Sopitis per pulveres antispasmodicos vomitibus, vertigo caduca adhuc per quatuordecim inhærebat dies, leni febricula stipata, sub qua æger non incedere valebat, & pedes mirum in modum vacillabant. Anno abhinc elapso ad roborandos pedes descendit in balnea calidiora cum herbis radicibusque nervinis parata; sed brevi post in plenariam memoriæ abolitionem, cum linguæ paralyfi & summa extremorum debilitate conjunctam incidit. A quibus sensim liberatus incommodis, tantum tamen pedum retinuit imbecillitatem, ut vix incedere posset. Ab eo tempore nephritici motus plane siluerunt, & magis magisque pinguescit corpus: sed vertigo per intervalla revertitur, & cum sternutatione non modo invadit, verum etiam finitur. Consultus ego suasi, ut pro ratione plethoræ bis quotannis vena in brachio secaretur; loco cerevisiæ decoctum ex radice chinæ, sarsaparillæ, Santalo citrino, rasura ligni aloes, passulis ac cinamomo adhiberetur, sumto desuper pauxillo vini: victum commendavi exsiccantem, abstinentiam a pinguibus, carnibus coctis, & iusculis; nec non pediluvia ex herbis nervinis, sale communi, cineribusque clavellatis parata, & post horum usum juncturas & os sacrum unguento martiato, cum oleo rorismarini, thymi & majoranæ mixto inungendas suasi.

EPICRISIS.

1.) Præsens vertigo debetur congestioni humorum ad caput, a spasmis hypochondriorum hæmorrhoidalibus & nephriticis productæ: unde etiam ejus singulos paroxysmos vomitus sunt comitati. Pedum vero insignis vacillatio, non a sola vertigine derivanda; quippe qualis non nisi sub ipso vertiginis paroxysmo semet exferere solet: sed originem omnino trahit ab atonia membrarum, quæ medullam spinalem, inferiori spinæ parti inclusam cingunt, & hinc ad pedes prodeuntium nervorum; quæ per motus nephriticos fuit relicta.

2.) Quemadmodum plethoricis & sanguineo cholericis calidiora & spirituosiora omnia, nimiam sanguinis ebullitionem concitando, sunt nocentissima; ita præsertim infensa iis deprehenduntur, si jam capitis quodam morbo laborarint. Hinc enim factum est, quod noster ægrotans ex balnearum calidiorum usu (quæ alias tepida nil nocent) apoplecticum ferme insultum contraxerit, qui linguæ paralyfi, memoriæque debilitate se prodidit. Discimus ergo, & balnea & pediluvia in capitis affectibus usurpata semper esse debere tepida.

3.) Annexa erat huic observatio: ni quæstio: num thermæ Carolinæ ex usu ægroti essent? Dissuasi autem earum usum. Aeger enim non solum sympathica vertigine laborare censendus est; sed omnino idiopathica, a primarum viarum spasmis & excitata, & exacerbata. Causa hujus jam in dispositione hereditaria est quærenda; qua cerebrum & nervi insigni debilitate affecti videntur. Quo in casu omnes & thermæ & acidulæ sunt fugiendæ; quoniam per debilitata vascula non rite progrediuntur, sed stagnantes majora pariunt damna.

OBSERVATIO III.

*Vertigo
caduca
hypochondriaca.* Litteratus quidam quadraginta sex annorum, spongioso habitu, vasis exilioribus, multisque succis præditus, vitæque nimium deditus sedentiæ, per sedecim jam annos magno animi torpore, angore, mœrore, angustia præcordiorum, languore artuum, cephalalgia, borborygmis, & spasticis flatulentisque commotionibus valde discruciatu fuit. Hæc autem inter symptomata maximam ipsi crucem figebat vertigo tenebrosa & caduca, sub cujus accessione, nisi contineatur, omnino concidebat, omniumque sensationum usu carebat. Post capitis ad terram inclinationem malum protinus invadebat; & interdum punctula seu scintillulæ se oculis præsentabant. Nares erant ut plurimum sicciores, & si post sternutationem vel natura vel arte provocatam pituitam plorabant, malo ferebant levamen. Alvus valde segnis non nisi alternis diebus scybala durissima reddebat; sed somnus cum appetitu rite sibi constabat. Variorum medicorum consilia contra hæc mala expetiit sibi ægotans; sed a nullo sensit auxilium. Quidam haud incelebris, causam in ventriculo hæere ratus, emeticum ex tartaro emetico propinavit, idque cum non moveret vomitum, quater adhuc eadem die iteravit, nullo tamen effectu, nisi quod alvus inde duceretur. Inter alia præsidia usus etiam est thermis Carolinis, & tribus quidem vicibus, cum levamine tantum brevi. Non minus hæmorrhoidum, quarum tamen nulla adsunt molimina, provocaturus fuorem, hirudines ano curavit admovendas; venam bis in pede quotannis præbet secandam; & novissime serum lactis curæ loco potavit. Præterea diætam servat strictissimam; cavet sibi a multis mentis laboribus; magis indulget corporis exercitio; loco cerevisiæ pro potu aqua leviori, vino nupta utitur. Sed quum ex his omnibus nullum

Tom. IV. Pars IV.

levamen, nedum plenariam medelam reportaret; meum flagitavit consilium.

EPICRISIS CUM
CONSILIO.

1.) Vertigo præsens rectissime vocatur hypochondriaca, eo quod suos natales a malo hypochondriaco mutuatur. Hæc autem vertiginis species, si inveteravit, longe pertinacior, curatuque longe difficilior est, quam omnes reliquæ, utut idiopathicæ: quoniam omnes totius corporis nervosæ ac vasculosæ partes simul a tono suo sunt dejectæ, omnes totius corporis functiones simul languent, & ipsa mens anxiosa, meticulosa & inconstans est; unde etiam diuturniorem non perferunt medicationem, sed mox hunc, mox illum adeunt medicum, & mox hoc mox illud adpetunt medicamen.

2.) Eo autem gravior est in nostro ægotante morbus quum jam omnibus, quæ his in affectibus adhiberi solent, usus fuerit remediis, & novissime tale vitæ genus selegerit, quale ad curandos ejusmodi morbos admodum necessarium est: neque tamen minus valetudinem nondum recuperavit. Præterea ad majorem hujus mali pertinaciam multum contribuit 1.) perversa medicatio, qua vomitorium uno die quinquies, idque pessimo consilio fuit adhibitum; 2.) alvi contumax, nec ullis remediis cedens segnitie; quippe quæ spasmodicam imi ventris stricturam, una cum majori humorum ad caput raptu sustentat.

3.) Quamobrem angusta profecto curationis spes superest; quæ non alia ratione institui poterit, quam ut ægotus exactissimæ victus observationi insistat; pediluvii tepidioribus, blandis laxantibus, & nervinis utatur; & demum molares Carolinarum thermas sub debito adhibeat regimine.

OBSERVATIO IV.

Vertigo cum cataracta spuria
 Vir juvenis, maritus, temperamenti sanguineo-cholerici, sub regulari narium hæmorrhagia sanus semper vixit: ea vero ineunte æstate cessante, capitis dolores per totam æstatem perpetuo adficientes sensit. Hos Decembri mense remittentes excipiebat gravis vertigo cum tendente & lancinante musculorum temporalium dolore, somnoque turbulento stipata. Jungebantur oculorum obnubilationes, & ante illos punctula perpetuo obversabantur. Alvus insuper adstrictior erat; & flatulentia, utut cibi non nisi molles fumerentur, abdomen cum spirandi difficultate distendebant. Ipse ceterum æger corporis exercitio haud multum studebat, nec unquam sanguinem sibi curaverat detrahendum. Ego itaque consultus suasi, ut ter quotannis ex pede mitteretur sanguis; vesperi adhiberentur pediluvia; post venæsectionem emplastrum vesicans exemplastri de meliloto uncia una, cantharidum drachma una, & balsami Peruviani drachma dimidia nuchæ adplicaretur, & per quatuor gestaretur hebdomades. Commendavi etiam Elixir meum viscerale ad octoginta guttas sub epulis sumendum; laxans rhubarbarium bis quavis hebdomade capiendum; & cum recta vivendi ratione loco potus aquam vino permixtam ordinavi.

E P I C R I S I S.

1.) Vertigo, quam præsens ætate adhuc junior patitur æger, duplici nititur causa: quarum unam suppressæ & intermissæ sanguinis excretiones; alteram flatulenta & spasmodica hypochondriorum pathemata exhibent. Priorem quod attinet, duplex ea iterum est; siquidem non solum narium hæmorrhagia per ætatis rationem cessans; verum etiam venæsectionis, quæ succedere debuisset, intermissio accusari merentur. Alteram, quæ mali hypo-

chondriaci initia significat, testantur alvus adstrictior, borborygmi & flatulentia intestinalium, spiratio difficilis, & digestio vitiata.

2.) Iisdem causis debetur cataracta incipiens sive spuria, quam ægrotus patitur, quamque significant scintillulae ac punctula oculis obversantia. Id vitii genus ex hypochondriaca passione generari novum non est: quum enim ob male constitutum ventriculolum chylus generetur crassus & impurus; qualis etiam fit sanguis; & hic majori copia ob inferiorum partium spasmos ad caput compellatur, in oculis stagnet, & dimittat particulas crassiores: hæ in aqueum delapsæ humorem efficiunt eam sensationem, qua punctula oculis obversari percipitur. Quo ex vitio successu temporis ipsa emergit cataracta.

OBSERVATIO V.

Vertigo ex debilitate ventriculi
 Matrona generosa, sexaginta annorum, temperamenti sanguineo melan- cholici, a teneris pro potu plerumque vino, & cibis crudis, coctuque difficili- oribus uti solita, permultos variolique morbos toleravit, sed feliciter semper superavit. Post menstruorum cessationem hæmorrhoides eruperunt, & per multos annos magno cum sanitatis emolumento fluxerunt. Quarum fluorum ante triennium sponte flieret; nihil tamen incommodi ad sanitatem inde pullulavit, eo quod venæsectionibus ac scarificationibus moles sanguinis semper imminuta fuit. At elapso anno quum paucis post institutam circa autumnale æquinoctium venæsectionem diebus, ostrearum iusto majorem comedit quantitatem: accidit, ut gravi vertigine, præcordiorum anxietate, nausea, & vomendi conatu corripere- tur; quæ cuncta symptomata, reddita per vomitum multa pituita protinus conquieverunt. Sed interjectis aliquot mensibus longe vehementior redibat vertigo, extremorum frigore, pectoris oppressione, pulsu-

pulſuque magno & pleno ſtipata; quæ ope clyſterum alvum ſolventium, friktionum, & antipſmodicorum paulo mitigata; venæ autem incifione prorsus ſublata fuit. Neque tamen minus naufea adſigebat adhuc cum intercurrente levi vertigine; quæ dato blando emetico ita debellabatur, ut ægra per aliquod tempus ſana videretur. Sed brevis erat valetudo: ſiquidem circa vernale æquinoctium recrudescere utique vertigo, cum dorſi & oſſis ſacri graviffimis doloribus; & per aliquot hebdomades ægram lecto affigebant, donec prorumpentes hæmorrhoides feliciter toti ſcenæ imponerent finem. Circa ſolſtitium autem vehemens terror omne revocavit malum, quod abhinc, ſuppreſſis plane hæmorrhoidibus, inque caſſum adhibitis intus Egranis, externe Lauchſtadiensibus aquis, nullis expugnari potuit medicinis, quin per intervalla rediret. Ego demum conſultus pro potu decocta cum vino, laxantia rhabarbarina & Elixir noſtrum viſcerale commendavi; ad firmandum nervorum robur pulverem ex lapidibus cancrorum, pulvere Marchionis, nitro depurato, ſuccino præparato, cardamomo, & cinnabari nativa præſcripti; & venæſectionem quater quotannis repetendam ordinavi. In ipſo vertiginis paroxyſmo ſuaſi, ut ano clyſter infunderetur, tum pedes immittantur pediluvio, & interne aliquot baſami vitæ cum quindecim liquoris anodynî guttis remixtæ exhibeantur.

E P I C R I S I S.

Fœminas, quibus poſt menſum ceſſationem hæmorrhoidalis fluor ſtato tempore contingit, eaſdem ab eo utilitates circa ſanitatē ſentire, quas ex legitimo menſtruorum fluxu perceperunt, quotidiana docet experientia. Quod ſi vero utraque excretio ob quacunque cauſas ceſſat; reſtiſſime ſibi conſulunt, qui earum vicem artificia- libus ſanguinis ſupplent miſſionibus.

Quemadmodum vero hæ ſub debito regimine adminiſtrata, incomparabilem inferunt ſanitati uſum: ita neglecto regimine, multorum auctores ſunt malorum. Et id in præſenti contigit etiam caſu: immoderatus enim oſtrearum uſus mox a venæſectione, anſam præbuit cunctis, quæ ſequuntur affectionibus. Nam poſt venæſectionem per aliquot dies ab omnibus coctu difficilioribus cibis abſtinendum eſt; quia ventriculus juſto debilior, iſſque digerendis impar exiſtit.

2.) Diſcimus etiam ex præſenti caſu, quantas & in producendis, & revocandis morbis vires poſſideat vehemens terror. Aegrotans noſtra, ſi poſt adhibitam medelam, rectæ vivendi rationi ſtudiſſet; proculdubio ab omnibus libera permanſiſſet ſymptomatibus. Sed terror omnia ruſus exacerbavit; quippe qui conſtringendo corporis habitum, ad interiora & ſuperiora repellit vitales ſuccos, qui accumulati in partibus nondum firmatis, priſtinas ludunt ſcenas.

OBSERVATIO VI.

Vir generoſus, quinquaginta ſex annorum, temperamentis ſanguineo-cholerici, vitæ ſedentariæ addiſtus, a prima infantia ad viceſimum circiter primum ætatis annum, variis effloſcentiis ſcorbuticis, aſthmaticis affectionibus & largis narium hæmorrhagiis laboravit. Aetate adoleſcente arthritici artuum & dorſi motus acceſſerunt; ſed venæſectione circa quodvis æquinoctium abhinc adminiſtrari ſolita mitigati, in fluxum tandem hæmorrhoidalem deſierunt; quo per multos annos ſingulis ferme menſibus cruoris, utut parca quantitas cum ſingulari ſanitatis allevamento effluxit. Ante triennium parcius promanavit cruor, & per noviffimum annum fluere prorsus deſiit: quo tempore ſanus quidem vixit, niſi quod per intervalla effloſcentiæ purpuracæ, cum doloribus artuum tenſivis, flatulentiis, cordis

*Vertigo,
ex ſto-
mathe.*

palpitationibus, & nocturnis pollutionibus corpus occupaverint, hancque præsertim scenam Decembri & Aprili mense luserint. Novissime accesserunt vertiginosæ molestiæ, quæ cum cordis palpitatione, inflatione abdominis flatulenta, & crebris ructibus, post prandium æque ac coenam gravius adfligebant; sed adhibitis congruis medicinis evanuerunt. Quum autem eorum recursum, quin apoplexiam timeret; meum flagitavit consilium. Quare suasi, ut sub convenienti diætâ, & acidorum, spirituosorum ac vinosorum evitacione, nec non debita venæsectionum continuatione, adhiberet pediluvia; sub epulis caperet Elixir nostrum viscerale, pro potu uteretur decocto ex hordeo, radice cichorei, semineque fœniculi; & quandoque pilulas balsamicas cum pulvere præcipitante sumeret.

EPICRISIS.

1.) Innumeris exemplis & observationibus confirmari potest, quod qui in juventute largis narium hæmorrhagiis obnoxii fuerunt, his progrediente ætate cessantibus, arthriticis ac hæmorrhoidalibus afficiantur pathematibus. Quibus omnino medelam ferre licet, si vel hæmorrhoidum regularis fluxus provocari potest; vel convenientes instituantur venæsectiones. Unde etiam noster ægotans sanus vixit, quam diu fluxerunt hæmorrhoides.

2.) Quod si vero hæc supprimatur excretio; quam vel sola vita otiosa, crassos reddendo humores, & excretionibus ineptos suppressere valet: stagnât succi in imo ventre, maximeque ventriculo & intestinis; quæ debilitantur exinde, & officio digestionis rite perficiendo minus sunt idonea. Hinc gignuntur cruditates in primis viis: quæ ventriculi & conterminarum partium spasmodicas excitando stricturas, vertiginis in nostro casu causæ fuerunt.

OBSERVATIO VII.

Vir sexaginta sex annorum, robustæ & sanæ constitutionis, aliquando circa vespertinum tempus vehementi exardescens iracundia, sanus quidem lectum petit; at mane surgens, tantaprehendebatur vertigine, ut iterum in lectum prosterneretur. Eidem etiam per aliquot menses affixus fuit; donec exhibita remedia id quidem efficerent, ut muniis domesticis fungi, & obambulare potuerit; nihilominus vertigo pertinax continuat, ægrotumque per vices subito in terram prosternit. Cui cum medelam quæreretur; suasi venæsectionem bis quorannis celebrandam; dedi infusum theiforme ex melissa, citrique corticibus; & pulverem, qui cornu cervi philosophice præparatum, pulverem Marchionis, lapides cancrorum, succinum præparatum, nitrum & cinnabarin habebat. Unde factum, ut conjuncto balsami vitæ externo usu haberet egregie.

EPICRISIS.

Senes, quamvis illibata sanitate, magnoque corporis & animi vigore fruuntur, accidit tamen sæpius, ut gravi animi perturbatione, subito terrore, vel insolenti ira in ingentem virium defectum, quin etiam in affectus vehementer caput infestantes incidant; idque eo magis, si sanguine abundant, vel criticæ hujus evacuationes cessant & consueta venæ sectio intermittitur. Quo in casu opus omnino est, ut sanguis mittatur & vehementes nervosarum partium commotiones blandis sedativis sopiantur, abstinendo ab omnibus iis calidis nervinis, quæ sanguinem valde commovent. Est alias liquor noster balsamicus, qui balsami vitæ nomine venit, in affectibus senum, capitis præsertim, & arcendis & sanandis efficacissimum & crebriori usu comprobatum remedium. Cavendum tamen ab eo est summopere, ubi vaso-

*Vertigo
pertinax
ab ira.*

vaforum est plenitudo & dispositio ad motus hæmorrhagicos & congestorios.

OBSERVATIO VIII.

Vertigo
caduca
ex san-
guinis
copia,
prima-
riumque
ulcerum
visio.

Vir Reverendissimus quinquaginta annorum, temperamenti cholero sanguinei, obesus & procerus, in juventute narium hæmorrhagiam sub il libata sanitate expertus, nec ullis unquam morbis, nisi bis tertiana, novissime iætero discussa, fatigatus, ob insignem sanguinis & humorum copiam per viginti jam annos venam medianam quotannis tundendam præbere suevit. Neque vero minus per quindecim annos hæmorrhoides bis vel ter quovis anno absque ullis incommodis, nec sine egregia valetudine fluxerunt; quæ vero quatuor abhinc vel quinque annis febriles commotiones nunquam non habuerunt præcursores. Sed per novissimum triennium mutata fuit rerum facies; siquidem per crebra intervalla vertiginosus accessit insultus, quem semper comitatæ sunt hæmorrhoides cœcæ, adeo ut eo tempore non nisi bis fluentes fuerint. Hinc vertigo magis magisque increbuit, caduca speciem omnino referens: etenim ex improviso cuncta videntur in gyrum rotari, pedes vacillant, titubant, ægerque lapsum evitaturus, desidere tenetur; tum vero magnam capitis imbecillitatem sentit, maxime in cervice, ut caput erectum tenere nequeat, sed pectori illud adplicare teneatur: præterea refrigescunt expallescentque facies, manus atque pedes, & non raro ipsi sensus cum ratione turbantur; quædemum cœcæ hæmorrhoides, mox iterum evanescentes excipiunt. Præterea auditus difficultas cum tinnitu auris sinistra infestat, æger appetitu fruatur integro, alvoque gaudet aperta; sed crebri vexant ructus, & insignis muçi quantitas laborioso nonnunquam redditur screatu. Contra quæ mala cum plura pharmaca, nec non hirudines frustra fuerint adhibita: ego consultus fuasi, ut servatis recte vi-

vendi regulis, venam bis terve secandam quot annis daret; crebris uteretur pediluvii; quavis hebdomade alvum pilulis meis balsamicis laxandam curaret; sub epulis Elixir meum viscerales, oleo macis & cinamomi nuptum caperet, & vesperi nonnunquam pulverem ex antimonio diaphoretico, succino præparato, lapidibus cancrorum, nitro, arcano duplicato, & cinnabari usurparet.

E P I C R I S I S.

Hæmorrhoides insignem cum ventriculo & intestinis habere nexum, crebra docet experientia. Iis enim impeditæ fluentibus, vim concoctricem ac peristalticam dictarum partium admodum debilitari, passionemque sic generari hypochondriacam; & vicissim labefactato intestinorum tono hæmorrhoides produci symptomaticas; quam plurimis didici exemplis. Idem in præsentī casu contigisse, inque primis ex hæmorrhoidum imminuto fluore primas vias vitium contraxisse; vel crebri ructus mucique screatus testantur. Quem vero fugit, ventriculo male habente, omnino generari vertiginem.

2.) Sed hujus in hoc casu ratio adhuc ab ipsius sanguinis copia, & ad caput facta congestione accersenda videtur. Scilicet dum siluerunt hæmorrhoides; natis in abdomine spasmis, humores copiosius ad caput rapti, distenderunt vasa, compresserunt nervos, turbaverunt sufficientem liquiditatem tenuissimam in eos influxum, & sic produxerunt vertiginem, nervosarum capitis partium debilitatem. Spasmos inferiorum partium sub paroxysmo significant frigus extremarum partium; quibus remittentibus, cœcæ adparuerunt hæmorrhoides.

3.) Febriles commotiones, quæ hæmorrhoidum antecesserunt fluxum, significant, sanguinem jam crassiorē & ad excretionem minus aptum fuisse. Observamus enim, spasmodicos ac febriles motus omnem fere

fere antecedere hæmorrhagiam, eo-
que vehementiores, quo hæc succedit
difficilius.

OBSERVATIO IX.

Vertigo a frigore pedum & immoderata siccitate potus
Serenissimus ætatis annorum qua-
draginta, a patre genitus podagrico
per omnem fere vitam nunquam ægro-
tavit, nunc vero per quinquennium
gravis vertigo subinde adeo eum inva-
dit, ut vacillantibus pedibus eum pro-
sternat: ut plurimum periodice, circa
octavam matutinam & vesperi circa
quintam incidit, mox levior, mox
gravior: accessionem tinnitus & audi-
tus difficultas cum oculorum stupore
& obnubilatione antecedit, facie exi-
stente rubicunda & venis turgida. Ubi
paululum affectus remittit, protinus
pectoris cum anhelosa spiratione op-
pressio & dolor ac spasmus femorum,
nonnunquam etiam vomitio vel cona-
tus ad vomendum, neque minus do-
lor in reddenda urina adsunt. Solvitur
malum ingenti materiæ tartaræ per
urinam secessione. Pedes subinde fri-
gidi præsertim circa malleolos nunc
per quatuor hebdomadam spatium tu-
ment cum dolore tensivo, torpore &
debilitate, imprimis post pediluvia &
tum levius malum existit. Sanguinis
vacuationes criticæ per omnem æta-
tem visæ sunt nunquam, at vero circa
æquinoccialia tempora sine incommo-
do sanguis screatu fuit rejectus, qui
postea per annum ter incisa vena eva-
nuit. Consultus ego suasi venam sin-
gulis anni quadrantibus in pede secan-
dam & ut abstineret a cerevisia valde
lupulata, venere, vini potu, cui pau-
lo largius indulsit, aquam pro potu
sumat, ac pedes probe a frigore defen-
dat eosque mane, ut pessime consue-
vit, non nudet, pediluvia vero fre-
quentius adhibeat & ad vim ventriculi
concoctricem confirmandam in pran-
dio temperatum balsamicum meum sic
dictum viscerale ad 60. guttas assu-
mat. Suasi quoque ut instante vere
fontem Egranum cum debito regimine

interposito pilularum balsamicarum
usu biberet.

EPICRISIS.

Hoc capitis frequentissimum vitium,
ut sæpius observatum a me est, a libe-
raliori vini potu, extremorum frigo-
re, sanguineæ evacuationis sive per
naturam sive per artem defectu in san-
guine plenis subinde oboritur & labo-
rantem sæpe diu trahit, immo, nisi
commodis auxiliis succurratur, in
apoplexiam & mortem præcipitat.
Ubi ex hisce causis nascitur malum,
ego levissimis, facillimis & promptis
modo enumeratis remediis diæticis
plus præstiti, quam generosis phar-
macis. Sed opus est, ut ejusmodi vi-
ctu & vivendi ratione diutius ægrotan-
tes utantur.

OBSERVATIO X.

Vertigo cum auditus difficultate & oculorum obnubilatione chronica
Illustrissimus Comes annorum sexa-
ginta trium in juventute semper robu-
stus & bene valens, temperamentis
sanguineo cholericis, corpus venatio-
nibus probe semper exercuit: ante vi-
ginti annos Silesiæ in continuam &
acutam febrem ex abusu vini Hungari-
ci incidit, quæ naturæ vires ac robur
corporis adeo infirmavit & destruxit,
ut vix intra tres menses functiones
tam vitales quam naturales in ordinem
redigi potuerint. Ab eo tempore im-
becillitatem capitis cum vertigine per
intervalla expertus est, quæ succeden-
te tempore ingravescentes ante qua-
driennium tam vehemens facta est, ut
in terram Illustrissimum Virum præ-
cipitaverit. Et licet crebriores hujus
affectus accessiones per repetitas ve-
næsectiones, leniter purgantia & alia
commoda remedia fuerint præpeditæ,
attamen adhuc ex vitio digestionis sub-
sistitis tempestatis mutationibus inei-
duat. Quod pessimum vero est, co-
mitatur hoc vitium ingens audiendi
difficultas & visus obnubilatio. Vires
præterea constant, somnus placidus,
&c.

& major quam decet & laboris exercitationisque necessitas exigit, ciborum est appetentia. Infantes vero cibos ac pingues, quorum usum frequenter sorda excipit, minus bene ferre potest. Pro potu sumit aquam & singulis diebus duas vini Mosellani bibit mensuras, facies est florida, rubicunda. Per sex fere annos verno tempore fonte Egrano usum singulis fere annis quater, quinque, imo sex V.S. admisit.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Infirmiorem, quæ magnos & diuturnos morbos sequitur, aliis gravibus morbis, qui inde procedunt, obnoxiam esse, & hæc historia & multæ aliæ nobis cognitæ manifesto satis confirmant. In ejusmodi diuturnis vitiis ego vix aliis quam diæteticiis remediis usum esse animadverti. Interdixi itaque ex hoc fundamento liberaliorem vini usum, motum vero & exercitationem corporis ad sudorem usque pervectionem aut equitationem, neque minus abstinentioniam a cibis, præsertim mucilaginosi, flatulentis, pinguibus ac viætum parvum & extenuantem imperavi, utpote cum ex sanguinis & succorum abundantia plerumque ad imbecillius caput congestio proficiscitur. Et quia ventriculi imbecillitas id vitii valde fovere & augere solet, semper omnino medicum, ea quæ concoctionem juvant, proponere oportet; quo nomine Elixir meum viscerale, idem quod in notis in Poterium præscriptum est, principem sibi vindicat locum. Postremo, hanc ceu perpetuam, & quæ meretur notari, observationem subnectere hoc loco volui, idque maxime in gratiam juniorum medicorum: in capitis affectibus, ut in vertigine, auditus difficultate, ubi a sanguinis abundantia ortum traxerint, communia illa adversus ejusmodi morbos commendata cephalica, nervina balsamica, ad quæ etiam pertinent balsama apoplectica, & balsamum nostrum sic dictum vitale, nec

externe nec interne, nisi cum maxima prudentia exhibenda esse, eo quod majorem motum & orgasmum in humoribus excitando & consequenter stagnationem efficiendo pessimos effectus producant.

OBSERVATIO XI.

Litteratus triginta trium annorum, ^{Vertigo} temperamenti languineo-cholericus, ^{caduca.} animi sensibilioris, crebris mox lucubrationibus & meditationibus, mox computationibus, mox animi pathematibus indulgens, nocte aliquando in frigido conclavi scribendo transacta, mane facturus iter ex improvviso gravi corripitur vertigine, quasi caduca: quippe ultra horæ spatium instar attoniti jacebat, oculosque celeriter invitus movebat, tum facies intumescebat, & paroxysmus sensim, relicto corporis languore, remittebat. Abhinc quavis circiter hebdomade redibat; & novissime sic se habebat: Prævia insigni iracundia, cum mensæ pransurus adsidere vellet, frigus pedum, tanquam regularem mali prænuncium, sensit; hinc dissipaturus affectum discurrere per conclave nititur; sed vertigine opinione citius accedente præpeditus, pedes aquæ tepidæ immergit, & ex aqua frigida triginta liquoris anodynæ guttas sumit. Unde factum, ut paroxysmus, qui alias per aliquot horas inhærebat, non solum protinus cessaret, verum etiam mitior esset, & non nisi levi lassitudine semet exsereret. Verum cum nihilominus per intervalla posthæc reverteretur accessio: meum ad eam penitus abigendam implorabat consilium. Quamobrem suasi primum, ut venæsectionem, quam antea singulo tantum biennio admiserat, bis quotannis administrandam curaret; deinceps corporis exercitio, & tranquillitati mentis probe studeret; pediluvii tepidis frequenter uteretur; pro potu ordinario adhiberet fontem Selteranum; quavis hebdomade pilulas balsamicas

micæ cum pulvere præcipitante usurparet; & mane denique ex infuso theiformi guttas quadraginta mixturæ, quæ habebat liquoris anodynæ, tincturæ antimonii acris ana unciam dimidiam, balsami vitæ drachmam unam, sumeret.

E P I C R I S I S.

Hæc vertigo rectissime vocari potest spasmodica; eo quod a spasmis ac stric-turis partium infernarum, succos vitales ad caput compellentibus in singulo paroxysmo originem traxerit: id quod frigus pedum, quemvis paroxysmum antecedens testatur. Et tali in casu utique consultum est, pedes mox sub accessione initio tepidæ aquæ im-mittere: nec sine fructu adsumtus sub ipso paroxysmo est liquor noster anodynus; siquidem hæc remediorum genera, spasmus partium externarum relaxando, omnino avertere paroxysmum potuerunt.

2.) Causa occasionalis, quæ hanc vertiginem introduxit, frigus quidem est; sed recte dicitur occasionalis, quoniam in corporibus, quæ non jam aliqualem dispositionem foveant, tam gravia non semper excitat mala. Noster autem ægotans cum partim per crebras animi commotiones, partim etiam multas lucubrationes, & fluidorum crassitiem & solidorum debilitatem sibi contraxisse videtur: ex facili accedente frigore in vertiginem potuit incidere.

3.) Quod sub paroxysmo vertiginoso oculi moti ac velut convulsi fuerint, id cum vertiginis essentia facile conciliari potest. Nam vertigo dependet a quasi paralytica nervi optici relaxatione; & motus oculi a pari nervorum tertio; seu oculorum motorio: qui omnino convelli potest, altero nervo existente paralytico.

CAPUT IV.

DE GUTTA SERENA.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Grave malum est cæcitas, quam Græci *ἀμαυρωσις*, Latini guttam ^{Gutta serena} serenam, quasi gutta quædam obtu-^{desert.} rasset nervum opticum dixerunt, & ^{pilo.} nos per visionem ab influxu fluidi nervei in nervum opticum prorsus intercepto, oculis illæsis existentibus, sublatam describimus. Sub ea, si exterius oculum inspicias, sanus & integer apparet oculus neque in tunicis ipsius, neque in humoribus labe conspicua est ulla, tantum quod pupilla naturali amplior, nigrior, nimiumque dilatata compareat, & ad radiorum luminorum illapsum rigida spectetur & immobilis: nihilominus visio vel prorsus est abolita, vel saltem facultas restat tenebras a luce discernendi.

§. II.

Distinguit ergo semet hic morbus 1.) ^{Distin-} a vertigine, in qua circumgyrationis ^{dispositio} sensus, & pedum adest vacillatio, fluidi vero nervei influxus nec prorsus est, ^{et a vertigine} interceptus, sed saltem imminutus, ^{et a vertigine} nec etiam perpetuo talis. Differt etiam ^{et a vertigine} a catarracta; nam in hac crystallinus humor opacus cernitur, & pupilla ad lucis splendorem coarctatur, in tenebricosis autem locis dilatatur: contra in gutta serena per pupillam pellucidus adparet humor crystallinus, & pupilla, sive sit in lucido, sive obscuro loco, nec contrahitur, nec magis dilatatur, sed permanet immobilis.

§. III.

Neque vero eadem semper ratione ^{et a vertigine} se noster habet morbus: mox enim subito & repente invadit, ut plerum-^{et a vertigine} que fit, si ex violentis & externis ori-^{et a vertigine} tur causis, ut post casum ab alto & gra-

gravem capitis percussione. Vid. HILDANUS *Cent. 5. Obs. 8. it.* AMATUS LUSITANUS. *Cent. 5. Obs. 64.* mox successive visio perditur, quod in senibus potissimum hemiplexia vel paralyfi affectis, aliisque languidis contingit corporibus: mox associantur capitis dolores, vertigo, somnolentia, tinnitus & susurrus aurium &c. mox vero vacat his symptomatibus, solaque cœcitate affligit. Datur quoque gutta serena periodica, quæ subito invadens, & per aliquot horas vel dies durans, sponte cessat, sed sæpe revertitur, ut fere sit in hypochondriacis, hystericis & parturientibus. Dividitur etiam in perfectam & imperfectam; in illa ulla nec visio, nec ullum luminis vestigium superest; in hac lumen adhuc a tenebris discerni potest, & videtur ad hanc quoque pertinere dimidiatus visus, cujus peculiarem speciem describit CHR. SIGISM. WOLFFIUS *diff. de amaurosi imperfecta 1709.* Trajecti habita; ubi quis non nisi truncum inferiorem cum pedibus in homine potuit videre.

§. IV.

diff. anat. mica gutta serena per. tempo. rum. Quum in gutta serena oculus externe ab omni vitio liber conspiciatur; haud sine ratione colligimus, causam mali non in ipso oculo, sed nervo potius optico esse querendam. Et hoc idem evidenter demonstrat incisio eorum, qui per vitam luminis usu caruerunt: hæc enim docet, nervos opticos fuisse nimium extenuatos, marcidos ac duplo minores, Vid. BONETUS *Sepulch. L. I. Sect. XVIII. obs. 3. & 4.* vel sero aut sanguine per cerebrum extravasato circumfusus & compressos, sicut adnotavit WEPFERUS *de apopl. hist. IV.* aut tumore duriori obfessos, qualem circa eorundem originem vidit BONETUS *loc. obs. I.* PAWIUS *obs. anat. 2.* conspexit vesicam aequo humore plenam, dictis nervis circa eorum conjunctionem insidentem, PLATERUS tumorem globosum prope nervos visorios in gutta serena laborante post mortem apprehendit, &

BONETUS *loc. obs. 5.* observavit arteriam carotidem, eo quo orbitam ingreditur loco, sanguine turgidissimam.

§. V.

Multi quippe & tantum non omnes, *Gutta serena ætiologia.* accusarunt nervi optici obstructionem a lymphâ crassiuscula, qua tubuli hoc in nervo ocludantur, ut liquidi nervi ad retinam affluxus, vel sufflaminetur, vel intercludatur plane. Verum nondum ab Anatomicis evictum est, nervis inesse canaliculos & tubulos, per quos liquidum recto vehatur tramite. Neque etiam per cerebri & oblongatam medullam crassior & coherens lymphâ, sed longe tenuissimum & ad cohesionem minime aptum liquidum fertur. Hinc in nervos obstructionem cadere neutiquam videtur credibile, multo minus in opticis nervis obstructio a materia ex cerebro advecta commodum invenit locum. Cunctis his in casibus nervorum opticorum ea debet fieri compressio, quæ omnem fluidi nervi in eos influxum tollere, adeoque paralyfin illorum valet inducere: unde sequitur, causam guttæ serenæ proximam esse nervorum opticorum paralyfin. Jam ex anatomica oculi structura notum perspectumque habemus, nervum opticum simulac ossæam oculi orbitam & hanc investiens intus periossium penetravit, atque exterius, quod a dura matre recepit, involucri ad constituendam sclerotidem deposuit, altero involucri, piæ meningis propagine, uveam, processus ciliares, & pupillam efformare, medullari vero substantia tunicam mollem & pulposam, quæ retina audit, constituere. Notissimum porro est, retinam picturas objectorum visibilibus recipere, illas ad tensorium commune per nervum opticum propagare, tumque visionis ideam in mente excitare. Ad sentienda vero externa objecta opus esse nervosaturam partium tensione, quæ in legitimo fluidi nervosi influxu consistit, capite jam primo de nervorum resolutionibus fuse demonstravimus.

Quum

Quum autem in gutta serena adest paralytis nervi optici & per consequens tunica retinae, uveae ac processus ciliarium: sequitur, has partes nec ten-
sas esse, nec recipere posse radios lu-
minosos, sed pupillam ampliata &
ob relaxatos processus ciliares dilata-
tam adparere. Nec aliud in oculo cer-
nitur vitium; sed & motus humorum,
& musculorum eos moventium optime
se habet: propterea quod & vasa luo-
cos vehentia & muscoli non ab optico,
sed aliis nervis, qui non sunt affecti,
suas recipiunt propagines.

§. VI.

Gutta
serena
tam per-
fecta, quam
spuria
sedes.

Causa igitur, quae comprimendo
nervos opticos, horum paralytin indu-
cit, haeret vel circa illorum princi-
pium, seu thalamos, vel circa eos-
dem oculorum orbitam ingredientibus.
Sed haerere etiam potest intra ipsum
nervum opticum, & quidem in vasis
sanguineis, quae in ejus medullis la-
tent; & quorum praesentiam non mo-
do recentissimi anatomicorum, verum
jam WEPFERUS L. de Cicut. aqua-
tica pag. 127. demonstrarunt. Haec va-
sa, quae carotidis propagines sunt, ut
& alii carotidis rami, orbitam am-
bientes, si cruore inibi stagnante in-
farciantur, premunt distendantque
medullares nervorum canaliculos, si-
mulque lymphae per vasa nervos cin-
gentia reditum impediunt. Haec vide-
tur causa guttae serena periodicae; quae
discussa sanguinis stagnatione statim
cessat. Porro etiam verisimile videtur,
in spuria amaurosi nonnunquam serum
intra tunicas oculi, maximeque scle-
roticam secedens, opticumque com-
primens nervum esse accusandum: ubi
perennante a tergo fluidi nervei afflu-
xu, ejus quaedam ingreditur portio,
quae tantum relinquit visionis, quan-
tum ad discernendam a tenebris lucem
requiritur.

§. VII.

Subiecta
ex occa-
sione
guttae
serena
causa.

Quamvis morbus noster omni sexui
& aetati sit infestus, si causae externae
violenter, quae gravem capitis percus-
sionem, cerebri concussionem, & hu-

morum circa nervos opticos stagnatio-
nem provocant, acceperint: attamen
si ex internis enascatur causis, familia-
ris potissimum est subjectis valde ple-
thoricis, pituitosis, cachecticis, se-
nilibus, & quae caput nervosumque
genus a praecedentibus animi affecti-
bus, diuturno morore, anxia cura,
nisiis vigiliis, ac capitis laboribus,
intempestivis studiis, lectione minuta-
rum litterarum ad lucis splendorem,
frequenti ebrietate, diuturno frigore,
& haereditaria dispositione imbecillum
sibimet contraxerunt. Et in eo quidem
convenit cum reliquis cerebri affecti-
bus, quod ut plurimum cerebri atonia
nitatur.

§. VIII.

Si mediatas spectemus causas; illae
vel ad repletionem vel inanitionem
commode referri possunt. Ad reple-
tionis classem pertinet gutta serena,
quae a sola sanguinis, plus minus cras-
si in vasis cerebri, nervo optico con-
terminis stagnatione proficiscitur; &
non solum transitoria nonnunquam ac
periodica existit; verum etiam, si re-
cens fuerit, medellae locum relinquit.
Talis evenit 1.) summe plethoricis,
a vehementiori corporis motu, bal-
neorum nimis calidorum usu, fortiori
iracundia &c. qualem casum in CON-
SULT. MED. Sect. I. cas. XLII. rela-
tum legas. 2.) parturientibus, vel
in ipso partu, quae debetur vehemen-
tissimis imi ventris stricturis, humo-
res ad caput summo cum impetu pro-
pellentibus, & a BARTISCH in
Ophthalm. mod. p. 6. C. 2. der schwarze
Meiber-Staar vocatur; vel post par-
tum, si fuerit laboriosus, & cum pri-
mis lochiorum accesserit defectus; qua-
lem adnotavit, & venesectione bre-
vi curavit MAURICEAU Cent. V.
obs. 568. Notandum quoque, quod
hemicrania, quae interdum excipit
puerperium, saepius in caecitatem ter-
minetur. 3.) Foeminis, ex defectu
mensium, maloque hysterico laboran-
tibus; qualem casum recensui in
CONSULT. MED. Sect. I. cas. XLIV.

Memi-

Meminit quoque PECHLINUS *L.I. obs. 42.* gutta serena, quæ cum cephalalgia lingulis mensibus, deficiente uteri purgatione, adfligebat. 4.) Hypochondriacis, hysteris, & qui gravioribus imi ventris torquentur spasmis, quibus scilicet humores ad caput coguntur: unde notabilis est observatio, quam A.N.C. *dec. III. anno 3. obs. 81.* recensent de gutta serena, vehementem colicam cum alvi obstructione stipatam excipiente, & hac per clysteres curata, protinus cessante.

§. IX.

Quemadmodum vero gutta serena, quæ a sola sanguinis stagnatione ortum trahit, est transitoria: ita e contrario hæc si diutius obhæserit, & subjecta pituitosa, cacochymica occupaverit, dimittendo ferosam, quæ ad nervos incumbit, portionem, diuturniorem & sæpius immedicabilem producit morbum. Novum igitur non est, a purpura, scabie, ulceribus, achoribus (vid. A. BEROL. *Dec. II. Vol. VI. pag. 28.*) intra corpus remeantibus id vitii oboriri; vel infantes imbecilliores, & qui humoribus abundant, eodem infestari; præsertim ubi non bene prodierunt morbilli, vel intestina lumbricis obsidentur. Idem fit post morbos acutos, febres malignas, variolas, phrenitidem; humore videlicet per metastasin ad nervos opticos decumbente. Nonnunquam plethorici vel cacochymici ex fortiori vel purgatione vel vomitione cæcitatem sibi contrahunt; sicuti de vomitoriis observavit GULDENKLEE *L. I. epist. 20. pag. 498.* Cum primis vero mercurialia inepte, & in corporibus impuris adhibita, lymphæ pertinacem stagnationem inferendo, ad hoc malum contribuunt.

§. X.

Hæ causæ ad repletionis spectant titulum; sub inanitionis autem voce complector nimias ac immoderatas succorum vitalium profusiones, quas nonnunquam guttam excipere serenam, experientia testatur. Præsertim

id contingit post effrenas hæmorrhagias; & speciatim abortam cæcitatem observarunt post vomitum cruentum largiorem A. N. C. *vol. II. obs. 52.* post nimiam venæsectionem in gravida *ibid. obs. 45.* post detractum largiter e vena frontis sanguinem BONETUS *Secl. XVIII. obs. 2. app.* Dum enim humor vitalis exhauritur, collabuntur vasa cerebrum perreptantia, secretio fluidi nervei imminuitur sit, & inde vertigo, gutta serena, animi deliquia, aliaque propullulant incommoda. Præsertim vero notari meretur insignis consensus, qui hoc in casu oculos & partes genitales intercedit; siquidem observamus, ex immodica & intempestiva venere sæpius oriri cæcitatem, quam ego multoties adnotavi & CONS. MED. *Secl. III. obs. CIV. p. 427.* recensui. Fluidum scilicet lymphaticum feminale cum eo, quod in cerebro secernitur, & per nervos distribuitur, ejusdem ferme indolis est & essentiæ: quare quo copiosior illius est excretio, eo parcius hujus secretio, unde partium nervosarum atonia, visus imbecillitas, & ipsa sequi solet cæcitas.

§. XI.

Gravissimum & pertinacissimum gutta serena est malum; & in primis si perfecta, si inveterata fuerit, sique senes & elanguida subjecta occupaverit, nullum medelæ relinquit locum, tantum abest, ut graviores tandem apoplectici & paralytici superveniant affectus. Contra malum recens, quod imperfectum est, & in oculorum duntaxat tunicis hærentem agnoscit causam, præsertim in junioribus & robustis subjectis, interdum sanatur. Non minus curationi cedit ea, quæ periodica est, & a sola sanguinis stagnatione dependet: quæ vero paralyticis, aliisque capitis morbis jungitur, periculum portendit vix superabile.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indica-
tiones
curato-
rie.

CUrandi guttam serenam ratio admodum est difficilis; quippe remedium vis remotas has, ac in ossea cranii theca absconditas partes minus subire valet. Neque tamen minus incumbit medico, ut quid valeant humeri, experiatur, curationemque pro causarum ratione accommodatam instituat. Hæc vero binis absolvitur indicationibus, quarum prima discussi-
nem humoris stagnantis, & nervos comprimentis; altera affectarum partium roborationem respicit.

§. II.

Quomo-
do primi
indica-
tione fa-
tis fiat
ia gutta
serena
scilicet hu-
moris
colle-
ctione.

Ad primum, qui difficillimus est, obtinendum scopum, generosiora, & quæ vocant heroica, in usum vocare juvat remedia. Quod si igitur serofus humor in cerebro effusus stagnaverit, sicut fieri solet in subjectis pituitosis, cachecticis, cacochymicis, item post remeantia exanthemata, & si affectus recens fuerit: magnum profecto præsidium est in cauterio actuali, syncipiti vel nuchæ inusto; cui etiam substitui potest setaceum. Duplici hæc remedia operantur ratione, dum videlicet partim excitando dolorem, tremulam quandam & vibratoriam motionem tenuissimis cerebri fibrillis inferunt, partim affluxum humorum, qui plerumque vulnus insitum sequitur, proritando, succos stagnantes a cerebro & affecta parte avocant. Et si quid sperandum auxilii; id sane a tali remedio in hoc affectu longe certius, quam a vesicatoriis, vel foniculis obtinetur.

§. III.

In gutta
serena
sanguis
stagnans
gustatio-
ne.

Contra, si a sanguinis stagnatione ortum sit malum, uti fit in plethoricis, florida & rubicunda facie, pulsusque magno præditis, & excretionum sanguinearum retentione laborantibus: cavendum a tali remedio, & a sanguinis potius missione inchoanda medela.

Utilis hoc sine est venæsectio in pede; sed longe utilior incisio venarum frontis aut arteriarum temporalium. Et hoc quidem præsidium ipsa docuisse videtur natura; siquidem exemplis confirmatum habemus, cæcos ex vulnere fronti inflato, & hinc sequuta larga hæmorrhagia visum recuperasse. Neque alienum est, hirudines temporibus admovere; aut, in defectu fluxus hæmorrhoidalis, easdem ano applicare; aut si suppressa fuerit narium hæmorrhagia, has intruso stylo pertundere; ut cita & efficax fiat sanguinis ventilatio.

§. IV.

Deinceps ut in omni oculorum valedudine, ita quoque serena gutta maxime juvat, alvum esse fusio-
rem; quo stagnans in capite humor ad inferiora ducatur. Eo sine adhibenda remedia non decet esse drasticæ purgantis; sed blanda laxantis roborantibus nupta, quæ laude pollent pilulæ balsamico cephalicæ, quarum capite de paralyti exemplum proposuimus. In usum quoque trahi possunt pilulæ nostræ balsamicæ, cum mercurio dulci & extracto panchymagogo Crollii combinatæ: nec contemnendi clysteres, paulo efficaciores; quorum virtus illustris est, si imi ventris stricturæ concurrant.

§. V.

Quando malum valde est inveteratum, & a lymphæ pertinaci in vasis nervos opticos cingentibus stagnatione sustentatur: præmissis iis, quæ proposuimus, unica spes in validioribus discutientibus, iisque potissimum internis est sita. Quo nomine bina præsertim remedia reliquis palmam præripiant; quorum unum est sulphur antimonii pro nostra methodo correctum; alterum cinnabaris. Confici ex his potest sequens pulvillus: Recipe cinnabaris nativæ præparatæ, lapidum cancrorum, succini præparati ana drachmas duas, salis volatilis succini, cornu cervi ana grana decem. M. F. pulvis div. in 12. partes, quarum singulæ

gula tria vel quatuor sulphuris antimonii grana addi possunt. Exhibetur pulvillus talis quavis vespera; hauritur sequenti mane infusum, quod ex herba melissæ, semine fœniculi & radicæ valerianæ conficitur. Interponi etiam debent laxantia; jungi victus tenuis & exsiccans, & subjungi balsamica. Et si his cedere recuset morbus; confugiendum ad lenem salivationem, cujus ope nonnullos a cœcitate gravi sanatos novi.

§. VI.

Roborantiam & discutientiam ex temporis asus.
Distinguis hisce & interponenda & jungenda sunt externa discutientia, nervina, balsamica. Ex iis illustrem discutientiæ facultatem possident sternutatoria; & cumprimis sal volatile ammoniaci siccum, & cum oleo salviæ, majoranæ, balsamoque Peruviano maritatum, naribusque attractum, vel longe adhuc efficacius extractum ligni Quajaci resiniforme, quod ab evaporatione decocti ex hoc ligno remanet & a me inventum est. Cujus unum vel duo grana naribus suscepta vehementer cum sternutamento pituitam ex intimis capitis eliciunt. Imponi etiam oculis potest sacculus ex radice valerianæ, semine fœniculi & floribus rosarum paratus, & aqua sclopetaria, quam l'eau d'arquebuse vocant, irroratus; aut iisdem vapor ex recensito §. superiori infuso admitti. Omnium vero vim longissime superat balsamum vitæ nostrum, partim temporibus inunctum, partim aliquot guttulis saccharo exceptum & deglutitum: cujus usu me cœcitatem inter initia non semel discussisse memini.

CAUTELE PRACTICÆ.

§. I.

Cautela circa cauteria, setacea & sternutatoria.
Priusquam cauteria vel setacea adhibeantur; opus est, ut corpus tam a sanguinis & humorum nimia mole, quam ab eorum impuritate, & primæ viæ ab omni saburra liberentur. Quo scopo præmittendæ sunt sangui-

nis missiones, blanda laxantia, & medicamina sanguinem diluentia & depurantia. Eadem esse debet cautio in usu sternutatoriorum, ne scilicet, antequam corpus & caput iusta purgatione levatum fuit, adhibeantur, quoniam alias humorum vehementiorum ad caput affluxum causantur. Verum eadem, corpore rite præparato, inter morbi initia desideratissimam ferunt epem.

§. II.

Circâ balsamum vitæ.
Ex roborantibus discutiente simul virtute præditis balsamum vitæ meum excellenti contra guttam serenam pollet efficacia; cumprimis si ea a decubitu serosi humoris ad nervos opticos in subiectis pituitosis ac phlegmaticis originem traxerit; quo in casu novi balsamum illud inter initia capiti frontique cum linteis admotum omnino suffulisse cœcitatem. Eo autem cautius utendum in corporibus sanguine plenis, ubi sanguinis copia & congestio malum induxit; tum enim temperantia potius atque tam molem humorum imminuentia, quam ejus orgasmum componentia sunt proficua.

§. III.

Circâ cauteria.
Externorum quod attinet usum; nemo non videt, eum in vera & inveterata amaurosi prorsus esse frustraneum; quoniam vi sua ad affectum locum haud pertingunt. Quando autem vitium non in ipso nervo optico, sed potius in oculo, ejusque humoribus vel aliis partibus residet; tum non de nihilo sunt topica: e quibus eminent vel foci ex decocto radicis valerianæ, cubearum, seminisque fœniculi cum aqua & vino parati, per infundibulum oculis admissi; vel epithemata hac ratione conficienda: Recipe radicem angelicæ, imperatoricæ, valerianæ ana uncias binas, herbarum chæresolii, arnicæ, florum sambuci, lavendulæ, rosarum ana pugillos tres, seminis fœniculi, anethi ana drachmam unam cum dimidia. C. C. f. species, deco.

decoquantur in æquali portione aquæ rosarum & sclopetariæ, l'eau d'arquebuse dictæ.

§. IV.

Circa
curam
per inc-
dian.

Evellendæ, quæ contumax est; cecitati perquam opportuna nonnunquam est curatio, quæ per inediam instituitur. Conducit ea potissimum in corporibus impuris, cacochymicis, sanguineque & succis abundantibus, & requirit prægressam clementem quidem, sed satis efficacem alvi subductionem. Ipsa hæc curatio consistit in eo, ut ægri non nisi modico panis cocti, carnisque assatæ cum passulis vescantur; vinum omnemque cerevisiam fugiant, & decoctum ex sarsaparilla, glyzirriza, passulis, femineque feculenti bibant: cui pro corporis ratione per tres & ultra hebdomades insistentum.

§. V.

Quæ puellis, infantibusque post variolas, morbillos, aliosque exanthematicos morbos remanet gutta serena; multam sanationis spem relinquit. Accedentibus enim pubertatis annis menstruoque fluxu aut sponte disparet, aut mirum in modum emendatur; tumque opus est, congruis adminiculis menstruum adjuvare fluxum; qua de re notabile exemplum allegavi SYST. Tom. IV. P. I. Cap. VIII. p. 192.

ENARRATIONES
MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Gutta
serena
incipiens.

VIr triginta annorum, sex circiter abhinc annis corpus fortiori labore & exercitio vehementer commotum, subitanæ exposuit refrigerationi. Unde dolorem quandam gravitativum capitis, & accedente oculi dextri contusione, magnam in ipso visus imbecillitatem, nullo externe adparente vitio, sensit. Variis igitur usus est remediis, vesicatoriis, foniculis, collyriis atque purgantibus; sed sine ullo effectu. Ante biennium accede-

bat scabies, & posthæc ad sinistram quoque oculum transibat vitium; dum non modo visio valde imbecillis esset, verum etiam scintillulæ maculæque dicto obversarentur oculo, eisdemque omnia duplicata adparerent objecta. Præterea aurium gravi tinnitu, stomachi magna debilitate, rustuosis ac flatulentis molestiis, alvi obstructione, doloribusque artuum tractoriis vexabatur; vultus lividum præ se ferebat colorem; & vitæ genus sedentarium, multis ingenii laboribus ac scriptationibus implicatum continuare non desinebat.

EPICRISIS CUM
CONSILIO.

Hic affectus vocari meretur gutta serena incipiens ac incompleta, & sedem habet in nervo optico & cerebro: unde extrinsecus nullum adparet vitium. Natales suos a cacochymica sanguinis & seri impuritate mutuatur: quippe frequens docet experientia, scorbuticos, cacochymicos atque cachecticos oculorum vitia ab interna causa facile incurrere, inque iis malum ab uno ad alterum transire oculum. Cacochymicam humorum diathesin in præsentî ægro testantur scabies, prava digestio, flatulentia, artuum dolor, & tinnitus aurium: atque eam cum vitæ genus sedentarium, tum corporis calefacti refrigeratio induxerunt. Hac etiam visionis imbecillitati prima occasio data est; siquidem inde repressi humores copiosius ad cerebri partem anteriorem decubuerunt, & accedente oculi dextri contusione, ad ejus nervos inde debilitatos pertinaciter secesserunt. Fuiſſet facilius hanc affectionem adhuc recentem convenienti debellasse medicina; at ea jam inveterata difficilior omnino est negotium. Neque tamen abjiciendum ideo opinor animum, sed eo respiciendum, ut succi reddantur temperati & benigni; ac deinceps partes nervosæ, quæ sunt debilitatæ, corroborentur. Primæ inten-

intentioni faciunt satis lignorum decocta, tincturæ antimonialis, pulveres absorbentes & diaphoretici, purgantia ex gummatibus confecta, & vivendi recta ratio. Posteriore scopum explent emplastra ex oleis cephalicis, aromaticis, balsamis liquidis, & gummatibus resinosis, fronti & temporibus applicata, nec non spiritus vini fortiter camphoratus, & cum essentia balsami Peruviani mixtus, & denique balsamum nostrum vitæ. Quæ per satis longum tempus continuata si votis nondum responderint, nec succi vitales satis edulcorati fuerint: haud alienum erit, blandam movere salivationem, quæ cum cinnabarinis vel æthiopo minerali perficitur commodissime, quandocunque hic, prius probe per purgatis primis viis per pilulas cephalicas aut aliud conveniens purgans, ad decem grana cum drachma dimidia sacchari & olei Melissæ Turcicæ guttis duabus per tres & ultra septimanas mane exhibeatur & potui decoctum radicis Chinæ cum passulis & cinamomo datur, subjuncta simul diæta & proba vivendi ratione. Novi hac methodo, ob gravem capitis contusionem feliciter restitutos qui in periculo cæcitatæ versabantur; non tamen omisissis externis.

OBSERVATIO II.

Gutta serena purpuram tuam expleat.
Puella septem annorum, debiliore naturæ & tenerrimæ corporis constitutionis, faciei lividæ & cachecticæ, flavescente sæpius colore tinctæ, incidebat aliquando in febriculam, dorsi capitisque dolore, & si corpus erigebat, vertigine stipatam. Tertio ab invasionis die, tota cutis punctulis asperis & rubicundis referta cernebatur; quorum ulterior efflorescentia remediis temperantibus, leniterque expellentibus, & temperato regimine adjuvabatur. Neque tamen minus hæ maculæ mox cum sensu horripilationis evanescebant, mox cum magno cutis ardore rursus prorumpentes. Conque- rebatur insuper de magno capitis &

oculorum, præsertim circa septimum diem, exacerbato dolore; & quum postea ab hoc convalesceret affectu, subito omni privata visu, nihil prorsus videre valuit. In oculis externe nihil videbatur vitii; nisi quod pupilla paulo amplior & magis dilatata compareret.

EPICRISIS.

Affectus, qui post se traxit guttam serenam, est purpura; infantibus præsertim cachecticis, qui ob ventriculi imbecillitatem & bilis inertiam, ingentem feri impuri contrahunt copiam, admodum familiaris. Purpura enim ex sero impuro acri in glandulosis ductulis stagnante, quod febrili commotione ad habitum corporis protruditur, originem trahit: cujus feri copia si iusto major, & natura imbecillis est, seu, quod idem est, si corpus debitis motibus, illud expellendi destitutum fuerit; fit inde, ut partibus etiam solidis a succis vitiosis hinc inde stagnantibus, easque vellicantibus labes affricetur. Quare observamus, tussis diuturnas, phthises, febres lentas, diarrhœas, capitis dolores, hemicranias, &c. illum affectum non modo comitari, sed eidem quoque supervenire. Ex quo facile colligitur, delapsam in nostro casu ad caput, & præsertim nervos opticos serum guttam induxisse serenam. Cujus curatio in eo potissimum consistit, ut corpus a colluvie serosorum ac purpure insectorum succorum liberetur, eorumque molès a capite derivetur. Quo scopo præter internam sanguinem mundificantia, decocta diluentia, diaphoretica & laxantia, mira virtus in vesicatoriis reposita est, dummodo tempestive adhibeantur: quæ revocando ad cutaneum corticem serum acre, illud capiti subtrahunt. Præterea, eo est annitendum, ut per balsamica ac temperata stomachica, ventriculo robur ac virtus digestiva restituatur; & sic generosus chylus, laudabilesque succi generentur.

OBSERVATIO III.

*Gutta
serena
ex sup-
pressa
purpu-
ra, su-
doribus
curata.*

Puella novem annorum, catharralibus defluxionibus, achoribus, tumoribusque glandularum colli per totam vexata vitam, naribus aliquando præter morem siccis existentibus, corripitur vertigine, & doloribus dorsi ac hypochondriorum tantis, ut accedente vomitu & cephalalgia, lectum petere cogeretur. Post aliquot dies melius paullisper habens, libero se rursus exponit aeri, qui tum erat gelidissimus: sed redux, gravi vertigine, tumore vultus, febricula & purpura, mox iterum retrocedente afficitur. Haud multo post, gravi mentis commotione agitata, incidit in affectum epilepticum; sub quo dentes valide commordebant, oculi rigeabant hiantes, sensus omnes erant aboliti, & pulsus ferebatur vehemens & inæqualis. Elapsa hora ab hoc paroxysmo ad se rediens, prorsus cæca erat, & inter vehementes capitis dolores, multum biliosæ saburræ vomitu reddebant. Infuso clysmate, atque datis remediis antispasmodicis, præcipitantibus, ac diapnoicis remittebant & vomitus & dolores capitis: sed cæcitas eadem persistebat per quatuor dies, quorum singulo supra citatus paroxysmus epilepticus revertebatur. Quum urgerent insuper continuæ vigiliæ, & dolores vehementer recrudescentes; dabantur vespere aliquot grana pilularum de cynoglossa: unde nox quietior sequuta; & quum altero mane ex infuso theiformi olei Cajaputi tantillum fumeret, largo per totum corpus perfundebatur sudore, & cum hoc subito recuperabat visum. Sed elapsa hora, & redeunte cephalalgia, cæcitas plenaria recurrebat; & altero demum die, remittentibus cunctis doloribus & spasmodicis, iterum redibat, cum tam felici successu, ut ægra post sedecim dies inter continuos sudores, & visionem & sanitatem perfectam recuperaret.

EPICRISIS.

Quanta serum acre, quod sub exanthematibus purpuraceis ad corporis peripheriam protruditur, intra corpus retentum, machinari valeat mala: præsens quoque testatur morbi historia. Sæpius fit, ut illud per aliquod tempus in corpore delitescens quiescat, & non nisi accedente quadam occasionali causa, suam exercere incipiat tyrannidem. Talis causa in nostro casu duplex fuit, nimirum refrigeratio, & mentis commotio: qua utraque gravis spasmi nervoso generi inductus, & hoc cutaneum corticem afficiente, humores noxii majori copia ad interiora, & caput potissimum compulsi fuerunt.

2.) Meretur itaque, quæ hic occurrit cæcitas vocari spasmodica; eo quod a spasmo externarum & infernarum partium, humores sursum commoti strictura fortiori & cerebri membranas, unde epilepsia nata, non minus ac oculorum membranas nerveas adfecerint. Hinc factum est, ut, postquam larga accesserat sudatio, inde serum acre evacuatam, spasmi relaxati & ideo cuncta mala depulsa fuerint.

OBSERVATIO IV.

Infans trimulus, cum vix anni quadrantem attigisset, variolis erat correptus; quæ non legitimam suppurationem passæ, nec rite efflorescentes, tertio post die rursus evanuerunt. Abhinc vacillante sanitate sæpius affligerunt catharrales molestiæ; & ante annum tempus abdominis quædam accessit durities. Contra hanc præter alia medicamina datum fuit vomitorium, idque intra unam hebdomadem bis repetitum: unde spontanei vomitus, & alvi fluxus exceperunt, perque decem inhæserunt dies. Tum

*Gutta
serena
ex sub-
sistenti-
bus vari-
olis.*

Tum conquescentibus his excretionibus, abdomen quoque detumuit; sed virium summus languor successit, & non obstante cum appetitu, tum somno integro diu continuavit. Novissime plenaria visus abolitio, oculis illas existentibus, supervenit; corpus, licet satis musculosum, adeo tamen debile ac languidum est, ut si ex lecto attollatur, artus quasi collabi videantur; sinistrum brachium frequens tremor occupat; caput est tumidum, & loquelæ summa difficultas. Alvus satis libera, & appetitus integer est; sed nares perpetuo siccae, & crebri urgent sudores.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Adfectionum, quæ in præsentī casu variolas subsistentes exceperunt, causa est plethora serosa; sive feriatur lymphæ spissæ ac impuræ magna per totum corpus abundantia; quæ plerisque infantum familiaris esse solet. Hinc catharrales aurium, narium, oculorum, capitis &c. defluxiones in nulla ætate magis frequentes deprehendimus, quam infantili & puerili. In nostro quidem ægrotante variolarum subsistentia primam consequentibus malis dedit occasionem: excrementitii enim humores, qui per hoc exanthematis genus alias excerni solent, pustulis ob nativam forte generis nervosi debilitatem non rite extrusis intra corpus retenti, inquinant serosum & lymphaticum laticem. Unde originem traxerunt catharrales affectus, abdominis durities, & facta materiæ serosæ ad cerebrum & medullam spinalem metastasi, variarum partium resolutiones paralyticæ, ut oculorum, linguæ nervorumque ad brachia & pedes tendentium.

2.) Curatio tanti mali solis ferme internis perficienda est remediis, & quidem talibus, quæ visciditatem lymphæ resolvendi, ejusque nimiam molem consumendi facultate pollent.

Tom. IV. Pars IV.

Consultum igitur duco, ut sequenti procedatur ratione: Purgato per pulverem Cornachini corpore, omni mane fumatur pulvis ex cinnabaris optime præparatæ granis quinque, lapidum cancerorum granis octo, & mercurii dulcis grano dimidio confectus; quo per sex dies usurpato, interponatur iterum laxans; tumque per sex rursus dies sumto pulvere, repetatur laxans. Sub hac cura propotui inserviat decoctum, quod ex radicis sarsaparillæ unciis tribus, corticis ligni sassafras drachmis tribus, salis tartari drachma dimidia, cum duodecim aquæ puræ libris in vase clauso coctis paratur; idque etiam loco potus Theæ calidum bibatur: non minus victus sit attenuans, ut non nisi carnes assatæ, & panis similagineus modica tamen quantitate adhibeantur. Deinceps per octo circiter dies corpus omni mane immittatur balneo, quod ex aqua simplici, furfuribus triticeis, & cineribus clavellatis conficitur; & post illud nucha, & os sacrum linimento nervino inungatur. Interne continuetur dicti usus decocti, & sub epulis ad firmandum stomachum propinetur Elixirium ex essentiæ pimpinellæ albæ, gentianæ rubræ ana uncia dimidia, spiritus nitri dulcis drachmis duabus, & olei macis, de Cedro ac cinnamomi ana guttis sex confectum: externe vero naribus admoveatur sal volatile salis ammoniaci siccum, cum oleo majoranæ vero imprægnatum. Ex qua curatione non dubito, quin auspiciatus sit consequuturus eventus.

OBSERVATIO V.

Duodecim annorum puer, ante aliquot jam annos catharris, coryza, tussi, obnoxius, ingruente tempestate valde humida & aquilonia corripitur iterum catharrali febre; quam nono die acerbis capitis & oculorum dolor excipiebat, & tandem plenaria sequebatur cæcitas. In oculis nihil adparebat

E 3 vitii,

vitii, nisi quod pupilla adhuc se contraheret, & puer lucem a tenebris distinguere poterat: ceterum vero & adpetebat bene & egerebat rite. Postquam igitur per integrum semestrem, frustra usurpatis varii generis medicamentis, hoc affectu laboravit, & nostræ curæ traditus fuit; nihil adhibuimus, quam pilulas nostras balsmicas, quavis semel hebdomade adsumendas, & externe linteum balsamo vitæ nostro madidum bis de die fronti & temporibus adplicari curavimus: unde, favente divina gratia factum est, ut intra paucas hebdomades omnem recuperaverit visum.

E P I C R I S I S.

Præsens serena gutta videtur tantum esse spuria, quæ a defluxione ferri, partes nervosas visui dicatas obsidente proficiscitur. Nervus enim opticus, quatenus intra cerebrum continetur, in tali casu ab omni se libera est læsione; & adducit adhuc fluidum tenuissimum ad partes oculi nervosas: quæ tamen a serosa colluvie hinc inde compressæ, ad recipiendos solis omnes radios, & efformandam perfectam visionem haud idoneæ sunt. Et hinc observamus frequenter, quod infantes ac pueri nimium pituitosi & catarrhalibus affectibus divexati, ejusmodi imminutiones & visus & auditus patiantur. Quo in casu solemus quidem remediis anticatarrhalibus uti; sed cum hæc in præsentem puero sufficienter fuerint usurpata, nihil restitit, quam ut roborante ac nervino remedio, quale est nostrum vitæ balsamum stagnantes succi discuterentur, & infirmæ roborarentur partes.

C A P U T V.

DE VISUS IMBECILLITATE EX LIPPITUDINE ET SUFFUSIONE.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

INter morbos oculorum, qui ex nervosarum partium atonia nascuntur, præcipuos, lippitudo, quam Græci *επιφωρη* vocant, primas tenere videtur. Est hæc falsa & acris laticis cum pruritu, dolore & rubore ex oculis fluxio, cum hebetudine eorum juncta.

§. II.

Levius hoc malum existit, si in oculi bulbo nullum quidem comparet vitium, palpebræ tamen tument & rubent, fluxio lentescit inque lemas densatur, quibus palpebræ subinde noctu conglutinantur & si hoc ipsum diutius durat.

§. III.

Differt hic affectus a fugillatione, in qua oculi album, quandoque totum, per omnem sui ambitum, quandoque etiam ultra hunc & iridis circum, rubrum apparet & omnia quæ adspiciuntur rubra videntur. Fit plerumque a causa externa, ut contusione, & a stagnatione in minimis vascularibus sanguinis, epiphora vero a lymphæ stagnantis effusione. Differt quoque ab inflammatione oculorum, sive ophthalmia, in qua major dolor & ardor & ingens ad lucis accessum exacerbatio cum febricula & metu suppurationis observatur; nec minus distat in eo, quod epiphora diutius duret, ophthalmia celerius dissipetur.

§. IV.

Solenne hoc malum est infantibus & pueris, si caput auræ frigidæ exponunt, vel catarrhis, vel capitis tinea laborant,

sunt, præpostere ea sanata. Invadit dein maxime eos, qui tumoribus glandularum in collo, vel circa aures afficiuntur, neque prius discedit, quam sublato tumore & reddito liberiori lymphæ per glandulas transitu. Frequens etiam lippitudinis genesis post variolas & morbillos, quod in his obæstum & ebullitionem succi temperatam diathesin exeunt & impuram, viscidam ac salsam contrahunt, quæ nisi morbo superato per convenientia depurantia corrigatur, non modo lippitudinem sed & alios diu durantes morbos post se trahit.

§. V.

*Annus
tempo-
ra qui-
bus in-
vadit.* Datur præterea lippitudo, quæ epidemice infestat & infueta ac inordinatas temporum anni constitutiones sequitur, maxime vernali & autumnali tempore: & atmosphæræ, exhalationibus subtilis acrimoniæ refertæ vitio debetur, quo tempore etiam ex eodem fonte prodeuntes morbi, ut rheumatismi, gravedines, impetigines ac vitiliginis, pustulæque in cute ulcerosæ regnare solent. Circa solstitium æstivum ego quoque sæpius idem malum ortum observavi.

§. VI.

*Sedes
vuldem
anatomia
te dicitur
sitatur.* Ipsa sedes mali potissimum est in glandulis, quarum variæ sunt in oculo. Maxima harum lacrimalis dicta, in orbita supra angulum minorem collocata est, & manifestum primum faciente STENONE, ex sex septemve ductulis, inter palpebrarum membranas decurrentibus & non longe a ciliis totidem distinctis oculis hiantibus, serum lacrimale salsum fundit, quod a punctis lacrimalibus absorbetur & per peculiarem ductum ad nares fertur. Dein in cantho oculi majori plures acini glandulosi consistunt, qui glandulis sebaceis accensentur & serum lente fecens plorant. Sub palpebris etiam delitescunt glandulæ, ab inventore Meibomianæ vocatæ, & a MORGAGNI in sebaccarum numerum relatæ, quæ juxta dorsum palpebræ eleganti ordine positæ, ad limbum hujus oscu-

lis hiant, e quibus stillare videtur illa, quæ in oculorum morbis palpebras conglutinat materia.

§. VII.

*Unde
veniat
effusio
seri salis.* Jam, quandomcunq; excretoria hæc glandularum, ex nerveis & fibrosistunicis conflata organa, a sero subtili acri, vel etiam ab acribus effluviis arroduntur, nervæ glandularum membrulæ crispantur & spasmodice contrahuntur, ut sanguinis per arteriolas advecti refluxus, ob venas contractas, minus libere fieri possit, sed tubuli glandulosi a secedente sub mora hac ferro, plus justo ampliuntur, & hac ratione ingens fiat feri salis lacrimalis effusio.

§. VIII.

*Unde
rubor &
dolor.* Ruborem & dolorem jungi, acrimoniæ humoris effluentis tribuendum, cui sæpe tanta salis acris copia instar ammoniaci, præsertim in scorbuticis inest, ut ex drachma una feri in lippitudine effusi, grana duo salis muriatici acerrimi, leni tantum evaporatione, obtinuerim, quod tamen ratione odoris & saporis multum differt a sale illo, quod post urinæ exhalationem restat, luculento indicio, peculiarem plane & mechanicam esse glandularum & oculi tubulorum excretoriorum structuram, ut serum salsum sine contagio sulphuris foetidi, ut in urina & sudore fit, admittat.

§. IX.

*Prona-
sis.* Quasdam notas, ex quibus quid eventurum sit colligere possumus, quam optime tradidit CELSUS Lib. VI. cap. VI. Si simul & lacrima & tumor & crassa pituita cæperint, si caput ita lacrima missa est, neque lacrima calida est, pituita vero alba & mollis, tumor non durus, longæ valetudinis metus non est. At si lacrima multa & calida, pituita paulum, tumor modicus, idque in uno oculo est; longum id sed sine periculo, futurum est. Idque lippitudinis genus minime cum dolore est; sed vix ante vigesimum diem tollitur, nonnunquam per duos menses durat, quandoque brevius finitur.

tur. Tumor magnus si sine dolore est, & siccus, sine ullo periculo est: si siccus quidem, sed cum dolore est, fere exulcerat; & nonnunquam ex eo casu fit, ut palpebra cum oculo glutinetur. Eiusdem exulcerationis timor in palpebris pupillisve est; ubi, super magnum dolorem, lacrima falsa calidaque eunt; aut etiam si, tumore jam finito, diu lacrima cum pituita profluit. Pejor etiamnum est, ubi pituita pallida aut livida est, lacrima calida aut multa profluit, caput calet, a temporibus ad oculos dolor pervenit, nocturna vigilia urget. Est etiam genus arida lippitudinis, quod ἄρρηκτος Græci appellant. Sub hoc neque tument, neque fluunt oculi, sed habent tantum & cum dolore quodam fere levi ac pruriginis graves sunt, & palpebrae citra duriem ullam noctu prægravi pituita in hærescunt, quantoque minor generi huic impetus, tanto finis minus expeditior est.

§. X.

Suffusio
nis si-
gna. Ad eas, quæ visum lædunt, affectionum species, referri quoque debet suffusio, quæ vulgo pro cataracta incipiente vel spuria habetur. Hac qui laborant de simulacris vagarum rerum, de nigris punctis, muscis oculis observantibus, vel, quod pejor est, de nebula, de araneorum telis, de tenebriori rete, quibus oculi tecti sunt, conqueruntur.

§. XI.

Genesio. Fit hoc vitium, ubi aqueus pellucidus humor ab admixtis corpusculis & moleculis opacis, propter nimis dilatata vasculorum adducentium oscula, pelluciditatem ex parte amittit atque variæ & obscuræ, præsertim in chartis & parietibus candidis visui imagines sistuntur, adeo ut quo major sit hujus humoris opacitas, eo major obsectorum obscuratio.

§. XII.

Oculi
si utra
anatom.
ea expe-
rimentis
probatur. Ut horum vitiorum ratio & natura eo liquidius appareat, repetendum ex physiologicis est, tres in oculo humores numerari, aqueum, vitreum &

crystallinum. Aqueus dicitur, qui utramque oculi cameram, tam anteriorem, quæ inter corneam & uveam, quam posteriorem inter uveam & lentem crystallinam, replet, quantitate est exiguus, sed admodum fluidus: hic subjecto blando igne sine spuma leniter exhalat, relictis valde exiguis & pellucidis moleculis falsis. Vitreus aqueo densior est, posteriorem oculi partem retinæ ubique contiguam occupat: hic mole longe major priori cochleari argenteo inditus, supposita candellæ flamma, protinus in aquam limpidam liquatur & totus sine ebullitione in halitus solvitur, relictæ identidem massa spissa, exigua valde, falsi saporis. Prunis ardentibus injectus hic humor non ut aliæ ex animantibus partes foetidum exhalat odorem. Crystallinus reliquis solidior, eodem modo tractatus in liquamen non convertitur & igni injectus flammam concipit & graveolentem spargit odorem. Deinde vitreus & aqueus nec a rectificatissimo vini spiritu neque a spiritu vitrioli mutatur aut coagulatur; crystallinum vero inde turbidus fit & pelluciditatem amittit.

§. XIII.

Ex his curiosis a me institutis experimentis clare apparet, vitreum & aqueum parum inter se ratione indolis & mixtionis differre; crystallinum autem, qui exsiccatus in meras lamellas discindi potest, ex partibus longe solidioribus & salino quoque sulphureis esse constat; aliam quoque esse originem humoris aquei & vitrei, quam crystallini. Ille enim ex tenuissimis arteriolarum & vasculorum lymphaticorum osculis in uvea & choroidea tunica gignitur, vitreus vero ex tenerrima lymphæ, quam vehunt vascula arachnoidea, venit ac nutritur: Crystallinus in ipso utero producit, suum augmentum & conservationem a vasculis in tenuissima arachnoidea & propria membranula existentibus & tenuissimam lympham plorantibus nanciscitur. Neque dubium videtur, quin puris-

Conse-
ctatis
experi-
mentis
rum.

purissima, quæ nutrit oculos eorumque humores, lymphæ circulari motu per adductentia & abducentia vasa feratur.

§. XIV.

Ratio exponitur, quomodo humores peccantes suffusionis causa sunt.
Hisce cognitio liquet, originem suffusionis in lymphæ ocularis vitio positam esse: Nam quum hic humor valde diaphanus, purissimæ & homogeneæ naturæ esse debeat, adeo ut cum liquido tenuissimo, quod nervi vehunt, pene similem naturam habere videatur, qualis non modo nutriendis oculorum humoribus, sed & eorum membranarum roborandis inserviat, fit omnino, ut, quando ipse per morbosam diathesin, crassus, impurus ab heterogeneis & opacis terrestribus particulis redditus per oscula vasorum admodum dilatata & diducta ad interiora oculi transfertur, humores turbidis evadant & naturalem pelluciditatem suam amittant.

§. XV.

Subiecta
Ex hisce jam facile colligere licet, quare omnes illi, qui ob lymphæ spirituosæ subtilis in sanguine defectum, imbecillarum virium sunt, ut senes, vel diuturno morbo afflicti, aut qui nimium sanguinis profuderunt, vel diuturna mæstitia, anxii curis, assiduis vigiliis macerantur, vel etiam in tempestiva & nimia venere usi sunt, tam prompte & facile in suffusionem & visus hebetudinem atque caliginem incidunt. Neque minus hypochondriacos vitæ addictos sedentariæ, qui pigra alvo atque ventriculi inflatione laborant, item cachecticos, quorum corpus multis impuriis succis abundat, maxime, quando purgantis, sudoriferi aut balnei calidi improvide admisi vehementia humores in motum acti ad caput pelluntur, hisce vitiiis subiectos fuisse non semel sed frequentius observavimus. Atque etiam, si plethora nimium urget, in iis, qui consuetas sanguinis per scarificationem, per sectionem venæ neglexerunt, vel qui solennes & criticas salutares peruterum, per anum fluxiones, non amplius, aut deficientes experiuntur,

eiusmodi oculorum, de quibus nunc agimus, vitia, crebrius observantur: nam ex nimia sanguinis & humorum abundantia protinus eorum spissitudo atque impuritas suboriri incipit, quatenus, ob tardio rem progressum, nec satis fluidi redduntur, neque ab heterogeneis & excrementitiis partibus depurantur.

§. XVI.

Memoratu præterea dignum est, hanc visus imminuti speciem, quæ *Habitus periodos.* omnia per nebulam cernuntur, statas suas habere periodos, ita ut pluries observare liquerit, certis tantum temporibus illam infestasse, postea vero sponte remississe atque ex toto commidis remediis fuisse sublatam. *TIMEUS* a *GULDENKLEE Lib. I. cap. XXVII.* calum communicat matronæ, gravi febre semitertiana laborantis, quæ ingravescente paroxysmo de oculorum caligine & obversantibus ante oculos corpufculis conquirebatur, remittente vero febre cessasse hæc omnia, & illa ipsa retrocedente, tanquam symptoma iterum accessisse memorat. Nos recordamur quoque, maculas & alia quæ visui obijciuntur, crescente luna incrementum, decresciente vero decrementum cepisse, & mense Martio potissimum hoc malum infestasse. Ex quibus signis simul dignoscitur differentia, qua suffusio maxime sese distinguit a cataracta vera. Hæc enim non tam facile ratione temporis aut *Differt a cataracta.* magnitudinis variat, sed pertinacius insilbit, & fit præcipue, quando irregulares opacæ atomi congregiuntur & tunicam quasi solidam constituunt; aut ut rectius quidem cum recentioribus existimatur, si tunica crystalloides primum densa fit & opaca, postea vero totum corpus crystallinum multis lamellis per naturam suam instructum, aridum, exsuccum & opacum evadit.

§. XVII.

Oculorum vitia id habent cum morbis nervorum commune, ut, quo diutius inhaerescant, eo difficiliorem sanationem recipiant & levissimis ex causis revertantur, interdum quoque *Progreffu.* in

in graviorem morbum transmutentur, idque non sine ratione: nam solidorum textura, structura & robur longo tempore ita invertitur & destruitur, ut tardo admodum modo ac gradu curatio contingat. Atque hoc est, quod vulgo consuetudinem & habitum habere dicitur.

CURATIO CUM CAUTELIS.

§. I.

Interna remedia externa anteposenda, adjuvantia diastasa.
Recta lippitudinem sanandi ratio, utique potissimum in edulcoratione feri salsi ejusdemque derivatione ab oculo ad alia loca & in glandularum nimis remissarum robore restituendo, consistet. Nos quidem pro certo affirmamus, incipiens malum solo potu copioso infusi Theiformis, ex herba Veronica & semine sceniculi, ad aliquot libras, cum regimine diaphoretico per aliquot dies sumti, brevi & expedita curatione fuisse expugnatum. Econtrario, certum pariter, illud difficulter admodum sanationem recipere, si a diathesi humorum scorbutica invalescente fuerit enatum, nec cedere, nisi accedat prudenter instituta cura lactis, vel vaccini, cum aqua Selterana nupti, vel etiam feri lactis dulcis nostra methodo parati, nec non fontis medicati mineralis & martialis, interpositis idoneis laxantibus & diaphoretico temperantibus pulveribus. Frustra enim omnis medicatio per alia remediorum genera, praesertim externa, tentatur, nisi interna haec prius fuerint usurpata. Opus ta men etiam est, ut exacta vitæ & vitæ ratio accedat, vitando salsa, acida & acria, nec non frigus, & abstinendo a vino & spirituosiss, immo cerevisiæ potu, & sumto ordinarii potus loco decocto ex rasura cornu cervi, radice scorzonerae & semine sceniculi, usurpatis simul crebrius vespere ante decubitus pediluvii ex aqua dulci.

§. II.

Externa, ut in aliis oculorum passionibus, sic & in hoc vitio circumspicienda adhibenda. Hæc inter tamen non sine fructu frequentius usus sum unguento, ex butyro insulso, saccharo Saturni & vitriolo albo debita proportionem composito, quod ad magnitudinem pisi cantho oculi majori inditum, efficaciter, si prius internis rite fuerit prospectum, huic malo medetur, discutiente simulque roborante qua gaudet virtute. Serio itaque monendi sunt ii, qui perperam omnino & ophthalmiam & epiphoram nimis refrigerantibus, adstringentibus vel acerbis collyriis & unguentis excipere solent, quibus rebus, praesertim ubi rubor & dolor oculum tenet, vix quidquam datur perniciosus. His enim oculi tabem, corrugationem, suffusionem, nec non epiphoram chronicam, rubentem, siccam & asperam fuisse inductam, quin palpebrarum exulcerationem concitatem experientia abunde satis docet. Si etiam sicca plane epiphora existit, abstinendum ab externis exsiccantibus, multo magis acerbis, & oculus potius cataplasmate ex mica panis triticeo, lacte & croco tepide fovendus est.

§. III.

Quibus setaceis, fonticulis & vesicatoriis tribuendum, in pertinacibus ejusmodi oculorum vitiis mitigandis loquuntur observationes Medicorum & encomia de iis passim. Nos tamen molestis his & incertæ efficaciae auxiliis medentes melius posse superfedere censemus, si tantummodo ex inventionem meam vesicatorium ex uncia una Emplastri de meliloto & pulveris cantharidum drachma una paratum, grossi magnitudine, nuchæ applicent, idque quotidie recens imponendo, exsalam leniter cutem & apertam per aliquot menses jubeant. Tum enim mira feri impuri effluit copia, & non tantum hi, sed alii etiam capitis morbi, exinde levantur egregie.

§. IV.

§. IV.

*Suffusio-
nis cu-
ratio per
V. S. &
leniter
evacuā-
tis.* In suffusione sic dicta spuria curan-
da, quum ipsa ab impuris ac crassiori-
bus in oculorum humores, propter au-
ctum sanguinis & humorum versus su-
periora impetum, delatis moleculis
proveniat, multum omnino auxilii si-
tum est in venæ sectione vel cucurbitu-
lis nuchæ applicatis, hac tamen obser-
vata cautela, ut, si fluxus hamor-
rhoidalis aut mensium irregularis vel
suppressus huic malo causam præbet,
sanguis in pede mittatur, vel prius in
superioribus & dein in inferioribus lo-
cis vena tundatur; ceterum vero sem-
per sanguinem in loco propinquiore de-
trahere e re erit. Posthæc haud mino-
ris usus sunt leniter ex rhabarbaro &
foliis sennæ evacuantia, aut nostra vel
alia methodo confectæ pilulæ balsami-
cæ. Nobis in memoria sunt exempla,
ubi ejusmodi visus obfuscationes per
intervalla remittentes & redeuntes
cum adspectu humorum in oculo turbi-
dorum divina adjuvante gratia felici-
ter expugnâvimus. Quodsi enim hu-
morum incurfus ac impetus a capite &
oculis ad alia loca divertitur & humo-
res crassi, impuri per convenientia re-
media educuntur, sit omnino, ut per
abducentia vascula, quæ HOVIUS
nervoso-lymphatica vocat, impuri
succo absorbeantur & per adducentia
puri advehantur, atque hac ratione
pristina humoribus claritas redda-
tur.

§. V.

*Per ana-
leptia.* At vero ut supra dictum est, ingen-
ti virium jacturæ, vel defectui lauda-
bilis lymphæ ad humores oculorum
nutriendos necessaria, origo plerum-
que hujus mali debetur. In ejusmodi
vero casu analeptica & conveniens vi-
ctus ratio, fugiendo omnia quæ pra-
vos & spissos ingignunt succos, plus
valent & præstant, quam ingens col-
lyriorum vel aliorum medicamento-
rum apparatus.

ENARRATIONES
MORBORUM.

OBSERVATIO I.

*Visus
imminu-
tio per
lippius
dinam
cum pa-
ralyticis
& sopo-
rosos af-
fectibus
complici-
cata.* Ir quidam septuagenarius, ro-
bustæ & nunquam non sanæ con-
stitutionis, media hyeme dum mane
e lecto surgit, de insolita virium pro-
stratione conqueritur, quam sensuum
abolitio, ambulandi impotentia, &
continuus mox exceperunt sopor. Vo-
catus medicus impositis brachio vesti-
catoriis, & ordinatis externis spiriti-
bus ac linimentis effecit quidem, ut
discusso sopore æger haberet melius,
præsertim, quum subinde vena in pe-
de tunderetur, & fonticulus brachio
infligeretur. Verum enim vero, gra-
ves adhuc morbi supersunt reliquæ,
quarum hæc potissimæ observantur:
Visus tam imbecillus est, ut litteras co-
gnoscere nequeat; oculi perpetuas fun-
dunt lacrymas, & dexter imprimis
noctu adeo conglutinator, ut mane
vix aperiri queat. Præterea dextrum
brachium spuria paralyfi resolutum;
siquidem manu nec arripere, nec te-
nere quid valet.

EPICRISIS CUM
CONSILIO.

Nullæ equidem manifestæ hoc in ca-
su occurrere videntur causæ, quæ re-
censita mala generare potuissent: at
qui ad ætatem ægrotantis, & tempus,
quo ægrotare cœpit, respexerit, illius
morbi sufficientem inveniet rationem.
Senes enim licet illibata gaudeant sa-
nitate, per naturæ tamen necessitatem
corpus debile tandem nanciscuntur,
indeque notabilem ad morbos acqui-
runt proclivitatem. Cui cum accedat
aeris frigida & hyemalis constitutio,
quæ morbis paralyticis ac soporosis præ-
aliis favet; ex facili potest fieri, ut
ejusmodi affectibus præter spem & opi-
nionem corripiantur. Quo magis au-
tem his in subjectis causæ morborum
sunt.

sunt intrinsecæ ac velut naturales: eo difficilius est curatio. Validiora enim & generosa cuncta exulare oportet remedia; & non nisi ea conducunt, quæ roborante ac nervina virtute debilitatis succurrunt partibus. In præsentis ergo casu præter blanda laxantia, & Elixir nervinum, præscripsi balsamum vitæ meum, idque & externo, nuchæ & tempora inungendi, & interno usui, mane aliquot guttas ex infuso melissæ capiendi, commendavi; atque hoc præstantissimo remedio per mensem & ultra usurpato, adfectus hic evanuit & vires egregias senex recipere cœpit.

OBSERVATIO II.

Visus obnubilatus periodica.
Serenissimus princeps, annorum sexaginta, robusti & bene valentis corporis, per viginti & ultra annos, mense Junii, singulis fere annis, gravi & acri oculorum fluxione cum rubore, dolore & visus obnubilatione ad sex interdu septimanas moleste perseverante torquebatur. Postea sponte cessavit malum. Ad avertendam hanc molestissimam passionem claros & peritos consuluit medicos, qui multiplici medicatione usi sunt, quæ in sanguinis detractioe per venæ sectionem in brachio, in fronte, per hirudinum applicationem circa aures, & scarificationem in nucha & dorso consistebat. Apposita quoque sunt vesicatoria & fetacea nuchæ, sed omnia irritò plane effectu. Nam appropinquante solstitio æstivo protinus malum celerrime oculos occupabat. Narravit mihi serenissimus hunc casum, eodemque malo denuo affectus consilium a me petiit. Quæsi ex eo, an nunquam ulus fuerit pediluvii; id quod vero factum esse negabat, præsertim quum non perspicere possit, quomodo laesio oculis succurrere valeant. Ego vero in multis & permagnis oculorum vitiis mirabilem me adnotasse eorum effectum affirmavi, & ut eorum usum admitteret maximopere suasi. Annuebat con-

silio, & postquam modum præparandi & applicandi illum qui ab ejus servitio erat, edocui, bis de die mane & ante cubitum illis usus, intra trium dierum intervallum tam præsens & efficacis levamen expertus est, ut oculis claritas, mox evanescentibus dictis incommodis, restituta fuerit. Quem auspiciatissimum effectum mihi nunciavit latissimus.

EPICRISIS.

Ad illustrationem hujus casus adhuc pertinet, Personam hancce Serenissimam mane a multis retro annis nudis pedibus, nec tecto satis abdomine per aliquot horas sub dio ambulasse; idque maxime æstivo tempore. Ex quo jam facile rationem adparere existimo, quare hic affectus quam maxime circa tempus solstitiale afflixit, sub quo ingens æstus auctiori intestina agitatione humoribus particulas salino sulphureas acres ingignit, quarum exitus per infimas & extremas partes frigore præclusus ejusmodi metastasin ab exterioribus constrictis ad caput & oculos, jam ad receptivitatem promptè dispositos, producit. Cum vero pediluvia opportune adhibita insignem transpirationem, quin etiam interdum sudorem movendi vi polleant, ex eo jam utilissimus eorum effectus patet luculentissime. Cordatum itaque meum fuit consilium, ut in posterum Sereniss. a prava illa consuetudine se retraheret & matutinum frigus æstivo tempore quam sollicitè caveret. Quo effectum est, ut sequenti anno ab hoc malo plane liber evaderet.

OBSERVATIO III.

Puer annorum decem, succi plenus, *Epilepsia immatura* præcoci ingenii, sub primis statim ætatis annis varia in capite exanthemata patiebatur; siquidem & crusta lactea & postea tinea capitis illud occupabant diuque affligebant. Sequēbatur dein tam acerba cum dolore ex oculis

oculis fluxio eorumque noctu conglutinatiō, ut lucem adspicere propter doloris augmentum non valuerit, quare in loco tenebricofo semper se continere tenebatur. Tanta erat huius affectus contumacia, ut nullis a celeberrimis etiam Medicis præscriptis internis & externis remediis cederet, bonæ indolis puerum per integrum annum & ultra affligens. Quum parentes optimi etiam meam requirerent opem, curatori instituto examine, glandulas colli tumentes deprehendi & crebris ventris torminibus cum alvo adstrictiori puerum tentari ipsumque ab ineunte ætate dulcibus delectatum audiui. Hisce cognitis, quæ sequuntur remedia præscripsi. Primo ad alvum laxiorem reddendam rhubarbarinas passulas bis in hebdomade ante prandium sumendas suasi. Loco cerevisiæ decoctum radice chinæ & althææ, cichorei, glyzyrrhizæ ex aqua bibendum præcepi, interposito pulverum absorbentium cum pauxillo cinnabaris usu. Ad discutiendos glandularum tumores emplastrum manus Dei, quod describitur in pharmacopœa Domini Charas, cum unguento dialthææ permixtum applicatum fuit. Ultimum denique & præstantissimum remedium præbuit temperatum nostrum emplastrum vesicatorium, quod nuchæ applicatum, sine ullo dolore vitiosum ferum in magna copia eliciendo, intra mensis spatium tam exoptatum præstitit effectum, ut ex toto hic pertinax affectus, oculis claris redditus, superatus fuerit.

E P I C R I S I S.

Retulit mihi pater, Vir litteratus, temperamenti pure sanguinei, sese in pueritia iisdem capitis vitis & oculorum passionibus diu fuisse obnoxium, quæ, frustra omni curatione adhibita, superveniente demum narium hæmorrhagia cessassent. Ex succorum in infantibus & pueris abundantia, præsertim si nimium voraces sunt & fructibus

vescuntur multifariis, ejusmodi capitis & oculorum vitia progigni, experientia satis confirmat. Sed frustra omnis generis remedia, inprimis externa adhibentur, nisi temperantia in victu tenui, potusque præcipue dilutus & alvi laxitas accedat, qua tumores glandularum in collo, qui fovent & sustinent ob vitium stagnantis lymphæ oculorum passiones, commode resolvuntur. Ex omnibus vero optime proficiunt, quæ vitiosam lympham a parte affecta ad alia loca derivant & evehant. Quem in finem usi sumus emplastro nostro vesicatorio frequentissime & felicissime. Interim, sine ullis externis immediate oculis applicatis, quæ, nisi cautissime adhibeantur, nocent, feroces oculorum affectus sanari posse, hac curandi methodo edocemur.

OBSERVATIO IV.

Serenissimus Princeps annum agens Lippitudo quinquagesimum, sanguineo-cholericæ constitutionis, naturæ alias bene valentis & robustæ, immoderatiore vini potui & cerevisiæ valde saturatæ ac spirituosiori per omnem vitam adsueta, multis jam annis circa æquinoctia fluxum cum euphoria hæmorrhoidalem expertus est. Evenit aliquando, ut per frigus vehementiam subito hic fluxus subsisteret. Sequebantur mox cum ventris dorisque doloribus & hemicrania & cardialgiæ, quibus acris ad oculos fluxio superveniebat. Per venæsectionem in pede remittebant quidem hæc mala, sed remansit dolorifica cum rubore in oculis fluxio, quum Serenissimus pocula in seram usque noctem protrahere & mane sub tempestate aeris humida & frigida venationibus indulgere, quam immutato vitæ regimine consueto oculos a frigore defendere mallet. Hinc vero prohi! dolor factum est, ut, malo subinde aucto, oculi naturalem suam constitutionem, colorem, figuram, magnitudinemque & claritatem indies magis magisque amiserint, ut sequen-

sequente postea plenaria visus privatione. Cui removenda a celeberrimis undique Medicis & artificibus remedia, sed frustra, hæcenus sunt requisita.

E P I C R I S I S.

Graves & chronicas omnis generis passiones solis medicamentis sine convenienti vitæ victusque ratione sanari non posse, abunde non experientia solum confirmat, sed & constans antiquissimorum Medicorum, inque primis Galeni, assertio fuit. Si quis enim a quibus originem morbus traxit, ea fugere recusat, quo modo valere is possit equidem non video. Quum vero non laudabilis, principum maxime, ea sit consuetudo, ut præcepta diætetica vel rarius, vel prorsus non admittant, sed medicamentis jucunde tractari velint, non mirum est, sæpius morbos eorum, facilius alias & promptioris sanationis, sanari non posse. In tali, qualis noster est, longo & difficili admodum affectu levibus diæteticis quam pharmaceuticis remediis uti solitus sum: Jubeo, ut a vino, cerevisia crassiori, a carnibus, ovis, plantis, acribus, salis & acidis ærotantes abstineant; e contrario vero aquam frigidam, quin etiam calidum herbæ appropriatæ infusum ex aqua, magna in copia pro potu sumant & alvum inprimis laxiorem lenissimis laxantibus servant.

OBSERVATIO V.

Visus. Vir generosus, quinquaginta & aliquot annorum, temperamenti sanguineo phlegmatici, vitæ aulicæ jam per plures annos innutritus, inordinatum habebat vitæ genus: siquidem crebro excessum committebat in potu vini dulcis fructibusque horæis nimium delectabatur; in venatione quondam autumali caput ventis fortiter spirantibus inopportune exposuit. Postero die de capitis dolore pressorio conque-

rebatur, quem fluxio in oculis acris, adpectu lucis semper increscens cum rubore & dolore sequebatur. Quod malum, neglecta victus ratione, idoneisque mediis contentis, in dies majora cepit incrementa; & quia simul rei venerem deditus erat, nec a vini potu liberaliori abstinebat, tam grave factum est, ut in utroque oculo pene visum amiserit. Multos ideo consuluit Medicos & variis, quæ hinc inde commendabantur, collyriis sed inani plane effectu utebatur. Ranam per medium discissam interiori oculi parti superimponebat, quod crebro usu ab aliis comprobatum ipsique commendatum nihil proficiebat. Per annum & dimidium hoc molesto affectus malo petiit a me quoque opem. Ego prospexi primo loco diætericis remediis & ne potui assumeret cerevisiam vel vinum, sed aquam frigidam, suasi. Deinde pediluvius valde temperatis frequentius ex meo consilio usus est paulo longiori in iis mora. Tum interdictis omnibus externis simplex tantum & vulgare ut in usum vocet, remedium commendavi, ut videlicet saliva sua jejunus, antequam surgat & postea quoque oculos illinat frequentius. Quibus simplicibus cum diu usus fuerit, accidit, ut, discussa prorsus vitiata materia, visus clarus cum naturali oculorum constitutione restitueretur.

E P I C R I S I S.

Sicuti nullæ fere partes corporis tam variis vitiis morbisque subjectæ sunt quam ipsi oculi; ita etiam vix ullæ partes ab improvida externorum, quæ collyria vocantur, applicatione gravius patiuntur damnum quam illi ipsi; siquidem inde graviter exacerbantur & in deterius plane mutantur. Cautissime itaque quod in ejusmodi affectibus, externis, alias maximopere laudatis, utantur Medici, tanquam monitum summe necessarium experientia sat edoctus scribo. In præsentii morbo mirabilem sane saliva ægri je-

una oculis inuncta præstitit effectum, quod remedium vulgo etiam non ignotum. Nam subtili suo sale alcalino volatili, quo repletus est penetrans hic humor insignem discutiendi spissescens humores facultatem habet, hinc non sine insigni fructu in phlogigenibus atque tuberculis cutim descendantibus adhibetur. Ex quibus apparere cuilibet potest, gravia oculorum vitia simplicibus & promptis remediis subinde rectius removeri posse, quam compositis & arte pharmaceutica vel chymica laboriose compositis. De utilitate aquæ frigida in hisce morbis egregie commentatur CELSUS Lib. I. cap. V. *Neque vero his solis, quos capitis imbecillitas torquet, usus aquæ frigida prodest; sed iis etiam, quos assidue lippitudines, gravedines, destillationes, consillegue male habent. His autem non caput tantum quotidie persundendum; sed os quoque multa frigida aqua fovendum est; præcipueque omnibus, quibus hoc utile auxilium est, eo utendum est, ubi gravius cælum Austri reddiderunt.*

OBSERVATIO VI.

Vir Generosus, quia jam sexagesimum attigit annum, officio admodum principis, quod multum curæ, sollicitudinis ac laboris in mente, neque minus ingentem per varia itinera fatigationem cum multa actorum lectione ad multam noctem producta requirebat, jam ab aliquot annis pathematibus hypochondriacis, frequentibus cardialgis cum vertigine, hemicrania, alviq; stipatione junctis obnoxius, fonte Soterio Pyrmontense cum insigni fructu, aliquoties usus est. Nunc ante annum & ultra de visus hebetudine & dolore interni oculi pressorio neque minus de molesta circa præcordia sensatione, vulgo Ubelseit, circa vesperam maxime, conquerebatur. Variabant hic secundæ adversæque res. Mox enim hoc vitium evanuit, mox recruduit; sed ante anni

dimidium indies increvit, adeo ut nulla fere ejusdem fuerit remissio, dolore simul tum caput perpetuo affligente, qui tamen post somnum ex parte siluit. Præterea molestus circa præcordia sensus cum virium defectione & dolore artuum tensivo genua & pedes præsertim torquente frequenter quum virum generosum afflicebat, a me petiti consilium. Ego fontem Egranum cum convenienti vitæ victusque regimine per III. hebdomades bibendum & singulis diebus circa decubitum pedes ad genua usque in balneum tepidum immergendos suasi. In prandio Elixirio Viscerale temperate balsamico Vir Generosus usus loco cerevisiæ aquam Selteranam potui sumit. Dein emplastrum nostrum temperatum vesicatorium sine incommodo per mensem & ultra nuchæ impositum magnam feri impuræ copiam extraxit. Quæ cura tantæ fuit efficacæ ut oculis bene habentibus & legere & scribere optime potuerit haud de ullo amplius incommodo conquestus. Verum scena non multo post fuit mutata. Nam ex improvviso quodam casu, qui ejus animum ingenti perculit moerore, protinus cuncta priora mala, ingens scilicet oculorum caligo cum dolore premente, dolor cardialgicus & artuum tensivus cum magna virium jactura revertentur, quibus cum etiam usque eo conflictatur & consilia sibi expetit.

E P I C R I S I S.

Sicut complures capitis affectiones, ut vertigo, aurium tinnitus & difficultas, cephalalgia, hemicrania, ubi suas servant periodos, ex vitio stomachi & primarum viarum sapius originem suam trahunt; ita & oculorum statim temporibus recurrentes morbos, obnubilationes, caligines, visus hebetudines, fluxiones, ex colluvie humorum in hypochondriacis provenire non modo præsens casus docet, sed & crebriori observatum habemus experientia. Genesis horum affectuum ita proce-

procedit : A colluvie vitiosorum humorum in tunicis ventriculi nervosis spasticae sunt stricturae , per quas , quum liber sanguinis per venas compressas transitus intercipitur , major ejusdem redditur adpressus ad caput ejusque partes , ubi in vasis minimis stagnans ejusmodi molestias producit . Neque vero oculi ab ejusmodi fortiori appulsu & congectione sunt immunes , quum tunicae eorum omnes tenuissimis vasculis lymphaticis & sanguiferis sunt refertae , in quibus facile humorum circuitus potest turbari . Ex quo fundamento nunc ex facili tam faustae acidularum aliorumque remediorum operationis reddenda erit ratio . Ex hoc igitur casu id maxime discere possunt artis nostrae tyrones , quanta vis & vehementia insit animi perturbationibus , adeo ut etiam morbos jam quiescentes , imo sublatos , sine ullis aliis causis accidentibus repente revocare possint . Denique cautionem quoque exinde depromere possunt , qui per fontium salutarium virtutem convalescere , ut praeter meliorem vivendi rationem , tranquillam quoque & ab affectibus immunem , mentem quantum licet , custodiant .

OBSERVATIO VII.

Visus imminutio oculi dextri ex suffusione . Vir annorum quadraginta duorum , robustae ac plethoricae corporis constitutionis , a primis jam annis lauto victu & largiori vini potu , nunquam autem venesectione usus , nullum per omnem vitam graviorem morbum , nisi crebras in juventute sanguinis e naribus fluxiones expertus est , quae deinceps haud redierunt prius , quam superiori anno magno cum impetu . Haud ita pridem longo itinere per concitatiores equitationem confecto , ad convivium invitatus & binis diebus vino Hungarico obrutus breviter post truculentis vexatur doloribus colicis gravi diarrhoea stipatis , inter quam strías quasdam deposuit cruentas , quas pro intempestivis haemorrhoidum ex-

cretionibus habere nulli dubitamus . Praeterea venationibus nimium deditus Vir generosus die aequae ac nocte ut totum corpus , ita oculos maxime aeris exposuit injuriis ; hinc subito ante tres abhinc anni quadrantes hebetudinem visus sensit oculi dextri , qua aciem ejusdem ita debilitatam conquerebatur , ut omnia quasi per nebulam videret , nec ab homine hominem , licet minori distantia remotum , rite posset distinguere , altero ceterum oculo illaeso existente .

E P I C R I S I S .

Sanguinis nimiae abundantiae & tenacitati primam hujus mali originem deberi , nemo non videt . Omissa enim tam per naturales vias quam per artem sanguinis detractione , facile ejusdem ab infernis partibus ad superiores fieri potuit metastasis ; praesertim quum , collectis in primis viis per inordinatam dietam cruditatibus , ventriculi vires debilitatae & humores spissiores cum flatibus generati sunt . Sanguis itaque versus caput adpressus & circa oculum praecipue dextrum congestus ob tardiorrem ibi per minima vascula progressum stagnavit ; unde denegato tenuissimi succi nutritii ulteriori affluxu humores oculi crassi turbidique redditi videndi claritatem imminutam prodixerunt , In instituenda igitur cura eo respeximus , ut debita ventriculo vis & chylo subtilitas restitueretur , ut sanguinis mole per ejus missionem & tenuem victum imminuta excretionibus ejusdem naturalibus via aperiretur & denique , ut caput , inque primis oculis a congectionibus liberatus corroboraretur . Id quod potissimum convenienti stomachicorum & tonicorum usu , subjunctis simul pediluviiis , quae miram habent a superioribus ad inferiores partes derivandi facultatem , efficere studuimus . Praeter ea hac observatione adhuc prorsus confirmatur , vitiorum morborumque , qui oculos invadunt , causam nimis saepe in primis viis atque imo

imo ventre repositam esse & radicatam, atque ideo in curatione ad eam aptis prædiis tollendam respici omnino deberi. Neque id profecto satis junioribus medentur inculcari posse existimo, in gravioribus morbis causam non tam in humorum dyscrasia atque intemperie, quam in motuum vitio & aberratione, qua humores & sanguis locum suum naturalem mutare coguntur, quærendam & inveniendam esse.

CAPUT VI.

DE AUDITUS VITIIS EX ATONIA.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Auditus vitia, quæ ex atonia partium nervosarum & membranarum aërum aërem constituentium plerumque proficiscuntur, ad tres potissimum redigi possunt classes. Prior est, quando sonitus tinnientes, susurrantes, murmurantes, campanarum strepitum æmulantes, aliique innumeri, qui tamen nullam extra corpus habent causam, audiuntur; tumque malum tinnitus & susurrus aurium adpellatur. Alter *duo sonitus seu supponit*, auditus gravitas, quando soni extra nos excitati perceptio ipsius magnitudine minor est; & tertia denique surditas, seu perfecta auditionis abolitio.

§. II.

Coron. Cuncta hæc vitia, si spectes originem, eodem ferme nituntur fundamento, gradu tamen diverso, & sunt vel transitoria, quæ sanis sæpius, uti quidem videntur, accidunt hominibus; vel perpetua, nunquam non morboſi quidpiam secum habentia. Hæc vero jure dicuntur vel idiopathica, quæ ex læsione partium aërem constituentium, & intra ossæam crani.

Tom. IV. Pars IV.

nii thecam reconditarum primario suboriuntur; vel sympathica, quæ ex aliarum partium, ut ventriculi vitio natales suos mutuuntur, aliisque morbis accedunt. Illa ut plurimum instant continuo; hæc per intervalla redeunt; suntque non raro vertigine, dolore capitis, oculorum hebetudine, ventriculi imbecillitate, ruætuosis, flatulentis, aliisque symptomatibus stipata.

§. III.

Quorum causas & formalem rationem si velimus perscrutari; opus erit, quædam nostro scopo intervientia ex aëris structura, indeque explicanda auditionis ratione præmittere. Neque enim copiosi in tradenda aëris fabrica erimus; sed duntaxat notabimus, 1.) internas ejus partes, cavitates, mæandros, fornices, circulos, gyros, miro artificio fabricatos, investiri perioſtio, quod est membrana tenuissima, vasculis arteriosis quam plurimis, tenuem humiditatem perpetuo plorantibus, plena: 2.) hanc membranam esse propaginem & expansionem portionis mollis nervi acustici, ex protuberantia medullæ oblongatæ transversali egredientis, & per foramen auditorium internum, petroso ossi insculptum internam aërem ingredientis, eademque ratione ac retina in oculo visus, hanc auditus verum organon constituere; quippe in ea soni colliguntur, per nervi continuationem ad commune sensorium pro distincta perceptione transferendi. 3.) Eiusdem nervi, qui septimum exhibet par, duram, ut vocant, portionem cum ramo quinti pariter ac octavi seu vagi paris communicare, & chordam illam, quæ membranæ tympani subtenſa est, efficere: 4.) arteriolas in aëre distributas nerveos ramulos in suo itinere comitari; 5.) tubam Eustachianam, primum ossæam, deinceps cartilagineam, & denique membranaceam hiari in palatum, & non solum cum externo aëre, qui ore & naribus hauritur, communicare, verum

verum etiam tenuem humiditatem, quæ in aure interna ex continua perspiratione colligitur, in oris cavitatem, ne auditum turbet, evacuare.

§. IV.

Quibus modis auditus lædatur generatim Quodsi ergo membranæ nervæ in aure reperiundæ iusto tensionis, a debito nervei fluidi influxu pendentis gradu gaudeant; sanguinis per arteriolas circuitus sit regularis; ductus Eustachianus pariter ac reliqui rite constituti ac aperti sint, & reliquæ partes aurem constituentes bene conformatæ: tum auditus, qui est perceptio soni, seu motus aeris elastici per corpus sonorum producti tremuli ac undulatorii, sine ullo peragetur vitio. Hinc autem e contrario adparebit, auditum generatim vitari, si vel partes ac cavitates auris internæ præternaturaliter sint constitutæ, male conformatæ, obstructæ, ulceratæ; vel inprimis tuba Eustachiana clausa ac obturata; vel humorum per vasa cursus inordinatus; vel denique membranæ nervæ nimis relaxatæ, aut ultra gradum naturalem tensæ.

§. V.

Spectatum a mala et stitio- ne par- tium Sic auditus difficultas, & ipsa demum surditas datur nativa, ex mala organi auditorii conformatione originem trahens, & omnem respuens curationem. Idem vitium pariunt externæ capitis & aurium percussiones, contusiones, ac violentiæ; unde colaphos ita infligi posse notum est, ut tinnitus aurium inde exoritur, dæss enim die Obrendavongellen: ex bombardarum forti explosione auditionem imminui, permultis comprobatur exemplis; & eos, qui diu inter tormenta bellica versati fuerunt, die Artilleristen, ætate provectiori plerumque fieri surdos docet experientia. Non minus audiendi facultas vitatur, a meatu auditorii, tympani, ossiculorum auditus &c. arrosione, & exulceratione; nec non peregrinis aurem illapsis, & tam aeris ingressum impedi-entibus, quam ipsas membranas cum dolore afficientibus, ut insectis, pis-

&c. atque mucis illius subpinguis ac flavæ, qui glandulis tubulisque minimis in meatu auditorio secernitur, & ceruminis nomine venit, induratione. Nec denique silentio prætermittenda ea auditus vitia, quæ ex tuba Eustachiana, quacunque de causa obstructa natales mutantur; hinc enim aeris reciprocos per os & aures auditus & reditus impeditur, atque tenuioris in aure secretæ humiditatis excretioni obex ponitur, unde & tinnitus & obauditio propullulant. Sæpius id fit sub salivatione, si caput præsertim auræ frigidæ boreali, quæ reprimat viscidos succos, exponitur: qualem casum post caput mercurio inunctum recenset TIMEUS a GULDENKLEE L. II. ep. 29.

§. VI.

Variis quoque modis auditus lædatur. *a spasm. a spasm. a spasm.* a spasm. nimia siccitate, rigiditate, & interdum velut occalescentia nervearum & membranacearum partium, quæ organon auditionis constituunt; quo in casu auris interna & meatus auditorius plane siccus, omnique humore etiam pinguiori destitutus visitur. Quanquam enim talis nimia membranarum acusticarum tensio illum sæpius affectum producat, quo acutiores soni non sine molestia & dolore audiri possunt: attamen exinde quoque gravitas auditus cum susurrutinnituque non raro proficiscitur. Hoc vitium post phreneticos, maniacosque morbos crebro remanet; nec non a vehementi capitis, sudore madidi, perfrigeratione, nimis diuque protractis vigiliis, diuturna capitis ad radios solares expositione, omnibusque causis, quæ corpus exsiccant, & succos tenues, rosidos, lymphaticos consumunt, suam trahere observatur originem.

§. VII.

De his autem affectibus nobis non est sermo; sed de iis tantum agere constituimus, qui a nimia nervorum & membranarum acusticarum relaxatione vel plenaria atonia oriuntur. Quorum licet tres superius adduxerimus spe-

species; eas tamen ita comparatasprehendimus, ut eandem originem, easdemque causas, licet gradu diversas, agnoscant; quæ generatim in humorum ad aures decubitu, & independente relaxatione partium dictarum consistunt. Quod speciatim tinnitum susurrumque attinet; excitatur ille, si causæ intra aurem internam adsint, quæ nervos acusticos in tremulum ac undulatorium, externis campanarum aut alius corporis sonori sonis similem motum abripere valent. Tales in malo recentiori, corporibusque sanguine plenis non aliæ sunt, quam rapidiores ac fortiores arteriolarum, membranas aurium perreptantium, nervosque earum comitantium pulsationes; quæ majorem sanguinis ad caput, auresque congestionem & in iis factam stagnationem sequuntur. Hæ vero stagnationes si diutius persistunt; distendunt vasa, relaxant membranas, subsistensque sanguis natural! majorem tenuioris seri quantitatem per poros vasorum dimittit; quod intra meatus internos in vapores resolvitur, & sic, accedente præsertim ductus Eustachiani obstructione, indeque impedito ram aeris, quam vaporum exitu, augget tumultus, murmura, ac ronitua aurium. Eadem quoque ratione stagnatio sanguinis pariter ac copiosior seri tenuioris exhalatio, comprimendo nervos, sufficientem liquidi tenuissimi influxum remoratur, inducit membranarum laxitatem; unde soni externi debilius percipiuntur & generatur auditus difficultas; quæ compressis penitus nervis, cessanteque omni fluidi nervei influxu, in perfectam omnino mutatur surditatem.

§. VIII.

Quicquid igitur congestionem sanguinis ad aures, vicinalque iis partes, & celeriore atque rapidiore ejus per arteriolas acusticas circuitum producit: id ad tinnitum, susurrum, aliasque auditus læsiones contribuit. Hinc frequenti confirmatum habemus experientia, quod ii, qui sanguine

abundant, & quibus sanguinis motus ad caput directus est, quod sit ab alvo adstricta, spasms abdominis, fluxu hæmorrhoidam & menstruorum cessante vel suppresso, partium extremarum nimia refrigeratione, incurrant dolorem capitis gravativum, vertiginem, atque tinnitum; qui continuante sanguinis stagnatione, accedenteque demum membranarum atonia, gravem parit auditum, ac tandem surditatem, rarius in utraque simul aure locum habentem, sed ex una in alteram progredientem. Ex eodem fundamento explicanda erit ratio tinnitus, qui inflammationem partium auri vicinarum, parotidum &c. comitatur; aut in febribus acutis continuis ex raptu humorum ad caput evenit, delirique est prænumtius. Nec rarum est eos, in quibus consuetæ narium hæmorrhagiæ cessarunt, inprimis si docentium munere fungentes, crebros alta voce sermones facere coguntur, corripiti gravi ac pertinaci aurium tinnitu, cum auditus gravitate vix sanabili: qualem casum in hujus SYSTEMATIS Tom. IV. Part. II pag. 30. allegavi.

§. IX.

Quæ affectiones auditus uti sunt idiopathicæ; ita sympathicæ potius merentur appellari, quarum fomes in primis viis existit, quæ per periodos recurrunt, vel saltem suos remissionis & exacerbationis habent gradus. Causa nimirum in ventriculo & prava alimentorum digestionem hæret; unde flatus copiosi generantur, qui distendendo ventriculum ac intestina, comprimendoque vasa abdominis sanguinea humores majori quantitate ad superiores partes cogunt; quorum in aure stagnatio ad tinnitum & auditus difficultatem contribuit. Quemadmodum vero pathemata in primis viis per certa intervalla ingravescunt; ita quoque tristis & dolorificam in capite ac auribus per periodos ludunt scenam. Hinc obauditioni ex hac causa proveniente obnoxii potissimum sunt hypochondriaci,

driaci, & flatulentis morbis laborantes; in quibus sæpius citra omnem expectationem evenit, & brevi iterum evanescit, quod exprimentes dicunt: Es ist mir auf einmahl mas vor die Obren gefallen, dals ich fast nichts horen l'an. Hinc etiam observare licet, ejusmodi vitia solis sæpenumero stomachicis, carminativis, & accuratori diata prorsus debellari.

§. X.

Auditus vitia ex decubitu serosorum humorum vel ad principia nervorum acusticorum, vel ad internas auris cavitates. Prius fit in affectibus soporosis, apoplecticis, hemiplecticis, paralyticis, & iis omnibus, qui a colluvie serosa, cerebrum inundante originem trahunt: quin interdum difficultatem auditus & surditatem post lethargum & insultum apoplecticum sequutam observavi. Posterius contingit 1.) si excretionem feri mucidi consuetæ per nares, ut in coryza, simul & semel cohibentur, vel sponte cessant; ubi serum illud ad aures decumbit, & membranas acusticas relaxat, præsertim in senilibus ac debilitatis corporibus. 2.) critico quasi motu in febris continuis, exanthematicis, maxime catarrhalibus malignis seu petechizantibus, Hungaricis, & quæ caput cum ejus dolore ac delirio afficiunt. In his surdaster ejusmodi status extra dies potissimum criticos evenit, boniq; ut plurimum ominis esse solet: sed prospiciendum, ut talis obauditio inter initia convenienti medicina debellatur, ne radicata vires medicas eludat.

§. XI.

Causæ remotæ res & subjecta obauditiois. Lento denique pede auditus gravitatem incurrunt, qui per vitæ genus inordinatum ut totius nervosi systematis, ita speciatim membranarum acusticarum debilitatem humorumque simul impuritatem sibi contraxerunt. Hinc iis vitiis obnoxios potissimum deprehendimus senes, cacechymicos, scorbuticos, qui veneri nimis indulserunt, potibus inebriantibus abusi fuerunt, aut diuturna tristitia ac mœrore vires

corporis consumserunt. Non minus laxitatem membranarum auris, & insequentem obauditionem patiuntur, qui in tempestate humida, nebulosa, vappida diu versantur, aut in locis palustribus, vel conclavi udo commorantur, nec non, qui per longum tempus defluxionibus catarrhalibus capitis & glandularum circa fauces sitarum laborarunt: tensionem enim nervearum membranarum nimia humiditate insigniter minui, multis constat experimentis.

§. XII.

Notatu præterea dignum, & aurium tinnitum, & auditus difficultatem pro diversitate causarum diversa ratione ac tempore exacerbari. Qui dictis vitiis a sanguinis congestionem ad caput sunt obnoxii; eorum exacerbationem circa æquinoctialia tempora, vere scilicet & autumno experiuntur; quoniam eo tempore humores magis commoveri, & congestionem augeri solent. Qui autem ex ventriculi, primarumque regionum vitio auditum gravem patiuntur; male habent post sumtos coctus difficiliore ac flatulentos cibos; eo quod flatu, quo copiosiores generentur, eo magis humorum ad caput raptum efficiant. Qui denique ex serosi humoris decubitu, laxitateque nervorum surdasteri sunt, mali sui insigne augmentum percipiunt cœlo existente nebuloso, gravi, pluvioso; quod videlicet talis tempestas laxitatem membranarum acusticarum magis auget; quæ vicissim iis est solatio, qui ex nimia aurium siccitate inciderunt auditus difficultatem.

§. XIII.

Omnes auditus læsiones curatu sunt difficiles; nisi enim inter prima initia corrigantur, inveteratæ raro medelam admittunt, quæ eo fit intricatior, quo profundius causæ intra osseam auditus thecam, aut ipsum plane cerebrum sunt absconditæ. Qui in plethoricis, atque debilitatis corporibus capitis dolorem gravativum atque vertiginem sequitur tinnitus, aut auditus difficultas; sæpius infausum apoplecticis insul-

insultus exhibet præfagium; quando vero in phrenitide, Hungaricaque febre, non sequente narium fluxu, contingit, delirium portendit: surditati vero succedens delirium, juxta HIPPOCRATEM malum. At surdaster status in petechizante febre circa dies criticos, urina existente cocta, eveniens, bene omnino jubet sperare.

CURATIO.

§. I.

Indica-
tiones
curatio-
nis.

Quemadmodum vix ullus morbus curatur, nisi ejus causa removeatur, & medendi artificium in eo potissimum consistit, ut iusta causa cognoscatur: sic idem in aurium adfectibus est summopere necessarium. Neque vero in his causarum modo diversitas, sed etiam temporis, per quod durarunt, diuturnitas respicienda; quoniam aliam recentia, aliam inveterata auditionis vitia requirunt curationem. At cum nobis de iis potissimum sermo est, quæ ex flacciditate & laxitate nervorum membranarumque & facto ad eas humorum decubitu suboriuntur: eorum curationem tribus recte complectemur momentis, quæ in eo consistunt, ut 1.) impetus ruentium ad caput humorum derive- tur, 2.) stagnantes in aure succi discutiantur, & obstructions referen- tur, ac denique, ut 3.) influxus fluidi nervei sufficiens restituatur, adeoque robor membranarum instauretur.

§. II.

Quomodo venæsectiones, quæ sanguinem immi- nuendo, æqualem ejus per corporis ambitum circulum promovent, rap- tumque a capite derivant. 2.) Al- vum laxantia, flatuumque excretio- nem juvantia; qualia, si malum in corporibus sanguine plenissimis, & spasmis imi ventris obnoxiiis recens or- tum fuerit, leniora mannata, rhabar- barina, vel clysteres esse debent. Ubi vero inveteravit affectus in subiectis se-

Tom. IV. Pars IV.

rosi ac pituitosis; efficaciora ex usu sunt laxantia, ut infusa vinosa, quæ per epicrasin operantur, & pilulæ ce- phalicæ, quarum exempla supra Cap. I. pag. 18. allegavimus. 3.) Pediluvia tepidiora ex aqua fluviatili, fursuribus triticeis, cineribus clavellatis; quip- pe quæ humores efficaciter a capite re- vocant, & in ambitum corporis exte- riorem ac inferiorem invitant. 4.) Ves- sicatoria suris pedum admota, quæ in subiectis pituitosis, ubi serosa colluvies malum induxit, egregiæ sunt utilitatis.

§. III.

Quomodo alteram indicationem explent, quæ vim serum viscidum ut in toto corpore, ita præsertim in capitis recessibus di- scutiendi, resolvendi ac evacuandi pos- sident. Ex internis præter laxantia huc spectant 1.) diaphoretica, pro subje- ctorum & causarum ratione seligenda. Sanguinei enim, plethorici, & qui ex orgasmo sanguinis vitia auditus pa- tiuntur, poscunt diaphoretica fixa, absorbentibus & nitrosis nupta; nec non infusa theiformia intra lectum cum blando regimine potanda: sic enim solo potu Caffee tinnitum discus- sum novi. Phlegmatici & defluxioni- bus catarrhalibus obnoxii ex spiritibus bezoardicis, cum essentiis catarrhali- bus obnoxii ex spiritibus bezoardicis, cum essentiis catarrhalibus ac resollen- tibus junctis solamen percipiunt, ut sunt spiritus bezoardicus Bussii, liquor cornu cervi succinatus, essentia succi- ni, pimpinellæ albæ &c. 2.) diuretica, quorum in morbis capitis serosis excel- lentissima est efficacia; ex iis reliquis palmam eripit tinctura antimonii acris, quæ cum essentia succini, & liquore cornu cervi succinato combinari potest. Scorbuticis vero, atque cachecticis in- terna resolutiva, attenuantia, & sic dicta antiscorbutica, quorum princeps est serum lactis, fructum pollicentur amplissimum.

§. IV.

Quod externa huic scopo inservien- tia attinet; ex iis, si congestio sanguinea, & stasis inflammatoria malum susti- neat, principem locum tuentur sacculi

F 3 discu-

discutientes & camphorata, magis in sicca forma, quam cum spiritu vini adplicanda. Ubi vero laxitas a seroso decubitu subest; in Galliis præsertim inter arcana referuntur olea expressa, & in iis infusæ cantharides, ejus liquoris aliquot guttulæ auribus instillantur. Excitant quidem sævissimos, & tantos cum ardore dolores, qui vix tolerari queunt; sed intra paucas horas ea tormenta, cum redeunte sæpius auditu, remittunt. Modus operandi in eo consistit, ut acriusculis ejusmodi remediis dolorificis in relaxatis membranis sensus excitetur, quo illæ ad spasticam contractionem proritantur, eaque discutiunt atque expellunt stagnantes succos. Porro hoc sine laudari solent pinguedo viperarum, oleum amygdalarum amararum, essentia ac medulla castorei, gossypio auribus immitenda; nec non suffitus ex decoctis baccharum lauri, juniperi, florum chamæmeli, sambuci, salviæ, verbenæ, rorismarini &c. & HARTMANNUS commendat vaporem ex herba absinthii cum lacte decocta auribus admittendum.

§. V.

*Qui pro-
fuit ex-
ternato-
be auro.* Vitæ indicationis ex usu sunt roborantia tam interna, quam externa. Ex internis egregii sunt usus Elixiria carminativa, visceralia, stomachica, præsertim ubi vitium in primis hæret regionibus: ea enim dissipando flatum, juvandoque digestionem, humorum ad caput congestionem præpediunt. Inter externa prærogativam obtinet balsamus vitæ meus, qui nerveis partibus, tremulum spasmodicum motum in iis excitando, robur reddit. Prostant hoc etiam sine varii spiritus acustici, ut *Mindeveri*, *Mynsichti* &c. aqua reginæ Hungariæ, Anhaltina cum spiritu salis ammoniaci, rorismarini, liquore cornu cervi succinato permixta, auribusque cum gossypio intrusa: & imprimis moschus & ambra auribus amica censerit, & in aquis cephalicis soluta adplicari solet. In humidioribus subjectis, & quæ fre-

quenti coryza infestantur roborandi intentione inspergendum raso capiti suadeo pulverem ex succino, benzoe, caryophyllis, radice iridis florentinæ, rasura ligni aloes &c. Quod denique diætam ac regimen attinet, eam ex superioribus licebit repetere; nec est, quod moneamus, nisi ut caput & aurium confinia ab omni frigido & humido aere probe muniantur curiosque velentur. Quem in finem, sub vehementiori præsertim zephyri flatu, caput cucupha adversus aeris contumeliam defendere præstat: Cujus hæc formula esse potest: Recipe radices cyperi rotundi, seminis nigelli, succini, benzoes, styracis, iridis Florent: singulorum unciam unam, moschi drachmam semis, florum anthos, lavedulæ, rosarum ana Pug. tres, serpilli, majorani ana unciam dimidiâ. M.F.P.

CAUTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

*Caute-
la
abstric-
tioni
reple-
tioni.* Quemadmodum in oculorum vitiiis multæ gravesque noxæ abstric-
tionum, externorum, maximeque colly-
riorum incauto usu propullulant: ita in aurium affectibus idem fieri observamus: siquidem varia experimenta & tentamina per instillationes liquorum spirituorum, oleorum, pinguium & humectantium, vapores ex decoctis nervinis & cephalicis, suffumigia ex gummatibus & ejusmodi plura, plerumque cum damno adhibentur; nisi prius causa materialis, malum fovens, congruis internis fuerit debellata adminiculis. Inprimis ut in omnibus nervorum, ita quoque auditus a debilitate vitiiis summo opere cavendum a vaporosis & opiatibus medicaminibus; siquidem mali causam non tollunt, & laxitatem membranarum acusticarum magis adaugent. Cautius etiam cum cucuphis suaveolentibus, quas pro roborando capite solent adhibere, mercandum est, quoniam multis sunt adversa.

§. II.

§. II.

circu-
non se-
tionem Sanguinis missiones in tinnitu auri, gravitateque auditus, quæ a nimia sanguinis copia, ejusque conge-
stione ad caput originem traxit, com-
modissimum habet locum; maxime si
suppressio vel imminutus fluxus men-
struus ac hæmorrhoidum antecesserit:
quo in casu venæsectio in pedibus insti-
tuta fructum pollicetur amplissimum.
At si narium hæmorrhagiæ cohibita
tinnitus causam præbeant, eas, si op-
portuna fuerit ætas, stylo naribus in-
truso revocare multum juvabit: earum
vero emissio, per ætatis rationem fa-
cta, refarcienda venæsectionibus cir-
ca singula æquinoctia in pede instituendis;
liquidem harum omissio malum, licet jam sit debellatum, revocare
valet.

§. III.

Quomo-
do tra-
stenda
abaudi-
tio ca-
sarba-
lit. Quæ catarrhalibus defluxionibus sti-
pata sunt, auditus vitia, efficaciora
laxantia, infusaque vinosa, nec non
mercurialia postulant, & præterea vi-
ctus tenuis exsiccat omni fere phar-
macorum vim superabit: nec contem-
nendam eo in casu efficaciam suffimigia
ex temperatis gummatibus præstabunt.
Sæpe etiam fit, ut achores, tinea ca-
pitis, scabies, aliæque efflorescentiæ
præmature consolidatæ & exsiccatæ au-
ditus difficultatem excitaverint; non est
alienum, sal volatile ammoniaci sic-
cum, oleo majoranæ imprægnatum
crebro naribus admove.

§. IV.

- in hy-
guchon-
deliacis,
ac scor-
buticis. Ubi auditus vitia sunt periodica, &
hypochondriorum malum constitutio-
nem pro causa agnoscunt; anniten-
dum est, ut ventriculus a fordibus re-
purgetur, atque suum recuperet ton-
num; sicut præcedente Tomo Cap. de
malo hypochondriaco docuimus: &

observavi sæpius, molestissimum au-
rium tinnitum in hypochondriacis sæ-
pius evenientem, unica absorbentis
dosi fuisse curatum. Qui scorbuticam
humorum diathesin, & vasorum mi-
nimorum obstructions patiantur; be-
ne sibi consulunt, si aquis mineralibus
cum debito regimine utantur.

§. V.

Quæ auditus gravitas ex nimia fici-
tate membranarum nata fuit; poscit
balnea emollientia, infusa decoctaque
lubrificantia & humectantia, atque ju-
vat tum omnino oleum amygdalarum
dulcium auri adfectæ immittere aut
pinguedinem anguillæ tepidam instil-
lare. Præterea nocent vere olea auri
improvidè infusa. Exterius profunt
fomenta emollientia & paregorica,
quorum optimum præbet panis ex fur-
no recenter exemptus, cui balsamus vi-
tæ adspargitur. Ubi vero cerumen au-
rium coagulatum, & quod sæpius fit,
instar gypsi est inderatum; abstinend-
um a nimio humectantium & oleoso-
rum, quæ vulgo solent commendari,
usu. Optimum potius est consilium,
si lac, vel quod melius, ejus cremor
tepede ope syphonis infundatur auri,
vel vapor ex pane calido, e furno ex-
tracto, & discisso eidem immittatur:
hic enim blando vapore penetrat &
emollit viscidam tenacemque mate-
riam.

§. VI.

Quando tuba Eustachiana ineriori-
obstructa tinnitui, surditatiq; cau-
sam præbet; præter interna succos vi-
scidos colliquantia & evacuantia, scia-
commendantur masticatoria, ut ra-
dix angelicæ, imperatoriæ, pyre-
thri, mastix, zinziber &c. quorum
vis proxime pertingit ad affectum lo-
cum. Laudantur hoc etiam sine ster-
nutatoria, quippe quæ motum con-
cussorium excitando sæpe expellunt in-
hærentem materiam; & eadem in hoc
casu opem tulisse, testis est TULPIUS
Lib. I. Obs. 35.

§. VII.

Cum a nimio sanguinis ac humorum
motu bibula.

motu ad caput & auditus organa nimiaque humiditate propter perspirationem sufficientem cohibitam ibi collecta & secedente pleræque auditus difficultates suboriantur, maxime omnium curandum est, ut caput in continua & moderata perspiratione conservetur & ab iis omnibus, quæ eam sufflamant, probe defendatur: cuius generis sunt balneum, conclave, in quo æger dormit, vappidum & declive, capitis post sudorem refrigeratio, maximeque omnium ejus lotio.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Tinnitus aurium a plethura.
Illustrissima in vigore ætatis constituta foemina valde obesa, per multos jam annos in matrimonio vixit prole destituta & quoad animi corporisque functiones bene semper valuit, nisi quod ante aliquot abhinc annos confestim vertigine cum gravi aurium tinnitu juncto correpta per intervalla fuerit. Contra hæc mala suasu medicorum variis remediis & præcipue aquis Schwalbacensibus usa est, hisque posterioribus tam felici successu, ut vim mali fractam paulo sentiens, recidivæ metum omnem abjiceret. At vero, paucis abhinc mensibus non modo vertigo in caducam transit, verum etiam tinnitus cum graviore auditus læsione denovo invasit, quibus simul everio complicatur ventriculi cum reiectione multæ pituitæ, quæ modo gravior, modo levior sæpius recurrit. A medicamentis balsamicis & calidioribus pejus, melius vero a diluentibus & sanguinis organum sedantibus Illustris. habere solet. Ceterum sat bene ipsi æterina succedit purgatio & ad minuendam propter lautum vitæ genus plethoram ter singulis annis sanguinem vena secta detrahendum curat. In tali rerum statu mihi demum in consilium vocato quæstio fuit proposita: An ab aquarum Spadanarum interno & externo Aquis-

granensium thermarum usu exoptatum sperare liceat auxilium?

EPICRISIS CUM RESPONSO.

Clarissime ex hac morbi historia elucere arbitror, a sola temperati & boni sanguinis nimia in corpore bene valente & plethorico diffuentia vertiginem cum auditu labe posse suboriri. Sanguinis quidem detractionem ter per annum Illustrissima foemina admittit; sed quum nimio sanguine turgida sine prole vixit lautiorque diæta usa est, plus superflui sanguinis generavit, quam per V. Snem & mensium fluxum, satis fortasse parcum ac moderatum, fuit consumptum. Quæ cum mecum perpenderem, præter ternas V. Snes consuetas, alternatim quoque scarificationes eodem numero instituendas & loco potius ordinarii Selteranam vel communem aquam cum quarta vini parte remixtam bibendam suasi. Præterea a cœna vitæque deside, quibus dedita erat, abstinere iussit; &, quæ salutare antea fuerunt, Schwalbacenses acidulas iterum potandas, quam experimentum cum fontibus Spadanis denuo faciendum consultius duxi. Balneum vero thermarum Aquisgranensium, quæ ob minerale sulphur, quod abundant, nimis calidæ sunt, quum in morbis capitis, præsertim qui a plethora fiunt, nunquam salutare deprehenderim, reprobavi.

OBSERVATIO II.

Vir annum agens quadragesimum secundum, temperamento præditus cholerico-sanguineo, jam inde a teneris juventutis annis a nimis lucubrationibus tinnitu aurium leviori cum continua aurium nariumque siccitate laboravit. Aliquot nunc effluerunt anni, quum tanta hiece affectus incrementa summisit, ut in altera aure horologii pulsus, in altera tintinabuli sonitus perpetuo percipiatur, qui omnem prope

prope somnum adimendo vires mirum debilitat. Quod peculiare symptoma longe majori urget vehementia, si quando iracundia, aut vehemens corporis commotio, aut sanguinis quædam a vini generosi potu ebullitio præcessit. Præterea nec capitis dolor, nec vertigo sollicitat, nisi quod autumnali nonnunquam tempore sub humida aeris temperie dolores cervicis tensivi invadant, auditusque tum temporis simul aliqua fiat obtusio. Cruentitas sedes rarius expertus æger per aliquot jam annos hæmorrhoidibus cæcis affligitur, qui urunt & tument cum magno pruritu: quibus in ordinem redigendis bina per annum V. Sne ad unciam dimidiam utitur, qua sanguis colore & consistencia bonus detrahitur. Cæna hucusque semper major fuit prandio, alvique officium rite semper constitit. Consultus ego præter V. Snes consuetas scarificationes quoque alternis mensibus triduo ante & post novilunium fasciendas, crebrumque pediluviorum usum cum hirudinum ad venas hæmorrhoidum tumentes adpositione suasi: tum vero, ut ab animi affectibus probe sibi æger temperet, a cæna abstineat optimeque corpus contra aeris, præsertim autumnalis injuriam defendat & potui ordinario vinum cum tribus aquæ partibus dilutum bibat, consului. Aurium vitio specialius succurrendum duxi essentia moschi cum spiritu rosarum, liliorum convallium & florum chamomillæ R. parata, quam bombaci instillatam auri sapius indere iussi. Quibus probe observatis se brevi noster egregie levatum vidit.

EPICRISIS.

Quando cholericæ & hæmorrhoidarii auditus vitio obnoxii sunt, scarificationes V. Sne longe efficaciores deprehendi. Insuper notabile in hac morbi historia est, quod in juventute a nimis lubricationibus vitæque sedentaria & exorta inde ventriculi imbecil-

litate malum originem suam repetat, nec perfecte curetur sed per plures annos, maxime si diætæ accedat vitium, affligat. Docemur denique, aurium vitia, præsertim tinnitum gravem & pertinaciorum a sanguinis magis & humorum vitio eorumque motu ad caput & præsertim auditus organa vitioso, quam a partium auditum constituentium læsione ortum trahere, quod tum maxime fit, si malum per tempus remittit, postea revertitur.

OBSERVATIO III.

Femina viginti annos nata, maci-^{Rheuma,} lentioris corporis habitus vitæque se-^{stismus} dentariæ admodum addicta alvi adeo^{aurium} constricta est, ut vix sexto die rite de-^{a san-} ponat, cui vitio simul appetitus ma-^{guinis} gna jungitur prostratio, haud fallax^{defectus} digestionis læsæ testis, ob quam fit, ut si forte in cibis adsumendis paululum excedit, nauseosam circa præcordia molestiam statim persentiat, quam copiosi ructus sequuntur. Jam per tres integros menses gravi hæmicrania cum vehementi aurium, inprimis sinistri lateris laborat tinnitu, qui ex somno experrectæ ingentes creat molestias & ab humida frigidaque aeris intemperie nunquam non intenditur. Accesserunt insuper aliquot abhinc hebdomadibus dolores in nucha tensivi, qui in brachiis, maximeque sinistro, ad digitos usque protensi misere nostram excruciant. Pedes, qui plerumque frigidi sunt, summa tenet lassitudo, neque, quod maximum est, recto modo & ordine procedit menstrua purgatio; quæ cum vitio capitis auriumque exacerbato ut plurimum orta per quatuordecim dies durat, copiosa demum mucii albi excretionem subsequente.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Recte omnino ea, qua ægrotæ nostra laborat, affectio dici potest rheumatica capitis, cujus proximam causam in stagna-

Te; quod gratissimo animi adfectu nunciabat mihi latissimus.

EPICRISIS.

Abstinentiæ & inediæ tanta vis inest medicinalis, ut non modo in vitiis stomachi omnibus fere, in quibus eam CELSUS *Lib. IV. p. 217.* commendat, colluviem crudorum humorum absorbendo, calorem & tonum deficientem restituat, verum etiam copiam ferri evacuando solidorum tonum intendat, totumque sanguinis circulum cum excretionibus promoveat; ac adeo iis adfectibus, qui ex nimia feri abundantia proveniunt, occurrat insignissime. Recte hinc HIPPOCRATES, *Señ. VII. Aph. 59.* corporibus præhumida carne præditis famem commendat; namque sua hæc efficit sensum atque æqualiter. Et idem quoque *Lib. Epidem. VII.* æque ac Celsus in morbis capitis gravioribus exercitium corporis & abstinentiam a carnibus, præsertim pinguibus & vino plurimum collaudat. Ut & ego plena fide testari possum, me in cachexia, ictero, exulcerationibus scorbuticis & variis cutis vitiis, neque minus in affectibus soporosis & paralyticis sola per inediam cura, quæ tantum fit carne pauciori assata sine instantibus, sine pinguibus, & glutinosis, mirificum effectum vidisse productum. Quoniam itaque hæc auditus labe a sola humiditate in auditus partibus stagnante originem suam duxisse mihi visa fuit, sola quoque abstinentia, quæ humidum nimium absorbit, sublâtam eam futuram bono omine judicavi.

OBSERVATIO V.

Matrona sexaginta & aliquot annorum, vegetæ alias constitutionis, & ob insignem vim ventriculi concoctricem, qualiacunque æque bene digerens esculenta; alvo nonnunquam sicciore, tempestateque pluviosa existente, gravativum capitis cum audi-

tus difficultate per sentit dolorem, quia sumtis cibis leniter subducentibus, ut dulcibus & salitis, vel etiam pilulis nostris polychrestis aut ab aliquot Balsami nostri vitæ guttulis cum bombace auri inditis feliciter cessat. Aliquot abhinc mensibus in sinistra aure audiendi facultatem penitus amisit, quæ imminuta tamen in dextra remansit. Suis hinc ut per intervalla rhabarbari drachmam unam cum uncia una Coffee in aqua leniter coctam solutamque biberet, & frustulum allii alternatim cum essentia quadam acustica, quæ essentiam Colocynthidis & Moschi habebat, bombaci ad aliquot guttulas infusa læsæ auri applicaret. Quorum remedium usu laudabilem percepit effectum.

EPICRISIS.

Quemadmodum, teste Hippocrate *aph. 24. Señ. III.* pueri juvenesque ob nimiam aurium humiditatem; ita senes ob harum siccitatem secundum ejusdem gravissimi Auctoris placita *aph. 31. señ. III.* auditus vitiis valde obnoxii sunt. Nunquam tamen non, annotante pariter Hippocrate, *Señ. IV. Aph. 28.* salutaris observatur alvus in aurium vitiis liquida, dum exinde motus sanguinis a capite ad infernas partes egregie derivatur. Sed uti omnes senibus tam interni quam externi sensus; ita visus quoque & auditus admodum debilitantur; & cum nervi membræque sensoriorum in iis rigidiores non satis rore imbuti sint subtilissimo nerveo; auditus pariter organon ad motum aeris tremulum percipiendum minus existit idoneum. Quæ cum ita sint, externa spirituosa remedia, quæ spiritus reficiunt & subtili acrimonia sua stimulante vigorem & motum nervosis tunicis addunt, nunquam destituta bono effectum deprehendi. Ideo quoque ab allii frustulo auribus immisso, quod plebejum & domesticum experimentum est, singularem sæpius fructum animadverti. Quando vero paralyticam

cam adfectionem auris unius aut utriusque comitatur vel sequitur audiendi gravitas, aliquot salis volatilis purificati grana cum pauxillo castorei mixta auribusque indita, tonum & robur relaxatis partibus conciliando, eximie opitulatur.

OBSERVATIO VI.

Auditus Vir quidam sexaginta annorum, *lesio ex* complexionis melancholico-cholericae, *vitio* jam a decem abhinc annis audiendi *primarii* quadam difficultate ab angina maxime, *viarum,* quacum sapius fuit conflictatus, laboravit. Ad abigendum igitur hocce malum suavis Medici cujusdam Balsamo Schauriano per aliquod tempus frequenter usus plenariam auditus in dextra aure abolitionem animadvertit. Cumque simul hæmorrhoides, quæ rite antea fluxerunt, penitus silerent, accidit, ut sinistram pariter aurem, post lenem corporis motum aut sub inclinato paululum capitis situ vehemens susurrus sibilusque afficeret, quem ex ventriculo cibis repleto ortum ducere judicans ita sermone exprimebat: Et fuhle recht, mie es Ihm non unten hinauf als ein Mind hinein fabre. Quæ cum ita sint, ne audiendi facultate in altera aure æque privatus plane surdus evadat, vehementer metuit.

EPICRISIS.

Quemadmodum reliqua capitis & nervorum vitia ex pravis maxime humoribus oriuntur in prima regione stagnantibus, dum molesta partium nervosarum vellicatione spasmos concitant, quibus alienus cum sanguine minus puro humor ad caput delatus ibi stagnat motumque & sensum pro diversitate locorum ac nervorum varium cum obauditione tinnitus ex primæ regionis vitio suos mutuari natales recte statuitur. Quod vero si incidit, nihil ducimus consultius, quam ut Medicus ad corruptos in primis viis humores & abhinc prodeuntes perversos sanguinis

ac humorum motus mentem probe advertat. Crassissimus enim error est eorum, qui neglecta in capitis affectibus prima regione ad caput tantummodo respiciunt variaque nervina, cephalica & nimis calida remedia adhibere solent, quibus tantum abest ut nervorum systema roboretur, ut potius humores stagnantes mirum exacerbentur, adeoque hæud mirum videri possit, quare balsamum illud Augustanum in auditu difficili plus detrimenti attulerit, quam emolumenti. Memini me molestum aurium tinnitum crebrius instantem in hypochondriaco, qui alvi erat adstrictioris, paulo majori dosi lapidum cancrorum cum aqua frigida sumtorum præsentaneo auxilio mitigasse; quod pariter in senibus, in quorum ventriculo ingesta facile coalescunt, a me observatum est. Ceterum, præsentī huic ægroto consilium dedi, ut una cum pulvere nostro præcipitante quatuordecim numero pilulas balsamicas alternis diebus fumeret.

OBSERVATIO VII.

Vixit ante triginta circiter annos *Contu.* lebris in Academia nostra Professor, *max ob-* vir provectioris ætatis, macilentus, *audito* qui cum per sedecim & ultra annos *fortiori* audiendi sensu in dextra aure privatus, *purgan-* idem malum sinistræ accidere auri de- *ta cura-* prehenderet, meum imploravit auxilium. Quare ego singulis ægritudinis momentis probe perpensis a purgatione per pilulas cephalicas initium curationis suscipiendum statuens hancce præscripti formulam: Recipe Extract. panchymag. Crollii, Mercur. dulc. Cinnabar. aloes depurat. singulorum drachmam dimidiam, salis succini, trochiscor. Alhandal, resin. gialappana gran. XII. M. F. cum Balf. Peruv. ex scrupulo uno N. XIV. pilulæ, quas bis per hebdomadem mane adsumat. Ipse vero profundis meditationibus implicitus minime attendit præscriptum in capsula pilulis utendi modum, sed eas brevi intervallo obambulando deglu-

deglutit omnes. Binis circiter horis elapsis truculentis imi ventris cruciatibus, nec non nauseosa circa præcordia sensatione, crebrisque lipothymis correptus confestim me vocari iussit. Accessi igitur, & interrogatis tam subitanæ mutationis causis ægrum mox lecto tradendum variisque externis analepticis reficiendum curavi: tum vero, ut copioso lacte & multis pinguibus utatur, suasor fui. Quibus effectum per Dei gratiam est, ut soluta alvi constipatione quater alvum, licet inter acerbissima ventris tormina deponeret. Proxime abhinc capitis dextrum latus vehementissimi occupabant dolores spastici, qui circa aurem maxime dextram tanta sæviebant atrocita, ut somnum omnino adimerent. Sed percepto dein horrendo, instar bombardæ explosæ, in hac dolente aure fragore remiserunt, & qui antea abfuit audiendi sensus perfecte rediit. Posthæc in sinistra pariter aure priori plane similis ludebatur scena, nec dissimili effectû; siquidem hac ratione pristinae auditus incolumitati noster ex voto redditus superstes adhuc & integer plus minus sex transegit annos.

E P I C R I S I S.

Notatu perquam dignus & plane mirabilis est purgantis acrioris in enormiori dosi ad surditatem sanandam effectus, quo docemur, ad magnos, eosque contumaces & inveteratos morbos tollendos non levioribus sed magnis & efficacissimis opus esse remediis. Procul dubio hæc surditas in nervo auditorio a tenaci humore obstructo oborta a potenti medicamento vehementem nervosis partibus motum, qui impactum humorem vecte quasi expulit, inducente simul & semel remota fuit, quod ex sonu fragoris interno cognoscere licet. Ne autem tanta purgantis acrimonia propter spasmos in intestinis excitatos languido & senili corpori majus inferret damnum, humectantia & pingua propinanda esse

consului, eo inductus ratiocinio: si virulentam arsenici acrimoniam hæc ipsa remedia in copia assumpta delinire & innoxiam reddere possint, multo magis ad acrimoniam purgantium demulcendam, ne noxam inducant, idonea esse.

OBSERVATIO VIII.

Non adeo multo abhinc tempore mihi ad me Serenissimus Princeps insignem militiæ præfectum, vitum vigore & ætate florentem, ut ipsi auditum quo penitus destitutus erat, restituerem. Cum in acerbi hujus mali causam atque originem inquirerem ex salivationis mercurialis cura illud ortum duxisse ab eo intellexi, quod ob insignetædium & molestiam non totam istam sustinere voluerit, sed corpus nimis cito frigido liberiorique aeri commiserit, a quo tempore caput gravari & auditus sensus turbari cœpisset, ita prorsus, ut per duos nunc menses audiendi facultate omnino careat. Perspecta sic mali causa curationem ita instruendam duxi, ut humor vitiosus interioribus ac sensibilibus auris partibus firmiter impactus accommodata medicina removeatur. Quo fine omnium maxime exquisitè corpus purgandum decrevi medicamento, cui non infirma vis sit, pravum subsistentem humorem a supremis & infimis locis proliciendi & foras eliminandi. Id quod hac formula præstare solemus: Rec: Gummi ammon. depurat. Extract. rhabarb. aloes rosat. mercur. dulc. cinnab. singulorum drachmam dimidiam, trochisc. Alhan. salis succini, croci, castorei ana gr. XII. M. F. l. a. cum Bals. Peruv. Pilulæ ex scrupulo uno No. XX. quas pro dosi ter alternis diebus exhibuimus. Pro potu decoctum ex lignis temperatioribus paratum, vino interdicto & parciori victu præscripto, una cum pediluvii quovis die mane & vespere tepide adhibendis commendavimus. Præterea externe gossypium balsamo nostro madidum vitæ auribus inden-

*Auditum
abolitio
a cura
mercur.
riali
male
tracta-
ta.*

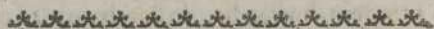
indendum nuchæque vesicatorium, quod in usu habemus, blandum atque benignum imponendum suavisimus, subjuncto simul ad mucum e naribus eliciendum pulvere quodam nostræ præparationis sternutatorio. Quorum remedium energia, id Dei auxilio effectum est, ut malo in dies magis magisque decrecente longa meliorem audiendi facultatem nosse adquisiverit & cum aliis sermones miscere potuerit, quantumvis malum non ex toto fuerit sublatum.

EPICRISIS.

Quam efficax & præstabilis ad magnos ac præsertim ex contagio venereos ortos morbos eradicandos, cura est per salivationem perite & circumspicte tractata, tam nociva, imo pessima est, si ab imperito quodam homine, vel insuper habito convenienti regimine, suscipitur. Tantum enim abest, ut levamen adferat, ut malum potius exacerbet & pejora sæpius difficiliorque sananda, accersat symptomata, quod longa experientia edoctus plena fide testari possum. Ego a decenti regimine, quod ad sanitatem recuperandam sub hac cura summe necessarium est, neglecto, cum caput nimis cito frigori exposuerunt ægri, jam terna vice in artis exercitio plenariam observavi surditatem, eamque, quod non inter initia statim prospectum malo fuit, immedicabilem. Quod veritam difficilis ex hac causa natæ surditatis sit curatio, hæc mihi subesse videtur ratio: Sub mercuriali cura a partibus extremis & infimis ad caput, maximeque ad glandulosas ac nerveas ipsius membranas seri vitiosi copia magno cum impetu adpellitur, quas, uti in palato, naribus & gingivis videmus, nimium relaxat; hinc nihil dubii est, quin etiam ad nerveas illas tunicas, quæ interiora auditus ossa & concamerationes cingunt, humor vitiosus delatus hæreat, qui dein a frigore inspissatus & impactus, ex locis

eiusmodi magis abditis difficillime demovetur. Balsamum nostrum spirituosum, sicut ad omnia nervorum vitia a nimia laxitate orta; ita quoque ad auditum, si ex eadem causa perit, restituendum, remedium multo pulcherrimum est & efficacissimum, quod humorem discutiendo egregium partibus robur addit. Si rursus mihi eiusmodi obtingeret casus, suaderem salivationem, sed meliori vitæ ordine & regimine denuo instituendam. Id quod vero ut inter initia statim fiat, necesse est.

Plures de auditus vitiis casus legantur in Consult. ac Respons. Medicinal. Tom. I. Sect. I. Casu XXXIX. XL. & XLI.

CAPUT VII.

DE APHONIA.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

VOce loquelæ vulgo intelligimus *Diffinitio* productionem vocum articulata *ita soni* tarum, animi conceptus, cum aliis *& lo-* communicantem. Vox autem non *quæla* articulata dicitur sonus, & est aeris expirati, atque per asperam arteriam, laryngem, hujusque rimam, quæ glottis audit, vi quadam expulsi, ad cava oris & faucium varie figurata facta illisio & percussio. Quamquam igitur loquelæ a sono differat; tamen illa sine hoc fieri nequit, tantum abest, ut vitiatis, quæ edendo sono tributa sunt, organis, velut speciatim aspera arteria, ejusque caput, larynx dictum, cum annexis cartilaginibus, musculis, & nervis, nec non fornice palati, sunt, produci possit; & hinc deperdita sonum efformandi facultate, loquendi simul potentia pereat, necesse est. Hinc jam ex antiquis **GALLENUS** *L. de præcog. post. h. c. 6. multis*

evicit experimentis, quod nervorum recurrentium, qui ex pari vago & nervo accessorio efformantur, & ad laryngem, nec non docente novissime WINSLOVIO *Anat. P. III. §. 112.* ad linguam tendunt, uno abscisso animal femivocale, utroque vero resecto, plane mutum omnique & sonum edendi & loquendi potentia destitutum redatur.

§. II.

Quid per aphoniam intelligimus. Hoc vitium, ubi sonus cum loquela perit, quod in hysteriis frequenter fit suffocationibus, vocatur a medicis aphonía. Nos autem, aphoníæ nomine strictius sumto, per eam intelligimus, loquendi sive voces articulatas producendi impotentiam, a solo linguæ vitio pendente: ubi soni quidem produci possunt, sed lingua vocem articulatam extricare nequit, oppressisque potius conatibus conticescit. Huic valde affinis est linguæ hæsitantia, quam balbutiem, das Stammelien, & ea laborantes Psellos vocamus: ubi voces quidem articulatae proferuntur, sed non satis distincte exprimuntur; quoniam lingua ad ideas tanta celeritate, quanta in mente excitantur, enunciantas, impar & quasi nimium gravis videtur.

§. III.

Lingua structura. Quum linguæ potissimum vitium in aphonía accusamus, inque ea morbi sedem collocamus: operæ pretium erit, illius structuram, quantum nostræ tractationi favet, paullo rimari. Est vero lingua musculus, omnium ferme mobilissimus; qui ob fibras varie figuratas, longitudinales, transversas, perpendiculares, acuminatas, angulosas &c. nec non musculos mylostyleo- & genioglossos, æque ac illos, qui ossi hyoideo sunt tributi, in omnem plagam celerrime moveri potest. Dicti hi muscoli vim suam movendi nanciscuntur a ramo tertio, qui audit maxillaris inferior, paris quinti nervorum, quod totum ferme motorium est; quemadmodum par nonum ad gustum efformandum destinatum esse

videtur. Hac volubili & in omnem partem mobili lingua, si soni ope laryngis formati in certas litteras modificantur, oritur loquela. Quo vero difficilior linguæ motus est; eo difficilior fit loquela: & illo cessante, cessat loquendi potentia, licet soni satis clare produci queant.

§. IV.

Quum motus alicujus partis immittitur vel tollitur per imminutum aut interceptum fluidi nervei in nervos influxum; nervi vero linguæ motui destinati a pari potissimum quinto proficiantur: facile patet, sedem aphoníæ in dicto nervorum pari quærendam, ejusque causam proximam in plus minus imminuto fluidi nervei in illum nervum influxu collocandam esse. Et in hac confirmatur sententia, si consulamus anatomicas eorum sectiones, qui in vita fuerunt aphonici: sic testatur BONETUS *in sepulch. anat. L. 1. Sect. 22. obs. 7.* se in viro ex melancholia in furorem abeunte, & aphono ad mortem usque manente, cerebrum siccissimum, nervorumque origines siccissimas solitoque graciliores, lingua illæsa, reperisse; & *obs. 20.* casum allegat ex RIVERO, de balbutiente mortuo, in cujus cerebro circa nervos linguales cystis repleta fuit, foramen habens, & continuum serum plorans.

§. V.

Quicquid igitur influxum fluidi nervei in nervos motui linguæ destinatos *Aphonía ex paralyti lingua.* remorari valet; id ad aphoniam contribuit. Præcipua hinc consideratio debetur linguæ paralyti, quæ vel antecedit, vel sequitur affectus hemiplegicos & apoplecticos. Talis nonnunquam occurrit in senibus, corporibusque valde languidis ac debilitatis; & si sola est, præsignat plerumque hemi-vel apoplecticum affectum, si vero hunc excipit, cum torpore ipsius memoriæ ac ingenii complicatur, & prioris morbi recursum minatur. Lingua tali in casu ordinario est tumida, flaccida, semistupida, minusque mobilis, gustus

gustus imminutus, & in hemiplexia in altero tantum latere vitiata.

§. VI.

*- in se-
ri circa
nervos
stagna-
tione.* Levioris prælagii est aponia, quæ ex seroforum humorum stagnatione, vel plane secessione, nervos quinti paris ad linguam tendentes comprimente proficiscitur; neque tamen minus gravis est, curationique satis rebellis. Hæc fit post excretionem ac exanthemata serosa, intus acta, sovente cum primis tempestate humida ac pluviosa. Sic observationes de aponia post sudores cohibitos in A.N.C. Vol. III. obs. 82. post catharrum non rite tractatum in FORESTO L. XIV. obs. 32. & A.N.C. Vol. II. obs. 67. post variolas relicta *ibid.* Vol. I. obs. 112. relatas legimus. Ejusmodi secessio feri ad nervos linguales per externam quoque violentiam, ictum vel casum produci potest: unde aponiam ex casu ab alio subortam describit POTERIUS Cent. II. Cap. II.

§. VII.

*- ex
gignit
conge-
stione ad
linguam.* Oritur aponia porro ex nimia sanguinis ad fauces, & linguam congectione; quæ vero imminuta humorum mole protinus cessare solet. Sic de tali affectu per insequentiam narium hæmorrhagiam sanato casum videas in A. N. C. Vol. III. obs. 113. Idem malum sequitur etiam inopportunitatem venarum rarinarum sectionem, si in valde plethora, non præmissa in pede venæsectione instituat: unde quoque graves faucium inflammationes excitari, frequens docet experientia. Cum primis vero ex hac causa subortam aponiam novi in sceminis, menstruum vitio laborantibus, ac hysterica passionem divexatis: concurrentibus nimirum imi ventris spasmodis, qui humores vitales ad superiora cogunt; unde virgines circa pubertatis annos constitutæ, mensiumque eruptionem primum experientes hoc non raro incurrunt vitium. Conjunctum illud hoc in casu esse solet, cum tumore ac rubore faciei & oculorum, vasorum turgescencia, arteriarum vehementi pullatione, & deglutiendi difficultate.

§. VIII.

Notabilis denique & satis frequens est aponia, quæ vermibus intra ventriculi & intestinorum canalem hospitantibus debetur. Talis subito invadit, & exturbatis vermibus protinus remittit. Cognoscitur ex imi ventris torminibus vel prægressis, vel adhuc junctis; aliisque symptomatibus, vermium præsentiam significantibus: & originem trahit a spasmodicis partium imi ventris nervosarum contractionibus, quibus vitales succi valido impetu ad fauces & linguam compelluntur, ibidemque stagnantes nervos motui linguæ dicatos comprimunt. Ipse tales casus sæpenumero vidi, & feliciter curavi; nec aliorum auctorum desunt testimonia: vid. A.N.C. dec. III. anno. III. obs. 147. Vol. II. obs. 62. & ibidem obs. 160. existat casus, de aponia periodica, quæ tories invadit, quoties tormina a vermibus fuerunt producta, hisque sopitis statim iterum cessavit.

§. IX.

Dantur adhuc aliæ causæ, quæ in dispositis ad aponiam plurimum contribunt. Tales sunt abusus potuum spirituosorum, & frequens crapula, unde aponiæ ex ebrietate ortæ jam HIPPOCRATES 5. aph. 5. meminit. Porro huc spectat gravis terror, & refrigeratio partium præsertim inferiorum: quæ momenta eo magis perniciousam vim exerunt, si tempore, quo naturales fluunt hæmorrhagiæ, incidunt. Nec silentio prætermittenda tempestas pluviosa, & commoratio in locis humidis, maxime in subjectis pituitosis ac catharralibus. Prognosis aponiæ pro ejus causis varia est: quæ enim ex vermium vitio, vel in passione hysterica, aut mensium difficili eruptione accidit, curata facilis est; quæ vero linguæ paralyfin pro causa agnoscit, omnem fere respuit sanationem; aut sanata facile redit affectumque cerebri graviolem prælagit.

CURA.

CURATIO CUM CAUTELIS
PRACTICIS.

§. I.

*Indica-
tiones
curatio-
nis*

APhoniam curaturus eo respicere debet, ut primum causas influxum fluidi nervi in nervos linguales, hos comprimendo remorantes removeat, & deinceps robur earum partium confirmandum curet. Quemadmodum vero illæ causæ multum inter se differunt: ita variam quoque medendi rationem exigi, quilibet perspiciet; facileque colligetur, eam aphoniā, quæ causæ intra ipsius cranii thecam reconditæ debetur, sanationem admittere non nisi difficillimam.

§. II.

*Cura
aphoniae
in lin-
guæ pa-
ralysi
suboritur*

Quæ igitur ex vera linguæ paralysi suboritur aphonia; poscit feri ad nervos & cerebrum decumbentis discussionem & evacuationem. Repetenda hoc loco ea sunt, quæ capite de Paralysi docuimus; & opus adgrediendum venæsectione, clysteribus paullo acrioribus, diureticis, sternutatoriis &c. speciatim in usum vocanda & ipsi extrinsecus linguæ sunt adplicanda nervina & balsamica, quo nomine commendari solent aquæ spirituosæ liliorum convallium, primulæ veris, spiritus rorismarini, serpilli, formicarum, essentia ambræ, balsami Peruviani, oleum cinnamomi, caryophyllorum, & nostrum vitæ balsamum, paucis guttis sacharo excipiendum, & sub lingua detinendum. Interne etiam dictum vitæ balsamum cum tribus spiritibus salis ammoniaci vinosi, & duabus tincturæ antimonii acris partibus combinatum, bis vel ter quotidie ad XXX. guttas summo cum fructu exhibebitur: nec erit alienum, blanda nuchæ adplicare vesicatoria.

§. III.

*Aphonia
suboritur
ex
creta-
tione*

Si sudorum suppressiones, aut excretionum catharralium cohibitiones ad malum contribuerunt: nihil superat diaphoreticorum & diureticorum

Tem. IV. Pars IV.

rite usurpatorum efficaciam; restituta enim diaphoresi, mox redireprehenditur loquendi facultas. Laudem hinc merentur quam maximam infusa theiformia, cum blando regimine potanda; spiritus cornu cervi succinatus, tinctura antimonii acris, essentia succini, maxime si cum essentia balsami Peruviani, aut balsamo vitæ nostræ permisceantur.

§. IV.

Fit nonnunquam, ut sub ipsa mercuriali salivatione aphonia accedat; *Aphonia
sub sa-
livatione
mercuriali
evenit
et curatio* quando scilicet serosi ac salivales humores nimia quantitate ad fauces & linguam redundant. Quo in casu eo dirigenda est curatio, ut humores istia capite deriventur & evacuentur. Præstant hoc decocta diaphoretica, calide bibenda, & laxantia, maximeque pilulæ cephalicæ, acriori stimulo imbutæ, non neglecto convenienti regimine.

§. V.

In aphonia, quæ post insultus hemi- & apoplecticos remanet, satisque per- *Emplastrum ad
aphoniā* tinax est, insignem usum emplastro-
rum, quæ ex terebinthina, seu pice, & gummatibus Carannæ, mastichis &c. parantur, & nuchæ adplicantur, observavi: reliqua enim, utut generosa remedia, hoc in casu, spem omnino fallunt.

§. VI.

Si malum a nimia sanguinis versus *Aphonia
ex san-
guinis
vitio
curatio* caput congestionem profiscitur; omne curationis punctum convenienti sanguinis subtractione absolvitur. Hanc oportet esse largam, & pro circumstantiarum ratione vel per venæsectiones, in pedibus, brachio, & nonnunquam sub lingua instituendas, vel scarificationem ac cucurbitas administrare decet. Jungenda his pediluvia, quæ humores ad inferiora derivent; nec non interna antispasmodica nitrosæque, eo quod his in casibus infernarum partium spasmi plerumque sint complicati. Hinc operæ pretium faciunt pulveres temperantes cum nitro cinnabarique mixti, aut

G

liquor

liquor noster anodynus, cum essentia castorei maritatus.

§. VII.

Cautela circa venæsectionem & magnæ efficaciam: attamen cavendum, ne ea promiscue utamur. In senibus enim, languidis, viribus exhaustis ac magis pituitosis subjectis plus adfert detrimenti, & præservandi apoplexiam sine justo liberalius adhibita, hanc potius provocat. Locum potius habet, ubi pulsus celer est & magnus, facies rubicunda, sanguineque turgida: quo tamen casu stricturæ infernarum partium clysteribus, frictionibus, ac pediluvii prius sunt demulcendæ. Antetusalam venam in plethoricis cavendum etiam est a medicinis calidioribus, spirituosius ac nervinis, earumque tam interno, quam externo usu; quoniam humores magis commovent, eorumque raptum ad fauces augent.

§. VIII.

Si spasticæ constrictiones faucium & linguæ aphoniam prodixerunt; uti fit in hysteris & hypochondriacis paroxysmis, in quibus deglutendi est difficultas: plus juvant externa paregorica, quam interna remedia. Commendantur nimirum eo sine frustulum castorei, vel nucistæ, vel theriacæ, vel salviæ sub lingua detentum, aut balsami vitæ cum liquore anodyno mixti pauca guttæ linguæ instillandæ. Præterea operæ pretium faciunt clysteres carminativi, fœtus & infessus emollientes ac pediluvia.

§. IX.

Quæ denique vitio vermium intra canalem intestinorum stabulantium fit aphonía: facile curatur anthelminticis, ac iis remediis, quæ stricturas intestinorum demulcent. His enim quiescentibus, redit loquendi facultas; sed nondum sublata causa, quam vermes præbent, sæpius iterum aboletur. Quare sub quiete spasmorum opera est danda, ut ingrati hospites convenientibus e corpore proscribantur adminiculis.

ENARRATIONES
MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Virgo spongiosioris habitus, floridæ faciei, sanguinis & succo plena, & octodecim annos nata aliquando cum menses patiebat profusum in itinere constituta, nullo semet exposuit frigori. Domum redux dolore capitis gravativo, turgidis ac rubicundis in facie existentibus vasis, corripiebatur; noctem transigebat inquietam, & mane omni loquendi potentia se destitutam sentiebat. Hæc per quatuor durabant dies; quibus nec cibum nec potum adpetebat, somno fruebatur turbulento; mens tamen & omnes sensus sibi constabant, ac extremæ quoque partes calore perfusæ erant. Medicus, cum alvum strictiorem deprehenderet, clysterem protinus infundi, deinde ex vena in pede tusa tres cruoris circiter uncias detraxit: sed aphonía magis invalescebat. Ego vocatus, & pulsus adhuc celerem atque magnum animadvertens, venam rursus incidendam, septemque sanguinis uncias adhuc mittendas curavi: & postea, pulsu satis valido existente, essentiam castorei, cum spiritu salis ammoniaci & liquore anodyno minerali remixtam, triginta ejus guttas quavis quarta hora ex aqua lilioram convallium fumendo, ordinavi. Brevi post per totum corpus erumpebat sudor, facies detumefcebat, somnus erat tranquillior, & continuata per nycthemeron medicina, loquendi facultas omnino redibat.

OBSERVATIO II.

Priorem casum illustrat alius, qui sic se habet: Puella novem annorum macilenta, ex refrigeratione corporis maximeque pedum noctu facta, mane in loquendi difficultatem cum linguæ tumore incidit. Præscripta protinus

externa pariter ac interna cephalica & nervina nihil utique ferebant opis. Hinc vocatus ego, cum adhuc frigidos deprehenderem pedes, eos fricari & pediluvio ex aqua simplici, fursuribusque triticeis bis quotidie imponi jubebam: quibus spem fallentibus, suadebam, ut binæ cucurbitulæ cum scarificatione brachiis admoventur. Quo facto post aliquot horas magnum sensit levamen; & adhibito subinde capitiluvio, quod ex vino cum herba thymi, saturejæ, serpilli & majoranæ confectum erat, perfectam recuperavit sanitatem.

EPICRISIS UTRIUSQUE CASUS.

In hoc utroque casu debetur aphonia congestionis sanguinis ad caput; quæ per partium inferiorum refrigerationem fuit provocata, & quidem majori cum periculo in priori casu, ubi simul cohibita sunt menstrua. Adplicata in hisce casibus mox ab initio specifica cephalica, volatilia & nervina plus nocent, quam profunt, siquidem stagnantem sanguinem magis commovent, & calefaciunt. Iis potius opus est remediis, quæ derivant a capite congestionem, & infernarum partium stricturas demulcent: quorum primaria sunt pediluvia & sanguinis missiones. Pediluvia non ordinare soleo, si pedes existunt frigidi, nisi per frictiones hipaullulum incaluerint. Sanguinis missiones in foeminis, menstrua & horum retentionem passis per venæsectionem in pede; in tenerioribus autem, quæ lunare nondum persolverunt tributum, per cucurbitulas cum scarificatione brachiis admotas, quæ etiam in pueris & infantibus locum habent, summo cum fructu sæpius institui. Sed notari meretur, sanguinis detractionem sufficientem esse debere, quoniam, si parciore fuerit, plus infert detrimenti: unde eam in priori casu repetendam putavi. Si pulsuum vehementia adhuc continuat, subjun-

genda antispasmodica; & denique blanda nervina.

OBSERVATIO III.

Requisivit haud ita pridem vir egre-^{Aphonia a vermi- bus.}gius & de nostra arte optime meritus meum supra singularem adfectum consilium, quem in conspectum dare operæ pretium erit: Honesto loco natus puer, qui vegeta semper usus valetudine nunc undecimum complevit annum; nec levissimum quidem loquelæ vitii per totam vitam suam meminit, ex improvviso loquendi destituitur potentia, adeo ut præter verbum Mama, quod sub magno nisu voceque submissa profert, nihil omnino articulata voce pronunciare queat. Accedunt insuper molestæ hinc inde tensiones spasticæ, quæ totum cervicis & dorsi tractum in consensum rapiendo insignem his partibus torporem movendique & flectendi impotentiam inducunt. Medicus tam acerbi mali causam in verminosam rejiciens progeniem varia contra vermes alias efficacissima eaque laxantia, roborantia, antispasmodica & præcipitantia adhibuit remedia, tantumque profecit, ut defectis quindécim lumbricis, ciborum adpetentia cum virium aliquo augmento redierit, somnus tranquillior & alvus quotidie lubrica sit; at vero grave istud sermonis impedimentum sine ulla in melius conversione per quinque nunc hebdomadas pertinacius insistit. Ego igitur primo omnium vermium colluviei melius educendæ consulendum arbitratus sequentes ob egregiam vermiumque contrariam indolem suam mihi frequentes pilulas præscripsi, quarum septem bis in septimana, maximeque circa lunæ mutationes propinare jussi, interjectis pulveribus ex salis amari gr. XV. nitri purif. Corall. ana gr. vi. compositis. Formula autem pilularum hæc fuit: Rec. Asæ foetid. myrrh. elect. extr. tanacet. rhabarb. alces rosat. mercur. dulc. ana drachmam unam, extr. croci gr. vi. M. F. l. a.

cum eff. castorei Pilulæ ex scrupulo No XX. Denique, ut externe quoque suppetias feramus, partes a spasmis nimium debilitatas roborando, per intervalla collo & cervici imponendum suavisimus epithema, quod ex aquæ Anhaltin. spirituosæ uncis quatuor, bals. nostri vitæ uncia dimidia & bals. Peruv. drachmis duabus confectum erat. Quorum remediorum usu per aliquod tempus protracto loquela indies melior redire cepit.

E P I C R I S I S.

Varia & terribilia subinde sunt, quæ a verminosa progenie in nervosarum partium systemate concitantur symptomata, quorum quidem causam ego non tam in rosione tunicarum intestinalium nervearum, quam potius in exhalationibus acribus causticis, quæ ex vermium corpore & excrementis expirant, quibusque omnis generis infecta scatent, reponendam esse statuo. Innumera fere sunt, quæ adversus peregrinos hosce & virulentos corporis hospites habentur & venditantur remedia; sed ego præter mercurium dulcem cum purgante, ut resina giapapp. vel diagryd. sulphurato mixtum nec præsentiora inveni nec securiora, quam asam foetidam, tanacetum, allium, semen santonici, camphoram & denique lupulum, quæ odore potius animaculis hisce adverso quam alia quadam substantia suam exserunt operationem.

OBSERVATIO IV.

*Ravaly-
fis lin-
gugeme-
tio, sa-
scitata.* Octo annorum puer annuo abhinc tempore corripiebatur variolis, quæ cum rarissime adparerent & post eruptionem protinus subsisterent, accidit, ut variis exinde morbis fieret obnoxius, maximeque crebris defluxionibus sollicitaretur serosis, quæ tussim, raucedinem & coryzam subinde inducere solebant. Hæc quidem sym-

ptomata congruis medicamentis sæpius fuerunt mitigata; at vero, quum proxime abhinc magna abdominis cum duritie quadam jungebatur intumescentia, bis medicus intra breve spatium medicinam exhibuit vomitoriæ, sed infauso plane effectu; siquidem coactas hæc vomitiones non adeo multo post excipiebant vomitus spontanei, qui cum gravi diarrhœa stipati per octo decemve dies misere nostrum ægrum divexabant. His deinceps compositis, cum subitanea visus obscuratio tanta lingue accebat immobilitas sermonisque difficultas, ut ne verbum quidem puer, licet anxie nitens, proferre posset. Præter hæc insignis caput tumor omnesque artus vehemens occupabat tremor & lassitudo, quæ adeo ingravescebat, ut viribus magis magisque dejectis tandem animam placide expiraret.

E P I C R I S I S.

Nullus fere morbus est, qui tam dira tamque varia & per multos annos durantia in infantibus post se relinquit symptomata, quam ipsa variolosa febris, si aut variolarum eruptio & suppuratio non recte procedit, aut exantlato morbo sanguinis & humorum massa per remedia sanguinem depurantia aptamque victus rationem, in convenientem temperiem & eucrasiam non redigitur. Hinc certe in praxi medica occurrit frequentissime, post variolas & morbillos a læsis pulmonibus pectoris morbos, ab affectis visceribus abdominis tumores & indurationes cum alvi fluxibus, & a tumore glandularum mesaraicarum scirrhus atrophiam reliquarum partium concitari. Nihil autem est absurdius & periculosius, quam citra ullam indicationem medicinam exhibere emeticam, qua pro dolor! in nostro ægroto non modo alvi fluxus fuit proritus, sed etiam impurum serum ob graviores spasmos ad cerebrum cum

impe-

impetu propulsum primo nervi optici, dein quoque sublingualium paralyfin effecit, quibus mors tandem supervenit. Ideo vero maxime hanc observationem allegare placuit, ut probe constet, quantam medicamenta imprudenter adhibita adferant noxam, & quam frequenter medici, quod dicere pudet, morborum imo mortis causa existant.

OBSERVATIO V.

Aphonia ex insultu apoplectico. Vir octogenarius, habitu corporis siccioris præditus, ter minimum in anno, ut februario, junio & octobri mense sanguinem e vena tusa emittere solitus, vitam ab omni morbo egit immunem, viribusque & animi & corporis probe semper valuit. Hac vero ætate, cum regiones nostræ a fervidissimo solis æstu præter consuetudinem incalcescerent, suavis alius medici consuetum illud evacuationis genus neglexit. Sed subito inde insultu correptus apoplectico, arteriis valde pulsantibus, oculis rubentibus totoque corpore æstuante omnem sensum una cum loquendi potentia amisit. Sub tali rerum statu ego consultus primo omnium venam in brachio aperiendam, ventrique clysteres emollientes injiciendos & balsamam vitæ nostrum, non post habitis aliis remediis, ori naribusque admovendum suasi. Quibus Dei auxilio id effecimus, ut mitigata morbi & symptomatum atrocitas mente ager ad se redierit, præter quod hæsitantia linguæ diutius permanferit; quam tamen frequenti oris cum vino, cui aliquot balsami nostri guttulæ instillatæ erant, collutione felici eventu superavimus.

EPICRISIS.

Quam efficax atque egregium in plurimis senum morbis & avertendis & abigendis remedium sit V. Stio, vel sola hæc observatio evincere potest. Neque deficit ratio: in ætate enim

provehentioribus, maxime si firmo adhuc stomacho & integra appetentia gaudent, ob exercitationis defectum corporisque inertiam non tam facile, ut in juvenibus, superabundantis sanguinis consumitur copia: & si natura ab hoc onere minus sese liberat, necesse utique est, ut arte subtrahatur; quod venæ incisione perficitur commodissime. Perperam igitur & male fundata inductus ratione sanguinem inter dies caniculares evacuare prohibuit medicus, quod tamen eo magis fuisset necessarium, cum ea tempestate sanguis nimis ob auctum expansionis & orgasmi gradum facile hinc inde in partibus nobilioribus subsistere & graves admodum inducere valet ægritudines. Nec dubitandum, quin in nostro casu a simili cruoris in capitis venis stagnatione levior ille apoplexiæ insultus cum sermonis difficultate originem duxerit; quo fine ego in curatione adoranda primo omnium venam in brachio tundendam cum præsentaneo ægri levamine commendavi. Dein vero clysteres emollientes ventri infundere & ad effræniorem sanguinis motum compescendum aliquot per intervalla pulveris nitrosi doses porrigere iussi, subjuncto simul infuso theiformi, ex herba melissæ, beton. cardui bened. floribus salviæ & anthos composito, quod cum paucis olei macis guttulis saccharo infusus bibere æger debuit. Ceterum hac morbi historia confirmamur, nulli fere morbo quam apoplexiæ aphoniam sociari frequentius, adeo, ut etiam aliquod tempus post non raro remaneat & facillime generetur, si a stagnante intra caput sanguine serum secedens poros cerebri penetrat & radices nervorum relaxando sensum motumque earum partium, ad quas nervi excurrunt, hebetat ac labefactat.

CAPUT VIII.

DE DELIRIO MELANCHOLICO ET MANIACO.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

*Melan-
cholia
& ma-
nia gra-
du tantu
diffi-
cunt.*

H Aud paucos fore arbitror, qui mirabuntur, me affectus, qui natura & symptomatibus plane dissimiles videntur, in uno capite pertrahendos summis & ad unam retulisse speciem. Attentiori vero usu & observatione discimus, utrumque morbum ex una eademque origine & causa continere, videlicet nimio sanguinis ad imbecille cerebrum appulsu, suboriri & nisi gradu ac invasionis tempore variare, adeo ut melancholia pro morbo primario, mania vero pro ejus exacerbatione & effectu accidentali habeatur rectissime. Id quod etiam quam optime Medicorum agnoverunt veteres. Hinc TRALLIANUS *Lib. 1. cap. 16.* nihil aliud esse maniam prodidit, quam melancholiam ad majorem gradum redactam, ut propter tam arctam connexionem facillime ex uno morbo in alterum fiat transitus. ARETÆUS *Lib. 3. cap. 5.* melancholiam mania initium & originem esse, illamque incremento magis quam alia causa in furorem prolabi perhibet. Quam conspirationem etiam quotidiana & attentior confirmat observatio, cum melancholici, præsertim si morbus inveteratus fuerit, persicile in maniam incidunt, qua cessante melancholia rursus sese prodit, licet postea per certas periodos furor revertatur. Neque admodum diversa est ipsa medendi ratio: quicumque enim consilio & arte causam melancholiae propiorem vel levare vel tollere recte didicit medicus, ad maniam quoque vel avertendam vel sanandam admodum existit idoneus.

§. II.

Ante vero quam meditatio nostra in interiorum horum affectuum naturam, genesis & differentiam descendat, placet omnino, quibus phenomenon, symptomatibus ac notis tam melancholia quam mania sese prodant & dignoscatur, ex veterum, maxime Græcorum monumentis proponere, eo quod hisce regionibus varia deliriorum species admodum olim fuerunt familiares. Nullus vero rectius & accuratius horum morborum descripsit historiam, ipso ARETÆO, qui *Lib. 3.* inter notas melancholicorum has ponit: quod tristes, abjecti torpentesque sint absque ratione, ingenti pavore trepidant, male sint animati, vigilent, solitudinem ament, in iram proni atque mutabiles sint, de minimis quibusque rationem quærentes, nihil largientes, sed non ita multo post simplices & prodigi. Addit deinde, alvum plerumque aridam esse, jam nihil deicere, jam vero sicca, rotunda atque humore bilioso circumfusa; urinam paucam reddi, acrem & biliosam, multum flatuosi spiritus in præcordiis esse, ructus putridos, graveolentes ex ore ferri, nonnunquam & humidum quoddam acre cum bile rejici, faciem impalescere, arteriarum motus parvos esse, pigros atque invalidos, & ægros in sumendo cibo esse avidissimos.

§. III.

Signa, quæ maniam indicant, idem gravissimus Auctor ita describit: Ad iram excitati maniaci furore penitus insaniunt, quidam magnum spatium decurrunt, nonnulli vociferantur; alii ab hominum conspectu in solitudinem fugiunt & secum tantummodo versantur; alii sua membra dilacerant. In summo ægritudinis impetu variis secundum quietem visis perturbantur, immoderate venerem concupiscunt & palam sine ullo aut pudore aut timore concumbunt. Cum vero inclinatus est morbus, stupidi, quieti, mæstique sunt; in notitiam quoque morbi veni-

nientes sua calamitate miseriaque tri-
stantur. Et hæc sunt, quæ morbum
aut præsentem aut declinantem comi-
tantur symptomata; paucis nunc,
quæ in artis exercitio diligentius anno-
tavimus signa maniam antecedentia
nos suppeditabimus. Inter hæc verò
præcipua sunt oculi rubentes sanguine-
que suffusi, palpebrarum inconstans
vibratio, mutati a solito mores, su-
perbia vultu, voce & gestibus se pro-
dens, stridor dentium, odium erga
hunc vel illum singulare, somnus par-
vus, cephalalgia vehemens cum audi-
tus excellentia auriumque tinnitu &
sonitu musico: quo referri etiam me-
retur insigne illud, quo increfcente
morbo pollent maniacti, membrorum
robur frigorisque tolerantia incredibi-
lis, nec non in feminis collectio san-
guinis in mammis.

§. IV.

Differ. Verum enim vero, cum hæc mania
signa valde etiam communia sint deli-
rio acuto, quod phrenitidis nomine
venit, indicandum omnino est, in
quo utriusque discrimen statuendum
sit. Si quando igitur imacuta febre de-
lirium est, vel in ejus vigore sequitur
& levata febre mens redit, phrenitis
appellari solitum est. Neque id genus
morbi aliud desiderat remedium,
quam quod curandæ febri idoneum est.
Quod si autem furor longius recipit
spatium nullamque febrem junctam
habet & ex statu melancholico emer-
git, maniam dicere affectum in scho-
lis medicis usque eo receperunt. Ne-
que silentio prætermittere oportet,
dari adhuc insaniam seu desipientiam,
quæ nec melancholiæ, nec mania aut
phrenitidis nomine recte exprimitur,
cujus generis est, quæ in homine etiam
sano ab assumpto narcotico, ut solano
furioso seu ejus baccis, lolio temulen-
to, hyoscyamo & ejus semine, datu-
ra, ut pluribus constat exemplis, ex-
citatur; quæ tamen accommodata me-
dicina adhibita brevi remittit penitus-
que tollitur.

§. V.

Ut vero propiores & proprias horum
singulorum affectuum continentes cau-
sas, ad quas tollendas unice vera me-
dendi dirigi debet methodus, eo accu-
ratius dignoscamus, e re omnino erit
operæque pretium, ut, quæ in sectio-
ne eorum, qui his deliriis perierunt,
inventa fuerunt, proferamus. Nota-
tu vero digna est observatio, quæ in
M.N.C. p.234. Dec.II. Ann.6. de ma-
niaco dissecto legitur his verbis: mul-
tas in cerebri basi ad instar retis com-
plicas vasorum carotidum & verte-
braliū ramificationes observavimus:
post exemptum cerebrum in pelvi reli-
ctæ seri cruentati propemodum sex un-
ciæ fluitabant: elevata deinde digitis
in basi cerebri medulla oblongata &
detectis ventriculis a latere sitis in con-
spectum venit plexus choroidæus præ-
grandis, ab utroque latere totam interio-
rem ventriculorum superficiem per-
reptans & ex multis insignibus vasis
sanguiferis constans: ubique hic ple-
xus vesiculis lividis pisiformibus refer-
tus fuit, quæ lanceola apertæ serum
gelatinosum fundebant. Sic quoque
Henricus ab HEER, Obs. 3. pag. 45.
de maniacti anatome hæc refert: in-
ventum fuit cerebrum siccissimum,
durum & in summa parte digitis friabi-
le, flavedine citri æmula undiquaque
ad altitudinem digiti tinctum; obser-
vatum circa ventriculos mollius & hu-
midius, nervorum origines comparue-
runt siccæ.

§. VI.

Singularis quoque debetur animad-
versio anatomia phrenitici, quæ in
M.N.C. Dec.II. Ann IV. obs.162. ha-
betur, ubi vesicula fellis bile picis li-
quidæ instar repleta inventa fuit & si-
nus falciformis massam polypiformem
continebat: pia mater multis vasis
turgida accurate a cerebro separari po-
terat, tunica longe erat crassior & am-
plioribus instructa vasis. Similis se mi-
hi obtulit observatio ante triginta &
ultra annos in studioso nobili extreme
melancholico, qui delirio in statu va-

*Sectio
delirio
morbo-
rum.*

*Consti-
nuta
sectio
historia.*

riolarum accedente moriebatur. In sectione musculi totius corporis valde denfi, compacti & robusti nulla pinguedine obducti, (nam panniculo adiposo fere carebant,) conspiciebantur; vesicula fellis tota repleta erat bile crassa & instar picis nigerrima, quem atrum colorem etiam nunc in scriniis meis adservata exhibet: pancreas magnum, crassum & durum se sistebat. Vasa dura & pia matris sanguine crasso turgida & in hac varicosa apparebant, e sinu falciformi concretio sanguinis atrii in polyposam substantiam concreti extrahebatur atque ventriculis cerebri livescens serum innatabat.

§. VII.

Definitio melancholiae.

Quibus recte & diligenter perspectis sedem & interiore horum deliriorum causam jam clarius exponere atque ex his suppositis singulorum non nominalem sed realem exhibere definitionem, in proclivi est. Melancholia igitur est firmior cum mente alienata phantasia, certis objectis valide inhærens, cum diuturno animi angore, inquietudine, metu & tristitia sine ulla causa manifestata, a valde difficili sanguinis copiosius in cerebro congesti ac stagnantis per vasa ejus progressu obor-
--manata. Mania vero est violenta insania cum temeritate & ingenti membrorum robore conjuncta, a vehementiori sanguinis crassi, copiosi & melancholici per cerebri vasa cum magno æstu transpressione proveniens. Phrenitis denique est insania cum febre, a
--phrenitis. stasi sanguinis inflammatoria in vasis cerebri orta.

§. VIII.

Sedes deliriorum.

Sedem igitur omnis delirii in cerebro esse, clarissime intelligitur, quam etiam ipse HIPPOCRATES libro de morbo sacro probe agnovit, hac parte, inquit, sapimus & intelligimus & videmus & audimus, & turpia & honesta cognoscimus, & hac ipsa etiam insanimus. Nam cerebrum omnino est pars illa corporis nobilissima, in qua plane occulto & inperscrutabili

modo divina sapientia eminens & valde sublime mentis sive spiritus immortalis, neque minus ingenii, phantasia & memoriae sensuumque externorum recondere voluit domicilium. Quamvis vero istius principii intelligentis & sensitivi natura & essentia, ex qua ejus effectus ac facultates profluunt, plane sit abstrusa & menti humanæ incognita, id tamen per accuratam & attentam observationem didicerunt medici, quod pro diversa sanguinis natura, conditione & motu per cerebri vasa eminentes illæ facultates animæ tam rationalis quam sensitivæ mirifice variant, immutentur & pervertantur, adeoque morum, inclinationum & desideriorum differentia ex hoc fundamento explicari debeat. Id quod jam olim in dissertatione de temperamento fundamento morum & morborum fusius deduxi.

§. IX.

Quod itaque ad causas deliriorum proximas attinet & continentes, veteres Medicorum de causa deliriorum.
Opinio-
nes Me-
dicorum
de causa
delirio-
rum.
teret, quibus sanguinis circuitus ignoratus fuit, varias & plane alienas in medium produxerunt. Ita horum alii atram bilem exundantem ejusque raptum ad caput, nec non nimiam cerebri siccitatem; alii ex recentioribus spirituum animalium in melancholia naturam siccam & aquæ stygiæ æmulam, in furore vero inflammabilem & sulphuream accusarunt indolem. Sed nostro jam tempore non modo corporis sed & animi morborum causas longe rectius ex sanguinis conditione explicare novimus, a qua sententia nec vetustissimum Auctorem HIPPOCRATEM alienum fuisse ex libro de flat: intelligi potest, ubi scite dixit: sanguis multum confert ad prudentiam, ita ut hac permutetur & opiniones peregrinæ mentem occupent animumque percellant, si is conturbatus & perturbatus fuerit, & eodem loco sanguis si in constanti habitu consistit, consistit etiam prudentia, eo vero permutato, hæc simul concidit.

§. X.

§. X.

*Anima
functio-
nes in
homine
unde de-
pendeat.* Et certe constanti observatione & experientia habemus comprobatum, omnes illas, quæ animæ adscribuntur functiones, ad quas sanæ rationis, ingenii & phantasie vires una cum inclinationibus referimus, secundum naturam & ordinem se habere, si sanguis iusta temperie & quantitate gaudens ad cerebrum delatus per ejus vasa placido, libero & æquabili fertur itinere, adeo ut hac ratione sensus etiam externi, nisi vitium in ipso organo sit, recto ordine succedant; has omnes vero nobilissimas functiones & immutari & perverti, imminui vel penitus deficere, quando videlicet sanguis & humores a naturali temperie & quantitate desectentes ad cerebrum deVecti non æquabili & moderato, sed valde difficili, tardo & impedito, aut nimis celeri & vehementi motu progrediuntur.

§. XI.

*Causa
delirio-
rum pro-
xima.* Quæ cum ita sint, a vero nos haud aberrabimus, si causam melancholici affectus continentem in sanguinis crassioris nimio ad imbecille & staccescens cerebrum appulsu, stagnatione & difficillimo progressu; furoris vero originem & fundamentum in sanguinis crassioris & melancholici vehementiori & impetuoso per cerebri vascula & fibrillas motu collocamus. Cujus assertionis veritatem ex infra dicendis, ubi convenientem causarum antecedentium & remotarum nexum monstrabimus, rectius dijudicare licebit.

§. XII.

*Quæ an-
te
demon-
strat.* Quum vero jam supra satis clare & ad oculum per anatomen delirio-
rum demonstratum dedimus, in variis corporibus dissectis non modo sanguinis motum per caput immutatum & plane perturbatum fuisse, dum vasa nimio sanguine infarsa & varicosa se præbuerunt, ut propter stagnationem serum extra vasorum alveos effusum in basi cerebri sit magna copia repertum sit; verum etiam cerebri corticem & medullam sua textura

læsam maleque affectam apparuisse; nemo sane dubitare amplius poterit, & horum affectuum & mortis causam in hoc ipso prænaturali statu ponendam esse.

§. XIII.

His itaque constitutis, sequitur jam *Causa
mediate
sunt i.)
cerebri
debili-
tati, quæ
inferunt
animi
pathemata.* ut dispiciamus, quænam ex reliquis causarum generibus ad anomalum illud & plane perversum sanguinis per capitis & cerebri vasa cursum symbolum suum conferant. Inter has primum locum peculiaris cerebri debilitas, quæ recte dici meretur mediata causa deliriorum, obtinet, utpote si ne hac præcedente non tam facile adeo grave motus sanguinis vitium in hac parte exoriri potest. Et hæc quoque præcipua fuit ratio, quare varias has deliriorum species in hoc Tomo IV. nostræ medicinæ systematicæ, ubi de morbis atoniæ agitur, pertractandas constituerim. Ad illam vero ingignendam præcipue referendi sunt graves animi affectus, præsertim diuturnus mœror, tristitia, metus, animique angor ac terror, quorum magna est, sicut ad omnium partium, ita etiam cerebri robur debilitandam & vim vasorum systolicam imminuendam potentia. Ad quam classem etiam aciores mentis labores atque inopportuna studiorum causa diutius protractæ lucubrationes pertinent, quibus ob dissipatos spiritus sic dictos animales, staminum, quæ in cerebro & medulla oblongata sunt, vis motrix & sensitiva mirum infringitur. Et inde quoque intelligi potest quare litterati & quiniæ meditationibus indulgent, plus quam plebei mentis alienationibus sint obnoxii.

§. XIV.

Deinde ex causis, quæ ad gravissimam disponunt deliria viresque animi *Amor
nimius.* ac corporis destruendo & vasorum, membranarum ac staminum cerebri tonum debilitando plurimum valent, multum sibi vendicat vesanus amor, de quo observationes legi possunt apud FOREST. lib. 10. obs. 29. & 30. BAR.

BARTHOLINUM *Cent. II. hist. 69.* ir. apud VALERIOIAM *Lib. II. obs. 7.* Maximam tamen noxam infert amor in feminis viri potentibus sed nondum nuptis, qui a genitalis liquoris, sub otiosa maxime & lauta vita liberalius in glandulis vaginalibus secreti longiori mora & corruptione provenit, quod testantur observationes, quales exstant apud PLATERUM *Lib. I. prax. cap. 3. Gregor. HORST. T. II. op. Lib. 2. Obs. 68. & EPHEM. Obs. 126. Dec. II. Ann. 10.* Cum enim lege commercii, quod animæ cum corpore ejusque fluidis & solidorum motu intercedit, ex copiosius congesto & stagnantes in organis spermaticis semine imagines & ideæ veneræ in phantasia excitantur, sit omnino, ut phantasia firmissime hisce ideis in hærente usus rationis sæpius minuat & invertatur. Neque plane de nihilo est statuere, spirituosum seminale liquidum mora corruptum per vasa lymphatica redire ad sanguinem & quasi ex symbolismo fluidum illud, quod in sanguine, cerebro & nervis motibus & sensibus præest, contaminare, ut hac ratione ingens virium oriatur defectio.

§. XV.

Porro observationes testantur medicæ, a nimia seminis tam voluntaria, quam involuntaria profusione morbi tum melancholici tum maniaci profuisse originem. Ita *Henricus ab HEER obs. 60.* exemplum sexagenarii producit, qui a nimia seminis sub diebus canicularibus profusione melancholicus redditus est, & FORESTUS *in Obs. lib. 10. obs. 25.* juvenem quendam melancholicum media ætate juvenulam uxorem ducentem & ex effreni veneris usu in furorem coactum fuisse refert. Nam nihil notius est, quam quod semen delibatissima & agilissima sanguinis pars sit eandemque fere indolem cum fluido nervorum habeat; unde etiam fieri observamus, ut ab immodica seminis profusione & sensuum functiones & ingenii vires mirum debili-

tentur, imo etiam alii, qui ex cerebri vitio nascuntur, morbi progignantur.

§. XVI.

Multum quoque nosse refert, deliraria quæ diutius protrahuntur, certis familiaribus admodum esse solennia, adeoque ad morbos hæreditarios, qui a parentibus ad liberos transferuntur, justissime referri. Quorum morborum, ut ego quidem arbitror, vix alia subest causa, quam quod morbida & invalida partium solidarum & motricium natura ac textura per nativitatem propagetur, maxime si generationis tempore his affectibus parentes correpti fuerint.

§. XVII.

Nihil vero tam celeriter & inopinato, etiam sine ulla alia causa præcedente, sanum ceteroquin hominem in dementia præcipitare potest, quam narcoticum sive stupefactivum, inscienter adsumtum. Hinc res per experientiam satis nota est, quod a semine daturæ, hyoscyami, a baccis belladonæ &c. brevi tempore perfecta amentia induci possit. Si quis vero paulo curiosior fuerit in nocentissima horum energia inquirenda, consulat observationes de his paulo diligentius confectas, quales reperiet in M. N. C. *Dec. III. Ann. III. obs. 70.* WILLISIO *de anim. brut. Cap. 12. p. 2.* MATTHIOL. *in Diosc. p. 756. 988.* LOBELLO *in novis stirpium adversariis*, ROBELLO *Cent. IV. obs. 45.* HELMONTIO *lib. demens idea.* Neque exercitationibus medicis ignotum est, eas medicinas, quæ optum habent, in delirio improvide datas illud magis intendere & contumacius reddere, tantum abest, ut componant, aut levamen afferant. Cujus plane peculiaris effectus rationem invenire non adeo obscurum est, si consideramus, hæc ipsa remedia sulphure quodam abundare valde vaporoso, naturæ adverso atque graveolente, quod calore resolutum in corpore in exhalationes explicatur, quæ minimis cerebri & nervorum poris profundius in si-

insinuatæ fluidi ibi purissimi vim motricem & fibrillarum nervearum elatorem labefactant, adeo ut omnium sensuum & motuum notabilis fiat defectio atque inversio.

§. XVIII.

*prægressi-
si morbi.* Ad destruendum cerebri vasorum & staminum naturalem tonum ac tensionem multum quoque prægressi morbi, præsertim acutæ febres faciunt. Hinc quid observatione frequentius est, quam quod post febres ardentes, præsertim diutius protractas, post febrem sic dictam Hungaricam, synocham putridam, cholericam seu causum, interdum quoque post variolosam, phrenitides & ex hisce demum chronicas deliriorum species proficisci. Cujus effectus ratio ex facili inde potest repeti, quod sub tanto febrili æstu, qui plerumque cum assidua vigilia conjunctus est, nerveum fluidum, quod tam sensibus quam motibus perficiendis speciatim dicatum est, dissipetur. Læditur quoque exinde non parum ipsius cerebri fibrosa textura & structura, ut deinde nec secretio liquidi animalis rite perfici possit.

§. XIX.

Ebrietas. Ultimo loco, ad cerebri imbecillitatem & fluidi nervi vitiatam indolem immodicus spirituosorum potulentorum abusus & inde profecta ebrietas multum momenti adfert, quare etiam non minus eleganter quam vere ebrietas a SENECA epist. 83. dicitur insania, vinolentiam, inquit, crudelitas sequitur, violatur enim exasperaturque exinde sanitas mentis.

§. XX.

*San-
guinis
congestio
ad ca-
put, quæ
prod-
ucit
mania.* Ordine jam accedimus ad eas causas inquirendas, quibus sanguinis motus ex partibus inferioribus impetuosus ad caput urgetur, inter quas nihil omnino, quod tam subito melancholiam in maniam convertere, aut silentem resuscitare paroxysmum valeret, reperimus, quam vehementem iram, qua majorem in maniacis causam vix ullam esse jam olim GALENUS lib. 6. aph. 23. reputavit, præsertim si vana

superbiæ opinio & fastus, odium & vindictæ cupiditas jungantur. Equidem melancholici natura ad iram concipiendam difficiles sunt; qua tamen ubi semel data occasione accensi sunt, tam efferato furiant impetu, ut nisi ægrius componi possint. Nocet vero ideo maxime melancholicis ira, quia sanguis eorum crassior atque compactior in vehementissimum adactus motum subtilem teneramque cerebri texturam graviter lædit, nec tam facile sisti cursu suo potest.

§. XXI.

Hunc censum quoque subit frigus *externi
frigus.* externo corpori, maximeque inferioribus ejus partibus improvide admissum. Cui quantum debeat in affectibus nostris suscitandis testari videntur ipsi melancholicorum paroxysmi & exacerbata invasiones, quas nunquam fere non horripilatione & frigoris sensu in externis partibus prægresso suboriri conspiciamus. Nec adeo difficile erit, ex accuratiori horum pensitatione sævissimorum symptomatum, quorum luxurians in melancholicis progenies est, rationalem suggerere ætiologiam: Quodsi enim sub tali horrore frigorisque sensatione extremus corporis habitus spasmo quasi constringitur, sanguis propter angustiora spatia minoresque vias majori ad interiora vi & impetu fertur, abhinc vero in vasis majoribus, maximeque pulmonibus, corde & cerebro subsistens pro horum locorum varietate varias creat molestias. Ita circa præcordia anxietates oppressivas, suspiriosos anhelitus, cordis tremorem ac palpitationem, in capite vertiginem & gravitatem, oculorum ferociam, longas vigilias varique & uni rei infixa insert phantasmata.

§. XXII.

Neque minus referri huc merentur *generatio-
num in-
guinea-
rum sup-
pressio-
nes.* excretionum sanguinearum tam naturalium quam artificialium in utroque sexu imminutiones aut suppressiones, quare ab omissa in plethoricis, quæ antea consueta fuit, venæ sectione pariter

pariter ac ab irregulari hæmorrhoidum vel mensium successu, vel his imprudenter cohibitis, aut narium hæmorrhagia improvide sedata melancholiam originem repetiisse certa experientia fide constat. Nec dissimili ratione res sese habet, si quando post exantlatos partus labores parior succedit vel plane suppressitur lochiorum fluxus, vel etiam si circa pubertatis annos menses difficilius erumpunt. Exinde enim sæpius & melancholiam & maniam subortam confirmant observationes, quarum innumera a probatissimis auctoribus prodita leguntur. Ita HIPPOCRATES, diutina edoctus experientia *lib. de superferat. Tom. I. cap. 24.* scribit: ordinaria sanguinis evacuatio intercepta furere facit. FORESTUS *lib. 10. obs. 23. & 24.* item BINNINGERUS *Cent. I. obs. 37.* a mensibus suppressis maniam ortam adnotarunt & Zacutus LUSITANUS *Lib. I. prax. admirand. obs. 37. & 57.* post hæmorrhoidum suppressionem melancholiam & maniam secutam retulit. Siquidem a sanguine stagnante & copiosius circa intestina congesto horum tunica nervæ compressæ ad spasticos stimulantur motus, quorum vi sanguis congestus per metastasin ad superiora, maximeque ad caput transpiratur. De quo inverso sanguinis redundantis motu elegans apud HIPPOCRATEM *lib. de virgin. morb.* extat locus, qui dignus est ut hic transcribatur: *Virgines nobiles & mature viro delirium, ut demones quosdam videre se putent, magis patiuntur, una cum mensium descensu, antea non valde hinc afflicte.* Postea enim sanguis in uterum confluit velut effluxurus: cum igitur osculum exitus non fuerit apertum, sanguis autem amplius influxerit propter cibos & corporis augmentum, tum sanguis non habens effluxum præ multitudine resistit ad cor & ad septum transversum. Cum igitur hæc repleta fuerint, cor satuum fit, deinde ex satuitate torpedio, postea ex torpedine delirium apprehendit.

§. XXIII.

Ex quibus jam dictis & adductis facile reddi poterit ratio, quare & mali hysterici & hypochondriaci melancholia frequentissimum sit symptoma. Res enim in theoria medica pervulgata & satis perspecta est, ex atonia viscerum & impeditiori sanguinis crassioris ac copiosioris per hæc transitu spasmos & flatu in abdomine progigni, a quibus tanquam ex fonte omnia illa, quæ hypochondriaci & hysterici obveniunt pathemata profluunt & derivari possunt.

§. XXIV.

Hiscæ expositis respiciendum erit ad ea, quæ ad sanguinis crassioris genesin & stagnationem in partibus multum conferre valent, inter quæ primo locum & vitam laboris expertem ponendam esse arbitramur, quæ tam ad ingignendum morbum hypochondriaco-hystericum, quam ad subsequens inde delirium plurimum omnino valet. Sicut enim conveniens corporis exercitatio egregium solidis partibus robur addit, humoresque fluxiliores reddit & vegetiorem eorum circuitum promovet; ita ex hujus defectu vires corporis cum omnibus suis functionibus labefactari, salutares & naturæ solennes excretiones imminui, humores subsistere ac mora crassiores ac lentiores fieri quotidiana observationeprehendimus. Quæ omnia longe graviora fiunt, si jungitur solitudo & homines ab omni conversatione remoti vivunt in se quasi conversi; tum enim variæ menti inanes & minus jucundæ imagines falsæque ideæ, cum quibus ægre colluctandum est, sistuntur.

§. XXV.

Neque ex causis remotioribus esculenta & potulenta excludenda sunt. Quodsi enim ob excessivam acidi in ventriculo progeniem homines voraces sunt, nimium adpetunt, aut crassioris texturæ cibos, induratos minusque solubiles & flatulentos adsumunt, nec tamen sufficienti potu utuntur, crudiores inde compactioresque humores, qui

qui materiam & pabulum nostris præbent affectibus, ingenerantur; a quibus in sanguinem adductis stamina & fibræ carneæ rigidiore, duriores & ad motum exercendum minus promptæ sunt & idoneæ.

§. XXVI.

*Quæ sit
sangui-
nis &
excretio-
nis
situtio.* Illud præterea ex meis observationibus ad naturam melancholicorum & maniacorum explicandam adjiciendum putavi, quod illorum sanguis eadem vena emissus calidior & ater observetur, qualem etiam ETTMULLERUS in colleg. Pract. p. 993. invenit & LINDANUS adnotavit, dein quod tardius & parcius serum deponat atque in lance ponderatus gravior sit, lentius evaporet & plus crassi magmatis, quam serum sanorum relinquat. Facies alvi quod attinet, hæc plerumque parciore ac duriores, coloris ex rufo obscurioris, quandoque etiam grysei, urinæ vero, quæ sub accessione minguntur, tenuiores ac leviores observantur.

§. XXVII.

*Subiecta
delirio-
rum.* Quod attinet subiecta hisce mentis affectibus præ aliis obnoxia, notari meretur, homines non modo tardos, stupidos & obliviosos, sed sæpius quoque valde ingeniosos, poetas, philosophos, & qui profundioribus mathefeos & algebræ studiis nimium delectantur, melancholico affectu corripiti. Contra vero per experientiam liquidum est, eos, qui temperamenti melancholico-cholerici habituque corporis macilento præditi sunt, strictiores ac tensiores fibras cum celeriori artèriarum pulsu obtinent, nec non qui prompto in iram animo quotidiana fere domesticorum altercatione, præsertim inter cibum, facile fortiterque commoventur, in furorem proniores existere. Neque tamen prorsus excludendi sunt natura languidi, debiles animoque timidi & humidiori ac laxiori carne instructi, quod vel exinde clarius apparere arbitror, quum virgines & mulieres, maxime si menstruæ aut in puerperio, lochialis excretionis

vitio laborant, morbis cum mentis alienatione junctis valde videamus expositas. Nec denique sanguineos, ut perite monet HIPPOCRATES lib. 2. epid. 6. Sect. 3. & GALENUS lib. 3. de locis affectis cap. 6. a melancholico & hypochondriaco malo immunes esse, itidem attenta confirmatur experientia.

§. XXVIII.

At vero, quum ad specialem *Trognosi-
mentis morborum indolem ac ge-
si deli-
nium rite dignoscendum & abhinc
judicium de ipsorum eventu & cu-
sa mor-
tali.* ratione recte formandum multum omnino faciat, valde diversas, quæ se offerunt, circumstantias probe cognitas perspectasque habere; considerandum maxime omnium erit, num morbus a causa magis morali sive animæ, quam physica sive corporis vitio suam repetat originem atque fomentum. Nihil enim in artis exercitio occurrit frequentius, quam ut primam morbi causam scrutantibus nobis referatur, celerimas & subitaneas animi commotiones, iram, terrorem, diuturnum mœrorem & angorem, vel etiam vesanum amorem occasionem malo & primam originem subministrasse. Quibus si cerebri & internorum sensuum a parentibus accepta imbecillitas, vel notabile in diæta vitium, ut ebrietas, multa corporis refrigeratio, aut immodicus veneris usus accesserint, non novum certe & insolitum est, homines ceteroquin sanos & vegetos, nullo manifesto morbi chronici indicio apparente, in ejusmodi mentis morbos illabi, illapso difficulter admodum, & nisi lento gradu ex iis emergere. Quod enim si incidit, morbum magis idiopathicum & essentialem esse adeoque ipsum mentis domicilium insigni labe affici pro certo habendum est.

§. XXIX.

§. XXIX.

Sympt. maticæ ex male hypochondr. vel hysterico ori. Verum melior convalescentiæ spes apparet, si delirium melancholicum est symptomaticum & affectionem in viris hypochondriacam, in feminis hysteriicam comitatur, quod cognoscere licet, ubi spasmodis, flatibus, borborismis & ructibus prima infestatur regio, diaphragmatis cum anxietate fit compressio, alvi adest durities & molestæ hypochondriorum cum renisu distensiones urgent; quibus haud raro lancinantes capitis dolores, vertigines, aurium susurrus cum multis vigiliis jungi solent. Eadem facilioris sanationis spes est, si ex intermittente febre perperam curata, aut suppresso mensium, lochiorum vel hæmorrhoidum fluxu, aut suppresso mensium, lochiorum vel hæmorrhoidum fluxu, aut etiam a sumto narcotico insania sua sortitur incunabula; hæc enim, convenienti medicina adhibita & excretionibus illis naturalibus iterum revocatis, egregie mitigatur aut prorsus depellitur.

§. XXX.

Differt. sta & prognos. ratio. Præterea, sicut omnes cerebri ac spirituum morbi suos habent gradus vel remissiones vel intensiores suasque serviant periodos, quibus per intervalla redeunt; ita pariter in singulis amentiarum speciebus hoc animadvertere licet. Quando igitur leviores sunt accessiones & incipientes, non adeo difficile in curando est negotium; quo diutius vero inhærent & altiores egerunt radices, eo esse pertinaciores & curatu difficiliore, imo, si parum habent remissionis, prope insanabiles, certissimum est. Temporis enim diuturnitate ipsa mentis & liquidi nervei sedes, cerebrum structura terturaque sua ita invertitur, ut nisi summo artificio reparetur. Quo vero tam rara delirantibus contingat curatio hanc subesse puto rationem, quod maniacy Medicos plerumque respuunt & ipsa medicamenta vano veneni metu averfantur, melancholici autem, & præsertim hypochondriacy medicamentis nimium in-

dulgendo nova quotidie a Medicis, quos sapissime mutant, adsumunt adeoque in pejus res suas ipsi convertunt. Pessimum porro, quod auctiorem & desperatum maniaci gradum indicat, signum est, quando maniacy post profundiorum somnum jugiter delirant, nec validiorum remediorum, ut purgantium & emeticorum, nec intensioris frigoris vim sentiunt. Et si tandem plenaria virium ex somni defectu & longo jejunio fit fatiscencia, vel, si epileptici, convulsivi aut soporosi affectus superveniunt, mortem ante portas esse censendum est.

§. XXXI.

Deinde non ignorata perito Medico *Prognosis del. illi rati. divitius* erit hæc peculiaris mentis morborum indoles & ab aliis differentia, quod longo interduum spatio plane sileant & intermittant, ita prorsus, ut homines perfecte sani mentisq; compotes interea habeantur; certis vero temporum periodis, maxime circa solstitia & æquinoctia, sub quibus exorti fuerunt, revertantur. Quodsi vero talis morbi genius est, nequitiam de salute desperandum est, si modo Medicus malum radicitus extirpare satagat & ipse æger observanda probe observet. Audiamus de hoc acutissimum ARETÆI iudicium, quod lib. 3. his verbis expressum legitur: furor & intermittit & diligenti curatione radicitus evellitur, sed intermissio non sincera est, quando per se furor desinit, cum non congruenter aut medela, aut temporis anni clementia curatur. Nonnullos namque qui penitus soluti morbo videbantur, aut veris tempus, aut error in victu, aut ira casu aliquo proritata denuo ad furem revocavit.

§. XXXII.

Singularem deinde meretur animadversionem, quod natura apud *Maniaci raro alit. morbis impii. censur.* maniacos interdum optime suas tum naturales tum vitales observet functiones, ut ideo nonnisi raro alio corripiantur morbo, utut plurimæ ad morbos disponentes externæ causæ non deficiant. Inde quoque delirantes non facile

Ratio diff. curatio. nls.

facile epidemice grassantibus morbis sunt obnoxii. Neque desunt exempla eorum, qui sub gravibus his mentis affectibus ad septuaginta & plures annos vitam produxerunt.

§. XXXIII.

Solutio delirio- rum. Fit nonnunquam, ut solius naturæ bene valentis beneficio sine ulla remedium ac medicorum ope distorum mentis morborum, per criticas sanguinis sive per nares sive uterum, sive anum excretiones, salutaris fiat solutio; quæ eo certior evenit, si ab illarum suppressione originem malum duxerit, rectissime id observante HIPPOCRATE, qui *Sect. 6. aph. 21.* hæmorrhoides & varices insaniam solvere, perite prodidit. Nec mihi ignota sunt exempla, ubi nonnulli gravi melancholia hypochondriaca in juventute affecti provectiore ætate hæmorrhoidum fluxu accedente immunes manserunt. Ex quo etiam fit, ut alvi fluxus & dysenteria hisce morbis sæpe finem faciant, verissimo teste HIPPOCRATE *Sect. 7. aph. 3.* Quod ego pariter mea ipsius experientia confirmare possum, quum pronuper in juvene ex terrore in stuporem mentis delapso maniam subortam in diarrhœam feliciter terminatam viderim. Præter hæc digna est, quæ probe teneatur, observatio ab eodem HIPPOCRATE *Sect. 5. aph. 65.* proposita: quibus tumores in ulceribus apparent, non insaniunt; his autem repente dissipatis insania fiunt. Cujus insignem fidem faciunt aliarum historiarum, quæ scabie & pustulis in cutis subortis melancholiam decrevisse memorant. Ita puellam maniacam per ulcera in crure orta curatam refert FORESTUS *lib. 10. obs. 24.* sicut e contrario ab occluso ulcere melancholiam cœpisse auctor est Amatus LUSITANUS *Cent. 2. obs. 47.*

CURATIO.

§. I.

Indicæ- tiones curato- ris. Quod ad rectam & securam mendendi methodum attinet, hæc sicut unice causis morborum tum avertendis tum removendis debet esse subnixæ, quum ex causis cognitis indicationes curatoriarum & accommodata desumi debeant remedia: ita vix alia via in percurandis mentis affectibus procedendum esse censemus. Jam vero satis evidenter in superioribus demonstratum dedimus, causam delirii tam timidi, quam furibundi proximam & continentem in impetuoso sanguinis & humorum ad imbecille caput motu eorumque vel difficiliore, vel nimis accelerato per vasa cerebri transitu, quem pressio pede varii turbata phantasie effectus subsequuntur, ponendam esse; quare curationis scopi, qui tum ad præcavendos tum amolendos hos morbos faciunt, præcipui habendi sunt, ut 1.) sanguis in cerebro nimia copia congestus abhinc ad inferiora derivetur æquabilisque ac liber ejus per caput & universum corpus progressus procuretur 2.) ut causæ materiales & occasionales, quæ naturalem sanguinis temperiem pervertunt ejusque metastasin seu palindromen efficiunt, removeantur & consuetæ, naturales & salutare excretiones in ordinem redigantur, 3.) ut cerebri vasis ac membranis vis naturalis systaltica, quæ nimis dejecta est, restituatur.

§. II.

Ante vero quam intentionem hanc feliciter & cum laude exsequamur, *Peterum optimi delirio- rum co- gnitio- & curatio.* monendum esse duco, antiquissimos artis nostræ antistites, maximeque Græcos in affectibus hisce tam recte dignoscendis quam persanandis nostri temporis Medicis longe esse præferendos, eo quod non modo ex tanta deliriorum in suis regionibus ubertate & frequentia majorem sibi experientiam adqui-

adquirere, sed ipsorum quoque remedium vires ac virtutes melius explorare potuerint. Id quod vel solus curat confirmat exemplo HIPPOCRATES. Hic enim primum lib. de insania veram deliriorum causam ita delineat: postquam, inquit, cerebrum derepente calefactum fuit, sanguine in venis effervescente, insomnia videntur horrenda & facies flammea, oculi rubescunt & mens aliquid mali operari cogitat. Cum autem sanguis rursus ad venas dispersus fuerit, quiescit. Quibus perite dictis dein praestantissima subnectit praesidia, dum in eodem lib. V. Snem, aquae potum, & veratri potionem &c. plurimum commendat. Nec ab hac simplicissima medendi methodo discedunt reliqui veteres medicinarum scriptores. Quod si enim monumenta ipsorum curatius evolvendo deliriis medendi rationem inquirimus, simplicissimis certe remediis, ut sunt venarum sectio, balnea ex aqua dulci parata, aquae purae & mineralium fontium potus, lac & ejus serum, evacuationes tum leniores, tum pro circumstantiarum ratione validiores, ad ferreos istos affectus debellandos summo cum fructu eos frequentissime usos fuisseprehendimus.

§. III.

Quid de V. Sne statuerint veteres. Ex universa vero remedium classe nullum est, quod ab antiquis ad sedandos hos perniciosos capitis morbos magis celebratum ac laudatum est, quam venarum sectio, de cujus utilitate & administratione elegans existat locus apud TRALLIANUM lib. I. cap. 16. qui dignus est, ut commemoretur: melancholia, inquit, ex copia sanguinis fit, si habitus corporis tenuis, aetatis vigor, si haemorrhoidum vel mensium suppressio, si facies multo quam antea rubicundior est, venaeque magis turgescunt, tunc ante omnem aliam curationem sine cunctatione sanguis mittendus est & venae sectio, si vires robustae sunt, satis generosa. Si vero vires talem non tolerant, necesse est his aut saepius paulatim educere. Si vero hu-

mor sanguineus cerebro quasi impactus sit, tunc audacter venam in fronte secabis. Sed cedro dignam & apprime utilem addit cautionem, ne ante convenientem corporis vacationem id fiat: nam, ait, si circa caput aliquid moliri cogites priusquam totum corpus recrementis liberum reddideris, offendes magis quam juvabis copiosorem materiam ad partem affectam attrahendo.

§. IV.

Est quoque dein ex Graecis ARETAEUS, qui V. Snem summum in curanda melancholia remedium, interpositis valde utilibus cautelis, ita deprecipiat: Si crassus, biliosus & ater est sanguis, vena utique secanda est; verum non eodem die sed aliis diebus repetendo, quantum satis est sanguinis detrahatur: eodem vero die modum sanguinis mittendi vires declarabunt: medio tempore corpus, quo aliam evacuationem sustinere valeat, liberalius nutriatur: si sunt graciles & sanguinis inopes, paulum sanguinis mittendum, quatenus videlicet V. Snem vires sentiant, sed nullam noxam earum tenor accipiat: quocirca, si plus, quam decet, sanguinis effuderis, natura cibi penuria de propria sede dilabitur, hoc est, labefactatur. Neque aliud remedium genus ad pessimos animi morbos vincendos opportunius magisque necessarium existimat CAELIUS AURELIANUS lib. I. cap. 5. ubi praeter phlebotomiam maxime omnium simul scarificationem cum hirudinum adpositione commendat his verbis: cum status passionis apparuerit, detonso capite atque raso cucurbitam infligimus, ad juncta scarificatione. GALENUS quoque V. Snem in ea melancholiae specie praescribit, quae sedem in venis habet & universum corporis habitum occupat, cum e contrario Arabes in ea curanda particulares sanguinis per venas jugulares, frontis, temporum, evacuationes praereliquis laudant, vel cucurbitulas cum scarificatione humeris applicant, vel etiam haemorrhoides hirudinibus referant.

§. V.

§. V.

Nostre de V. Sa. sententia & admotio. Hanc methodum sequuti superioris seculi excellentissimi Medici FERNE- LIUS, RIVERIUS, MERCURIA- LIS, GORNIUS, SYLVATICUS, Joann. FOATIS, BALLONIUS, idem remedium tum ad avertendos tum ad sanandos hos morbos efficacis- simum omnibusque aliis longe antepo- nendum esse uno ore confirmant. Et profecto, si meam hoc loco inponere licet experientiam, inter præstantissi- ma hisce morbis accommodata auxilia jure meritoque habendam esse sanguinis missionem cenfeo, hac tamen observata cautela, ut, si sanguinis crassi & grumosi adsit redundantia, primo vena in pede, dein, interjectis aliquot diebus in brachio, tum in capite, vel in collo vena ju- gularis provide secetur, aut stylo strami- neo naribus intruso sanguinis prorite- tur profluvium. Tandem etiam venam in fronte in hoc modo pertundere ex- pedit, ut collo prius deligato faciei venæ insentur & dein lancetta non adeo acuta, ne pericranium lædatur, sed obtusa, incisio fiat.

§. VI.

Balneo- rum a veteri- bus com- menda- tio. At vero sunt adhuc alia, quæ tam in affectu melancholico, quam mania- co ob singularem, quam præstant opem a veteribus summe commendan- tur remedia, quæ inter præcipue emi- nent balnea; quo nomine non modo universalia, ubi corpus totum, vel ad præcordia tantum in aquam tepi- dam immittitur, verum etiam parti- cularia, ut semicupia & pediluvia de- bent intelligi. Videamus igitur, quid veteres de hoc remedii genere in scrip- tis suis prodiderint. Primo vero om- nium *Alex. TRALLIANUS lib. I. p. 117.* eximias ipsi laudes in melancholia tribuit: *Dulcium inquit, balneorum usus, si quid aliud, melancholicis opi- tulatur. Sed ægri in balneo morentur diutius ac in calidam descendere cogan- tur, omnino etiam si æstas fuerit in eo diutius desideant.* Pari ratione *ARE- TÆUS lib. 7. p. m. 134.* melancholicos in aquis sponte calidis sæpe commorari

Tom. IV. Pars IV.

jubet: *Rare enim, ait, & molles carnes ad ægritudinis remissionem ma- xime faciunt. Nam sicca & tensa me- lancholia laborantibus carnes sunt.* Ex Methodicis quoque est *Prosp. ALPI- NUS*, qui melancholicos tepidis bal- neis tum in universum corpus, tum præcipue supra capitis futuram stillan- tibus perfecte sanatos memorat. Vid. *lib. de Med. Aegypt. p. 115.* Haud dissimili ratione ad maniam sedandam ve- teres balnea præscripserunt, uti fa- ctum fuisse videmus a *Cælio AURE- LIANO*, qui usum aquarum natura- lium, ut sunt nitrosæ, maniacis sum- mopere suadet, idque eo magis, si odoris non tetri fuerint, quo capitis membranæ quantantur. Quod itidem exemplo suo comprobatur *GALENUS*, qui *lib. suo de locis affect. cap. 9.* solo usu balnei ex aqua tepida parati plurimos se melancholicos & maniacos persanas- se gloriatur.

§. VII.

Quod vero etiamnum balnea ob egregiam virtutem suam maximam mereantur commendationem, facile quisque agnoscere poterit, si ipsorum operandi modum accuratius paulo considerare velit, qui in eo consistit. Infantiæ, quæ atrabilarios per inter- valla invadit, accessio vix ob aliam contingit rationem, quam quod per vehementiorem partium fibroso ner- veorum in extremis & infimis par- tibus constrictionem sanguis ad su- periora cum impetu feratur; unde etiam suo jam tempore *HIPPOCRA- TES Sect. I. aph. 56.* in atrabilariis morbis periculosos humorum a loco ad locum decubitus esse prodidit, qui vel paralytin, vel convulsiones, vel in- faniam portenderent. Jam vero, quum aquæ moderate calidæ duras ac strictas partes, præsertim in in- ferioribus locis emolliendo ac rela- xando impetum sanguinis ad caput non modo imminuunt atque aver- tunt, verum etiam vasa ampliora reddendo humorum decubitum a capite inferiora versus deducunt, ut dein, libero æquabilique humorum

H

cir-

Opera-
tionis
ratio.

circuitu tum per universum corpus, tum quoque ad extimas ejus partes revocato, corpus perspirabile fiat; dubitare haud licet, quin in tali casu a balneorum usu multum sperandum sit auxilii.

§. VIII.

*Tepida
xandi
morbos
dus.*

Quod ad rectam & optimam balnea præparandi methodum attinet, ex dictis facile poterit intelligi, aquas leviores ac subtiliores, quibus pluviales & fluviatiles annumeramus, ad præfixum scopum rite obtinendum, aquis fontanis & durioribus longe esse meliores. Et in eo quoque ratio videtur posita, quare thermæ minerales, quæ præter tenuioris indolis aquam salubile alcalinum minerale in sinu sœvent, quales sunt Emsenses & Teunacenses, tam interno, quam externo usu ad hos capitis morbos tollendos ceteris omnibus longe efficaciores deprehendantur. Quod si vero leviores ejusmodi aquæ pro balneis haberi nequeunt, fontanæ ac duriores decoctione cum tritico & ejus fuffuribus, hordeo, malva, semine lini, & radice althææ &c. sacculo inclusis sunt corrigendæ. Nonnulli etiam eodem fine lac admiscunt, vel de cineribus clavellatis, quantum sufficit, adjiciunt.

§. IX.

*Virtus
augetur
aque frigide
ap-
plicatio
ne ad
caput.*

Balnea ita præparata ne nimis calida sed tepida tantum modo adhibeantur, serio monemus. Horum vero ad hos morbos vincendos energia ut eo certior meliorque reddatur & sanguinis in venis cerebri stagnantis derivatio longe auspiciatior succedat, opus esse putamus, ut ægri in balneo desidentis caput aqua frigida perfundatur, vel pannus frigida madidus capiti imponatur. Quam encheiresin nec ignotam fuisse CELSO ex cap. 18. lib. 6. advertere licet, ubi super caput aquæ frigidæ infusionem, demisso corpore in balneum & oleum, suadet. Et lib. I. cap. 4. ita perhibet: *nil æque prodest ad caput infirmum roborandum, atque aqua frigida, qua diutius caput quam cetera partes perfundendum, vel etiam largo ca-*

nali quotidie aliquamdiu subjiciendum est. Idem quoque sentire ARETÆUM ex lib. ejus de morb. chron. p. 82. constat, ubi, si ægri maxime infaniunt, caput humore frigido irrigare jubet. Neque effectus hujus plane singularis ratio altius erit repetenda; quandoquidem ea frigoris est vis atque potentia, ut ad cerebri membranas & vasa a stagnante sanguine nimis dilatata & debilitata penetrando ea constrictione roboraret, ut inde humorum ibi subsistentium melior discussio liberiusque iter promoveri possit.

§. X.

Dimissis balneis ad alia præsidiorum genera progredimur, inter quæ non infimum sibi locum vendicant ipsa purgantia, quæ a veteribus non minus quam recentioribus ad abigendos mentis morbos magni semper habita fuerunt. Quorum tamen operatio quum non eadem sed valde diversa sit, dum alia mitiora alia fortiora existunt; indicandum omnino erit, quænam ex horum nimis ampla classe nostris indicationibus tum ad maniam tum melancholiam curandam satisfaciant. In eo vero periti Medici quam maxime consentiunt, quod leniora & mitiora alvum ducentia, in quorum selectu sunt manna, cassia, rhabarbarum, agaricus, folia fennæ, polypodium, cremor tartari, tartarus vitriolatus, salia aquarum mineralium neutra sub variis formis usurpata in affectu maniaico & melancholico præsertim qui ab affectione hypochondriaca & stagnatione sanguinis in intestinis & venæ portæ ramiis ortum traxit, sint omnibus aliis, etiam acrioribus propter securum, placidum minusque tumultuarium operandi modum longe multumque præferenda, idque eo magis, si in decocto vel infuso sumta non simul & semel sed iteratis vicibus & per epicrasin operantur.

§. XI.

Equidem, si medicorum & in primis veterum monumenta evolvimus, ex purgantibus elleborum tam album quam

*De pur-
gantibus
veterum
fortiori
bus judi-
cium.*

quam nigrum ceu summum specificum ad utrumque affectum debellandum commendant, cum tamen hic subtilissima, imo virulentæ acrimonie sit particeps. Ita HIPPOCRATES *lib. de insomniis* ad præcavendam insaniam veratro purgare & postea optimam victus rationem instituire jubet, atque *lib. I. de dieta* §. 33. in melancholicis, formidulosis & tristibus identidem purgationem per veratrum utilissimam censet. Cui adsentitur CELSUS qui *lib. 3. cap. 18.* melancholiam purgatione cum veratro ex magna parte levare refert, & si hoc vel semel datum parum profecerit, interposito tempore iterum dari jubet. Verum enim vero, utut veteres helleboro, elaterio reliquisque strenuissimis remediis perpetuo fere usi fuerint, nos tamen mitiorum ob inopiam id factum fuisse existimamus. Dein vero simile est, eos ideo frequentius fortiorum purgantium usum inivisse, quod tutissimas ipsorum præparationes, ut innuit GALENUS *lib. de articulis* compertas habuerunt. Sed illorum proh! dolor monumenta temporis diuturnitate interierunt, ut pauca admodum remanserint, de quo HIPPOCRATIS de elleboro conscriptus liber, cujus initium tantum exstat, satis testatur.

§. X.

Porro, si loca, ubi HIPPOCRATES aliquæ medicinæ partes purgationem per elleborum dictis in morbis laudarunt, attentius paulo inspicimus, eos hoc medicamentum nonnisi sub certo modo & vehiculo atque iis remediis conjunctis adhibuisse deprehendimus, quæ magnam illius acrimoniam cicurandi vim possident, ut ideo non vehemens, sed plane mitior secuta fuerit operatio. Ita, teste DIOSCORIDE *lib. 4.* litteris tradita fuit a PHILO-NIDE Siculo *Ennensi* peculiaris corporis ante usum ellebori præparatio & victus ratio, quæ tamen ad nostram usque memoriam non pervenit. Plura, quæ idem confirmant exempla reperire

licet apud ipsum HIPPOCRATEM, qui in *lib. de dieta* post fomenta datum & dietam purgationem per veratrum instituit & *lib. de veratro* corpora ante ipsius usum uberiori alimento & quiete humectanda, item *lib. 6. popul. balneo* & cibo præparanda suadet: quo sine etiam tam ante quam post usum fortiorum purgantium sufficientem lactis asinini potum præbuit.

§. XI.

Quum vero notissimum sit, non modo drastica purgantia, sed & ipsa venena arsenicalia sine ulla sanitatis noxa dari posse, si corpora prius bene humectantur & alimentis demulcentibus, nutrientibus, oleosis & lacticiniis præparantur vel si postea ejusmodi adsumuntur; facile poterit intelligi, nec veteres in adhibendis remediis purgantibus ullo modo deliquisse, sed ea valde cicurata & ad meliorem mitioremque indolem redacta usurpasse. Quam medendi methodum ac cautionem nec TRALLIANO ignotam fuisse ex ejus monumentis apparet, dum in *melancholia*, inquit, blanda purgatione opus est & victu humectante, interposito balneo. Qui enim calidioribus antidotis aut purgationibus usi sunt, præsertim hiera, ægros magis furiosos atque insanos reddiderunt, dum sanguinem ad siccum & acrius converterunt. Præstat igitur talibus simplicioribus adhuc medicamentis, quæ totum corpus non possunt calefacere, repurgatos humectanti cibo permittere. Novistis autem vos, me quoque plerosque ita laborantes victu potius quam medicamentis persuasisse.

§. XII.

Cui experientia sana quoque constantanea est ratio. Etenim in furore, ubi omnia in effreni motu videmus constituta, nulla plane nervosum systema acrius irritandi est indicatio. Nec dein humores arrabillarii, sive melancholici, glutinosi, crassi, acidi & ponticivasis inhaerentes acrioribus opus habent moventibus, sed diluti, correcti, meabilesque & ad exitum aptiores rediti facili negotio ad excretionem sti-

mulantur. Et profecto si ulla in re, certe in propinandis purgantibus summa adhibenda est cautio. Nam, ut probe annotavit Joann. HEURNIUS lib. 3. p. 289. in usu magnorum pharmacorum nullus temeritati locus esse debet, alioquin, quod turpe dictum est, suppetias ferendo magis nocemus. Atque ideo recte omnino atque perite a PLATONE dictum esse legimus, morbos diuturnos, inter quos etiam melancholiam refert, suos habere certos terminos, ad quos ante quam pervenerint, si medicamentis irritentur, acerbiores fieri. Ex omnibus autem optime suo nos exemplo erudire potest providissimus ille artis parens HIPPOCRATES, quippe qui *Democritum* curaturus elleboro nonnisi præsens uti voluit.

§. XIII.

Quum superiori loco inter causas & conditiones, sub quibus veteribus ellebori a boro aliisque fortioribus purgantibus uti licuerit, hanc præcipuam retulerimus, quod illi innoxium, qui nos jam latet, præparandi modum calluerint; non inutile fore arbitror quædam de eodem monere. Fuerunt scilicet novissimis temporibus præclari in arte viri, qui in eo excogitando multum & operæ & temporis consumserunt, quos inter eminet LINDENIUS, qui *Colleg. MSTO ad praxin chym.* ubi elleboris commendat, singularem elleborum corrigendi modum tradidit, quo eos non modo, qui insanire primum cœperunt, sed & ipsos maniacos se curasse adserit. Ipsa præparatio hæc est: Recipit radicis ellebori albi a drachma dimidia ad drachmam unam, eamque in vino, donec mollescat, decoquit, decoctam eximit, & reiecto pristina decoctionis vino, novo vino injicit atque per noctem in loco calido relinquit. Postea infusionis vinum nunc levius, nunc fortius, prout validum esse debet remedium, exprimit, expressi drachmam unam propinat, quæ sufficienter operatur.

§. XIV.

Nos quidem de hac ellebori correctione ita sentimus: medentes fortioribus qualicunque ratione correctis & vi sua acri caustica privatis remediis commode carere & majorem longe fructum expectare posse, si ea solum evacuantia, quæ supra recensuimus selectiora atque lenissima in usum rite vocare satagant. Cui autem speciatim elleboro uti volupe est, de convenienti ejus præparandi modo non dissuademus; siquidem vim illam drasticorum purgantium deleteriam, quæ in subtilissimo sale acri consistit, mediante coctione diutius instituta penitus enervari posse certissimo constat experimento. Et quum per similem cum aqua vel vino adornatam cocturam tenuissima illa, quæ elleboro inest, acrimonia extrahitur, manifestum est, quod remanet, drastica virtute privari.

§. XV.

Missa ulteriori purgantium disquisitione progredimur ad aliud remedii genus, quod sistunt aquæ minerales, vel pura aqua fontana, in quibus summum & præstantissimum adversus mentis morborum contumaciam situm est præsidium. Etenim, quum mania plerumque originem & fundamentum in melancholia, melancholia in affectu hypochondriaco habeat atque hic ipse a sanguine & succis vitiatas ac impurioribus, per imi ventris viscera & intestinorum volumen difficulter progredientibus ortum & natales suos fortitur; ad obstructions vero viscerum referandas liberioremque ac faciliorem sanguinis circuitum reddendum, nulla hæctenus a multis retro seculis inventa & non modo a recentioribus sed etiam a veteribus peritis ac scitis Medicis usu probata fuerit medicina, præter providum aquarum mineralium vel frigidarum, vel calidarum usum, facile patet, quantum ab ejusmodi aquis in pertinacissimis morbis vincendis sperandum sit auxilii. Et ego sane ipse integra fide profiteor, quod nolim esse Medicus, si aquarum, præsertim mineralium

Corro-
ctio elle-
bori a
LINDENIO
tradita.

Aque
minera-
les &
fontane
Laudan-

ralium virtutem ignorarem. Enimvero, quum boni ac periti Medici ars & scientia maxima ex parte in arcendis vel curandis chronicis affectibus versari debeat, hic certe parum vel nihil solidi sine prudenti aquarum naturalium tam interno quam externo usu præstare poterit. Quapropter ut Medicus harum salutarium aquarum, ratione ingredientium & virtutum accuratam sibi comparet cognitionem serio moneamus.

§. XVI.

In pluribus morbis profuit. Quodsi vero genuinam fontium salubrium indolem scrutamur, obstupescimus sane, tantam a benignissimo conditore ipsis concessam esse facultatem, ut pluribus medendi indicationibus in omnibus fere morbis satisfaciant. Nam spiritu elastico purissimo & sale alcalino medio minerali prægnantes decentique copia adhibitæ non modo humores vitiosos alterandi, crassos incidendi, glutinosos fluidos reddendi, & obstructa vascula referandi potentia pollent, verum etiam in partes solidas energiam suam exerunt, cum duras & tensas fibras laxant & emolliunt, debiles & imbecilles roborant, emunctoria a tono suo dejecta stimulant, adeoque omnis generis salutare excretionem, sive per alvum, sive per urinam & cutim, sive etiam per uterum & venas hæmorrhoidales promouent.

§. VII.

Lactis asini ad usum commendatur. Similis, imo fere ejusdem cum aquis mineralibus virtutis est lac asinum & serum lactis tam vaccinum quam caprinum rite confectum & depuratum, cujus usus ad expugnandas chronicas passiones ab HIPPOCRATE jam olim commendatur & a peritissimis in arte viris, MERCURIALI, RIVERRIO RAYMUND. A FORTIS, BAGLIVIO & celeberrimo nostri ævi Medico BOERHAVIO summis ob præstantissimam efficaciam laudibus extollitur. Id quod & ego bona fide affirmare possum: siquidem affectus valde chronicos, qui ex subtili &

virulenta humorum acrimonia suborti in imbecilliori & vitio nervosarum partium systemate sedem suam fixam habent, sine decenti lactis & seri lactis usu vix ex voto sanatos novi.

§. XVIII.

Nitri ad usum commendatur. Ex universa vero medicamentorum serie remedium non scio ullum, quod ad causas horum affectuum eradicandas opportunius existat & in quo, ceu sale simplicissimo, natura plus mysteriorum condiderit, quam ipsum nitrum ab heterogeneis partibus depuratum. Ejus namque usus tam universalis est, ut ad omnis generis morbos, si modo rite instituat, latissime pateat. Maxime vero omnium in ea melancholiæ specie, quæ ad maniam inclinat, imo in ipso furore, peculiariter plane & laudatissimum præbet effectum, dum non modo acrimoniam humorum biliosam temperat, sed & effrenes solidorum motus placando immoderatum fervorem sistit. Dolendum itaque summopere est, efficacissimum hocce remedium non modo veterum temporibus plane ignotum fuisse, verum etiam a nostri ævi Medicis ratione suæ, quam exserit in morbis, virtutis nec satis cognosci, nec in debito pretio haberi. Ex recentioribus tamen, qui ejus eximiam in nostris affectibus sanandis virtutem agnoverunt, laudandi maxime sunt SENNERTUS atque RIVERRIUS, quippe qui in mania potissimum nitrum cum pauxillo camphoræ maritatum ceu specificum in usum ducendum esse adserunt.

§. XIX.

Quid de specificis sanandis. Proposuimus jam ex iis, quæ opitulari his animi morbis possunt generalia quidem, sed omnium optima remedium genera, quæ longo usu a peritissimis in arte viris probata fuere. Superest nunc, ut de peculiaribus quibusdam & specificis medicamentis, quæ itidem magna a plurimis laude efferruntur, nostram in experientia fundatam dicamus sententiam. Jam igitur notissimum est, in scholis Medicis

& pharmaceuticis libris ex regno vegetabilium herbam melissæ, betonicæ, verbenæ, anagallidis, salviæ, absinthii, flores hyperici, tilix, camphoram, ex animantium familia sanguinem asininum exsiccatum & cum potu exhibitum, ex regno minerali martialia, cinnabarim, saturni saccharum, calcem & tincturam lunæ præ ceteris commendari. Verum enim vero, ut remedia hæc singulalia ex toto haud rejicimus, sed nonnullorum potius usum meliori explorationi committendum volumus; id tamen adseverare non dubitamus, parum ab iisdem solis expectandum esse emolumenti, nisi prius causis morborum tam remotioribus quam proximis corrigendis & abigendis per supra allata remedia generalia rite consultum prospectumque fuerit.

§. XX.

Specificum R. veris. Dantur, præter jam dicta simplicia, varia adhuc ex ipsis artificiose parata composita, quæ ob specificam virtutem suam summis prædicantur elogiis, ad quorum censum inprimis pertinet illud a RIVERO contra maniam tantopere celebratum remedium, quod ipse pro arcano & gentilitio habere consuevit atque hoc modo paratur: Recipe sol. melissæ manipulum unum. Incidantur in spiritus vini uncis quatuor. Dein adde margaritarum præparat. drachmam dimidiam. Misce detur ad duo cochlearia. Quod quidem medicamentum, si ex æquo æstimem, non prorsus damnandum judico. Et licet ipse genuinam ejus virtutem usu non exploraverim, in ea ramen certo respectu assignanda nullus dubito, maxime quum multos olim maniacos a pastore quodam in pago Vinatienfi degente, qui illud frequentius adhibuit, sanatos noverim.

§. XXI.

Decoctum nigricans Brunsvicensium. Probe dein animadvertendum esse arbitror, celebrem Brunsvicensium Medicum decocto quodam nigro, schmarzer Rarren Zrand vocato, quod, ut pharmacopæus mihi retulit, ex san-

guine asinino cum aqua melissæ & aceto vini cocto paravit, haud infelici successu usum fuisse frequentissime. Neque ego hoc remedii genus inutile censerem; siquidem præter virtutem sedativam, cujus propter sanguinem animantis particeps est, insignem etiam ab aceto vini discutientem ac resolventem obtinet efficaciam.

§. XXII.

Laudatissima porro virtutis esse creditur B. Michaelis decoctum & essentia ex anagallide mare, qui phoeniceo colore splendet, parata; quæ bina remedia mille experimentis in melancholico & manjaco delirio a se probata esse adferit, de quorum tamen fide nondum satis mihi constare profiteor. Pulverem vero, qui a Dno CHARRAS in Pharmacop. Reg. descriptus & contra insaniam a morfu canis rabidi ceu specificum commendatus ex melissa, verbenæ, absinthio, artemisia, plantagine, ruta componitur, tum ob virtutem, qua gaudet, stagnantes humores discutendi, tum solidas partes roborandi non omni effectu destitutum arbitramur.

§. XXIII.

Ex chymicis medicaminibus spectant huc quoque flores antimonii, quorum usum plurimi Medicorum commendant, ad experientiam audacter provocantes. Cui nec nostra contradicit observatio. Quodsi enim tenaces, visceridi & biliosi in duodeno stabulantes humores vomitu evocandi sunt, flores isti, qui præ aliis emeticis antimonialibus blando quodam & anodynæ virtutis sulphure pollent, egregium pollicentur fructum. De iis, quæ opium ingreditur antidotis, quorum multæ magnæque apud Auctores laudes extant, infra plura dicemus.

§. XXIV.

Mihi denique si ullum remedium ceu specificum, id est, quod singulari quodam & præcipuo effectu multoties misse comprobavit, in hisce mentis affectibus tum præcavendis, tum abigendis commendare licet, nec certius nec efficacius.

efficacius decenti & ad vires corporis instituta exercitatione novi. Nam, modo liquidum in sanguine non deficiat, hoc remedium viscidos humores resolvendo liberioreque sanguinis per omnia vasa circuitum promovendo corpus ab impuris sordibus per auctam transpirationem liberat, obstructions referat, adeoque omnibus aliis summe commendatis remediis antecellit longissime.

CURA PRÆSERVATORIA.

§. I.

*Præservatori
infervi-
unt san-
guinis
evacu-
tiones.*

QUum tutius factuque proclivius sit morbos præcavere aut recurrentes eorum incurfus avertere, quam præsentis medela ad sanitatem reducere; in aprico esse arbitror, quanti ad Medici pariter ac ægroti commodum interfit, curam præservatoriam probe intelligere, quæ sequentibus continetur momentis: Primo omnium necesse est, ut sanguinis abundantia habeatur ratio, quæ tempestiva, præsertim circa solstitia & æquinoctia consueta venæ sectione, vel salutaribus per hæmorrhoidales & uterine venas evacuationibus promotis, aut, si cohibita fuerint, revocatis minuenda erit. Ante vero quam venæ suscipitur incisio, valde utile est, primas vias a vitioforum humorum colluvie leniori medicamento deplere. Tali enim ratione post sectam venam sanguinis per universam corpus distributio longe erit expeditior, ut per transpirationem depurari melius possit.

§. II.

*Affectum
animi
modera-
tio.*

Præter hæc inter optima remedia præservantia prudens affectuum animi moderatio referenda est, quæ facile obtinebitur, si nobis ipsi non adeo indulgemus. Absint itaque stolidæ desideria, quæ mentem ullo modo turbare aut speculationibus anxisque præfigurationibus occasionem suggerere possunt; omnes etiam nimia & uni rei infixa cogitationes æque ac profun-

diores studiorum causa susceptæ meditationes sedulo vitentur, venus sit parcissima & denique remota solitudine animus jucundo & amico reficiatur consortio.

§. III.

Neque tutum est, ab omni cibo im-
Pleni
pleri, sed talem fere eligere, qui nec
ratio
concoctu difficilis nec ventriculo sua mole gravis est. Vitare hinc oportet carnes infumatas, suillas, bubulas, conchilia, pisces cœnosos omniaque vaporosa & cibos quoque cum cepis & allio paratos, utpote quæ singula ventriculum onerando crassumque ingignendo sanguinem mirum nocent. Ante omnia vero corpori quantum indiget, non quantum cupit impendendum est. A nimia enim voracitate, ad quam propter exundantem acidum in prima regione progeniem admodum proclives sunt melancholici, non leve redundare damnum observamus.

§. IV.

Potus quoque habendus est delectus,
*Conve-
niens po-
tius.*
liquidem non omnis omnibus deprehenditur proficiuus. In genere tamen notari velim, leviolem semper, ut cerevisiam secundariam, vel puram aquam frigidam esse eligendam. Inter vina modicus vini albi & non adeo subtilis, ut Mosellani haustus sub epulis melancholicis omnino concedatur, utpote qui animi corporisque vires recreando mores ad hilaritatem traducit. Dulcia vero & potentia vina, qualia sunt Hungarica, Italica & Gallica. Sect. dicta tum melancholicis tum maniacis nunquam non annotavi insensissimæ. Nihil autem fere magis officit & ad mania genefin contribuit, ac si post graviolem iracundiæ affectum ejusmodi spirituosus, vel etiam frigidus potus in copia ingurgitantur; quapropter, ut omnes de salute sua solliciti ea tempestate ab iisdem se abstineant, sincere monemus.

§. V.

In eodem cum alimentis pretio habetur ea quæ nostro ævo increbuit tabaci fumigatio, cujus nimium & per-
*Tabaci
usus ma-
deratus*
petuum.

petuum quasi usum, qui digestionem inimicus spissos humores ingenerat eosque in orgasmum facile abripit, ex toto improbamus; cum e contrario consuetum & moderatum, ad alvum lubricam servandam, recte concedendum arbitremur.

§. VI.

*Motus
corporis.*

Denique præservandi sine summo per se commendant aeris mutationes & præsertim a regionibus nimis calidis vel frigidis ad temperatiores susceptæ peregrinationes. Hæ ipsæ enim non modo erroneis perversisque ideis emendandis apprime sunt idoneæ, verum etiam motus, qui per vecturam instituitur, viscerum obstructions impediendo æquabilem sanguinis per omne corpus cursum servat utilissime.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES
PRACTICÆ.

§. I.

*Cautela
circa cu-
rationē
februm
acutarū.*

QUUM ex acutis febribus iisq; præsertim biliosis cum phrenitide junctis per opiata & nimis refrigerantia perperam sanatis maniam haud raro subortam observaverim, boni omnino circumspēctique Medici esse reor, non modo febres ejusmodi cholicas rationali & prudenti tractare methodo, verum etiam, ubi inclinata jam in melius valetudo est, exactam vivendi rationem cum convenienti affectuum regimine præscribere; alioquin ex phrenitide facilis ad delirium chronicum fit transitus. Similem cautionem postulant febres intermittentes contumaciores; siquidem ab iisdem per iteratas sanguinis missiones vel acres sæpiusque repetitas alvi evacuationes male tractatis, aut per adstringentia & opiata nimis cito cohibitis melancholiam hypochondriacam & exinde ipsum furorem concitatum fuisse constat. Sedulo itaque monendi sunt Medici, ut ab empiricis istis & indignis curationibus abstineant, ne

forte gravissimorum horum affectuum causa dici haberique possint.

§. II.

Venæ sectio licet præstantissima in deliriis utilitatis sit; multum tamen pro corporum varietate ratione loci, quantitatis & temporis debet variari. Ita, quando maniacus furor plethorica, cholericæ & in ætatis vigore constituta corripit subjecta, sanguinis iterata missio, frequentiori per correctum elleborismum purgatione interposita, minus nocet, maxime si postea cardiacis, roborantibus & anodynis sedativis viribus reficiendis prospiciamus. Ubi contra per diuturnam inediam assiduasque vigilias & continuam corporis evacuationem furiosi viribus & humoribus temperatis exhausti fuerunt, ideoque nutrientibus magis & blandis analepticis opus habent, sanguinis detractio in majorem incidunt debilitatem.

§. III.

Quam superiori §. V. curat: præscripsimus convenientem venæ sectionis administrationem, hic loci minus censemus repetendam. De V. Sione tamen in fronte hæc habeo quæ moneam: eandem scilicet in paroxysmo, ubi propter spasticam inferiorum partium strictionem sanguinis ad caput directus est impetus, nunquam utilem, sed ob majorem humorum attractionem magis esse noxiam; e contrario vero tutius rectiusque adornari, quum aut primæ viæ ab impuris sordibus probe sint liberatæ, aut si spasmo quiescente mali notabilis facta fuerit remissio. Docuit me utilissimam hanc cautelam tentata simili remedio hæmicranie curatio, in qua eandem venam plus quam decies infelici admodum eventu novi incisam. Hoc in passu ex antiquioribus Medicis consentientem habeo CELSUM, cujus lib. 18. de curatione deliriorum hæc notatu digna est animadversio: *Remedia adhibere, ubi maxime furor urget, supervacuum est: simul enim febris quoque incrementum. Tum itaque nihil nisi continendus* *ager*

ager est; ubi vero res patitur festinan-
ter subveniendum est. Asclepiades
perinde esse dixit, his sanguinem mit-
ti, ac si trucidentur, hanc rationem
secutus: quod neque insania esset, ni-
si cum febre intenta; neque sanguis,
nisi in remissione ejus, recte mittere-
tur.

§. IV.

*Circa
alimen-
ta &
pharma-
ca nimis
commo-
ventia.* Quum, gravissimo teste HIPPO-
CRATE *Sect. 6. aph. 56.* melancholia
laborantibus periculosa ad cerebrum
fiant metastases, quas apoplexia, epi-
lepsia, cæcitas, aut ipsa mania sequi-
tur; omnis profecto cura adhibenda
est, ut ne perversi ejusmodi motus
translatorii seu feriales sanguinis ad ca-
put congestiones procurentur, quale
quid fieri maxime solet ab acerbis ani-
mi perturbationibus, aut largiori vini
potentis inter dies caniculares potatio-
ne, vel denique omni medela, quæ
liquida nimium exagitando vires de-
primere valet.

§. V.

*Circa
purgan-
tia.* Maxime vero omnium talem no-
xam fortiora inferunt purgantia, ut-
pote quæ intestina ad majores spasmos
proritando sanguinem ad superiora
magis propellunt. Quæ cum ita sint,
de purgationibus rite instituendis au-
rea tenenda est regula MESUES, quæ
ita se habet: *in ægritudinibus melan-
cholicis non bis, non semel, sed per
intervalla facienda est evacuatio ita
temperata, ut natura regat evacuatio-
nem, non evacuatio naturam.* Præstat
tamen semper alvum lubricam servare,
& si non respondet sollicitanda est vel
elystere, vel singulis septimanis leniori
evacuante.

§. VI.

*Circa
deliria
ex insa-
no atropi-
a.* Ubi ex infano amore virgines nubi-
les & maturæ viro insaniunt, conju-
gium efficacissimum præstat auxilium;
cujus incomparabilem ad componen-
dum furorem virtutem & ratio confir-
mat & sua jam ætate rectissime agno-
vit HIPPOCRATES, qui ideo virgi-
nes quam citissime viris cohabitare ju-
bet, si enim, inquit, conceperint,

sane fiunt. Id quod ego ipse experien-
tiæ conforme habere nullus dubito.

§. VII.

Si quando furor a morsu maniaci, *Ex mor-
su ma-
niaci,
vel can-
is ra-
bidi.* vel canis rabidi, ut talia exempla pro-
stant, suboritur, non fidendum est
specificis illis, a GALENO, AE-
TIO, RUFFO tantopere laudatis ex-
ternis, canceris combustis, seu cineri-
bus cum theriaca & radice cynosbatis,
licheni cinereo terrestri, jecori rabiosi
canis exterius applicato, sed loco do-
lenti, profunda scarificatione præmis-
sa, magnam cucurbitam apponere,
vel ferro ignito fatis profunde partem
affectam inurere & tum suppuratio-
nem promovere præstat.

§. VIII.

Quum delirio affectus a foeda scabie *Circa
fonticu-
los.* elephantiasin quasi æmulante insigne
sæpius levamen percepisse & maniam
post ulcera in inferioribus locis curata
subortam trepanatione solutam fuisse
certa experientiæ fide constat; fonticu-
los & ulcera in tali casu circa spinam
dorsi ferro inurere haud supervaca-
neum esse arbitramur.

§. IX.

Vesicatoria in curanda mania parum *Circa
vesicæ
tia.* vel nihil valent sed malum potius ex-
asperant. Cantharidum quippe sales
caustici per poros in sanguinem delati
majorem nervos membranis & ipsi
quoque duræ matri stimulum impin-
gendo sanguinis crassi & biliosi per ca-
put & universum corpus motum spasti-
ca strictura augent; cum potius medi-
camenta, quæ ob blandam anodyniam
& antispasmodicam virtutem intensio-
res nervosarum partium constrictiones
demulcendi effrenemque humorum
motum refrenandi vi pollent, in usum
vocari debeant.

§. X.

Licet vero remedia hæc sedativa *Circa
anody-
na, ma-
ninc
vero
opiata
& narco-
tica.* & anodyna in maniaco furore compe-
scendo effectum se exerant satis egre-
gio, neutiquam tamen eo proceden-
dum audaciæ est, ut, quæ suspectæ
admodum fidei sunt, opiata & narcoti-
ca ad hanc classem referre & propinare
veli-

velimus; hæc quippe fibras ac membranas nervosas, præsertim quæ in cerebro sunt, stupefaciendo maniacos quidem insultus levant atque minuunt, sed majorem & dementia & fatuitatem inferendo in aliud sæpe extremum ægros præcipitant. Multo magis, si quid ab anodynis sperandum auxilii est, ea sunt seligenda, quæ in malo epileptico, cujus formalis ratio in vehementi duræ matris spasmò consistit, opitulantur, ad quæ pertinent maxime castoreum, rasura unguis, alcis, cranii humani, cornu cervi philolæ præp. radix & semen pœoniæ, pulvis noster antepilepticus, rad. valerianæ, liquor anodynus mineralis, aqua floril. convallium, tilia, primula veris &c. Quibus omnibus ceu securis & usu satis probatis remediis tuto fidem habere possumus.

§. XI.

Clyca. delirio. ex. abs. scissa plica Po. sonica. a. In Polonia ex abscessu imprudenter plica non modo graves capitis morbos, sed nonnunquam etiam ipsam concitatam fuisse maniam cognovimus. Quod vero si incidit, mirum commendari solet decoctum musci clavati, quo caput bis quotidie lavetur. Ita enim futurum esse dicunt, ut brevi illa rursus erumpat. Linimenti musci clavati huic scopo utilissimi descriptionem qui expetit, evolvat M. N. C. Dec. Lann. II. abs. 54. ubi inveniet.

§. XII.

Quæ. in phrenitide præstet in interna. In phrenitide, quæ quasi duræ meningis febris particularis est, in qua ejus tonus elasticus ac systole valde aucta motum sanguinis & fluidi nervei celerrimum & tumultuosum efficit, præter interna nitrosa & blanda anodyna externe animalia, ut gallinæ vel columbæ per medium discissæ capitique raso applicatæ non sine singulari fructu esse deprehenduntur, utpote blandæ exhalationes & anathimiasas fibras nimis strictas relaxando ad tonum motumque naturalem restituendum plurimum conferunt.

ENARRATIONES
MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Delirio. maniaci. ab ira excitatum. V Ir quinquaginta annorum, sanguine plenus, a prima statim adolescentia largiori vini potui adsuetus, per sedecim & plures annos, quibus Italiam Galliamque peragravit, bis quotannis venam secundam præbuit. At vero Germaniam redux hoc consuetum evacuationis genus omisit, sæpiusque vinum adustum, quod cum tabaci fumo in deliciis habebat, ad ebrietatem usque ingurgitavit. Aliquot abhinc mensibus eiaplis gravi percellabatur iracundia, quam crebri vomitus cum larga diarrhœa & inappetentia juncti sequebantur. Brevi post somno frui observabatur, turbulento anxiiisque insomniis interrupto, imo haud obscure furoris signa tum vultu tum gestibus exprimebat: mox enim tristitia & mœrore affectus omne hominum consortium fugiebat, mox in hilaritatem effusus præter consuetudinem erat affabilis, multa sine ordine inconcinna garriens. Neque tamen hoc mentis alienatæ vitium diutius inhaeret, sed leviter iterum transiit, vix infantiæ vestigia relinquens: siquidem noster intermissionis tempore omnibus rite fungii officiis cum mentis alacritate valet, atque sanctissima loquitur, ut nihil in sermone familiari infantiæ in ipso observetur. Sed, quum vel levissima accedente animi perturbatione, ad quam summe proclivis est, vel errore aliquo in diatri commisso ex facili redeat, neque vanum exinde gravioris & permanentis delirii timorem incurere videatur, meum amici implorarunt auxilium.

EPICRISIS CUM
CONSILIO.

Quanta animi affectuum in motus corporis nostri tam fluidarum quam solidarum.

lidarum partium sit potentia, vel ex solo præcedenti casu adparere arbitror. Sicuti autem præcipua iracundiæ in ductus biliarios efficacia nunquam non deprehenditur: ita nihil dubii est, quin præternaturali harum partium nervosarum constrictione biliosus humor in intestina effusus hæc ipsa ad spasmos sollicitaverit; quorum vi sanguis crassus ad caput & debile cerebrum ad pulsus ibi difficulter transit variisque inanes & erroneas menti ideas impressit. Neque parum profecto ad pessimum hunc affectum ingenerandum contribuit immoderatus calidiorum potuum usus, utpote qui insigni systema nervorum maximeque cerebrum debilitandi vi pollent & haud raro vel unice, sine longa aliarum causarum serie prægresso ejusmodi mentis morbos producant. Quod autem ad peculiarem affectus nostri genus attinet, ipsum pro furore leviori periodico recte omnino habere licebit, propterea quod per intervalla tantum adgreditur breviusque terminatur, neque magnam memoriæ imbecillitatem aut sensuum insignem depravationem comitem habet & ipsam quoque curationem facilius recipit, quam sequenti ratione adornavimus: Primo omnium æquali sanguinis per universum corpus distributioni ejusque a capite derivationi prospicientes consulimus, ut æger quotidie cubitum iturus pediluvii uteretur tepidis ex aqua fluviali & tritici fursuribus paratis & quamprimum cruori per venam in pede sectam, aut hirudinibus ano adpositis liberum permittat exitum, unde statim melius habere cœpit. Deinde mixturam ex essent. succini, tinctura tartari & antimon. acris constam ex infuso theiformi, quod herbas floresque roborantes ac antispasmodicas, tiliæ, melissæ, lilior. convallium, sambuci, anthos, chamæmeli &c. habebat, singulis diebus mane ad 40. guttas capiendam suavisimus. Tum quoque pulveres leniter diaphoretici & antispasmodici, ex pulv. Marchionis, succino præp. cin-

nabari, nitro purif. & pauxillo theriacæ coel. compositi, ante cubitum ex usu fuerunt. Denique, quum maximum in ejusmodi morbis curandis momentum in justo affectuum moderamine & accuratori rerum non naturalium usu contineatur, primo ingrata & excitandis adversis ideis opportuna objecta remove, tum vero a cibis salitis, acribus & nimium conditis abstinerere, corpus maximeque pedes contra frigoris injuriam munire & calidiores sanitati insensibilissimos potus cane pejus & angue fugere serio iussimus. Quibus per aliquot menses probe observatis id per Dei gratiam obtinui-
mus, ut animo successu temporis ad se redeunte æger a furibundis paroxysmis immunis plane relinqueretur.

OBSERVATIO II.

Vir ecclesiastico munere fungens, ^{Affectus} annorum triginta septem, staturæ ^{melan-} mediocris corporisque macilenti, sed ^{cholico-} multis vasis sanguineis instructi, patre ^{manico} natus hypochondriaco & ad melancholiam ^{hypochd.} admodum prono, per multos jam annos hæmorrhoidum fluxum singulis fere mensibus revertentem expertus bene admodum valuit. At quum studiis nimium intentus profundius meditationibus, neglecto corporis motu, plus justo indulgisset, easque ad seram usque noctem nudatis pedibus protraxisset, concurrentibus simul curis domesticis, salutaris hæc excretio sensim imminutio facta penitus tandem desiit. Non multo igitur post symptomata accesserunt hypochondriaca, quæ ructibus, flatulentis, molestisque imi ventris distensionibus & torminibus coli dolores æmulantibus cruciabant. Sed quod pessimum erat, ipsa quoque mens magis quam antea videbatur affecta; siquidem perpetuo nunc morerebat, ab exigua vel nulla plane causa meticulosus expavecebat & singulis diffidens omne fugiebat confortium: quæ mentis mala brevi intervallo tanta capiebant incrementa, ut

ut æger noctu insomniis agitari, vitæ insidias timere, manus cum gemitibus complicare, alte mox vociferare & sermonem continuum sine nexu movere, mox cogitandum & quasi elinguem obmutescere inciperet. Neque tamen sine intermissione perpetuo ita furit, sed malum ex parte minuitur atque tum prægressa frigoris sensatione pulsque paulatim celeriori vehementiorique reddito recedit. Medici varia præscripserunt medicamina nitrosa, electuaria, confectiones tandemque binæ circiter sanguinis uncia fuerunt detractæ, sed sine singulari levamine.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Docet nos hæc observatio, ex affectione hypochondriaca melancholiam, ex melancholia maniam oriri, omniaque hæc mala ex sola hæmorrhoidum suppressione suam repetere posse originem. Ego consultus cum pulsum durum & plenum, urinam aquosam & tenuem, somnum inquietum multisque stipatum insomniis deprehenderem, atque graves sub costis spuriis tensiones pressorias & anxietates præcordiales cum pertinacissima alvi obstructione urgere comperirem, a leni evacuatione curam inchoandam ratus potiunculam ordinavi mannatam & rhabarbarinam, denuoque sanguinem ex altera pedum vena tusa detrahendum & pediluvia ex furfuribus triticeis, sapone veneto & aqua fluviali parata ante decubitus adhibenda jussi. Inter reliqua, quæ opem tulerunt, præsidia fuerunt pilulæ nostræ balsamicæ bis in hebdomade sumendæ atque pulvis ex lapidum cancrorum, tartari vitriolati, cremoris tartari, nitri purif. ana drachmis duabus, cinnabaris rite præpar. drachma dimidia, olei cymini guttis sex compositus, qui una cum liquoris anodyn. mineralis viginti guttulis ex aquæ fontanæ uncis octo alternis diebus propinari debuit. Dein quoque infusum Theiforme ex herba veron. sum-

mitat. millefolii & radice glyzyrrhizæ confectum ad aliquot patellas mane sorbillandum suasi. Pro potu ordinario decoctum chinæ & cichorei cum passulis substitui, & ad promovendam digestionem elixirium nostrum viscerale balsamicum inter epulas, quas parciores esse injunxi, adsumendum commendavi. Gravate quidem hæc omnia noster admittebat, iis tamen paulatim adsumtis flatuum bona pars ructibus multis & sonoris discussa fuit, angustiaque cum mentis furore sedari cœpit & aliqua hæmorrhoidum excretio apparere, quæ demum fonte Egrano insequenti veris tempore cum iusto regimine potato ex voto rediit, adeoque corporis animique integritati nostrum reddidit. Ad præcavendas tamen recidivas commendatarum medicinarum usum diutius protrahi jussi.

OBSERVATIO III.

Vir quadraginta annos natus, natione Judæus, complexionis melan-^{Melan-}cholicæ-cholicæ, multis laboribus^{cholici} cum meditatione ac vita sedentaria^{hypocholici} junctis diu vacavit, sed nihil inde incommodi perferens. Aliquot autem ab^{hinc} mensibus cum de inopinato filii^{obitu} obitu certior factus insigni mentis perturbatione sollicitaretur, mox mœroribus magis magisque indulgere, circa præcordia angere, hominumque conversationem fugere cœpit. Stipabantur hæc mala continua pedum refrigeratione, somnoque inquieto & minus reficienti, nec non pertinaci obstructione alvi, quam nonnisi sexto septimove die rite deponebat. Quumque ita adstrictus toros sex constitisset menses, & denuo vehementi percelleretur terrore, ipsa maniaca invasit rabies, qua tantopere furebat & in obvios quoscunque irruebat, ut vinculis constringi debuerit. Cui malo licet suppetias ferre amici voluerint, nulla tamen alimenta nedum medicamenta adsumsit. Nihilominus vena brachii & frontis coactè incisa insigniter profuit.

fuit : siquidem inde mens efferata paulo quietior reddita ad tristes cogitationes pristinaeque melancholiae ægritudinem rediit . Hanc contra dein variis pugnatum est remediis , thermæ quoque Carolinæ potatæ alvum egregie duxerunt , sed malo præterea vix quicquam detraxerunt . Ego igitur in consilium adscitus hanc præscripsi medendi methodum . Primo fontem Selteranum , addita ad mensuram salis Carolinarum drachma una , per aliquot hebdomadam spatium bibendum suavisimus . Vim ventriculi concoctricem roborare studuimus elixirio nostro viscerali temperate balsamico , quod ad 70. vel 80. guttulas inter epulas porreximus . Nec omissa sunt pediluvia , quibus alternis diebus ante cubitum æger pedes ad furas usque immittere debuit . Denique singularem præstiterunt opem pulveres leniter temperantes nervinis speciebus nupti ante lecti introitum exhibiti . Potui dedimus decoctum , cuius hæc erat formula . Recipe Rasuræ cornu cervi , radicis scorzonerae ana uncias duas , cremoris tartari drachmas tres . Coquantur in aquæ simplicis mensuris quatuor : adde syrupi acetositis citri uncias duas . Præterea , ut abstinere ab omnibus cibis fumo induratis , acribus & flatulentis ; e contrario autem tenuioribus cum aperientibus herbis paratis jusculis , interposito vini generosi haustu sedulus uteretur , corpusque frequentius moveret , imperavimus . Quibus remediis per aliquot tempus ita continuatis optime convaluit .

E P I C R I S I S .

Ex præcedente morbi historia satis perspicue apparet , quanta apud melancholico hypochondriacos , qui vitam agunt sedentariam & umbratilem nimiumque mentis fatigationibus indulgent , ad producendum furorem in ipsis animi affectibus , maxime vero subitaneo mœrore & hunc superveniente vehementi terrore vis sit atque potentia , quantaque opus sit cautione

& prudentia , ut ejusmodi hominibus , ubi jam melancholia cum malo hypochondriaco juncta variis se signis prodit , omnis graviorum animi perturbationum subtrahatur occasio . Docemur quoque ex hoc casu egregie , melancholiam & maniam alternatim procedere , ita ut ex uno malo ad alterum facillimus fiat transitus .

OBSERVATIO IV.

Nobilioris generis femina , vix trigimum ætatis annum transgressa , ^{Delitit mania cum peridiotia} temperamenti sanguineo-melancholici , ob adversos quosdam a fratre sibi illatos casus , in impensam incidit , postquam vix utero conceperat , animi tristitiam ; ad quam propulsandam quum haud modicum spiritus vini haustum frequentius adsumeret , accidit , ut non multo post in ipsum maniacum furorem abrepta vehementissime insaniret ; siquidem a nemine lacecita graviter subinde irascebatur , adstantes saliva conspurcabat , vestes dilacerabat , nec uno consistere loco poterat , quin miris se modis jactans corpus spectaculo exponeret . Et sic habebat primis graviditatis mensibus ; quum vero ad dimidium gestationis tempus pervenisset , rabie paulatim remittente perfecte ad se redit & statim tempore felicem exclusit partum . Lochia quoque dein rite fluxerunt , nec quicquam , uti solet , molestiæ puerperium reliquit ; nisi quod post hæc suspectum valetudinis statum menstruæ purgationes retentæ portenderent , quas tamen quum Medici falsa novæ imprægnationis specie decepti promovere dubitarent , factum prohi! dolor est , ut fera iterum rabies animum occuparet . Varia hinc inde præscripta remedia purgantia , temperantia , specifica nihil attulerunt opis ; quare ut consilio & auxilio ego succurrerem per litteras amici me rogarunt .

EPICRISIS CUM
CONSILIO.

In præmissa morbi historia id maxime debet animadverti, delirium ultimis graviditatis mensibus sponte evanuisse, partu vero excluso iterum rediisse. Cujus rei ratio ita me judice, debet explicari. Quo magis foetus in utero mole sua crescit, eo plus opus habet nutrimenti; hinc major sanguinis quantitas ad uterum confluit, quæ edito partu reliquis corporis partibus denuo impertitur. Quum vero in nostra ægrotâ mensium accesserit retardatio, non modo sanguis copia increvit, sed & valde spissus & ad trajiciendum tenuissimos canaliculos ineptissimus evasit; unde facile potuit in primis viis & circa uteri regionem spastica strictura oriri, qua cruor ille tenax ad debile caput delatus rationis usum denuo turbavit. Quod ad curationem attingere, eo potissimum respiciendum putavi, ut sanguinis circuitus per totum corpus, maximeque per uterum suæ restitueretur libertati. Quo fine primo suasi, ut ante decubitus temperatiora adhibeantur pediluvia, dein per mensis circiter dimensum fontes Egrani decenti cum regimine & interpositis stomachicis medicamentis tepide bibantur; circa tempus vero, quo alias ex utero ferri suevit menstrua purgatio, per aliquot dies ante lecti introitum dosis capiatur pilularum balsamicarum, & sequente die mane drachma una salis aperitivi, ex lapid. cancrorum, tartaro vitriolato & nitro compositi, superbibendo vascula quædam infusi theiformis ex floribus nervinis & antispasmodicis tiliæ, primulæ veris, anthos & citri corticibus conflatum. Qua methodo id per Dei gratiam acquisivimus, ut ægra a malo suo sensim paullatimque liberata nunc integerrime vivat.

OBSERVATIO V.

Femina annum agens secundum & quadragesimum, temperamenti melancholico cholerici, animique a natura ad tristitiam valde dispositi, nunquam a viro grâvida, sub regulari & ordinato mensium successu illibatam semper præ se tulit valetudinem. Interim, quum odioso soceræ convictu per aliquod tempus uti debuerit, plena inde luctus & mœroris, nulla vel sane levissima data causa, sæpius acerbis profundere lacrimas cœpit, donec dein inter ipsum mensium fluxum post graviolem iracundiæ affectum delirium accessit maniacum, quod totas sex hebdomadas inhærebat. Abhinc triste hoc malum singulis sex septemve mensibus elapsis recrudescens has notas habet pænuncias: sentit ægra circa tempus cum menstrua recurrit periodus pressorium in pectore dextroque hypochondrio dolorem capitis dentiumque membranas in consensum rapientem; somnus imminuitur, & nunquam non vexant conatus vomendi, modo irriti, modo ipsi vomitus materiam, quæ aquæ spumosa & pituitæ flavæ similis est, eructantes: fluxu demum præsentem ipse adoritur paroxysmus, qui variam ludit scenam. Mox enim dementata cantilenis & tripudio exultans in cachinnos erumpit, miroque verborum flumine delira profert; mox tristis demisso capite solam terram inspicies diu obmutescit; mox ab omni cibo potuque abhorret, mox collecto paullum animo de magna siti conqueritur, imo nonnunquam tanta insanit vehementia, ut, nisi vi suorum cohibita, sibi aliisque manus sit illatura. Somnus præterea, qui admodum parcus est, terrificis turbatur insomniis, alvus est adstrictissima, nonnisi tertio quartove die dura scyballa difficiliore expressione reddens, arteriæ exploratæ admotas manus validissimo celerrimoque feriunt pulsu, & quod notari meretur, delirii post ali-

aliquot dierum intervallum circa vespertinum tempus semper graviore solent essent esse accessiones, quæ ægra per extremorum refrigerationes, per dolores universi corporis tensivos & maculas sublividas in brachiis pedibusque subinde obvias præsentit. Ubi finita morbi periodo mens efferata ad se rediit, præter languores omnes artus occupantes nulla rationis memoriæque labes per integrum intermissionis spatium animadvertitur. Requisiti Medici pugnarunt vomitoriis, purgantibus, V.Snibus, foteriis quoque fontibus Egranis, sed parum inde misera percepit utilitatis, nisi quod horum usu delirium serius paulo redierit. Ego igitur consultus quum maximum curationis momentum in præcavendis ferilibus recidivis situm esse deprehenderem, primo omnium mentis tranquillitatem, rectamque vivendi rationem in hunc modum instituendam præcepi, ut ægra corpus frequentius, quam antea sub serena tempestate moderato exercitio moveat, parviorique & leviori victu utens potui ordinario decoctum hordei excorticati, C. Cervi raspati, cum pauxillo corticum citri vel cinnamomi substituatur. Ad temperandam humorum acrimoniam infusum theiforme ex herba melissæ, floribus tilia & pauxillo cort. citri confectum mane bibendum suasi. Nec ego deinceps irritum aquarum mineralium effectum fore arbitratus, denuo per aliquot hebdomadam decursum fontem Egranum vel Schwalbacensem mane calide bibendam, atque balnea temperate calida ante decubitum applicanda summopere commendavi, quæ etiam circa instans mensium tempus, interposito pilularum balsamicarum usu, locum habere possent. Denique tam præservandi quam curandi fine egregiam præstitit opem mixtura quædam ex liquoris anodynæ drachmis duabus, essent. castorei drachma una & spiritus salis ammoniaci drachma dimidia composita, quam in paroxysmo pariter ac extra ipsum sub lunæ mutationi-

bus pondere XL. guttularum bis de die vel solam vel cum pulvere antispasmodico ex aqua liliorum convall. sine vino parata exhiberi iussi. Pulveris hæc fuit formula: Recipe Pulveris Marchion. C.C. philol. præp. ana drachmas duas, nitri purif. drachmam unam cum dimidia, succin. præp. drachm. unam, cinnabaris scrupulum. Alvum denique victu potius lubricante aut passulis rhabbarbarinis, quam fortioribus purgantibus apertam servandam imperavi, adeoque Dei gratia effeci, ut paroxysmi rariores & mitiores accesserint. Nec dubitamus fore, ut sub horum remedium usu diutius protracto, ægra a misero malo liberetur omnino.

E P I C R I S I S.

Ex hac observatione illud notatu dignum occurrit, quod inter ipsum mensium fluxum, post vehementem iræ affectum delirii facta sit accessio: utpote experientia sapius me docuit, graves animi perturbationes ante, sub & post menstruum fluxionem obortas pessimas passiones, imo deliria quoque, si caput natura debile existit, producere. Porro notabile est, quod recidivæ semper cum periodis mensuis in scenam prodierint. Nam tota natura sexus feminini circa mensium fluxum ingentem patitur mutationem, dum motus vitales ad exteriora seu corporis peripheriam tendentes per spasticas stricturas ad interiora potius convertuntur, ut exinde totus sanguinis circulus inæqualis, & improporcionatus redditus, ad supernas & internas partes impetuose ruat; unde ingentium symptomatum origo. Quapropter, si in feminis deliria, vel ipsorum paroxysmos avertere velit medicus, necesse est, ut ad periodum mensium reflectat & circa id temporis opportuna remedia, quæ sanguinis circulum æqualem efficiunt & spasticas stricturas consopiant, ut fere sunt balnea tēperata & blanda diaphoretica cum nitrosis & antispasmodicis remixta, in usum trahat.

OBSERVATIO VI.

*Furor
melan-
cholicus
mania-
cus.*

Militiæ præfectus, quadraginta & aliquot annorum, staturæ valde proceræ, sanguineo cholericus ex familia prognatus, in qua plures mentis quadam alienatione laborarunt; a prima adolescentia strenuæ computationibus interfuit & vinum ad ebrietatem usque larga in quantitate ingurgitavit. Sed nihilominus bene valuit; jam vero dimidium effluxit anni, quum ob præmaturum uxoris formosæ obitum in summam conjiceretur tristitiam, ut nullo admissio solamine omnem cibum recusaret & in somnis multas noctes transigeret. Subsequebatur perfecta mentis abalienatio, interdum cum summo furore, qui levi ex causâ irritabatur, conjuncta, ita ut æger in vinculis contineri deberet. Amisso per venæ sectionem, ter intra mensem instituta, multo sanguine & datis nitro- sis hic furor quidem remittebat, sed nunquam penitus cessabat. Missus ad me consilii causâ conquerebatur de pertinaci alvi obstructione & assidua vigilia, valde confusa sine ordine gariens, facies erat rubicunda & sanguine turgida. Ordinavi pediluvia temperata singulis diebus ante decubitus adhibenda & pulveres nitrosos aliquoties de die sumendos. Ad alvum apertam servandam præscripsi potionem mannatam & ut sæpius æger mane lac recens multum biberet. Loco potus ordinarii commendavi aquam puram fontanam, & capiti imponendum suavis epithema, quod aquæ rosarum, acetæ rosarum uncias duas, nitri purificati drachmas duas, & olei ligni rhodii guttas XII. habebat, tam felici eventu, ut intra mensis spatium æger perfecte convalesceret.

EPICRISIS.

Docet inprimis hic casus, quantum in hominum animis corporibusque sibi vindicet mœroris affectus, ob sum-

mum rei dilectæ desiderium in nobis obortus, ita prorsus, ut inde in insaniam ducantur homines, satis alioquin sani & mentis compotes. Quod quidem eo facilius evenire deprehendimus, si quis a parentibus natus est melancholicis, vel ipsa mania correptis. Sicut enim, experientia teste, morbi, quibus parentes conflantur, plerumque traducuntur ad liberos; ita nihil dubii est, quin noster ægrotus naturalem quandam per nativitatem obtinuerit cerebri debilitatem, & ad mentis morbos dispositionem, qua præsentem facile fieri potuit, ut data occasione, quæ in hoc casu diuturnus luctus fuit, in ipsam mentis alienationem inciderit. Neque parum profecto ad capitis debilitatem contribuit potuum spirituosorum abusus, quibus nihil est ad inferendam insaniam potentius. In curatione eo potissimum respeximus, ut sanguinis impetus a capite divertatur; qui vero quum ab alvi obstructione nunquam non sustentetur, primo omnium præscripti laxans mannatum & lac recens emulsum, quod in præsentis ægroto insignem alvum laxandi exhibuit efficaciam.

OBSERVATIO VII.

Honestæ hujus loci femina, triginta & aliquot annos nata, vitæ otiosæ & libidinose dedita, animo æque ac corpore optime semper valuit. At vero, quum marito per inopinatam mortem orbata se coactam videret, ut propter rem angustam domi parce nimis imposterum viveret, plena inde luctus omne hominum consortium per longum tempus fugiebat. Sat diu itaque mœrore cum tacita iracundia juncto pressa, gravem incidebat mentis alienationem; siquidem mox præter modum tristis lacrymabat, mox summe hilaris ridebat & puerorum more variis delectabatur ineptiis, mox effrenis & temeraria cum adstantibus altercari conabatur. In consilium adhibebatur mecum medicus natione Gallus, & cura-

*Delirium
melan-
cholicum.*

curatio in hunc, qui sequitur modum instituebatur. Præmissa venæsectione in pede commendavimus balnea temperata quovis die vesperi adhibenda, & emulsionem refrigerantem in ipso infessu capiti eum linteo duplicato applicandam. Deinceps crebrius dedimus, interpositis ad alvum apertam servandam lenioribus laxantibus, pulveres temperantes nitrosos, atque potui solam aquam fontanam permisimus. Et quum id anni tempus esset, ut cucumeres maturefcerent & sale muriatico conficerentur, consultum duximus, inter cibos crebrius eosdem commendare; & adsumsit quoque ægra tam larga quantitate, ut nihil fere amplius cibi ad sustentandam vitam opus habuerit. Inter hæc mense circiter elapso indies major affulgebat spes convalescentiæ, quæ etiam brevi post, divina annuente gratia insequiebatur, ita, ut nunc integra tum animi tum corporis fruatur incolumitate.

EPICRISIS.

Nihil profecto magis sanitati est insensum, quam subita quædam mutatio, qualem in nostra ægrotâ accidisse deplorandum est, utpote quum lautum vitæ genus simul ac semel cum valde misero commutandi necessitas fuerit. In curatione ex voto obtinenda primo omnium studuimus, ut impetuofus sanguinis cursus a capite ad inferiora convertatur, quod optime præstitimus venæ sectione in pede administrata, & balneis aquæ dulcis, utpote quibus nervosæ imi ventris partes spasmos contractæ emolliuntur, & summa quoque cutis, quæ frigore teste, constrictione affecta est, relaxatur, ut revocato sanguinis itinere ad habitum corporis, liber ipsi circuitus per universum corpus concilietur. Quod attinet peculiarem cucumerum sale conditorum effectum, de hoc ita judicandum arbitror. Acida ejusmodi salita vegetabilium sensibiles & membranaceas corporis partes facile irri-

tant & vellicant, uti fere videmus in tussi, ubi nervos pneumonicos ad tussim continuo stimulant; quare veritati omnino videtur consentaneum, ut cursum sanguinis magis promoveant, quam impendant: qui vero quum in melancholicis nunquam non tardus & debilis, maxime per caput, observetur, opus omnino habet aliquo stimulo, quem dicta vegetabilia optime & sine noxa addunt. Et profecto, si dicere debeam, quod res est, ego adhuc in diversis aliis mente perversis hos fructus deprehendi utilissimos, ut ideo adferere non pudeat, quod optimum sint inter cibos mente ægrotantium condimentum.

OBSERVATIO VIII.

Juvenis, qui vix decimum septimum ætatis annum attingit, temperamento præditus cholericus sanguineo excitati alias & prompti ad studia ingenii, per anni decursum profundiori meditatione in inveniendâ machina, quam dicunt perpetuum mobile, dies noctesque desudavit; a patre autem stoliditatis ideo accusatus, & a proposito sub inanis studii admonitione avocatus, in tacitam mœsticiam incidit, quæ subitaneo incendi terrore adeo increvit, ut in furorem plane transierit; siquidem varia nunc de inventis suis magna & præclara jactitat, terrificis noctu insomniis agitat, manu horribilia & inepta, quæ vidisse sibi imaginatur, longa serie narrat; jam se paralyticum, lunaticum vel a diabolo obsessum ipsumque dæmonem pronuntiat, & diras admodum execrationes evomit, jam muratis in mansuetudinem moribus ardentissimas ad Deum preces fundit, perpetuis suspiriis ingemiscens. Præterea febrili pulsum celeritate & admirando auditu acumine gaudet. Cibum & potum satis quidem bene appetit, nec officio suo alvus deesse animadvertitur. Sed, quod male sperare jubet, est quod malum sine alterna requie continuum.

*Delirium
maniacæ
a nimia
meditationibus.*

saviat, nec insignem habeat intermissionem. In tali rerum statu ego consultus venam primo pedis, dein sublingualem aperiri, & pediluvium moderate calidis ægrum immitti jussi, unde furoris vehementia mirum composita videbatur. Dein operæ pretium fecerunt pulveres leniter nitrosi camphora remixti, quos circa somni tempus assumere æger debuit; nec dubito, quin vis morbi his demum remediis sit obsecutura.

EPICRISIS.

Videmus ex hoc casu, quantum profundæ meditationes ad caput debilitandum obtineant potentiæ, ut quisque graviorem exinde morbum, imo deliria quoque pertimescendi rationem habeat, maxime si aliæ & hereditariæ causæ accesserint. Adsumsit æger largum cibum, cui dissolvendo & in bonum chylum & sanguinem transmutando menstruum illud salivale, sine dubio nimio acore infectum, vix par fuit, ut nihil dubii sit, quin morbus, ut omnes aliæ chronicæ passionibus multum inde foveatur.

Plura exempla legantur in Consult. med. Tom. I. Casu. XXXIII. usque XXXVIII.

CAPUT IX.

DE VIRIUM LAPSU ET ANIMI DELIQUIIS.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Virium in homine necessaria fiat mensura.
Sulla in disciplina medica doctrina clariorem meretur evolutionem, ea certe est, quæ de corporis humani viribus agit & causis; siquidem omne, quod naturæ inest robur & energia, qua vitæ animique pariter ac corporis constet integritas, qua morbi tum ar-

centur tum sanantur, qua ipsa denique mors avertitur, unice in viribus, quæ determinata quadam motus efficacia se exerunt, consistere animadvertitur. Sicut enim robusta natura corpusque firmum habendum est illud, quod integris viribus instructum, non tam facile a causis externis læditur, læsum vero vel suo ipsius robore sine insigni medicinæ ope sanatur: ita e contrario imbecillis naturæ indicium est, si quis ob virium infirmitatem variis obnoxius ægritudinibus ex iisdem a medicina non adiutus raro admodum emergit. Quodsi dein morbos inspicimus variorumque eorum decursus, simili modo in solis viribus omnis salutis spes videtur posita; quæ enim ubi subito diutiusque succumbunt, de vita ægroti periclitari certissimum est. Quin denique ipsam, quæ morbos sæpe comitatur, malignitatem maxima ex parte in hoc virium lapsu contineriprehendimus, ita prorsus, ut ex debili hoc statu ad ipsam mortem aditus pateat facillimus, utpote quæ nil nisi plenaria virium, a quibus vitales in homine motus pendent, cessatio est.

§. II.

Quum itaque tanta virium in nobis sit necessitas, ut in corpore tam sano conservando, quam morbofo persanando nihil omnino sine iisdem Medicus valeat; sæpenumero mirari soleo, cur in tanta bonorum auctorum multitudine, tantaque medicinæ luce, quæ novo quotidie splendore prodit, tam pauci existant, qui utilissimam hanc in re medica doctrinam paullo accuratius explanassent. Equidem plures hinc inde in Medicorum libris occurrunt de virium causis opiniones, quas alii, qui omnes corporis tam voluntarios, quam involuntarios, vitales & mechanicos motus ad altius quoddam principium referunt, seu effectum animæ considerant; alii, qui robur & vim motricem solidorum, qua fluida reguntur, ab aereo-æthereo-elastica indolis materia mobilissima in sanguine contenta deducunt, pro stabilienda sententia

teptia sua contraria plane argumenta proferunt; attamen, quum nudis hisce nominibus & sententiarum divortiis rem ex merito nondum exhaustam evolutamque existimem, nostrum de eadem æquum rectumque iudicium in præsentî tractatione, ubi de virium defectu animique deliquis acturi sumus, pluribus infra suppeditabimus.

§. III.

*Plerumque
lutaris
& novis
unde pē-
dant.* Ante vero quam specialiore hujus thematis suscipimus explicationem, e re fore putamus, primo omnium dispicere, qualis virium ad naturā firmam æque ac infirmam constituendam debeat esse conditio. In quo quidem perficiendo, tenendum, quod, licet omnes in nostro corpore functiones tum animales, tum vitales & naturales unico solidorum ac fluidorum peragantur motu; minime tamen, sicut in ceteris rebus corporeis, ab ipsis efficacia & a magna movendi potentia ad insignem virium copiam & abhinc dependentem sanitatis integritatem concludi debeat. Etenim, quum a sapientissimo conditore Deo ita corporis humani constructa sit fabrica, ut viribus ad sanitatem necessariis certus tantum motuum inserviat numerus, certa mensura; facile pater, eam solum robustam & bene valentem naturam esse dicendam, ubi motuum nec nimis excessiva, nec nimis deficiens, sed valde temperata æquabilisque advertitur proportio, cum illa e contrario corpora imbecillibus sint adnumeranda, quæ ex levi causa externa ad perversos motus facile concitantur. Cujus adserti veritas vel exinde plenius poterit intelligi, si effrenes & ad convulsivum usque gradum auctas cordis & arteriarum, reliquorumque membrorum agitationes perpendimus; utpote quæ ob summam, quam arguunt, motuum efficaciam nulla unquam ratione pro salutarî & sanitati firmandæ apprimè apto robore haberi possunt, sed maximam potius virium jacturam, imo mortis periculum haud raro prænunciant.

§. IV.

His prælibatis ad virium naturalium subiti lapsus considerationem propius accedimus, cujus tria præcipua dantur genera. Primus gradus in notabili virium corporis remissione consistit atque his potissimum cognoscitur criteriis: si insignis & insueta corporis lassitudo membrorumque ad voluntarios motus subeundos observatur inertia, si sensuum torpor, appetitus, prostratio, inquietudo & circa præcordia anxietas, debilitas pulsuum & raritas extremorumque refrigeratio adest & gravitas. Alter, qui priori major est gradus ob majorem corporis animique virium defectum dicitur lipothymia, quæ cum faciei, labiorum & genarum pallore omniumque sensuum stupore, ut, quid cum ipsis agatur, plane non sentiant ægroti, adoritur. Tum quoque oculorum claritas, obductis quasi tenebris obscuratur, arteriæ ad motum maximum exiguis feriunt pulsibus, corpus prosternitur & partes extremæ naturali destitutæ calore intensius frigent. Tertium denique, sed pessimum gradum constituit syncope, qua homines correpti adeo animi corporisque viribus deficiunt, ut mortis imaginem sistant; siquidem omni sermonis usu privati subito corruunt, alto quasi sopore oppressi absque convulsionis aut tremoris apparentia immobiles jacent; respiratio & pulsus intercipitur, artus refrigerant & collabuntur, facies est Hippocratica & copiosus sudor ad tactum frigidus circa tempora erumpere deprehenditur.

§. V.

Superatis tam lipothymia quam synopes accessionibus sensus inrer alta suspiria paulatim redeunt, cordis motus restituitur ideoque pulsus, qui antea valde debilis aut plane absconditus erat nunc vegetior erectiorque redditur, anxietates evanescent, in partes extremas calor redit, facies contracta & pallida explicatur fit & rubicundior, imo & reliquæ functiones suppressæ sensim sensimque eriguntur, ut, qui

pridie mortui habebantur agri, nunc integra frui sanitate videantur, nisi adhuc de insigni artuum corporisque universi lassitudine & imbecillitate querantur.

§. VI.

Signa
antecedentia.

Utut autem subito & præter omnium opinionem gravia hæc mala accedant, sunt tamen, quæ illorum adventum prænuntiant symptomata, quorum potissima sunt: totius corporis languor & insolens virium infirmitas, vertigo, aurium tinnitus & subitanea coloris in facie permutatio. Præcedunt quoque in nonnullis oscitationes, pandiculationes & circa præcordia anxietates, cum pulsu inæquali ac horripilationis sensu; quibus nonnunquam abdominis a flatibus distensiones & borborygmi junguntur.

§. VII.

Diffinitio
an
mi deliquio-
rioris.

1) ab epi-
lepsia.

2) ab apo-
plexia.

3) a suf-
focatione
hysterica.

Ex dictis jam haud difficulter colligitur, quo modo præceptum virium lapsus animique deliquio ab aliis se passionibus distinguant & a medentibus cognosci possint ac debeant. Differunt enim primo omnium ab epilepsia, in qua quidem leviores animi defectiones antecedunt, quam corporis moles convulsivis agitatur motibus & contractionibus, quæ tamen ad lipothymiam usque nunquam adscendunt. Differunt deinde ab apoplexia, ubi sub sensuum tam exteriorum quam interiorum abolitione arteriæ satis adhuc fortiter pulsant & respiratio, licet ægerrima, cum stertore remanet; quæ phaenomena in simplici animi deliquio non videntur. Discrepant denique a suffocatione hysterica. In hac namque eximia quidem sensuum advenit perturbatio, sed fauces simul summe angustantur & laqueo veluti strangulantur, arteriæ fortibus agitantur motibus & facies vivido imbuta rubore conspicitur; quæ omnia tamen contrario plane modo se habent in animi deliquio, uti videmus, si syncope, quod sæpius accidit, præfocationi uterinæ jungitur. Tum enim dictorum symptomatum inopinata fit immutatio.

§. VIII.

Quod attinet subjecta hisce affectionibus præ ceteris obnoxia, attenta nos docet experientia, eos potissimum homines in eadem incidere, qui aut phlegmaticam & torpidiorem obtinent naturam, aut ob teneriorem vasorum & fibrarum texturam habitus corporis sunt spongiosi sanguineque & succis pleni, nec non qui molliter in otio educati labores nisi ægerrime ferunt & a levi causa externa, ut ab aeris vel frigidiore vel calidioris temperie, a medicamentis, quin alimentis, vel solo ingrato odore facilius alterantur. Et quam ingens semper corporis inter & animi functiones a sanioribus Medicis adnotetur conspiratio, nec illos ab hisce affectibus immunes deprehendimus, qui ad impetuosas & præcípites animi commotiones, ad iram, impatentiam, metum, variasque confusas imaginationes proni existunt. Unde jam in propatulo est ratio, cur respectu ætatis præ juvenibus pueri & senes, & si sexum respicimus, femine magis quam viri magno virium defectui & deliquio sint expositæ, quæ eo certius eveniunt, si femine utero gerunt, nimis tum per mensem tum lochiorum fluxum hæmorrhagiis debilitatæ sunt, vel difficili partu laborant.

§. IX.

Quodsi nunc ad ipsam causam animi advertimus, hanc in sanguinis ejusque motus vitio ponendam esse, nemo saniorum Medicorum est, qui in dubium vocabit. Quemadmodum enim, si sanguinis temperati & sufficientis in singulas partes liber æqualisque influxus & hinc debita liquidum spirituosum per omnes nervos distributio fuerit; omne virium robur, per quod functionum, sive animalium, sive vitalium & naturalium vigorem intelligimus, quam optime constat; ita e contrario, ubi virium, quæ per imminutas omnis generis functiones se manifestat, insignis animadvertitur defectio, ibi liquidi tam arteriosi

Subjecta
an
mi
deli-
quioris.

Causa
an
mi
deli-
quioris.

tum

tum nervosi vitium subesse rectissime concluditur. Jam vero rursus in physiologia medica satis superque monstratum est, quod omnium fluidorum per corpus progressus & in organa influxus a solo corde, quod primum in nobis movens ultimumque moriens, seu suprema illa machina est, quæ motu suo omnes reliquas animat partes, unice dependeat; quare nihil dubii est, quin & corporis prostrationis & animi deliquiorum causa ab ipso cordis motu vel imminuto, vel prorsus cessante recte deducenda veniat. Qua quidem in re plenius confirmamur, si rite perpendimus, essentialia & characteristicum lipothymia & syncopes signum præbere pulsus valde exiguum, vel plane interceptum, utpote qui cordis motum indicat luculentissime.

§. X.

Cordis structura anatomica.
Quum itaque a cordis motu tanta, si non omnia, in nobis dependeat, haud supervacaneum erit, utilissimum hunc motum secundum causas suas naturales concinne quidem sed accurate exponere. Cordis substantiam musculosam esse non modo jam vetustissimi HIPPOCRATIS sententia, verum etiam omnium, qui nostra ætate inclaruerunt, anatomicorum adsertio est. Quod si enim ea, quæ ad musculosam fabricam ullo modo pertinent, rite pensitamus; omnia profecto in cordis structura simili modo deprehendimus. Adest hic tendo satis validus in basi cordis vasa cingens, qui uti in omnibus musculis, ita & hic principium motus atque finis existit, cujus progenies tum vena cava, tum in primis arteria magna rectissime statuitur, in quem duplicis generis fibræ tam mirabili dispositæ ordine inferuntur, ut musculum biventrem aptissime constituent. Fibræ enim exteriores in modum cochleæ conum involventes in oppositi lateris tendinem dextrorsum, interiores in verso inferuntur ductu. Quid? quod præter has communes cuilibet ventriculo propriæ sunt fibræ, quarum internæ itidem contrario mo-

Tom. IV. Pars IV.

do procedunt atque pro validiori sanguinis in universum corpus ejusque maxime remotas partes propulsione sinistro ventriculo & copiosiores & robustiores; dextro vero præ sinistro eique minori ventriculo in vicinos tantum pulmones flaccidæ rarioresque obtingunt. Harum præterea fibrarum idem cum aliorum musculorum fibris motus est atque contractio, quæ in abbreviatione consistit, ut tantum in latitudine adquirant, quantum in longitudine amittant, ideoque semper conus basi fiat proximior; unde etiam non tantum externe, verum etiam interne præcipue tumor observatur. Hinc cum auriculæ ventriculorum contrahuntur, parietes se invicem tangunt, & ita contentum fluidum expellunt. Nervi quoque dein omnibus musculis animam vigoremque largientes in basin cordis vasorumque radices, quas tendines cordis esse jam ante dictum est, implantati sunt octavi scilicet & intercostalis paris furculi, ut de arteriis venisque coronariis, quæ magna copia per musculosam cordis compagem distributæ cordis motum egregie adjuvant, nihil dicamus.

§. XI.

Moveri itaque cor ipsa ejus fabrica ipsique sensus fidem faciunt. Duplex *Cordis motus duplex* autem est motus dilatationis, quæ præcedit & a Græcis diastoles nomine insignitur, qua cordis ventriculi distenduntur, & fibræ parietes versus elongantur, ut sanguis ex auriculis in eodem influere possit, & constrictionis, sive systole, qua fibræ contrahuntur & instar machinæ hydraulicæ sanguis in canales arteriosos & ex his in venosos, ex his autem rursus in auriculam dextram urgetur, ut hac ratione circulatio perficiatur.

§. XII.

Hæc dum meditamur, dubium quoddam non adeo exigui enascitur momenti: num diastole cordis a sanguinis illa dependat. *Diastole unde dependat.*

restitutionem, arbitramur, eo quod manum fortiter prementem æque ac systole eludat, quale quid a sanguinis impetu fieri haud suspicandum est, maxime quum etiam evulsa omnique liquore vacua piscium corda diastolen non minus quam systolen diutius adhuc exhibere animadvertimus. Multo magis illam tam a fibrarum hujus mirifici musculi diversis ordinibus quam a liquidi subtilioris elastici, quod nervi vehunt, sanguinisque spirituosi influxu oriri probabile est. Quod vero nerveum fluidum in cordis fibras influat, vel notissimo WILLISII & LOBERI experimento constat, quo nervis in cer vice octavi paris dissectis & iis qui a plexu intercostali oriuntur ligatis, sanguineque in musculosam cordis substantiam intercepto cor omni motu destituitur. Ut adeo certissimum sit, quod tam ipse sanguis motu intestino calido & particulis aereo-æthereo elasticis imbutus, quam liquidum nervorum hunc dilatationis actum egregie adjuvet. Id quod vel ex hoc experimento clarius elucescit, quod mediante calore pulsus cordis in animali deficiens, si aqua calida foveatur, ad momenta revocari possit.

§. XIII.

Obiectio. Quæ omnia licet tam clare perspicueque pateant, ut in dubium vocari nequeant; sunt tamen nonnulli, qui hanc de motu cordis doctrinam, quam illud primum movens statuimus, impugnare audent, existimantes, embryoni jam prius quam cordis absoluta sit fabricatio, punctum quoddam saliens ceu cordis inesse rudimentum. At vero aliam longe rationem esse judico animalis formandi & adhuc imperfecti, & formati omnibusque suis partibus instructi & in lucem editi, ut ideo ab upo statu ad alterum argumentatione procedere vix liceat. Huic enim bullulæ ceu compendio inclusus est spiritus ille architectonicus, qui motui quidem per se citra multa organa expandendo & quaquaversum partes extra partes fabricando sufficit in animali vero per-

fecto nonnisi organorum beneficio perficitur.

§. XIV.

Exposita sic cordis structura & naturali constitutione evolutoque genuino ejus usu & officio: facilis nunc via est ad præternaturalem statum pernoscendum & ad veram tam lipothymiam quam syncopes, quæ omnis ævi Medicorum consensu cordis vitiato motu nituntur, definitionem sistendam. Est itaque syncope motus cordis ad tempus sufflaminatio cum ingenti virium & tam animi quam corporis functionum defectu, ab impedito, vel minus sufficienti liquidi spirituosus per nervos & sanguinis probe temperati per vasa coronaria in musculosam cordis substantiam influxu dependens. Neque multum differentem exposcit definitionem altera animi deliquiorum species lipothymia, utpote quæ nisi gradu, dum non in prorsus sublato, sed tantum nimis debili cordis motu consistit, a syncope nihil differt.

§. XV.

His præmissis, videamus nunc, *Causse* quæ ex causis mediatis ad ferales hosce *mediate* morbos inducendos suum conferant *sunt* symbolum. Quum vero, ut satis ex *progressu* superioribus liquet, proxima deficientis, vel plane cessantis motus cordis causa in denegato, vel minus recte se habente fluidi nervosi & laudabilis sanguinis influxu contineatur, sequitur, ut ad duo hæc momenta animum potissimum adplicemus. Ita primo omnium certa experientia fide constat, eos, qui capitis nervosique generis imbecillitate laborant, qui dolores gravativos, vertigines auriumque tinnitus cum frequenti coryza, gravedine, oculorum caligine & somno turbulento patiuntur, ob liquidi, quod ex cerebro in nervos dispergitur, subtilissimi penuriam pravamque diathesin non modo virium summo languori, sed & ipsis animi deliquiis corripit facillime.

§. XVI.

Nihil autem prope ex omni causa- *Animi* rum serie vehementius celeriusque no- *affectus* stros

stros inducere morbos valet, quam graviores animi perturbationes, præsertim terror panicus, metus, & tristitia. Quamvis enim motus vitales & mechanici, cujus generis sunt cordis & arteriarum aliorumque humoribus tum secernendis, tum excernendis dicatorum canalium, nec non ventriculi & intestinorum motus, a principio in nobis sentiente & intelligente, quod animæ nomine venit, directe & proxime non dependant, sed motus potius voluntarii ab eodem, licet modo nobis incognito, dirigantur; id tamen attenta nos docet observatio, propter eximiam, quæ voluntarias & involuntarias functiones intercedit harmoniam, miram animi affectuum in motibus nostri corporis vitalibus pervertendis esse efficaciam. Hinc, si terroris, qui vitali motuum œconomix insensibilis est, agendi modum accuratius inspicimus, ita ipsum deprehendimus comparatum, ut partes externas constringendo nimiam sanguinis ad cor & adnexa vasa congestionem inferat; unde pressio, ut ajunt, pede extremorum refrigerationes, ingens artuum gravitas ac languor, circa præcordia anxietas, cordis palpitatio, & magna spirandi difficultas cum pulsu parvo & contracto sequuntur; quæ omnia eo certius accidunt, si abundans sanguinis copia peccaverit. Nec profecto minor formidinis & obinstans grave periculum tristitiæ in corpus nostrum potentia est; quandoquidem liquidi nervosi in singula motuum organa influxum minuendo æquabilem sanguinis progressum maxime retardat & quo minus spirituosæ ejus portio recte evolvatur, impedit; ut ideo haud mirum videri debeat, si ingens animi corporisque virium dejectio inde emergat, quæ longe gravior est in subjectis languidis aut a quacunque causa, ut prægresso morbo, jam antea debilitatis.

§. XVII.

Post hæc haud pauca supersunt eorum rerum, quas non naturales appel-

lamus, quæ ad affectus nostros contri-
buunt. Ex quibus primum sibi vendi-
cat locum incongrua victus ratio. Si-
cut enim alimenta bono succo referta
& decenti quantitate assumpta sanguini
bono & lymphatico, qui viribus pabu-
lum suggerit, generando apprimè ap-
ta existunt; ita e contrario cibi cru-
diores & qui parum præbent nutrimen-
ti, vel ipsa inedia diutius protracta ad
virium defectum & animi deliquia plu-
rimum afferunt momenti. Præter vi-
ctum, æris quoque temperies causam
nostris malis præbet antecedentem;
quæ si frigida nimis & humida, aut in-
tensus calida multisque impuris exha-
lationibus repleta est, corporis vigo-
rem mirum in modum lædit. Pertin-
ent huc pariter assiduæ vigiliæ diutur-
nique & duri labores, quibus ob con-
tinuam solidorum & fluidorum actio-
nem spirituosæ & subtiliores partes dis-
sipantur, sanguinisque massa intempe-
rator redditur, ut exinde, experien-
tia teste, omnes in nobis functiones
languescere incipiant.

§. XVIII.

Frequentissime porro animi contin-
gunt deliquia, si sphacelosa in partibus
vel externis vel internis adparet cor-
ruptio, qua vitali motuum œconomix
nihil datur perniciosius. Id quod non
modo morbi maligni & contagiosi, ut
petechiæ, dysenterix, febresque pe-
stilenciales, verum etiam chronici,
quales potissimum sunt scorbutus, ca-
chexia & hydrops suo comprobare
exemplo possunt, ubi, ingruente pu-
tredinosa corruptela, mox omne na-
turæ robur cum cordis motu vacillat.
Nec dissimilem edunt efficaciam opia-
ta & narcotica improvide adhibita,
quorum operandi ratio in eo præcipue
versatur, ut effluviis sulphureis mix-
tionem & mobilissimæ fluidorum sub-
stantiæ inimicis hæc ipsa ita contami-
nent, ut munere suo secundum natu-
ræ leges amplius fungi vix queant.
Sed præter hæc quoque, quod miran-
dum est, suaveolentia, naturæ alio-
quin gratissima feminis hystericis, aut

ab alio quocunque morbo debilitatis, corporibus eo usque adversa deprehenduntur & nociva, ut ex eorum usu omnia in pejus ruant symptomata & ægri syncope correpti exanimis quasi in terram concidant. Cujus notabilis effectus ratio, nostro quidem judicio, in eo videtur posita, quod fortiora ejusmodi odorifera vim fluidi nervei elasticam a prioris morbi atrociam jam satis imminutam, vaporosa indole sua magis magisque supprimant, haud alio modo quam castorina, quæ pro diversa fucci nervosi & fibrarum constitutione valde differentem, & nunc bonum nunc malum producant effectum.

§. XIX.

Venena, Nec dein negligenda sunt ipsa venena, vel validiora causticæque indolis purgantia & emetica, quæ ob valentiores, quos in universo partium nervosarum systemate maximeque sensibili intestinorum canali crispando contorquendoque concitant spasmos æquabilem sanguinis & subtilissimi fluidi in singulas partes influxum impediunt adeoque ingentem, quin sæpius lethalem virium lapsum accerere valent. Et ex eadem causa fieri observamus, quod insignis & ad syncopen usque aucta animi defectio morbos cum immani dolorum ferocia stipatos haud raro excipiat, quale quid pariter post graviores iracundiæ affectum minus insolitum est; unde hæc syncopes speciem veteres medicinae auctores peculiari nomine cardiacam vocare consueverunt. Hujus namque affectus licet ea sit natura & indoles, ut exitialem vim suam in ductus biliosos præcipue exerat; fieri tamen non potest, quin ob eximium, qui hos ipsos cum ventriculo, pulmonibus & corde, propter par nervorum octavum & commune par vagum, intercedit consensum, simul omnes hæ partes sensibiles graviter spasmo afficiantur.

§. XX.

Sæpissime non minus animi deliquis *Hæmorrhagie & quæcunque nimia excretionis.* conflictantur, quorum vires a prægressis nimis hæmorrhagiis & quibuscunque fortioribus excretionibus debilitatæ sunt. Tali ratione sæpenumero adnotare mihi licuit, homines venere immoderatus usus sensim in lipothymias, quin syncopicas incidisse affectiones. Et quid frequentius, quam a copiosis per sudorem & alvum evacuationibus, improvidis venæ sectionibus, cruentis vulneribus aliisque nimis sanguinis profusionibus, maxime si non præsentanea ope succurritur, eadem mala oriri. Nec deficit ratio: quum enim his rebus non modo sanguinis subtilior portio, quæ virium elementum constituit, exhauritur, sed & præcipue ipsa fluidorum moles imminuitur; haud mirum est, si cordis ceterorumque vasorum dilatatio, quæ cum systole alternare debet, inde impeditur, adeoque ipse cordis motus intercipitur; quo cessante formalis mentis defectio-num ratio adesse deprehenditur. Quod eo crebrius certiusque incidit in subjectis teneriori constitutione præditis, aut in situ erecto diutius repositis. Tunc enim sanguinis ad caput directio longe magis præcinditur.

§. XXI.

Pari ratione motum cordis debilitare summumque inducere languorem valet nimia repletio, quæ sanguini *Sanguis crassus & poly-* spisso & viscido in acceptis ferenda est, quatenus hic per angustiores vasorum coronariorum canaliculos difficulter progrediens ibi coacervatus & cordis & vasorum systolen imminuit. Nihil autem, quod per plurimis constat exemplis, ad lethalem syncopen magis disponit, quam polyposa humorum concretio cavitatibus cordis & contiguis vasis adhærens. Hæc enim concrementa dum mole sua obstruente sanguinis per universum corpus circuitum auferunt; necesse est, ut, non remoto ejusmodi repagulo, lethalis fiat exitus.

§. XXII.

§. XXII.

signa
prognosis
sua
signa
His expositis superest, ut nostro-
rum affectuum prognosin ad rectum de-
eventu salutari & noxio iudicium fe-
rendum subnectamus. Hic notari ma-
xime velim, pro naturarum & caussa-
rum diversitate & periculum quoque
multum variare. Ita, qui teste HIP-
POCRATE aphor. 41. Sect. II. sæpe
fortiter & sine manifesta causa dissol-
vuntur, repente moriuntur. Subest
enim plerumque polyposum cordis &
pulmonum vasis firmiter impactum
coagulum, quod dissectis cadaveribus
reperire licet. Lethiferam quoque ut-
plurimum syncopen observavimus,
quæ post partum laboriosum, ubi fe-
minæ ab imprudenti obstetrice ad in-
tempestivos parturiendi conatus ad-
hortata nimium delassantur, & im-
moderatum sanguinis per lochia pa-
tiantur profuvium, haud raro subse-
quitur, qua correptæ copioso sudore
frigido cum extremorum frigore per-
funduntur; auram frigidam expirant,
pallido faciei colore imbuuntur & nul-
lis plane remediis ad vitam revocari
possunt. Neque periculo caret illa syn-
copes species, quæ feminis strangula-
tione correptis supervenit, unde ipsas
sæpe pro mortuis habitas & sepulturæ
traditas novimus.

§. XXIII.

Quæ ul-
terius re-
consen-
tur.
Porro quoque ingens virium in mor-
bis malignis, ut acutis febribus, pro-
stratio & inter initia statim facilis in
animi deliquia, sub statione maxime
erecta, proclivitas in discrimine vi-
tam poni, signum certissimum est.
Nec boni ominis est sola insueta animi
defectio, dissidentia & menti altius
infixa mortis formido, licet animus
præterea tranquillus beneque compo-
situs sit, præsertim si in acutis jungi-
tur delirium, & languida respiratio
cum notabili pulsuum vel parvitate
vel tremula palpitatione. In variolis
quoque confluentibus ubi ab intolera-
bili ardore & dolore, suppurationis
tempore lipothymia, quod sapius fit,
oritur, ægri, præsertim sub situ cor-

poris erecto in præsentissimo vitæ pe-
riculo versantur. Tum enim mox to-
tum corpus refrigeratur, cutis con-
stringitur: bustulæ disparere & mox
lethiferæ succedere convulsiones so-
lent. Deinceps in homine ob alias
causas jam debilitato post vehemen-
torem iram, aut fortius emeticum
vel purgans exhibitum syncope subor-
ta, nisi in instanti convenientibus suc-
curratur remediis, lethalis evadit.
Quodsi denique in pueris a veribus
nervosas ventriculi tunicas lancinanti-
bus syncope enascitur, plerumque fu-
nesta est; & vidimus brevi ante mor-
tem tempore vermes e ventriculo pro-
deuntes mortuos.

§. XXIV.

Animi & virium defectio, quæ hy-
stERICIS & hypochondriacis jungitur
pathematibus, ubi a flatibus ventri-
culum nimis distendentibus sanguinis
ad cor & pulmones fit regurgatio, cu-
rationi locum adhuc relinquit. Ubi
etiam a causa externa, ut nimio con-
clavis æstu, balneo intensius calido,
vel nimia sanguinis e vena secta detra-
ctione, præsertim in feminis & pueris
corporis insignis languor vel præceps
animi virium suboritur lapsus, non
adeo timendum est. Et in genere no-
tandum: quo levioribus causis &
morbis animi deliquia succedunt, eo
minus alunt periculi.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Quod attinet curationem, hæc
duabus potissimum indicationi-
bus absolvitur, quarum prima
est, ut in ipso paroxysmo motus cor-
dis, qui caloris vitalis omniumque vi-
rium fons existit, per convenientia &
efficacia remedia citissime restituatur;
altera, ut extra paroxysmum causis
tollendis accommodata invenire reme-
dia, atque recursum periculosa affe-
ctionis impedire studeamus.

§. II.

§. II.

*Qua in
paroxys.
mo pro-
sunt ex-
serta.* Prima itaque indicationi ut satisfiat, in accessione mali ægrum in convenienti situ eoque nec nimis demisso, nec nimis elato in loco sereno, temperato ac spatiofo servare decet; dein ad influxum spirituum invitandum remediis externis penetrante virtute præditis partes sensibiles irritare & animare convenit. Quo fine præ ceteris prodest, si aqua frigida tota facies superfunditur, labia sale communi fricantur, naribus potens acetum cum balsamo vitæ seu aqua apoplectica adplicetur, vel ipsis sal volatile Anglicanum, quod nil nisi sal volatile ammoniaci cum oleis cephalicis rutæ, menthæ, lavendulæ imprægnatum est, adhibeatur. Nec quoque de nihilo erit oculorum palpebras cum aliquot aquæ spirituosæ s. balsami vitæ guttulis illinire, totamque pectoris regionem & reliquas partes extremas pannis calidis aqua quadam roborante imbutis fortiter fricare.

§. III.

*Quæ in
serena.* Quodsi demum his adhibitis ad se redire incipiunt ægri, interna quoque remedia refocillandis viribus dicata exhibere convenit. Hoc nomine præclari usus est vinum optimæ notæ, maximeque vetus Rhenanum, quod omnium fere virtutem superat longissime. Neque egregio effectu destituuntur aquæ spirituosæ & aromaticæ, ad quas præcipue aquæ cinnamomi liliorum convallium, rosarum, melissæ, corticum citri, aurantiorum cum & sine vino paratæ debent referri.

§. IV.

*Quæ in
tra pa-
roxysm.
condi-
cant re-
media.* Quicumque extra paroxysmum medela subvenire & novos mali insultus avertere cogitat medicus, diversas causas probe prius cognoscere, iisque amoliendis accommodare debet præsidia. Ita, si a sævitia dolorum & graviore iracundia affectu syncope originem repetit, præsentaneum ferunt levamen blanda anodyna, maxime si cum aquis analepticiis, non adeo spirituosus sed aliquid simul anodynus in sinu

foventibus propinantur. Ex illis autem summæ efficacæ est liquor noster anodynus mineralis aliquot olei macis guttulis imprægnatus, vel cum duabus essentia castorei partibus remixtus. Spectant huc quoque Laudanum Sydenhamii & pulveres antepileptici, ut Marchionis cum uno alterove grano castorei vel theriacæ celestis permixti; quorum remediorum usum tutissimum deprehendi. Ubi ab humore acido bilioso in primis viis stabulante partemque nervosas arrodente, quod in hypochondriaci frequentius usu venit, syncope cardiaca nascitur, in usum vocandi sunt pulveres absorbentes, qui ex conchis præp. matrem perlarum, corall. lapidibus cancrorum, unicornu fossili, crystallo montana, additis quibusdam olei de cedro guttulis optime consciuntur, quibus, urgente æstu præternaturali, aliquo nitri purificati grana pro dosi adjici possunt. In syncope hysterica & hypochondriaca clysteres & medicamenta ex galbano, castoreo, asa foetida, sagapeno & myrrha confecta convenienterque adhibita omne in curatione absolvunt punctum.

§. V.

Quodsi vero sub nimia per alvum & vomitum evacuatione a validis purgantibus & emeticis excitata animi invadunt deliquia; tum præter theriacalia, anodyna & analeptica lac calidum, vel decoctum hordei cum amygdalis, vitello ovi & croco paratum & sufficienti quantitate haustum virtute sua demulcente mirabilem præstat efficaciam. Ubi etiam a veneno caustico gravioris periculi metus est, eadem remedia eximiam spem dent opem, maxime si cum largiori olei amygdalarum dulcium expressi, vel olivarum copia propinantur. In morborum malignitate, ubi ob occultam putredinem animi obrepit defectio, mixturæ, quæ analeptica & bezoardica pollent virtute, omnium sunt præstantissimæ: quales confici possunt ex aquis cardui benedicti, scordii, cinnamomi sine vino,

vinum, rosarum, melissæ citratæ, mixtura simplici, aceto vini & syrupo acetositis citri, quibus pulvis bezoardicus Sennerti, vel noster iusta proportionem est admiscendus. Quodsi ob sanguinis boni inopiam a nimia ejusdem profusione inductam vires consumptæ sunt, easdem præter temperatiora analeptica, maxime omnium reficere decet alimentis nutrientibus & succos restituentibus. Quo nomine summam merentur commendationem juscula carniū gelatinosa vitulinæ, bovinæ gallique veteris per decoctionem cum rasura cornu cervi, taleolis citri, pauxillo macis & aliqua vini portione in olla cooperta parata; quo etiam pertinet potus succolade. Denique solum vinum generosum & annosum parca manu datum in tali casu omne absolvit punctum.

CAUTELE ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Interest certe quam maxime ad curationem provide & secure adornandam, ut inter lassitudinem gravatam seu oppletivam, quæ ab humorum plenitudine & expansione obtinigit; ac inter debilitatem defectivam, quæ a boni sanguinis & succi nervei penuria proficiscitur, probe distinguat artifex, ne spe & eventu fallatur. In utroque casu alia subest causa; ergo & alia præscribere decet remedia. Quæ enim in priori, seu repletionis statu salutaris est sanguinis e vena secta tractio, in posteriori, ubi sanguis jam deficit, ideoque magis restaurandus est, mirum in modum nocet. Posthæc quoque probe discerni debet illa virium debilitas, quæ ab animi affectu, ut longiori tristitia & diu celata iracundia, vulgo Chagrin dicta, provenit, & quæ materiali causæ in acceptis ferenda est. Prius enim si incidit remedium maxime querendum est in morali- bus, atque iis omnibus, quæ ani-

mi datum & tranquillum efficere possunt.

§. II.

De venæ sectionis administratione hæc speciatim sunt monenda, quod ipsa quidem, ubi cordis motus a nimia sanguinis congestione, quam sæpissime vehementiores intestinorum spasmi producant, supprimitur, & vasa in superioribus valde turgent, omnino locum invenit; nunquam tamen in ipsa mali accessione celebrari debeat. Major enim exinde languor inducitur longiusque malum protrahitur. Pariratione frustraneum non minus, quam periculosum est lipothymia affectuori liquida spirituosa infundere, quia facile in fistulam spiralem incidunt & suffocationem minantur.

§. III.

Quodsi a mensibus suppressis, vel imminutis lipothymia oriuntur, summa cum cautione adhibenda sunt emmenagoga, eaque potissimum impetuosius commoventia, ut balnea salinata, crocata, & id genus alia; facile enim morbus ob majorem, quam humoribus inferunt, rarefactionem, magis ingravescit.

§. IV.

Virium dejectio, quæ gravioribus morbis, ubi ægri jam ex sua natura imbecilliores sunt, supervenire solet, malum plerumque portendit exitum; quare, ut tempestive convenientibus succurramus remediis, monet quam maxime elegans illud veterum proverbium: *principiis obsta, sero medicina paratur*.

Multo magis autem cavendum erit, ne in acutis passionibus, maxime si in vigore sunt constitutæ, iis utamur remediis, quæ ad purgationes aliasque excretiones stimulo naturam ullo modo irritare & turbare possunt. His enim necessariæ ad morbum superandum vires magis consumuntur, quibus consumitis nihil amplius opis, nihil artis in medico est. Ideo mihi quam maxime placet aurea illa regula FERNELII lib. 11. cap. 10. exhibita,

quæ

Carasio
debilita
tia op-
pletiva
& defe-
ctiva.

Ab ani-
mi affe-
ctibus
concita-
ta.

Cautele
circa P.
nem.

Circa
spirituos
orum in
infusio-
nem i

Circa li-
pothy-
miam o
mensi-
bus sup-
pressis.

Circa
eam que
morbo
congi-
tur.

quæ ut probe teneatur auctor suasorque sum: *Validis constantibusque viribus fidenter, quantum morbus desiderat, erit vacuandum; minus validis vel prostratis nihil prorsus molendum.*

§. V.

*Circa specifi-
ca cor-
dialia
& medi-
cinas so-
lares.* Præcipua illa, quæ per tot sæcula pro summis cordialibus & specificis analepticis in omni virium lapsu ad superstitionem usque venditata fuerunt remedia, qualia sunt margaritæ, lapides bezoardici orientales, os de corde cervi, lapides quinque pretiosi &c. virtutem aliorum diaphoreticorum fixorum & absorbentium minus superant, ut potius iisdem longa ex parte inferiora habenda sint. Idem iudicium esto de medicamentis ex auro paratis. Quæ enim auro tribuitur virtus cordialis & analeptica, nostro quidem iudicio, vana & superstitiosa est iactantia, quæ simplicissimam vulgi medicorum & ægrotantium credulitatem arguit luculentissime. Ut silentio prætereamus, quod omnem fere superet fidem, aurum ad dulces & quintas essentias nulla arte chymica posse redigi.

§. VI.

*Circa vi-
alium.* Vinum, præsertim vetus Rhenum, quod propter acidum spirituosum omnibus reliquis analepticis longe est præferendum præter internum usum superiori loco præscriptum, exterius quoque naribus & præcordiali regioni applicatum, ad vires rescindendas præsentaneum est auxilium. Quinetiam animi deliquia, quæ subjectis sensibilibus inter venæ sectionis administrationem haud raro obtingunt, feliciter arcentur, quando ante operationem modicus optimi vini haustus adsumitur.

§. VII.

*Circa
aque fri-
gidæ po-
sum.* Residet quoque in aqua pura frigida, opportune exhibita summa vis analeptica, maxime ubi ob nimium vel internum vel externum æstus sanguinisque rarefactionem, pereunte virium robore, lipothymia accedit. Id quod suo jam tempore rectissime agnovit CELSUS, qui ideo *lib. IV. de medicina,*

cap. 5. frigidam aquam ad corrigenda stomachi vitia summopere commendat; & PLINIUS secundus, cui stomachus natura imbecillis & frequenter intus æstuans erat, se aqua frigida cum insigni sæpius fructu usum testatur. Vid. Epist. XVII. lib. VI.

ENARRATIONES
MORBORUM.

OBSERVATIO I.

JUENIS quidam corpore macilentus, *Lipothymia in hypochondriaco subiecta* vultu pallido præditus, a longo jam tempore, ob studiorum intemperantiam, vitamque sedentariam & nimiam ciborum duriorum & flatulentorum adpetentiam contractum patitur malum hypochondriacum, quod multis ructibus, hypochondriorum distensionibus, imi ventris torminibus, cephalalgis & insigni artuum lassitudine satis se manifestat. His demum malis juncta est post præviam pectoris compressionem cordisque palpitationem ipsa lipothymia, qua extrema collapsa refrigescunt & pulsus parvus & debilis manum levissime vibrat. Ego consultus in mali accessione enemata ano injicienda & balsamum vitæ nostrum externe naribus & præcordiis admovendum curavi. His ubi ad se rediit æger, essentiam carminativam & essentia cordicum aurantiorum, spiritu nitri dulci & aliquot olei chamomillæ veri guttulis confectam propinare ejusque usum sæpius repetere jussi. Tandem, ut a cibis crassioribus æger abstineat, & largiori potu, quem antea neglexerat, impofterum utatur commendavi. Quibus probe observatis animus non amplius liquit, maxime quum postea specialiorem mali spasmodici flatulenti curationem æger admitteret.

EPICRISIS.

Lipothymias viris hypochondriacis & feminis hystericis admodum esse familiaria.

miliares, nemo facile, qui in artis negotio versatur, negabit. In utroque affectu ex solidarum partium atonia orto copiosa flatuum in prima regione progenies vera plurimorum symptomatum genetrix est. Flatus enim nimia membranarum ventriculi & intestinorum distensione liberam & æquabilem sanguinis & fluidi nervei distributionem non modo impediunt, verum etiam sanguinis ad pectus & præcordia cursum dirigendo motum cordis vitalem quodammodo sistunt. Et vero admodum simile est, vaporosum ejusmodi aerem cum chylo ad sanguinem deferri, delatum nimia expansione cordis & arteriarum systolen sufflaminare. Subit hac occasione recordatio, me adhuc juvenem Medicum ante quinquaginta circiter annos Amstelodami, ubi tunc temporis versabar, interfuisse sectioni feminae cachecticae syncope demortuæ, in qua cor paucis sanguine refertum, sed mirum flatibus distensum reperiebatur; quam peculiarem morbi speciem tympanitidem cordis rectissime Medicus vocabat. Simili quoque ratione postea in multis cachecticis æque ac hypochondriacis dissectis vasa sanguine exinanita, sed flatibus turgida & ampliata observavi; ut adeo ab aere in sanguinem per ductum chyli ferum delato varia hypochondriacorum symptomata haud inepte explicanda veniant.

OBSERVATIO II.

Observationes circa animum delicta ex his ere-
Sæpius iterumque mihi artem facienti obtingit, in morbis acutis & exanthematicis, ut variolis, petechiis, febreque purpurata, circa morbi statum inopinato fatalis accessisse li-
pothymias; unde mox omnibus, quæ antea placida erant, symptomatibus in pejus conversis, extrema refrigescere atque maculae aut prorsus evanescere, aut livido tinctæ colore adparere coeperunt. Quid? quod, ubi animus dein, dato intervallo, ad se rediit, laborantes de summa præcordio-

rum anxietate, inquietudine somni-
que defectu conquesti sæpius in lethalem inciderunt syncopen. Ego ubi curatius in tantæ catastrophæ inquisivi causam, adstantes plerumque in frigus ægro extra lectum commorato admissum culpam transferre consueverunt. At vero, quum etiam sub temperato conclavis calore eadem oriri mala deprehenderem, tam subitanæ mutationis causam non refrigerio, sed rectius potius motui sanguinis ad caput propter situm perpendicularem, in corporibus natura imbecillibus & vi morbi magis debilitatis tardiori & ex parte intercepto adscribendam putavi. Qua quidem in re me plenius confirmarunt exempla eorum, qui inter largiorem cruoris e vena secta detractionem sub statione corporis erecta perfacile animo linquuntur; cum contra in situm repositi horizontalem, collectis paulatim viribus pulsuque vegetiori reddito ad se statim redire solent. Dein quoque per plures vidi phthisicos & consummata hæctica laborantes, qui si corporis languorem excipimus, animo adhuc satis vigeant, sed in lecto vel erecti sedentes vel extra lectum in situ erecto diutius detenti animam præter spem omnium expirant.

E P I C R I S I S.

Satis, ut arbitror, luculenter nos docet hæc observatio, quantum ex situ erecto in morbis acutis & cum exanthematum efflorescentiis in cute junctis redundet damni. Quæ cum ita sint, omnes omnino ægri, qui vel ejusmodi affectibus decumbunt, vel quorum vires a diuturniori & chronico morbo, ut phthisi & hæctica prostratæ adparent, sedulo monendi sunt, ne in ipsius morbi statu decubitus deferentes extra lectum in sella erecti diutius comorentur, aut caput cubantes sublimè habeant. Probe quoque sibi caveat medicus, ne clysteribus stimulo salino imbutis, aut, quod pejus est, fortio-

fortioribus purgantibus alvum sollicitet atque hinc crebrioribus dejectionibus agro electo surgendi & in situ elevato se continendi occasionem præbeat; imo quoque, si alvus sine stimulo fluida existit, eam sub decubitu deponendam suadeat. Denique, si forte ex improvviso agrum in ejusmodi morborum vigore in situ erecto collocatum deprehendat, consultum erit, analepticis & vires labefactatas confortantibus remediis protinus succurrere omnemque adhibere operam, ut, quæ rimenda sunt, funesta symptomata tempestive avertantur & agrorum saluti rite prospiciatur. Plura de hac re legi possunt in dissertatione mea de situ corporis erecto noxio.

OBSERVATIO III.

Lipothy- Femina triginta & aliquot annos
mia ut- nata, gracilioris sed amplioribus venis
rina instructi corporis habitus, ob vitam
spasmo- sedentariam & adversos quosdam casus
dica. flatulentias cum alvi adstrictione per aliquot tempus passa, inopinato quondam circa menstruæ purgationis periodum insolitas circa lumbos, os sacrum & uterum spasticas per sentit stricturas cum ventris terminibus junctas, quæ dein ad pectus usque protensa tanta sæviebant atrocia, ut summam præcordiorum compressionem & anxietatem cum suffocationis metu inducerent. Sed, quod pessimum erat, crebriores simul accedebant lipothymia, quæ tamen erumpente parciore mensium fluxu cum reliquis symptomatibus remittebant, agramque sui iterum reddebant compotem. Reliquo tempore pulsus satis erat plenus & subdurus; & quam novum mali incursum alvi perpetua compressio cum cephalalgia stipata minaretur, meum maritus auxilium imploravit. Ego igitur, probe pensitatis omnibus, primo sanguinem e vena pedis tusa detrahendum suasi. Dein ad alvum referendam mensiumque negotium in ordinem redigendum sal quoddam aperitivum ex

aquali salis Carolinarum, nitri purificati, magnesiæ albæ & tartari vitriolati portione compositum ter in septimana, præmissis antecedente vespere XV. pilulis nostræ præparationis balsamicis, ad drachmâ unam mane sumendum commendavi. Denique ad spasmos sedandos summa cum euphoria datus fuit liquor noster mineralis anodynus cum essentia castorei & croci remixtus, Quæ methode id per Dei gratiam consecuti sumus, ut ægra imposterum a gravi mali recursum libera permaneret.

E P I C R I S I S.

Rectissime hæc affectio lipothymia uterina spasmodica meretur appellari. Haud enim novum, sed frequentis admodum observationis est, feminas ante mensium eruptionem vehementibus circa dorsum & partes genitales doloribus & spasmis affigi, qui totam vitalium motuum œconomiam turbando & inæqualem sæpiusque largiori sanguinis ad superiores partes cursum efficiendo spirandi angustiam, præcordiorum anxietatem, quin ipsam lipothymiam concitare valent. Quod vero si evenit, eo potissimum medentis dirigendum est consilium, ut plethora immituta visciditateque humorum resoluta criticæ sanguinis excretionis per uteri vias promoveantur,

OBSERVATIO IV.

Vidua generosa quinquaginta annorum, graciliori corporis habitu plumbei que faciei colore prædita, post præviam mœstitiam & vitam omnis laboris expertem de magno pondere cor aggravante & respirationem impediente ægrius conquecta fuit. Arteriæ ad tactum exiguis ac languidis pulsabant ictibus, urinæ pauca reddebantur & albæ atque dein crebriores accedebant animi defectiones, quas non adeo multo post, præcedentibus dorso & lumborum doloribus ingens sanguinis serosi

Crebri-
res li-
pothy-
mia in
scabe-
lica &
hydrope
pericar-
dii la-
borate.

ex utero sequebatur profusio, unde ægra viribus mirum exhausta tandem diem obiit supremum. Sectione post mortem instituta hepar deprehendebatur tumidum, subdum & sub albicante colore imbutum. Cor & reliqua vasa paucis vel nullo plane sanguine erant repleta; pericardium contra apparebat crassum & copioso sero, libræ pondus superante refertum.

E P I C R I S I S.

1.) Affectus hic recte dicti potest cachexia cum hydropo pericardii, morbo admodum raro, juncta; cujus causam prava & copiosa feri viscerum abundantia constituit, a qua pallidus faciei color, urina limpida & pauca, virium summus languor cum functionum vitalium læsione, obstructio viscerum & serosi sanguinis excretio derivari commode possunt.

2.) pulsum valde diminutum & crebriora animi deliquia quod attinet, veritati admodum consonum est, quod hæc itidem a nulla alia causa, quam ab humore in pericardio sensim incrementum præssione sua contractionem cordis impediendo dependeat. Quæ vero complicata fuit respirationis difficultas haud immerito sanguini viscidiori per pulmonum vasa sepius transienti debitamque vesicularum pneumonicarum expansionem remoranti adscribitur.

3.) non mirandum est, pericardium incrassatum fuisse repertum; siquidem in omnium nostri corporis partium, quas hydrops invadit, membranis idem fieri deprehendimus. Nascitur vero pericardii hydrops hac ratione: Cor vasis gaudet coronariis, & ut elegantissime monstravit RUYSCHIIUS, multiplici ac dædaleo flexu per exteriorem superficiem internamque muscutorum substantiam ramificatis: gaudet quoque ipsum pericardium arteriis, venis & vasis suis lymphaticis per superficiem ejus dispersis, quorum inventionem Cl. NUCKIO

debemus; quibus disruptis ingens serifit promanatio. Similem ferme casum habet BALLONIUS in Eph. l. i. ann. 1570. Joannis Platearii vidua, inquit, hydropo pulmonum, qua laborabat, interit. Per triginta annos de oppressionis pectoris conquesta difficultatem spirandi habuit. Pulsus erat intercursus & intermittens & in sinistrum latus inclinata ægrota facile syncope corripiebatur. In sectione cor aqua natabat, nec facile movebatur e capacitatem thoracis: aquæ putrescentis libræ sex educabantur.

OBSERVATIO V.

Illustris matrona, longæ sed macilentioris staturæ, primo statim tempore cum utero gerebat, de pectoris oppressionis & difficili respiratione cum alvi adstrictione juncta conquesta fuit. Ad quintum gestationis mensem quum pervenisset, frequentes incidit lipothymias, quibus abigendis circumstantis muliercularum cohors multa spirituosas & vires depressas refocillantia propinabat, sed malum nihilominus recrudescerebat. Tunc ad ægram invensendam ego accersitus alvum nimis durum statibusque turgidam deprehendi & nimiam sanguinis abundantiam, quæ pulsu arteriarum satis pleno se manifestabat, in vitio esse putavi; quare consilium dedi, ut mox clystere alvus subduceretur & dein sanguis e vena brachii incisa detraheretur. Denique passulis rhabarbarinis alvum semper apertam servandam curavi, unde effectum est, ut femina a molestis symptomatibus sensim liberata tandem justo tempore vegetum excluderet infantem.

E P I C R I S I S.

Non tantum a defectu sanguinis & inopia, verum etiam a nimia ejus redundantia vires cum motu cordis sufflamantur sepiissime. Ad functiones enim rite peragendas natura certa gaudet

gaudet proportionem, certa æqualitate ac moderamine, adeo ut vel parum vel nimium noceat motibusque inimicum sit. Et in eo quoque potissimum artis opus versatur, ut medicus causas æquilibrium excedentes convenientibus remediis ad moderamen reducere laboret.

OBSERVATIO VI.

*Syncope
serialis
a P. Sae
impro-
vide ad-
missa.*

Vir quadragenarius, corporis animique sensibilius ac debilis, qui diu jam ex ventriculi inflatione alvique ob-
stipatione, quas mala diæta sibi contraxerat, laboravit; propter graves animi commotiones per aliquod hebdomadam intervallum quiete, appetentia & viribus privatus pejus habuit. Varia hinc inde præscripta & adsumta medicamina nihil tulerunt opis, quare Medicus ultimum remedium in sanguinis missione situm arbitratus venam secundam curavit, sed tam funesto eventu, ut non multo post æger lethali syncope correptus animam exspiraverit.

EPICRISIS.

Quid in nostro casu imprudentius, quid inconsultius potuit excogitari, quam in viro extreme debilitato & ad incitantes ferme redacto venæ sectionem admittere, quæ virium reliquias una cum sanguine simul sustulit. Probe itaque monendi sunt juniores Medici, ne, ubi vires diuturno mœrere, aut alia quacunque causa fractæ & enervatæ sunt, sanguinis vacationem concedant.

OBSERVATIO VII.

*Syncope
serialis
a P. Sae
impro-
vide ad-
missa.*

Vir annum agens quinquagesimum, spongiosi corporis habitus, per complures annos podagra divexatus, ob infortunium quoddam in diuturnum incidit mœrorem, unde ciborum inappetentia, alvi siccitas & virium languor originem sumserunt. Accersitus

Medicus propinabat aquam liliorum convallium vinosam cum grano extra-
cti opii sumendam; idque remedii genus, ob vim suam, quam exferere videbatur, somnum conciliantem per aliquot hebdomades continuare jubebat. Tantum autem aberat, ut auxilii quidpiam æger inde reportaret, ut potius, ingravescente virium languore, crebriores pateretur lipothymias. Præterea perpetuo sudore madebat frigidus, arteriæ exiguis micabant ictibus, & singultu demum superveniente ex hac vita discedebat.

EPICRISIS.

Quam inepte subiecto spongiosiori, cujus robur ventriculi & universi corporis diuturnior tristitiæ affectus jam mirum antea debilitavit, opiatum fuerit oblatum, saniorum judicio relinquo. Interim ad plenioris morbi & mortis historiam adhuc pertinet, quod hepar, aperto cadavere, quoad concavam partem suam nigrum, corruptum & sphacelofum fuerit inventum & lateri macula subnigra in dextro ventriculi latere pariter ac diaphragmate apparuerit. Ceterum vasa mirum erant exinanita & omni pæne sanguine vacua.

OBSERVATIO VIII.

Virgo octodecim annorum, teneræ admodum constitutionis, ob fluxum ^{Lipothymia cum} menstrui, quem parcius justo vix bis ^{ab} antea experta erat, defectum multis ^{emmenagoga} subinde malis, ut ciborum fastidio, insigni membrorum gravitate atque ^{con-} motum valde impediens torpedine ^{sa.} cum virium prostratione juncta afficitur. Ad tot mala debellanda Medicus & pharmacopæus remedia præscribunt sanguinem nimis commoventia, cujus generis sunt pilulæ ex gummatibus confectæ & elixir proprietatis cum sabina oleo remixtum. Corpus quoque dimittitur in balneum, sed nihil inde emergit commodi, ut potius graviore

excit-

excitatae fuerint laesiones; siquidem nunc agra animo crebrius linquitur, sanguinem cum magna praecordiorum anxietate expuit, & intolerabili capitis dolore afflicta bis vel ter in septimana epilepticos & convulsivos patitur motus. His ita constitutis ad nos deplorata venit & sub cura nostra sanitatem pristinam, mensium fluxu restituta, sic consequuta est.

Primo quidem omnium sanguinis missionem in pede repetitis vicibus, sed parcius instituendam praecipimus. Tum infusum theiforme ex herba veronica, melissa & floribus chamomillae ad aliquot patellas mane sorbillandum; inter epulas vero elixirium nostrum viscerale temperate balsamicum adsumendum & per aliquot tempus continuandum suavisimus. Denique cubitum iturae pulverem nitrosi & cinnabarinum cum pulvere nostro antiepileptico remixtum porreximus & quae antea nimis calida usurparat balnea aquae dulcis nunc solum tepida & admodum moderata adhibere iussimus.

EPICRISIS.

Si ullo in morbo, certe in feminarum affectibus sanandis multum cura & cautionis medicus debet adhibere maximeque eo respicere, ut cursum mensium recte prudenterque dirigat. Ad quod felici cum successu perficiendum, opus est, ut non modo corporis naturam, habitum & victum, sed & veras irregularis vel plane deficientis fluxus percrutetur causas & ad haec singula medendi methodum instituat.

Discimus praeterea ex hac morbi historia & curatione, nihil esse perniciosius, quam balneis nimis calidis, vel medicamentis calidioribus & volatilibus sanguinem commovere ejusque excretionem, obstructis adhuc & angustatis viis, moliri. Sanguis enim nimium rarefactus, ob validam, quam infert, vasorum distensionem

Tom. IV. Pars IV.

seu diastolen motu suo magis sistitur, quam promovetur; ut ideo longe graviora concitentur mala, qualia sunt in capite epilepsia, in corde lipothymia & syncopes, in pulmonibus suffocationes & id genus alia.

OBSERVATIO IX.

Saepe iterumque mihi in artis exercitio adnotare licuit, puerperas haud infrequenter periculosas, imo funestas incidisse animi defectiones, si per ingentes tempore partus perpeffos labores valde debilitata ingentem sanguinis copiam post partum amiserunt. Quod enim si accidit, lochia dein parcius fluunt & circa septimum plerumque diem omnis putridae materiae effluxio cessat; unde ex levi tantum causa, ut situ corporis erecto, lipothymiae origo. Venter quoque praeterea flatibus ut plurimum tumet & parum per alvum excrementorum secedit. Sub tali rerum statu ego praesentaneam tui opem per injecta enemata, eaque tantum domestica ex floribus chamemeli, sambuci, semine anethi, cymini & pauxillo salis parata. Exterior castoreum naribus fuit admotum & demum, ad materiae putridae ex utero effluxum promovendum, pilulae nostrae balsamicae singulis tribus diebus, interposito pulvere bezoardico cum uno alterove grano castorei maritato, datae fuerunt. Nonnullis etiam ad vires amissas restaurandas modicum vini Rhenani haustum concessimus.

EPICRISIS.

Quando post partum immodica sanguinis contingit profusio, vires inde nimium depressae salutari lochiorum & feri impuri ex uteri mœandris expulsionem minus sufficiunt; unde non mirum, si subsistentes ibi humores putrescunt viriumque majorem defectionem efficiunt. In ipsa curatione caute omnino

K

proce-

procedendum, &, ut supra diximus, primum clysteribus, dein benignis laxantibus & irritantibus humoris putridi expulsio promovenda est.

OBSERVATIO X.

Liporhymia & mors a ciborum post morbum ingestio. Vir quadraginta annorum, parvæ & gracilioris staturæ, opifex ferrarius, ex febre acuta, qua ob graviores iracundia affectum correptus laboraverat, convalescens cibos supra modum adperit, qui ipsi ab uxore magna in copia parantur; quos inter præcipue pulcra ex simula & lacte confecta & caro anserina nominari debet. His magna cupiditate ingestis non multo post ingenti premittitur anxietate præcordiorum, inquietudine & extremorum refrigeratione: vires simul labascunt & velut emortuæ jacent; accedunt crebriora animi deliquia & placida denique mors.

EPICRISIS.

Egregie sane confirmat memorabilis hæc historia aphorismum HIPPOCRATIS 31. Sect. 2. *Cui a morbo cibum optime capienti non confirmatur corpus, malum;* &, quod idem gravissimus Auctor alio loco urget, inter vires corporis & cibos servandam esse proportionem, ita ut, quo magis hælangueant, eo minori victu utendum sit. Cibi enim minus concocti & retenti non modo mora corrumpuntur & inde graviorum morborum causa sunt, sed & sola mole sua vires destrunt potius, quam erigunt. Quæ quum ita sint, omnibus infirmis & ex morbo vix convalescentibus necessaria est cautio, ne corpus nimis cito alimentis repleant. Et ideo quoque pessima habenda est vulgi consuetudo, qui vires valde exhaustas ciborum copia restituendas esse falso sibi persuadet. Novi hinc plures a morbis mox liberatos, qui cibis, etiam optimis & nutrientibus usi in pristinum vel alium morbum inciderunt. Et quænam fugit, milites

diuturnis vigiliis, inedia & laboribus defatigatos, quando hiberna ingressi cibos nimis avidè ingurgitant, gravioribus iisque maxime acutis morbis succumbere.

Præter allatos, adhuc aliquot notatu dignos casus suppeditant consultationes nostræ medicinales Tom. I. Sect. I. Casu XIV. & cas. XXXI. &c.

CAPUT X.

DE SUBITA MORTE ET MORBIS ALIIS INSANABILIBUS, EX VITALI SANGUINIS PER POLYPOS INTERCEPTO CIRCUITU ORTIS PRUDENTER PRÆCAVENDIS.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

C Eleri subinde & inopinata morte homines in ætatis flore constitutos donoque & robusto corporis habitu a natura donatos e vivis sæpenumero tolli, res est per experientiam exploratissima. Neque dein jejunam latet plebem, quin medico obscurum sit, plures dari longas & graves, diagnosi æque ac prognosi difficiles ægri tudines, quæ omnem medendi respuentes rationem vitam hominum auferunt. Quæ vero quo frequentius sunt obvia, & quo major omnium cujuscunque ætatis hominum animis insita fuit sciendi cupiditas; eo sane magis mirandum est, veras & genuinas horum effectuum causas diutius latuisse absconditas: donec tandem nostri temporis felicitate medici corpora ejusmodi morbis defuncta cultro anatomico crebrius cæperunt dissecare & interiores viscera lustrare recessus. Dicit enim vix potest, quantum ars nostra debeat anatomix studio ceu primario suo fulcro, ita ut affirmare haud dubitaverim, vel ejus solius

folius ope atque cultura præfenti seculo plus rei medicæ accessisse splendoris, incrementi ac certitudinis, quam, ea neglecta, reliquis retro seculis omnibus. Quemadmodum vero frequenti corporum dissectione multiplices subitaneæ mortis & periculosissimorum morborum detectæ fuerunt causæ; ita ex omnibus maxima & præcipua est, quam constituunt innumera illa ex fluidis in solidam massam concreta vasisque majoribus cordis & pulmonum firmiter impacta coagula, jam polyporum nomine nota; quæ dum vitalem & liberum sanguinis per corporis canales circuitum intercipiendo omnis generis functiones una cum vita evertere valent, eaque propter curatu difficillima existunt, providum & de hominum salute sollicitum artis peritum omnino admonere videntur, ut per idonea remedium genera fonticas istas causas præcavere & in tempore studeat avertere. At vero, quum perpauci, quod scio, medici hæcenus fuerunt, qui hocce utilissimum in re medica argumentum in libris suis ex merito pertractarunt; non abs re, sed operæ utique pretium judicavi, id ipsum speciali capite hoc loco proponere.

§. II.

Primo itaque, ut comprobemus, Polyporum existentia per observationes anatomicas monstratur. polyposas illas concretiones, seu mortis & immedicabilium morborum causas, in apertis post mortem cadaveribus haud infrequenter deprehendi; placet ex immensa observationum farragine perpaucis tantummodo veterum æque ac recentiorum hunc in finem commemorare exempla. Ita apud BARTHOLINUM, in lib. ejus de laccis thoracis cap. XIV. relatum legimus, ipsum in iis, quos sobita morte extinctos cultro anatomico subjecisset, majora cordis vasa sanguine concreto invenisse repleta; quod etiam optime testatum facit BONETUS anatom. pract. lib. II. Sect. 2. obs. 5. ubi de morte repentina a corporibus extraneis in cordis sinibus repertis prolixius egit, & Fridericus LOSSIUS obs. 15.

lib. I. qui mentionem injicit pueri, tres annos nati, qui, quum omnibus vegetus ac integra sanitate fruens videretur, præter spem omnium in sinu matris exspiravit. Dissectione corporis instituta viscera perfecte apparuerunt sana, ut præter sanguinem in cordis ventriculis valde coagulatum nullam mortis causam suspicari licuerit. CAROLUS quoque FRACASTORIUS, cui multa corpora celeri morte perempta disseccandi occasio obtigit, nil nisi sanguinem intra cordis ventriculos & vasa pulmonalia concretum ipsisque tenaciter adherentem vidit. Et quidem ex infarctu vasorum complures repente deficere, vel unicum idque gravissimum PANAROLI testimonium probat, qui luculenter prodit, anno 1656. feraci subitaneorum mortium tempore, plures a sanguine intra cor nimium retento fuisse strangulatos, ideoque aperto corpore tam vehementis strenuæque mortis vix aliam, quam insignem vasorum infarctum, ostendisse causam. Nec denique omittenda est egregia observatio Joannis Daniel HORSTII, qui in manu duct. ad med. in sinistro cordis ventriculo se albicantem invenisse pituitam testatur, & RIVERII, qui Cent. I. obs. 82. materiam crassam, compactam & omnino albam, lardum coctum referentem in sinistra cordis auricula hominis cito extincti annotavit.

§. III.

Ex dictis jam & adductis satis apparere arbitror, omni tempore in corde vasisque majoribus solida ejusmodi concretionis polypigenita, quæ subitam mortem aliasque insanabiles produxerunt ægitudines. At, quum nulla plane in veterum monumentis polyporum sic dictorum occurrat mentio, haud inique statuimus, hancce denominationem antiquioribus medicis ignotam, a recentioribus vero ideo maxime istis coagulis fuisse impositam, quod plerumque multos emittunt ramos per canales adjacentes hinc inde dispersos. De qua vero

interpretatione ut plenius rectiusque constet, sciendum est, veros polypos ea solum concrementa esse dicenda, quæ ex albicante & fibrosa substantia firmius paulo sunt compacta & propterea a sanguine congrumato multum differunt. Hic enim licet variis corporis nostri partibus, maximeque utero & cordi inhærens multorum magnorumque morborum causa existere possit, genuini tamen polypi nomen minus recte meretur, sed pseudo-polypi nomine apud auctores ut plurimum venit.

§. IV.

*Qua ratio-
sione
polypi
morbo-
rum &
mortalis
causa
stat.* His præmissis, non inutile, sed potius tractationi nostræ valde videtur accommodum, ipsam rationem exponere, qua polyposæ massæ tantam in genus humanum edant stragem. Sunt autem polypi tum potissimum gravium morborum mortisque causæ, si quando mole sua aucti, vel, quod sæpius fit, a levi tam interna quam externa causa de sede sua dimoti libero sanguinis circulo ex uno cordis ventriculo per pulmonum vasa in alterum obicem ponunt eumque pervertunt, aut quando orificia vasorum penitus occludendo motum sanguinis vitalem omnino tollunt. Quamdiu enim coagulata ejusmodi massæ tantum tenuiores cordis aliorumque vasorum lateribus adhærent, sanguinis circuitum non adeo vehementer impediunt, nec inde functiones manifesto lædunt. In quo quidem & experientiam habemus suffragantem, utpote quæ optime docet, concreta ejusmodi corpora in cordis auriculis & sinubus ob multiplices anfractus fibrillasque carneas, & circa vasorum divaricationes in aliis quoque partibus hære, at nihilominus adhuc liberum sanguini concedere posse iter. Cujus insignem fidem facit memorabilis & fere admirabilis observatio VESALII, quæ exstat lib. 1. cap. 5. de corporis humani fabrica, ubi probatissimus hic auctor commemorat, se quondam in sinistro cordis ventriculo glandulosæ, sed subnigricantis car-

nis reperisse libras propemodum duas, corde instar uteri extenso; & addit: ægrum, licet pulsus miris modis fuisset inæqualis & varius, nihilominus multis ante mortem mensibus veluti sanum obambulasse; donec tandem postremis vitæ hebdomadibus pulsum tantæ accidissent intermissiones, ut ex novem iæctuum intervallo tres, vel duos solum tactui occurrerint.

§. V.

Proximum nunc est, ut per singulos morbos eundo fusius explicemus, <sup>Polypi
dispo-
nunt ad
morbos,
ut hæ-
mopti-
sin.</sup> quinam ex illis sint, quos polyposa concreta progignunt, vel pertinaciter fovent, vel etiam ad malum disponunt exitum. Hæc dum meditamur, primo se nobis offerunt variæ pectoris affectiones, inter quas præcipue referri merentur, ex acutis pleuritides & peripneumoniam, ex chronicis omnis generis asthmata & ipse catarrhus suffocativus, tussis convulsiva, phthisis & hæmoptysis &c. Hæmoptysin quod attinet, crebrior nos docet observatio, hanc æque facile ob sanguinis visceri nimium congesti stagnationem ad polypos disponere, atque ab his iterum progigni. Quodsi enim polyposis istis repagulis æquabilis ac liberior sanguinis per vasa pulmonalia progressus ac transitus turbatur, fit omnino, ut sanguis in capillaribus arteriæ pulmonalis vasculis accumulatur, tandemque, maxime in dispositis, rupto quodam ramulo, excernatur. Et ideo quoque plane non insolitum est, in hæmoptyicis post mortem dissectis ejusmodi concretiones deprehendi, quod optime confirmat historia in consultationibus nostris medicis, Tom. I. Sect. 2. casu 73. p. 346. allata: Laboraverat scilicet juvenis, septendecim annorum, hæmoptysi cum febre lenta, in quo post obitum in arteria pulmonali visui se obtulit callosum concretum. Simili ratione BONETUS anatom. prætic. Tom. I. lib. 2. Sect. 5. p. 654. de sputo sanguinis recentet sectionem cadaveris hæmoptyici a Sylvio in ipso nolo-
comio

comio Leydensi ann. 1664. administratam, in cujus utroque cordis ventriculo deprehenderunt materiam crassam, fibrosam & quasi carneam, quæ in omnia vasa ex corde exeuntia extendebatur. Præcipue vero talem massam ex jugulari sinistra eduxerunt tres spithamas longitudine superantem. Erat autem ista materia, cui multum grumosi adhærebat sanguinis, in ipsis cordis ventriculis crassitie sat insigni carneisque cordis fibris, quas suis fibrillis amplectebatur, singulari modo annexa. Ceterum in medio apparuit sanguis grumulosus videbaturque minuscula vasa habere. Idem valet de phthisi, teste nostra & BAVHINI experientia, qui apud Gregor. HORSTIUM in opp. Tom. I. pag. 134. se in phthysicis & hydropicis semper fere polypos annotasse, expressis verbis meminit. Plura qui desiderat, consulere potest NEDHAMIUM de formatione fatus cap. 2. & MALPIGHIIUM de polypo cordis, item HARDERUM obs. 45. 46. 47. &c.

§. VI.

Asthma Asthma, maximeque illud quod *in* medicabile existit, & qui abhinc dependet pectoris hydrops, tantum non semper a polypis generatur & sustentatur. Hinc nos ipsi plena fide testari possumus, aliquoties nobis obtigisse occasionem hoc morbo defunctorum corpora dissecandi, ubi in corde pulmonumque vasis polypos, vel serum foetidum in thoracis cavo extravasatum deprehendimus. Nec desunt, quæ idem confirmant, auctororum medicorum hac de re observationes. Ita Cl. D. GRÆVIUS, castrensis Medicus, qui ante viginti circiter annos, me præside, dissertationem de asthma convulsivo habuit, se in quinquaginta militibus, quos incidit, asthma & hydrope pectoris extinctis polypos, cordis ventriculos obsidentes invenisse testatur. LANCISIUS quoque libro suo de motu cordis p. 38. notabilem refert casum, qui ita se habet: Juvenior viginti quatuor annorum, Tom. IV. Pars IV.

gracillimus, pravoque aere & victu usus crebrioribus cordis apprehensionibus & lipothymiis, cum gravi anhelitu extremorumque refrigeratione junctis corripiebatur. Arteriæ exiguis & inæqualibus pulsabant ictibus & venæ jugulares una cum abdomine mirum intumescebant; donec tandem miser lenta febre decedebat. Dissecto cadavere cor mirum in modum reperiebatur flaccidum exiguæque molis, cum polypis utrumque ventriculum opplentibus & pericardium tenaciter annexum. Plures observationes notatu dignissimas de asthma, cui pectoris hydrops junctus fuit, legere licet in DIEMERBROECKII anatom. lib. II. cap. IX. pag. 401. BARTHOLINI epist. 2. cent. IV. & epist. 56. cent. II. nec non in HARDERO obs. 56. seqq. LOWERO de corde cap. 2. PEZOLDO obser. 58. 61. RUYSCHIO obs. 19. item in M. N. C. Dec. II. ann. IX. obs. 174. & Dec. III. ann. 2. obs. 185.

§. VII.

Neque vero solum pericardii & thoracis hydrops asthma a polypis indu- *Et alios* *hydro-* *pis spedi-* *cles* *to* frequenter jungitur, verum etiam aliorum corporis partium hydropicæ intumescentiæ exinde suos repetunt natales. Hinc in artis exercitio nihil occurrit frequentius, quam ut asthma spasmodico-convulsivo, a dicta causa orto, status cachecticus, tumores pedum oedematosi, imo ipse ascites superveniant. Quando enim cumque sanguinis ex dextro cordis ventriculo per pulmones in sinistram progressus, objecto ejusmodi repagulo impeditur; fieri non potest, quin universa sanguinis per venam cavam circulatio tardior, lentior impeditiorque fiat, & magnæ hinc inde stagnationes in locis inferioribus, maximeque in hepate oriantur; quo dein obstructo, vel plane indurato sanguis subsistere incipit in mesenterio omnibusque venæ portæ ramis: unde serum secedens ad vasa regurgitat lymphatica, quæ nimium distenta in hyda-

tides diducuntur, quibus disruptis ex-
tialis feri contingit extra vasorum al-
veos effusio. Quæ de re dignæ sunt quæ
evolvantur observationes apud RHO-
DIUM, *Cent. III. obs. IV.* PEYERUM
in hist. anatom. cap. VI. Speciatim vero
WEPFERUS in cachecticis diu & fre-
quentius ex morbis decumbentibus
corpora fibrosa & pituitosa annotavit.
Vid. ejus exercit. de apoplexia pag. 196.
Id. 200. & SMETIUS in miscell. me-
dic. lib. X. pag. 537. singularem allegat
casum de oedemate in utroque crure,
a polypo tenso & subduro, quod ad fe-
mora usque protensum tumorem ple-
num & durum in imo ventre, umbi-
licum inter & pubem effecit, qui tan-
dem totam abdominis regionem occu-
pavit. Ratione haud dissimili BONE-
TUS ex BOYLEI tractat. de apople-
xia *obs. IX.* polypos refert in cordis ven-
triculis duarum mulierum, quarum
altera hydropè, altera cachexia obiit,
& ALBINUS *diff. de polypis thes. V.*
notabilem affert hydropis speciem,
quam observavit in viro per aliquod
tempus dispnoeis cordisque palpitatio-
nibus & anxietatibus afflicto, qui tu-
mores in brachiis, venasque valde tu-
midas & in nodos protuberantes, a
polypo sat magno, ex auricula dextra
in truncum venæ cavæ ascendente ra-
mosque emittente, habuit. His vero
ita constitutis hydropem lethalem ef-
fe, pro certo habendum est.

§. VIII.

*Catar-
rhum
suffoca-
tium* Sed missa ulteriori asthmatis &, qui
hoc sæpenumero comitatur, hydropis
consideratione, reliquos pectoris mor-
bos ex polypis oriundos dispiciamus.
Ex his vero præcipue huc referendus
est catarrhus suffocativus. Quæ enim
anatomen hoc morbo defunctorum si-
stunt observationes, plerumque poly-
posas concrectiones, ceu præcipuas
mortis causas repertas fuisse confir-
mant. Testantur vero id maxime
BARTHOLINUS *cent. II. 86.* GREI-
SELIUS *in M. N. C. ann. 1670. obs. 74.*
& MALPIGHIIUS *de polypo cordis*
pag. 170. quippe qui in omnibus apo-

plecticorum, vel catarrho suffocativo
extinctorum apertionibus tam in cor-
de, quam in cerebro, imo non raro
in utroque simul, corpora callosa, vi-
scida & glutinosa observavit. Neque
siccò, ut ajunt, pede transeunda est
cordis palpitatio, quæ ut plurimum,
& si chronica est, tantum non sem-
per polyposis coagulatis in acceptis fe-
renda est. De qua tamen quum jam in
priori Tomo *Med. nostr. systemat. ejus-*
que Sect. II. cap. 1. §. 9. leqq. prolixius
egimus, B. lectorem eo remittimus,
transituri ad inflammatorios illos ac
valde acutos pectoris morbos, pleuri-
tidem veram & peripneumoniam, qui
ex inducta sanguinis, propter polypo-
sas concrectiones, stagnatione sæpe sa-
pius suam mutantur originem. Id
quod satis superque testantur peritissi-
mi in arte medica viri, quos inter no-
minare placet MALPIGHIIUM,
qui loc. cit. affirmat, pleuriticorum ca-
davera non in præcordiis tantum, sed
& in hepate & venoso genere frustula
alba copiose continere. WILLISIIUS
de febr. cap. XI. pag. 130. apertis pleu-
ritide mortuis corporibus in cordis si-
nubus & vasorum circa circum cavita-
tibus sanguinem in frustula & glome-
ros longos concretum fuisse memorat.
PEYERUS quoque *exercit. anatom.*
memoriæ prodidit casum sexagenarii,
qui pleuritide in peripneumoniam mu-
tata obiit. Facta cadaveris incisione,
in corde magni ac tenaces apparuerunt
polypi, adipis frusta mentientes.

§. IX.

Sed non modo in corde & annexis
pulmonum vasis, verum etiam in aliis,
maximeque venosis canalibus polypos
ceu immedicabilium morborum cau-
sas generari, demortuorum sectioni-
bus & autopsia satis superque constat.
Ita gravissimas & pertinaces cephalal-
gias, apoplexiam & deliria quoque a
polypis intra venas jugulares & in ce-
rebrum sinibus repertis concitata fuisse,
observationes a WEPFERO, PEYE-
RO, WILLISIO, BLASIO, item
in M. N. C. descriptæ abunde docent.
Si

Et nota
11.

Si qua vero corporis nostri pars ad polyporum generationem præ ceteris apta est atque disposita, certe uterus huc referri debet, in cujus vasis venosis, ob miram & tortuosam complicationem & abhinc dependentem impeditionem sanguinis circuitum corpora ejusmodi polyposa ex sanguine viscido concrefcunt facillime; quæ postea frequentioribus abortitionibus, immodicis uteri hæmorrhagiis, copiosis lymphæ & feri per uterum effusionibus, ipsique hydropi & sterilitati causam præbent amplissimam.

§. X.

Signa
polyporum.

Consideratis itaque insanabilibus curatuque difficillimis, quæ ex polypis pronascuntur, ægritudinibus, non alienum esse judico, quædam suppeditare phænomena, ex quibus cognoscere liceat, an polyposa ejusmodi concreta in præcordiis, ubi præcipuam sedem obtinent, lateant recondita. Sunt vero ex omnibus, quæ id testatum faciunt, signis præcipua 1.) diuturnior cordis palpitatio, eaque ex levi sæpius causa, ut animi affectibus & a cibis flatulentis alvumque constipantibus recurrens. Harum enim rerum ea est natura atque conditio, ut æquabilem sanguinis circuitum perturbando majorem ejus ad cor impetum efficiant, ubi supra modum congestus & accumulatus quum, propter positum a polypo obstaculum, haud amplum satis semet expandendi invenit spatium, cor æque ac vasa ipsius violenter distendit, & hinc insignem anxietatem & convulsivum cordis motum, quem palpitationem dicunt, inducit. Ex quo mox alterum emergit indicium, pulsuum scilicet inæqualitas & cum lipothymiis sæpe juncta intermissio. Pulsus enim sicut generationis cordis motum & universum sanguinis per singulas corporis partes progressum testatum facit quam optime; ita si irregularis, vel plane intermittens est, ceteris paribus, justam injicit suspicionem concrementi cujusdam polyposi, quod mole sua obstruente

debitam cordis aliorumque vasorum constrictionem & abhinc dependentem sanguinis per ea transitum valde perturbet, aut ad tempus prorsus intercipiat. Nec denique ex signis polypum denotantibus excludi debet frequentius spirationis, sine causa manifesta, impedimentum, præcordiorum, ob spasticam pectoris strictionem compressio, & qui huic plerumque jungitur, dolor circa cor fixus; utpote hæc singula, si fere perpetua sunt, de impedito sanguinis a corpore quodam peregrino circuitu testantur luculentissime.

§. XI.

Sequitur nunc, ut missis generalioribus, de polypis paulo pressius agamus, ipsumque generationis modum subjungamus. Tenendum autem primo omnium est, non omnes polypos unius ejusdemque esse texturæ, coloris & magnitudinis. Nonnulli equidem satis observantur solidi, duri & ex fibris ita compacti, ut tendines firmiores referre videantur; alii contra sunt molliores, ex pelliculis mucilaginosi & minus crassioribus coagmentati, membranaque exterius involuti. Quidam, si magnitudinem spectemus, mole sunt satis grandes, ut aliquot uncias pondere æquent; quidam minores & multas interdum partes adiposas immixtas habent. Colorem dein polyporum valde esse differentem, fidem nobis faciunt variae ipsorum apud auctores, maxime antiquiores, obviæ denominationes; siquidem mox sub idea pinguedinis, quam alii albam & candelæ sebaceæ similem, alii ex albo flavescens & medullam ossium calefactam æmulantem perhibent; mox sub specie carnis, mox vero aliis designati veniunt vocabulis, quorum hic numerum inire nimis prolixum foret. Differunt porro quoque in eo, quod nonnulli in dextro, nonnulli in sinistro cordis ventriculo radicati vel plures, vel pauciores in adhærentes arterias & venas emittant ramos; nec non quod alii per se, mole sua sat magna,

gna, alii vero nonnisi vi quadam e loco suo dimoti, vasorum ostia occludendo, feralem corpori humano inferant noxam.

§. XII.

Genera-
tia.

Modum autem, quo polyposa ejusmodi corpuscula generantur, sat gravibus inducti rationibus talem concipimus, ut existimemus: materiam ipsis præbere particulas chyli & lymphæ graviore, viscidioresque & fixiores, utpote quæ motu facile coeunt & in unam compinguntur massam, ut fibroso-membranaceum corpus constituent. Quod quidem abunde satis confirmant tot physica circa polyporum generationem suscepta experimenta. Instar vero omnium optime erudire nos potest RVYSCHIUS, vir de re anatomica meritissimus, qui in *thes. anatom. VI.* fidem facit, se ex sui ipsius sanguinis sero, sola conqussatione pseudo-membranam, uti loqui amat, confecisse, quæ plurimis staminibus seu fibris fuisset pertexta veramque membranam ita representasset, ut eandem a natura productam omnes crediderint. Id quod & alio loco asserit, quando *thes. anat. I. c. III. p. 14.* sola fortiori conqussatione, per horæ spatium continuata se polyposam materiam ex cruore suis recenter mactati fecisse refert. His ita demonstratis in promptu nunc est distinctam polypi suppeditare ideam ipsumque definire, quod sit concretum quoddam solidum, fibrosum, ex viscidiori lymphæ parte per fortiorem motum sive impulsu factum.

§. XIII.

Polypi
facile
genera-
tur in
cordis
ventri-
culo da-
ntio &
venis.

Polypi licet in utroque cordis sinu, & tam venosis quam arteriosis generentur ductibus; attentiori tamen observatione cognitum exploratumque habemus, eosdem facilius & frequentius in ventriculo & auricula cordis dextra, quam sinistra, & in venis magis progigni, quam arteriis. Nec adeo obscura est hujus rei ratio: chy-lus enim, qui mediante vena subclavia in venam cavam & ventriculū

cordis dextrum fertur, crassioribus refertus particulis, motu accedente lentiori, facilius partes deponit graviores, quarum amplexu complicatis cordis trabibus, unum quasi corpus efficitur. Dein, qui venis vehitur, sanguis, ob vim venarum contractilem nimis debilem tardiori procedit gradu consistentiaque crassior existit & ponderosior arterioso, unde facile dimittit partes crassiores, quæ, ubi præsertim non intime mixtæ leviter cohererent, vi gravitatis suæ, ad fundum lateraque magis tendunt. Aliter vero res sese habet cum sanguine arterioso. Hic enim, quum non modo ab elastico arteriarum motu insigniter in cursu suo promovetur, verum etiam in pulmonibus subtilissima aereo-æthereamateria imbutus & per minima vascula transpressus intime miscetur; ideoque & pondere levior, & colore rubicundior redditur: facile patet, quare hic præ venoso ad polyporum generationem minus sit dispositus.

§. XIV.

Ætatem si spectamus, non ii solum, qui proveciores, sed & qui ^{Polyp} progignunt, & non adeo maturæ ætatis ^{progi-} sunt, polyposis concretionibus depre- ^{in om-} henduntur obnoxii. De adultioribus ^{nis æta-} equidem id mihi facile concessum iri ^{his ho-} confido. Placet igitur nonnulla ex ^{mul-} auctoribus anatomie practicæ asserre ^{bus} exempla, quæ certiores nos reddere possunt, infantes quoque monstra ejusmodi polyposa inclusa sapissime gerere. Ita de concretionē polyposa, in puerulo, aditum in cordis auriculam obturante conferatur ALBINUS, *dissert. de polypo cordis pag. 16.* & BONETUS *sepulchret. anatom. libr. II. Sect. XI. obs. VI.* ubi de polypis sat magnis, in sinibus cordis sibioli repertis eleganter agit. Haud dissimili modo in juvenis sexennis, atrophia consumti utroque cordis sinu adnotavit polypum D. SNELL. *Vid. ejus dissert. de cordis polypo pag. 18.* & DORSTENIUS in *E. A. C. Dec. II. ann. 3. obs. CLIII.* de quatuor corporibus in

Eni-

sinistro cordis ventriculo puelli cuiusdam inventis perpulcre differit. Portentosum quoque polypum in adolescente describunt E. A. C. Dec. III. ann. 2. obser. 18. quod & multis aliis exemplis probari posset, si his jam immorari liceret. Interim non negandum esse censemus, consistentis ætatis homines natuque paulo majores, ad polypos generandos, præ reliquis esse proclives. Facilius enim, peracto jam nutritionis negotio, quam eodem adhuc vigente, sanguis & copia & temperie excedens accumulatur; idque eo magis, si quis, ob copiosa amplioraque vasa, & imminutum solidorum elaterem, ad plethoram producendam dispositus, vitæque sine motu desidi & diætæ minus convenienti deditus fuerit.

§. XV.

Respectu sexus, nunquam fere non viros magis, quam feminas, polypis & morbis inde oriendis videmus expositos. Cujus quidem rei hanc subesse puto rationem; quod in sequiori sexu, sub debito menstruæ purgationis successu, non adeo facile sanguinis increfcit copia, & ob fibrarum laxitatem majoremque humorum fluiditatem, sive sanguinem multo fero imbutum, ægrius fit, ut crassiores particule invicem coeundo concrecant. Præterea & hocce momentum singularem meretur animadversionem, in regionibus maritimis & septentrionalibus longe plures, quam in calidioribus terris observari polypis mortuos; quod, meo quidem iudicio, præter aerem frigidum & impeditius perspirationis negotium, præcipue victui crassiori, ut piscibus marinis, panis grossiori & carnibus fumo induratis atque salitis; ex quibus tenacior multique particulis terrestribus refertus chylus & abhinc quoque sanguis spissior ingeneratur, tribuendum erit.

§. XVI.

Progredimur ad alias, quas procætarcticas dicunt, causas pensitandas. Ex his vero principem suo jure obtinet

locum, nimia sanguinis redundantia. Etenim, propter auctam, sub plethorico statu, vasorum diastolen fibræ suam amittunt elaterem; unde eorum minuitur systole sanguisque progressus mirum in modum fit retardatus & perfacilis particularum terrestrium datur cohesio. Emergit porro exinde vasorum obstructio; quæ quantum polyporum generationi favet, vel unicum illud confirmat experimentum, a LANCISIO in cane vivo institutum. Constrinxit scilicet laudatissimus hic vir filo cerato ramum quandam arteriæ iliacæ, in quo, elapsis 15. aut 20. diebus, secato citra ligamen polyposam invenit concretionem. Vid. libr. de aneurismatibus propos. XXXVIII. p. 124. Nec adeo difficile est, hujus phænomeni veram eruere rationem, utpote cum, facta ejusmodi compressione, tenaciores & ad reflexionem minus mobiles sanguinis partes invicem adglomeratæ lateribus vasorum sensim paullatimque adhærere incipiunt; donec aucta earum mole densum & fibrosum, quod polypi nomine venit, constituent corpus. Verum enim vero, non minus nimia sanguinis abundantia, quam ingens ejus inopia ad obstructions & concretionem polyposas viam pandit facillimam. Hinc mihi a magnis crebriusque repetitis hæmorrhagiis sæpissime morbos, ex polypis ortos advertere liquit. Dum enim fibræ, ob nimiam distensionem laxiores porique redditæ sunt ampliores; omnis generis crassos viscidolque humores, transmittunt qui polypis progignendis apprime existunt idonei.

§. XVII.

Proceritas corporis nimia sicut ad variis generis morbos; ita præcipue ad polyporum generationem & omnia, quæ hanc excipiunt mala disponit. In excelsis enim, seu longæ staturæ corporibus difficilior fluidorum ad perpendiculum est adscensus; hinc circulatio per totum corpus fit tardior & facile stagnationes obstructionsque oriuntur viscerum, maxime vero

Et sanguinis deficiunt.

Proceritas corporis.

causæ polyporum in ingesta sunt plethora.

vero pulmonum; ubi sanguis difficiliter progrediens in minimis vasculis subsistit & secedentes ponderosiores partes successu temporis in densam compinguntur massam. Si cui hæc non sufficiunt, quantumvis clara satis & certa; hunc plenius convincere potest tum mea, tum aliorum hæc de re experientia, quæ optime testatur, arduæ proceritatis corpora humilioribus ut plurimum alacritate viriumque robore multum cedere atque morbis ex lentiori sanguinis circuitu & stagnatione oriundis, ut polyposi concretionibus, phthisi, asthma & dyspnoe, aliisque, longe magis patere.

§. XVIII.

Frigit. dui pot. rus. Nihil autem prope magis corpus nostrum adeo lædere tantasque eidem noxas & ipsam præmaturam mortem inducere valet, quam frigidus potus, post intensam corporis commotionem & incalcescentiam largiter & celeriter ingestus, de quo GALENUS, *lib. de sanitate tuenda*, præclare non minus quam vere ita sentit: quod spirandi difficultatem & tussim inducat, cerebrum debilitet & fluxiones inde concitet, ventriculum imbecillum reddat nervosque lædat. Ea namque pernicialis frigoris est potentia, ut non modo intestinum fluiditatis motum sistendo sanguinem coagulet, verum etiam partes terrestres & gelatinosas præcipitet; unde non mirum esse debet, si obstructions, inflammationes, & quod in rem nostram dictum sit, humorum concretiones oriuntur; quas quotidiano quisque experimento conspiciere potest, si sanguis calidus e vena secta profluens in aquam frigidam immittitur, vel quando aqua calida, in quam sanguis missus fuit, interjecta mora, refrigeratur. Tum quippe, fibrosam & graviores partem decedere ac præcipitari, jucundo comparebit spectaculo. Possem nunc quoque plura, eaque tragica proferre exempla, quæ exitialem frigidi potus noxam luce clarius demonstrarent. At quum multa jam sint alio loco a

me & viris doctissimis studiose tradita, nolo his tempus consumere.

§. XIX.

Quantum ex censu causarum ad *Acido u* nocivas humorum coagulationes *& spi-* acidorum & spirituosorum abusus contri- *rituosa.* buat, quotidiana pro! dolor expe- *ritu abn.* rientia loquitur, ipsaque confirmat ratio; siquidem certo constat experimento, sanguinem fluidiorem e vena emissum, affuso acido quodam liquore, vel spiritu vini rectificato in duram mox coalescere massam. Jam quidem facile nemo, qui rem accuratius examinat, dubitabit, hæc pariter in corpore humano, licet non eodem plane modo & tempore, posse contingere: si quis tamen dubitet, memor modo sit, in quam graves & diuturnas ex viscerum obstructione pullulantes morbos, quales sunt phthisis, cachexia, hydrops, asthma convulsivum & nimia hæmorrhagia, strenui spiritus vini potatores sua ipsius culpa incurrant.

§. XX.

Nec reticere licet animi affectus, *Animi affectus.* maximeque iram, terrorem & tristitiam; utpote qui polyporum & abhinc dependentium morborum generationi sat gravem suppeditant causam. Nolumus jam curiosius inquirere in abditas tam peculiaris effectus rationes, sed potius memorabiles quasdam in hujus rei fidem adducere historias. Ex his vero notatu digna mihi videtur observatio MALPIGHII, qua refert: ægrum, alioquin satis robustum, ex timore in magnam pulsus inæqualitatem & obscuritatem, præcipue in sinistro carpo incidisse, absque febre & recurrente spirandi difficultate; sed brevi tandem post, per sputa, quandoque rubicundi sanguinis portionem, quandoque copiosa alba quædam frustula, polypos haud dissimilia excrevisse; postremo vero, turgentibus superioribus, ex coercita sanguinis copia suffocatum interiisse. RIVERRIUS quoque *Cent. IV. obs. XXI.* notabilem recenset casum cujusdam nobilis,

bilis, qui quum graviore quondam & inopinato percelleretur terrore, de fummo conquestus est cordis tremore, spirandi difficultate pulsuque intermittente & inæquali, donec non adeo multo post suffocatione interiit. Aperto post mortem pectoris cavo cor cum valis majoribus oppleta fuisse & in sinistro cordis ventriculo inventæ sunt caruncule rotundæ, substantiam pulmonis æmulantes; quarum major ad avellanæ magnitudinem accedens arteriæ aortæ præcludebat ostium.

§. XXI.

Ultimo loco non prætereundum videtur, præposteras illas in nimis hæmorrhagiis & intermittentibus febribus, per adstringentia, opiata, martialia & peruvianum quoque corticem &c. curationes ad difficiles chronicas & plane immedicabiles ægrotudines, quæ a concretis polyposis nascuntur & foveantur, non parum conferre. Et profecto certa adleverare fide possum, me in praxi mea medica quinquaginta & aliquot annorum, nullum majus ab ullo remediorum genere, quam ab his ipsis, intempestive & improvide adhibitis observasse damnum, ita ut non modo celeres & lethales morbos, quales sunt apoplexiæ, epilepsiæ, catarrhi suffocativi; sed & diuturnas & chronicas passiones, ut phthisin, asthma convulsivum, malum hypochondriacum & hystericum, enormes hæmorrhagias, lentasque & hæcicas febres hac ratione productas noverim. Si rationem quærimus, unde tantorum malorum origo; sciendum ante omnia est, morbosicarum affectionum causam in impedimenti ac retardato sanguinis & humorum per minima & capillaria corporis vasa circuitu potissimum quærendam esse. Tali enim ratione naturales se- & excretiones, quæ itidem per minima & ex subtilissimis valis conflata emunctoria sunt, mirum quantum retardantur & variæ hinc inde stagnationes, viscerumque infarctus & indurationes cum mille aliis symptomatibus propullant.

Jam, si quis in tali rerum statu, ubi jam sanguinis & humorum crassities lentiorque fluidorum per canales corporis circulatio præsto est, vel ubi graviores, qui vasa fortiter angustant, spasmi adfunt, medicamenta adstringentia & humores magis in crassantia, vel etiam sedativa propinare velit; non poterit non insigniter nocere, & leve tantum malum longe gravius efficere. Id quod eo magis certiusque evenit, si perversus horum remediorum usus diutius justo protrahitur; nihilque superest dubii, quin polypi, seu immedicabilium morborum causæ, hac ratione sat commode possint produci, quos etiam in per multis morbis ab empyrica hac & detestabili curandi methodo subortis partim ex signis haud incertis augurari & prædicere, partim ex corporum post mortem institutis sectionibus ob oculos ponere mihi licuit.

§. XXII.

Et sic caussarum, quæ ad ingenerandos polypos concurrunt, vidimus potissimas; omnibus enim seorsim explicandis diutius immorari, non adeo necessarium putavi, tum quod rarius occurrant, tum vero maxime, quod ad dicta a nobis perfacile possint referri.

CURA PRÆSERVATORIA.

§. I.

EA est perversa mortalium indoles, *Polyp* ut raro principiis morborum ob-^{magis} stare cogitent, sed tum demum medi-^{præcav-} cum & medicinam anxie quærant, ^{entur,} quam quum mala per longas moras adacta & ^{curan-} mortem in propinquo vident, unde ^{int.} vero nihil aliud efficiunt, quam ut fatalem sibi diem, quem tempestivo remediorum usu avertere potuissent, maturius accersant. Peccant sane in hac re eo gravius ægroti nostri polyposi, quo certius & multa experientia testatus est, nonnisi difficilem ac dubiam, imo, ubi longius malum inva-

luit, plane nullam ipsis contingere sanationem. Si quid enim in hujus generis morbis, qui impedito sanguinis ob polyporum repagulum circuitu nituntur, auxilium, si quid opis expectare licet, maturatum opus, eoque a medico respiciendum est, ut concrementorum istorum generationem in tempore impediatur, vel eorum, si jam ad sunt, augmenta & noxios effectus præscindat. Equidem jam, qua ratione hoc perfici debeat & quid utilissime hoc sine suaderi possit, candide proponam.

§. II.

Polyporum generatio præcavenda convalescenti dicta.

Et primo quidem, ut polyporum generationem prohibeamus, omnis cura eo dirigenda erit, ut sanguis spissior diluatur & resolvatur, commodèque in iis, qui ejus copia abundant, imminuatur. Ad quod præstandum præ ceteris ineunda est recta vivendi ratio, quæ his fere momenti absolvitur: Victus eligatur parcius, tenuis atque humectans, remotis cibis, duris, acidis, salitis multumque alimentari præsentibus. Potus sit naturæ conveniens & bene dilutus. Quo sine commendanda est cerevisia levis & probe defæcata, vel pura aqua fontana, tum sola, tum ad vinum temperandum adhibita, vel etiam decoctum ex speciebus blanda aperitiva virtute præditis confectum, quas inter præcipue radices chinæ, scorzonæ, sarsaparillæ & cortices ligni sassafras &c. referre lubet; tali enim ratione effectus diluens & resolutorius belle impetrabitur. His jungantur labores & frequentia corporis exercitia, quibus sanguinis fluiditas & æquabilis per singulas partes circuitus egregie juvatur. Sed probe sibi omnes, maximeque plethorici & obesi vitæ otiosæ dediti cavere debent, ne motum repentino initio vehementiusque instituant. Nimum enim exinde sanguis ad pulmones propellitur, ubi progressu suo impeditus facile coagulum subit. Ad quod impediendum, mox aliquid calidi bibere præstat; quod eo magis ne-

cessarium est, si corpus ab intensiori commotione calidum postea refrigeratur, vel, quod pessimum est, frigidus potus in copia ingurgitatur. Aer præterea sit purus, serenus ac temperatus, isque nec nimis calidus, nec nimis frigidus & humidus. Hic tamen si vitari nequit, itidem consultum erit, infusa theiformia nonnunquam calide adsumere, quæ transpirationis negotium promovendo egregium attenuantem moleculasque cœcutes disjungen-tem spondent effectum.

§. III.

Exultent dein graviore animi affectus, maximeque mœror, ira atque *Animi affectus moderamine.* terror. Si quando vero ab ipsis alteratum corpus fuerit, mature in usum vocentur, quæ effrenes motus compescant & valde turbatum sanguinis circuitum æquabilem denuo reddant. Ita, si contra subiti terroris noxas pugnandum est, maximam merentur commendationem medicinæ resolventes blandamque perspirationem moventes, quia hac ratione id, quod forte in humorum massa coagulari cœpit, optime resolvitur. In hunc finem summo cum fructu semper a me datum fuisse memini pulverem marchionis, sive solum, sive cum aliquot liquoris mei anodynæ guttulis ex aqua cinnamomi, vel mellissæ citratæ vinosæ sumtum, cui non male aliquot infusi calidi patellas superbibere jussi; quam methodum etiam in iis, quos diuturnus mœroris affectus confecit, utilissimam deprehendi. Præter hæc in vehementiori terroris affectu summo opere commendanda est moderatio corporis exercitatio, qua cor adjutum se facilius a sanguinis nimium congesti mole liberare poterit, ut eo minus dein mali quicquam timeri debeat. Pessime itaque sibi consulunt, qui statim a terrore quieti se tradunt vel somnum profundum capiunt.

§. IV.

Prospiciatur dein, ut alvus bene *Se & excretionis libero successu.* respondeat, quæ si forte obstructa est, clysteribus mature applicatis, vel pilulis

lulis balsamicis solvenda est. Nec minori prudentia opus est, ut & reliquæ humoribus tam secernendis, quam excernendis dicatæ viæ apertæ liberæque servantur, ne, quod facile evenit, his oclusis sanguinis massa impura reddatur. Inprimis autem curæ sit, ne qua excretio sanguinis naturalis, ut in viris hæmorrhoidum, in feminis mensium, supprimatur, aut retentio longior insuper habeatur. Tunc enim perfacile periculosa sanguinis ad alia loca sunt congestiones, quas providus artis peritus convenienti venæ sectione, pilulis & aliis medicamentis blande balsamicis ac temperantibus quam optime poterit avertere. Nec denique artificiales sanguinis evacuationes sunt negligendæ, quæ eo strictius debent observari, si quis multo sanguine turgat ipsasque diuturna consuetudine quasi naturales reddiderit.

§. V.

Præmissis hisce diætæ regulis, ex remedium classe, ad sanguinem spissum incidendum ac resolvendum, subjungenda sunt salia mediæ & alcalinæ naturæ, ut arcanum duplicatum, tartarus vitriolatus, nitrum, sal digestivum Sylvii, sal aperitivum nostrum, oleum tartari per deliquium, terra foliata tartari & liquor nitri fixi &c. Ex spirituosis huc pertinent essentia pimpinellæ albæ, tinctura antimonii acris, & id genus alia. Nullum autem, quod scio, ex toto medicamentorum penu datur remedium, quod in dissolvendis fibrosis & ad concretionem pronis in sanguine partibus tantam præstaret efficaciam, quam aquæ minerales, præsertim illæ, quæ alcalino sale imbutæ temperatorisque indolis sunt; quo nomine laudem merentur acidulæ Emfenses ac Selteranæ, thermæ Aquigranenses præcipue vero Carolinæ, quæ sale suo omnia corporis emunctoria aperiunt, impuras fordes abluunt & evacuant, sanguinemque crassum & viscidum resolvunt ac diluunt utilissime.

§. VI.

Hactenus quidem inodum, quo præcavenda sit polyporum generatio, jam valatis, ut arbitror, dilucide monstravimus. Videamus nunc, quid faciendum sit, si jam signa quædam emittant, quæ polypum cordi vasisque majoribus in hærentem testantur & qua ratione præcaveri debeat, ne majora capiat incrementa. Sciendum itaque est: ubi polypus adhuc incipiens est ac pituitosus, non omnem abjiciendam esse spem ejus resolvendi: quod salibus alcalinis & duplicatis, quæ exoptata tenaces humores resolvendi vi polent, diætâ tenui, sufficienti & sanguinem diluente potu, omniumque maxime aquis Carolinis poterit præstari, quarum usu prudenter administrato ego perplures, qui non vanam polypi intus latentis suspicionem incutiebant, sanatos novi. Quodsi vero jam in fibrosam & duriorem abiit substantiam polypus, omni studio contendendum erit, ne aut majora sumens augmenta, aut e loco suo dimotus vasa penitus obstruat citoque homines interimat. Ad quod efficiendum opus maxime omnium est, ut sanguinis nimia abundantia impediat, ejusque fluiditas iis rebus probe conservetur, quibus id commode fieri posse superiori loco diximus. Sed cavendum, ne ubi spirandi a polypo difficultas est, vena in brachio secetur, quia tum major, imo suffocatoria sit congestio. Fugiantur præterea omnia spirituosâ, nimis motus animique perturbationes, quæ singula sanguinem partim coagulando, partim nimis commovendo malum deterius reddunt.

§. VII.

Ultimo loco non inutile erit, quasdam cautiones, quæ sanguinis fluxus & motuum febrilium tractationem concernunt, subungere. In utroque casu quâvis a medicis delinquatur, plurimis pro dolor exemplis comprobâtum & a nobis jam supra fufius evictum est. Quapropter sincere moneo, ne forte medicus in hæmorrhagiis sistendis curationem solis adstrin-

P. Stomachicis

Medicamentis convalescentibus

Polypi jam valatis in hærentes quomodo tractandi

Cautio circa eam morbo-giam et febrem

adstringentibus absolvere satagat, sed potius convenienti sanguinis detractio-
ne, & temperantibus leniterque ano-
dynis medicamentis, nec non inferio-
rum partium frictionibus æquabile
sanguinis iter restituere labores. Fe-
brium curationem quod attinet, sum-
ma adhibenda est cautio, ne nimis ci-
to supprimantur. Quo scopo tutissi-
mum erit, blandis aperitivis & eva-
cuantibus remediis decenter uti; qui-
bus dein medicinae resolventes ac tem-
perantes cum roborantibus commode
possunt interponi atque subungi.

CAPUT XI.

DE AFFECTIONE PHTHISICA,
SIVE TABE.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

*Pulmo:
num. ut
essitas
& usus.* **N**ULLA, si cordis machinam exce-
perim, in universo corpore no-
stro pars est, quæ ad vitam & tuen-
dam & sustinendam præstantioris sit
usus, quam ipsi pulmones. Hi quip-
pe sunt genuina sanguinis fabrica, in
qua lymphæ chylosa & nutritia cum
sanguine intime miscetur ipsique assi-
milatur; hi sunt egregium illud viscus,
quo spiritum vitalem, seu fluidum æ-
reo æthereo elasticum, quod cordi so-
lidisque partibus omnibus suum robur
& vim systolicam præstat, intus hau-
rimus. Quanta autem pulmones præ
reliquis partibus utilitate gaudent &
prærogativa, tanta e contrario, imo
fere graviora sunt, quibus hinc inde
patent, mala, quæ ego quidem a pe-
culiari eorum textura deducere minus
dubito. Hanc enim, ubi rite dispici-
mus, ex meris vesiculis membrana-
ceis, quæ aerem recipiunt, ex nervis,
qui subtilissimum fluidum recondunt,
& diversi generis vasis, quæ sangui-
nem & lympham vehunt, deprehen-

dimus constructam, ut usque eo non
mirum esse debeat, si ob tot minimo-
rum vasculorum myriades frequentes
inibi sanguinis congestiones, stagna-
tiones & obstructions, ex his vero
varii generis oriantur ægritudines.
Has inter præcipue referenda est pessi-
ma ista affectio, quæ in medicorum
scholis dicitur phthisica, de cujus ori-
gine, progressu & curatione in præ-
senti hoc capite strictim sed utiliter
disserere proposuimus.

§. II.

Est autem phthisis, corporis conta-
bescencia, cum lenta febre, spirandi *Thibi-
scor de-
finitio.* difficultate, molesta & continua tussi
atque copioso phlegmatis materiæque
corruptæ ac purulentæ sputo juncta;
ab insigni pulmonalis substantiæ læsio-
ne, per scirrhosam vel ulcerosam cor-
ruptionem, vel abscessum inducta,
ortum ducens.

§. III.

Equidem dantur variae, quæ itidem *Diff. f.
sta ab
alitis
morbis.* cum febre & nonnunquam molesta tus-
si ac vitiosæ materiæ rejectione stipatæ
sunt, tabis species, quas tamen ob
prognosin & curationem multum dif-
ferentem cum vera phthisi non con-
fundere debet medicus, utpote sine
notabili pulmonum labe contingunt.
Ita, certa observationum fide constat,
non raro tabem ex gonorrhœa simpli-
ci & pollutione nocturna diutius infe-
stante suam mutare originem, de
qua jam olim HIPPOCRATES *lib.
VI. epidem. Sect. VIII. Text. 47.* mentio-
nem fecit. Neque plane insolitum est,
a nimio veneris usu, a cacochymia &
depravata succi nutritii indole in scor-
buticis corporibus contabescenciam
oriri; salvo tamen adhuc & integro
pulmonum parenchymate. Idem fere
animadvertimus in morbo isto infanti-
bus tam infesto, atrophia, ubi ob
scirrhosam glandularum mesaraicarum
indurationem succi chylosi & nutri-
tioni inservientibus liberum ad sangui-
nem iter prohibetur; unde superiores
partes marcescunt, venter inflatur,
lenta adest febris, difficilis cum tussi
spira-

spiratio urget & alvus nimis fluida existit. Nec deinceps pro phthisi semper habenda est illa morbi species, ubi cum corporis extenuatione lentaque febre tussis & dejectio plus minus saniosa adest. Sapissime enim accidit, ut salva pulmonum compage, ex remotioribus partibus, ut mesenterio, utero, vel renibus, abscessu vel ulcere obfessis sanies ad pectus transferatur. Denique etiam probe distinguenda est phthisis a tussi valde chronica cum ejectione copiosi phlegmatis juncta, sequente tabe viriumque prostratione & calore præternaturali; quæ quidem mala autumnali & vernali tempore subiecta ad catarrhales morbos proclivis sæpe sæpius corripiunt diutiusque vexant, sed nihilominus naturæ & beneficio feliciter cedunt.

§. IV.

Ne cui vero vel minima in cognoscenda phthiseos ab aliis morbis differentia supersit delinquendi occasio, operæ pretium arbitror, certa quædam signa, ex quibus vera phthisis cognosci possit ac debeat, hoc loco recensere. Placet autem ex veteribus, qui in historiis morborum conscribendis longe sæpe accuratiores esse solent recentioribus, locum *Celii AURELIANI*, qui *lib. II. cap. XIV.* legitur, huc transferre, qui ita se habet: *Phthisica passio fit frequentius antecedente sanguinis fluore, aliquando etiam longi temporis tussicula, sive catarrho, quo pulmonum profunda & intime partes lacerantur & primo levius tunc ulcerata. Sequitur egrotantes febricula latens, quæ initium, inclinante die, accipit, atque veniente luce levigatur, adjuncta tussicula plurima initio noctis atque fine, cum sputis saniosis ac parvulis quidem, deinde autem plurimis. Iis vero, qui ex fluore sanguinis in istam veniunt passionem, primo sanguinolenta sputa efficiuntur, tum sæculenta, tum livida, vel prasina & in ultimo alba atque purulenta, dulcia vel salsa, cum voce rauca aut clangosa & difficultate spirandi atque genarum*

*rubore, & ceteri corporis cinereo colore. Cibi fastidium sequitur & major sitis; quibusdam gravis doloris sensus est vulnerati pulmonis, ut etiam ejus fibras expuant pulsus debilis, durus ac dein formicularis. Sequitur præterea inflatio pedum & pejorante passione ventris efficitur fluor & phlegmata carbonibus injecta tetri sunt odoris. Merentur dein hic adduci HIPPOCRATIS verba, quibus imminens phthiseos signa eleganter tradit. Sunt autem in *lib. I. de morbis text. 9.* fere hæc: *Fit phthisicus, si pituita a capite in pulmonem destillat, & primum quidem ut plurimum latentes defluit tussisque tenuem exhibet, & sputum paullo amarius solito & aliquando tenuis adest calor; temporis autem progressu exulceratur pulmo & intus ulceratur a pituita inhærente & putrescente & gravitatem exhibet pectori & dolorem acutum ante & retro, caloresque acutiores in corpus incidunt. Quanto vero majus tempus progreditur, tanto magis puri sincerum ejicitur & febres acutiores sunt & tussis fortis ac continua, & inedia vexat & tamen alvus inferne turbatur.**

§. V.

Propositis itaque genuinis nostri affectus characteribus, videamus nunc, quasnam tantorum malorum causas in dissectis phthisi defunctorum corporibus reperire liceat. Quo fine potissima, quæ mihi ex innumeris auctorum observationibus & autopsia anatomica innotuerunt momenta paucis suppeditabo. Primo autem in omnium fere, qui phthisi decedunt, pulmonibus lobum vel dextrum, vel sinistrum, vel utrumque simul pleuræ & costis, vel etiam in dorso vertebris adeo firmiter adnatum deprehendimus, ut cultro difficillime possit separari, plerumque etiam locus iste putrido sero, sive ichore scatet. Deinde in nonnullis, præsertim empyematicis, unum lobum a prægresso longo abhinc tempore pectoris morbo, penitus absorptum, alterum inflammatum fuisse observa-

Seçtio
anato-
mica
phthisi-
corum.

vimus,

vimus, qui mortis causam constituit. Tum quoque ut plurimum in altero pulmonum lobo vomicas, sive ulcera clausa, diversae magnitudinis & numeri, adnotavi, quae dissecta partim pus crassum, partim fluidum continebant. Ubi in eodem vel altero lobo, maximeque superiori ejus parte incisio facta fuit, cavitates sat amplae pure & phlegmate, ejusdem fere generis ac coloris, quod per os antea rejectum fuit, repletae in conspectum venerunt. Fit porro nonnunquam, ut in pulmonibus nodosis & scirrholis ulcera serpentina, fistulosa & instar canceri vicinas partes exedentia, quae ichor foetidum & sanguinem recondunt, offendantur. Nec desunt exempla, ubi tubercula scirrholosa & instar acinorum dura reperiuntur, quae materia tephacea, calculosa & putrida scatent. Post ea non praetereundum esse existimo, quod cor plerumque flaccidum ejusque vasa polyposis concrementis sint infarcta, de quo phaenomeno memorabilis exstat observatio in M. N. C. Dec. II. obs. 35. In pericardio quoque, imo non raro in ipso pectoris cavo ingens feri impuri & foetidi diffuit copia. Quod denique ad abdominis aliasque partes attinet, vasa ut plurimum sunt exsanguia, hepar magnae molis & pallidum, mesenterii glandulae tumefactae, omentum absumptum & omnis pinguedo tam internarum quam externarum partium conspectui se offert. Qui paulo curiosior plura de phthisicorum sectionibus exempla legere cupit, consulat modo M. N. C. Dec. I. ann. 1. pag. 62. 63. item ann. 2. pag. 235. ann. 3. pag. 190. Dec. II. ann. 4. obs. 35. & 118. ann. 8. pag. 214. ann. 9. 245. Cent. III. & IV. obs. 118. Cent. VIII. obs. 105. Cent. IX. obs. 16. 26. Cent. X. obs. 143. VERZASCHAM obs. 100. LOSSIUM obs. 11. PAWIUM obs. 22. PLATERUM lib. III. obs. 189. 690. PEZOLDUM obs. 63. 64. 74. & 92.

§. VI.

Ex hisce satis apparet, quam gravis & demum exitialis pulmonum, ceu

visceris vitalis, sit laesio, quae mortem induxerit. Nunc erit inquirendum, quanam causa ad tantam laesionem in exquisita phthisi contribuant. Has inter primo omnium referri debent stases scirrholae, substantiam pulmonum mere vasculosam, vesiculosam & membranaceam obsidentes, quae, si invalescunt, ob continuum & reciprocum aeris transitum aliasque causas, difficillime tolluntur. Qua de re dignus est, qui hic inferatur, locus HIPPOCRATIS, qui exstat in lib. de intern. affect. cap. IV. in hunc modum: *Quum pulmo sanguinem in se ipsum traxerit, aut pituitam salisam, & non rursus dimiserit, sed in ipso coacta & compacta fuerint, ab his tubercula fiunt in pulmone & suppurantur: ab initio & per totum morbum tussis acuta sicca obinet, & rigor & febris, & dolor in pectore & in dorso incumbit, aliquando etiam in latere & erecta cervice spiratio vehemens incidit, deinde corrumpit pus & multum expuit.* Non possum quin hisce HIPPOCRATIS verbis comparem fere similia ARETAEI, quae in lib. III. cap. VIII. exstant; *phthisici*, inquit, *ante quam manifestis signis praesertim sputo putrido & purulento se prodit morbus, in pulmonibus ferunt tubercula, sive nodos scirrholos, a materia viscosa lentescente atque in duritiem abeunte, & ita tabidi per plures annos vivunt, ante quam in actum corruptionis vel abscessus transeunt.* Haec si adsunt, in pulmonibus tussis sicca, valida, sonora cum acuto vel pungitivo sensu in pectore spirandique difficultate indicium faciunt, & a profundiori aeris attractione & inspiratione angustia quaedam & renisus in pectore percipitur tussisque vehementior fit, maxime etiam post validam corporis exercitationem.

§. VII.

Verissima quidem sunt allata Hippocratis & ARETAEI verba: nobis tamen nonnulla, quae forte meliori illustrationi inserviunt, adjicere licebit.

De hisce
judicium

Phthisin
antece-
dunt &

bit. Tubercula ista materia viscida repleta plerumque initium constituunt vomitarum, quæ nil nisi diversæ magnitudinis ulcera sunt, membrana ambiente cincta. Ejusmodi vomica, si adhuc minores sunt, tussi interdum ejiciuntur. Quodsi vero mole sua crescunt interiusque rumpuntur, abscessus inde fiunt & cavitates cum sputo purulento copioso phlegmate mixto, & tunc vera adest phthisis. At vero quandoque ipsi hi nodi scirrhusi, qui diutius se celarunt, ut præter siccam tussiculam vix ulla præbuerint indicia, ob materiam intus retentam & acrem factam in ulcus abeunt canrosum & fistulosum serpens ac foetidum, quod ita vicinas partes consumit & in putrilaginem convertit, ut teste FORESTO *lib. XVI. obs. 14. & 53.* asperæ arteriæ frustula ejecta, & juxta SYLVIIUM *in obs. lib. II. cap. XII.* venæ pulmonalis fureuli tussi excreti fuerint.

§. VIII.

Verum adhuc sunt alia phthiseos initia, maximeque hæmoptysis, ubi incaute a mendentibus tractatur, aut si paullo major cruoris portio est, quæ sputo ejicitur. Tum enim facile sanguis ex pulmonum vasculis intra vesiculas aereas extravasatur & stasi concepta putrescit, partes vicinas corrodit ac demum sinuositates efformat, vel in nodos & tubercula coit. Et profecto, si vel meam unius hac de re experientiam adducere licet, certa asseverare fide possum, dimidiam fere partem phthisorum, qui se curæ meæ tradiderunt, ab hæmoptysi prægressa & male curata primam mali sui originem accepisse. Quibus dein quoque annumerari debet secundum veteres catarrhus falsus longo tempore pectus infestans, quem pressio, ut ajunt, pede, phthifica affectio non raro excipere solet. De quo in sequentibus plura dicemus.

§. IX.

Jam vero non immerito quæri posse video, unde causæ jam propositæ ori-
Tom. IV. Pars IV.

ginem suam habeant: Nostra hac de re sententia hæc esto: sanguinis & humorum in valis stagnationes, ubi firmiter iis insistant, sicut plurimorum morborum, ita etiam phthiseos sunt genetrices. Fluida enim quando extra motum progressivum constituta in circulum non aguntur, pristinam suam temperatam naturam mora amittunt, & valde alienam, impuram, falsamque & acrem induunt; vel etiam minima vascula nimium opplendo obstructions, indurationes atque scirrhescencias efficiunt. Perniciosas vero hæc sanguinis & humorum in pulmonum vasculis stagnationes non aliunde fieri deprehendimus, ac si fluida in nimia copia & cum impetu ad partem per se valde languidam & a tone dejectam compulsæ congeruntur, ut, quantum venæ ab arteriis receperunt, non possint reddere.

§. X.

Verum quamplurimæ dantur causæ, quæ perniciosam sanguinis & humorum in pulmonibus stagnationem inducere & ad phthisin remote conferre valent. Inter eas præcipua debetur animadversio hereditariæ dispositioni, qua liberi a parentibus phthificis progeniti, dara occasione, in eandem labem incurrunt facillime. Consentientem hac in re habemus tam experientiam, fidissimam rerum testem, tum auctores probatissimos. Ex his audiamus saltim doctissimum FERNELIUM, qui in *patholog. lib. 5. cap. X.* hæc eleganter prodit: *qui tabida de stirpe sati sunt quasi hereditario jure omnes necessario tabe marcescunt; hocque malum sæpius vidimus in ejusmodi familiis ordine grassari.* Et ratio quoque in promptu est. Etenim, quum illa a parentibus accepta ad morbos proclivitas potissimum in prava partium solidarum conformatione, sive tali fibrarum ac vasorum laxitate consistat, qua humores appulsi non debito modo ac nisu ulterius possunt promoveri; in aprico est, cur ii, quorum pulmones natura debiles ex-

Causæ
mediæ
sunt
disposi-
tio hereditaria

Origo
hæmopti-
sæ
causarum
ostenditur.

I

stunt

sunt & flaccidi, præ ceteris in varios pectoris morbos maximeque phthisin sint propensi, Quibus dein, teste gravissimo HIPPOCRATE, adhuc ii debent adnumerari, qui pectus a natura depressum & angustum obtinent, qui scapulas instar alarum prominentes costasque in thorace protuberantes habent, nec non qui oblongi colli vel etiam gibbosi sunt.

§. XI.

Deinceps certa constat experientia & vel solius HIPPOCRATIS comprobatur testimonio *aph. IX. Sect. V.* homines, qui habitus corporis gracilioris ac tenerioris, staturæ proceræ atque ætate juvenes sunt, a XVIII. ad XXXV. ætatis annum hæmoptysi æque ac phthisi valde esse obnoxios, vix aliam ob rationem, quam quod in hac ætate vasa sint teneriora longæque facilius, quam quidem in provectioribus, expansa dissolvantur. Ut plurimum vero omniumque facillime hæmoptyica & phthisica accedit affectio viris & juvenibus, qui temperamento præditi sanguineo cholericò facile animo commoventur & in pueritia frequentes narium hæmorrhagias perpassi sunt, præsertim si nimio motu incalescunt. Tum enim sanguis magna in copia & impetuosius ad superiora & pectus compulsus per minima arteriæ ac venæ pulmonalis vascula libero itinere ad cor redire nequit; unde ramorum majorum a subsistente sanguine nimie expansiones, disruptiones & denique extravasationes fiant necesse est.

§. XII.

Ex diætâ perversa causam hic præbet antecedentem intempestivus potuum spirituosorum usus. Quod quidem non adeo difficili indiget probatione, quum satis cuique spectatum sit in regionibus vitiferis sicut omnes pectoris morbos ita maxime hæmoptysin ac phthisin longe esse frequentiores, quam in aliis. Hinc etiam HOEFERUS in *Hercule med. lib. I. cap. III.* rectissime arguit, phthisicam

affectionem in Austria inferiori non aliam ob causam endemie grassari & tam innumeros rapere, quam ob vini generosioris, præsertim matutino tempore, abusum.

§. XIII.

Progredimur nunc ad eas causas considerandas, quæ salsi humoris in pectore decubitus procurant, quem antiquissimi medicorum promiscue ex capite deduxerunt, quasi passim ab humore in pectus delapsus fieret. Sed non satis perspicuum & in experientia fundatum est hocce iudicium. Multo magis nimia sanguinis serosi ad pectus, præcipue vero ad fauces totumque canalem asperæ arteriæ, quæ tunica glandulosa interna obrita est, congestio accusanda videtur; idque eo magis in subjectis serosioribus & gravedine, coryæ crebrisque catarrhis per omnem ætatem obnoxiiis. Quodsi enim plus sanguinis & feri ad glandulas partes per arterias appellitur, quam per vasa venosa potest regredi, ingens serosi laticis contingit secretio, qui copia increfcens, admissio aere frigido, coagulatur & tandem magna sæpe copia ejicitur. Procedente tempore & malo diutius perseverante, accedentibus adhuc aliis causis, ut cruditatibus ex prava diætâ & digestionis vitio collectis, transpiratione impedita, vel profundo animi mœrore &c. serum induit naturam salsam & corrosivam adeoque successu temporis vesiculas pulmonales & vasa tenerissima corrodit.

§. XIV.

Ex dictis & adductis jam facili negotio poterit perspicui, quantopere rigidi & septentrionales venti ac tempestates pluviosæ, nebulosæ ac frigidæ, quæ tonum vasorum pulmonalium relaxando, sordes in iis accumulantes, adeoque malum adaugent, tabidis ac phthisicis sint infensæ, ut propterea HIPPOCRATIS. X. Sect. III. veritati omnino æstimemus consentaneum, qui autumnum expressis verbis tabidis declarat noxium. Et pro

fecto, si ullo in morbo ingignendo magna aeris est potentia, est sane in pectoris affectionibus maximeque phthisi; unde etiam TULPIUS *in obs. med. lib. II. cap. X.* causam, quod in Hollandia tam frequentes sint vomicae & phthises, locis uliginosis & aeri continuis vaporibus putridis referto tribuit rectissime.

§. XV.

Ad ph-
thisin
contri-
buit
morb-
i
gress-
si ut va-
riole &
morbi-
li.

Transimus nunc ad eos morbos inquirendos, qui ad phthisin disponere solent: inter hos vero primo loco referri debent variolae. Hinc ego per plures novi pueros & adolescentes qui superata variolosa febre variis subinde pectoris molestiis per multos annos durantibus, ut tussis sicca, sensu doloris acuto, spirandi difficultate, tabe & lenta febre infestati & accedente demum abscessu mortui fuerunt, quos inter praesertim serenissimum Saxoniae Principem referre lugemus. Eadem fere scena luditur post morbillos. Nam in hisce exanthematicis affectibus magna feri peccat acrimonia, quae non modo in principio horum morborum nervosis pulmonum membranarum firmiter inhaerens tussim siccam & sat molestantem concitat, verum etiam, expulsiōe materiae ad corporis superficiem facta, insignem in hoc viscere debilitatem relinquit. Jam si aegroti forte maturius, quam quidem materia vitiosa omnis transpiravit, liberiori, maximeque vernali & autumnali aeri sese exponunt, per facile evenit, ut restitans malae indolis materia ad interiora recedens ut plurimum pulmones debiles perat, irritet, exulceret. De quo legi meretur Thomas BARTHOLINUS *Cent. IV. hist. 43.* & MICHAELIS *praxi. clinica. part. I. lib. III. cap. V.*

§. XVI.

Neque plane insolens & ab experientia alienum est, ex aliis pariter cutis efflorescentiis, ut scabie, gutta rosacea, maculis scorbuticis & purpura retropulsis phthificam labem saepius fuisse subortam. Quod idem fieri ob-

servamus post suppressos copiosos sudores, post intempestive tractata capitis vel pedum ulcera, vel etiam post fonticulos praemature consolidatos. Nec desunt exempla, quae etiam ab erysipelate, doloribus podagricis & arthriticis repressis, & incautius tractatis phthificam affectionem docent prognatam. Etenim quum aeris & caustica materia hac ratione intus retinetur & per venas ad sanguinem resorbetur, fit inde, ut ad nervosas easque tenerimas pulmonum membranas delata firmiter ipsis inhaereat easque irritando constringat; unde vasa coarcta obstruantur & demum corrodantur necesse est. Memini quoque, a curato tumore scirrhus sub axillis & pone aures phthificam affectionem inductam, ut nihil denique dicam de frequenti phthiseos ab haemorrhoidibus vel mensibus suppressis generatione.

§. XVII.

Denique non praetermittendum esse arbitror, dari exempla, licet non adeo frequenter obvia, quae optime nos convincunt, phthificam tabem, *Nimlae haemor- rhagiae.* praeter supra dictam haemoptysin etiam ab aliis fortioribus haemorrhagiis commode posse induci. Quod quidem potissimum valet de ejusmodi subjectis, quae vel per nativitatem, vel ob contractam ab aliis causis pulmonum atoniam ad hunc morbum disposita existunt. Cujus adfertur sanam quoque rationem habemus suffragantem, quae non minus superabundantem, quam deficientem sanguinis copiam statibus producendis nos docet aptissimam. Unde videant, qui phthiseos proximam causam in sola plethora repositam sentiunt, quantum sibi & experientiae contradicant.

§. XVIII.

Singularis superest quaestio, quae in utramque partem a medicis agitur, utrum phthisis sit contagiosa? Ego vero *Phthisis an non- contagiosa?* neutiquam vereor hoc asserere, vel saltem eo restringere, ut ejusmodi contagiosa miasma, si non ad phthisin inducenda.

dam, tamen, si dispositio jam adsit, ad promovendam existimem idoneum. Nam mirabilis certe & valde multiplicativa indolis est omnis materia ulcero-
sa & corrupta, ita prorsus, ut plurimi morbi maligni & per contagium grassantes, quales sunt scabies, lepra, variolæ, ulcera antiqua sordida, in peste carbunculi, imo quoque dysenteria &c. exinde deducendi veniant. Neque tamen tam malignam nostri miasmatis naturam esse censeo, ut e longinquo & subitaneo quasi impetu homines inficiat, sed tum demum, si quando propinquius & continuo cum phthisicis conversentur. Confirmant nos in tali iudicio ferendo celeberrimi in arte medica viri. Ita RIVERIUS *Cent. I. obs. 99.* notabilem refert casum ancillæ, quæ per contagium heræ suæ, cui diu nocturne ministravit, in phthisin incidit, & *Cent. IV. obs. 92.* mentionem injicit puellæ, quæ a sorore phthisico cuidam mammas præbente phthisin incurrit. Aliud exemplum nobis affert SCHENCKIUS, qui in *obs. lib. II. obs. 133.* memorat, ita contagiosa esse confirmationum phthisicorum sputa, ut medicus illa olfaciens factus inde sit phthisicus. De quo etiam consuli potest *obs. de phthisi e contagio in M. N. C. Cent. IX. obs. 62.* descripta.

§. XIX.

Progrediendum nunc est, ad prognosin nostri mali suppeditandam. Veram phthisin inter graves & curatu difficillimos morbos vel primo loco esse collocandam, non modo in vulgus tot tristibus exemplis cognitum existat, verum etiam a medicis longa experientia est comprobatum. Ipse HIPPOCRATES *lib. I. de morb. Sect. II.* ita iudicat: *tabes cum fiunt, necessitatem habent, ut interimant.* Cui assentitur GALENUS *lib. IV. de loc. affect. cap. VIII. & V. method. med. cap. I. & VIII.* & CELSUS *lib. III. cap. 22.* quod si vera phthisis est, inquit, inter initia protinus occurrere necessarium est, nec facile hic morbus, cum

inveteravit, evincitur. Ex recentioribus de insigni phthisin sanandi difficultate vid. FORESTUS *obs. 45. lib. XVI.* & Rodericus a FONSECA *Tom. I. consult. 58. & Tom. II. consult. 48.* nec non TIMÆUS a GULDENKLEE in *epist. lib. III. epist. 2.* ubi hæc habet: *ingenue fateor, in tota mea praxi, quam 37. annis exerceo, neminem ex iis, qui ulcere pulmonum affecti fuerunt, integræ sanitati restituere potui, etiamsi nihil intentatum reliquerim, quod ad curationem hujus mali ullo modo facere poterat, neque ab aliis celeberrimis medicis quempiam restitutum vidi.*

§. XX.

Verum enim vero, licet phthiseos curatio sit difficillima, imo, si ad tantum fastigium pervenerit, ut a vulgo quoque signis manifestis cognoscatur, supra omnem humanam artem posita, nolim tamen facile idem de omni, præsertim in incunabulis quasi suis adhuc hærente prædicare. Namque plura mihi cognita sunt exempla eorum, qui a vulnere pulmonibus inflicto, vel a præcedente hæmoptysi & ruptione vasorum minimorum, nec non post pleuritidem & peripneumoniam pectoris abscessu & vomitibus laborarunt, sed nihilominus tempestiva medicatione a malo suo penitus fuerunt liberati. Pari ratione mihi & aliis observare licuit, per plures a phthisicis parentibus genitos, qui pectus interius depressum & scapulas instar alarum prominentes habuerunt, qui ad iram valde proclives sanguinem in pueritia ex naribus, citra ullam causam externam, frequentius stillarunt, falsasque ad fauces & pectus defluxiones cum tussi sicca & serina, astivo etiam tempore infestante passi sunt carnemque mirum amiserunt & non longe post pastum calorem volarum perceperunt, florido adhuc genarum colore existente, in integrum congrua medicina & diætâ fuisse restitutos. Imo denique pulmonum abscessus, ubi ingenti in copia pus album,

Sed in-
cipiunt

Phthisi
signosin
nostri
mali
suppeditandam.
Veram
phthisin
inter
graves
& curatu
difficillimos
morbos
vel primo
loco
esse
collocandam,
non modo
in vulgus
tot tristibus
exemplis
cognitum
existat,
verum etiam
a medicis
longa
experientia
est comprobatum.
Ipse
HIPPOCRATES
lib. I. de morb.
Sect. II. ita
iudicat: tabes
cum fiunt,
necessitatem
habent, ut
interimant.
Cui assentitur
GALENUS
lib. IV. de loc.
affect. cap. VIII.
& V. method. med.
cap. I. & VIII.
& CELSUS
lib. III. cap. 22.
quod si vera
phthisis est,
inquit, inter
initia protinus
occurrere
necessarium
est, nec facile
hic morbus, cum

album, æquale & unius coloris fuit ejectionum, reliqua tamen pulmonum substantia nondum corrupta, nec scirrhus indurationibus, vel fistulis ulcerosis obfessa, neque cordis & pulmonum vasa concretis polyposis infarta fuerunt, convenienti methodo tam diætetica quam pharmaceutica feliciter vidi sanatos. Id quod innumeris aliis exemplis confirmare possemus, si ad longius excurrendum tempus nobis suppeteret.

§. XXI.

Cum tam raro fiat, expositum. Jam prævideo, quid obijci mihi hic posset: Scilicet, qui fiat, ut tam raro phthisi, vel tantum incipienti obtingat curatio. At vero, quæ id multo sæpius prohibent, variæ dantur causæ, quas inter hæc mihi potissima esse videtur, quod non satis evidentiæ signa diagnostica semper suppetant, quibus de veræ phthiseos præsentia ejusque genuinis causis certiores reddamur. Quam in rem egregia sunt verba FERNELII, qui in *patholog. lib. 5. cap. X. latens abscessus*, inquit, seu vomica, vitium imprimis abditum, sæpe nec laboranti, nec medico notum, quo laborans ipse nec consueta munia intermittit, nec se morbo teneri putat, causamque interitus nesciens intus gerit sub pectore: non pauci tamen inopinatio e viris hora quadrante erepti sunt, in quibus dissectis non alia mortis causa comparuit, quam repentina vomica in pulmonibus disruptio, qua per suffocationem fit vita extincta. Omnibus tamen sic affectis nullo non tempore ante, quam vomica rumperetur, adsuit cruenta cum tussi excreatio, corporis gravitas, pectoris levis oppressio & spiritus difficultas, quibus tabes raro comes. Sed hæc signa aliis quoque affectibus communia sunt. Præter hæc vero de admodum difficili phthiseos diagnosi plenius nos convincere possunt frequentes medicorum, etiam sæpe clarissimorum, circa eandem errores. Ita enim complures phthisici habentur, qui tussi chronica cum catarrhali defluxione affecti materiam

paullo crassiores, coloris ex albo viridis rejiciunt, aut qui tussim stomachalem hypochondriacam ex vitiosa primarum viarum saburra ad pulmones delabente subortam diutius experiuntur. Fit quoque, ut asthma humidum, præsertim ubi post suppressas hæmorrhoidum vel mensium excretionem, factamque inde in dispositis humorum ad pectus regurgitationem & congestionem originem sumserit, pro phthisica affectione non raro venditur. Nec denique obscurum esse poterit, lentam febrem cum tussi & repentina corporis extenuatione & colliquativis sudoribus junctam, quæ arthritide, podagra vel scorbutico affectu nonnunquam supervenit, ad phthisin sæpiissime referri, cum tamen nulla in pulmonibus continui solutio reperitur. His vero ita constitutis, quum tam anceps, tamque difficilis veræ tabis pulmonalis sit cognitio; facile poterit colligi, quam incerta sit curatio, quæ illi debet esse superstructa.

§. XXII.

Sed accedit adhuc alia non minoris momenti causa, quæ phthiseos & interitus de subortæ hecticæ sanationem impedit: quod scilicet per pauci medentum sint, qui idoneis ad hoc negotium pertinentibus medicamentis recte & circumspecte uti norunt. Nam si ullo modo, certe in phthisi curanda, ob tantam remediorum contraindicationem medici opus est prudentia. Postulat enim phthisis laxantia & humectantia, postulat leniora traumatica & adstringentia, imo postulat nonnunquam blanda anodyna &c. quæ nisi debita cautione iustoque tempore & exacta circumstantiarum habita ratione adhibentur, longe gravius malum efficiunt, tantum abest, ut levaminis quicquam afferant.

§. XXIII.

Præmissis hisce generalioribus ad prognosin spectantibus, nunc de si sanus eventu morbi nostri tam salutari quam perniciosi pauca erunt subjungenda. Sciendum itaque,

I. 2. speciem

spem in angustia esse positam, si hec-
ticus calor magis magisque increfcit &
pulsus etiam primo manefertur cita-
rior, si caro cum viribus confumitur,
neque hæ aliquo modo per fomnum
reficiuntur. Quod quidem plerumque
evenit, si, quo plus puris adest, eo
minus expectoratur. Tum enim acrius
illud fit & scdus carbonibusque inje-
ctum tetro odore nares ferit, & eo
magis quoque febris augetur. Si porro
accedit summa fpirationis cum metu
fuffocationis difficultas, si ægri in eo
latere, ubi læfio lobi est, non possunt
jacere, si odorem cadaverosum ex ore
spirant, si vox rauca, sudores colli-
quativi, diarrhœa & pedum cum do-
lore quandoque juncta intumescencia
superveniunt, capillique defluunt,
mortem in propinquo esse certissimum
est. Quod si denique expectoratio pror-
sus supprimitur, ægri sensim paulla-
timque, maxime sub situ capitis ela-
tiori, mentis satis compotes spiritum
emittunt.

§. XXIV.

Prognosis. Contra vero meliora sunt speranda,
si vires adhuc constant & respiratio est
liberior, si appetentia ciborum ac di-
gestio falva, si sputum, quod ejicitur,
album & æquale est, nec febris
hectica urget. Major tamen sanatio-
nis spes apparet, si æger est boni cor-
poris habitus, si pectus habet amplum
& si deest hæreditaria dispositio, ca-
lor fit mitior & alvus compacta depo-
nit. Hac enim ratione phthifici, præ-
fertim convenienti diætæ & medica-
mentorum usu adjuti per longos annos
vitam sæpe possunt protrahere, quam
in rem magni momenti sunt verba
WILLISII, quæ lib. de medicament.
operat. Sect. 1. cap. VI. de tæbe seu phthifi
in hunc modum prodidit: Accedit in-
terdum, inquit, foveam quandam,
aut forsân binas in pulmonibus efforma-
ri easque circum circa parietes callosos
obtinere, ita ut materies ibi collecta in
massam sanguineam minime transfera-
tur, sed quotidie tota, eopia licet in-
genti expectoretur. Taliter affecti,

quasi tantummodo fontanellam in pul-
monē haberent, spuium etsi multum &
crassum, imo flavum & quasi purulen-
tum omni mane, aliquantulum in toto
die rejiciunt, tamen alias satis sani de-
gunt, bene respirant, comedunt &
dormiunt, evanescunt, aut saltem bono
corporis habitu perstant & non raro per-
sanescent. Hinc nonnulli dicuntur
phthifin per 30. 40. annos habuisse &
morbum eum usque ad vita terminum,
haud proinde abbreviatum, protraxis-
se. Et profecto notabile est circa pul-
monum ulcera, quod salvis reliquis
visceribus sine notabili corporis conta-
bescentia per plures annos possint du-
rare. De quo videri potest KER-
KRINGIUS in spicilegio anatom. obs.
72. & BARTHOLINUS Cent. II.
hist. 14. Nec adeo conceptu est difficile.
Uti enim natura interdum vitiosa ex-
crementa per ulcus extremarum par-
tium, vel etiam artificiale, ut fon-
tanellam insigni cum emolumento ex-
pellit; ita cur idem non possit locum
quandoque habere in pulmonum ulce-
ribus equidem non video.

§. XXV.

Sed demum non parum periti medi-
ci interest, specialiora illa, quæ phthi-
ficorum convalescentiam manifestant, ^{Signa}
signa probe nosse. Hæc quidem optime ^{convale-}
tradita legimus apud ARETÆUM ^{scantia}
lib. III. cap. 1. quare digna censemus,
quæ huc transferamus: Si vertantur
in melius phthifi laborantes, tussis lon-
gior & rarior fit, plura excernuntur sa-
niosa sputa & humidiora, multa per
ventrem aquea exturbantur, urina co-
piofa excernitur, licet nondum quic-
quam in ea subsidat, vox sonantior
claviorque redditur, somni longiores,
quantum satis est, efficiuntur, præ-
cordia remittuntur, dolor interdum ad
scapulas in remissione transit, anhel-
tus rarus, lenis, sed cum vocis asperi-
tate fit: & ita sane mortem effugiunt.

CURATIO.

§. I.

*Melbo-
dus ph-
thisi me-
dendi
triplex
curativa
mitiga-
tiva &
præser-
vativa.* **P**ro diversa mali phthifici statu at-
que conditione tam ratione tem-
poris & causarum, quam respectu vi-
rium ægrotantis medendi methodus
& apta remediorum appropriatorum
applicatio multum omnino differt.
Nobis eam in curativam, in mitiga-
tivam & præservativam dispecere pla-
cet. Prior locum habet, ubi talis caus-
arum status & circumstantiarum ratio
est, ut spes restitutionis in integrum
affulgeat & idoneus medicamentorum
usus sanationem adhuc promittat. Mi-
tigativa vero ea est, ubi tanta vis mor-
bi est, ut ejus expugnatio nec ab opti-
mis remediis sit obtinenda, sed in id
potius debeat incumbi, ut urgentia
symptomata mitigando pejoraque ac-
funesta avertendo vitam ad longius
tempus prolongemus. Tertia denique
præservatoria sicut in universum ad
morbos graves præcavendos omnium
est optima, facillima & securissima;
ita etiam in nostro affectu, ubi adhuc
est in incunabulis, principem suo me-
rito locum tuetur.

§. II.

*Curati-
va ubi
locum
habeat.* Accedimus jam ad methodum me-
dendi curativam. Hæc locum maxi-
me invenit, ubi a vomica rupta absces-
sus apertus oritur & magna puris eji-
citur copia, quod sæpissime evenit
post pleuritidem & peripneumoniam
male terminatam, post hæmoptysin
& vulnera pulmonibus inflicta, salva
reliqua pulmonali substantia eaque nec
erosa, nec scirrhusa. Quo in casu nec
rectius nec melius datur præsidium,
quam lactis cura decenter usurpata,
qua ego per plures phthificos, in cym-
ba charontis quasi hærentes sanatos
pristinæque redditos valetudini novi.
Nam si ullum est remedium, quod
non heri atque nudius tertius natum,
vel quatuor tantum experimentis
comprobatum, sed quod triginta se-

culorum omniumque inter omnes na-
tiones medicorum jugi & constanti ex-
perientia saluberrimum & præclari in
phthisi curanda usus est deprehensum,
certe est lac & cum hoc prudenter in-
stituta curatio, de qua utilia quædam
hoc loco tradere operæ erit pretium.

§. III.

*Lactis
usui ve-
tustissi-
mus est.* Et primo quidem ut certiores fia-
mus, lactis usum esse vetustissimum
primis mox temporibus, quo salutari
arti majus statuere pretium cœperunt
homines, ab optimis medicis, ceu
summum phthiseos remedium esse
commendatum, e re erit, certa,
quæ id comprobent, testimonia ex ve-
terum monumentis in medium affer-
re. Primus itaque, qui lacti pluri-
mum in sanando tribuit, suo jure di-
cendus est HIPPOCRATES, quem
postea secutus est GALENUS, qui
multus in commendando lactis ad
phthisin usu, & lib. V. meth. med. cap.
12. mentionem injicit loci, quem vo-
cat Stabias, aeris puritate, secudum
pabulo & lactis ibi emulsi salubritate
celeberrimi, ad quem frequentissime
confluxerit, ad sanitatem recuperan-
dam elumbis phthiscorum cohors;
non secus, ac nostris temporibus ad
acidulas & thermas, recuperandæ per
aquis sanitatis gratia, convenire quo-
tannis ægri solent. Qui mos & curan-
di methodus, teste Andrea BACCIO,
Romanorum doctissimo medico, et-
iam ante centum annos Italiæ vixit.
Nam lib. IV. de thermis egregius hic au-
ctor ita scribit: Neapolitani medici
pro ultimo refugio ægros phthificos, &
qui sanguinem exspuunt, vel ejusmodi
thoracis ulcera & alia vitia patiuntur,
ad Tabeas mittunt, cum successu adeo
salubri, ut sint, qui totam in iis degant
vitam.

§. IV.

Est quoque inter veteres eosque pe-
ritissimos medicos ARETÆUS, qui
lib. VII. de morb. chron. non dubitavit
asserere, phthificos, si multum lactis
potent, nullo alio egere auxilio. Præ-
cipue vero huc referri debet TRAL-
I. 4 LIA.

LIANUS, qui in omnibus prope pectoris morbis lactis usum in suis de re medica libris summopere suadet. Ita memorabilis exstat locus in *lib. VII. pag. 309.* ita se habens: *quod si corpus totum alimentum non sentiens contabescere manifesto inceperit, neque thorax multum puris contineat, etiam solum lac ipsis dari debet: & asininum omnia alia antecellit, quod probe purgat.* Alio loco commemorat: *agere spirantes asinino lacte adjuutos subinde conspexi, quum opportune esset datum: omnia enim, quæ pulmonum cavernis infixæ sint, rejectione reddit morigera.* Et de hæmoptysi loc. cit. pag. 304 hæc habet: *omnes hæmoptyci lacte utantur. Neque enim medicamentum, aut cibum, aut aliud quippiam adeo accommodum ipsis ac utile, quam lac: & qui per initia solo ipso constanter, longiori tempore usi sunt, omnes in totum consanuerunt.* Porro addit: *novi quendam, qui cum toto anno lac bibisset & comedisset, & a vino abstinuisset, ab hæmoptysi & puris sputo liberatus fuit, ut nec postea in phthisin inciderit.*

§. V.

Lactis
virtus
pro di-
versita-
te ani-
mantium
exami-
natur.

Verum enim vero, demonstrandum etiam a priori est, quare lac tam celebre tamque incomparabile in pectoris morbis sit præsidium. Primum vero scire licet, lac nec unius esse generis, nec ejusdem quoad omnia virtutis, sed pro diversitate animantium, & pabuli peculiare quasdam possidere facultates, quæ seorsim sunt expendendæ. Primo omnium se nobis offert lac asininum, quod summo in pretio semper a veteribus habitum fuit, multumque habet feri dulcis, sed parum terreæ caseosæ & pinguioris substantiæ, quare nec facile coagulatur & ad conficiendum caseum & butyrum minus aptum existit. Serum ejus abstergentem & laxantem, humectantem & acrimoniam temperantem possidet facultatem. Hoc sequitur caprillum, quod non tam serosum est, quam asininum, neque tam bene laxat & ab-

stergit, sed consistentiæ est crassioris; & quia frondibus arborum, quæ aliquid resinosi continent, vescuntur capræ, ad consolidationem partium suppuratarum plurimum valet. Lac bubulum pinguius est, multumque terrea, sed minus feri habet; unde etiam multum ex eo butyri & casei confici solet. Habet virtutem temperantem, nutrientem & consolidantem. Humanum lac ad usum medicum præ aliis videtur præstantissimum. Nam dulcissimum omnium est ejusque nutriendi vis insignis abunde apparet in infantibus. Differt vero etiam lactis virtus pro diversitate pabuli & herbarum, quibus animantia vescuntur. Hinc vernale salubre admodum est, quia tunc vegetabilia multis succis temperatis turgent, cum contra hibernum, quia tum animantia fœno & stramine vescuntur, minus salubritatis habeat.

§. VI.

Hisce expositis facile nunc judicatur, lac ideo in omni pectoris affectu & tabescentia universale remedium dici & haberi posse, quod omnibus medendi indicationibus satisfacit. Primo enim, ad acrimoniam humorum, quæ irritationis, vehementioris tussis & corrosionis præcipua causa est, insigniter temperandam, mitigandam & demulcendam, lacte præcipue vaccino nihil deprehendimus efficacius. Nam uti veneni corrosivi arsenicalis vim noxiam infringere valet; ita multo magis spicula salium corporis nostri involvere poterit atque obtundere. Ubi porro scopus & intentio est, viscidos & crassos humores detergendi, ulcera purgandi, alvum laxandi urinamque movendi & affluxum humorum a partibus affectis divertendi, asininum reliquis omnibus, propter copiosum serum dulce abstergens, est præferendum. Ubi virtus consolidandi & conglutinandi sauciatas partes expetitur, caprillam satisfaciet. Ad partes vero vero tabe consumptas nutriendas & ad vires deperditas restaurandas nec salubrius nec valentius datur humano lacte,

In pe-
ctoris
morbis.

ete, præsertim, quando ex mammis mulierum, nullo accedente aere, quo spirituosum elementum avolat, hauriatur. Quam in rem memorabile est, quod doctissimus WEPFERUS in *epist. ad Verzaschum* scribit. Certe divini quid tam in humano, quam asinino lacte latet, quod antehac nunquam credidisset, nisi id sensibus comperissem. Vidi his meis oculis, quasi novos homines inde factos fuisse. Nam legitimo ejus usu habitum firmiorem, colorem nitidiorem & vires robustiores plerumque acquisiverunt.

§. VII.

Usus s. i. lactis. Sed non modo in lacte, verum etiam in ejus sero, si rite paratum fuerit, magna & efficax & interdum quoque potentior ad chronicas pulmonum & aliorum viscerum passiones sanandas virtus residet quam in lacte ipso. Nam, si vasculorum in visceribus obstructions, quæ fere initium dant longis morbis, referendæ sunt atque expediendæ, si lenti ac tenaces humores dissolvendi, si emunctoria aperta servanda & partes calore torridæ sunt humectandæ, serum lactis, ex quocunque animali sit petatum, ipsi lacti anteferi debet. Legi de hoc argumento fusius potest nostra *dissertatio de mirabili sero lactis virtute*.

§. VIII.

Lactis usus in recta adhibitione constat. Ex hisce adductis clare liquet, non modo in pectoris affectibus, sed etiam in difficillimis morbis sanandis non sine ratione, sed consentiente experientia ab antiquissimis & peritioribus nostri temporis medicis lac maximi semper habitum fuisse. Totum vero arcum in recto & prudenti ejus usu ad morbos tum curandos tum mitigandos, unice consistit. Quod si enim quis & alimentis & medicamentis minus recte uti callet, plus detrimenti affert quam emolumenti. Quam regulam in imprimis ex recentioribus tenere debent, qui, nescio ex qua causa vel quo affectu, lactis usum medicum penitus rejicere, damnare & infamare omnibus viribus contendunt.

§. IX.

Lactis virtus augetur pabulo medico. Quamvis vero per se satis eximius sit usus lactis ejusque sero ad multas indicationes in phthicos curatione adornanda absolvendas; negari tamen minime potest, salutarem ejus energiam pro diverso scopo obtinendo diversis modis & rationibus secundari posse & exaltari: quod sequentibus demonstratum dabimus. Et primo quidem, lactis vis mirum intenditur ac vere medicinalis redditur, si animalibus, quorum lacte fruimur, pabulum medendi scopo accommodatum & quodammodo medicatum exhibeamus. Etenim, a diversa alimentis, quo animalia & homines vescuntur, indole, lac etiam, quod præbent, differentem acquirere facultatem, non est quod dubitemus, præsertim quum vel quotidiano constet exemplo, medicamentum purgans nutriti oblatum, per lac quoque infanti surgenti communicari. Laudandi igitur sunt antiquiores artis nostræ antistites, qui ut lac meliorem obtineat efficaciam asinis vel capris inter pabulum ejusmodi obtulerunt herbas, quæ ad morbum, quem curandum susceperunt, virtute apprime specifica splenduerunt. Hinc est, quod GALENUS *loc. cit.* memorat, herbas in Stabiis nascentes, quales sunt gramen, polygonum, melissophyllum, rubus, hederæ, cytisus, lentiscus &c. lac animantium, si hisce vescantur, efficere saluberrimum. Quæ eximium morem & nos usque eo feliciter cum successu sequuti, quando partis affectu absterisionem, vel depurationem moliti sumus, hordeum, scabiosam, lecardium, chærefolium, arnicam, hyssopum, veronicam, marub. album cum pabulo misceri iussimus; si vero consolidandi fuit intentio, plantaginis species, hederam terrestrem, agrimoniam, millefolium, saniculam, consolidam majorem, pulmonariam &c. pascui loco obijcienda curavimus.

§. X.

§. X.

Admix- Verum, adhuc sunt alii modi lactis
tione ad- virtutem medicamentosam pro varia
quarum intentione augendi, scilicet per varias
salubritate & appropriatas admixtiones, quas inter
præcipue eminet, miscela lactis
cum aquis mineralibus, de qua ego,
sine omni ostentationis nota, vere as-
serere possum, quod primus fuerim,
qui ipsam in Germania introduxit.
Nam quum ante triginta & plures ab-
hinc annos aquarum salubrium, in
nostris regionibus scaturientium, tam
calidarum, quam frigidarum ingre-
dientia encheiresi chymica scrutatus
nullum sal acidum & vere vitriolicum,
sed potius alcalicum & medium, cum
subtiliori terra & tenuioribus martis
particulis in ipsis deprehenderim, ex-
perimentum feci, lac cum ejusmodi
aquis remiscendi, idque tam felici cum
successu, ut exinde in compluribus
chronicis, maximeque pulmonum af-
fectibus vel tollendis vel leniendis tam
admirabiles viderim effectus, qui nec
a solo lacte, nec a thermis vel acidulis
seorsim adhibitis potuissent expectari.
Unde mirandum, imo plane dolen-
dum est, plurimos antea fuisse & ad-
huc esse, qui in phthisi & pulmonum
exulceratione acidulas existimant no-
centissimas easque nec per se, nec cum
lacte mixtas adhibere audent. Duos
tantum ante nostram ætatem excipi-
mus celeberrimi nominis medicos,
quorum alter ex majoribus est Ray-
mundus Joannes FORTIS, qui Cent.
II. Consil. 20. 27. 28. 30. & maxime 34.
acidularum usum commendat adven-
tante inquit, tempore, quo aquæ aci-
dula in valle solis enascentur opportuna
sunt, quæ pulmonum ulceribus saluber-
rimæ ac præstantissime a nobis quando-
que fuerunt expertæ, ad easdem tan-
quam ad unicam sacram anchoram con-
fugiendum consulimus, cui remedio,
si malum non cesserit, minus decoctis,
lacti aliisque ejusdem, facultatis ces-
surum fore arbitramur. Alter ex re-
centioribus est MORTONIUS, qui
medicatas aquas in pulmonum morbis

salubres esse perhibet, phthisiol. p. m.
68. si pulmones tumoribus steatoma-
tosis cum calore miti hectico obsessi
atque hoc pacto, scribit, plurimos
phthisicos multos annos harum aquarum
usu, cum appetitus & virium restitu-
tione, caloris hectici & tussis minora-
tione, atque majori respirationis liber-
tate restitutos & sine ulla recidivatione
sanos redditos vidi.

§. XI.

Ego autem licet in morbis, qui ex
pulmonum substantia soluta, præfer-
tim graviori pendent, non facile aquas
minerales, quæ validioris indolis sunt,
suaserim; multiplici tamen experien-
tia confirmatus testor, illas ipsas,
quæ mitiorem obtinent genium sale-
que alcalino valde turgent, ut sunt
fontes Selterani vel Carolina thermæ,
cum lacte sive asinino sive caprillo de-
centi proportionem mixtas non modo in
tussi chronica rebeli, cum dolore
thoracis compressorio, spirandi angus-
tia, lento calore & tabe juncta, ve-
rum etiam in profunda pulmonum sup-
puratione & vera phthisi exoptatissi-
mum præstitisse levamen. Hac enim
ratione ad lentam, viscidam mate-
riam dissolvendam, ad obstructions
capillarium vasorum referandas, &
ulcera detergenda ac depuranda lac
majorem & præstabiliorum acquirat
virtutem. Multo vero magis lactis
cum aquis mineralibus potus indica-
tur, quando hæc pulmonum vitia ab
affectione hypochondriaca, scorbuti-
ca, arthritica, vel etiam calculosa,
quod non raro evenit, foveantur. Pla-
ra de conubio illo lactis & aquarum
saluberrimo legis possunt in dissert.
quam ex professo de hac materia pro-
didi.

§. XII.

Fuit autem hæc methodus, lac per
varias admixtiones corrigendi jam
præcis medicorum cognita atque con-
suetæ. Hinc plura in HIPPOCRA-
TIS, TRALLIANI, AETII &
ARETEI monumentis consignata
exstant exempla, ubi lac aquæ per-
mixtum

mixtum phthisi laborantibus præceperunt, vel etiam inprimis hydromel lacti additum exhibuerunt, cui miram Hippocrates tribuit efficaciam, dum lib. II. de dieta illud ipsum pulmonem emollire, tussim sedare, sputum educere & urinam movere perhibet. Hæc dum meditamur, insignis occurrit locus apud Cl. SPONIUM in aphorism. novis Sect. V. aph. 99. qui non modo externum & vulnerarium, verum etiam internum aquæ calcis usum in impetigine & lepra curanda summis effert encomiis atque dein miscelam hujus aque cum lacte egregie commendat, his verbis: *Quinimo, inquit, quod magis mirum, in ulceribus internis, diarrhœa, dysenteria &c. hæc aqua cum lacte, aut sero lactis pota mira præstat, ut ex Dno de Clofure, celeberrimo inter Santones & Vascones practico addidit.* Nec ego quidem hancce methodum facile improbarem, siquidem in dysenteria cum intestinorum exulceratione juncta lac cum fonte Selterano mixtum incomparabilis semper deprehenderim efficaciam.

§. XIII.

Com in- Sed ulterius progrediamur ac quibus *fasi &* nam aliis remediis lac commode possit *dicoflis.* jungi inquiramus. Ad pulmonum vitia graviora in proprie sic dicta phthisi emendanda infusa & decocta ex herbis vulnerariis & pectoralibus confecta non modo a medicis, sed etiam a vulgo omni tempore summo in pretio habita fuisse, res in artis exercitio notissima est. Herbarum autem, quæ huic usui potissimum accommodatæ laudantur, sunt speciatim consolidida major cum radice, consolidida saracenica, tussilago, plantago acuta, pulmonaria maculosa, sanicula, scolopendrium, scabiosa, veronica, agrimonia, hederæ terrestris, marrubium album, millefolium cum summitate hypericum cum floribus, flores rosar. & id genus alia, quæ vel cum cerevisia, vel cum aqua, adjectis ficibus, melle, semineque sceniculi & anisi stellati coquuntur. Neque defunt

exempla, quæ insigni cum phthisicorum emolumento hæc ipsa adhibita testantur, quum si simplex saltem abscessus vel ulcus, sine induratione scirrhusa, sine concretionem polyposa adsit, multum utique ad partes læsas consolidandas possint conferre. Nihilominus non inficiandum est, ejusmodi decocta non raro propter vim suam adstringentem magno fuisse damno; maxime ubi duris tuberculis pulmones inter initia sunt obsessi, vel si quando ad hæmoptysin intempestive sistendam adhibentur. Sanguis enim extravasatus hac ratione facile subit coagulum, minimaque vascula obstruuntur, ut hinc longe major sanguinis & humorum in pulmonibus fiat stagnatio, ad producendam veram phthisin aptissima. Quod in periculum ne incurramus, ejusmodi infusa vel decocta cum portione vel æquali vel dimidia lactis miscere præstat, unde vis eorum adstringens ex parte infringitur & simul acrimoniæ humorum temperandæ prospicitur utilissime.

§. XIV.

Quod si deinceps primæ viæ ab humorum vitiosorum colluvie sunt re- *Com la-* *naribus.* purgandæ, folia sennæ, rhabarbarum & manna cum lacte vel solo, vel aquato & acidulis temperatioribus diluto, vel etiam cum sero lactis commode possunt infundi leniterque decoqui, quum alias phthisici sensibilibusque naturæ homines facile a purgantibus, etiam mitioribus lædantur. Vidi quoque, ubi inprimis luxurians acidæ saburræ in primis viis progenies fuit, magnesiæ, quæ nonnisi subtilissimus calcis vivæ elutriatus flos est, ad drachmam unam vel duas cum aliquot lactis caprini uncias datam egregie alvum subduxisse.

§. XV.

Ad tussim ferinam omnesque vires *Cū acri-* cum somno eripientem demulcendam, *tyali &* ad acrimoniam temperandam partes *alureti-* que constrictas relaxandas veteres *est.* olim insigni cum utilitate diacordia, quorum præcipua ex succis & semine

papa-

papaveris sunt composita, adhibeantur, recentiores vero massas pilularum de cymoglossa & de styrace, quæ iusta & refractiori dosi propinata fructu suo non destituuntur, præscribere solent. Nihilominus tamen hæc singula magis proficiunt, quando cum haustu lactis circa somni tempus offeruntur. Expedit quoque nonnunquam, ubi magnus humorum ad pectus affluxus & major in tussi diuturna & phthisica corruptio metuenda est, ad divertendum humorum impetum, quæ urinam cient remedia modeste in usum trahere. Cui scopo itidem lac & ejus serum in usum potest vocari ejusque vis diuretica aliquo modo augeri, si cum semine felleri, petroselini, dauci cretici, milii solis, violarum &c. invicem probe conquassatis infusum porrigitur.

§. XVI.

*Debilis
loco de-
sar cum
balsamis
pectorali-
bus.*

Præter jam dicta supersunt adhuc alia remedia in læsione pulmonum phthisica tam ad depurationem, quam ad consolidationem summe proficua. Quo nomine maxime splendent & effertur balsama sic dicta pectoralia & vulneraria; quorum licet in medicorum libris multæ ac variæ existant formulæ, nobis tamen probatissimas tantum & a peritissimis in arte viris inventas hic recensere placet. Primum vero locum merito obtinet celebratissimum illud MEUBOMII, Professoris medici experientissimi, balsamum, quod ita componitur: Recipe olei hyperici antiqui uncias duas, spermat. ceti drachmas sex, terebinth. Venet. puriss. drachm. tres, sanguin. dracon. drachmam unam, laudani opiat. grana sex. M. detur a drachma una ad duas. Nec minoris efficaciam esse deprehendi, quod in hunc modum paratur: Recipe ol. amygd. dulc. uncias duas, florum sulph. a calce viva sublimat. drachm. duas. Coque leni calore. Adde balsami de Copaiva drachm. unam, sperm. ceti, ceræ flavæ ana unc. dimidiam, extract. croci drachm. dimidiam, ol. anisi, fœnicul. macis

ana guttas X. Quibus succedit tertium hac ratione conficiendum: Recipe mellis optim. Prussici, diacod. Montani ana unciam unam, essent. myrrh. aquosæ & inspissat. unciam dimidiam, flor. sulph. extr. summat. millefol. drachmas duas, croci liquidi drachm. dimidiam, ol. macis, lign. sassafr. ana gutt. VIII. Hæc nobilissimæ virtutis balsama, quando iis utendi indicatio est, non meliori vehiculo, quam cum lacte asinino, caprino, vel vaccino, convenienti quantitate possunt exhiberi.

§. XVII.

His ita excussis quæ ad methodum medendi curativam pertinere visa sunt, accedimus jam ad curam palliativam seu mitigativam, qua phthisi affectos a gravioribus & vitæ insectis accidentibus immunes reddere ipsique vitam, licet valerudinariam diutius protrahere allaboramus. Hocce curationis genus in iis potissimum locum invenit, ubi intensior carnesque & vires sensim depascens calor urget, qui plerumque ob materiæ purulentæ cum sanguine mixtionem accedere solet, qua vitalis cruor inquinatus per motum intestinum ebullit, acriorque & salior evadit. Ad restinguendum igitur hunc æstum & acrimoniam humorum temperandam, remedium non datur lacte præstantius, tunique lac vel asininum, vel humanum convenienti dosi & sub iusta diætâ exhibitum omne absolvit punctum. Eodem quoque fine emulsionem, quæ semina IV. frigida mai. papav. albi, decoctum hordei, vel C.C. aquam rosarum, lilior. convallium, ceraforum nigror. julepum rosar. &c. habent, frequentius possunt propinari. Horum lacticiniorum virtus mirum adjuvatur, si cum pulveribus temperantibus nitrosis, quorum magna, etiam in incipiente hæctica, vis est, exhibentur. Possunt autem hi pulveres in hunc modum componi: Recipe matris perlar. lap. cancror. ana drachmas duas, nitri puriss. drachm. unam, olei destill. macis

macis gutt. IV. M. detur ad drachmam unam.

§. XIX.

Balnea
aque
dulcis

Nec, ad mitigandam symptomatum atrociam, negligenda sunt balnea aquae dulcis cum decenti quantitate lactis vaccini & nitri purif. portione remixta, quorum beneficio partes strictae, tensae & aridae humectantur & relaxantur, tussisque calor ac somnus placidiores redduntur. Quamobrem etiam in ipsa curativa methodo nonnunquam locum habere possunt aptissimum.

§. XX.

Infusa
& decocta

Ubi calloso & inveterato ulcere pulmo est oblitus ac quotidie sputum pure mixtum, non sine notabili corporis viriumque decremento ejicitur, unice providendum est, ut acrem salisamque sanguinis & humorum dyscrasiam depurando ulteriorem pulmonum exulcerationem avertamus; quo fine temperatiora infusa, quae ex hederæ terrestri, herba costi, chærefol. veron. scabiosae, tussilaginis & pulmonar. optime conficiuntur summam merentur commendationem. Sed ut crebrius & satis longo tempore adhibeantur necesse est. In subjectis serofioribus & catarrhis obnoxiiis ubi magna humoris impuri ac serosi ad pulmones decumbentis colluvie malum indutum & sustentatum fuerit, ad inhibendam majorem ad pectus congestionem pro potu ordinario decoctum rad. chinæ & lign. santali rubri cum passulis, quod ab auctoribus summo opere laudatur, cum bonis ægrorum rebus poterit substitui.

§. XXI.

Sacchar.
rosaceum

Tandem quoque in tali rerum statu curandum est, ut tonum pulmonum, quantum quidem fieri potest, conservemus. Cui scopo obtinendo saccharum rosaceum cum præscripto decocto sæpius assumtum insigniter velificatur; quod simplex remedii genus non modo olim Arabum doctissimi medici, & inter hos maxime AVICENNA maximopere commendarunt, verum

etiam recentiorum nonnulli vel solum ad phthisin tollendam & mitigandam æstimant idoneum. Vid. ZACUTUS LUSITANUS in prax. admir. lib. I. obs. 139. & M. N. C. Dec. II. ann. IV. observ. 19. & SYLVATICUS in consil.

§. XXII.

Transimus nunc ad curam præservatoriam, cujus ratio in eo consistit, ut truculentum hunc morbum ab iis qui vel natura, ætate, corporisque habitu, vel ex commissis in diæta erroribus ad ipsum proclives existunt, tempestive occurrendo causis avertamus, aut ubi jam adsit quædam in pulmonibus læsio, eam convenienti remediorum usu vel plane tollamus, vel ne ulterius progrediatur, impediamus. Jam vero superiori loco abunde satis evictum credo, in subjectis temperamento sanguineo cholericò, corporisque habitu graciliori præditis, ab anno ætatis XVIII. ad XXXVI. phthisin, seu sputum purulentum cum magna tussi & spirandi angustia junctum ex hæmoptysi non modo plerumque nasci, verum etiam frequentius repetere; quare præcipuus medici labor esse debet, ut cruenta hæc dejectio, ceu gravissima & fontica causa perite omnibusque modis abigatur, vel ita saltem moderetur, ut ne exinde ad phthisin fiat transitus.

§. XXIII.

Ad quod quidem ex voto exsequendum matura & sufficienti, imo nonnunquam repetita sanguinis missione, nec certius nec securius datur remedium. Qua in re consentientem habeo omni tempore experientiam & peritissimorum medicorum auctoritatem. Sufficiat tantummodo ex celeberrimi nostri ævi medicorum BOERHAAVII, praxi medica, quam, ipso invito, anonymus quidam edidit, dignum attentione locum hic inferere, qui ita se habet: Si quis hominem ex phthifica familia natum velit curare, tunc summa ope est annitendum, ne hæmoptoen accipiat, si

Præservatoriam
ubi adhibenda

Hæmoptysis
trahenda
da P.
Sione.

si hoc efficies, tunc curabis, aliter non. Hinc circa decimum septimum annum venæsectio bis terve instituenda, simul velleiones adhibende sunt & in hac curatione usque ad vigesimum quintum annum continuandum. Nota mihi fuit familia, ubi pater materque & omnes liberi phthisi mortui sunt, unico filio superstiti, quem hac ratione curavi; & jam plus quam 50. annos natus vivit, & phthiseos tempus secundum Hippocratem supervixit, nullaue mala signa habet.

§. XXIV.

*Et re-
medis
sempe
satis.* Præter sanguinis missionem in re-
rum non naturalium usu summa te-
nenda est moderatio; quare ut ejus-
modi ægroti a vehementiori animi
corporisque commotione, potu spiri-
tuofo, & omnibus, quæ sanguinem
ullo modo in orgasmum abripere va-
lent, probe abstineant, necesse est.
Et quum ab hæmoptysi per medica-
menta, quæ validiori adstringendi fa-
cultate pollent, imprudenter tractata
prona ad phthisin via sit, illa ipsa cane-
pejus & angue esse fugienda per se li-
quet. Convenit tunc magis lac cum
aqua pura mixtum pro potu adhibere,
leniora ex manna & foliis fennæ la-
xantia, & pulveres sanguinis ebulli-
tionem compefcentes ex conchis, ma-
tre perlar, lap. cancror. & nitro in usum
vocare hisque singulis decocta vel in-
fusa superius descripta apte subjun-
gere.

§. XXV.

*Dietæ
a Celso
prescri-
pta.* Nihil vero est, quod corpus a vera
phthisi immune reddere, vel inci-
pienti possit occurrere, quam recta vi-
vendi ratio, quam optime inter vete-
res præscripsit disertissimus CELSUS,
qui in lib. III. cap. 22. hæc habet: In-
ter initia protinus occurrere necessarium.
Opus est, si vires patiuntur, longa na-
vigazione, celi mutatione, sic, ut
densius quam id est, ex quo discedit
ager, petatur; ideoque aptissime in
Alexandriam ex Italia itur. Si navi-
gationem aliquares prohibet, lectica,
vel alio modo corpus dimovendum est,

tum a negotiis abstinendum est, omni-
busque rebus, quæ sollicitare animum
possunt, somno indulgendum, caven-
da destillationes, ne si quid cura leva-
ret, exasperetur; & ob id vitanda
cruditas, simulque sol & frigus. Os
obtegendum, fauces velandæ, tussicu-
la suis remediis finienda. Eoque tem-
pore bibenda aqua, lac quoque recte
dari potest.

§. XXVI.

Recte omnino CELSUS in regimi-
ne dietetico præscribendo potissimum
urget motum corporis & aeris sele-
ctum. Cum quo fere concinit expe-
rientissimus Angliæ Medicus Syden-
hamius, qui equitatione se multos a
phthisi præservasse & liberasse testa-
tur. Neque parum interesse putat,
quo quis aere utatur, dum phthisici,
inquit, ruri versantes ab aere longe
melius sanantur, quam urbani: nam
aer valde purgat pulmones, & plus
quam ullum remedium curat. Qua qui-
dem in re plenius confirmamur, si ri-
te perpendimus, ob quas causas præ-
cipue fiat, ut in Belgio & Anglia tam
innumeri phthisi persant & horum di-
midia fere pars ex hæmoptysi in tru-
culentum hunc morbum incidat. Nam
certe non modo crassior victus hic ac-
cusandus venit, quum ejusmodi gen-
tes meracissimos cibos, multam car-
nem & pisces marinos cum spiritu vini
confectos assument; unde chylus &
sanguis ingeneratur crudus, qui in
pulmonibus facile stagnans ad phthisin
disponit; verum etiam, omniumque
maxime aer impurus & carbonum fu-
mo valde refertus huc debet referri,
quo bronchiales glandulæ & membra-
næ cum extremis & capillaribus arte-
riæ pulmonalis vasculis exsiccantur &
hinc successu temporis vitalis hujus vi-
sceris tabescentia inducitur. Eandem
noxam inferunt tempestates frigida &
venti aquilonares, qui nunquam fere
non pulmonibus, maximeque senum
& ad phthisin proclivium sunt. infen-
sissimi, ita prorsus, ut non exigua
pars hominum inde succumbat. Nihil
vero.

*Aeris
usus.*

vero pejus est, quam adversus ejusmodi ventum vel ambulando, vel currendo, vel alio quocunque modo se acrius movere. Non raro enim hac ratione homines, imo & animantia, ut equos, in pulmonum abscessus incidisse memini.

CAUTELE ET MONITA PRACTICA.

§. II.

Cautio
necessa-
ria est
ob reme-
diorum
intra-
indica-
tionem.

S nullus est morbus, qui non modo accuratam diætæ observationem, sed præcipue circumspæctum ac providum remediorum postulat usum, certe truculentus iste pectoris affectus phthisis est; in qua se tanta sæpe medenti medicamentorum adhibendorum objicit contraindicatio, ut, nisi omnibus probe consideratis, facile possit errare juvandoque nocere. Ita ad expectorationem promovendam requiruntur bechica dulcia, pingua, syrupi, incrassantia & mellita, quorum tamen immodico usu non modo tonum pulmonum, sed & ipsius ventriculi destruimus, adeoque copiam crudidatum & majorem humorum in pectore decubitus arcessimus. Calor lentus exsiccans desiderat diluentia, humida ipsamque lactis potationem, quæ vero in tussi humida affluxum humorum, quibus pectus oblitum est, adaugent. Ulcera dein sordida putrida postulant balsamica resinosa, cujus generis sunt myrrha, terebinthina veneta, balsamum de Copaiva, Peruvianum aliaque balsama consolidantia vulneraria, quæ tamen motum intestinum & calorem augendo detrimentum afferre solent.

§. II.

Quod amplius illustratur. Si ulterius progrediendo dispicimus, eandem difficultatemprehendimus in molestis istis ac pæne convulsivis, quæ in tussi ferina diuturna ab humorum acrimonia concitantur, pectoris commotionibus. Hæ ipsæ enim anodynæ, papaveraceis, oleosis & som-

niferis volunt levare, quæ tamen paullo frequentius adhibita vires mirum prosterunt. Exesa, dissoluta & aperta pulmonum vasculosa substantia vulnerariis & leniter adstringentibus debet consolidari; alii humores extravasatos, qui excerni deberent, quum intus retinent atque expectorationem supprimunt, corruptionem magis adaugent. Ulcera quoque si quis velit ad consolidationem perducere, affluxum humorum debet impedire, quod tum vulnerariis & lignorum decoctis, tum pulveribus ex bolo armena, terra sigillata, hamatitide &c. compositis perficitur; si quando vero topici, tubercula, & indurationes adsunt, ut hæc majora sumant incrementa, efficiet. Ad calorem hecticum compescendum, nihil est utilius, nihil efficacius pulveribus nitrosis. Sed nec hi omni tempore exoptatum præstant effectum, dum alvum facile irritant, systalticamque ventriculi & intestinorum vim imminuunt. Lactis denique cura exinimum in hisce affectibus affert levamen. Nihilominus tamen in statu plethorico & juvenili, ubi phthisis incipiens & multa acidæ cruditatis progenies cum lenta febre est, ipsam sæpe observavi nocentissimam.

§. III.

Sanguinis per venam sectam missio sicut in phthisi incipiente & ad hanc præcavendam, in juvenili ætate, est utilis-<sup>Cautio circa P. Sanguinem & Purgan-
tia</sup> sima; ita scopo curativo, ubi per morbum & calorem vires valde consumptæ sunt, minus quadrat; nisi forte ad unciam tantum unicam aut dimidiam pro ventilatione sanguinis admittatur. Purgantia paullo validiora, ut aloetica, scammoniata, elleborata, multo magis emetica, tum vires infringendo, tum temperatum humidum educendo, mirum in modum nocent. Hinc ubi humores a pectore derivandi leniterque per alvum evacuandi indicatio est, hoc sine manna, tamarindinata & quæ ex rhabbaro, agarico & sennæ foliis conficiunt laxantia, omnium sunt commo-

diffima. Quodsi vero nimix humorum copix imminuendx parva dosi data non sufficiunt, aut si humores nimis crassi & visceri, qui minima vascula obstruunt, resolvendi & educendi sunt, pilulæ de succino Cratonis, aut quæ ex gummi ammoniaco, croco, mercurio dulc. extracto rhabarb. aloes &c. conficiuntur, aptissime possunt substitui.

§. IV.

*Circa
aerem.*

Motus & corporis exercitatio, maximeque equitatio a peritissimis tum pristinx tum nostræ ætatis Medicis in hectica & phthisi curanda mirum laudatur. Sed inter initia morbi & ubi ætas juvenilis corporisque habitus plethoricus est, hæmoptysin sæpe revocando plus mali arcessit. Neque etiam utilis est, ubi ingens pulmonum læsio & vomicarum præsentia metuenda est: nimio enim corporis motu, qui curru & equo absolvitur, quam facile funesta inducitur inflammatio. Longe tamen aliter res se habet cum tabe hypochondriaca, in qua moderata sæpiusque repetita corporis exercitia locum inveniunt aptissimum.

§. V.

*Circa
aeris
usum.*

Aer quo temperatio, quo purior & serenior est, eo magis phthisicis deprehenditur proficiuus. Quodsi itaque nimis humida ejus intemperies est, quæ relaxato & ab infarctu tumido pulmonum visceri mirum quantum nocet; convenit omnino, atmospheram corpus ambientem per suffimigia ex mastiche & succino particulis balsamicis imbuere, vel per myrrham electam in ore detentam & saliva solutam aerem inspiratum balsamicum reddere.

§. VI.

*Circa
curam
phthisi-
cos a
catarrho &c.*

Quum sæpius a catarrho falso, vel acri quadam caustica materia ex aliis locis ad pulmones per metastasin translata exulcerationis phthisicæ fiat initium, ad affluxum hinc derivandum & evacuandum, tutus non minus quam utilis esse poterit caustici usus, quo inter scapulas & in cervice adhibi-

to imminentem phthisin feliciter sublata legitimus apud RIVIERUM in *obs. Cen. II. obs. 61. 78. Cent. obs. 92. & SCHENCKIUM obs. 56.*

§. VII.

Ad curam cum lacte vel solo, vel *Circa
curam
lactis &
aeris
mineralium.* aquis mineralibus nupto secure & efficaciter instituendam, sequentes necessario tenendæ sunt cautiones:

I. Considerate debet inquiri, an ventriculus ejusmodi polleat robore, ut digerere iterumque expellere hoc medicamento genus possit.

II. Consultum est, ut ante, quam ipsa potatio suscipiatur, prima regio a viscidorum & acidorum humorum colluvie probe depuretur. Ad quod quidem perficiendum commodissimum est, infusum laxans mannatum stimulo tartareo exaltatum propinare.

III. Præstat primis diebus lac vel asinum vel humanum mane hora VI. aut VII. & a meridie hora V. ad sex vel octo uncias haurire, & dein per gradus ad copiam paullo liberaliorem ascendere.

IV. Quando per sex vel octo dies æger potationi indulgit, remedium leniter laxans & collectas interea fordes blande educens est interponendum, idque quovis sexto die repetendum.

V. Pro potu vinum & cerevisia exulet & potius prisana ex hordeo, C. C. & corticibus citri eligatur. A cibis quoque, qui concocti sunt difficiles & pravos ingenerant succos, serio est abstinendum; contra vero juscula ex testutibus, cancris fluviatilibus, carne vitulina & gallina cum herb. lactuc. & cichor. hortensi confecta eximia sunt utilitatis.

VI. Denique ad vim ventriculi concoctricem, quæ semper fere languet, promovendam elixir quoddam balsamicum pectorale & stomachicum, quod myrrham elect. crocum, nucistam, cort. aurant. trifol. fibrin. radicem glycyrrhizæ habet, inter epulas assumere expediet.

§. VIII.

§. VIII.

Circum
sudores
colli-
quati-
oni.

In nimis & colliquativis sudoribus, qui in phthisi & hectica vires mirum exhauriunt, præter serum lactis & emulsiones, species de hyacintho, si cum refracta portione nitri & dimidio laudani opiatum grano pro dosi miscentur, eximium afferunt solamen. Quodsi vero a vehementia tussis, qua valde exagitur sanguinis & humorum massa, nimia sudoris contingit profusio, lene & correctum opium, quale est massa pilular. de styrace, vel Wildegansii cum pulvere temperante optime datur, utpote quod tussim sedando sudorem compescit. Si vero præter tussim colliquans massam sanguineam æstus sudoris causa existit, clarissimi viri MORTONIUS & PIGARNIUS corticem peruvianum cum grano laudani opiatum præscribere non verentur.

ENARRATIONES
MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Tussis
phthisi-
ca cum
corporis
tabe
fragilis
horticen-
sis fe-
liciter
sanata.

Studiosus viginti quinque annorum, natione Frisus, teneri & macilenti corporis, ob inordinatum vitæ genus, maximeque frequentiores a vino & spiritu vini crapulas ac detestandum veneris abusus, vernali superioris anni tempore incidebat in tussim, cum febre catarrhali, tam vehementem & continuam, ut omni somno privatus vires mirum amiserit. Tussim siccam excipiebat valde humida, qua ingentem lenti & viscidum phlegmatis, variegati coloris, rejiciebat copiam. Aderat simul magna pectoris angustia cum spirandi difficultate, atque invalescens febrilis æstus non modo carnem penitus absolvebat, ut instar sceleti æger appareret, verum etiam vires ita prorsus enervabat, ut movendi potentia, imo ipsi sensus imminui viderentur. Plures ex medi-

corum numero consuluit, qui pectoralibus, analepticis, sero lactis & pulveribus temperantibus nitrosis tanti morbi pertinaciam oppugnarunt & nihil penitus, quod levamen ullo modo ferre posset, intentatum reliquerunt: sed quum ex omnium sententia nihil spei ad salutem reliquum videretur, evenit, ut fragis hortensibus vascendi appetitu flagraret. Adsumsit ex permissione nostra quadam & succum suxit ac deglutivit, idque crebrius repetiit, nihil inde turbarum in prima regione, sed vires potius quodammodo relevatas sentiens. Quod quum animadverterem, diutius horum fructuum usum protrahere jussi. Paruit æger consilio & per diem magnam quantitatem cum appetentia devoravit. Et en! prodigio similis conspiciebatur effectus. Elapsis enim tribus hebdomadibus quum pro quindecim imperialibus æger, comedisset vires, quæ antea prorsus dejectæ erant, magis magisque se erigebant, ardens calor defervescebat, noctes erant placidiores, tussis mitior, respiratio faciliior & sic contra spem omnium evenit, ut intra duorum mensium spatium optime convalesceret.

EPICRISIS.

Instar miraculi certe hæc cura in hac urbe habita fuit, quum ceteris, etiam probatissimis remediis, nihil juvantibus a fructibus succo refrigerante turgidis natura optimum levamen acceperit. Ex quo discimus, latitare interdum in vegetabilibus & fructibus specificam quandam adversus graves & diuturnos morbos efficaciam, ita, ut esu malorum chinensium satis diu continuato pertinacem icterum sublatum, & largiori malorum persicorum usu affectionem melancholicam noverim sedatam. Temperati quippe & fermentescibiles ejusmodi succi egregia pravam humorum dyserasiam immutandi vi pollent.

OBSERVATIO II.

*Tussis
phthisi-
ca in ju-
venen-
tate,*

Studiofus Hallensis viginti & aliquot annorum, qui per annum, & quod excurrit, otio, veneri & Baccho multum litaverat, a parentibus ad justam temeritatis poenam luendam in carcerem traditur. Sed inde ira valde commotus non multo post affligitur truculentis imi ventris torminibus & spasmis, pereunte simul ciborum appetentia. Accedebat tussis sicca convulsiva, quæ noctu maxime infestans omnem fere somnum adimebat. Jungebatur ægra spiratio & incendium carnem cum viribus mirum consumens. Sub tali rerum statu, quum æger omnia fere medicamina respueret, pro potu ordinario pitisanam ex hordeo & C. C. paratam & mane ac vespere serum lactis acidulum, adjectis cancrorum lapidibus temperatum, cum syrupo papaveris albi assumendum commendavi. Tussim siccam succedebat valde humida, qua miram phlegmatis purulenti cum striis sanguineis mixti reddebat copiam, tantaque spirandi angustia vexabatur, ut in momenta suffocatio instare videretur. Ordinavi igitur lac asininum mane & vespere ad libram unam & ultra bibendum; & ut alternis diebus mane pinguedinis caninæ recentis uncia dimidia, circa decubitum vero pulverem temperante cum duobus massæ pilularum de styrace granis maritato uteretur, suavis fui; unde æstus paullo mitior, somnusque placidior fieri cepit. Absoluta post aliquot hebdomades hac lactis cura accessimus ad decoctorum, ex speciebus vulnerariis & pectoralibus concinnatorum usum, qualia composuimus ex herbis veronicæ, scabiosæ, sanicul. agrimon. hederæ terrestr. scolopendr. plantag. acut. quas invicem cum cerevisia secundaria, adjestis ficibus & melle, decoqui iussimus. Inter alimenta præcipue lac cum amylo & oryza mixtum, nec non placentas ex farina triticea tenuissima,

lacte, butyro & vitello ovi cum passulis minoribus & concisis pomis Borsdorfianis confectas commendavi. Quorum remedium ope, absoluto duorum mensium spatio, integre convaleuit.

EPICRISIS.

Plura mihi in memoriam incidunt exempla juvenum, qui ex immoderato vini & spiritus vini usu in phthisicam affectionem prolapsi ejusmodi remediis, contra spem omnium pristinae sanitati fuerunt restituti. Nec adeo obscura est hujus rei ratio. Etenim in juvenili & vegeta adhuc ætate, ubi, reliquis visceribus salvis, humores a nimio spirituosorum potu valde exagitati per externam refrigerationem, aut alium affectum in pectus decumbentem subsistunt, indeque inflammationem & abscessum formant; omnino temperantia & consolidantia remedia plus salutis asferre solent, quam ubi abdominis viscera obstructione alioque vitio laborant, vel ipsi pulmones a longo tempore labem contraxerant, vel etiam concretionibus polyposis sunt referti.

OBSERVATIO III.

Vir quadraginta annorum, sanguineus, ad iram valde proclivis, olim Thibisti
militiæ mobilique & inordinato vitæ incipi-
generi deditus, nunc in otio & quiete ens a
vivens, neglecta, cui antea sueverat, materia
venæsectione, varia ad fluxum hæmor- ulcero-
rhoidalem sensit molimina; qui cum dente.
minus succederet, venæ sedales cruore inibi stagnante fartæ cum dolore & ardore valde intumuerunt. Accersitus chirurgus huncce tumorem externe corrosivis tractavit remediis; unde ulcus prodiit mali moris fistulosum, quod latius serpens vicinas partes exedit, nostrumque per annum & ultra pessimis cruciavit incommodis. Consulti itaque sunt alii rei medicæ & chirurgicæ magis periti, qui per sectionem &

& remedia convenientia interna consolidationem ulceris procurarunt. Sed elapso mensis spatio vehementi æger corripiebatur tussi, qua ingravescente non modo multam & viscidam & purulentam materiam expuebat quantitatē, verum etiam quæ adsumebat alimenta, ob vehementem ventriculi irritationem, fere omnia reddere cogebar. Aderat simul magna spirandi difficultas; corpus, quod antea sat pingue & robustum erat, tabe consumi, vires cum appetitu prosterne & alvus supra modum fluida fieri incipiebant. Medicamentis contra hæc mala præscriptis nihil proficientibus, ego tandem vocatus ægrum accessi; & quum pulsum non adeo celerem, nec calorem, nisi post iracundiam affectum, in quem vel levissima data causa facile incidebat, magnum deprehenderem, sequentem ingressus sum medendi methodum.

1.) Pro potu ordinario commendavi decoctum ex radice chinæ, sarsaparillæ, scorzonæ, lign. sassafras & herbis fanicula, pulmonar. & marrub. albo, additis passulis & ficibus, conflatum.

2.) Ad sedandum vomitum & ventriculum roborandum exhibui elixirum nostrum viscerale, cum dimidia liquoris anodynæ mineralis & essentia corticum aurant. portione remixtum.

3.) Cremor hordei cum amygdalis dulcibus, vitello ovi & saccharo candido, adjecto quandoque olei amygdalarum dulc. cochleari, aut pinguedinis caninæ recentis portione, sæpius fuit oblatas.

4.) Bolum armenia cum extracto millefolii & florum chamomillæ vulgar. æquali pondere in pilularum formam redactum circa horam decubitus, singulis fere diebus, ad drachmam unam assumere suasi.

5.) Fonticuli utrique brachio fuerunt inusti, qui magnam ichoris foetidi quotidie fundebant copiam. Nec denique sanguinem e vena tali tula parciore quantitate detrudere negleximus.

Quibus remediis intra sex circiter hebdomadam spatium id per Dei gratiam consequuti sumus, ut æger a molestis, quæ antea valde urgebant, symptomatibus liberatus, pristinae integritati fuerit redditus.

EPICRISIS.

Phthifica hæc affectio a metastasi seu, ut Hippocrati dicendi mos fuit, palindrome, tum sanguinis per hæmorrhoides exitum non invenientis, tum materiam ulcerosam ob fistulam consolidatam intus retentam suam traxisse originem videtur. Neque ignotum, sed in re medica satis obvium est, ab antiquis ulceribus fistulosis, & fonticulis quoque præmature consolidatis, a tumoribus glandularum scirrhis, ut colli & parotidum resolutis, a gutta rosacea, scabie & aliis cutis defecationibus per topica imprudenter cohibitis, materiam vitiosam excrementitiam, per metastasin ad mollem & spongiosam pulmonum substantiam translata ibi per moram ulcus formasse. Quæ cum ita sint, ad derivandum ejusmodi decubitum haud sine ratione fonticulos brachiis admove-re jussimus, & reliquam curationem non validis, & humores multum exagitantibus remediis, sed potius lenissimis temperantibus, demulcentibus & roborantibus perficiendam judicavimus.

OBSERVATIO IV.

Femina viginti annos nata, de mo-^{phthifica} Phthifica ^{incipiens ab hæmoptysi per adstrigentia tractata.} lesto sinistri hypochondrii dolore, alvo adstrictiori & contumaci tussi humida diu conquesta incidit ante biennium, prægressa fortiori corporis commotione, in hæmoptysin, ad quam sedandam a medicis pariter ac vulgo varia & sine dubio adstrictivæ indolis oblata fuerunt remedia. Cessavit fluxus, nec postea rediit, sed simul menstrua purgatio, quæ satis antea liberalis fuit, emanavit, & tunc protinus angusta cum pectoris oppres-

expectoratione, noctes transigebat æger infirmus & elapsis septem diebus suffocatus animam expirabat. Corpus disseccandum iussit Dux Serenissimus, & ecce pinguedine, quæ duos pollices latitudine æquabat, totum corpus erat obductum. Omentum apparebat multa pinguedine instructum & reliqua imi ventris viscera, hepar, lien, pancreas, renes sana erant & integra. Aperto pectoris cavo primo omnium in conspectum veniebat pericardium, quod præter multam pinguedinem nihil ostendebat præternaturale. Incisione facta in dextrum cordis ventriculum conspiciebatur concretum crassioris substantiæ polyposum, quod in venam cavam tam adscendentem quam descendantem protensum harum capacitate valde arctabat. Inspectis pulmonibus lobus dexter, qui collis veris arctissime accretus difficillime poterat separari, materiæ innatabat foetidæ & purulentæ, libras propemodum duas pondere æquantis, in qua complures corruptæ pleuræ partes hinc inde hærebant dispersæ. Diaphragma quoque in superiori parte ab incumbente putrida materia valde corrosum & sinister pulmonum lobus, qui adpectu sanus adparebat, cultro dissectus totus materia corrupta purulenta erat refertus.

E P I C R I S I S.

Licet morbus, quo vir generosissimus periit, non proprie ad phthisin referri possit; eum tamen in hunc finem potissimum hoc loco inferere lubuit, ut evidenter adpareat, quam brevi tempore & quamfacile vitale pulmonum viscus in sano & integro corpore possit lædi atque lethaliter corrumpi. Causam tam atrocis & subitanæ catastrophes jure meritoque rejiciendam puto in subitam inflammationem, quæ in corpore plethorico & vasis cordis majoribus polypo obfessis liberioremq; sanguini motum prohibentibus per potum frigidum ca-

lenti corpori ingurgitatum inducta in magnum abscessum degeneravit, qui cessante expectoratione celeriter increfcens totamque pulmonum substantiam depascens brevi spatio vitales exstinxit motus.

OBSERVATIO IV.

Studiosus juris viginti quatuor annos habens, corporis tenerioris ac stric-^{Tabes pulmonis nalis Super-ventio- te febre lethalis.} tioris, staturæ mediocris, ex liberaliori vini potu & paullo vehementiori corporis sub pilæ lusu exercitatione incidit ante biennium in hæmoptoen crebrius recurrentem. Sedata hac sanguinis rejectione, dolorem in pectore pressorium cum spirandi angustia corporisque marcore retinuit. Sequebatur postea immanis tussis circa decubitus maxime, ob molestiam mucis in laryngem destillationem, infestans, qua magnam sputi mucosi & quandoque purulenti reddebat copiam. Interim adhuc salva gaudebat appetentia, nec quidquam a sumtis cibis molestiæ, nisi quandoque, quum mediocritatis regulam neglexerat, pressorium in ventriculi regione dolorem sentiebat. Non multo post accidit, ut ob contumeliosum cum comilitone contentionem gravi percelleretur iracundia, unde mox in pejus conversis omnibus, de ciborum fastidio, majori præcordiorum anxietate & somno inquieto conqueri cœpit. His tandem, prævia horripilatione, jungebatur febris continua, tantaque spirandi & expectorandi difficultas, quæ, omnem adimendo spiritum, perpetuam minabatur suffocationem. Adhibebantur optima, quæ in hoc casu commendari solent, remedia, sed in cassum datis omnibus, æger brevi post animam aflabat. Dissecto cadavere mesenterium, omentum omnesque reliquæ interiores partes pinguedine fere carebant. Ventriculus cum duodeno rubicundis maculis erat obfessus & pulmones, qui brunerant coloris, pleuræ fere undiquaque & in utroque latere tenacissime adnati

adnati inveniebantur. Dexter pulmonum lobus scirrhis tuberculis & parvis vomicis obfessus sanguineque extravasato repletus videbatur. In sinistro conspiciebatur cavitas contenta materia purulenta turgida; cujus quantitas non minoris æstimari posse videbatur, quam quinque unciarum. Denique dextrum cordis ventriculum occupabat polypus, ramum sat magnum in arteriam pulmonalem emittens.

E P I C R I S I S.

Quod hic juvenis diu admodum ab hæmoptysi sibi ingentem pulmonum labem, quæ sine dubio in scirrhis tuberculis posita fuit, contraxerit & nihilominus sua subire munia rite potuerit, non adeo mirandum est; quum per experientiam abunde constet, magnas tenerissimo huic visceri læsiones induci & tamen vitam ad feros usque annos nonnunquam posse protrahi. Interim discimus ex hoc casu, ad vitia pulmonum exacerbanda & inflammationem lethalemque abscessum ingenerandum nihil fere potentius esse, præter febrem, vel acutam, vel intermittentem & inprimis vehementem animi commotionem. Quare quibus pectore laborantibus longius vivere volupe est, commendandum arbitror, ut ab omni tum animi tum corporis excessu abstinendo moderatissime vivant.

OBSERVATIO VII.

Thibisi hereditaria, a parentibus phthisi demortuis varia a progenita, quarto puerperio exacto febre in violentam incidit tussim cum serosis defluxionibus ultra dimidium anni graviter infestantem. Quatuor abhinc mensibus febre correpta fuit tertiana male morata, quæ spasmodicis pedum sub frigore & declinatione tractionibus copiosis sudoribus mirum fatigavit. Varia hinc inde præscripta medicami-

na quum nihil tulerant opis, tandem ad corticis chinæ in electuario usum perventum est. Conquievit inde febris, sed longe graviora accesserunt pathemata; liquidem glandulæ colli intumuerunt, dolores pungitivi & pressorii in sinistro pectoris latere, cui ægre incumberebatur ægra, cum anxia spiratione & calore vespertino cœperunt ingravescere, menstrua purgatio immixta viriumque robur magis labefactari. Ego igitur in consilium adscitus non dubitavi ratione & experientia suffultus, præmissa ventris per potionem mannata expurgatione, præscribere usum acidularum Egranarum cum tertia lactis caprini vel asinini parte remixtarum, quas tepesfactas per integrum mensem mane ad mensuram unam, sub convenienti dietæ regimine, bibere jussi. Pro potu ordinario decoctum radicis chinæ cum passulis & inter epulas, ad stomachum roborandum, elixir nostrum balsamicum viscerale sumendum; lateri vero thoracis sinistro dolenti glandulisque colli tumidis imponendum suasi sequens emplastrum: Recipe gummi bdell. myrrh. sagapeni, animæ singulorum unciam dimidiam, sperm. ceti, ceræ ana unciam unam cum dimidia, flor. sulph. drachmas duas, pulv. croci drachm. dimidiam, olei anisi, camphoræ ana drachm. unam. M. f. l. a Emplastrum. Neque vero spem fessellit hæc curatio; quippe qua finita insigne symptomatum levamen percepit ægra, tantum quod in integrum, ob inordinatum mensium successum non fuerit restituta. Suasi igitur, ut elæosacharum myrrhatum in frequentiore usum ducat, quod ita paratur: myrrhæ optimæ uncia una ex libra una aquæ, adjecta salis tartari drachma una, coquitur; quod remanet a coctione, est magma gummoso resinofum temperatius, myrrhæ saporem & odorem adhuc referens, cujus drachma una cum uncia una sacchari canariensis mixta vel singulis diebus, vel quam maxime circa instantem mensum

sum periodum cum infuso Thee vel Coffee sumitur utilissime. Est enim hoc remedii genus & pectori & utero amicum atque a me per aliquot annos summa cum euphoria sæpius commendatum.

EPICRISIS.

Ex phthificis parentibus natæ feminæ nisi a puerperio exactam dietam habent rationem & sibi ab aere frigido animique affectibus cavent, per facile, si præsertim lochia non rite fluxerunt, latentem resuscitare morbum solent; quod & ante aliquot annos in persona Serenissima annotare mihi licuit. Dein in naturali ad phthisin dispositione, quid? quod in omni prava viscerum constitutione febris tertiana & biliosa, tam acuta, quam chronica superveniens mali est ominis, dum malum non modo exacerbat, sed & immedicabile reddit. Multo vero adhuc majus periculum ostendit, si adstringentibus præmature supprimitur. Tum enim plerumque mensium fluxus valde turbatur atque pervertitur, ut postea ejusmodi morbi curatio medenti multum facebat negotii, nec nisi convenientibus & generosioribus cesset remediis.

OBSERVATIO VIII.

Studiofus medicinæ industrius, qui mihi quondam a manibus fuit, viginti aliquot annos natus, temperamenti sanguineo-cholerici, ad impatientiam & iram valde proclivis, ob hæreditariam, quam a parente phthifico acceperat, dispositionem vernali & autumnali tempore crebrius laborabat tussi, raucedine & interdum cruento, licet pariori sputo; quæ dein, inito matrimonio & physici munere obtento, ita incredebant symptomata, ut materiam purulentam sæpius rejiceret corporeque fere penitus contabesceret. Sed nihilominus infusi herbæ veronica cum lacte caprino mixti & conser-

væ rosarum continuo usu, nec non venæsectione ter in anno administrata per triginta adhuc annos, quæ Dei gratia est, servatus est felicissime.

EPICRISIS.

Cognita mihi sunt adhuc alia exempla juvenum, qui vel a parentibus, vel ex inordinata academica vita phthificam pulmonum dispositionem obtinuerunt similibusque correpti symptomatibus vitam latis diu protraxerunt. Ita memini Doctoris medicinæ Silesiaci, qui tali labe affectus in nostra academia, præter accuratam victus observationem, solo frequentiori infusi theiformis ex veronica & pulmonaria cum lacte temperati usu, adjectis nonnunquam olei tartari per deliqu. XX. guttulis vitam ad multos annos prolongavit. Quod vero, si evenit, indicio est, ulcera quædam aperta callositate superinducta in aliqua pulmonum parte, salva reliqua eorum substantia, latere. Quamdiu itaque per congrua remedia tum motuum & humorum temperatura conservatur, tum obstructio & inflammatio in hoc viscere avertitur, nihil metuendum periculi est. Hæc scribenti in mentem incidit summe Reverendus Theologus Helmstadiensis Calixtus junior, qui olim superstes mihi retulit, se per triginta fere annos quotidie, sine ullo respirationis detrimento expuisse pus album foetidum, & nihil adhibuisse præter venæsectionem bis quovis anno iteratam & decoctum rad. chinæ & saffras cum passulis, quo ad mensuram dimidiam continuo uteretur.

OBSERVATIO IX.

Quum Mindæ Westphalorum, an-
te quinquaginta & quinque annos, ^{ma a pr.}
provincialis medici munere fungens ^{riptione}
degerem, sequens mihi obtigit nota-
bilis casus, quem hic inferere placet ^{extra}
Consiliarius regius, vir floridi & san- ^{tboracti}
guinei habitus, ea tempestate, quum ^{caultra-}
^{sem dis.}
^{ruptum.}

peripneumonia populares habebat circuitus, vehementi febre, cum sputo sanguineo & ingenti spirandi difficultate juncta corripiebatur. Decrescebat equidem morbi & febris vehementia, sed elapso mensis spatio invadebat tussis, pectoris oppressionem gravitatemque inducens, calor circa vesperam lentus affligebat, appetitus sequebatur prostratio, & corpus, valde antea obestum, consumta pinguedine, mirum emaciatum apparebat. Tandem quadragesimo ab accessione febris die simul & semel cum maximo impetu tanta puris flavi ex ore ferebatur copia, ut aliquot libras pondere æquaret. Excipiebat mox respiratio facilior, unde ego accersitus miratus sum & summas divinæ benignitati gratias habendas esse edixi, quod tanti periculi abscessus non intra thoracis cavitatem ruptus & æger, ut subinde usu veniret, ob nimiam materiæ ad asperam arteriam congestionem suffocatus fuerit. Et quum vires non adeo multum dejectas deprehenderem, de salute quidem recuperanda non desperandum, ipsam tamen curationem paulo longius protrahendam esse nunciavi, quam in hunc, qui sequitur, modum institui. Primo laxante manato & rhabarbarino primam regionem a foridibus deplendam & dein dimidiam lactis vaccini tepesacti mensuram, instillata balsami cujusdam pectoralis drachma una, singulis diebus mane bibendam suasi. Balsamum autem ita erat confectum: Recipe olei hyperici, vetusti uncias duas, flor. sulphur, drachmas duas, coque leni calore. Colaturæ adde terebinth. venet. drachmas duas, croci drachm. dimidiam, ol. anisi, nucistæ destillat. ana guttas XII. M. Inter cibos quam maxime juscula avenacea & hordeacea cum jure carnis vitulinæ, gallinæ & cancrorum fluviatiliū succo parata, & loco potus mox ptisanam, mox decoctum chinæ & herbæ pulmonar. cum passulis commendavi. Quarta a prandio hora iterandum jussu lactis tepidi

usum cum electuario, quod ex conservæ rosar. uncis duabus, hæmatitidis præp. boli armen. ana drachmis duabus & convenienti syrupi papav. albi portione compositum ad drachmas duas devorare æger debuit. Ad flatus, quibus venter fere perpetuo erat turgidus, discutiendos injici jussi clysteres emollientes & carminativos. Tandem vero, ut externis pariter succurratur remediis, pectoris tam anteriori quam posteriori parti impositum fuit emplastrum ex gummi bdell. sperm. ceti, axung. humana, cera, flor. sulph. croco & oleo anisi conflatum. Qua methodo tantum, per Dei clementiam profeci, ut intra binos menses integre vir amplissimus convalesceret & ego non exiguam inde famam in juventute mea retulerim.

E P I C R I S I S.

Abscessum, seu empyema a peripneumonia æque ac pleuritide male progressa facile posse nasci non modo gravissimo Hippocratis testimonio, sed & certa longe experientia fide constat. Neque minus in eo concurs est medicorum sententia, permagnum & vix medicabile hoc malum esse habendum: nam si intra thoracis cavum rumpitur ejusmodi empyema, raro evadunt ægri: si intra pulmonum substantiam contingit disruptio atque pus ad asperam arteriam magna in copia congeritur, perquam facile suffocatione jugulantur. Dei itaque & naturæ benignitati in nostro ægotante jure meritoque est tribuendum, quod medicamina, in juvenili ætate a me commendata tam felicem habuerint successum. Ceterum quoad curandi methodum hoc potissimum debet animadverti, magnam sæpe quorundam remedium in longis morbis sanandis esse efficaciam, si convenienti dosi, ordine, & quod præcipuum est, satis longo tempore usurpentur. Multa enim medicamentorum varietas crebriorque mutatio tantum abest ut agrum juvet, ut ipsum potius in deteriorem & lethalem sæpe statum præcipitet.

OBSERVATIO X.

*Phibifica
nimia
sanguis
nis san-
ctura
prove-
nient.*

Haud ita pridē Serenissimus quidam Princeps Lutetis Parisiorum meum supra singularem casum requisivit iudicium & consilium, quem hoc loco recensere operæ arbitror pretium: illustrissimi stemmatis femina, duo deviginti annos nata, quæ tum ob texturam corporis teneram aptamque membrorum figuram, tum ob eximiam ingenii animique alacritatem cuique se commendat intuenti, jam inde ab octavo ætatis anno multis catarrhalibus pectoris fauciumque defluxionibus, coryzæ, tussim, raucedinem inducentibus tentata fuit, quæ licet a febre cum alvi dejectione subsecuta solutæ remiserunt, tussis tamen cum vocis quadam asperitate sæpius recrudescens pertinacius inhæsit. Decimum supergressa annum crebra multaue saltatione, nulla tamen subsequente aut lassitudine, aut anhela spiratione, corpus strenue exercuit. Quindecim annos habenti exire primum recto ordine coeperunt mulieres purgationes, quæ non multo post, initis matrimonii legibus, ipsi gravidæ subsisterunt, & quum octimestre absolvisset gestationis tempus, primo noni mensis die parturire cœpit enormi conatu, per duodecim horas durante; ad quem allevandum quater medici detrahi jusserunt sanguinem: & sic tandem infans prodiit enecatus. Lochia quoque dein rite fluxerunt, nihilominus decimo a partu die sollicitabatur tussis sicca, cum enormi capitis dolore æstuque febrili stipata, quæ parcam pituitæ non adeo viscidæ exscreabat copiam, remanente oris quadam ariditate febreque quotidie recurrente. Hæc contra mala varia remedia nihil tulerunt levaminis, ut potius lentescens ille viresque & carnosam corporis substantiam depascens calor, quia passu major sit, cum largo sudore quotidie affligat, nec non tussiculosa pectoris concussio, cum crebra pituitæ ad puris indolem nunc accedentis exscreatione vehementer urgeat; licet ceterum res-

piratio sine raucedine facilis sit, alvique beneficium optime semper constet.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Exhibet hic casus exemplar verę phthiſeos, seu pulmonum exulcerationis, cum febre lenta ad hecticam inclinante; id quod multa validaque tussis, crebrior mucidæ cum pure mixtę materie rejectio, sudores colliquativi, tabida corporis viriumque consumptio, æstus volaticus & pulsus a sumtis cibis celestior testatum facit luculentissime. Quodsi autem hujus mali veram prosequamur originem, dubitare non licet, illud ipsum a nimia sanguinis, ob crebriores venæsectiones, jactura proxime esse deducendum. Etenim hac ratione humorum per omnes corporis, maximeque excretionibus inservientes partes mirum fuit turbatus; unde non modo vitalis ille cruor naturali temperie sua immutatus ac ferosior factus formandis hinc inde stagnationibus opportunissimus exstitit, verum etiam pulmonibus a perpeſſis catarrhis crebriorique tussis jam antea debilitatis eo facilius labem inducere potuit. Digna enim est, quæ probe teneatur observatio, phthiſin aque facile a nimia sanguinis abundantia oriri prudentique ejusdem per V. Snem imminutione averti, ac a boni cruoris defectu ejusque inconſulta detractione, maxime in corporibus tenera & vaſorum & fibrarum constitutione præditis, posse generari; quale quid in puerperis a nimio lochiorum fluxu exhaustis sæpe iterumque observare mihi licuit. In prognosi nostri mali ſuppeditanda statim in ancipiti rem esse prædixi, nihilominus curationem, si ipsi adhuc locus superesset, in hunc modum putavi instituendam. Primo consului, ut lac aſininum ad tertiam partem cum Selterana, vel alia ejusmodi principio alcalino imbuta aqua remixtum quater de die ad octo unciarum pondus bibatur. Quodsi vero harum aquarum deesset copia, seri lactis dulcis libram medicam, addita nitri

nitri purificati & salis tartari portione, mane & a meridie potendam commendavi. Deinceps hora quarta vespertina & ante decubitus adsumi debuit pulvis, sequentis compositionis: Recipe cornu cervi sine igne præparati, mandib. lucii piscis, boli armen. spec. de hyacintho, nitri purif. solutionis oculor. cancr. succin. præp. ana drachmam unam M.F. pulvis, div. in XII. partes. Tandem commendata fuit recta vivendi ratio, ut nimirum ægra lætissimis ex carne caponis elixa ac vitulina paratis utatur jusculis, quibus herbæ plantaginis acutæ, scabios. pulmonar. maculosæ, agrimoniz, hederæ terrestr. card. bened. cum cancris fluviatilibus confusis inter decoquendum fuerint adjectæ. Et quum magna vis in potu sita sit, ab omni alio abstinere & pro potu ordinario hoc sanguinem purificans decoctum eligere consultum duxi: Rec. cornu cervi raspati, rad. scorzonæ, chinæ, singulorum uncias IV. rasuræ lign. fantal. rubri, rad. cichorei ana unciam unam cum dimidia. Concisa d.f. species, quarum duæ unciz in tribus aquæ mensuris per tres horæ quadrantes coquendæ.

Et hæc fuerunt, quæ proponenda duxi remedia. Sed non multo post nunciatum mihi fuit, illustris ægrota, ante consilii mei adventum plaeide exspirasse.

OBSERVATIO XI.

Obser-
vatio
a trea
corporis
absita-
tem ad
pectoris
morbo-
dispo-
sitionem.

Circa generaliore affectionis phthisicæ tractationem utilem hoc loco inferere placet observationem; quod videlicet in longævo artis exercitio annotaverim, homines proceræ admodum staturæ, v. vegetos & robustos, in optimo ætatis flore constitutos pessimis istis, qui ex pulmonum labe nascuntur ægritudinibus, quales sunt hæmoptysis, asthma, tussis chronica & convulsiva, empyema, febres peripneumonica & pleuritica ipsaque phthisis & hectica, frequentius esse

obnoxios, & apertis eorum post mortem cadaveribus plerumque concretiones polyposas in cordis cavitatibus atque pulmonum vasis deprehendi. Causas tam peculiaris phænomeni si paulo curatius inquirimus, has observamus potissimas. In celsis ejusmodi corporibus, testante pulsu debiliore & tardiori, sanguinis progressus atque circuitus nunquam fere non tardior est ac impeditior, quam in personis mediocri statura præditis; quippe tum difficilis admodum est sanguinis ex inferioribus & tam remotis a corde partibus, propter perpendicularem situm, ad pectus & caput adscensus: gravia enim, per leges motuum, natura deorsum tendunt & guttæ sanguinis retardantur ab aliis, in quas allidunt. Accedit dein, quod procera hæc corpora plerumque sint pinguiora & ad subeundos strenuos labores minus apta vitæque desidii magis dedita; unde circulari humorum motu retardato, ut spissiores & crassiores evadant succi necesse est. Jam, si forte talismodi ad ostentationem nati homines paulo vehementius & diutius, e.g. armis bellicis exercentur, massa sanguinis & humorum, ob validiorem musculorum motum, magno cum impetu ad cor & pulmones compellitur, & quum æquali tenore ac nisu per minima pulmonum vascula non possit ferri, fiunt inde omnia humorum in vasis stagnationes, fiunt distensiones, disrptiones & extravasationes, quæ ad recensitos pectoris morbos aditum parant amplissimum. Ob eandem quoque stagnationem accidit, ut secedentes solidæ & crassiores sanguinis partes invicem cum coeant temporisque progressu in majorem compactæ molem vasorum alveis arctissime adhærescant & hac ratione æquabilem sanguinis per cor & pulmonum viscus circuitum impediendo morbosas istas pectoris affectiones magis obfirmant contumacioresque reddant.

E P I C R I S I S.

Quanto difficilior est morborum, qui firmam in pulmonibus sedem & causam obtinent, sanatio; tanto facilior & tutior est ab hisce præservatio. Igitur præter ea, quæ jam superiori capite hoc sine commendata sunt, suadeo 1.) ut proceri ejusmodi homines a vita motus experte abstinendo corpus perpetuo exercent; hac tamen observata cautela, ne motum paullo validiorem & nimis laboriosum instituunt. Namque hæc major motus species sicut in morbis, qui a viscerum, maximeque hepatis prava constitutione & impeditiori sanguinis per ipsa circuitu proficiuntur, summum tam præservandi quam curandi scopo fert auxilium; ita e contrario pulmonibus & morbis abhinc prodeuntibus valde est infensa, ut usque eo non modo ad hos ingignendos, verum etiam exacerbandos multum conferat momenti 2.) ut misso omni potu spirituosiori, ut spiritu vini & cerevisia crassiori, potum tenuiorem, eumque nec nimis calidum, nec nimis frigidum assumant, nec in victu cibis nutrientibus plus justo indulgeant 3.) ut circa æquinoctialia tempora secta vena redundantem sanguinis copiam imminuendam curent 4.) ut sibi caveant, ne post longiorem quietem motionem vehementius & repentino quasi initio instituunt; quod autem si fecerint, mox infusum veronicæ & flor. bellidis in largiori quantitate hauriant. Et hæc est facilis & genuina gravissimos & fere immedicabiles hos morbos mature avertendi methodus, quam, si rite adhibetur, non sine fructu fore confido.

OBSERVATIO XII.

Obsev-
vationes
circa a-
quarum
minera-
lium
usum;
Pervulgata est opinio, iis plerumque omnibus, qui viscera non habent integra, maximeque gravem in pulmonibus læsionem foventes phthifica passione laborant, aquarum minera-

lium usum esse insensissimum. At vero hoc assertum non universale, sed cum grano salis esse intelligendum, ego quidem multiplici edoctus experientia bona adseverare fide possum. Novi enim nonnullos, qui ulcere pulmonum, sine febrili tamen æstu, affecti insignem purulentæ & ichorosæ materiæ quotidie rejecerunt copiam & a moderato Carolinarum usu, ob liberiores inde redditam respirationem facilioremque materiæ vitiosæ expuitionem, ob ciborum appetitum totiusque corporis vigorem restauratum optime habuerunt, licet in totum sanitati non fuerint restituti. Nec dissimili ratione novi alios, qui tussi valde humida & pertinaci per aliquot annorum decursum graviter affecti, frustra datis omnibus alias expertis contra tussim remediis, a Carolinis cum justo regimine potatis egregie sunt allevati, aut a molestissimo hoc affectu penitus liberati. Ita mihi in memoriam venit femina generosa, temperamenti sanguineo-phlegmatici, laxiorisque corporis habitus, quæ ex inordinato vitæ genere & potissimum immoderata ciborum incongruorum adpetentia, ante octo circiter annos, in tussim incidit valde contumacem humidam, quæ per multos annos laborioso ac vehementi pectoris non minus ac abdominis conatu ingentem viscidum phlegmatis, varii coloris, per vices ejecit quantitatem, quæ intra nycthemeron collectim integram adæquabat libram. Jungebatur simul, absque tamen febrili calore, angusta spiratio corporisque universi languor, cum pallore faciei multaque & crebriori vomitione. Hæc contra mala quum ab omnibus, quæ magna in copia devoraverat, medicamentis, nihil retulerit levaminis, ego consultus prudentem & moderatum Carolinarum usum suasi. Renuebant quidem consilio tum medici tum ægrotantis amici; malo autem ingravescente ægra per excelsos montes salutares hos fontes adiit eosque per mensem & ultra secundum methodum

a me præscriptam bibit, tam felici successu, ut non modo tussis vehementia cum nimia mucî viscidæ ejectione remiserit, verum somnus etiam placidior & respiratio liberior reddita inde fuerit. Sequenti anno eandem curam non minori fructu iteravit; & licet malum exinde non prorsus cessaverit, longe tamen mitius factum fuisse ægra mihi læta nuntiavit.

EPICRISIS.

Id omnino firmissimum & in experientia satis fundatum esse largior, morbos, qui ob nimiam viscerum, maximeque pulmonum læsionem, ob æstum febrilem & præsentem virium lapsum lethales habendi sunt, a potu fontium salubrium minus sanari, sed potius ad funestum perducunt exitum. Tali enim ratione ob stagnationem & extravasationem aquarum in corrupto viscere magnamque in eodem continui solutionem longe major infertur putredo. Id quod eo magis evenit, ubi humor vel in cerebro, vel in thoracis & abdominis cavitate extra vasa effunditur, vel etiam polyposa in cordis & pulmonum valis hærent concrementa, quæ liberum fluidorum circuitum impediunt. Contra vero, ubi non tanta viscerum læsio humorumque corruptio, quæ ex viribus dijudicari debet, nec febrilis calor adest, optime sanæ hæ aquæ, dum aperientem, absterisivam, viscidofque humores per omnia emunctoria, & præcipue per alvum evacuantem ac simul roborantem possident virtutem, fructum ferunt præstantissimum. Sed ut convenienti regimine, ordine ac dosi adhibeantur, necesse est.

Plures de phthysi observationes reperire licet in Consult. & Respons. med. Tom. I. Sect. II. casu LXXV. LXXVIII. LXXIX. XCIX. & C.

CAPUT XII.

DE CACHEXIA ICTERICA.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Quamvis plures sint cachexiæ, ^{Definitio ista, vi.} sive depravati corporis habitus species, nobis tamen jamjam de ea speciatim agere animus est, quæ flavescente & nigricante corporis colore sese prodit, & icteri, seu morbi arcati & regii nomine in scholis medicis insignitur, nihilque aliud est, quam vitiatus & corruptus sanguinis & humorum, ab admixta bile excrementitia, propter vitium in biliferis ductibus, status, functiones universi corporis multum lædens cutimque externam flavo vel livido colore deturpans.

§. II.

Signa, quibus se manifestat hic morbus, ^{Stigmata icteri.} sunt præcipue sequentia: Primo in tunica oculi albuginea flavedo conspicitur, quæ demum universa cutis imbuatur; urina crassa & obscure rubra mingitur, linteamina instar croci tingens, fæces vero alvinæ coloris sunt pallidi. In pejori statu saliva quoque flava exspuitur & omnia adsumta saporis sunt amaricantis. Præterea affecti de sensu quodam violentæ strictionis, pressionis & tensionis in dextro hypochondrio, neque minus de angustia circa præcordia, respirandi difficultate, totiusque corporis conqueruntur lassitudine.

§. III.

Longe adhuc prolixius & accuratius ^{Historia morbi ab Aretæo tractatur.} hujus morbi historia & progressus a medicorum antiquissimis, maximeque ARETÆO in lib. III. cap. XV. describitur, sequentem in modum: Icterus universi habitus ægritudo est, & membrorum singula indicia apparent, perspicua vero sunt & ea, quæ in albissimis oculis cernuntur & frontis secum.

secundum tempora color flavus exquisitior efflorescit. Quicumque nigro arguato laborant, in his ater color viridi commixtus apparet. Iidem frigent, imbecilli, desides, tristes atque demissi animo sunt, tetrum odorem exhalant, gustatum amarum habent, spiritum non facile ducunt, in ventriculo morsus percipiunt, alvi excrementa porracea, subnigra, arida sunt, agrege descendunt; urina valde colorata est, ad nigrius vergens. Ad hæc cruditate laborant, cibum detestantur, vigilant, movent, melancholia agitantur, at in albiore arguato color est ex albo & viridi temperatus; mente sunt hilariores, cibos accipere primo eos piget, sed ubi cœperunt, naviter comedunt, facilius quam priores concoquunt; alvi purgamenta sunt alba, arida, cretacea, lotium reddunt crocinum. In utrisque corpus omne pruriginosum est, calor in naribus exiguus & mordax percipitur, gustatus amarorum non amarum, lingua enim bile suffusa non sentit, dulcium vero amarum. Si nullius visceris calefactio fuerit evidens, sine noxa est, sed diuturnior. Si perseveraverit & viscus inflammatione vexatum fuerit, in aquam intercutem desinit, multi & sine aqua intercute sudore colligativo interierunt. Ex quibus adductis evidenter elucescere arbitror, singulas ferre corporis functiones in morbo hoc præter naturam affici. Neque ratio e longinquo erit repetenda. Nam sicuti sanus & vegetus functionum status a temperata & laudabili sanguinis & humorum crasi quam maxime dependet & sustentatur; ita e contrario si hæc ipsa ab impuris & pro majori vel minori gradu corruptis humoribus vitiatur, non mirum est, actiones inde corporis nostri tum vitales, tum naturales & animales plus minus accipere detrimenti. §. IV.

Observationes
various
elucescit
guinem
& con-
stancio-
nem ubi
serum.

Multo vero magis de bilis excrementitiæ singulari partes tam fluidas quam solidas immutandi efficacia convincere nos possunt variæ de eadem apud auctores observationes. Ita san-

guis e vena ictERICI emissus spuma & consistentia flavus adparet, teste Theodoro ZWINGERO, qui in ictericis quandoque ne guttulam quidem unicam rubicundi & floridi cruoris deprehendisse, sed sanguinem per venæsectionem curiositatis gratia emissum flavæ jumentorum urinæ similem non sine mentis stupore observasse scribit. Imo in femina quadam, inquit, summe ictERICA conspeximus sanguinem & urinam, quam crassam emisit, sibi invicem simillimam fuisse, post 15. vero dies, quibus icterus integre propemodum discussus fuit, sanguinem ad aliquod uncias extractum maxime rubicundum ac floridum exstitisse. Neque viscera & intestina, ut pulmones & ventriculus naturalem colorem retinent, sed æque ac pinguedo & membranæ flavedine plus minus saturata tinguntur. Qua de re consuli possunt Zacutus LUSITANUS in praxi admirabili lib. III. PAISENIUS in M.N.C. ann. 4. obs. 194. & THONNERUS, qui in obs. lib. III. de ictero obs. 1. mentionem injicit cardinalis cujusdam Romani, ictero defuncti, cujus singula membra flava invenit. Insuper quoque ossa flavedine imbuta & arte quali tincta in puero ex matre ictERICA nato deprehendit KERKRINGIUS in spicileg. anatom. cui symbolum suum addit DOLÆUS in Encyclopæd. medica lib. III. cap. VIII. ubi in viro quadragenario, ictero demortuo, omnia tum abdominis tum thoracis viscera & ipsum cerebrum cum ossibus & cartilaginibus ictERICA tinctura i.e. flava adfecta Hanoviarum vidit. Notatu præterea dignissimum est, quod GALENUS & SEXTUS EMPIRICUS scribunt, ictERICOS ob oculorum colorem flavedine infectum omnia objecta flava intueri. De cujus observationis fide MERCURIALIS in prælect. Bononiensibus valde dubitavit, quia nec Celsus, nec Cælius Aurelianus, nec Aetius, nec Avicenna hujus symptomatis mentionem fecerint. Nos tamen bina exempla in ætate virili constitutis observasse testamur.

§. V.

§. V.

Differen-
tia mor-
bi icte-
rici. Deinceps ad veram morbi icterici indolem accuratius dignoscendam & ad meliorem exinde ratione causarum, eventus & curationis dijudicationem formandam hæc monenda esse ducimus, quod multum hic affectus, per quem speciatim icterum flavum intelligimus, inter se differat. Namque constanti experientia comprobatum deprehendimus, alium valde esse contumacem ac diuturnum & difficulter admodum medicamentis expugnari, alium brevi tempore cessare & remediis facile cedere; alium dein perpetuo inharere, alium tantum statis reverti periodicis & certas modo horas perdurare atque etiam in quibusdam esse anniversarium. Datur præterea icterus vel idiopathicus, vel symptomatikus. Illius quidem causa altius visceribus, maxime hepatis, inhaerescit; hic vero aliis morbis superveniens nonnunquam colicæ convulsivæ hystericae, cardialgiae & passioni iliaca, vomitioni & purgationi post validius adsumtum emeticum aut purgans medicamentum jungitur. Est quoque criticus, qui interdum salatis in febribus acutis præbet indicium, interdum pejorem statum præfagit, quod fieri solet, quando inflammationi ventriculi jungitur, vel hæc icterum sequitur. Postremo ingens omnino inter icterum flavum & nigrum tam ratione causæ, quam periculi notanda occurrit differentia, utpote in hoc longe gravior humorum corruptio & viscerum læsio, quam in illo debet suspicari.

§. VI.

Causæ
præ-
sentia
icte-
rici. Præmissis sic potioribus, quæ ad morbi historiam pertinent momentis, dispiendum nunc erit de veris nostri mali & symptomatum causis. Jam vero unanimis medicorum sententia est, in ictero tantum non semper hepatis præter naturam esse affectum; videamus igitur, quomodo hæc læsio ad malum nostrum contribuat. Quod si autem perpendamus, nobilissimum

hepatis viscus a natura in hunc potissimum finem tanta ductuum varietate & copia instructum esse, ut sulphureum, adustum & cum lympa viscida quasi alcali satum, quod bilis nomine venit, a sanguinis & humorum massa seceruat, secretum per peculiares canales ad duodenum, ad promovendam ibi digestionem, deferat; facile intelligimus, impedito vel prorsus intercepto bilis ad intestina itinere hujus ad vasa lymphatica ipsamque sanguinem fieri regurgitationem, adeoque proximam & principalem icteri adesse causam. Et quum tali ratione serum & succus nutritivus bile inficiuntur, explicatu facillimum est, cur color cutis in flavum mutetur, nutritio vitium capiat & urinæ crassæ atque rufæ tinctæ colore mingantur; neque minus inde patet ratio, cur non flavo colore per alvum prodeant excrementa, cur digestio ciborum langueat & multa circa primam regionem percipiantur incommoda.

§. VII.

Sed paullo altius & specialius erit inquirendum, quænam sub tanta ictericorum differentia, quam supra monstravimus, præcipuæ in hepate partes ac viæ præter naturam affici soleant & a quibusnam causis vitio laborent. Has ipsas vero vel in vitio materiæ vasa obstruentis, vel in motibus spasmodicis vasa coarctantibus in universum positas esse quisque theoriæ medicæ gnarus facile poterit dijudicare. Utriusque igitur status peculiarem instituamus disquisitionem.

§. VIII.

Et primo quidem, spasmos icterici sæpenumero præbere originem, in experientia omnino fundatum. Quandoquunque enim, quod sæpius accidit, subito icterus invadit, brevique tempore terminatus per periodos iterum recurrit, tunc sane nec in materia peccante, nec in vasorum obstructione & infarctu, sed potius in spastica ductus cholodochi, qui tunica valde sensibili nervosa præditus est, constrictione

Hepatis
læsio du-
plicit
modo in-
ducitur.

spas-
mi.

atione causa residere videtur. Quamobremprehendimus, a vehementiori ira, qua nihil ad inducendum ictERUM potentius est, neque minus a corrosivis & drastice tam purgantibus quam vomitum cientibus remediis, vel ab ipsa bile in cholera, cardialgia & principio februm biliosarum, ictERUM subinde oriri, quippe quæ omnia rite invicem comparata de spasmodica ductuum biliferorum testantur luculentissime. Ut nihil denique dicamus de anatomicis eorum, qui ictERO perierunt, sectionibus, in quibus nonnunquam ne minimam quidem a calculosa, vel mucida & viscosa materia obstructionem in ductibus, qui bilem ad duodenum vehunt, reperire licet.

§. IX.

Progredimur ad alteram causam, ^{3) ab ob-} vaforum obstructionem, de qua quidem eo minus dubitare licebit, quo frequentiori constat observatione, ^{stru-ctio-} cystidem felleam non raro insignis ^{ne du-} magnitudinis calculis esse repletam. ^{stum} Quod itidem valet de reliquis ductibus ^{hepat-} hepaticis & imprimis cholodochi, qui ^{constr-} non modo calculis magnitudine, figura & colore inter se diversis, verum ^{et vesi-} etiam gypsea, tophacea & viscosa materia sæpenumero inveniuntur obfessi, ita tamen, ut quo illa magis mollis ac solubilis est, eo symptomata leviora subsequantur. De quo consuli merentur M. N. C. ann. I. obs. 44. & BONE-TUS in sepulchreto lib. III. Sect. VIII. obs. 36.

§. X.

At vero non semper a calculis vias ^{Calculi,} biliaris infarciuntur ictERUS solet induci. Ita ETTMULLERUS in praxi ^{quando} Part. II. pag. 54. confirmat, dissectam ^{ictERI} fuisse mulierem, ex cujus vesicula felleis plures lapides majores minoresque fuissent collecti, quæ tamen ab ictERO libera mansisset. Cui adjungendum esse censeo, quod Cl. Lipsiensium Professor D. Petermannus in vetula Torgensi præter 17. lapides nihil ferme succi biliosi in cystide fellea depre-

henderit, cum tamen ictERICI mali proflus expers fuerit. Vid. ejus dissert. de scrutinio ictERI ex calculo vesicæ felleæ. Quæ cum ita sint, reddenda a nobis est hujus phaenomeni ratio, quæ nostro quidem judicio haud dubie inde erit petenda. Quam diu calculus in vesica fellea non movetur, sed quietus jacet, non secus ac calculus in renum tubulis nullas creat molestias. Simul vero ac e loco suo deturbatus ad ductum cysticum propellitur, ibi hæret & vehementi distensione atrocem dolorem & spasmus, qui totum ductuum biliariorum systema in consensum trahit, progignit & sic morbum nostrum graviusque cum ea complicata symptomata producit; quæ dein, excluso per alvum calculo, ut a nobis sæpius observatum est, ex toto quiescunt.

§. XI.

Sunt vero quædam signa haud fallacia, quæ calculorum in ductibus biliarum ^{Calculi} indicant præsentiam, qualia potissimum sunt gravis & lancinatorius in hypochondrio dextro circa scrobiculum cordis dolor, constanter cum aliqua remissione affligens, cum summa præcordiorum anxietate, spirandi angustia, pectoris compressione, nausea & nonnunquam ipso vomitu, alvi constipatione, inquietudine & vigiliis junctus. Quibus accedit, quod ejusmodi ægrotantes non erecti, sed dorso flexo incurvati incedere possint.

§. XII.

Verum enim vero, non tantum a ^{3) ab ob-} bile in ductibus biliaris concreta, ^{stru-ctio-} verum etiam si materia tenax, viscida ^{ne du-} biliosa minimos ductus secretioni bilis ^{stum} dicatos infarcit, ictERUS progignitur. ^{secreti-} Hoc enim si incidit, non ad ductus biliaris, sed per distenta vasa lymphatica bilis cum lymphæ ad sanguinem deferatur necesse est. Quam in rem digna est, quæ annotetur observatio ^{stum} Jacobi CAMENICENI in epist. ad Matthidum pag. 184. qui vidit hepatis venas in parte ejus cava prius quam in communem illum caudicem portæ de-

ſiunt, obſtructas lapillis eas diſtendentes, foras nigris, intus flavescen-
tibus. Quorum & illud referendum
eſt, quod de glandulis arteriæ hepaticæ
& fellis ductui ad inteſtina tendenti
adjacentibus apud BORELLUM pag.
326. legitur, quarum mole & tumore
hic ita comprimebatur, ut vix aliquo
conatu instrumentis tenuiſſimis eſſet
tranſitus; quinimo ab excreſcentiis
carneis compreſſionem aut occluſionem
cholodochi cauſari CABRUL-
GUS *obſerv. chirurg.* X. & ME-
CKERN *obſerv. chirurg.* 43. annota-
runt: & ab omnimoda ejus exſiccatione
& obſtructione omnem viam inter-
cipiente iſterum ſubortum in cardina-
li quodam Florentino poſt mortem ſe
vidiſſe perhibet ARGENTERIUS in
lib. IV. aph. Hipp. quamvis hæ obſerva-
tiones ſint rariores.

§. XIII.

*Cauſæ
mediatæ
ſunt
plethoræ*

His ita deductis, deveniendum jam
eſt ad cauſas mediatas inquirendas,
quæ iſtericæ cachexiæ poſſimum ve-
lificantur. Ex quibus præcipua ſe nobis
offert plethora, ſeu major ſanguinis
& humorum, quam natura ferre
poſeſt, copia. Quod quidem non adeo
mirum videri debet. Etenim quum
per hepatis viſcus etiam in ſtatu natu-
rali ob venam portæ, impulſu ſuffi-
cienti deſtitutam languidior eſt circu-
laris motus, ſit omnino, ut acceden-
te plethorico ſtatu ſanguis ſpiſſior &
viſcidior facilius inibi ſtagnet minima-
que vaſa obſtruat. Unde etiam fieri
obſervamus, in cachexia leucophleg-
matica, in ſcirrho & induratione he-
patis, ob deficientem partium bilioſa-
rum ſeparationem, cutis colorem ex
flavo virideſcentem adparere. Nec
quidquam ſuper eſt dubii, quin peſſi-
ma indolis iſterus, quem nigrum ap-
pellant, ingentem & ſere immedica-
bilem hepatis labem magnamque hu-
moris bilioſi corruptionem pro cauſa
& fundamento agnoſcat.

§. XIV.

*Forver-
ſa diæ-
ta*

Ex diætæ vitio cauſam iſtero præ-
bent antecedentem cibi diſſepti, qua-

les ſunt piſi, fabæ, lentes, caſeus &c.
utpote qui ob rudiorum craſſioremque
texturam ſuam, maxime ſi magna in-
geruntur copia, difficilius digeruntur
ſanguinemque ingenerant ſpiſſum ac
impurum. Huc quoque referendi ſunt
ex potulentis vina acida, auſtera, ce-
reviſiæ aceſcentes & aquæ, quæ ar-
gilloſas & tophaceas ſecum vehunt
particulas; quæ tamen omnia longe
pejorem exerſunt effectum, ſi vita ac-
ceſſerit ſedentaria ac ſomnolenta. Ni-
hil vero tam potenter ad morbos ex
hepatis vitio oriundos conſert, quam
immoderatus vini generoſi & præſer-
tim aduſti abuſus, unde chyſus, &
lymphæ nutritiæ coagulantur bilique
magna & ſanitati ſummæ inſenſa in-
ducitur dyſcraſia. Præterea ad malum
vitæ regimen pertinent quoque animi
affectus, ex quibus præter iram, quam
jam ſupra inter præcipuas noſtri mali
cauſas retulimus, mirum quantum
valet longior triſtitia, quæ dum ſan-
guini craſſo ingignendo & abhinc pro-
deunti tardiori ejuſdem circuitui ap-
prime velificatur, ad iſterum chroni-
cum & contumacem aut producen-
dum, aut revocandum exiſtit aptiſ-
ſima.

§. XV.

Denique etiam non raro ex aliis *Progreſ-*
morbis prægreſſis iſterus ſuos repetit *ſi mor-*
natales. Hinc febres intermittentes
per remedia adſtringentia intempeſti-
ve ſuppreſſas ſæpenumero iſterum ſe-
qui, præter experientiam teſtatur
RAMAZINUS, qui a tali febre per
corticis chinæ uſum perperam cohibi-
ta iſterum ſubortum in libris ſuis an-
notavit. Neque rarum, ſed in praxi
medica ſatis obvium eſt, a menſibus
vel hæmorrhoidibus obſtructis vel re-
tardatis iſterum enaſci.

§. XVI.

Tranſitus nunc fiat ad ſuppeditan-
dam prognofin, quæ medico ad exi-
ſtimationem aucupandam debet eſſe
commendatiſſima. Hæc vero, prout
ipſa ſubjecta reſpectu ætatis, corporis
habitus, roboris & naturæ differunt,
vel.

vel prout causæ vel atrociores vel mitiores sunt, tam ratione durationis quam eventus multum omnino differt. Quando enim hoc malum juniores invadit homines & simplex tantum ac solitarium est, non cum alio morbo, ut quartana, malo hypochondriaco, vel obstructione ex hepatis scirrhus complicatum, nec adeo longum tempus duravit, convenientibus remediis tam diæticis, quam pharmaceuticis tolli potest facillime. Quod si vero sæpius post curam, colore flavo in nigriorem vergente, recidivat & indurationem hepatis junctam habet, funestum ut plurimum est eventus, quia vel in hæsticam, vel hæmorrhagiam enormem terminatur. Si a vehementiori iracundiæ affectu, vel a purgante & emetico drastico, ob spasmodicam intestinorum ductuumque biliferorum stricturam icterus oboritur, commodæ medicinæ in tempore adhibita facile cedit. Difficiliorem vero admittit sanationem, si aut longiori tristitia fovetur, aut si corpus a morbo antea perpesso valde debilitatum invadit.

§. XVII.

Prognosis. Qui febris jungitur icterus, sæpius illius criticam affert solutionem. Ita in praxi aliquoties annotandi occasio fuit, febres, quæ cum spasmodicis ventris, vomituque bilioso & intensiori æstu stipatæ in corporibus hypochondriacis, prævia iracundia fuscitantur, ictero superveniente feliciter fuisse terminatas, quod jam olim confirmavit HIPPOCRATES, qui *lib. IV. aph. 64. quibus-
cunque*, inquit, *per febres die septimo, aut nono, aut undecimo, aut decimo quarto icterus incidit, bonum est salutare, nisi dextrum hypochondrium obduruerit*. Haud dissimili ratione icterus in febribus intermittentibus, inprimis sub paroxysmi initio exortus nullum portendit malum: nam illo finito & hic ipse evanescit. Qui vero inflammationi hepatis, vel duodeni aut ventriculi accedit icterus, in ancipiti ægrum esse significat. Sæpe etiam gravidæ circa ultimum gestationis

Tom. IV. Pars IV.

tempus adoritur qui tamen tempestiva sanguinis missione facile supprimitur. Calculus in cystide fellea contentus, si insignis est magnitudinis, adeo ut totam ferme vesiculam oppleat, causæ sæpe est icteri gravissimorumque symptomatum, quorum potissima sunt, dolor ardens circa scrobiculum cordis in latere dextro, tormina circa idem latus sævissima, nausea, vomitus, lipothymia, respirandi difficultas cum lurido faciei aspectu. Quæ vero si incidunt, periculosus morbi status est, qui tandem in ascitem definit lethalem. Hinc etiam aliquoties in iis, qui hisce symptomatibus defuncti sunt, dissectis totam vesiculam felleam calculis vidi refertam & circumjacentes partes, ut colon & fundum ventriculi, flavo colore contaminatas atque exterius, ob bilis forte acrioris per poros cysticos transsudationem corrosas. Ita quoque ratione asthmatis convulsivo, quod plerumque hydropem tam thoracis, quam abdominis post se trahit mortiferam, sæpissime causam præbet vesicæ felleæ a subsistentibus copiosis concrementis calculosis repletio.

§. XVIII.

Ad nigredinem vergens icterus ob *Prognosis* magnam eamque malignam, quæ si *si icterus* terrestribus & acido-corrosivæ indolis est, humorum corruptionem lethalia ut plurimum infert symptomata, nec curari ullo, aut nisi summo negotio potest. Talis infestus quam maxime est senibus, & facile in marasimum, in cachexiam, tumores cedematosos, erysipelas malignum, sphacelum, vel etiam in molestas degenerat hæmorrhagias.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

IN curatione icterici prudenter & *Prima* circumspecte adornanda primo *indicatio* statu causarum, corporum, & temporis *statio* aliarumque circumstantiarum haberi *statio* debet ratio; siquidem pro singulorum *suborso* *N* diver-

diversitate, illa ipsa etiam aliam postulat methodum. Quodsi enim, uti saepius ab ira, a validiori medicamento, aut veneno adsumto, vel per consensum ex colica spasmodica hæmorrhoidali & hysterica evenire solet, icterus subito corpus invaserit & adhuc recens est; a vehementiori ductuum biliariorum per hepatis pentalia disperforum strictura illum oriri, vero est simillimum, atque tum medicus primam indicationem exsequi studeat: nimirum, ut tensæ & contractæ partes relaxentur, adeoque bilis tam secretio suspensa, quam ejus ad intestina descensus impeditus naturali restituatur libertati, atque demum, ut bilis acrimonia, quæ spasmodorum generatrix est, mitigetur ac contemperetur.

§. II.

*Alte qua in-
serviunt
medica-
menta
interna* Diæti scopis obtinendis egregie inserviunt emulsiones, quales ex seminis I.V. frigidis maj. papaveris, & cannabis &c. quod ob sulphur vaporosum, quo præ aliis imbutum est, præcipue a SYLVIO commendatur, cum aquis sedativa virtute præditis, ut florum tilia, acacia, primul. veris, lilior. convall. chamomill. vulg. millefolii, cerasorum nigrorum, addita syrupi papav. albi portione, commode possunt parari. Egregiæ porro & expertæ hoc fine virtutis est liquor noster anodynus, si cum aliquot olei macis destillati guttulis, vel in affectibus colicis & hystericis cum essentia castorei, croci & laudano opiato Sydenhamii maritetur. Ad mitigandam vero humorum acrimoniam pulveres absorbentes leniter nitrosi, qui ex lap. cancror. conch. matris perlar. pulveris Marchiop. ana drachma una, succini præp. nitri purif. ana drachma dimidia, olei macis gutt. IV. confieri possunt, operæ faciunt pretium, quibus pro circumstantiarum ratione aliquot extracti castorei, vel croci grana sunt admiscenda. Vehiculi loco inservire potest serum lactis & lac purum aqua dilutum, vel emulsio amygdalina,

vel etiam decoctum avenaceum cum uno alterove olei amygdalarum dulcium cochleari permixtum.

§. III.

Quand externa
Externa quoque anodyna & paregorica præcordiali regioni tepide apposta insigne ferunt levamen; quo fine commendanda est vesica floribus sambuci, chamomill. vulg. millefolii, falvia &c. ex lacte coctis repleta, vel si hæc molesta videatur, epithema ex theriaca, oleo nucis moschatæ expresso, spermate ceti æquali pondere mixtis, & pauxillo croci ac camphoræ compositum serobiculo cordis applicari potest utilissime; idque eo magis, ubi cardialgia, seu gravis ventriculi spasmus cum nimia vomitione jungitur. Nec spernendæ efficaciam sunt enemata ex speciebus paregoricis cum lacte coctis & sufficienti pinguedinis vel olei chamomillæ cocti quantitate confecta, utpote quæ, ceu balneum internum, partes spasmodicis dolorifico correptas sovent leniuntque insigniter.

§. IV.

Eadem quoque methodo iisdemque Eadem uti remediis expedit, ubi pertinax profunt icteritia cum funestis spasmis ex calculi ad spasmum in ductui cystico aut cholidochi firmi- calculo ter impactis enascitur. Atque tum sedan- non minorem præstant effectum, doct. quam quidem exserere solent, si calculus renum uretheribus inhærens gravissima in circumjacentibus nervosis partibus parit symptomata, quibus propter spasmum relaxatum sublati, natura sæpe suis solius viribus utens ejusmodi obstaculum ex istis angustiis deturbat felicissime.

§. V.

Et hæc sunt potissima, quæ ictero, Indica- ex spasmodica ductuum biliariorum siones curato- strictura suborto, faciliusque trans- rite in eunti satisfaciunt remedia; videamus ictero- nunc, quænam in contumaciori sæ- ab ob- stru- piusque recidivante malo, quod vaso- stru- rum hepatis obstructioni debetur, ne orio. ineunda sit medendi via. Vix aliæ autem sunt indicationes, quam ut 1.) ductuum

Atuum biliariorum obſtructiones a bilioſa, viſcida & terreſtri cretacea amurca invicem concreta provenientes diſſolvantur, atque hac ratione liberior bilis ad duodenum curſus, ad rite peragendum chyliſicationis negotium, reſtituatur 2.) ut vaſa bilis ſecretoria a ſanguine tenaci, viſcido inſecta convenientibus remediis referentur, ut ſuccum bilioſum ad ductus biliarios libere transmittant. Denique 3.) ut valde retardatus ac impeditus ſanguinis circuitus, qui obſtructionum concretionumq; conſtituit fundamentum, per totam vaſculoſam hepatis ſubſtantiam naturalis reddatur & æquabilis.

§. VI.

*His ſa-
liſa-
ciunt
decocta
& apo-
zemata.*

Hiſce indicationibus explendis, mea quidem ſententia commodè infer-
vient, quæ recenſebimus, remedio-
rum genera. Et ex his longe eminent
decocta, ſeu apozemata, quæ ex ſpe-
ciebus ſpecifica quadam humores viſci-
dos reſolvendi & ocluſas hepatis vias
aperiendi facultate gaudentibus adpa-
rantur, cujus generis ſunt radices quin-
que aperientes, ſi ex aqua coctæ, vel
etiam in ſyrupum, qui in pharmaco-
pæis proſtat, redactæ aſſumuntur. Spe-
ſtant huc quoque herbæ lactiferæ, ut
lactuca, ſcorzonera, taraxicum, tra-
gopogon, ſonchus, endivium, hie-
racium &c. quæ ſi cum aqua decoquan-
tur, aut ſi ſuccus recens cum ſero lactis
vel aſinino lacte offertur, eximiam præ-
ſtant opem. Idem tenendum eſſe arbi-
tror de ſuceo graminis recentis. Hinc
celeberrimi Bataviæ Medici SYLVI-
US & BOERHAAVE de vaccis & bo-
vibus referunt, quod eorum hepar hi-
verno tempore, quum ſeno & ſtramine
veſcerentur, calculis eſſet reſertum, qui
æſtate, quum recenti gramine pro pa-
bulo uterentur, amplius non appare-
rent: dubio procul quod ſuccis harum
herbarum ſolutis hepar a viſcidis & co-
agulatis humoribus optime repurgatur.
Nos itaque iſtericis decoctum radicis
graminis, erynchii, cichorei, ſcœniculi
&c. pro potu ordinario inſigni cum fru-
ctu commendavimus ſæpiſſime.

§. VII.

Tum vero nullum eſt, quod in om-
nibus hepatis morbis, adeoque etiam
in iſteritia curanda, præſentior
certior ac efficacior virtutem
præſtet remedium, quam aquæ mine-
rales tam frigida quam calida, ſub
convenienti regimine potatæ, utpote
quæ tum ob aquarum ſubtilium princi-
pio elatiſco ſpirituoso imbutarum co-
piam, tum ob ſal medium, quo tur-
gent, minerale, in lentis humoribus
diſſolvendis, in oppilatione vaſorum
referenda & omnis generis excretioni-
bus promovendis magnam habent po-
tentiam. Et proſecto ſi dicere velimus
quod res eſt, raro admodum vel pro-
fus non iſterus recidivans & chronicus
ſine convenienti fontium ſalutarium
uſu, quales præcipue ſunt acidulæ E-
granæ, Spadanæ, Schwalbacenſes &
thermæ Carolinæ, ex voto poterit ſa-
nari.

*Aquæ
minera-
les.*

§. VIII.

Nec inſuper habenda ſunt ſalia neu-
tra ſive medii generis, quæ ob inſi-
gnem aperitivam, deterſivam & tam
per diureſin quam per alvum leniter
evacuantem virtutem inter medica-
menta adverſus iſterum: proficua ſpe-
cialem merentur commendationem;
ex quorum cenſu ſunt terra foliata tar-
tari, tartarus tartariſatus, ſal poly-
chreſtum, arcanum duplicatum, ni-
trum purificatum & antimoniatum,
ſolutio ocul. cancr. cum ſucco citri,
tartarus vitriolatus & borraſ &c. Huc
pertinent etiam ſalia ex aquis minera-
libus, Egranis, Carolinis, Sedlicen-
ſibus & Epſonenſibus elicita; quorum
vis mirum intenditur, ſi cum ſuffi-
cienti quantitate aquæ, ſeri lactis, vel
decocti longiori paullo tempore adhi-
bentur. Nec præterire licet rhabar-
barum, quod in hepatis affectibus ad
humores diſſolvendos & corrigendos
ſpecificæ & ſpectatiſſimæ eſt virtu-
tis, ſive in ſubſtantia cum dictis ſali-
bus remixtum, ſive cum herbis ſu-
pra laudatis in vino inſuſum, ſive in
tincturam & eſſentiam cum terra

*Salia
media
& rha-
barba-
ria.*

foliatæ tartari redactum propine-
tur.

§. IX.

*Ultima indica-
tio po-
tius roborā-
tis.* Ultima denique medentis debet esse intentio, ut tonus vasorum hepatis debilitatus atque dejectus, qui obstru-
ctionum & concretionum causa exi-
stet, remediis blande roborantibus &
tonicis restituatur. Quod quidem mar-
tialia, eaque præsertim liquida, ut
tinctura martis pomata, cydoniata,
Ludoviciana, aperitiva Zwolfferi,
nec non peruvianus & cascarillæ cor-
tex, in pulvere vel in decocto oblati,
optime præstant. Quo scopo etiam
acidulæ pyrmontanæ, quæ martiali
elemento præceteris imbutæ sunt,
laudem merentur eximiam.

CAUTELÆ ET OBSERVATIO-
NES PRACTICÆ.

§. I.

*Cautela
circa
emetica.* E Metica in iëtero sæpe sunt indica-
tissima & præsentissimam fe-
runt opem; sæpe vero deprehendun-
tur summe perniciofa, quando videli-
cet ex ira vehementiori, vel ex spaf-
mo ventriculi & cardialgia, vel a co-
lica spasmodica ortum morbus duxerit,
vel etiam si ductui cystico inhærescens
calculus graviores circa præcordia effi-
cit anxietates. Quod si vero iisdem
utendi indicatio est, leniora qualia ex
radice Ipecacuannæ cum uno grano
tartari emetici conficiuntur, in usum
vocare præstat, quæ dein, ubi amur-
ca biliola, in duodeno subsistens &
ductus cholodochi orificium claudens
bilis transitum impedit, vel ubi mate-
ria tenax biliola, non adeo concreta,
sed mobilis ductus obsidet hepaticos,
hanc ipsam evacuando, opitulantur
utilissime. Ea enim emeticorum vis
est atque indoles, ut in ductus bilife-
ros, qui ex tunicis valde nervosis con-
stant, operationem suam diffundant &
eorum systolen augendo, hu-
mores vitiosos egregie exturbent.

§. II.

Validiora purgantia ideo quod spaf-
mos adaugent, motus sanguinis exa-
gitant & vires enervant, nunquam
non in nostro malo observantur noxia;
hinc suo jam tempore HIPPOCRA-
TES lib. de ratione victus in acutis iëte-
ricos inter eos retulit, quos non pur-
gare oportet: nam periculo, inquit,
expones & nihil juvabis. Et lib. de
affect. Sect. V. ubi curationem morbi
regii tradit, purgantium mentionem
injicit in hunc modum: corpus balneis
calidis extrinsecus emolliendum, al-
vus vero & vesica madefacienda.
Morbus autem fit cum bilis commota
sub cutim vertitur. Quæ si noverit vir
idiota, non similiter incurabiles mor-
bos inciderit. Solent enim morbi ex
parvis occasionebus magni ac diuturni
fieri. Et quæ quidem ad cibos aut po-
tiones spectant vel sorbitiones, vel me-
dicamenta, quæ doloris gratia exhi-
bentur, ea omnia sine periculo admo-
ventur, si juxta præscriptum adhibue-
ris. Quæ vero pharmaca purgant bilem
aut pituitam, in his periculum consti-
tuitur & culpæ medentibus imputan-
tur. Ex quo præclaro loco clare appa-
rere arbitror, Hippocratem ab usum
medicamentorum, quæ bilem infra
cutem ferunt, ut sunt purgantia, pe-
nitius in iëtero damnasæ & medicos,
qui imprudenter iisdem utuntur, idio-
tas & mortis causam recte omnino
habuisse. Neque minus graphicis ver-
bis summam, quæ ex purgantibus
cholagogis in corpus nostrum redun-
dat, noxam describit CÆLIUS AU-
RELIANUS lib. III. cap. V. Vitandam
probamus, ait, frequentem & variam
medicaminum potationem, quæ sel de-
ducere promittuntur, si ve ventris flua:
etenim suis extenditur & cibi fastidium
duplicatur & corporis fortitudo immi-
nuitur, & cibi accepti corrumpuntur,
& omnis corporis materia adulterio me-
dicaminum deterior fit; quod facere
videmus eos, qui sæpissime ac fugiter
absynthium, aloem & colocynthidem
dari probaverunt.

§. III.

§. III.

*Circa
ſodori-
fera &
balnea.* Sudorifera, præſertim nimis calida & volatilia, quæ expansivo ſulphure ſuo inteſtinum humorum motum exagitant, penitus a cura ſunt excludenda, utpote bilioſi humores, qui viſcidæ ſunt conſiſtentia per anguſtos ſubcutaneos meatus non tranſmittuntur, ſed rectius omnino per hepatis colatorium & renale cribrum volunt expurgari. Neque minus caute procedendum eſt cum balneis nimis calidis, in ipſo morbi ſtatu ac paroxyſmo adhibendis. Neque obſcura eſt huius rei ratio. Etenim, quum obſtructi ſint pori cutanei, iſterici non facile ſudant, ſed nimius calor, ſanguinem exagitando & humores acriores reddendo, vaſculorum ſanguiferorum in aliis locis concitat rupturam. Contra vero tepida & temperatiora, quæ ex aqua fluviatili cum ſurfure triticeo & lacte ſiunt balnea, ſi ſpaſmorum circa primam regionem urget vehementia, ſecurius poſſunt admitti. Poſſunt quoque ſine omni noxa, ſi morbus in declinatione cutisque emunctorium patulum eſt, ad flavum colorem penitus detergendum, paulo calidiora cum herbis emollientibus & deterſivis parata adhiberi utiliſſime.

§. IV.

*Circa
medica-
menta
amara.* Medicamentis amaricantibus, quæ ex radice gentianæ, trifolii fibrini, centauro minor. abſynth. carduo bened. &c. præparari ſolent, magnæ in iſtero ſanando ab auctoribus hinc inde tribuuntur laudes. Verum hæc ipſa plus ſæpe detrimenti, quam emolumenti afferre, multiplici edoſtus experientia teſtor. Equidem videtur eorum uſus ob hanc rationem utilis, quod defectum bilis ſupplendo, ciborum digeſtionem & excretionem faciliſent. Nihilo tamen minus, quum una cum chylo ad ſanguinem tranſeunt, ſulphureas bilioſas impuritates coacervando, malum pertinacius reddunt. Si quid vero ab iſdem in primis viis ſperandum eſt utilitatis, tum maxime id fieri deprehendimus, quando

Tom. IV. Pars IV.

impuras ſordes per alvum, quæ valde obſtipata eſt, expurgant. Namque nec bilis, nec alia amara temperaturæ humorum vitalium ſunt amica, ſed ſimul cum ſtercoribus debent excerni; & ob hanc rationem rhabarbarum magni eſt faciendum, imo & amara ſupra commemorata in infuſis cum vino poſſunt concedi, ſi cum purgantibus lenioribus, ut rhabarbaro, foliis ſennæ, agarico & ſalibus tartareis adſocientur.

§. V.

Quoniam in utroque iſtero ſumma *Circa
morbum
ſialia* humorum peccat impuritas ſeu caco-chymia, ex mercurio parata medicamina, quæ alias a nonnullis commendantur medicis, ſunt inſenſiſſima. Unde a mercurio dulci in minori etiam doſi ſub pilularum forma exhibitio gingivarum intumeſcentiam cum ſummo oris foetore, nec non cardialgicas anxietates cum appetitus viriumque proſtratione originem ſumiſſe novi. Mercurius enim non modo cum acidis, verum etiam, & multo magis cum alcalinis ſalibus mixtus valde corroſivam & venenatam induit naturam.

§. VI.

Venæſectiones præſervandi potius, *Circa
venæſec-
tiones* quam curandi ſine habent locum. Nimia enim ſanguinis redundantia circularem fluidorum motum, qui in hepate ſemper tardior eſt, magis imminuendo, ad morbos hepatis ingignendos multum omnino contribuit. Neque tamen morbo jam præſente & plethora urgente, ad graviora ſymptomata avertenda, penitus diſſuadenda eſt ſanguinis ventilatio, ut ipſa potius magnum polliceatur fructum, ſi a ſuppreſſo menſium vel hæmorrhoidum fluxu malum ſubortum aut ſuſtentatum fuerit. Quod itidem valet, ſi quando poſt quinquageſimum annum, quo menſes ſoleniter ceſſare ſolent, feminæ hoc morbo corripiuntur.

N 3

§. VII.

§. VII.

Circa externa Circa topica notare convenit, quod hæc ipſa hepatis regioni applicata inſignem ſanguinis & humorum per ductus hepaticos circuitum adjuvandi vim habeant, adeoque ad auſpicacioris noſtri affectus curationem permultum conferant. Ego hoc ſine ſæpius optato cum fructu uſum cataplafmatibus, vel ſacculis herba abſynthii, marrubii, menthæ, & floribus chamomillæ rom. & vulg. repletis & ex vino rhenano coctis, vel etiam emplafiro ſaponato Barbette bene camphorato, aut diachylo ſimplici cum croco remixto.

§. VIII.

Circa alimentum Sed in affectu noſtro perſanando alimentorum quoque ſumma habenda eſt ratio, probeque diſpiciendum, an ægri natura iſdem ferendis par ſit, utpote non omnibus omnia conveniunt. Quod quidem potiffimum obſervamus circa potum. Alii enim ſerum lactis, alii ſolam aquam fontanam, vel cum cremore tartari & ſaccharo, vel etiam vino rhenano & ſucco citri mixtam, alii cereviſiam pro potu cum fructu ſumunt, cum contra alii hæc omnia reſpuant. De vino autem in genere tenendum ſuaſeo, quod modice debeat dari; ſiquidem omne ſpirituolum plus nocet quam prodeſt. Inter cibos quam maxime ſunt removendæ carnes inſummatæ, piſces, placenta & cum butyro frixa, nec non omnia leguminofa, exceptis fructibus aquoſis, ut ſunt ceraſa, ribes, cucumeres, pruna cocta, &c. qui ut plurimum innocentis ſunt uſus.

§. IX.

Dietæ ad præſervationem Ad præſervationem mali & averſendam recidivam aeris mutationes, peregrinationes, ac ſufficiens corporis exercitatio omne ſerunt punctum; quibus largior congrui potus uſus animique tranquillitas utiſſime poteſt ſubjungi. Hinc nota mihi ſunt exempla eorum, qui his omnibus prudenter adhibitis iſteritiam pertinacem fugarunt ſeliciffime; ſicut contra diuturna

na experientia ſatis habeo comprobatum, vitæ ſedentariæ & potibus ſpirituoliſis addiſctis, ut & eos, qui poſt motum fortioſorem frigidum ingurgitarunt potum, & diuturno mœrore fatigati ſunt, non modo affectioni noſtræ valde eſſe obnoxios, verum etiam diſficile admodum ab ea penitus liberari. Denique non incongruum videtur, quam CELSUS lib. III. cap. XXIV. in uſum commendavit vivendi rationem ſubnectere: *Per omne tempus, inquit, utendum eſt exercitatione, friſtione, balneo, lecto etiam & conclavi cultiore, clauſo loco, ut & ludis, laſcivia, aliis, per quæ mens exhilaretur. Ob quæ regius morbus dictus videtur. Magma quoque quod digerat, ſuper præcordia datum prodeſt.*

ENARRATIONES
MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Iſterica a colica bilioſa ſpasmus dicuntur
F Emina triginta annorum, macilentæ & ſanguineo-cholericæ conſtitutionis, in iram valde proclivis, ob vitam ſedentariam & varios in diæta commiſſos errores per triemeſtre ſpatium uteri purgationem non experta, corripiebatur haud ita pridem dolore in hypogaſtrica regione tam acuto, ut corpus erigere vix valeret. Sequebatur dein diarrhœa bilioſa, quam ſedatam mox excipiebat cardialgia, cum faciei pallore & crebrioribus ſtipata li-pothymiis. Aliquot dies poſt univerſum corpus flavefcente contaminabatur colore; urinæ ſecedeabant craſſæ & crocæ, feces albeſcentes, & circa ſcrobiculum cordis continuo urgebat dolor pungitivus atque preſſorius. Sub tali rerum ſtatu meum ægra requirebat conſilium. Ego igitur omnem curationis ſcopum eo dirigendum ratus, ut ſpaſtica ſtriſtura relaxentur, ſequentem inii medendi methodum. Primo ordinavi mixturam antiſpasmodicam, ex liquoris noſtri anodynæ eſſentiæ croci, caſtorei, corticum au-

antior æquali portione & aliquot olei macis guttulis compositam, de qua tertia quavis hora XXX. guttas cum pulvere præcipitante nitroso ex aqua liliorum convall. adsumere jussi. Exteriorius imponendum suasi sacculum, qui flores chamomillæ roman. crocum & flores macis continebat, ex lacte coctum. Dein circa tertium diem, ad expurgandam ab impuris fordibus primam regionem, propinavi pulverem ex rhabarbari selecti scrupulis duobus, cremoris tartari scrupulo uno & nitri purif. granis sex confectum; pro potu vero ordinario duas partes aquæ cum una lactis parte remixtas commendavi. Quibus per aliquod tempus rite usurpatis dolores quidem & spasmi penitus quiescebant; attamen quum mensium negotium in ordinem redire renuebat, suaseri sui, ut elixirium nostrum viscerale & circa instans menstruum tempus pilulæ nostræ balsmicæ in frequentiore ducantur usum.

E P I C R I S I S.

Ictericum frequens colicæ biliosæ spasmodicæ esse symptoma, pluribus mihi exemplis cognitum est; cujus causam non æque facile in bilis acrimoniâ in intestinorum volumine hærentem, quam potius in sanguinem biliosum in intestinorum tenuium nervosis admodum tunicis stagnantem puto rejiciendam. Spasmus inde concitatus tantæ sæpe potentia est, ut non solum nerveas stomachi membranas, sed & totum ductuum biliosorum systema in consensum rapiendo vehementi strictura afficiat. Qui ejusmodi colicæ succedere solet alvi fluxus, boni ut plurimum ominis est, neque ideo facile sistendus; alioquin motus spastici sursum vergentes malum longe reddunt deterius. Multo magis in tali colica cum ictero juncta accommodatum purgans insignis est usus. Ita ROLFINKIUS *in dissert. de tartaro* contra Mercatum, qui in hoc casu purgandum esse negat, præcipue com-

mendat jalappam, cujus innocentem usum vel suo ipsius exemplo satis comprobatur, dum colica & hinc ictero sæpe correptus pulverem ejusmodi purgatem non sine fructu adhibuisse testatur. Ceterum ex præfata morbi historia intelligere licet, feminas cholericas, remanente mensium fluxu, corporisque refrigeratione & vita sedentaria accedente, semper fere graviores incurrere dolores & spasmos, ad quorum recidivam præcindendam præcipua medici debet esse intentio, ut muliebres per uterum purgationes pristina restituat integritati.

OBSERVATIO II.

Vir quinquaginta annorum, consiliarius intimus Hannoveranus, temperamento præditus sanguineo animo, ^{icterus ex ob-}que mobiliori, laetæ & vinosæ dietæ ^{fructu- ne be-}adfectus, nunquam venæsectionem ^{patis}passus, incidit post usum aquarum Schwalbacensium, quas neglecta accuratiori diætâ biberat, in gravem diarrhœam cum tetro oris foetore & truculentis intestinorum doloribus stipatam. Pessimis hisce symptomatibus sedatis in scenam prodibant dolores cardialgici, qui per totum dorsum tractum usque ad scapulam protensis per periodos multam figebant crucem; appetitu tamen somnoque integris permanentibus. Accedebant dein ictericæ passionis indicia, quæ flavo cutis colore, urina crassa & obscure bruna, linteamina croceo colore tingente, nec non facibus albis, abunde se manifestabant. Tentarunt equidem medici ad tollenda hæc mala plurima remedium genera, sed irritò plane effectu: nihil enim profecerunt decocta aperientia, nihil purgantia, nihil martialia & amaricantia, tantopere alias commendata. Tandem ego consultus suasi usum acidularum Pyrmontensium, quæ ad mensuram & ultra quotidie potæ, interposito stomachicorum amaricantium & pilularum polychrestarum usu, & causam & mor-

bum cum ſymptomatibus ſuſtulerunt feliciffime. Hoc tamen notabile videtur circa hunc ægrum, quod ſub potu harum aquarum ſalubrium urina, quæ alias tenuis & limpida mingi ſolet, croceo imbuta colore ſeceſſerit, neque prius evanuerit, quam affectu & flavefcente cutis colore penitus ſublatis.

EPICRISIS.

Facile, credo, medicinæ peritus perſpiciet, huncce affectum firmam habuiſſe ſedem in hepatis ejuſque ductuum obſtructione & ſic ex liberiori bilis per hoſce ductus ad duodenum tranſitu intercepto fuiſſe prognatum. Dolor acutus cum magna anxietate cardialgica, nec non gravativa lateris preſſio vix aliunde ſuam duxerunt originem, quam a bile, quæ ex ſtagnatione in ductibus & veſicula fellea acrior reddita perennes, præſertim veſiculæ tunicas tranſudavit ipſaque ventriculi & inteſtinorum membranas valde ſenſibiles arrodendo ad ſpalticas concitavit ſtriſturas. Tranſudare autem bilem ex cyſtide fellea poſſe, teſtatur anatome, qua non ſemel ſed aliquoties bilem inſtar guttularum dextræ ventriculi parti, vel colo inhærentem, hæſque partes penetranti flavo colore tinctas annotaſſe memini.

2.) cauſſa quoque huius affectus quærenda erit in nimia ductuum biliariorum, maxime cholidochi, a bile copioſius inibi ſtagnante diſtenſione; etenim quum nervoſis hiſce partibus propter ramum intercoſtalem & vagum magna cum oriſiciis ventriculi, cum diaphragmate & ipſo œſophago intercedit conſpiratio, non mirum eſt, ſi altera harum partium præternaturam affecta & omnes conſentientes reliquæ ſimili malo affligantur. Oris foetor acceſſiſſe videtur, quod forte ob bilis balſamicæ defectum putrilago reliquiis chymi fuit inducta. Sæpe etiam impurius & excrementitia in narium & faucium periſtrome hærens lymphæ tætrum ejuſmodi odorem

exhalat, uti quidem videmus in cachexia & ſcorbuto affectis.

3.) docet hic caſus quam optime, non dari potentius, nec efficacius ad inveteratas obſtructiones, in quibuſcunque partibus debellandas præſidium, ipſo aquarum ſalubrium uſu, quæ & copia aquæ, & activo minerali principio inſtructæ occluſos tubulos aperiunt, atque hinc omnibus aliis pervulgatis & in pharmaceutica re natis remediis præferendæ ſunt longiffime. Sed neceſſe eſt, ut conveniens accedat vitæ regimen, quo neglecto, contrarius ſæpe effectus ſequitur, quod exemplo fontium Schwalbacenſium ſatis evictum arbitror.

OBSERVATIO III.

Generoſiſſima Conſiliarii aulici ^{ſæpius} uxor, juvencula, formoſa admodum ^{in gravidâ a plethora} faciei teneræque & ſanguineæ complexionis, utero primum gravis, incidit octavo geſtationis menſe in icterum, qui excluſo dein ſætu per totum puerperii tempus duravit. Non multo poſt denuo concepit utero, & licet venam bis ſecandam præbuerit, aliquot tamen ante partum diebus eandem labem incurrit, qua nihil obſtante iterum ſecundo partu incolumem peperit filium. At vero, quum nunc pertinacius quam quidem antea hoc malum inhæreret, maritus a me petiit, ut ipſi ſuccurrerem conſilio, ne ruruſus gravida tam moleſto affectu tentaretur. Ego tum in vitæ victuſque rationem inquirens deprehendi, generoſiſſimam hanc feminam vitæ ſine labore deſidi, diætæ vinoſæ & ſomno nimis indulgere, ejuſque loci cereviſiam bibere valde nutrientem, ac plerumque alvum habere obſtruſtam. Unde cauſſam mali in nimia ſanguinis redundantia reſoſitam arbitratus ſuaſor fui, ut loco porus ordinarii aquam potaret vino dilutam, atque uterum geſtans tam circa tertium vel quartum menſem, quam circa ſeptimum & nonum ſanguinem e vena ſecta detra-

hendum curet; alvum vero, si impigra & obstructa esset, passulis rhabarbarinis referaret. Quibus probe observatis peperit adhuc diversis temporibus tres liberos ab icteri accessione libera.

E P I C R I S I S.

Ictericam hanc passionem a sola plethora, quæ sub tali vivendi genere in gravidis valde increscit, productam fuisse, nihil est dubii. Nullum enim viscus a nimia sanguinis copia plus labis contrahit, præter hepatis, in quo uti secundum naturam paullo difficilior & lentior est sanguinis circulatio; ita hæc sub plethorico statu magis impeditur: & quum tali ratione sanguis a sordibus biliosis minus rite depuretur sed propter coagulatam bilem reliqua ad sanguinis massam deferatur, icterus generatur facillime. Interim discimus, venæ sectionem præsentissimum & optimum adversus icterum a plethora esse remedium, quam in nostro casu eo magis utilem prospexi, quod meminerim, ægræ tantis matrem, insigniter plethoricam, ante decennium graviditatis tempore quartana correptam iterata venæsectione, frustra datis aliis medicamentis, feliciter fuisse sanatam.

OBSERVATIO IV.

Interus *ameta-* *stasi se-* *ri impu-* *ri ad* *hepar* *progn.* *ma.* Femina sexaginta annorum, habitus corporis phlegmatici, per intergrum fere annum rheumaticos dolores in humero dextro experta fuit, qui quum duobus abhinc mensibus, relicta priori sede, dextrum sub costis spuriis occupabant hypochondrium, sequebatur in his locis vehemens pressorius & constrictivus dolor, per sex hebdomades tanta vehementia infestans, ut ægra inde nec sternutare, nec bene respirare potuerit. Urina simul secedebat crassa, turbida & saturato bruno colore tincta; facies apparebat livida & subviridis. Non multo

post vehemens ille dolor simul & semel exspirabat, e contrario autem ægra interne in affecto latere percipiebat sensum explosionis, a quo os ingenti suffundebatur amarore, ut fauces bile infectas omnesque, quos adsumebat cibos amaro sapore existimaret imbutas. Sumto itaque ex consilio medici emetico, tribus vomitionibus bilem rejiciebat copiosissimam, & non multo post feces, quæ prius albidæ erant, colore flavo rursus per alvum secedebant. Interim semper adhuc conquiritur ægra de oris amaritie & siccitate, de appetitus prostratione & quod urina, quæ colorem brunum jam amisit, mingatur adhuc turbida. Nullum præter vinum assumit liquorem, quod ipsi solum vacare videtur amaro sapore, totum autem corpus marcere indies magis magisque conficitur, pulsus fertur debilis & frequens, & faciei color pallidus permanet atque flavus.

E P I C R I S I S C U M
C O N S I L I O.

Recte omnino hic affectus, qui nunc in marasmodum lentamque febrem inclinat, originem sumxisse statuitur ab humoribus, ex humero dextro per metastasin ad dextrum hypochondrii latus ipsumque hepatis viscus delatis. Neque dubitandum, quin humores viscidi, crassi ad has partes delapsi obstructions ductuum hepaticorum effecerint; quibus forte apertis non modo sonus quidam, micæ in Ruall in Leibe, obortus, verum etiam, ob copiosam bilis in ventriculum & duodenum effusionem, vomitiones cum continua oris amaritie concitatae fuerunt. Ipsa enim bilis tam firmiter palati, œsophagi & linguae adhæret tunicis, ut facta commotione, particulae ejus aciores nervorum papillolis insinuatæ amarum ejusmodi saporem facile inducant. Quam vero acidi liquores, ut vinum, egregia sulphureas, bilio-

his & acres partes, infringendi vi
polleant, non mirum est, si nostra
ægrota maxime iisdem delectetur.
In curatione eo potissimum respicien-
dum existimavimus, ut nimia bilis
acrimonia temperetur alvique benefi-
cium conservetur. Quo fine commen-
davimus primo temperatius decoctum,
cum vini & spiritus nitri dulcis portio-
ne remixtum pro potu ordinario adhi-
beri debuit. Dein præscripsimus pul-
verem, qui rhabarbarum, lapides
cancrorum & nitrum continebat. Hæc
tria enim ad bilis acrimoniam, in sinu
ventriculi & duodeni hærentem tem-
perandam leniterque & sine molestia
evacuandam præsentissimæ sunt effi-
caciæ. Discimus præterea ex hac mor-
bi historia, quod etiam per metastasin
humor in corporis aliqua parte sta-
gnans ad alia loca, maximeque visce-
ra, dimoveri ipsisque insignem possit
noxam affricare. Hinc non ignota
nobis sunt exempla, ubi tumor cede-
matosus medicamento quodam repel-
lente acido, vel etiam per terrorem
aut paroxysmum, febrilem ad interio-
ra repulsus ventriculi hepatisque regio-
nem occupavit, ibique dolores, vomi-
tus, anorexiam, flatulentiam, ar-
dorem & demum veram excitavit
isteriam; quæ tamen omnia dispa-
ruere symptomata, si tumor pristinum
locum occupavit.

OBSERVATIO IV.

Vir literatus, consilarii munere
fungens, annorum triginta septem,
corporis macilentioris, loco vini in
prandio spiritum vini tenuemque cere-
visiam bibens, post prægressum diu-
turnum mororem, accedente simul
vita sedentaria, in lentam incidebat
febrem, cum plenaria adpetitus pro-
stratione & interitio corporis colore
stipatam. Nihil varia hinc inde data
proficiebant remedia, ut potius ma-
lum inde pertinacius fieri videtur; do-
nec tandem lenius vomitorium, ex
tartari emetici granq. uno & pulveris.

Ipecacuanna gravis XV. *compositum*
& bis assumptum integram reddebat
valetudinem. Aliquot annos post icte-
rica hac passione longe affligebatur
gravius; siquidem nunc salivam ex-
spuebat flavescentem & de sapore om-
nium, quæ assumebat, amaricante
valde conquerebatur. Alvus raro
nisi clysteribus vel suppositoriis admo-
nita reddebat excrementa, quæ instar
argillæ erant compacta, & urina quo-
que mingebatur bruna, sedimentum
deponens crassum atque copiosum.
Circa curationem hujus mali maxime
erat notabile, quod omnia, expertæ
alias virtutis remedia, qualia sunt
rhabarbarina, pilulæ polychrestæ bal-
samicæ, antispasmodica & sedativa,
essentiæ & extracta amaricantia, nec
non infusa aperitiva, magnam præ-
cordiorum anxietatem, nauseam &
vomendi conatum, imo nonnunquam
ipsum vomitum concitarent. Unicum
quod ferre poterat, medicamentum
erat sal aperitivum, ex sale Carolina-
rum, nitro purifi solutione ocul. cancr.
& tartaro vitriolato conflatum, quod
cum sufficiente potu, quem aqua pura
fontana cum quarta parte vini & pau-
cillo succi citri remixta præbebat, par-
ca sed crebriori dosi assumebat. Insu-
per quoque externe caraplasma ex her-
ba absynthii, scordii, floribus cha-
momillæ, & semine cymini in vino
coctis regioni hepatis applicare, idque
refrigeratum crebrius iterare jussi. Et
sic binis mensibus elapsis, sponte solu-
ta alvo ingens excrementorum siccor-
um, cretacei coloris, per quatuor
dies secedebat cumulus; unde sensim
paullatimque feces albæ reddebantur
flavæ, color cutis naturalis cum appe-
titu redibat, & æger, quæ Dei gratia
erat, pristinam recuperabat sanitatem.

EPICRISIS.

Docet inprimis hic casus, quantum
agrotantium naturæ quoad usum &
operationem medicamentorum differ-

re inter se soleant, ita prorsus, ut quæ aliis insigniter conferunt, aliis mirum sæpe noceant, quod quidem in morbis chronicis, ubi ventriculus est sensibilis magnaque vitiosorum humorum colluvie scatet, frequentius experiri mihi licuit. Cura in hoc ægrotante, quæ salibus & sufficienti congrui potus usu fuit peracta, omnino optimum tulit levamen, quod vicariam quasi opem aquarum mineralium præstitit. Externa vero cataplasmata & fots in pertinacibus ejusmodi morbis sanandis nunquam non observavi proficua & sæpe cum præsentanea mali remissione usurpata; siquidem non modo urina inde dilutior facta, sed & fæces alvinæ in flavas mutatæ plenariam convalescentiæ spem pollicebantur, quum contra iisdem sepositis morbus mox pristinam induebat indolem. Scybala demum dura & cretaceæ consistentiæ fuisse dejecta, meo quidem judicio ab acido lymphæ gastricæ & succi pancreatici, sub bilis defectu valde exsuperante, quo adsumta ex parte fuerunt coagulata, recte venit deducendum.

OBSERVATIO V.

Æstus paroxysmus febrilis incipit.
Femina quadraginta annos nata, succi sanguinisque plena gravi per aliquot tempus mœrore, ob filii unici obitum, affecta in enormem incidit uteri hæmorrhagiam, qua sedata corripiebatur paroxysmo febrili, cum frigore artuumque rigore & vehementi vomitione stipato. Jungebatur simul altero die icterus, unde mox color cutis commutabatur in flavum, urinæ secedebant turbidæ & opacæ, stercora alba. Remittebat equidem per intervalla hoc malum; quoties tamen vel ob prægressam animi commotionem, vel ob intempestivum acidorum & lacticiniorum usum novi accedebant insultus febriles, protinus icterus cum omnibus revertebatur symptomatibus; donec tandem post multas iterationes sponte terminatus per

anni spatium fiebat. Tum vero indurato eadem ludebatur fabula: siquidem præcedente febre cum vomitu & pungitivo in regione dorsali dolore auriginosus color in conspectum denuo prodibat, qui intra biduum quidem evanescebat, sed, quod notabile erat, singulis hebdomadibus circa diem solis, statum veluti tempus servando, recedens per integrum fere annum in hærebat pertinacissime. Hinc ego consultus thermas Carolinas, subjuncto subinde & interposito elixirii balsamici & pilularum balsamicarum usu, sub convenienti regimine bis in anno potandas suasi, tam exoptato cum successu, ut ægra inde feliciter restituta nunc a tetro malo libera degat.

EPICRISIS.

Illud maxime omnium in præfato casu debet animadverti, quod statim temporibus per annum prope spatium, febrili horrore præcedente, icterus productus & paucorum intervallo dierum terminatus fuerit. Cujus quidem peculiaris effectus non adeo facilis videtur ratio. Nos tamen in genere genesi hujus mali ita concipiendam arbitramur. Primo quidem omnium spastica ductuum biliariorum strictura, quæ naturale bilis ad duodenum iter impedit, vel prorsus sufflammat, recte debet accusari; quæ si diutius durat sæpiusque recurrit, effici omnino solet, ut viscidiores atque terrestres bilis partes ob moram invicem coeuntes primum in molliores, dein in duriores vasa bilifera obsidentes abeant concrectiones, quas transluens in hepate rursus secreta bilis continua partium viscosarum adpositione temporis successu adauget. Et quum hac ratione ipsa quoque bilis acrior evadit, non mirum est, si a sufficienti ejusdem in duodeno stato tempore collecta copia nova spasmiis suggeritur materia; qui tanto facilius celeriusque, inverso canalium biliosorum motu, bilem in vasa

vaſa lymphatica effundunt, quanto major a ſubſiſtente intus tenaci materia vaſorum adest anguſtatio. Ex qua propoſita theoria liquido patere arbitror, ad talem ſpaſmodicum crebriusque recurrentem iſterum curandum nonniſi præſentiſſimæ efficaciz remedia, quæ altius penetrando, humores craſſos reſolvunt, vaſorum minimorum obſtructiones abſtergendo expediunt atque totum ſanguinis per hepar circuitum reſtituunt, in uſum eſſe vocanda. Ex omnibus vero vix ullum datur certius, & præſtantius, quam thermæ Carolinæ, quæ ſub convenienti diætâ & interpoſito utilium medicamentorum uſu potatæ ob ſal, quod vehunt, abſterſivum ad infarctus referandos impuraſque ſordes per alvum & urinam eliminandas longe ſunt aptiſſimæ. Unde ſimul in propatulo eſſe judico, cur, memorante CELSO *lib. III. cap. XXX.* ASCLEPIADES aquam ſalfam purgationis cauſſa in iſtero curando per biduum bibere juſſerit, atque vinum græcum ſalfum ad ventris ſolutionem conſervandam commendaverit.

OBSERVATIO VI.

Iſterus flavus in nigrum tranſmutatus ſerbalis. Vir quidam quadragenarius, ob inordinatum vitæ genus multoſque in Baccho & venere exceſſus jam longo abhinc tempore doloribus arthriticis & cardialgicis obnoxius incidit ab iracunda animi commotione in iſterum, peſſimis ſtipatum ſymptomatibus. Infeſtabant quippe per intervalla atrociſſima circa dextrum ventriculi oriſcium atque pylorum tormina; jungebatur ſudor frigidus, inappetentia, ſummaque inquietudo, ſine celeriori tamen arteriarum pulſatione. Hinc in conſilium accerſebantur plures iique ſatis periti medici; neque vero prohibere poterant, quo minus hæc mala per ſatis longum tempus crebris reciderent acceſſionibus. Tandem aurigo ſenſim paulatimque declinabat in iſterum nigrum. Ordinabat itaque medi-

cus balneum per aliquot dies continuandum; quod vero quum fortaiſſe adhiberetur calidius, tanta ſubinde morbus capiebat incrementa, ut æger longe truculentiora ventris tormina cum ſpaſmo veſicæ, per noctem potiſſimum infeſtante, magnaue iſchuria & continuo deſidendi ſtimulo experiri deberet. Sequebatur hinc indies major corporis extenuatio & ingens virium languor, qui demum cum extremorum refrigeratione ingraveſcens ægrum diuturniori vitæ uſura omnino privabat. Corpus ita exanimatum tradebatur mihi ſectiõni, qua inſtituta nullam nec in partibus externis, neque internis reperiẽbam pinguedinem & admodum parcam ſanguinis in veniſcopiam. Inteſtina flatibus erant diſtenta brunique coloris; veſica urinaria naturali longe conſpiciebatur craſſior & punctis nigrificantibus reſerta. Hepar exploratum ad tactum inveniebatur durum & colore ex flavo virideſcente imbutum; veſicula autem fellea nigra, humore viſcido inſtar picis nigre repleta, ductus cyſticus prorsus anguſtatus. Denique duodenum cum dextro ventriculi oriſicio & inteſtino colo obſcure flavo colore tincta & exteriore parte corroſa videbantur.

E P I C R I S I S.

1.) Iſterum flavum, niſi provida excipiat medicatio, in corporibus cacochymicis, ubi eximia ſuccorum eſt depravatio, perſacile in atrophiam tranſmigrare iſterumque nigrum, ut plurimum lethalem, compluribus pro! dolor exemplis evidẽtum habeo. Progreſſu enim temporis, niſi bonus & laudabilis, ſed crudus potiùs & acidus ad ſanguinem tranſfertur ſuccus chyloſus, ex bile flava fit nigra & corroſiva, a qua non modo coloris flavi in lividum mutatio, verum etiam acutiſſimi ventris dolores cum ſpaſmo veſicæ admodum dolorifico juncti debent derivari. Nihil autem

tem profecto ad exacerbendam ejusmodi humorum acrimoniam est potentius, præter validius calidum, vel oretenus adsumtum vel exterius applicatum. Hinc ego a balneis fervidius justo adhibitis in icteritia nigra, præter effrenem ac lethalem gingivarum hæmorrhagiam, cujus supra mentionem fecimus, enormem quoque diarrhæam & in femina mictionem cruentam vidi productam.

2.) Cystis fellea humore tenaci facta clare subindicat, quanta particulæ in sanguine sulphurearum atque biliosarum a naturali crasi fuerit deflexio, quam veteres, licet observationibus minus suffulti non inepte atram, & multorum rebellium morborum causam, dicere consueverunt. Nec dubitare licet, quin a bilis, in fellea cystide firmiter inclusa, acriori & subtiliori parte, per poros transudante & vicinas partes arrodente truculenta ista circa scrobiculum cordis pathemata speciatim fuerint concitata. De quo conferri possunt STALPARTUS van der WIEL Cent. I. obs. 47. TULPIUS obs. li. b. 2. cap. 27. & M. N. C. dec. I. ann. III. obs. 100.

OBSERVATIO VII.

Per litteras ante annum opem meam requisivit vir quidam Serenissimo Principi a consiliis, cujus uxor aurigine sæpius recurrende diu afflicta nullis hætenus remediis ad pristinam reduci sanitatem potuit. Ipsa autem quadraginta & duos annos nata, staturæ medioeris corporisq; multo sanguine turgidi, vitæ sedentariæ & victui crassiori dedita illibatam semper præ se tulit valetudinem. Verum, elapso abhinc decennio, quum sub ipso mensium fluxu pragelida hieme aliquot milliarium iter conficiens corpus nimium refrigerasset, menstrua per uterum purgatio, quæ a primo eruptionis tempore semper recte se habuit, mirum quantum coepit immutari, atque mox parcius, mox copiosior, mox per plures, mox

per pauciores secessit dies, nullumque servando ordinem modo anticipavit, modo postposuit. Quare varia suborta fuerunt pathemata, quibus ante biennium accessit ipsa icterica passio, quæ convenienti quidem remediorum ope remisit, sed post anni dimidium denuo invasit & abhinc singulis fere mensibus circa consuetum menstruum tempus inopinato rediit, absque ullis sui adventus indicibus. Novissimam vero accessionem hæc præcesserunt signa. Sensit ægra vehementes in dorso & inter scapulas dolores cum præcordiorum anxietate & alvi obstructione, inquam etiam extra paroxysmum valde proclivis erat. Exceperunt vomitus, & tum flavus in universo corpore prodiit color. Ego igitur ut satisfacerem mariti precibus, ad hocce malum præcavendum hæc usus sum medendi methodo. Primo omnium, ratione diætæ commendavi sufficientem corporis exercitationem & ut ægra, a cibis fumo induratis atque salitis abstinendo, juscula cum radice graminis, cichorei, asparagi &c. cocta, pro potu vero ordinario decoctum radiceis chinæ & farsaparillæ sedulo adsumeret. Dein ex medicamento ad alvum apertam servandam suavi passulas rhabarbarinas, interposito salis nostri aperitivi ad drachmam unam usu, alternis diebus capiendas. Tum inter epulas elixir nostrum viscerale balsamicum & circa tempus, quo paroxysmus invadere consuevit, elixir quoddam antispasmodicum, quod liquorem anodynum mingralem, essentiam croci, castorei & succini habebat, ter in die capiendum obtuli. Denique, ubi dolores urgerent cum spasmodicis & flatibus, clysmata emolliens & carminativum ano injiciendam & circa instantem mensium periodum pilulas nostras balsamicas alternis diebus semendas curavi. Quibus benedicente Numine effectum est, ut malum primo rarius accederet, & postea a cūra vernali cum fonte Selterano recte instituta penitus cessaret.

EPICRISIS.

Varia sunt, quæ ex hoc casu annotari merentur momenta, quorum potissima recenserebimus.

1.) Egrege docemur, feminas sub menstrua purgatione, a frigoris vehementia cohibita perfacile, nisi mox accommodata succurratur medicina, in statum valetudinarium conjici posse; ex quo difficulter admodum emergunt.

2.) Intelligimus, ab irregulari mensium successu, concurrente simul ex diætæ vitio plethora, generari spasmos, qui naturalem bilis ad intestina cursum sufflaminando, icterum sæpe numero producant; & quum circa mensium tempus in ejusmodi subjectis semper solent esse vehementiores, non mirandum arbitror, cur tum temporis novæ mali factæ fuerint accessiones.

3.) Confirmamur, morbos ejusmodi chronicos remediorum tam diæteticorum quam pharmaceuticorum usu omnino vinci posse & superari, sed ut convenienti dosi, tempore & ordine adhibeantur necesse est.

OBSERVATIO VIII.

Icterus febris biliosa junctus. Per duodecim annorum, a largiori uvarum acidarum esu febre corripiebatur biliosa, cui adungebatur icterus, cum tumore circa hepatis regionem subduro & ingenti præcordiorum anxietate ac inquietudine stipatus. Urina simul reddebatur atramento similis & feces alvinæ per integros tres dies secedebant nigrescentes. Hinc ego vocatus dedi pulveres absorbentes leniterque nitrosos, cum rhabbarbo mixtos, quos parva sed iterata dosi offerre jussi. Pro potu commendavi lac ebutyratum; & exterius dextro hypochondrii lateri apponendum suasi cataplasma supra descriptum; quorum remediorum usu egregie demum convaleuit.

EPICRISIS.

Quæ recensuimus mala jure meritoque a perversa uvarum comestione sunt deducenda. Nihil enim infantibus majores creare molestias potest, quam fructus immaturi & acidi, in copia adsumti, eo quod non modo alvum adstrictiorem bilemque corrosivam reddunt, verum etiam chylum & lympham coagulando, visceribus sanguineis obstructions inferunt, quæ si in hepate contingunt, prona ad icterum via patet. Et hinc est, quod etiam ob pomorum acidorum usum icterum observaverit RHODIUS Cent. III. obs. XIX.

2.) Ego quoque non raro icterum a vermibus vidi subnatum, concurrente simul febre vaga. Tum vero infusum rhabbarbi cum passulis, interposito pulvere salino, ex tartaro vitriolato, nitro & cornu cervi uto egregiam commodat operam. Quod si vero

3.) Icterus, sicut in nostro casu, febris jungitur & pulsuum adest celeritas cum siti orisque ardore, lac ebutyratum, præsertim mense Maji, præsentissimæ est efficacix, quod jam olim Simon PAULLI in botan. quatripart. pag. 30. in tali casu summopere commendavit.

Plura de ictero exempla reperire licet in Respons. ac Consult. medicin. Tom. II. Sect. III. Casu XVII. XIX. LVII. & CXIX. Speciatim vero de doloribus & spasmis a calculo felleo ortis vid. Med. System. Tom. IV. P. II. Sect. II. Cap. III.

CAPUT XIII.

DE CACHEXIA ET
CHLOROSI.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

DE cachexia acturi in limine statim hujus disquisitionis monendum esse ducimus, quod sub hac voce prævum & subtumidum corporis habitum, cum scædo cutis colore junctum intelligamus; qui a vitiosi seri abundantia viscerumque tono dejecto oriundus singulas corporis functiones perturbat & labefactat insigniter.

§. II.

Veræ & essentielles morbi cachectici notæ hæ sunt potissimæ: color cutis pallidus cum virore albicans & flavescent; corpus, paullo plenius & tumidius, tactu frigidum & molle adparens, neque minus infirmum & grave cum vacillatione crurum & anhelitu, præsertim sub adscensu scalarum difficili, pedum intumescencia ac inflatio, mentis torpor, animus deses, somnus gravis, palpebrarum intumescencia, pulsus tardus & mollis, urina alba & turbida.

§. III.

Equidem cachexiæ nomen HIPPOCRATI ignotum fuisse videtur; ejusdem tamen non adeo obscura mentio & expositio sub morbis lienis lib. de intern. affection. paragrapho 34. & 35. legitur. Omnium optime vero a CÆLIO AURELIANO & ARETÆO specialibus & propriis signis hæc morbi species, cum subjunctis causis, delineatur. Quare pretium erit operæ, quæ de iis prodiderunt, huc adponere. Primo CÆLIUS AURELIANUS lib. III. Cap. VI. hæc profert. Cachexia, sive malus corporis habitus nascitur intemperantia egrotantis, vel

curatione mala medicantis, aut post ægitudinem tardæ resumptionis causa, item ex purgantibus sæpissime datis, vel ex saxeæ duritie hepatis, aut lienis, vel ex fluxu hæmorrhoidum longissimi temporis, item ex febris longo tempore corpus afficientibus, aut materia purulenta collectionibus, aut vomitu post vespertinos cibos, & his similibus. Est autem ipsa quoque passio sæpissime hydropis antecedens causa aut macularum in superficie corporis; sequitur cachecticos pallor subalbidus, aliquando etiam plumbeus color, debilitate tardus ac piger corporis motus cum inflatione inani, aliquibus etiam ventris fluor cum febricula in plurimis latente; quæ circa vesperam magis augetur; pulsus creber ac tensus, cibi fastidium & vini major appetentia, urina fellea & extensio venarum.

§. IV.

Dein ARETÆUS lib. I. cap. XVI. hunc morbum ita describit: Cachecticos sequitur corporis gravitas, pallor subinde repetens, venter flatibus refertus, oculi concavi, somni graves, torporem afferentes; stantibus pedes intumescunt. In ventre ac in omni corpore caloris imbecillitas est, ad omne opus abjectus & prostratus animus; sudor pruriginosus, tardè spiritum ducunt, arteriarum motus languidi, debiles ac frequentes sunt. Extrahitur morbus in multum tempus; intestinorum difficultas adest continua. Alimenti elaboratio ad coctionem pertinet debilis admodum atque invalida est. Labis hujus causæ sunt: hæmorrhoidum suppressio & consuetorum vomituum retentio & ab exercitationibus quies, & ab ingentibus laboribus otium.

§. V.

Quem in genere cachexiam dicunt morbum, is in virginibus, quæ nondum menses expertæ sunt, aut si ipsi inordinati & parciores fluunt, chlorosis denominatur, itemque morbus virgineus & febris alba; de qua maxime agit HIPPOCRATES libr. de virgi-

num morbis, nihilque aliud, quam cachexiæ species est, iisdem, quibus cachexia, signis sese prodens: Facies enim est pallida, interdum subflava, labiorum insolitus pallor, oculorum subsistentia, palpebrarum livor, ingens membrorum lassitudo, animi torpor, pedum frigus, gravitas & ad movendum inertia, adpetitus dejectio, cum nausea & vomitu, somnus turbulentus, pulsus languidior; urina citra colorem mingitur valde aquea, in progressu turbida. Accedunt frequentissime, præsertim sub scalarum adscensu, respirandi difficultas, cordis tremor & palpitatio, intumescencia & inflatio pedum. Sæpius quoque junguntur pathemata cardialgica cum intercurrentibus capitis doloribus & animi deliquiis.

§. VI.

*Causa
proxima.*

Quod causam nostri morbi ejusque accidentium proximam attinet, hæc ipsa quidem consistere videtur in nimia sanguinis impuri & humorum viscidorum ac minus spirituosorum abundantia, ob naturalem tonum, vigorem & robur partium solidarum, maximeque viscerum chylificationi, sanguificationi & depurationi infervientium valde labefactatum in corpore collecta. Etenim ob partium fibrosarum & vasculosarum atoniam lentior & tardior fit sanguinis circuitus, & hinc secretionum æque ac excretionum negotium saluberrimum immittitur; unde sordes excrementitiæ, viscidæ, biliosæ, salæ & serosæ, quæ in hepatis & renum colatorio discerni & foras ejici debent, maxima ex parte retentæ impurum plane ac intemperatum reddunt sanguinis serum & succum nutritivum. Temporis successu fibræ motrices illius subcutanei cribri æque suo naturali privantur robore; quare hæc sordes minus rite & feliciter per cutis colatorium colari possunt ac rejici, unde in corpore reticulari, cuticulam & cutim intercedente, a tincto sero pallidus, subviridis & flavescens color cum aliquali

corporis intumescencia suboritur, ipsaque nutritio penitus depravatur. Et quoniam sub tam depravato sanguinis & humorum statu subtilissimum illud ac tenuissimum cerebri & nervorum fluidum, quod veteribus naturæ, recentioribus spirituum animalium nomine veniens fibris solidis vigorem & vim elasticam conciliat & functionibus quoque animalibus præest, non amplius a sanguine & lymphæ probe temperata & pura, sed multis aquosis, viscidis & vappidis contaminata sordibus nutritur ac sustentatur; consequens omnino est, ut illud ipsum insignem contrahat labem ejusque vis ac energia tam in animalium quam vitalium actionum negotio mirum quantum labascet & imminuatur. Unde non mirum videri debet, si ingens corporis gravitas & languor, adpetitus prostratio, ad somnum & soporem proclivitas, animi tristitia sensuumque corporis simul juncta infestant.

§. VII.

Ad tantam vero sanguinis & humorum dyscrasiam & quæ abhinc proxime emergit, cachexiam maxime omnium viam pandit habitus corporis natura valde laxus & spongiosus, qui in fibrarum motricium mollitie, vasorum exilitate & copia tendinumque tenuitate consistit. Quare etiam sequiorem sexum præ virili omnesque eos, qui sanguineæ & phlegmaticæ sunt complexionis, præ aliis nostro morbo valde observamus obnoxios. Nam ejusmodi corporis status & habitus ad sanguinem & serum in majori copia generandum admodum est idoneus; & quia sanguis in hisce subjectis circulatur tardius, evadit spissior, lentior & ad exiguos excretorios, maximeque hepatis canaliculos obstruendos magis aptus.

§. VIII.

Otiosum quoque vitæ genus & plenaria a laboribus consuetisque exercitationibus quies & remissio, non modo experientia, sed etiam ARETÆO loc. cit. teste, recte causis adnumeratur.

*Causa
media.
scilicet sunt
habitus
corporis
ac spongi-
osus.*

*Plata sci-
denta-
ria &
inter-
peran-
tia in
vitis.*

per procatactis, eo quod ad humorum copiam, impuritatem, tardiorum circulum, stagnationem viscerumque tam sanguificationi quam depurationi dicatorem obstructions permultum confert. Quæ quidem mala eo magis incidunt, si major ciborum, præsertim infantium, viscidorum, bellariorum, acidorum & qui difficilius dissolvuntur, est appetentia, quam natura debilis & viribus exhausta ferre, digerere & in utilem probeque temperatum succum chylosum potest convertere; unde ingens cruditas acidarum aequæ ac viscidarum est proventus, quæ dein primum impuritatis in massa humorum fundamentum existunt. Valet enim omnino commune illud proverbium: vitium primæ concoctionis, quæ fit in primis viis, non facile corrigitur in secunda, quæ in visceribus sanguificationi & depurationi inservientibus peragitur, multo minus in tertia, quæ actu nutritionis absolvitur.

§. IX.

Potus. Potus quoque, circa quem varii committuntur errores, varie ad nostrum affectum tam in sexu sequiori quam nobiliori disponit. Feminae enim ut plurimum parum adsumunt potulentorum, ita ut sæpius vix semel intra unius diei dimensum bibant: per quotidianas autem, quæ in corpore fiunt, excretionem multum a massa sanguinis & humorum decedit fluidi; quod nisi restituitur, necessario humores evadunt spissiores & ad liberiores per minima vascula circuitum minus apti; ad infarctus contra & oppilationes, quæ nostri mali causa existunt, magis idonei. Nostro jam tempore largior potus Coffee nimis concentrati usus in sexu sequiori præcipua existit causa chloroseos, præsertim quando feminae, vitæ nimis otiosæ deditæ, & quæ adstrictioris sunt alvi, ipsum cum multo saccharo quotidie bibunt. Tali enim ratione spissior jam existens sanguis multis sulphureis, adustis & oleosis imbutur particulis; quarum

Tom. IV. Pars IV.

nisi sufficiens cum ipsa bile per hepatis ductus excretorios fit separatio, & qualitas & color lymphæ immutetur necesse est. Neque ex alio fonte derivanda videtur ratio, quod purpuræ scorbuticæ hac hominum ætate sint familiarissimæ. In sexu vero nobiliori peccatur quam maxime nimia potus spirituosus, vinosus & consistentioris cerevisiæ abundantia, utpote quæ non satis liquidos & tenues humores reddunt vitales, sed potius, eorum coagulum inducendo, ad nostrum morbum permultum conferunt momenti.

§. X.

Neque minorem in nostro malo in generando obtinet potentiam prava *Aeris intemperies* aeris, maximeque frigida & humida intemperies, dum externam corporis superficiem aut constrigendo aut relaxando salutare transpirationis negotium prohibet, adeoque ad humorum impuritatem coacervandam plurimum valet. Hinc etiam observamus, sub atmosphæra nebulosa & turbida diutius persistente & ventis simul ex occidente flantibus, itemque tempore vernali & autumnali, aut si quis in locis valde humidis, paludosis humilioribus conclavibus commoretur, vel dormiat, frequentem morbi cachectici esse proventum.

§. XI.

Animi pathema. Aditum quoque ad nostri affectus genesis animi faciunt pathemata, quarum ea est vis atque potentia, ut proxime in partes nervosas, maxime omnium verò in ventriculum & universum intestinorum canalem mere nervosum & membranaceum agendo, motum harum partium peristalticum functionemque naturalem valde imminuant & labefactent. Nocent vero quam maxime & ad invehendam cachexiam & chlorosin admodum disponunt gravis terror, diuturnus mœror & suppressa iracundia, eo quod excretionem sanguinis criticas per menses hæmorrhoides vel nimis augent, vel retardant & cohibent.

§. XII.

Sanguis enim vero, & certa ac frequens observatio, & probatissimorum Medicorum auctoritas confirmat, quod nimis imminuta alias salutare & critica sanguinis superflui per uterum & anum expurgationes non modo cachexia & in feminis chloroseos, verum etiam aliarum gravissimarum & pæne incurabilium passionum præcipuæ causæ existant. Nam quandocunque sanguis consuetum exitum per ordinarias has vias, vel ob spasmos, vel ob nimium crassorum humorum infartum non habet, stagnat, vitiatur, corrumpitur & ad vasa regurgitat majora & viscera; quorum tonum, ac functionem vitando varia & gravia pathemata in remotis etiam partibus sæpius excitat. Morbus ille, virgineus qui indigitatur & circa pubertatis tempus virgines viro jam maturas frequenter infestat, unice ab impedita hæc expurgatione sua mutuatur incubala. Id quod perpulchre explicat Joannes LANGIUS in Epist. medicin. lib. I. epist. XXI. his verbis: id temporis natura duce sanguis menstruus ad matricis loculos & venas ab hepate defluit: qui quum ob illarum angusta oscula, que nondum patuerunt, viscosus quoque & crudis humoribus obstructa & denique ob sanguinis crassitatem erumpere non possit: tum rursus per venæ cavæ majorisque arteriæ propages ad cor, hepar, diaphragma & præcordiorum venas regurgitat: capiti quoque bona pars impertitur & circa viscera accidentia grævia parit, disponeam, tremulum cordis palmum, hypochondriorum inflationem, stomachi fastidium, cardialgiam. Sed eadem mala non tantum virgines & juveneculas, sed & conjugatas, quin imo seniores eo corripiunt tempore, quo fluxus mensium secundum naturæ ordinem solet cessare, vel ubi ille ex quacunque alia causâ fuerit sufflaminatus. Nec dissimili ratione in sexu nobiliori consuetus hæmorrhoidalis fluxus suppressus, qui robur ac tonum

partium deiciendo, vasa pravorum succorum copia implet, ad affectum cachecticum concurrit.

§. XIII.

Verum enim vero, nihil quoque frequentius evenit, quam ut post enormes & fere incomprehensibiles, sive per uterum sive per venas sedis hæmorrhagias, nec non per graves vulnerationes, chronici & rigidi sic dicti valdeque pertinaces morbi, quales sunt cachexia, leucophlegmatia, anasarca, œdemata pedum, vel etiam atrophia, cum summo virium languore, enascantur. Sicut enim omnes partium functiones, ubi secundum naturæ ordinem fieri debent, a convenienti sanguinis probe temperati copia ejusque libero per omnes canales progressu & circulo sustentantur, & inde robur ac vigorem suum accipiunt: ita necesse est, ut, exhausto pæne vitali ejusmodi fluido, ingens partium & viscerum fiat imbecillitas, & ingens functionum præstandarum læsio ac imminutio. Maxime omnium vero ventriculus cum adnexo intestinorum canali suos patitur manes, quippe cujus atonia & imbecillitas imminutam quoque concoctionem & ob corrupta alimenta multas parit cruditates, quæ in venas & habitum corporis transeuntes non modo vitiosam efficiunt nutritionem, sed & ipsa viscera sanguificationi humorumque depurationi dicata, ut sunt hepar, lien, renes, &c. insigniter lædunt, & quo minus munere suo rite fungi possint, prohibent. Accedit & illud, quod deficiente justa sanguinis & humorum copia minima & capillaria vasa, maximeque ea, quæ tum secretioni utilium, tum excretioni inutilium succorum inserviunt, non aperta maneant, concidant & angustentur, adeoque longe magis suo defraudentur munere; unde ingens impuritatum origo.

§. XIV.

Nec aliam subesse puto rationem quam nimiam boni & laudabilis sanguinis

Sanguis enim excretio- nes imminuit.

Morbi progressus si per versetur curatio.

guinis jacturam, quod ii potissimum, qui a longis morbis, maximeque a febribus & dysenteria nondum plenius convalescerunt, sed adhuc imbecilles plus ciborum ingerunt, quam languida ventriculi actio digerere potest & in bonum succum transmutare, cachexia admodum sint expositi. Quod mali, experientia teste & antiquissimis medicorum consentientibus, & illis frequentius evenit, qui per pravas & imprudentes morborum curationes, quales cum fortioribus purgantibus, vel etiam adstringentibus ad nimias hæmorrhagias, & paroxysmos febrium suppressivos instituere solent, nimis sunt debilitati. Etenim, pessima omnino indolis ista sunt medicamina, quæ vires, in quibus omnis naturæ energia residet, nimium exhauriunt. Et talem censum jure prope suo subeunt drastica evacuantia & quæ minimos tum inutilibus excernendis tum humoribus depurandis dicatos canales constringunt & obliquant remedia, quibus imperiti medici non modo nostrum affectum, sed & alios plures eosque lethales morbos accersunt sæpissime.

§. XV.

*Diff. & r. ca-
chexia
ab aliis
morbis.* Quoniam nostrum affectum cum aliis morbis multum intercedit affinitatis, operæ erit pretium, ut enodemus, in quantum illis accedat, in quantum discrepet. Primo itaque sciendum est, cachexiam a chlorosi & a fluore albo quoad essentialē morbi indolem minus differre, sed tantum quoad sexum & subiectum, sive sedem causæ, quæ in nobiliori sexu in ventriculo & hepate, in sequiori vero in his & utero simul querenda est, aliqua ex parte discrepare. Neque minorem cachexia cum cacochymia alit convenientiam; siquidem hæc æque ac illa ingentem impurorum humorum in vasis supponit præsentiam, tantum quod magis ab intemperantia & primæ digestionis vitio, quam a prava reliquorum viscerum naturalium constitutione enascatur; unde ex majori ca-

cochymia gradu, qui in nutritione depravata consistit, ad cachexiam demum sit transitus. Deinceps & illud probe observandum est, quod non omnis fœdus & pallidus faciei aspectus pro essentiali cachexia characterē haberi debeat, utpote qui ab omni graviore morbo sæpissime remanet, & vel ex collecta vitiosorum humorum in primis viis colluvie, vel ab iracundia affectu suppressio, vel a spasmo ventriculi oritur, sed convenientibus remediis facile cedit. Multum quoque cognationis cachexia habet cum ictero. In utroque enim affectu nutritio est depravata, faciei & cutis color luridus, virium languor, mentis torpor, viscerumque & ventriculi magna atonia & læsio; nihilo tamen minus in exponenda erit differentia, quod in ictero a sola bile ex biliferis ductibus, vel obstructis, vel spasmodice contractis, per vasa lymphatica ad sanguinis massam regurgitante hæc mala originem sumant, quum contra in cachexia ventriculus, lien, hepar renesque simul graviter afficiantur, adeoque hæc gravior & rebellior sit, ita prorsus, ut, nisi curetur, in icterum nigrum transeat. Differt quoque affectus noster ab anasarca & leucophlegmatia, utpote in his major partium inferiorum observatur inflatio atque durities & post impressionem digitorum foveæ relinquuntur, quod in cachexia, nisi jam proxime ad horum affectuum gradum accesserit, minus contingit. Neque dein negligenda est, quæ cachexiam & atrophiam intercedit differentia. Equidem in utroque morbo magna partium fluidarum peccat impuritas, viscerum atonia & nutritionis vitium; at in atrophiam corpus extenuatum indies magis magisque contabescit, & nulla prorsus adest nutritio, quæ tamen in nostro affectu vitiosa est & copiosior; unde corpus plerumque ampliolem habet molem. Denique etiam discrepat cachexia a scorbuto. Nam in omni quidem scorbuto est cachexia, & vix reparabilis humorum dy-

scrasia, ex variis doloribus, exulcerationibus cutisque defecationibus conspicua, quæ vero in cachexia nondum ad tantum pervenit gradum. Quodsi vero hæc jungantur accidentia, dici solet cachexia scorbutica.

§. XVI.

Prognosis.

Quoad prognosin nostri mali id tenendum esse arbitror, quod cachectici pro varietate ætatis, temperamenti & vitæ generis multum omnino inter se discrepent, & pro majori vel minori humorum viscerumque labe faciliorem vel difficiliorem recipiant sanationem. Ita, si ætatem respicimus, senes præ juvenibus, eo quod ipsa senectus cachexiæ species est, nostro affectu longe gravius afficiuntur; imo non raro exinde in atrophiam & marasum incidunt. Dein, quæ subito nascitur cachexia, uti fere ob intemperantiam pravamque ciborum digestionem post longos morbos evenit, facilius tollitur, quam quæ ex viscerum vitio hepatisque vel lienis scirrhusa obstructione paullatim succrescit. Hinc etiam ubi viridescens & in nigrum vergens color adparet, qui plerumque latentis viscerum læsionis, ob corruptæ bilis admixtionem, indicium præbet, majus periculum subest, quam ubi pallidus tantum color, qui solam phlegmatis abundantiam subindicat, cutim occupaverit. Præter hæc sciendum: quo diutius malum inhæsit, quo major jungitur spirandi difficultas, hypochondriorum tensio atque durities, & quo magis vires labascunt, ut syncope quoque intercurrat, eo plus reformidandum esse periculi. Neque facilem curationem admittit, ubi ex hæmorrhoidum fluxu vel prægresso, vel sæpius recurrente malum fuerit subortum. Nullus insuper datur morbus, qui tam facile in hydropem tam anasarcam quam ascitem, in atrophiam & ipsam quoque hecticam inclinat, quam ipsa cachexia, præsertim nisi mox ab initio convenientibus succurratur remediis. Chlorosis denique, si modo non negligitur, non adeo periculosa est, ne-

que ad longum tempus durat, sed vel matura mensium restitutione solvitur, vel in juvenculis virginibus solo conjugio feliciter curatur. Mulieres vero, quæ diutius chlorosi laborarunt, aut steriles fiunt, aut morbosam ac debilem edunt prolem.

C U R A T I O.

§. I.

Expositis itaque & pervestigatis nostri affectus causis, ordinis postulat ratio, ut iisdem submovendis aptam & accommodatam inveniamus medendi methodum, quæ, nostra quidem sententia, sequentibus absolvitur indicationibus. Primo quidem eo respiciendam ducimus, ut sanguis & humores crudi, spissi & impuri corrigantur & per congruam emunctoria e corpore ejiciantur; horum vero loco subtilis chyli, sanguinis & humorum promoveatur generatio. Dein, ut referatis viscerum minimorumque vaforum oppilationibus liber & æqualis sanguinis per omnes corporis tam externas quam internas partes restituantur circuitus, & denique, ut nimis dejectus ventriculi & intestinorum viscerumque tonus roboretur.

§. II.

Primum itaque, antequam ad humorum pravorum respiciatur correctionem, opera medico danda est, ut fontem præcludat, ex quo ejusmodi humoribus majus accedit incrementum. Fontem hunc constituit ventriculus cum adnexo intestinorum canale, ex quo cruditates prodeunt viscidæ, mucidæ, acidæ, quæ per incidentia digestiva corrigi & ad mobilitatem debent præparari, quo eo commodius possint eliminari. Huic scopo quam maxime commoda sunt salia sic dicta neutra, cujus generis sunt; tartarus viriolatus, arcanum duplicatum, solutio oculorum cancri cum succo citri, terra foliata tartari, sal polychrestum, sal.

sal Carolinarum, Egranarum, tartarus tartarifatus, sal ablynthii, quæ cum sufficienti aquæ vehiculo soluta oportet exhibere. Hæc quippe si repetita, vel majori præbentur dosi, præter effectum incidentem & resolvablem, alvum quoque movent & sordes efficaciter educunt. Quod si vero non suffecerint, post ejusmodi præparationem evacuantia subjungenda veniunt, quæ ex myrrha, gummi ammoniaco, extracto rhabbari, ablynthii, panchymagogi Crollii, cinnabari, succino & sale succini, sumtis ad drachmam dimidiam æqualibus partibus parantur. Ex scrupulo uno possunt formari pilulæ viginti, totidemque adsumi. Spectant huc etiam præ omnibus aliis nostræ pilulæ balsamicæ, quæ tonum & robur ventriculi labefactum simul egregie restituunt & confortant; vel etiam in forma liquida infusum vinosum apparari potest ex radice pimpinellæ, armoracæ, cichorei, rhabbaro, agarico, corticibus aurantiorum recentibus, summitatibus centaurii minoris, cremore tartari & passulis minoribus, quod quotidie in aurora per dies decem sufficienti quantitate erit hauriendum. Neque minorem spondet efficaciam aqua Sedlicensis ad libram dimidiam cum syrupo florum persicorum, vel cichorei cum rhabbaro, aut rosarum solutivo ad unciam unam alternis diebus per vices potata. Si vero alvi nimia est strictura, consultius est, per leniter evacuantem potionem mannatam, quam mannæ electæ uncie duæ, cremoris tartari drachma una, rhabbari & nitri purif. drachma dimidia, in aquæ fontanæ uncis octo soluta constituunt, sordes educere.

§. III.

Expurgatis sic probe primis viis, operam navare oportet medicum, ut totam humorum massam puriorem & fluidiorem reddat, atque infarctos emunctiorum canaliculos aperiat, quo eo melior sanguinis & feri fiat depuratio. Cui scopo obtinendo infer-

Tom. IV. Pars IV.

viunt decocta, ex radice sarsaparill. chinæ, scorzonæ, cichorei, rasura ligni sassafras & cinnamomo parata, quæ dilutiora potui ordinario possunt dari, concentrata, vero mane in lecto ad perspirationem liberiores promovendam adsumi. Juvabit quoque interdum mane in lecto sudorem expectare, qui elicitur, si essentia succini & pimpinell. cum tinctura antimoni. & liquore cornu cervi æquali pondere sumta ad quadraginta guttas ex decocto calido propinatur. Nec incongruum erit, pro re nata ad diuresin ciendam tincturæ tartari drachmam unam cum decocto interponere.

§. IV.

Maxime omnium vero ventriculi habenda est ratio, cujus tono roborando aptissima sunt elixiria sic dicta stomachica; quæ inter eminent, elixir Michaelis stomachale in B. Parentis mei thesauro pharmaceutico descriptum, nostrum balsamicum in notis ad Poterium propositum, sal volatile oleosum cum tinctura tartari remixtum, elixir stomachale ex essent. gentian. rubr. & corticum aurant. recentium, nec non elixir balsamicum ex extracto centaur. min. cardui bened. ablynth. gentian. myrrha, succino, croco, corticibus aurantiorum recent. sine menstruo spirituoso cum tenui salis tartari lixivio paratum. Quæ medicamenta, maxime si inter epulas, vel statim a cibis sumtis offeruntur, non modo ad alimentorum digestionem blandamque chyli spiritusascensionem conciliandam, verum etiam ad naturalem & balsamicam humorum temperiem restituendam viscerumque tonum roborandum, magnæ miræque sunt efficaciz; sed ut paulo diuturnior usus accedat, necesse est.

§. V.

Quod si hisce remediis morbus rebellis cedere nolit, ad aquas minerales, quarum eximius in cachexia tam virili quam feminina usus est, deveniendum erit. Omnibus tamen hoc

O 3 fine

sine longe præferendas esse puto acidulas Pyrmontanas; quibus ego non semel sed sæpius chlorosin, ex mensium obstructione enatam, in corporibus etiam adpectu tenerioribus curatam novi. Ejusdem cum hisce virtutis sunt fontes Spadani, utpote ambo subtilissimo martiali elemento imbuti non modo spissos humores fluxiles & mobiles reddunt, atque obstructos emunctoriorum meatus referant, sed & tonum ac robur viscerum augendo, sanguinis per universum corpus circuitum egregie promovent.

§. VI.

*Martialis
sum
us.*

Præter jam recensitas aquas medicatas, martiali principio turgidas, alia quoque medicamenta martialia cum salinis & balsamicis maritata commodeque exhibita non inepte pro specificis & efficacissimis ad cachexiam & chlorosin sanandam habentur remediis. Utut vero varix prostent martis compositiones chymicæ æque ac pharmaceuticæ, nulla tamen magis se mihi commendare videtur, quam erocus ejus subtilissimus, qui non ex chalybis, sed solius ferri, quod copiosius phlogiston recondit, cruda limatura, aqua pluviali conspersa & calori solari exposita conficitur. Præstat tamen hoc medicamentum cum aliis accommodatis remediis permiscere. Hinc ego radicem pimpinellæ, ari, cionnomum acutum, saltartari & saccharum, quæ insignem in humoribus incidendis præstant effectum, adjicere solitus sum, tam felici eventu, ut inde virgines, quæ chlorosi cum enormi capitis dolore aliisque symptomatibus stipata diu laborarunt, feliciter restitutas viderim. In forma liquida tincturæ martis pomata, cydoniata & cum succo citri parata, præsertim vero Zwolfferiana reliquis omnibus palmam præripiunt. Egregie tamen horum medicaminum intenditur efficacia, si cum sufficiente decocti supra descripti quantitate, vel etiam cum jusculis, quibus radices aperitivæ graminis, cichorei, petroselinis, aspa-

ragi, fœniculi &c. incocta fuerunt, exhibentur.

CAUTELÆ.

§. I.

SI ullo in morbo, certe in cachexia apprimè necessarium est, ut ^{Cautela circa P. Stonem} quam primum fieri potest, malo occurratur; alias gravis metus est, ne, ^{in cachexia ab excretionibus} si curatio tardior accedat, in atrophiam, scorbutum & hydropem æger præcipitetur. Quod si igitur cachexia ob consuetam sanguinis excretionem ^{sanguinis} suppressam corpus occupavit, operam dare medicum oportet, ut ipsa ^{suppressio} modis remediis revocetur. Quo fine, nisi vires ex longiori mali persistentia enervatæ id prohibent, venam secare sanguinemque in parviori quantitate, sed iteratis vicibus, e.g. per triduum, detrahere juvabit. Quod auxilii genus jam olim ab HIPPOCRATE ^{in libr. de morb. mulier. §. 3.} commendatur, & iis potissimum saluti est, quibus solennis per uterum purgatio deficit. Inimicissima contra iis est venæsectio, qui mole vitiosorum humorum turgidi parum sanguinis intra venas sovent.

§. II.

Præter dictam venæ sectionem prudenter institutam corporisque purgationem in cachexia ex mensium vel hæmorrhoidum obstructione suborta magna quoque vis residet in thermis Carolinis, quarum convenienti interno usu talismodi excretiones diu suppressas ego revocatas novi. Sed cavendum ab illis est, ubi morbus ex nimio hæmorrhoidum vel mensium profluvio originem traxit.

§. III.

Sanguine in mensibus suppressis decenter detracto viscerumque obstructionibus per aquas minerales vel medicamina martialia remotis, fluxus nonnunquam sponte sequitur. Quod vero sin minus evenit, necesse est, ut ægræ per horæ circiter spatium immitantur balneo tepidiori, quod ex herba ^{Circum balneo} matri-

matricariæ, melissæ, artemisæ, pullegii, fabinæ, floribus chamomill. roman. salviæ, baccis lauri &c. apparatus ad stagnantes humores dissolvendos, mucidamque & tenacem feri materiam per uteri ostiola expurgandam sæpius deprehendi utilissimum.

§. IV.

Circa medicamenta valida. Cachectici nunquam violentis tractandi sunt medicamentis; quem in finem sedulo fugienda sunt omnia validiora purgantia, sudorifera & balnea quoque calidiora, per quæ sæpe perniciose pravorum humorum ad nobiliores partes sunt metastases.

§. V.

Circa martialia. Quoad modum utendi martialibus scire licet, quod 1.) eorum efficacia per sufficientem corporis motum & exercitationem debeat promoveri 2.) cura ad dies decem & quindecim ita continuari, ut tertio vel quarto die lene purgans remedium, uti sunt pasculæ rhabarbarinæ interponatur, 3.) quod sufficiens & diluens potus cum exacto vitæ victusque regimine simul in usum vocatur.

§. VI.

Conjugii vis in sananda chlorosi. Observavimus una cum HIPPOCRATE & PLATERO in praxi cap. XIV. virginibus pallidis ac morbosis, si nubant & viris jungantur, interdum prima nocte menses fuisse eruptos & in ordinem redactos, cum colore vivido & insigni incolumitate subsequuta; quapropter matrimonium ceu summum in hoc casu remedium commendare licebit.

§. VII.

Cautela circa tumores pedum. Pedes frigidi & tumidi in hoc morbo probe tacti & in moderato calore sunt servandi. Involvuntur quoque linteis arte constrictis, ut laxitas emendetur & promptior humorum ad cor fiat recursus. Quodsi vero nimium intumescunt, sacculi calidi ex milio, fursibus & sale confecti sunt imponendi. Circa pediluvia notandum, quod ipsa locum non habeant, ubi tumor jam invaluit, sed tum præter jam dicta rectius adhibentur frictiones cum lin-

teis asperioribus calidis instituentiæ.

§. VIII.

Quod denique dietam tam præservatoriam attinet quam curatoriam, *Dietæ ratio.* aer frigidus-humidus, nec non conclavia paullo decliviora, vaporosis humoribus repleta, pro somno capiendosunt insensibilissima. Inter cibos autem eos potissimum, qui difficiliter solvuntur, quales sunt fructus horæi, acidi, lactinia &c. omni vitare modo oportet. Nocet quoque aqua sola pro potu sumpta, quam ideo vino bonæ notæ Rhenano & Mosellano diluere præstat. In genere vero notandum, quod cachexiæ morbus a nimia ciborum commestorum copia sæpius oriatur & sustentetur; quare abstinentia & cura per inediam omnium pharmacorum vim in tali casu superat longissime.

ENARRATIONES
MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Cachexia a diuturno dolore. Vir sacerdotali munere fungens, temperamenti sanguinei corporilque habitus spongiosi, victui crassiori & cerevisiæ consistentioris potui adluetus, per viginti annorum decursum singulis fere mensibus cum euphoria cruentas habuit sedes. At quum duobus abhinc annis ob detestandum filix patratum stuprum diuturno affectus fuerat cum tacita iracundia mœrore, salutaris hæc excretio hæmorrhoidalis sensim sensimque immunitior facta penitus demum substat; unde appetentia ciborum periit, facies antea florida mutata fuit in flavescens & flaccidam, pedes intumuerunt, difficiliorque nunc respirare cœpit. Consuluit itaque rei pharmaceuticæ peritum, qui vinum laxans singulis diebus mane per mensem & ultra bibendum obtulit, a quo sex septemve vicibus quotidie alvum deposuit. Potui ptisanam, & ex cibi sola juscula avenacea in largiori copia haurienda

commendavit, nec irritō effectū; utpote non modo tumor pedum cum reliquis symptomatibus ex voto remisit, verum etiā respiratio faciliōr inde facta fuit: nisi quod con-
 ductus hæmorrhoidum fluxus in ordinem nondum redierit. Non multo post derepente æger in vehementes circa regionem lumbarem incidit dolores, cum urinæ multo salubro refertæ secessione junctos, qui usque dum sæpius recurrendo misere nostrum cruciarunt. Ante anni vero quadrantem tumor utrumque pedem, maximeque sinistram cum difficiliōri anhelitu denuo occupabat: status simul sinistram hypochondrii latus mirum distendebant & sæpius calculosæ concrectiones, præcipue post esum unius alteriusve raleoli raphani rusticani sale conditi, cum urina excernebantur. Ego igitur consultus, quum vasa sanguine admodum turgida deprehenderem, ob pedes nimium tumidos venam in brachio secandam & loco cerevisiæ crassioris ptisanam ex hordeo, rasura cornu cervi & corticibus citri bibendam suasi. Dein singulis diebus mane salis aperitivi, ex polychresto thermarum Carolinarum & nitri crystallisati æquali portione compositi drachmam unam in libra dimidia aquæ solvendam dedi tenuæque jusculum superbibere, & alternis diebus circa horam decubitus pilularum nostrarum balsamicarum no. X. devorare jussi. Denique ad status discutiendos essentiam corticis aurant. liquori anodyno nuptam cum elixirio viscerali alternatim in prandio sumendam obtuli, esum raphani rusticani interdixi ipsumque potius plantis pedum imponendum commendavi. Et sic intra mensis spatium, remittentibus sensim symptomatibus, fluxus hæmorrhoidum rediit saluberrimus, & jam melius æger habere cœpit.

E P I C R I S I S.

Dilucide omnino ex præfata morbi historia adparet, quantam in universa motuum & functionum naturalium œconomia pervertenda gravique & chronico morbo per fluxus critici suppressionem arcescendo gravior & diutius inharens animi affectus obtineat potentiam. Deinceps utut a vino laxante singulis diebus per mensem cum abstinencia adhibito status cachecticus fuerit sublatus, mirum tamen non est, hunc non ita multo post rediisse, quum hæmorrhoidalis fluxus, a quo originem ipse traxit, nondum in ordinem fuerit redactus. Symptomatum complicatorum, me quidem judice, talis reddenda erit ratio: a suppressis hæmorrhoidibus ingens in intestinis crassis suborta est inflatio, quæ vasa iliaca & emulgentia simul comprimendo, tum pedum intumescentiæ tum calculorum in renibus concrectioni materiam & occasionem præbuit largissimam. In curatione mali prudenter adornanda eo præcipue respiciendum duximus, ut liberior sanguinis per intestina & vasa adjacentia compressa restitueretur circuitus; quo scopo non modo venam, ob pedes tumidos, in brachio tundendam, verum etiā reliqua commendavi medicamina.

OBSERVATIO II.

Vir generosissimus, aliquot supra ^{Cachexia ab inordinata vi & gravi morbo.} quinquaginta annos natus, fluxum hæmorrhoidalem nunquam experitus, in aula per plures annos strenuis vini, non optimæ semper notæ, interfuit computationibus corpusque subinde venando sub varia tempestatis mutatione multum fatigavit; sed nihilominus, admissa bis anno venæ sectione, bene habuit. Ante annum vero tempus, quum Prin-

Principis excideret clementia, animum mox totum mœrori dedit; unde appetitus ſequuta eſt proſtratio, cum anxio circa ſcrobiculum cordis dolore acriter ſapius convellente. Jungebatur dein corporis macies & difficilis, præcipue ſub adſcenſu ſcalarum, reſpiratio, moleſtæ hypochondriorum inflationes cum virium inſigni decremento, colore faciei lurido & aliquali pedum intumefcentia. Pulſus diurno tempore ferebatur tardus ac debilis, nunquam tamen intermittens, & circa vesperam paullo celerior cum levioribus æſtus interni indiciiſ. Hinc ego conſultus fuiſi, ut bis de die elixirium viſcerale, liquori anodyno nuptum, & ante decubitus ſal noſtrum aperitivum & temperans adſumeretur. Loco potus Theæ mane bibendum commendavi inſuſum theiforme; & quum pro potu decoctum ventriculus non ferre videretur, potum cereviſiæ Lœbeginenſis permiſi. Denique cataplaſma ex floribus chamomill. roman. macis & caryophyllis aromaticis in vino coctis, regioni ſtomachi ſapius tepide adplicandum & pedes tumidos fuſfuribus trititeis calefactis crebrius immittendos juſſi, tam ſalutari effectu, ut intra trium menſium decurſum convaleſcentiæ ſpes apparet; ſiquidem pedes ſub continuo madore & larga mucis craſſi ac viſcidi per urinam ſeceſſione ſenſim ſenſimque detumefcebant, appetitus erat vegetior, reſpiratio facilior, ſomnusque & pulſus magis naturalis. Ceterum circa hanc morbi hiftoriam probe notari meretur, quod per præteritam hiemem generoſiſ. ægrotus multis vexatus fuerit catarrhalibus ad pectus deſluxionibus, ſuffocatiouem non raro minitantibus, præfertim quum Medicus ordinarius in tali paroxyſmo venam in brachio ſecandam juſſerit. Exſpiravit tamen præfocationis metus a frequentiori clyſterum in anum iniectione.

E P I C R I S I S.

Viri hujus generoſiſſimi aulici valde inordinatum vitæ genus a longo inde tempore mihi perſpectum ſapiusque æſtimanti admirationi fuit, quod a morboſa afflictione liber tamdiu permaſerit; attamen quum ab ineunte fere ætate eidem adſueverit, conſuetudo in alteram quaſi naturam videretur converſa. Nota enim mihi ſunt perplura ejuſmodi exempla, ubi viri aulæ innutriti, ſine notabili ſanitatſ detrimento diu vitam egerunt incolumem, donec tandem ob inſeſtum fortunæ caſum diuturno mœrore vel graviore animi perturbatione affecti, tota natura ſimul & ſemel cum omnibus functionibus ſuccumbente, conſeſtim in ſtatum cachecticum vix ulla medicina reparabilem conſecti ſunt: ut uſque eo clare pateat, quantam animi pathemata habeant potentiā, cacochymiam vitioſam diu latentem in actum deducendi, & in peſſimum valetudinis ſtatum convertendi. Curationem quod attinet, quum in noſtro ægroto ætate non adeo multum proſpecto propter continuam corporis exercitationem nec duritiem, vel firmiorem in viſceribus obſtructionem, nec polypſam in majoribus ramis concretionem ſuſpicarer, ipſumque corpus non adeo pingue ſed bene tranſpirabile deprehenderem, convaleſcentiæ ſpem promiſi, ſi modo vir generoſiſ. per aliquot menſes ſtriſtam cum patientia & obedientia diatam ſervare accommodatiſque uti vellet remediis. Nec conceptam ſpem ſefellit eventus; ſiquidem ſub critica materiæ viſcidæ per urinam evacuatione, quæ in ſtatu cachectico hydropico ſemper boni eſt ominis, ſymptomata remiſerunt, & æger ſucceſſu temporis integræ ſanitati ſuit reſtitutus.

OBSERVATIO III.

*Cachexia de-
sperata
ab inor-
dinata
dieta.*

Vir in quadragesimo ætatis anno constitutus, temperamentum sanguineophlegmaticum, texturæ firmioris, qui a primis juventutis annis commensationibus & poculis diligenter interfuit, maximeque spiritum vini magna in copia hausit; vix ephebus factus copulam inuit conjugalem veneremque strenue exercuit, nihilominus præter ventriculi flatulentiam & febriles insultus incommoda valetudinis nulla unquam sensit. Ante aliquod vero tempus diuturniori afflictus mœrore subito incurrit difficilem respirationem cum magna virium jactura, pedumque sensum intumescens vacillatione. Succedit subhumidus habitus, faciei pallor, & æstus circa vesperam volaticus, cum insigni oris ariditate & siti stipatus. Præter hæc continui adsunt vomendi conatus ipsique vomitus, quibus tam esculenta, quam potulenta rejicere debet: alvus est aperta, sed flatibus distenta, urina secedit pauca & rubra, sedimentum deponens sat copiosum. Ego sub tam confuso rerum statu de recuperanda valetudine plane desperavi; ut tamen æger levamen quoddam acciperet & ad aliquod adhuc tempus vivus servetur, ab usu medicamentorum abstinere, aerem mutare, & moderata diætæ cum animi tranquillitate uti commendavi.

EPICRISIS.

Hanc morbi historiam eo potissimum fine hic inferere placet, ut dilu-
side appareat, qua ratione per inordinatum vitæ genus natura debilitari & ad graves morbos, qui non statim exserunt, sed succedentibus demum annis, præsertim graviore animi affectu accedente emergunt, disponi posse. Deinceps sciendum, sub tali corrupto morbi statu tantæ naturæ imbecillitate vix ullam medicamentis, etiam præstantioribus, superesse lo-

cum, sed omne, quod medicus tentare & efficere potest, id temperatis & lenioribus diætetis debere perfici, quippe quæ optimum ejusmodi ægro-
tantibus dant levamentum. Graviter itaque errant ii medici, qui adversus tam fonticum morbum multis & validioribus remediis pugnandum esse sibi persuadent.

OBSERVATIO VI.

Vir generosus, quinquaginta & aliquot annorum, constitutionis sanguineophlegmaticæ animique tranquillioris, lucubrationibus cum vita sedentaria junctis admodum deditus & inde a multis jam annis defluxionibus catarrhalibus & rheumatismis cum latente febricula obnoxius, incidit autumnali tempore in febrem quartanam, quæ post sex septemve accessiones electuario quodam ex china china confecto discussa, sed post aliquot tempus bis reversa eodem medicamento prom-
te debellata fuit. In hujus vero locum successit corporis totius languor, appetitus prostratio, ingens a sumtis cibis præcordiorum compressio, somnus paucus ac turbulentus & insigne virium decrementum; quibus demum supervenit cum palpitatione cordis & pulsu intermittente dyspnœa, sub corporis motione & adscensu scalarum molestissima, nec non pedum intumescencia. Quum itaque uxor anxie meum efflagitaret auxilium, ego morbi causa, quam præcedentem quartanam esse augurabar, & ægrotantis naturam probe perspecta, difficilem mox curatu morbum judicavi; suasi tamen, ut præparato prius bene corpore fontes Egranos tepesfactos cum congruis tam roborantibus visceralibus, quam laxantibus medicamentis biberet, ob aeris mutationem peregrinationem institueret, & quam rarius antea adhibuerat, sanguinis detractionem, singulis annis quadrantibus admitteret. Sed hisce minus rite observatis, quum alius medicus sine horum reme-
diorum

dierum ope levamen promitteret, æger non multo post in pejorem statum conjectus, viribus decrefcentibus & lipothymis subinde intercurrentibus, demum succubuit.

E P I C R I S I S.

Medicamenta febrifuga, quæ inter merito cortex Peruvianus primas tenet, si minus circumspicte sed intempestive, non attenta ægrotantis natura morbiq; causa, nec iusta temporis, ordinis ac dose ratione habita propinantur, in pessimum valetudinis statum, & iuniores quidem in hypochondriacum, provectiores in cachecticum & hydropicum affectum facile posse conjicere, ego compluribus testari possum exemplis. Hæc quippe medicamina, quæ adstringendo potissimum vim suam exferunt, segnioris naturæ subjectis, præsertim in quartana ante sufficientem causæ morbificæ correctionem oblata, minimos viscerum meatus, qui sanguinis & seri depurationi servantur, occludendo, visceribus non modo vitiosam inferunt labem, sed & naturalem humorum crasin penitus deturbant, ut subito inde, nisi cito succurratur remediis, irreparabilis status cachecticus in scenam prodeat. In hoc nostro casu suspecta mihi fuit cordis palpitatio, pulsuumque intermissio cum respirandi difficultate, sub paullo validiori corporis motu ingravescent; quæ symptomata concretionis polyposæ indicium mihi sæpius dederunt certissimum; unde etiam prognosticon non adeo auspiciatum circa hunc affectum proferre potui.

OBSERVATIO V.

Vir triginta annorum, laxioris & pinguioris corporis habitus, temperamenti sanguineo-phlegmatici, qui hætenus crudo victui largiorique cerevisiæ crassioris potui aduersus vitam egit sedentariam; autumnali quondam

tempore, quum sub frigidiori aere nudo capite diutius stetisset, febre corripiebatur continua, in qua ob urgentem sitim & aquam & cerevisiam secundariam magna bibebat copia. Convalescebat quidem, sed post aliquot hebdomades afficiebatur profluvio sanguinis ex utraque nare valde immodico & per duodecim fere horas durante. Adhibebantur venæ sectio & alia hoc fine utilissima remedia, sed sine effectu; donec tandem, superveniente lipothymia fluxus sponte cessabat. At vero brevi post facies antea rubicunda & florida suffundebatur pallore, oculi apparebant concavi, pedes semper frigidi & subhumidi a tactu digitorum retinebant foveam, appetitus cum viribus mirum languebat & difficilis sub levi motu aderat respiratio; quæ mala æger expugnaturus meam requirebat opem.

E P I C R I S I S C U M C U R A T I O N E.

Ex variis subinde causis statum enasci cachecticum, attenta observatione & experientia abunde satis intelligimus. Equidem principalis & proxima hujus mali causa in vigore & robore solidorum, quo circulantur & depurantur fluida, deperdito consistit; attamen quæ huic principaliori progignendæ servantur mediata & occasionales causæ non unius ejusdemque sunt generis. In nostro casu vires solidarum partium destruxisse videtur tum potus in febre & extra ipsam immodice adsumtus, tum nimia sanguinis per effrenem hæmorrhagiam amissio. Non semel enim sed sæpius experiri mihi licuit, homines phlegmaticos & obesos, qui strenui sunt potatores, in hæmorrhagias & quandoque etiam in paralyticos affectus longe incurrrere facilius, quam quidem eos, qui calidioris & siccioris sunt temperaturæ, vix aliam ob rationem, quam quod a nimia seri copia facile infarctus fiunt viscerum sanguineorum, qui liberio-

beriolem sanguinis circuitum intercipiendi, ejusmodi congestiones & metastases sanguineas efficiunt. Et inde quoque fieri observamus, ut procera ejusmodi subiecta a nimia ciborum & cerevisiæ ingurgitatione progressu temporis macie valde extenuentur & demum sub plenaria virium & adpetitus prostratione in atrophiam lethalem incidant. Si curationem respiciamus, frustranea omnis est medicina, nisi in tempore hi heluones sibi temperant. Optimam tamen locant operam rhabarbarina & elixiria blanda stomachica, digestionem roborantia, quorum compositionem jam supra in ipso curativa methodo docuimus.

OBSERVATIO VI.

Chlorosis a Duodeviginti annos nata virgo generosa, cui ante biennium exire primum recto ordine cœperunt menstrua, sed non multo post, quum iterato fluxu panem butyraceum calidum lacque frigidum adsumisset, substituerunt, varias abhinc incurrit reetæ valetudinis læsiones; quales potissimum sunt, pedum gravitas, movendi impotentia, dolor circa præcordia post sumtum cibum pressorius & constringens, tantaque spirandi difficultas, ut vix per scalas ascendere valeret. Alvus præterea est adstrictior & flatibus, sinistrum præcipue latus distendentibus, turgida, facies pallida, pedes sunt tumidi & gelidissimi, pulsus arteriarum in manibus debiles, circa collum contra vehementiores; conjunctis simul per intervalla capitis doloribus atrocissimis. Ut igitur promoveretur, quæ usque huc suppressa fuerat mensium fluxio, adhibita quidem sunt, cum repetitis in pede venæsectionibus, medicamina varii generis euporista, sed nullum ab omnibus misera tulit levamen. Neque ferre poterat pediluvia, quamvis temperatiora; quippe quorum usum mox cordis palpitatio, & leviuscula animi defectio insequi videbatur. Qua-

re ut tandem a tantis liberetur malis, meum ægotantis mater imploravit auxilium, & ut curam vernalem præscriberem vehementer a me petiit. Ego itaque auctor fui, ut primo omnium pedes ægra in perpetuo servaret calore & præmissis eorundem cum panno asperiori frictionibus, e vena tusa sex minimum cruoris uncias emitteret; post hæc vero per decem dies singulo mane hauriat nodulum, talis compositionis: Rec. rad. Zedoariæ, aristoloch. rotundæ, vincetoxici, ana unciam dimidiam, herb. melissæ manip. unum, flor. cheiri pugill. quatuor, rhabarb. drachmas sex, folior. fennæ sine stipit. limat. martis, ana drachmas tres, cinnamomi, anisi stellati ana drachmas duas, cremor. tartari unciam dimidiam, passular. minor. uncias tres. C.D.S. species pro una & dimidia vini mensura. Dein elixirium nostrum viscerale ad sexaginta guttas in prandio assumendum obtuli, & denique ut loco cerevisiæ secundariæ, cui hætenus adsueverat, cerevisiam bene coctam & lupulatam biberet, corpusque, quantum fieri posset, motu & labore sæpius exerceret, commendavi.

EPICRISIS.

Non semel sed frequentius per id temporis longinquum spatium, quo morborum curationibus vacavi, annotare mihi licuit, a solo pane ex sili-gine vel tritico cum vel sine butyro inter ipsum menstruum fluxum largiori in copia calide comesto pertinacem mensium suppressionem una cum doloribus circa scrobiculum cordis pressoribus aliisque pessimis symptomatibus fuisse inductam. Cujus quidem peculiaris effectus hæc videtur ratio, quod ob deficientem digestionem & dissolutionem multæ in prima regione vitiolæ cruditates & inde spasticæ stricturæ fuerint concitatæ, quæ ad totum excretionis salutiferæ negotium pervertendum sunt validissimæ; ut adeo

discere

discere liceat, quam caute & provide non modo circa cibos, sed & circa omnium rerum non naturalium usum feminæ, præsertim juniores & sensibiliores sub ipsa menstrua purgatione gerere sese debeant. Deinceps & illud dignum est, quod ex præfata morbi historia observetur, pediluvia, alias plane innoxia, & salutaris in ejusmodi casibus effectus nisi præmissa venæsectione & pedum, qui plerumque frigidi sunt, fomentatione aut frictione, neque calida, neque tepida esse admittenda: cutis enim strictionem augendo, majorem sanguinis ad præcordia reditum inferunt. Denique, ubi a propositis remediis fluxus non revertatur, rectum thermarum Carolinarum usum tam internum quam externum suasi, utpote quæ salutares aquæ ad menses in juvenculis subsistentes revocandos nunquam nonprehenduntur utilissimæ.

OBSERVATIO VII.

Chlorosis cum metu hæsitæ. Virgo nobilis, viginti quatuor annorum, sanguineo-cholerica, a primis adulescentiæ annis valde inordinatum habuit menstruum successum; siquidem mox per duos menses sanguis plane nullus, mox admodum parca prodiit copia. Jam vero dimidia pars anni præterit, quum omnis fluxus exspiravit: unde mille malorum origo. Incidit enim optima virgo in chlorosin, sive malam corporis habitum, ex pallido & sublivido faciei colore satis conspicuum, jam anhelose respirat, languore totius corporis, maximeque pedum gravativo afficitur, ciborum fastidio pressa, quæ adsumit alimenta, vomitu rejicit; totumque corpus, exsolutis prope viribus, indies magis marcore consumitur. Hæc mala expugnaturus medicus, vomitoriis, laxantibus & calidis pellentibus emmenagogis hætenus morbum aggredi fategit, venamque brachii sinistra tundendam curavit,

sed tantum absuit, ut levaminis quicquam attulerit, ut potius rebus in pejus ruentibus, hunc permolesta tussis ægram diu nocturne excruciet, & febriculosa intemperies cum frigore & insequenti æstu, insignem plantis pedum & volis manuum ardorem inducente, aliquoties de die, præsertim circa noctem, invadat. Anum præterea obsident hæmorrhoides cæcæ & tumidæ, quæ tanto ardore ac dolore furiant, ut somnum prope omnem eripiant. In tam misero rerum statu posita virgo generosa petiit a me majorem in modum, ut ipsi consilio & auxilio succurrerem. Unde ego precibus annuens consilium dedi, ut præmissis per aliquot dies pediluviis, venam in pede secandam, & aliquot cruoris uncias detrahendas curet. Dein ad sanguinis circuitum æquabiliorem reddendum tussimque demulcendam præscripsi infusum theiforme, quo mane in lecto ad aliquot patellas epoto corpus ad lenem sudorem proliciendum disponere debuit. Posthæc ut ventriculi quoque digestio promoveatur, & cruditates acido-viscidæ corrigantur, elixirium obtuli stomachale balsamicum & loco potus ordinarii decoctum temperaturatum adsumendum. Ad calorem hæticum internum refrenandum propinavi pulvres leniter nitrosos, item succum citri vel aurantiorum cum coralliis & matre perlarum infractum, circa tempus somni ex aquis sedativa virtute imbutis, ut cerasor, nigror, melissæ, flor. tilia, primula veris, &c. addita spiritus nitri dulcis & syrupi balsamici portione, capiendum. Denique quum generosam virginem ad iræ adfectum valde proclivem deprehenderem, ab omnibus summo studio abstinere consului, quæ animi tranquillitatem ullo modo possent turbare. Et hæc sunt quæ in præsentis morbi statu accommodata duxi remedia. Quo tamen specialius prospiciatur saluberrimo mensum negotio, nisi aquis medicatis, hoc sine utilissimis utendi copia daretur, circa.

circa eam temporis periodum, quæ alias ferri consuevit menstrua per uterum purgatio, remedia, quæ specifica quadam mensibus leniter ciendi virtute pollent, adhibenda putavi. E quorum numero præcipue eminent martialia cum aromaticis & balsamicis probe mixta. Ego itaque a longo abhinc tempore summo cum fructu alternis diebus adhibere solitus sum pilulas nostras polychrestas cum pulvere martiali tenuissimo remixtas, itemque tincturam succini probe alcoholifatam & minus spirituofam, frequentius potui inditam. Nec contemnendum pollicentur effectum frictions in partibus inferioribus circa pubem, ilia, dorsum & pedes cum pannis calidis, præmissa harum partium cum unguento ex oleo liliorum alborum, vel axungia humana, oleo lavendulæ & juniperi confiato. inunctione, instituta sæpiusque iterata.

E P I C R I S I S.

Quæ ægram nostram excruciant symptomata; unice a critica illa & saluberrima sanguinis menstrui excretionis suppressa sua ducunt incunabula. Deficiente enim vel prorsus intercepta talismodi consueta fluxione ingentem sanguinis & humorum massa contrahit dyscrasiam & impuritatem, ut nec nutritioni, nec partium corporis nostri functionibus vitalibus & animalibus præesse amplius possit. Quod si itaque a pessimis his malis afflictas feminas liberare debet medicus, opus maxime omnium est, ut sanguinis utilissima excretio naturali restituatur integritati humorumque massa ab impuris sordibus liberetur; quod tamen non ita facile, ut primo quidem intuitu putatur, perficitur, sed magna adhibenda est cautio, ne imprudenti bonorum remediorum adplicatione malum deterius reddamus, gravioraque arceffamus symptomata. Exemplo nobis luculento esse poterit perversa medici in præsentis casu curatio, utpo-

te qui ante quam obstructa & angustata uteri oscula referata humoresque fluxiles & ad excretionem apti facti fuerunt ingentem fluidis per emetica, purgantia, venæsectionem in brachio & emmenagoga, quæ ex myrrha, croco, aloë & baccis lauri confecta reperi, fluidis introduxit motum, ut adeo non mirum esse debeat, si omnibus in peiorem statum conversis, molestissima tussis cum spirandi angustia & hæctico calore iuncta successerit.

OBSERVATIO VIII.

Equidem non possum, quin candide hoc loco recenseam publicique juris faciam singularem plane & in libris medicorum haud facile obviam morbi cachectici, sive simplicis, sive cum incipiente hydrope iuncti & quacunque ex causa suborti curationem, quæ cum urina vaccarum recentem excepta & loco aquarum mineralium per mensem & ultra singulis diebus mane ad mensuram dimidiam vel unam pota, felici admodum successu instituitur. Viginti jam & quinque effluxere anni, quum mihi, ad valetudinem Potentissimi Regis Prussiæ tuendam, Berolini degenti primum de peculiari hac cura constitit. Retulit quippe mihi virgo, quæ liberorum informationi vacabat, Gallica, esse ibi feminam itidem natione Gallam, quæ hac methodo vernali & æstivo tempore complures, maxime feminini sexus, ex mensium obstructione, & post puerperium chlorosi & cachexia laborantes, omnibus remediorum generibus nihil proficientibus, pristina restituisset sanitati, & ipsa, quæ hæc mihi narrabat, sancta fide adseverabat, se ante annum misere afflictam eadem curatione integram recuperasse sanitatem. Ego hinc paulo magis de nova hac & prorsus mirabili medendi methodo sollicitus veritatem percontando eruere diutius institui. Adduxit itaque, me postulante, præfata virgo plures numero feminas, quæ narrate prius.

prius morbo suo statu itidem constanter adferebant, semet ipsas, hausta mane extra urbem in pascua ultra mensis spatium vaccarum urina feliciter fuisse sanatas, & exserere hoc remedii genus suam tam per alvum, quam urinam operationem, qua ciborum adpetentia pene emortua cum viribus mirum resuscitaretur. Tum ego urinæ insignem quantitatem mihi adportari jussi & cum ea, quæ sequuntur, feci experimenta: bona ejus parte in vasis stanneis super carbones lento calore inspissata, post multos emissos vapores deprehendebam magma flavescens, quod gustu exploratum instar bilis amaricans erat & salum; affundebam spiritum vini rectificatum, & en! mox color extrahebatur flavescens; sal remanebat viscositati immixtum, quod mediæ erat naturæ & in aqua solutum saporis terræ foliæ tartari non absimilis. Unde collegi, præclaram hujus remedii virtutem a sale essentiali herbarum, quibus æstivo tempore hæc animantia vescuuntur, esse deducendam; cujus ope non modo viscerum oppilationes referantur, sed & vitiosorum humorum per urinam & alvum promoveretur excretio, ut ideo nihil dubii sit, quin adversus complures morbos medicina sit efficacissima. Posthæc hujus remedii usum adhuc commendavi aliquibus, chronicis passionibus afflictis; attamen, quum foetidam hanc medicinam, nausea inde correpti, respuebant, plura circa ejus virtutes tentamina instituerre non potui. Interim, quum sub tractanda hac materia rursus in mentem mihi venerit, curioso lectori reticere nolui, hoc tantum commonefaciens: nisi ob squalidum foetorem sola urina sine nausea in usum duci potest, melius fortasse poterit, quando sale ejus, facta evaporatione remanens & in aqua solutum offertur; quod vero, an eundem præstet effectum, aliis experiendum relinquo.

OBSERVATIO IX.

Femina procera & gracilis, viginti & aliquot annorum semper largum & regularem habuit mensium successum. *Cachexia in femina* Accedit autem aliquando, ut, dum *aquis* menstrua fluerent, vehementi percelleretur terrore; unde mox salutaris *Lanch-Radiens* hæc excretio suppressa per longum *sanus* tempus remansit. Varia hinc ingruiebant valetudinis incommoda: lassitudo enim & gravitas membrorum cum lurido faciei aspectu subsequabatur, parum cibi sumebatur, pedes intumescabant, caput lancinante dolore satis vehementi quotidie fere afficiebatur, respiratio erat difficilior & febricula quædam non continua sed erratica, quæ nullam servabat periodum, cum magna siti per intervalla invadebat. Ego igitur in consilium adscitus, pulsus in manibus deprehendi valde languidum, qui contra satis vehemens & fortis erat circa collum & tempora; unde brachii venam secandam jussi & sanguinis valde fibrosi educebatur copia. Postea commendavi aquas Lanchstadienses, una cum balneo tepido circa vesperam adhibendo, & elixirii nostri visceralis usu bibendas. Integras septimanas durabat hæc curatio, præmissa & interposita, ad sordes evacuandas, essentia rhabarbari cum tinctura tartari parata, vel etiam pulvere rhabarbarino cum cremore tartari confecto. Et optime res processerunt: melius enim ægra adpetebat, paulatimque vires recipiebat, respiratione simul reddita faciliiori. Redibant quoque menses circa statum tempus, sed tantum viscidus instar loturæ carnis liquor parciore effluebat copia; qui tamen essentia succini, myrrhæ & croci succellu temporis desinebat & sanguis naturalis reddebatur.

E P I C R I S I S.

Fontes Lauchstadiensis aquam vehunt puram & subtiliorem, sulphurei odoris, croco martis tenuissimo imbutam; quæ hinc etiam ab injectione gallarum mox purpureum & postea atrum induit colorem. Scripsi olim de viribus & proprietatibus horum fontium, quorum ego inventor sum, integrum tractatum, & certa adseverare fide possum, iisdem loco balnei decenter adhibitis atrocissimos dolores, membrorumque contractiones, cum malo ischiadico fuisse sublatas. Interne pariter eximii sunt usus; siquidem cum debito regimine, & sufficienti corporis motu potatæ febres chronicas, asthma & sceminarum quoque chlorosin fugarunt felicissime. Equidem multi, etiam celebriores nostri temporis medici, ex Marte præparata remedia in morbis, ubi viscerum oppilationes & infarctus suscipiendi sunt, propter vim majorem adstrictivam solent reformidare, & inter medicamina infida minusque turba referre, quum contra alii, iique non minoris eruditionis & famæ viri, illa ipsa non modo secunda & innoxia celebrent, sed & instar panaceæ in hypochondriaco & cachectico malo summe commendent. Verum, ut meam interponam sententiam, nihil ex martialibus damni pertimescendum arbitror, dum modo cum vehiculo satis largo & diluto sumantur & corporis simul jungatur exercitatio. Multo vero minus periculi alunt ipsi fontes, qui tenue martiale principium recondunt, & tenuissimum illud phlogiston elementum ex terræ sinibus imbibunt; quod quidem in dictis Lauchstadiensibus facile apprehenditur, quando hæc aquæ diutius in vasis majoribus stagnant. Tum enim crocum deponunt flavum, qui cum æquali salis ammoniaci portione sublimatus flores dat instar croci subtilissimos, sortem & gratum odorem spirantes;

ex quibus cum spiritu vini rectificatissimo tinctura martis flavescens, magni usus, extrahitur pulcherrima.

Venæsectionem quod in brachio celebrandam suaserim, hæc me impulerunt causæ. Nascuntur præcipue hi morbi a nimia sanguinis abundantia, qua universus humorum circuitus & cum eo salutare excretionem retardantur. Quum itaque viderim, in hac ægrota brachii venas sanguine esse turgidas & respirationem, ob sanguinem ad pectus congestum, difficiliorem, in supernis partibus, quia inferiores id ipsum prohibebant, venam aperiri iussi; maxime quum meminerim, jam olim Hippocratem in statu cachectico & hydropico venæsectionem lib. de diæta acutor. his verbis commendasse. *Si difficulter spiraverit hydropicus (anasarcoideus) & tempus verum fuerit, & simul ætas viguerit, & virium robur adsit, de brachio sanguinem detrachere oportet.*

OBSERVATIO X.

Dum hæc scribo, incidit in manus ^{Statu} peculiaris de tumore pedum oedematoso ^{cachectico} retropulso casus, quem cum bene- ^{perpetuâ} volo lectore communicare operæ ex- ^{tractæ} stimo pretium. Est scilicet virgo generosa, viginti annos nata, habitu corporis laxiori animoque sensibiliore prædita, quæ ante annum pedum laboravit oedemate; ad quod abigendum quum ex medici consilio cerussam exterius applicasset & pediluvia quoque cum thermis Hirschbergen-sibus per sex hebdomades adhibuisset, evanuit quidem tumor, sed in ejus locum circa instans mensium tempus atrocissimi capitis & dorsi dolores cordisque anxietates cum insigni pedum frigore corporisque universi languore junctæ successerunt: quæ pessima symptomata redeunte menstrua periodo ita ingravescabant, ut ægra motibus spasmodicis agitari & præ nimia pectoris constrictione asthma convulsivo affligi videretur. Advocatus medi-

medicus venæsectionem commendabat, quæ tamen ob nimiam vasorum exilitatem & constrictionem in pede celebrari minus poterat, sed in pollice ejus institui debebat; unde sanguinis valde spissi & fere conglumati larga exprimebatur potius, quam effluebat copia. Tum quidem per tempus mitiores videbantur accessiones, sed non multo post, prævia levi iracundia, malum redibat ferocius & nunc instar febris, aliquot de die recurrendo, certos format paroxysmos, qui visu sunt horrendi: namque generosa insomniis quasi perterrita vehementer expavescit, oculi clauduntur, loquendi potentia perit, brachia manusque attolluntur, jactantur, variisque modis distrahuntur, dentibus stridet, spiritum instar morientium frigidum emittit, pedes refrigescunt, labia rigore concussa tremunt & colore livido adparent, totumque corpus hinc inde agitur & mox antrosum, mox retrorsum movetur. Tandem elapso horæ spatio hæc omnia remittunt, remanentibus præcordiorum angore, cephalalgia, inquietudine & lassitudine. Ceterum notandum, alvum plerumque esse pigram & vix semel intra tres quatuorve dies deponi, mensumque negotium consueto tempore rite succedere. Medicus ordinarius latentem purpuram tantorum malorum causam reputans hætenus pulveres solares & sic dictos nigros Hallenses cum essentia dulci concentrata magna in copia obtulit, sed sine omni effectu. Alius igitur arcessitur medicina peritus, qui liquorem anodynum interne dedit & externe membra balsamo vitæ inungi jussit cum insigni mali levamine. Sed quum prior his sepositis medicamina solaria denuo adhiberet, mox pristina ingruiebant symptomata.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Præfata morbi historia licet strictius sumpta ad præsentem tractationem minus pertinere videatur, feracissima tamen est cautionum utilissimarum, quæ optime nos admonent, quam caute tumor cachecticus externis remediis debeat tractari, nisi ægotantes in grave præcipitare periculum velimus. Dignum autem imprimis est, quod probe animadvertatur, imprudenti balnearum, maxime nimis calidorum usu tumorem pedum evanuisse longeque pejora accessisse symptomata; quod mihi quidem sæpissime in praxi annotare licuit. Etenim serum illud acre & impurum, quod in pedibus stagnat, ubi inducta ipsis strictura, a venis resorptum ad partes nobiliores pellitur, has ipsas præter naturam afficiendo, ad spasmodicas sollicitat agitationes, quæ in nostra ægrotamirras luserunt tragædias.

Quam curandi scopo medicus adhibuit venæsectionem præservationis loco debuisset administrare. Interim plenius exinde de summa infernarum partium constrictione convincimur, quæ tanta fuit, ut phlebotomo locum vix reliquerit. Quod porro attinet curationem per concentratiora medicamina, quæ in parcissima dosi data magnam edunt efficaciam, ut fere sunt pulveres solares & ejusdem farinae alia remedia, hæc jure meritoque videtur taxanda. Nihil enim est deterius, quam cutis spiraculis oclusis alvoque obstructa, calidioribus massamque humorum exagitantibus medicamentis uti, & quod noxium in corpore hæret, ad ejus peripheriam cum impetu propellere velle. Quæ perversa methodo nihil profecto aliud efficitur, quam ut anxietates augeantur singulaque exacerbentur symptomata. Multo magis tum eam oportet esse medentis intentionem, ut in paroxysmo violentos motus sopiat

P &

& quæ huic extra paroxysmum occasionem præbent causas apte præcindat. Quo scopo præter clysteres emollientes & oleosos, pulveres leniter antispasmodici nitrosi & cinnabarini, nec non liquor noster anodynus cum essentia castorei maritatus, qui specifica quadam effrenes motus compescendi efficacia pollet, summam merentur commendationem. Neque sua laude carent remedia externa, quæ inter eminent olea nervina rutæ, lavenderulæ, majoranæ, nucistæ &c. admixtione axungiarum temperata & in linimenti formam redacta spinæquæ dorsii, nuchæ & pectori inuncta. Quo etiam pertinent frictiones pedum, ad spasmos eorum relaxandos frigusque debellandum.

Plures casus legantur in Responsis & Consultat. nostris medicis. Tom. II. Sect. III. Cas. LXI. usque ad LXV. item. Sect. IV. Cas. CLXXXII.

CAPUT XIV.

DE HYDROPE.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Principium hydropis est cachexia.

CAchexiam proximum esse ad hydropem gradum, constans antiquiorum medicorum fuit adfertio, qui inde in suis de re medica monumentis post cachexiam statim de hydropē agere consueverunt. Nullus autem ex omnibus utriusque affectus consensum rectius agnovit, ipso ARETÆO, qui lib. IV. cap. I. hæc egregia profert: *hydrops in viscere primario delitescens totum corpus in malum habitum convertit, nullaque est pars noxa carent.* Neque enim in inferiore ventre fluctuans humidum hydropem nuncupamus; quandoquidem neque ibi vitium est, sed quum morbum consequitur tumor, inflatio, coloris fædi-

tas, iste in aquam colligans habitus hydrops est & appellatur. Nam tametsi nonnunquam foras sponte aqua prorumpit, aut aliquis præcordia rescindens effundit, adhuc in sede sua permanet hydrops. Princeps itaque causa malus habitus est, sive cachexia. Quibus verbis optimus hic ex antiquissimis auctor clarissime innuit, morbum primarium esse malum corporis habitum, cujus symptoma potius & effectus sit tumor aquosus; eo quod hoc cessante morbus nihilominus permaneret. Et in sequentibus ita pergit: *Anasarca laborantes colore ex atro viridique permixto infecti sunt, obscurasque & nigras venas habent.* Quæ signa admodum etiam communia sunt cachexia adfectis. Accedit deinceps & hoc, quod ab iisdem causis, quæ malum ingenerant cachecticum, quas ex CÆLIO AURELIANO in superiori capite descripsimus, hydrops quoque originem ducat, id quod auctores confirmant, ipsaque experientia, optima rerum magistra, abunde satis corroborat.

§. II.

Quum itaque cachexiæ morbus cum hydropē tam arctam habeat affinitatem, ut iste hujus causa ac fundamentum recte dici possit ac debeat, non possumus, quin omnibus rite comparatis, in specialiori hydropis notione suppeditanda, ipsum valde depravatam corporis, quoad omnes partes & functiones suas, habitum dicamus, cum insigni & præternaturali humoris serosi, aut in toto corpore, aut in certis ejusdem cavitatibus, stagnatione & collectione conjunctum.

§. III.

Functiones nostri corporis tam vitales, quam naturales & animales in hydropē valde esse vitiatas atque láticas, signa, quibus sese prodit truculentus hic morbus, & quæ optime collegit ARETÆUS loc. cit. testatum faciunt luculentissime: Omnibus, inquit, inest pallor, spirationis difficultas,

tas, tussis; diversis temporibus segnes sunt, pigritia multa, a cibo abalienatio: & si aliquid adsumant, quamvis medicum & flauum carens, nihilominus valde inflantur, distensiones patiuntur, citra madorem eorum corpus est, idcirco neque in balneis sudore madesunt. Præterea albidus sunt & effeminati; somni sunt graves, torpentes, breues, animi deliquium, circa minima quæque sollicitudo, vivendi cupiditas.

§. IV.

Hydropis species sunt. Equidem hydrops a primis fere artibus nostræ rudimentis in tres species, anasarcam, ascitem & tympanitidem divisus atque anasarca dictus fuit, quando totum corpus tumore obsessum est, ascites, ubi abdomen target & intra ejus cavitatem stagnans lymphæ viscera inundat, tympanites, ubi abdomen non molle, ut digitorum vestigia imprimi possint, sed valde inflatum ac durum comparat; ipse tamen ARETÆUS quartam addit & inter anasarcam ac leucophlegmatiam aliquam constituit differentiam, existimans: in utraque hac hydropis specie tumidam quidem faciem & brachia esse, & in leucophlegmatia, ubi pituita redundaret, non minus quam in anasarca omne corpus impleri, atque partes tam superiores quam inferiores cum ipsis mammis intumescere, quod in illis potissimum contingeret, qui juvenes robusti in ætate prospera fortuna consisterent: at in hydropo, anasarca dicto, carnem in succum saniosum quasi collescere, qualis a membris graviter contusis effunditur. Dein quoque leucophlegmatia mitionem hydropis speciem curatuque faciliorem habendam esse statuit, quoniam variæ ejus tollendæ sint prosperæ occasiones, ut sudoris, lotii excretionem, aut alvi nonnunquam copioso effluvio; quum contra in reliquis speciebus, præsertim si mixtæ sint, medicus totum hominem permutare debeat, si ipsas curare velit. Quæ peculiari & eximii in praxi medica usus dif-

ferentia illud maxime disertissimus hic auctor indicasse videtur, in leucophlegmatia quidem perinde ac in anasarca aquam copiose inter cutem stagnare, sed in hoc sanguinem simul, quo carnes nutriuntur, valde esse corruptum, adeoque vitium longe subesse gravius. Multo vero adhuc evidentius elegantem hanc distinctionem in eodem capite describit hunc in modum: aqua inter cutem nonnunquam a copioso frigido potu continuo provenit, quum præ nimia siti ad saturitatem quispiam multam aquam gelidam ingurgitaverit, postea humidum in peritonæum delatum sit, atque inde in ventribus calor refrigeratus fuerit. Deinde in illa gutta effluunt, quæ prius in aerem versa per transpirationem discutiebantur. Id igitur si incidit, facilius est hujus morbi curatio, ante quam viscus aliquod, aut totus homo adfectus sit.

§. V.

Quod si meam profiteri licet sententiam, ego rei veritate & experientia convictus non possum non ARETÆO adfentiri, quod leucophlegmatia levior sit species, facilioremque recipiat sanationem quam anasarca. Equidem illa communiter a nostri ævi medicis cum hac solet confundi; quum tamen jam a CÆLIO AURELIANO sapiusque laudato ARETÆO aqua intercus vocetur, quoniam inter ipsas pinguedinis cellulas aqua collecta stagnat & hinc colorem pallidum inducit: quum e contrario in anasarca, sive hyposarca, ob majorem sanguinis quam in ipsa leucophlegmatia corruptionem, color carnis & cutis magis depravatus & ex atro viridescens adpareat, manifesto indicio, quæ sanguificationi humorumque depurationi inserviunt viscera, ut sunt pulmones, hepar & renes, nimis laxitatis vel infarctus vitio laborare, & ad functiones secundum naturam peragendas minus esse idoneas. Quando itaque leucophlegmatia cum anasarca juncta est, jam gravior hydropis species emergit, quum leucophlegmatia

initium, anasarca vero augmentum præbeat.

§. VI.

Longe vero deterior & prope insanas ea hydropis species est, quæ ascites vocatur, cujus signa optime notavit ARETÆUS, dum loc. citat. *in ilibus*, inquit, *tumorem*, *in pedibus inflationem videre licet*, *facies*, *brachia*, & *reliqua exilia cernuntur*: *intumescunt testes*, *præputium* & *torus colis ob inequalitatem tumoris tortuosus est*. In corporis ad alterutrum latus conversionibus humor in locum declivem & tumorem & fluctuationem facit, fluctuantisque liquoris sonitus exauditur. Ex quibus colligi licet, ingentem lymphæ ob vasa lymphatica vel hydatides disruptas esse extravasationem viscerumque inundationem, qua hæc ipsa temporis successu in plenariam abeunt corruptionem.

§. VII.

Quoad illam speciem, quæ tympanitis, itemque hydrops siccus appellari solet, ubi abdomen valde tensum & inflatum ad palmæ percussum instar tympani edit sonum, sciendum est, eam symptoma potius anasarcae & ascitis, quam certam hydropis speciem esse dicendam. Hæc vero si jungitur, ut fere plerumque in ascite evenit, pessimum & incurabilem denotat statum, qui vel a flatibus intra intestina coercitis, vel a vapore, ex aqua in abdomine extravasata exhalato oriundus abdominis musculos ita a tono suo dejecit, ut penitus elanguescant.

§. VIII.

Ut autem plenius adhuc rectiusque de gravissimi nostri morbi natura indoleque pateat, operæ erit pretium, ejusdem initia pariter ac incrementa cum symptomatibus rite exponere, quæ ita se habent. Primo tumor occupat pedes, qui succedente tempore ad femora, inguina, ilia, abdomen & ad scrobiculum usque cordis pertingit. Interdum venter aqua turgidus ita prominet, ut pedes vix cerni queant & abdominis ruptura sit me-

tuenda. Progressu temporis aqua in scrotum quoque descendit, illudque sæpe ad capitis magnitudinem inflat. Neque scrotum solum, verum ipse etiam penis cum præputio ita intumescit, ut intorqueatur lotique excretioni injiciatur remora. Ubi manifeste deprehenditur, aquam, quæ penem distendit, ex vicina inguinis regione cutim inter & carnem penis sese insinuare; contra vero, quæ scrotum in tumorem elevat, plerumque ex abdomine per peritonæi processus delabi. Aliquando tamen etiam, maxime in leucophlegmatia & anasarca laborantibus evenit, ut aquosus humor in partibus circa inguina collectus sub communibus testiculorum integumentis se inferens tumoris in scroto causa existat, abdomine aqua prorsus vacuo. Neque tamen in omnibus hydropicis scrotum tumorem concipit, sed quosdam eorum sine omni ejus intumescencia demortuos novi. In feminis inguina similiter tumida fiunt, & ipsa uteri vagina ab aqua sæpe elongatur, ut procidat. Dein commune hydropicorum symptoma est dyspnoea quæ post vehementiorem corporis motum & noctu potissimum exacerbata, ob facilem aquæ abdominalis sub situ decliviori ascensum, suffocationis metum subinde minatur; unde, si liberius respirare miseri volunt, corpus mox elevare & in lecto potius erecti sedere, quam decumbere coguntur. Mirum quoque vexat tussis, sicca ut plurimum & nonnisi inane tussendi desiderium mentiens, dum aeris salsaque lymphæ, in universo corpore peccans laryngis præsertim & bronchiorum fibrillas membranaceas stimulat, irritat, convellit.

§. IX.

Posthæc notabile est, in anasarca urinam mingi tenuem & albam, in ascite paucam & crassam, cum copioso sedimento rubro lateritio. Potius quoque urinae quantitas inter initia hydropis ut plurimum respondet, alvus laxa est & ciborum appetentia bona; quæ

3.) sym-
pantile.

Hi storia
morbi.

Conti-
nua
morbi
historia.

quæ tamen omnia ingravescente malo deficiunt. Urget præterea inexhausta & clamorosa sitis, de qua recte cecinit Poeta: *quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ*. Jungitur autem hæc nimia potandi cupiditas ob has potissimum rationes: tum quod salivæ latex ob glandulas salivales obstruatas deficiens fauces aridas irrorare amplius non potest, tum quod ea, quæ adfluit saliva viscida falsaque est, & ab æstu febrili mox exsiccatur. Febris enim in peiori morbi statu nunquam fere non adjungitur lenta atque continua, ex pulsu, qui parvus fertur & crebrior, satius conspicua, quæ carnem supernarum partium una cum viribus sensim paulatimque depascens mortem denique procurat. Deinceps in anasarca æque ac ascite insignis sæpe pruritus in partibus pedum membranaceis percipitur & pedes quoque maculis lividis & vesiculis observantur obstiti, ex quibus apertis serum effluit sua acredine partes rodens, vel etiam inflammans, unde non raro prodeunt mali moris ulcera, quæ teste Hippocrate lib. VI. aph. VIII. difficulter sanescunt & consolidantur; utpote adfluxus acris feri major est ac copiosior, quam ut remediis lenientibus & exsiccantibus possit mitigari. Atque huic speciei hydropis præcipue adsociatur febris, quæ ab inflammatione intestinorum, præsertim per drastica remedia inducta, originem trahit, cui horror demum & rigor superveniens sphacelosa & funesta viscerum corruptionis præbet indicium.

§. X.

sectio anato-
misa hy-
drope
demor-
torum
His ita expositis progrediendum nunc erit ad ea, quæ sectio hydropæ demortuorum nobis sistit perlustranda. Et primo quidem, quod hepatis viscus attinet, ex M. N. C. & BONE-
TI *sepulchreto* aliisque anatomicorum libris constat, illud plerumque morbidum fuisse repertum, & nunc quidem pallidum & fere exsangue, nunc tumidum & atrum, tensum, scirrhum hydatidibusque repletum, cum

Tom. IV. Pars IV.

vesicula fellis, materiam aut aqueam & minus amaram, aut spissam & in calculos concretam continente. Speciatim vero hepar in junioribus in globum quasi contractum & induratum; ut sub cultri incisione strepitum ediderit, & in tympanitide aridum & instar corii corrugati torrefactum se annotasse referunt HORSTIUS lib. III. obs. 9. & TULPIUS lib. II. cap. 36. Licet contra varia apud RUYSCHIIUM in observat. & BONETUM in lib. cit. prostant exempla, ubi hoc viscus sine omni labe adparuit sanum: quod itidem RIVERIUS in observat. communicat. IV. testari videtur, qui in hydro-pico quodam, hepate satis bene constituto, solum lienem reperit corruptum & totam fere ipsius substantiam bili atræ similem. Dein, quoad reliqua viscera notandum occurrit, omentum in dissecatis ascite defunctis ut plurimum inveniri corruptum & sphacellatum, vel plane extenuatum & absumptum, pancreas scirrhum, & mesenterium, ob vesicas, quibus interius obsideri solet, aqua repletas & glandulas ad fabæ magnitudinem tumefactas, in magnam molem exsertum, qua de re notabilis casus existat apud TULPIUM lib. IV. cap. 35. Neque intestina cum ventriculo relinquuntur immunia, sed ista observavi inflammata, siderata & corrosa. In tympanitide ipsa æque ac abdominis cavum multis flatibus vidi turgida, quales observationes etiam commemorarunt Felix PLATERUS lib. III. prax. cap. III. obs. 50. & HERCULES SAXONIA in prælect. prax. part. II. cap. 27. De ventriculo autem notatu dignum est phenomenon, quod interior ejus tunica nodis globosis, parvas avellanas magnitudine adæquantibus tota sit obsita, qui nihil aliud esse videntur, quam exigua illæ in statu naturali miliares vel annulares glandulæ, quæ alias tunicæ huic villosæ eo latere, quo nervæ adnexa est, interspersæ cernuntur.

§. XI.

Conti-
nua
se
tionis
historia.

Neque tantum imi ventris viscera male sunt adfecta, verum etiam observatione quam maxime dignum est, quod frequentissime in hydrope, sive sit abdominis, sive pectoris, cor, præsertim quoad dextri ventriculi capacitatem ingentis & plane mirificæprehendatur magnitudinis, ita ut ego in duobus subjectis illud instar bovini conspexerim. Qua de re consuli etiam possunt M. N. C. Dec. I. ann. V. obs. 64. item BARTHOLINUS Cent. II. histor. 66. Deinde si meam ipsius experientiam licet proferre, ego plena fide testari possum, omnes fere, quos secandos curavi hydropicos, præter viscera male constituta polyposa in corde ejusque vasis habuisse concreta. Id quod etiam plures aliorum observationes confirmant, ex quibus memoratu digna est, quæ in M. N. C. Dec. II. ann. V. obs. 66. descripta legitur, ubi in anasarca demortuo intestina, omentum, pancreas, hepar, & lien sine omni vitio fuerunt visa; in dextro autem cordis ventriculo polypus inventus, qualis etiam venam cavam & arteriam pulmonalem occupavit, ut ideo æger superstes de ruptura cordis in dextro latere conquerendi causam habuerit gravissimam. Et eadem Acta Cent. IX. obs. 50. referunt anatomicum hydropicæ, in cujus dextro cordis ventriculo polypus ad quadrantem ulnæ partem longus & in arteriam pulmonalem protensus fuit annotatus: ut silentio præteream complura alia, quæ de eadem re Cent. III. obser. 117. Cent. VIII. obser. 41. item Dec. II. ann. VI. obser. 73. leguntur exempla; hoc tantum adjiciens, ubi cordis vasa polyposis concretionibus sunt repleta, ibi plerumque ingentem feri in thoracis cavitate effusi observari copiam.

§. XII.

Obser-
vatio
circa co-
llestia.
nem a-
guarum.

Quod ad serum intra cavitates col-
lestium attinet, hoc ratione copię,
coloris & consistentiæ solet esse diver-
sum. Interdum enim instar aquæ val-
de est dilutum, spissiusculum tamen

& igni impositum in gelatinam con-
crescit; interdum flavum & loturæ
carnis non ab simile. Quantitatem si
dispicimus, hæc itidem pro corporis
amplitudine morbiq; diuturnitate
admodum est diversa; siquidem quan-
doque triginta, quandoque sexaginta,
imo centum adæquat libras. Contine-
tur autem hujus aquæ plurima pars in
cavitate abdominis, vel intra perito-
neum & musculos abdominis; non-
nunquam tamen etiam in duplicatura
peritonæi formato ibi sacco inclusam
eam contineri fidem faciunt observa-
tiones, quas inter notabilis est Cl. Lit-
tris, quæ in *Memoire de l'Academie
des sciences*. Paris ann. 1707. legitur.

§. XIII.

Explicatis sic satis dilucide phæno-
menis, quæ in dissectis hydrope de-
mortuis solent observari, sequitur
jam, ut dispiciamus, quanam sint
præcipuæ & proximæ inundationis
aquarum in gravissimo hoc morbo
causæ. Equidem veteres, quibus na-
turalis machinæ nostræ constitutio hy-
draulica; inque primis circularis hu-
morum progressus fuit incognitus,
læsam in hæpate male adfecto sangui-
ficationem & sanguinis in aquam con-
versionem accusarunt; nostro autem
tempore, quo structura corporis hu-
mani motuumque vitalium œcono-
mia clarius fuit detecta, longe rectius
hæc causæ possunt demonstrari. Vix
autem melior tumoris hydropici caus-
sa, me iudice, poterit allegari, quam
circularis sanguinis per venas motus
& progressus valde difficilis, tardus
& variis ex causis præpeditus. Quam
quidem adfectionem experimentum a
Clar. anatomico LOWERO primum,
quod scio, institutum comprobatur cla-
rissime. Hic enim in vivo animali ve-
nam aliquam majorem filo constrin-
xit idque vinculum per horam reliquit
& protinus tumorem œdematosum in
illa parte, qua rami ad venam excur-
runt, animadvertit. Simile quid con-
spicitur, quando ad enormes hæmor-
rhagias sistendas instrumentum venas
valde

Ratio
tumoris
hydro-
pici.

valde comprimens, quod nomine Tournequet venit, applicatur. Quod si enim diutius relinquitur, in tumorem successive pars attollitur. Huc quoque illud pertinet experimentum, quum in homine mortuo vena subclavia, v.g. manus dextræ, fortiter constringitur & postea cum siphone in venam manus apertam rubicundus, paullo spissior liquor injicitur. Namque tum brachium intumescit, eoque aperto observamus in cellulas pinguedinosas sub cute miram ejus penetrasse copiam, vix aliam ob causam, quam quod propter positum obstaculum liquor injectus venas, quæ per adiposum panniculum transeunt, nimium distenderit, atque tandem per earum poros extravasatus fuerit.

§. XIV.

Aug. am. plius exposit. Enimvero nullus dubito, quin ex dictis experimentis abunde satis pateat, nimiam corporis in hydrope intumescentiæ & separationis feri a sanguine ejusque intra cavitates & interstitia stagnationis veram causam esse retardatum sanguinis, per venas maxime, transitum. Attamen longe adhuc clarius adserti hujus patebit veritas, si perpendere velimus, quam facile & expeditum sit, ut sanguis in suo per venarum systema circuitu sistatur; idque potissimum has ob rationes. Nam primo sanguinis per venas regressus a partibus inferioribus ad superiores, ob situm perpendicularem, secundum naturæ ordinem multis modis est tardior, quam in arteriis; unde etiam fit, ut venæ non modo numerum, sed etiam diametrum arteriarum longe multumque superent. Deinde venarum tunica non tanta vi systaltica & motrice elastica præditæ sunt quam arteriæ. Quibus demum accedit, quod venæ tenerioribus valdeque porosis instructæ sint tunicis, per quas tenue liquidum facile potest transire. Quod si itaque accidit, ut ob nimiam serosi humoris in corpore humano copiam tonus & robor vasorum, maximeque venarum propter

nimiam distensionem magis infringatur atque debilitetur; non potest non per universum corpus vitalis sanguinis circulus, qui omnibus functionibus præest, easque in integritate conservat, valde languescere atque immiui; quod etiam ex pulsu, qui rarus, mollis ac debilis est, aperte cognoscitur. Et ex hoc fundamento non modo præternaturalis intumescentiæ, sed reliquorum quoque cum hydrope complicatorum symptomatum, ut lassitudinis, gravitatis corporis, pigritiæ, nec non salutarium per cutim, renes, & alvum excretionum immutarum vera deducenda venit ratio.

§. XV.

At vero, præter hæc perpetuum *Ratio symptomatum in periclitore.* fere omnis hydropis accidens est ingens spirandi difficultas, suffocatio, nis metum subinde incutiens, quæ itemdem vix aliam agnoscit causam, quam quod ob vim cordis & vasorum imminutam systalticam sanguis viscido sero refertus per minimas & angustissimas arteriæ & venæ pulmonalis ramificationes non satis libere, nec sufficienter possit transmitti; unde in illis stagnat & facta ad cordis dextrum ventriculum regurgitatione miras parit anxietates. Et quum præcipua pulmonis functio in eo consistat, ut, si per minima & copiosissima vesiculosæ ejus substantiæ vascula sanguis trahitur, lymphæ & chylus cum ejus partibus intime misceantur aerisque subtiliori elastica imbuantur substantia, ut inde spirituosus, fluidus & ad conciliandas corpori vires idoneus evadat cruor vitalis; recte omnino colligitur, difficiliorem sanguinis per pulmones progressum gravium accidentium esse causam. Nam læditur exinde universum sanguificationis negotium & loco sanguinis floridi, fluidi ac temperati vasa copioso sero repleantur & infarciuntur necesse est. Longe vero deterior status est, ubi jam polyposæ concretiones vasis pulmonum & cordis majoribus inhaerent. Hac enim ratione non modo sanguis per cordis & pulmo-

pulmonum meatus in cursu suo præpeditur, ibique stagnans varia parit incommoda, verum etiam in totius venæ cavæ systemate omnibusque partibus, ad quas hæc vena pertingit, subsistere incipit; unde ingens liquidi ferrosi contingit secessio. Quo difficilius autem est, ejusmodi altius corpori impactum repagulum artis ope tollere, eo facilius est judicatu, eam hydropis speciem, quæ tali fundamento nititur, pessimæ esse indolis difficillimæque sanationis.

§. XVI.

*Asciptis
genesin
depen-
det ab
hepatis
vitiis.*

Hæc de leucophlegmatix & anasarca generatione dicta sunt. Quod vero ad genesin ascitis attinet, ego confidenter adferere haud dubitaverim, hepar maxime in hac hydropis specie præter naturam esse affectum & male constitutum, utpote quum in nullo æque viscere ac in hoc ipso tam difficilis est sanguinis progressus ac circulatio. Et licet succussoria hepatis a diaphragmate sub respirationis actu commotio, ipsumque robur tunicarum, quibus venam portæ instructam esse ex anatome novimus, sanguinis cursum haud leviter videatur adjuvare; nihilo tamen minus, quando cruor lentescens adpellitur, dicta vena portæ, & pulsu & valvulis destituta, eundem per innumeros venæ cavæ canaliculos difficulter transmittit; unde haud levis ad stagnationem & infarctum fit dispositio. Cui si accedit obparciorem potum, vitam sedentariam, ingesta liberalius acida & vini spiritus abusus, aut propter hæmorrhagias vel febres per adstringentia præpostere curatas sanguinis & lymphæ lentor ac redundantia, vel etiam ob multas animi ægritudines morbosque prægressos ipsius hepatis ejusque vasorum atonia; vasa utique certo certius infarciuntur & sublatâ proportionem ad motum, sanguis segniter tractus hinc inde in canalium alveis stagnat ejusque aquosa pars secreta lymphatica vasa, magna in copia ibi sita, implet. Porro etiam lentescens lymphæ præterna-

turalis spissitudo ejus per hepar circuitum modo leviorē modo graviorē remoratur. Quodsi autem paullo spissior a sanguine secedens lymphæ in hepate obhærescit, & dissipata fluidiore parte, ad majorem crassitudinis gradum redigitur, tunicæ vitalis illius visceris crassescunt & indurantur tandemque in scirrhum abeunt, ita tamen, ut induratio magis intimiora occupet, scirrhus vero in exteriori parte membranacea vasisque extimis obhærescat. Præcipuam itaque ascitidis sedem esse hepar, cadaverum sectiones supra adductæ satis faciunt demonstratum.

§. XVII.

Verum enim vero, præter hepar reliqua abdomini viscera non sunt ab omni labe remota. Lien enim sæpe extra ordinem magnus, atro sanguine refertus & scirrhusa membrana obductus, RIVERIO, SCHENCKIO, FORESTO & autopsia teste invenitur. Pancreas, secundum RONDELETIUM atque PEJERUM in obser-

*Es relit-
quoniam
abdomi-
nis ut-
scirrhus
labe.*

anatom. in omnibus fere hydropicis dissectis durum & scirrhusum, quin interdum totum absument deprehenditur. Omentum putridum & emaciatum, glandulæ mesenterii, intestinorum, duodeni & ventriculi præter naturam constitutæ, tumidæ & induratae conspiciuntur. Quodsi igitur meam de hisce phænomenis sententiam proferre licet, ego quidem arbitror, hæc abdominis jam relata viscera labem suam ac vitium simili modo a præternaturali hepatis constitutione & impedito sanguinis per ejus vasa circuitu unice contrahere; idque potissimum propter intimiorem horum vasorum consensum & communionem. Etenim notum ex anatomicis est, omnem sanguinem, qui ex ventriculo, fistula intestinali, mesenterio, pancreate, omento & liene regreditur, in venam portæ abire & hac mediante per mere vasculosum hepatis viscus ad venam cavam ipsumque cor transmitti debere. Quodsi itaque ibi pro-

progressivus & orbicularis motus fitur, necesse omnino est, ut sanguis ad dicta abdominis viscera regurgitans ibi stagnationem, infarctum, scirrhescentiam & corruptionem causetur.

§. XVIII.

*Hydro-
pis uteri
gentis
fi.* Quoniam per uteri, maximeque spermatica vasa, quæ in varios cincinnos, pampinos vitium æmulantes, contortos implicatosque divaricantur, difficilior & valde tardus est sanguinis regressus, adeoque longissimum ad vitalem cordis fontem iter, fit omnino, ut in utero & connexis ipsi partibus, tubis nempe & ovariis, copiosæ interdum feri inundationes & tumores aquosi oriantur. Nunquam enim citius & promptius fluida & aquosa pars a sanguine secedit, quam ubi lentior minusque expeditus ejus per viscera transitus est, quemadmodum id clare patet in hepate; & ob hanc etiam causam non facile numerosiora, quam in hepatis ac uteri substantia & adjacentibus ei partibus vasa reperies lymphatica, quæ a largiori decubitu & adfluxu lymphæ distenta, magnas in vesicas, quæ hydatides Græcis dicuntur, explicantur, quibus demum disruptis nonnunquam subito hydrops gignitur & mira feri quantitas effusa cavitatem abdominis occupat. Ita permultas hydatides in uteri confiniis post partum difficilem reperit SALMUTHUS *cent. I. obser. 38.* & in hysterica femina gravida dissecta PECHLINUS *obser. 19.* In cornubus ac tubis uteri ingentem aquæ copiam nonnunquam colligi, fidem facit TULPIUS *obser. I. IV. obser. 45.* exemplo feminæ, quæ in utroque utero cornu novem circiter aquæ purisquæ libras inclusas innumeris vesicis gestavit. Plura ejusmodi exempla vide apud SCHENCKIUM *I. III. obser. 6. 7.* & ROLFINCKIUM *de organ. genital. cap. 20.* nec non SYDENHAM *de hydrope.* Eandem quoque in rem apprime facit HARDERI observatio, perhibentis: in femina rustica

reperit esse non solum ovarium sinistrum aquæ subsalfæ & foetentis libris duabus oppletum, sed etiam annexam eidem tubam Fallopianam notabili hydatide obsessam. Et nosmet ipsi ante viginti annos ex gravi in hypogastricam regionem lapsu annotavimus in quadragenaria subortam ibi intumescientiam cum dolore tensivo, quam aquæ limpida largum profluvium cum sanguine menstruo primum prodians excepit, quod postea etiam cessante sanguinis stillicidio per anni dimidium continuavit, ita, ut quotidie minimum libra una efflueret, donec ægra, incassum adhibitis variis medicaminum generibus, tabe lentaque febre penitus confecta obdormiret.

§. XIX.

Neque etiam adeo insolens sed aliquoties a me observatum est, sub gravidatione simul occultari hydropem; & hinc fit, ut sæpius medici in dijudicanda gravitate fallantur. Vidimus vero ejusmodi feminas gravidas hydrope simul laborantes post partum copiosioris effluxu servatas; alias autem interiisse, humore scilicet in cavum abdominis jam effuso. Inprimis memoratu dignum est, quod PLATERUS *lib. III. observ. p. 620.* prodidit de muliere quadam, quæ, quoties uterum gessit, toties detenta fuit ascite. Et hanc ob causam quoque in ea versamur sententia; hydropicos tumores in feminis plus ex uteri, quam hepatis & viscerum, quæ cum hepate habent connexionem, vitio subnasci; & facilius quoque perferari, quam ubi hepar primario adfectum est, eo quod liberior & apertus sero stagnanti per uteri ostia patet exitus.

§. XX.

Quod attinet ad causas procatarecticas, animadvertimus, hydropicæ adfectioni, tam pectoris quam abdominis, præ omnibus maxime esse obnoxios homines proceræ staturæ. In his enim

*Hydro-
pis fre-
quentis
in gro-
vidis,*

*Causæ
procata-
recticæ
sunt:
naturalis
disposi-
tio,*

enim sicut ob longius sanguinis a pedibus ad cor iter & situm perpendiculari ordinario valde tardus & lentus sanguinis est progressus; ita ille ob causas accedentes per facile redditur difficilior; unde etiam fit, ut polyposa concreta cum hydropo pectoris & anasarca in proceris ejusmodi corporibus, his morbis demortuis crebrius reperiantur. Præterea quoque nostro malo admodum sunt subiecti habitu corporis molli, spongioso, minusque firmis instructo fibris præditi, in quibus aquea eminet substantia & quos phlegmaticos vocamus, vel sanguineo-phlegmaticos. Huc dein & illi spectant, qui corporis sunt obesi, & in tenera juventute catarrhosis defluxionibus sæpius fuerunt affecti, nec non qui tumoribus œdematosis frequentius solent corripiri. Ratione ætatis senes, in quibus ob elaterem vasorum defectum excretiones non rite succedunt, & lymphæ majorem contrahit lentorem ac spissitudinem, hydropicis tumoribus frequenter subjiuntur. Respectu vitæ generis, ob vitam sedentariam, sartores, sutores, textores, & ob aerem, qui fibrarum vigorem imminuit, vaporosum, balneatores, piscatores, fullores & lotrices in hydropem præ aliis sunt proclives. Regiones quoque & loca, quibus inhabitamus, merito huc debent referri; qua de causa in locis palustribus & maritimis plures reperiuntur hydropici, quam in locis mediterraneis, uti quidem in Hollandia, vitio tum aeris tum aquæ, fieri animadvertimus.

§. XXI.

Ut autem locus aliquis, qui antea talis non fuit, dein ad hydropem insignendum aptior fiat, ex accidenti contingere potest, mutata scilicet vitæ ratione, quod de Anglia egregie ostendit LISTERUS de hydropo. Cibus enim & potus inconueniens ad hydropis genesis multum omnino conferunt. Ex cibis autem crassi, crudi, visceri & dulces, vel sola nimia vora-

citias, in iis potissimum, qui parum se movent, viam ad hunc morbum pandunt paratissimam. Frequentius tamen a potu, si quantitate vel qualitate peccat, hydropis malum suboritur; unde eos, qui potulenta, in quibus modice adsumtis nihil alias noxæ inest, magna in copia ingerunt, non raro annorum decursu, nisi naturæ robur viscerumque integritas id prohibet, hydropicos fieri conspiciamus: id quod copiosius hausta cerevisiæ non satis defæcata, recentes, maxime quæ ex tritico fiunt & vulgo Brephahn dicuntur, abunde satis confirmant. Nullum autem potus genus, consentiente quotidiana experientia, tam nocivum est, quam spiritus vini, & illius æmulus ex frumento paratus. Hinc ego non possum, quin ex eo confectas & aromatibus acuatæ aquas vitæ vulgo dictas, præsertim si jejuno ingurgitantur ventriculo, aquas mortis jure meritoque censeam. Denique nihil tam subito & intra paucos dies nostrum ingenerare morbum valet, quam potus frigidus post insignem corporis incalescentiam in copia haustus, ut usque eo ARETÆUS lib. IV. de signis & causis diuturni morbor. re. Et prodiderit: aqua inter cutem non nunquam a copioso frigida potu provenit, quum præ nimia sui quispiam multam aquam gelidam ingurgitaverit. Et hinc quoque est, quod SYLVIVS in tract. de morb. epidem., annotaverit, in ardore ac siti febrili a potu copiosius ingurgitato intra duos tresve dies hydropem fuisse excitatum. Longe vero gravior noxa pertimescenda est ab aquis palustribus stagnantibus, pro potu adsumtis, quas jam tum HIPPOCRATES inter causas hydropis retulit. Et exinde simul petenda venit ratio, quare, uti supra diximus, in locis paludosis & maritimis frequentior hydropis sit proventus. Neque vero hic excludendus est intempestivus aquarum mineralium tam calidarum quam frigidarum sine convenienti regimine usus, de quo mihi permul-

ta eaque tragica exempla in praxi observare licuit.

§. XXII.

Animi
pathemata.

Ex omnibus vero iis, quæ sicut ad alias chronicas passionēs, ita etiam maxime ad hydropem conferre solent, principem fere locum obtinent animi pathemata, præsertim vero diuturnus animi moeror & angor, cui tanta inest vis atque potentia, ut, visceribus fibrisque motricibus omnem vigorem, tonum ac robur subtrahendo, languidum sanguinis circulum & excretionum suppressionem producat. Nec minor est efficacia vehementis iræ, maxime si cibus, vel potus copiosus frigidus desuper ingeratur. Sequitur enim pressio, ut ajunt, pede ingens præcordiorum constriction & anxietas, color cachecticus, ciborum inappetentia, spirandi difficultas & successu temporis ipse hydrops, quem plus vice simplici successisse novimus. Causa tantorum malorum hæc esse videtur: vehementiori hac animi commotione ventriculus cum duodeno & annexis biliaris ductibus valide & spasmodice constringitur; unde non modo succi biliosi & pancreatici ad bonam digestionem promovendam secretio impeditur, verum etiam copiosiori cibo ac potu adsumto multi ingenerantur flatus, qui alvinam excretionem sistunt totumque sanguinis circulum inæqualem reddunt.

§. XXIII.

Excretionēs
suppressione
animæ.

Nihil insuper magis ad genesin hydropis contribuit, quam consuetæ & criticæ evacuationis, ut in feminis per menses, per lochia, in viris per hæmorrhoides suppressio. Vid. HIPPOCRATES Sect. VI. aph. 12. Ita Trajanus imperator, ex retentione hæmorrhoidum asciticus factus & curatus, sed recidivam passus mortuus legitur apud DIOCASSUM. Pari quoque ratione, enormes sanguinis sive per vulnera, sive per nares, uterum, aut venas sedis profusiones ad hoc malum valde disponere, quotidiana fere experientia comperimus. Nam in san-

guine incomparabilis latitat vitæ thesaurus: quo nimium detractō minima & secretoria & excretoria vasa connivent & angustantur; hinc nec bonus generatur sanguis, nec utilissimum lecernitur liquidum cerebri & nervorum, unde solidarum partium imbecillitas; neque inutile & impurum, quod in corpore est, foras ejicitur, unde magna impuritatum coacervatur colluvies. Minime tamen ita simpliciter statuendum volo, ac si omnis largior sanguinis evacuatio hydropicum adfectum producat, sed ubi in corporibus aliæ adhuc causæ accedunt, facile eum oriri arbitror. Ita quosdam ab obstructione viscerum scorbuto & cachexia laborantes valdeque acri & impuro sanguine fartos post frequentes & enormes hæmorrhagias in aquosum hunc morbum incidisse novi; certe non ob solam illam hæmorrhagiam, sed ob malam corporis propter obstructiones dispositionem atque humorum dyscrasiam. Immodica quoque in dysenteria excretio sæpius hydropis fecunda mater est, quare HIPPOCRATES Sect. VI. aph. 43. adserit: *quicumque difficultate intestinorum corripuntur, eos superveniente longa dysenteria aquæ intercus excipit & moriuntur.*

§. XXIV.

Imperitiores quoque medici præposterâ morborum curatione causæ hujus mali non raro evadunt; quando videlicet immodicas sanguinis, vel aliorum humorum excretiones desubito adstringentibus, opiatis, vel narcoticis sistunt ac reprimunt. Idem malum incidit, si intermittentes febres, præsertim quartanas, quæ plerumque fixam suam in hepate obtinent sedem, ante sublatam obstructionem vel decentem causæ febrilis correctionem, nimis cito & intempestive specificis suis, ad quæ etiam cortex chinæ pertinet, reprimunt. Facile enim hi morbi in cachexiam & hydropem desinunt; quod jam tum HIPPOCRATES & GALENUS indigita-

Pervertit
se cura-
tiones

gitarunt. In his vero septentrionalibus locis id mali, experientia teste, frequentius contingit: quod etiam post febres epidemicas in nostra urbe & circumjacentibus locis grassantes sæpissime ortum observavi, maxime in plebeis, qui convenientibus remediis & medicis fuerunt destituti. Idem quandoque in iis evenit, qui in acutis febribus, ad restringendum æstum & sitim, nimium potum ingurgitarunt, nec per diuresin vel diaphoresin satis reddiderunt. Ex mercuriali porro salivatione imprudenter tractata sanguinem in serum colliquescere & tono partium motricium deperdito tumores succedere hydropicos, non rarum est. Nec denique ex censu causarum excludenda puto fortiora purgantia, quibus non modo viscerum tonus destruitur, sed vires quoque nimia feri per triginta vel plures in uno die dejectiones amissionem mirum labascunt & loco sanguinis probe temperati nonnisi humores crudi in venis progignuntur.

§. XXV.

Scabies, a scabie, arthritide, vel podagra retrocedente, aut incongruis medicamentis retropulsa, nec non ab antiquis ulceribus & fonticulis subito consolidatis hydropem tum pectoris tum asciten sæpius prognasci. Quid? quod a tumore pedum œdematoso, quacunque de causa intra corpus represso, præcedente gravi pectoris oppressione & anxietate id mali inductum observavimus. Namque serum illud spissum & vappidum, quod in pedibus stagnavit, dum inducta ipsis strictura sursum repellitur, a venis sanguiferis receptum ad præcordia fertur. Ibi ex dextro cordis ventriculo cum reliqua humorum massa in arteriam pulmonalem ejusque ramulos pulsum hos tanta copia replet, quæ, comprimendo simul vesiculas pulmonales, irruenti aeri resistit, ejusque ingressum, ad propellendum per venas sanguinem sufficientem remoratur. Ergo regur-

gitat sanguis ad dextrum corporis ventriculum eumque distendendo summam cum spirandi difficultate parit anxietatem. Quum itaque hac ratione sanguinis per pulmones cursus valde sit tardus ac impeditus, non modo serum per poros in cavitate pectoris & per vasa lymphatica, quæ in pulmonibus abundantissima sunt, secedit & extravasatur, verum etiam inde sanguinis progressus in toto venæ cavæ systemate quadantenus sistitur ac retardatur, ut ideo non mirum esse debeat, quare in inferioribus quoque partibus ingentes feri contingant stagnationes & extravasationes.

§. XXVI.

Hiscæ quoad athliologiam accuratius paullo consideratis atque perspectis, ordine jam sequitur, ut, ad recte instituendam curationem, hydropem ab aliis tumoribus aquosis probe discernamus. Primum itaque hydrops non debet confundi cum tumoribus pedum œdematosi, utpote qui in sanis etiam, molliori & spongiosiori carne instructis vitæque sedentariæ deditis sine omni periculo contingunt. Ejusmodi tumores œdematosi feminis etiam, dum utero gerunt, valde sunt familiares, sed cum foetus exclusione sponte cessant, neque ullam medicinam expectant. Fiunt videlicet ob insigniter dilatatum uterum, qui venam cavam inter lumborum vertebrae collocatam comprimit, ut sanguis consueta libertate adfurgere nequeat. Neque insolitum est, a solis flatibus, intestina valde distendentibus ob compressionem vasorum iliacorum tumores in partibus infernis prognasci, qui restituto intestinorum robore & flatibus expulsi ex facili remittunt. Videmus quoque, a nimis diuturna & tensoria sub longiori equitatione femorum compressione, ob interceptum liberum sanguinis circuitum, pedum tumores interdum suboriri.

§. XXVII.

Dein quoque probe observandum est, ne asciticæ mulieres cum gravidis con-

Differētia hydropis a reliquis tumores œdematosi.

Agri videtur intumescere.

confundantur. Discerni vero ab invicem facile possunt: namque in gravidis color faciei vividus est, abdominisque tumor inæqualis & sursum ad præcordia vergens. In hydropicis autem inferior pars abdominis intumescit, tumor æqualis est, mammæque detumescunt. In hisce porro sitis juncta est, in gestatione vero minus. Denique in asciticis fluctuatio sentitur in abdomine &, quo se vertunt, ægri, eo aqua collabitur. Tandem motus infantis in utero, qui circa vigesimam septimam septimanam contingit, omnem tollit dubitationem. Neque vero inficiandum est, in gravidis quandoque simul oriri leucophlegmaticum tumorem, qui tum præsertim accedit, si gemellos gestant & nimium plethoricæ ab omni sanguinis detractione abstant.

§. XXVIII.

Ab hydropē
pelypo
cordis
infectio.

Postremo adhuc illud, quod meretur attendi, occurrit, cum cordis pelypo interdum pedum & femorum tumores conjungi sine præsentē anasarca vel ascite. Id quod dignoscitur ex summa compressione pectoris, pulsu intermittente & inæquali atque intercurrente, præsertim post animi affectum aut vehementiorem motum, suffocationis metu. Interea non negandum est, concurrentibus aliis causis verum hydropem succedere.

§. XXIX.

Differētia veri & spurii ascitis. Differentia quoque notabilis est, inter verum & spurium ascitem. Hic vocatur, ubi aqua in abdominis cavitate non continetur, sed in membranis, quasi in sacco peritonæi inclusa hæret; hinc etiam dicitur hydrops saccatus. Quæ de re vide M.N.C. Dec. II. ann. VII. obs. 23. item Dom. LITTRIS loc. cit. Consuli quoque potest dissertatio sub præsidio Clar. D. ALBERTI habita de hydropē saccato, per lapsum in abdomen curato. Contra vero in ascite intra ipsam abdominis pectorisque cavitatem aqua stagnat extravasata.

§. XXX.

Quod attinet ad ipsam prognosin & morbi eventum, de hoc audiendus est ARETÆUS, qui lib. citat. adserit: omnes quidem species hydropis præve, inter ipsas vero leucophlegmatia mitior, difficilis flatuosa, difficilior anasarca, ascites certe periculossima, & quando ascites cum tympanitide miscetur, magni etiam est periculi. Deinde in universum dicere possumus, ascitem, si invaluerit & ex morbis aliis, in quibus jam tum viscera sunt corrupta, aut corrumpuntur, prodierit, & ubi a vasis lymphaticis vel hydatidibus disruptis extravasata est, atque superiora cum siti marcescunt urinæque pauca & valde rubræ cum sedimento minguntur, omnino esse incurabilem. Contra vero eum hydropem cum HIPPOCRATE sanabilem adserimus, in quo viscera quidem infarcta, sed non scirrhusa, nec corrupta sunt & æger appetit, nec male respirat, urinas mingit tenues, sique ætas est juvenilis. Quando etiam hydrops, præsertim leucophlegmatia & anasarca, in plethoricis ex asthmate subnascitur, vel a nimio potu in febribus & a largiori ciborum adpetentia post ipsas exantlatas, vel etiam post enormes hæmorrhagias suboritur, spes omnino sanationis superest, si tempestive convenientibus succurramus remediis.

§. XXXI.

Tussis quando asciti supervenit, nihil boni portendit, quod suo jam tempore HIPPOCRATES recte notavit Sect. VI. aph. 35. & VII. aph. 47. Non tamen de tussi ista leviori, quæ etiam inter initia plerumque adparet, hoc intellectum volumus. Malum itidem signum est, si cibi adpetitus cum viribus plane perit, sitis augeatur, multum liquidi adsumitur & parum per urinam redditur: neque boni sunt ominis horrores febriles cum ardore interno in asciticis supervenientes, sed plerumque funestum prænunciant exitum. Pessimum quoque,

que, imo mortis indicium habendum est, si erysipelas cum febre in cruribus erumpit, cui HIPPOCRATES etiam *lib. VII. epidem.* adsentitur. Qui præterea recidivat hydrops ascites, difficulter admodum, & secunda vice vix unquam curatur: quod tamen aliter prorsus se habet cum anasarca, qui si periodicus est, non tantum periculi portendit, quam statarius. Ceterum vero notari meretur, ex nostro morbo non facile quenquam mori, nisi qui in corde gerit polypos, vel in hepate scirrhum, vel glandulas in mesenterio tumefactas, vel etiam, si feminas respicimus, uterum scirrhosum atque corruptum.

§. XXXII.

Hydro-
pis so-
lutio.

Solvitur interdum citra artem solius naturæ beneficio hydrops, dum aqua sibi viam & exitum per pedes pandit, vel etiam per ruptum umbilicum aut alibi apertum abdomen. Ab HIPPOCRATE in *Coac.* annotatum legimus, diarrhoeam in hydropo incipientem esse salutarem. Et mihi quoque nota sunt ejusmodi exempla, ubi per longiorem diarrhoeam, effluente pura ex alvo aqua morbus feliciter fuit solutus. Contra vero, si in consummato & inveterato hydropo, visceribusque jam corruptis supervenit diarrhoea, spes in angusto posita est. Denique adhuc notabile est, quod FERNELIUS *Patolog. lib. VI.* de muliere habet, cui instante menstrua purgatione humor sub abdomine congestus per uterum sponte fuit profusus, ut omnis moles biduo subsideret, & quum proximo mense denuo succreverit, stato tempore totus iterum effluxit.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indica-
tiones
curatio-
nis.

PRIUS quam truculento hydropis morbo manus adhibet auxiliatrix, probe debet respicere, an curationem adhuc recipiat, an pla-

ne sit insanabilis. Hoc si animadver- tit, consultum erit, a tali cura se re- trahere, quam famam periclitari, aut minime hanc ipsam provido pro- gnostico firmare atque munire. Ipsa autem genuina medendi ratio in eo consistit, ut primo aquam, quæ intra cutim & cavitates collecta stagnat, evacuemus, & dein causam, ob quam accumulata est & adhuc quoti- die accumulatur, perire tollamus. Equidem aquarum evacuatio parum admodum ad curationem videtur con- ferre, nisi causa, cujus effectus est aquarum extravasatio, removeatur: illa enim nondum sublata nova subin- de moles aquarum brevi tempore re- nascitur. Verum enim vero, quo- niam medicamentorum, abigendæ huic causæ idoneorum vis atque ener- gia ab aquarum copia mirum quantum infringitur & viscera quoque ac partes, ubi stagnant, temporis successu valde læduntur & corrumpuntur; eo omni- no adlaborandum est, ut a nimia col- luvie corpus liberemus.

§. II.

Ad quem scopum obtinendum, ni- si ipsa natura, vel per largam diar- rhoeam, vel per humoris ex pedibus effluxum id præstet, deliberandum est, num arte chirurgica per paracen- tesin commode & sine periculo id fieri possit. Qua de re egregius exstat locus apud CELSUM *lib. III. cap. 21.* qui ita se habet: Erasistrato, inquit, dis- pluit per paracentesin ecurandi via, quia frustra aqua emittitur, quæ vitiato he- pate subinde nascitur. Sed primo non unius visceris hoc vitium est. Nam & splene affecto, & in totius corporis ma- lo habitu fit: deinde, ut inde cæperit, tamen aqua nisi emittitur, quæ contra naturam subsistit, & jecinori, & ce- teris interioribus partibus nocet. Con- venitque corpus nihilominus esse curan- dum. Neque enim sanat emissus hu- mor, sed medicinæ locum facit, quam- intus inclusus humor impedit. Ac ne illud quidem in controversiam venit, quin non omnes in hoc morbo sic curari possint.

Parat.
thesis
utilitas
in edu-
cenda
aqua.

possint, sed juvenes robusti, qui vel ex toto carent febre, vel certe satis liberales intermissiones habent. Nam quorum stomachus corruptus est, quique ex atra bile huc deciderunt, quique malum corporis habitum habent, idonei huic curationi non sunt.

§. III.

De hac
opera-
tione ju-
diciū.

Nostra de paracentesi hæc esto sententia: Quum in principio morbi viscera adhuc sunt bene constituta & excessiva aquarum mole totum abdomen turgit, ut sæpe fit in leucophlegmatia cum & sine anasarca juncta, nec sine periculo aqua purgante potest educi, tum eam, si modo æger ferre velit, institui posse arbitror, si modo provide & cum certis cautelis, quas B. BRUNNERUS in M. N. C. Dec. II. ann. VIII. tradidit, administretur. Hic enim clarissimi nominis Medicus loc. cit. ad putredinem feri in abdomine contenti advertendam, quæ ab aere admisso post paracentesin facile contingit, injectionem tincturæ ex myrrha & aloe cum spiritu vini camphorato suadet. Nec est, inquit, quod hanc reformidemus in abdomine: temperatur enim aqua intus contenta, tolerant hanc tendines atque nervi, nam in cane spiritum rerebinthinæ, ardentiorum adhuc, intestinis inflammatis felici cum successu adhibui. Nec dubito, quin, si ulla arte aut ingenio hæc lymphæ fermentatio in abdomine & inflammatio impediri posset, paracentesis in majorem dignitatem adfereretur, eaque præstari posset, quæ aliis impossibilia visa fuerunt. Exantlata enim abdominis palude, vasa lymphatica vel rupta, vel exesa facilius persanarentur. In hydropo peritonæi sine omni periculo administratur, & fere absolute necessaria est hæc operatio. In ascite etiam desperato & incurabili eandem non ad curationem, sed ad suffocationis periculum abigendum, ut æger in vita adhuc conservetur, institutam novi.

§. IV.

At vero, ubi in anasarca vel leuco-phlegmatia copia aquarum per medicamenta cum euphoria est educenda, id omnium maxime per purgantia paullo fortiora, in principio morbi, sufficienti dosi & debito cum regimine exhibita debet præstari. Dispicimus igitur, quænam hoc fine medicis ului hætenus fuerint. Primo autem loco occurrit elaterium, quod a veteribus æque ac recentioribus, ad educendas aquas, mirifice laudatur. Ita DIO-SCORIDES lib. IV. c. 151. de eodem tale fert judicium: *elaterium confert hydropicis, extrahendo aquositatem mirabiliter sine noeuimento, & non est stomacho nocivum.* Cui assentitur AVICENNA, CELSUS, Alexander MASSARIAS & postea quoque Jacobus BONTIUS, HERCULES SAXON, Joannes HEURNIUS, Gabriel FALLOPIUS de medicinal. aquis pag. 55. REISNERUS obser. medic. pag. 167. & HENRICUS ab HEER, qui invicem hoc remedii genus mirifice extollunt. Ex Anglis pariter LISTERUS & SYDENHAM in tractat. de hydropo idem omnibus aliis purgantibus longe præferunt & hic ita scribit: *elaterium, siue sæcula cucumeris agrestis potenter, in permouenda quantitate, vires suas exserit in conturbanda alvo & facibus cum serosis & aquosis humoribus copiose egerendis.* Post elaterium gummi guttæ seu de Peru ab uno circiter sæculo, si ad aquam ejiciendam ad scrupulum dimidium, vel grana XII. propinetur, valde cœpit celebrari. Extractum esulæ maxime æstimatur a RULANDO & succus iridis nostratis, nec non corticis medii sambuci inter polychresta & magnæ efficacæ hydragoga non modo a medicis, sed etiam a vulgo cum laude refertur.

§. V.

Quod ad ipsam operationem horum medicamentorum attinet, sciendum est, quod acri, volatili caustico principio, nervosas ventriculi partes vel-
lican-

licando, agant & hinc vomitum in sanis vehementer ciant. In hydropicis autem æque ac emetica ex antimonio parata per alvum magis quam per vomitum operantur, forte quod nervosa ventriculi & intestinorum tunica ab aqua stagnante nimis sunt flaccida & relaxata. Unde simul luculenter adparet, ad ingentem aquarum molem ex universo corpore per alvum exturbendam leniora & mitiora prorsus non sufficere, sed talia omnino requiri, quæ subtili quodam & penetrante sale suo nervosarum & muscularum partium systema, maximeque ventriculū & intestina stimulando insignem aquæ copiam eliminandi vim possident; quæ inter purgantia modo allata ipsaque vomitoria primas tenent, si pro diversitate naturæ corporis, plus minus sensibilis, convenienti dosi exhibentur. Nam certe non pauca dantur exempla eorum, qui post triginta & plures dejectiones excessiva hydragogi dosi integre convalescerunt.

§. VI.

Formula purgantis. Possunt vero ex fortioribus hisce purgantibus, vel etiam emeticis variorum concinnari formulæ, quibus ipse hactenus in praxi usus sum insigni cum fructu e.g. Rec. elaterii, extract. hellebori nigri, absinthii, cent. min. mercurii dulc. singulorum drachmam unam, extract. croci grana duodecim. M. fiant cum balsamo Peruv. pilulæ ex drachma dimidia no. XX. mane sumendæ. Vel etiam infusum potest parari purgans in hunc modum: Rec. corticis medii sambuci, rad. bryon. iridis nostrat. fibrar. hellebor. nigri rhabarb. Alexandr. rad. gentian. rubræ, vincetox. levistici, cortic. aurantiorum recent. ana unciam semis, summitat. centaur. minor. pugill. quatuor, caryophyll. drachmas tres, tartari tartarifati unciam unam. Fiant species cum duabus mensuris vini infundendæ & ad sextam partem pro dosi bis in septimana bibendæ.

§. VII.

Præter purgantia ore adsumta, *Formula sum & mitiora purgantia.* clysmata quoque ad educendas aquas mirabilem obtinent efficaciam, quæ ex radice asari, cort. medio sambuci, rad. irid. nostr. summitat. centaurii min. flor. sambuci, seminibus LV. carminativis cum vino & aqua, addito oleo chamomill. vulgaris & drachmis duabus salis Epsoniensis possunt parari. Neque in omnibus hydropicis omnique tempore opus est, drasticis remediis aquarum evacuationem moliri, sed mitiora interdum ac leniora in majori paullo dosi exhibere consultum est, quæ eundem sæpe longeque tutiorem præstant effectum. Etenim non semel sed aliquoties tribus uncias manna electæ cum duabus folior. sennæ & cremoris tartari drachmis in aqua fontana leniter solutis & intra dimidium horæ epotis, plus quam decem libras aquarum cum euphoria exturbatas vidi. Pulvis quoque mechoacanæ albæ ad drachmam unam vel duas cum vel sine cremore tartari inter securiora hydragoga jure debet referri. Neque minorem promeretur laudem rhabbarum sive in substantia datum, sive in essentiam cum terra foliata tartari redactum. Quam in rem notabilis est historia, quam ex observatione MONTANI Adolphus OTTO in epistola SCHULZII posteritati reliquit. Meminit scilicet viri cujusdam, qui quum ventre, pedibus totoque corpore insperate intumisset, rhabbari continuo usu a drachmis ad uncias usque, subducto sero plene convaleuit.

§. VIII.

Post sufficientem per alvum evacuationem diuretica, quæ simul virtute *Diureticorum usus.* attenuante & viscidos humores dissolvende gaudent, in usum sunt vocanda. Splendent hac virtute præcipue salia aquarum medicinalium, Egranarum, Carolinarum & Sedlicensium in Bohemia, quæ in liberaliori paullo dosi oblata non modo egregiam aquas stagnantes evacuantem, sed simul etiam aperientem & diureticam possident.

dent efficaciam : Quo nomine pariter laudanda veniunt salia neutra, ut tartarus tartarizatus & vitriolatus, terra foliata tartari, sal polychrestum, nitrum antimoniatum, solutio oculi cancri quæ cum cremore tartari fit, sal succini volatile cum oleo tartari per deliquium in sal medium redactum; ante omnia vero nitrum ipsum purificatum, vel quod majoris adhuc efficaciz est, nitrum ex miscela spiritus nitri & olei tartari per deliquium regeneratum; quæ omnia ob eximiam, qua pollent, in obstructionibus viscerum dissolvendis & tubulis renum urinosis referendis virtutem insigniter merentur commendari.

§. IX.

Quam amplius proficiat diuresis ea? Præter hæc vero in diuresi movenda non minorem pollicentur fructum salia herbarum per incinerationem parata, ut absinthii, cardui benedicti, vel solum sal tartari probe calcinatum, liquor nitri fixi atque silicum Glauberi &c. quæ paullo largiori dosi sumta in tumoribus œdematosi expugnandis mirabilem sæpius effectum præstitisse novi. Spectant huc quoque liquor nitri dulcis, liquor noster anodynus mineralis, clyssus antimoni, spiritus tartari & tinctura antimonii acris; quæ liquida medicamina vel sola, vel etiam cum dictis salibus pro circumstantiarum ratione mixta dari possunt utilissime.

§. X.

Quotum vehiculum utatur in dictis remediis adsumendis? Plurimum tamen refert, quo quis vehiculum utatur in dictis remediis adsumendis. Hinc salia laudata neutra longe præstantiorem edunt effectum, si magis cum aqua petroselini, fragorum, vel etiam vino Rhenano, quam cum alio potus genere sumuntur. Ego quoque non sine insigni ægrotantium levamine decoctum ex radicibus quinque aperientibus, rad. eryngii, ononidis, femine dauci, sellerie, bacis juniperi & alkekengi præscribere hæcenus consuevi, quod simul potui ordinario potui substitui.

§. XI.

Ufus sordidus? Sudorifera ubi corpus totum colluvie aquarum scater & subcutaneum emunctorium clausum & constrictum est, parum merentur laudis. Nam hydropici difficulter ad sudorem disponuntur; & si regimine externo nimis calido vel volatilibus sudoriferis cogantur, metus est, ne inflammatio cum febre, vel etiam metastasis feri ad ipsum cor vel cerebrum, ut suffocatio aut adfectus soporosis & apoplecticus sequatur, procuretur: quæ observatio circa balnea etiam laconica, quæ cum spiritu vini fiunt, probe meretur attendi. Quodsi vero ab ingenti humorum copia tam per purgantia, quam diuretica corpus fuerit liberatum ipsaque natura ad liberiores transpirationem ac sudorem vergit, tum quidem non validiora, sed temperatiora diaphoretica, qualia sunt mixtura simplex, liquor mineralis cum refracta dosi spiritus bezoard. Busii mixtus, tinctura antimonii selectior, vel pulveres ex cerussa antimonii, sale cardui bened. nitro purif. sive per se, sive cum rob. lambaci vel ebulli mixti laudabili effectu minime destituuntur, maxime si horum usum cum prudentia crebrius repetamus.

§. XII.

Rome-dorum enteronum? Laudatis itaque externis evacuanti- bus ad auspiciorem effectum consequendum externa debent conjungi, quæ in nostro adfectu, si unquam in alio operam præstant laudatissimam. Etenim quum in habitu corporis extimo sub cute, ubi copiosi & effœti humores subsistunt, partiumque solidarum tonum & robur prorsus enervant, mali fomes latitet, ipsa sana distitit ratio, extrinsecus sub varia forma admota remedia, quæ vi sua roborante, balsamica & resolvente humores stagnantes non modo attenuant & , ut in valorum poros recipi possint, aptos reddunt, sed & putredini resistunt, tonumque & robur relaxatis partibus restituant, ad hosce humores per congrua emunctoria e corpore

exterminandos plurimum omnino conferre. Et si meam adponere experientiam licet, ego accommodatis ejusmodi subsidiis externis effectum sæpe longe præsentio rem facilioremque, quam ab ipsis internis vidi consequutum. Quæ vero huic scopo & indicationi egregie inserviunt, sunt: radices levisitici, iridis, squillæ, ciclaminis, folia ebulli, herba scordii, cardui bened. absynthii, flores utriusque chamomillæ, sambuci, baccæ lauri, juniperi, semina carvi, cumini &c. ex quibus sacculi vel epithemata possunt parari & ex vino, aceto vini & aqua calcis vivæ cocta abdomini, pedibus, & scroto calice imponi, sique refrixerint, reiterari. Atque talismodi epithemata aliis sub alia forma adhibitis externis, ut emplastris & unguentis, me quidem arbitro, longe multumque sunt præferenda.

§. XIII.

Roboratio,
qua
ad recidivam
præcavendam
corfitur.

Equidem recensita jam remedia tam interna quam externa ad subigendum rebellem hydropis morbum omnino sunt præstantissima; attamen sola omne curationis negotium nondum absolvent, sed ad causas hydropis radicatus tollendas adhuc ea requiruntur præsidia, quæ, ne aqua facile regeneretur, & recidiva fiat, prohibent. Hisce itaque generosis evacuantibus subungere oportet roborantia; quandoquidem & viscerum, & vasorum partiumque fibrosarum vis tonica systaltica dejecta principalis circuitus sanguinis & lymphæ per vasa impediti & hinc stagnationis causa & ratio existit. Quare hæc remedia, si ulla alia, ad graves ejusmodi passiones earumque recidivas avertendas virtute pollent eximia. Quo nomine commendamus ex materia medica radices pimpinellæ, vincetoxici, ari, Zedoar. extract. absynth. gentian. rubr. cardui bened. scordii, centaur. min. cort. cascarillæ, capparum, myrrham, fuccinum, cinnamomum, quando ex hisce cum menstruo tenui & vino Hungarico essentia vel elixirium para-

tur, quod pro re nata etiam cum liquore martiali, ut tinctura mart. Zwolfferi potest misceri & continuato usu convenientique dosi propinari; utpote hoc medicamentum non modo ventriculum & intestina, sed & hepar, pulmones & lien, quæ tum chylicationi tum sanguificationi inserviunt, corroborat, atque salutare excretionem, si impeditæ, vel retardatæ fuerint, promovet utilissime.

CAUTELÆ.

§. I.

Quæstio est non minoris momenti, num venæsectio etiam in tumoribus hydropicis locum habere possit? Dubium videtur, quia corpus plus ingenti feri, quam sanguinis copia est repletum, partemque solidæ omni vigore ac robore sunt destituta, atque præterea apud auctores, præsertim recentiores, vix legitur, venæsectionem in ipsa curatione profuisse; nihilotamen minus apud antiquissimos medicinarum parentes, ipsumque HIPPOCRATEM multa exstant loca, ubi summa cum laude mentio fit venæsectionis in cura hydropis administrandæ. Ita HIPPOCRATES de diata acutar. hæc habet: Si hydropicus difficulter spiraverit, & tempus vernum fuerit, & simul ætas viguerit, & virium robur adsit, de brachio sanguinem detrahendum oportet. Et eruditissimus Jacob SPONIUS valde notabilem in aphorismis novis Sect. V. §. 87. observationem subjungit: Vidimus, inquit, hydropem viginti curatum venæsectionibus, qui ab exhibitis hydragogis & diureticis, cujusvis generis, magis ac magis intumuerat. Et ALEXANDER TRALLIANUS pluribus verbis de ea ita differit: hydropem anasarca per venæsectionem curare quandoque opus est. Si jecur non solum, sed & lien ac ventriculus tumorem ac duritiem habeat, confidenter educ per exiguas missiones sanguinem, tantoque

Nam
venæsectio
in
hydropē
profitur.

id magis, si vires non prohibeant, & copia sanguinis in venis manifesta, & agrotus in flore ætatis constitutus sit, nec tempus anni magnum frigus afferat.

Paullus vero AEGINETA lib. III. cap. 48. de curatione hydropis agens paullo clarius, sed cum data conditione id confirmat, dum ait: *curantes initium facimus in anasarca ab evacuatione per venæsectionem, maxime si ob hemorrhoidum, aut menstrua purgationis suppressionem constata fuerit affectio*. Atque nos etiam, multiplicitate edocui experientia, in hisce omnino consensum addimus: in leucophlegmatia & anasarca, si status adit plethoricus, atque ab asthma sanguineo hæc mala præcipuam duxerint originem, venæsectionem magnum ad curationem momentum asserre. Negamus vero, in ascite hydropo & tympanite id sine periculo fieri posse, dum etiam ipse TRALLIANUS in loco allegato sub finem addit, phlebotomiam in ascite & tympanitide penitus esse excludendam.

§. II.

Cautela circa purgantia.

Quemadmodum in leucophlegmatia & anasarca, ad colluviem feri copiosi exturbandam, validiore medicina purgante, majori etiam sub dosi administrata interdum uti necesse est; ita in ascite nihil drasticis periculosius est, utpote quibus, quod per crebriorem experientiam mihi compertum est, defubito inflammatio intestinorum sphacelosa & mortifera, quam anatome detexit, excitatur. Id vero circa fortiorum purgantium usum serio monendum existimo, quod in principio quidem locum inveniant, dum vires adhuc constant, sed quod non crebrius, & nisi interjectis sex septemve diebus sint repetenda, atque interea vires medicamenti & cibi, laudabilem succum præbentibus roborandæ. Præstat tamen a drasticis illis remediis ut gummi guttæ, elaterio, colocynthide, helleboro, &c. quæ colliquativam quandam viribusque adversam facultatem, quam natura debilis &

sensibilior stomachus ferre minus potest, recondunt, interdum plane abstinere & potius in eorum locum purgantia cum emeticis lenioribus mixta propinare, quæ vel in forma pilulari, vel infusi exhibita similem laudabilem, longeque tutiorem exserunt effectum.

§. III.

Quum scorbutica humorum dyscrasia adfecti per facile in tumorem incendant hydropicum, tum medicamentis, quæ etiam specifica adversus hydropem virtute prædita esse creduntur, sic dicta antiscorbutica, ut radix armoracæ, raphani rusticani, nasturtii aquatici & hortensis, nec non cochleariæ succus multum sunt præponenda, maxime quando cum sero lactis, vel decocto betæ rubræ, liberaliori paullo & repetita dosi adsumantur. Vidi enim simplicibus hisce remediis sæpissime plebeios a tumoribus hydropicis integre sanatos, mirifica quotidie per vias urinarias copiosi feri educta quantitate.

§. IV.

Pulvis squillæ & ejus acetum a veteribus, GALENO, CÆLIO AURELIANO, CELSO & aliis maxime semper in hoc morbo fuit æstimatum, præsertim ubi asthma ad suffocationis fere metum concurret. Et secundum meam quoque experientiam bona testari fide possum, per plures misere adfectos inopinatum inde & vix sperandum accepisse levamen. Namque hæc radix sale suo penetrante acerrimo instructa stomacho & aliarum nervosarum partium tunicis sese insinuans motum ipsis ac vigorem, stimulando, restituit, humorumque circulum retardatum insigniter adjuvat. Quod dolin attinet, potest ad grana sex vel octo cum eadem quantitate radicis pimpinellæ vel ari misceri & additis aliquot nitri granis, cum vehiculo calido exhiberi.

§. V.

In tympanitide magnus & summe proficius est usus clysterum, ex speciebus

Curatio hydropis in scorbutico.

Squilla usus in hydropo cum asthma.

Quæ proficiat in tympanitide.

ciebus carminativis confectorum. Ob-
servavimus quoque in hac passione pi-
lulas purgantes cum anodynis mari-
tas, ut sunt massæ pilularum Starckii,
Wildegansii & quæ ex extracto helle-
bori nigri, mercurio dulci, sagapeno,
opponace, asa foetida &c. concin-
natae sunt, insignem attulisse fructum.
Præter hæc verò exterius in hoc adfe-
ctu inunctio totius ventris cum oleo
philosophorum, vel oleo camphoræ
cum oleo amygdalarum dulcium para-
to instituta, & per aliquot dies con-
tinuata summo solet esse auxilio.

§. VI.

*Ajstia de/pe-
ratus
quomo-
do tra-
ctanda.* In malo ascitico, ubi viscera valde
sunt affecta & spes sanitatis recupe-
randæ pertenuis ostenditur, leniori-
bus laxantibus & roborantibus unice
agendum est. Cui usui inserviunt pi-
lula polychrestæ ad mentem Beccheri
parata, & interposita semper salis
aperitivi dosi propinata. Quæ metho-
do, nisi res omnino conclamata est,
miseri vel curantur, vel certe diutius
conservantur.

§. VII.

*Cautela
circa si-
stenda
hemor-
rhagias.* Incidit interdum, ut hydropici per
hæmorrhoides, vel per nares vel etiam
femina per menses ingentem sangui-
nis profusionem, non sine virium no-
tabili decremento & periculo patian-
tur; quo casu nihil absurdius & inepti-
us est, quam narcoticis, ut massa
pilularum de cynoglossa, vel aliis stypti-
cis ad eam comprimendam uti. Nam
augentur inde viscera obstructiones,
quæ has fluxiones immodicas prog-
ignunt, & vitium major sit defe-
ctio.

§. VIII.

*Curatio
malæ
perver-
sæ salivæ
passione
utit.* Oritur interdum post perperam
institutam salivationem hydropica
labes, atque tum decoctis, quæ li-
gnum guajacum, sassafras, radicem
lapathi acuti, lignum quernum, ar-
gentum vivum & antimonium, in
petia ligatum ingrediuntur, debet
expugnari.

§. IX.

Quando scrotum vel ex hydrocele
vel ex delapsu aquarum ex abdomine
magna humorum copia turget, adeo
ut valde situm in lecto & movendi po-
tentiam impediat, paracentesin mul-
ti commendant, quæ tamen parum
juvat, ut potius nonnunquam plus in-
commodi creet nec sine periculo su-
pervenientis sphaceli suscipiatur. Et
quia humor intra membranas testium
satis viscidus hæret, ejus effluxus ple-
rumque parcius esse solet. Præstat in
tali casu externis cataplasmatibus di-
scutientibus, quorum catalogum su-
pra recensuimus, inhærere & curam
moliri.

§. X.

Quando ipsa natura, optima medi-
catix, sponte suas sibi querens vias
cutis poros vel in pede, vel in abdo-
mine aperit, per quos non sine nota-
bili tumore subsidentia dies noctesque
multum feri profunditur; cavendum
maximopere est, ne corruptio acce-
dat, quam per epithemata, quæ su-
periori loco præscripsimus, frequen-
tius adhibita debemus prohibere. In-
terne vero tum temporis cum elixiriis
roborantibus balsamicis natura juven-
da, corruptio internarum partium
avertenda, viresque conservandæ sunt.

§. XI.

HIPPOCRATES lib. VI. epidem. Metho-
dus cu-
randi
ab Hip-
pocrate
tradita.
hanc curam hydropicis proponit: Hy-
drope laborantem convenit exercitatio-
nibus defatigari, sudare, panem edo-
re, parum bibere, vino albo, nec
multo somno uti, & purgantia adsu-
mere, quibus aqua & phlegma vacue-
tur. Utilissima hæc curandi metho-
dus potissimum de prima hydropis
specie, leucophlegmatia, intelligen-
da venit, in quam perfacile ii, qui
morbos longos & immodicas hæmor-
rhagias perpassi corpus nimio cibo vel
potu replent, incurrunt. Hisce com-
mendat exercitia, quibus corpus evadit
magis transpirabile; deinde sudorem,
quo pars copiosi feri avolat, tum panem,
qui non serosum sed laudabilem chylum
gignit.

gignit : prodest etiam potus abstinentia, tum quia *crescit indulgens sibi dirus hydrops, nec sitim pellit, nisi causa morbi fugerit venis*, tum quia aucto per sitim calore superflua humiditates dissipantur. Neque infrequentes sunt historiae hydropicorum, qui sola potus abstinentia per annum integrum convalescere omnino. Vinum album urinas movet, somnus humiditates auger; hydragoga vero medicamenta sacra hujus morbi anchora sunt, quia nimium humidum auferunt.

§. XII.

Curatio mali a flatulentia oritur. Quum ex flatulentia primarum viarum, praesertim in hypochondriacis, tumores cedematosi, qui initium hydropis constituunt, facile gignantur, expedit tunc non purgantibus, sed enematis sedulo uti, quae ex speciebus carminativis & roborantibus, ut baccis lauri, juniperi, herba rutae, majoranae, foliis ebuli, flor. chamomill. vulg. & rom. & seminibus quatuor carminativis, ex aqua vel lacte coctis cum decenti olei anethi & chamomill. cocti quantitate optime conficiuntur. Eadem methodo feliciter saepe usi sumus, ubi ex retropulsa, vel intus retenta materia podagrica spasma & status in intestinis initium tumoris hydropici machinantur.

§. XIII.

Curatio mali a suppressis menstruis. Sequior sexus longe fere magis quam virilis tumoribus hydropicis est obnoxius, si deficit vel suppressa ad tempus remanet, vel ante quinquagesimum annum plane cessat menstrua per uterum purgatio: quod iis potissimum evenit feminis, quae otio, somno & vitae sedentariae nimium indulgent, vel sollicitudine & moestu diutius afficiuntur. Juvat tali in casu tum ad praeservationem, tum ad curationem sanguinem mittere, corpus movere, peregrinari & locum mutare. Quae si nihil proficiunt, aquis mineralibus tam interne quam externe uti convenit, quae etiam in suppressis haemorrhoidibus in viris, ad eas revocandas, magno sunt praesidio & auxilio.

Tom. IV. Pars IV.

§. XIV.

Quod ad curationem cedematum in pedibus attinet, ea provide est adoranda. Per multa enim eaque tristitia novimus exempla, quae eam perverso modo institutam pessime cessisse testantur. Nam si adstringentibus, sive cataplasmatibus tractantur ejusmodi tumores, detumescunt quidem pedes, sed intus serosus latex per metastasiam repellitur & ad pulmones delatus catarrhum efficit suffocativum funestum. Longe securius est pannis calidis, vel saccis arena aut furfuribus calidis repletis eos fovere, ut in perpetua servantur transpiratione. Neque inutile est, fascia latiori moderate adstricta partes tumentes convolvere, ita ut ab extremo partis incipiatur & usque ad tumoris finem inducatur. Sunt nonnulli, qui scarificationem, vel etiam profundiore incisionem cum CELSO suadent, qui eam his verbis praecipit: *incidendum quoque super talum, quatuor fere digitis, ex parte interiore est: quo per aliquot dies frequens humor feratur: atque ipsos tumores incidere altis plagis oportet.* At vero, me quidem iudice, tale quid provide & praevia prudenti deliberatione debet fieri; nunquam vero in ascite, vel scorbutica humorum dyscrasia laborantibus moliri. Facile enim supervenit sphacelus & propter nimis laxam carnem & aquosum affluxum difficulter ejusmodi vulnera consolidantur.

§. XV.

Ultimo loco, ut de eventu mali certiores fiamus, juvabit omnino tenere auream regulam CELSI, quae his verbis comprehenditur: *Commotum est, lino quotidie ventrem metiri, & qua comprehendit alvum, notam imponere: postero quoque die videre, plenius corpus sit, an extenuetur.* Id enim quod extenuatur, medicinam sentit. Neque alienum est, metiri & portionem ejus, & urinam. Nam si plus humoris excernitur, quam assumitur, ita demum secunda valetudinis spes est.

Q 3

ENAR.

ENARRATIONES
MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Hydrops anasarca cum symptomatibus junctus sanatus
Femina triginta annorum, sanguinea habitu corporis spongioso & lucculento prædita, quæ semper largiora habuit menstrua & aliquot cum enormi hæmorrhagia & multis polyposis concretis ejectis perpessa est abortus; imminenti quondam mensium fluxu vehementi corripitur terrore; unde ille mox suppressus varia attulit incommoda. Siquidem nunc optima femina de ingenti corporis lassitudine, inappetentia, præcordiorum anxietate cum languida pulsuum celeritate pedumque intumescencia cœpit conqueri. His demum malis jungebatur valde difficilis & anhelosa respiratio, ipse tumor ad femora usque ipsumque abdomen, quod tactu durum & tensum erat, ascendebat, cibi adsumti in flatu resoluti multas creabant anxietates, sitis intendebatur, & in crescente spirandi difficultate, ægra in lecto erecta sedere & ob suffocationis metum liberam captare auram per fenestras debebat. Varia hinc inde remedia tam emmenagoga, quam purgantia & diuretica nihil ferebant opis. Tandem vero ex pedibus sponte apertis quotidie largæ aquæ effluebat copia, unde abdominis tumor mirum subinde decrescebat. Ego hinc ad putredinem arcendam pedibus exterius adplicare jussi sacculos semine milii, anethi, carvi, baccis lauri & juniperi, herba absinthii, scordii, flor. chamomill. repletos & in vino rubro coctos. Interne singulis IV. diebus obtuli decoctum mannatum cum tartaro emetico acuatum sub tali formula: Rec. Mann. el. uncias duas, aquæ flor. acaciæ uncias V. terræ foliat. tartari drachmam unam. Coque & solve leni calore. Adde tartari emetici grana tria solut. ol. de cedro gutt. lV. essentia cortic. aurant. gentian. rubræ ana guttas XL. M.

quo medicamento mira aquarum quantitas summa cum euphoria, sine torminibus & virium prostratione fuit eduata. Præterea elixir nostrum balsamicum cum vino Hungarico ter die sumendum suasi. Et hac ratione post aliquot hebdomades, tumore & duritie successive evanescentibus, appetentia cum viribus rediit, pulsus simul factus est naturalis faciesque redita coloratior. Denique circa illud tempus, quo menses ex utero ferri consueverunt, venam in pede secandam curavi, & en! altero die post ipsi menses prodierunt & tam misere afflicta femina exoptatissimam recuperavit sanitatem.

EPICRISIS.

Sistit hic casus exemplum hydropis, qui ex mensium, vel in viris ex hæmorrhoidum fluxu cohibito, salvis adhuc & sine induratione, obstructione vel scirrhescentia visceribus, subito solet enasci. Subortus autem a talismodi causis hydrops facilius, quam quidem alius potest sanari, si metuenda viscerum, ob diuturnam humorum extravasatorum stasin, corruptioni aptis occurrere remediis festinamus. Longe autem felicius succedit sanationis negotium, si sponte a natura in pedibus sit apertio. Nam copia humorum extravasatorum sublata relicta adhuc in corpore aquæ facili negotio a medicamentis digerentibus & evacuantibus vinci possunt & excerni. Ego vero, si mitioribus res peragenda est, ad sufficientem & tutam humorum evacuationem vix convenientius & efficacius reperi medicamentum, quam quod ex majori mannæ portione & aliquot tartari emetici grana concinnatur. Dici enim vix potest, quantam hoc remedium educat aquæ quantitatem, sine omni turba & vomitu, qui rarius in hydropicis per emetica solet cieri. Præter hæc notabile in hoc casu occurrit, quod frustra tentetur mensium repente suppressorum revocatio

catio in iis corporibus, quæ a diuturniori animi affectu & nimia humorum vitioforum stagnatione omne partium robur perdiderunt. Multo magis eo respicere debet medicus, ut prius effectus morbosos removeat, & viribus quodammodo resumptis ciborumque adpetentia restituta, circa illud tempus, quo menses fluere sueverunt, vel sanguinis missione in pede, vel pilulis balsamicis refracta dosi aloeticis & crocatis naturam ad mensium negotium leniter stimulet.

OBSERVATIO II.

Leuco- phleg- mata, a febre quarta male fracta.
 Militiæ præfectus, quinquagenarius, corpore valde robustus, ob varios in victu & potu excessus autumnali tempore in febrem incidit quartanam, quæ quum per mensem & ultra laboraverat, hujus molestiæ pertæsus per quatuor dies larga in quantitate decoctum adsumsit valde chinatum; unde febris quidem evanuit, sed non multo post, prægressa corporis refrigeratione ciborumque concoctu difficultium intemperantia, pedes cum abdomine coeperunt intumescere, vires imminui & respiratio valde difficilis reddi. Ego consultus curam hoc modo institui: Primo sal quoddam aperitivum, quod sal tartari & Caralinarum, nitrumque purificatum habebat, ad drachmam unam in aliquot unciiis aquæ & vini solutum bis de die, ut mane & hora quarta pomeridiana, sumendum obtuli. Dein in prandio elixir nostrum viscerale, & ante decubitus undecim pilulas balsamicas deglutendas dedi. Denique pro potu ordinario decoctum farsaparill. cum tertia vini Mosellani parte remixtum præscripsi, tam felici eventu, ut intra mensis spatium integre miser convalesceret.

EPICRISIS.

A nullo morbo præcedente crebrius hydrops nascitur, quam ex febre quar-

tana perperam curata: quod suo jam tempore GALENUS lib. III. de locis affect. & disertissimus CÆLSUS sat luculenter prodiderunt. Etenim, quum sedes tam quartana, tum hydropis in ipso hepate, ut jam veterum fuit opinio, præcipue debeat collocari, evidenter adparet, quando hæc febris nimis præcipitanter & antequam obstructio in hepate vel per ipsam febrem, quæ optima est medicina, vel per congrua remedia naturam adjuvantia, satis expedita fuit, cohibetur, persacile recidivam febris, aut alium longe graviorem morbum, qualis hydrops est, succedere. Idque eo magis evenit, si forte ob nimiam ciborum adpetentiam, corpore adhuc debili, multi crudi spissique generantur humores, qui ad hepatis insarctum denuo augendum mirum quantum conferunt. Equidem in longinquo artis exercitio complures ejusmodi casus, ubi ex quartana imprudenter suppressa vel novi insultus febriles vel anasarca hydrops prodierunt, adnotavi, sed nulla alia quam supra proposita methodo, quæ unice ad obstructions viscerum tollendas & excretiones restituendas directæ est, curam institui & benedicente Numine feliciter perfecit.

OBSERVATIO III.

Leuco- phleg- mata, a febre quarta male fracta.
 Femina generosa, triginta annos nata, succulenti & formosi habitus, tertio mense gravida abortiendo incredibilem sanguinis in magna frustra coagulati, quem molam dicunt obstetrices, ejecit copiam; unde mirum in modum debilitata, vires quidem ex parte resumit, sed quum crescente siti nimia erat in potu, exactis binis mensibus ad faciem usque a pedibus valde intumuit, anxie spiravit & de summa torius corporis gravitate lotique retentione conquesta fuit. Consultuit itaque medicum, qui grana decem elaterii in forma pilularum præscripsit, unde mira colluviei ferossæ per quindecim fere sedes educta fuit

quantitas cum insigni tumoris decremento. Interpositis postea per sex circiter dies medicamentis stomachicis, quæ ex extracto absinthii & cent. minor. spiritu nitri dulci, tartari, & essentia cortic. aurant. & cascarillæ constabant, eadem dosi pristinum subjungebatur purgans; quo iterum magna feri exturbabatur copia. Tum vero ter singulis diebus rob. ebulli ad unciam dimidiam fuit oblatum, & pro potu ordinario vinum Mosellanum cum fontibus Donnsteinensibus adsumtum, & sic brevi post urina secedebat liberior, totumque corpus, quod antea siccum erat, leni suffundebatur madore: ita ut intra sex hebdomandum decursum agra pristina redderetur integritati.

EPICRISIS.

A nimis hæmorrhagiis per causam tam internam quam externam indutis, vel a sola crebriori sanguinis e vena secta detractioe tumorem concitari hydropicum, plane non novum, sed in experientia satis obvium est. Sanguine enim notabiliter imminuto vasa minima tam secretoria quam excretoria collabuntur, & nec utiles ad motum sustinendum humores, ut cerebri fluidum, secernuntur, nec inutiles per organa excretoria rite separantur. Unde residua sanguinis portio non modo crasi sua valde immutatur, sed & in motu ac cursu suo impeditur; ut inde per facile feri contingat secessio. Quod vero si incidit, non statim hydrops emergit anasarca & ascites, sed in principio solum leucophlegmatia corpus solet occupare, quæ ex abundantia feri inter panniculum adiposum, ob motuum vitalium imbecillitatem, stagnante suam ducit originem. Et hæc hydropis species ex facili potest curari, si modo medicamentis, sale quodam subtili volatili vim suam exferentibus mature succurramus. Hæc quippe dum non modo in tunicas vasorum motrices agendo, tonum ac robur ipsis resti-

tuunt, sed & glandulosas intestinorum partes stimulando, stagnantis feri coluviam per alvum ejiciunt utilissime. Qua virtute præ cæteris pollet elaterium, a medico cum bonis agrotæ rebus oblatum; in cujus laudes, jam supra satis expositas, redire nolo.

OBSERVATIO IV.

Illustris foemina XL. annorum, succi sanguinisque plena, & semper largiore mensium fluxum experta, quinquennio abhinc autumno incidit in dysenteriam, tunc temporis epidemice grassantem, sub qua cum sævis ventris torminibus cruentas habuit dejectiones. Per mensem & ultra hoc malo confictata convaleuit quidem, sed abhinc vires recipere vix potuit; appetentia ciborum erat fere nulla, potentiorum nimia, abdomen flatibus valde turgidum, alvus, quæ antea rite respondebat, nunc constrictior, cum languida pulsum celeritate. Inter hæc quum adhuc id haberet infortunii, ut ob inopinatum trium filiorum obitum magno adficeretur mœrore, accidit, ut incrementum virium defectione & coloris pallidi in lividum conversione, universum corpus, maximeque pedes & hypogastrica regio valde intumesceret. Ad hunc tumorem accedebant summa spirandi difficultas & ad levio rem motum cordis palpitaciones, mensium copiosus & aquosus fluxus, urinæque tenuis secessio. Consulti sunt plures medici, qui per aciora purgantia, martialia & calidiora diuretica curationem tentarunt, sed irrita omni opera ægram hydropo pectoris lethali laborantem existimantes derelictam habuerunt. Tandem & ego consultus hanc inii methodum. Primo singulis diebus ante decubitus decem pilularum balsamicarum & alternis diebus mane drachmam unam salis digestivi, quod terræ foliat. tartari, oculor. cancr. arcani duplicati æquale pondus cum dimidia nitri purificati portione habebat, ex aqua & vino sumero

*Femina
co-hy-
dropica
curata.*

& infusum theiforme superbibere jussi. His ita per decem dies adhibitis radicem mechoacan. alb. ad drachm. unam cum rad. ipecacuanne granis XV. & nitri purificat. gran. X. subjunxi; quo medicamine mira aquosi liquoris, sanguine parum tincti quantitas per uterum excreta & alvus simul ad decem sedes stimulata fuit. Elapsis quatuordecim diebus idem remedium iteravi, interponendo elixirium meum viscera le balsamicum, bis de die ex aqua fœniculi & meliss. citratæ vinos. capiendum. Et sic convalescentiæ spes adparebat exoptatissima; liquidem abdomen non modo detumescerebat, sed & respiratio erat liberior, facies vividior & appetitus cum viribus vegetior; unde ego medicamentis balsamicis continuandum ratus, elixirium præscripsi ex tinctura tartari, essent. gentian. rubræ, succini, & additis aliquot olei carminativi guttulis compositum; circa instans vero mensium tempus pilulas nostras balsamicas dedi, quibus ingens aqua & viscerum humoris copia fuit expurgata. Adpropinquante vere loco acidularum & thermarum per mensis spatium in villa rurali mane adsumpta fuit tinctura martis pomata, desuper bibendo mensuram fere unam brodii medicinalis, in quo herba nasturtii aquat. rad. asparagi, fœniculi, petroselin. apii, addita cremoris tartari portione, erant decocta. Absoluta hac cura elixirium nostrum balsamicum & interdum ex rhabarbaro & passulis cum cremore tartari laxans agra adhibuit, & sic intra biennium restituta jam integerrime vivit.

EPICRISIS.

Varia sunt in præfata morbi historia, quæ probe merentur adnotari, quorum potissima sunt:

1.) quod malum dysentericum, nisi finito morbo sonus & motus ventriculi ac intestinorum peristalticus convenienti medicina roboretur, per facile graviolem, ut hypochondriacum &

cachectico-hydropicum excitare adfectum possit. Tono quippe & robore harum partium destructo, non modo ciborum digestio & chyli boni generatio, sed & sordium per alvum excernendarum secessio multum vacillat, adeoque ad spasmos & flatulentias, gravium symptomatum genetrices, intestinorum canalis disponitur.

2.) quod hydropicum malum longe facilius in feminis ob uterum & mensium negotium, quam in nobiliori sexu producat. Nam propter difficiliorrem sanguinis per uteri venas, in semet ipsas valde implicatas regressum non modo vasa uterina sanguine facile infarciuntur multumque serositatis ibi deponitur, sed & in toto corpore humorum circuitus languescit & retardatur, adeoque ad cachexiam hydropicam fit transitus. Qui tali vero fundamento nititur hydrops curatu est faciliior, quam ex hepatis vitio enatus. Longe enim expeditius est, obstructa uteri vasa referare, sanguinisque impeditum motum promovere, & collectas ibi serositates expurgare, quam hepar obstructum & induratum emolliere, & sanguinis per ejus vasa circuitum in ordinem redigere. Cujus rei luculento esse testimonio potest felicissima collectæ humiditatis in nostra ægrotâ per uterum evacuatio, a medicamentis digestivis leniterque stimulantibus adjuta, quam ego non semel sed sæpius in feminis cachecticis & leucophlegmatia laborantibus observandi occasionem habui.

3.) probe notandus est saluberrimus tincturæ martis pomatæ cum brodio carnis medicinali usus. In genere tamen notari velim, martialia in forma liquida & temperato acidulo menstruo parata majori cachecticis feminis quam viris esse præsidio. Hæ enim ob laxiorem & spongiosorem, quo præ nobiliori sexu gaudent, texturam ejusmodi roborans & subadstringens medicamentum optime ferunt.

OBSERVATIO V.

*Hydropis
ascites a
frigido
potu in
coarctat
eo.*

Juvenis viginti annorum generosus, habitu corporis spongioso præditus vitæque sedentariæ addictus a prima statim infantia ex scabie retropulsa insigni pedum abdominisque intumescencia cum lividis maculis in cute hinc inde efflorescentibus laboravit. Academiam ingressō valetudinis emendandæ causâ exercitium commendabatur pugillatorium, a quo vehementer aliquando calefactus quum largiorem frigidæ cerevisiæ haustum infunderet, mox pessime habebat. Languor enim universi corporis cum tussi valida & respirandi angustia sequebatur, aquosus pedum tumor crescebat, tantaque subinde capiebat incrementa, ut non modo scrotum, sed totum quoque abdomen occuparet & ad ruptionis usque metum distenderet. Præterea, quod notabile erat, a nimia scroti inflatione retrahebatur mentum; & præputium instar vesicæ inflatum urinae excretionem, quæ communiter in hydropē parciore esse solet, retardabat; pedes frigidissimi nec ignitis tegulis ad calorem naturalem poterant reduci; adpetitus tamen adhuc modice constabat. Præter varii generis medicamenta consilium inibant medici de scroto aperiendo, ex quo cum lancetta aperto ingens aquæ profluebat copia, unde scrotum quidem cum abdomine diminutum, somnus quietior & vires quodammodo resectæ videbantur, pedum vero tumor æque ac molestum tussendi conamen perseverabat. Sanato hoc ulcere pristina ludebatur tragœdia: namque abdomen cum scroto denuo in magnam crescebat molem. Rursus itaque cutis in membro virili incidebatur & plus quam X. feri educebantur libræ. Hoc pariter vulnere consolidato vires iterum cum adpetitu vigere ventrisque tumor remittere videbatur. At vero quum patiens, ob summum domum revertendi desiderium, in-

genti angeretur mœrore, accidebat, ut prævio horrore & succedente æstu erysipelas in pede erumperet, cui depellendo vix ulla par erat medicina. Dolor enim & tumor inflammatorius mox totum corripiebat pedem & circa quintum diem lividæ, cum interspersis magnis vesiculis, emergebant maculae, pulsus ferebatur debilis & celer, sitis urgebat fere inexhausta, noctes erant insomnes, alvus præter modum fluida, urina alba & clara, tandemque viribus consumtis æger placide exspirabat. Corpore post mortem dissecto, intra abdominis musculos & pinguedinem magna observabatur aquæ quantitas; in cavo vere abdominis mensuræ quatuor, in thorace mensuræ dimidia, in pericardio quatuor circiter uncia fuitabatur aqua limpidissima. Hepar & lien, insolitæ magnitudinis & coloris pallido-albicantis, reperiabantur durissima, sanguine præne omni destituta, qui tamen supererat in hepate sanguis ex globulis instar milii solis duris videbatur compositus. Bilis erat pauca & instar glutinis compacta, brunni coloris. Vasa venosa valde extensa parum continebant sanguinis, loturæ carnis non dissimilis. Duplicatum peritonæi, quæ uretheres & vasa spermatica, ipsamque vesicam continet, copiosis hydatidibus erat obsessa, ex quibus discissis magna aquæ profluebat eopia. Pulmones denique erant fere exsangues & candidi, in corde vasa coronaria valde inflata. Dissectis pedibus membrana, sub qua adeps reconditur, aqua turgescibat, & quum perventum erat ad membranam, quæ musculis supersternitur, ea instar vesicæ aquæ repletæ adparebat, factaque dissectione aquæ instar rivi effundebantur & glutinosa materia tragacantham referens conspiciebatur.

E P I C R I S I S.

Ex hac memorabili morbi historia plura notatu digna in usum medicum possunt elici;

1.) extraordinaria vasorum venosorum magnitudo sanguinis circuitum per venas indicat impeditiorem & valde retardatam, a quo etiam derivandum est, ut vasa lymphatica, ob lymphæ a sanguine secessionem ampliata tandem disrupta fuerint.

2.) induratio illa viscerum malum ostendit incurabile, quam dudum jam optimus juvenis intus absconditam recondidisse videtur. Quare non mirum est, a pluribus abhinc annis eum cachexia laborasse, quam tumores pedum œdematosi & maculæ in cute flavæ & lividæ commonstrant luculentissime.

3.) peculiarem meretur animadversionem, quod exigua sanguinis in vasis & visceribus reperta fuerit quantitas, maximeque hepar, lien & renes omni fere rubedine adparuerint exuta, cujus rei ratio exinde venit deducenda. In tali statu cachectico-hydripico, ob segniorem sanguinis progressum, sanguificationis actio, seu chyli in sanguinem conversio mirum quantum læsa est ac depravata; hinc omnes, qui ingeruntur cibi in serum potius, quam sanguinem solent transmutari. Et inde quoque fit, ut sanguis hydropicorum e vena emissus nunquam non copioso sero sit refertus.

OBSERVATIO VR

*Hydrops
sympto-
maticus.* Vir quinquaginta annorum, laetiori diætæ vitæque sedentiariæ addictus & lacticinia cum fructibus acidis horæis in deliciis habens, prægresso diuturniori mœrore incidit in cachecticum corporis habitum, ex colore faciei lurido, sublivido & ad flavedinem inclinante satis conspicuum; unde ciborum appetentia, satis antea

vegeta una cum viribus valde concidebat, flatus & borborygmi in abdomine, ob segniorem alvum, miras creabant molestias, respiratio cum præcordiorum anxietate reddebatur difficillima, ut per intervalla morti proximus æger haberetur, &, quod maximum erat, pulsus micabat debilis, nonnunquam intermittens, pleurumque inæqualis. His tandem malis jungebatur ictericus faciei color cum majori pectoris angustia pedumque intumescencia, quæ altius subinde ascendendo ipsa demum femora & scrotum obsidebat. Multa a variis medicis adhibita medicamina nihil afferebant levaminis. In consilium itaque adscisciebatur alius cura hydropis famigeratus medicus, qui extractum elaterii & enulæ ad drachmam unam cum jusculo calido aliquoties propinabat; unde *ἡναι καὶ ἡναι* fortiter expurgabatur ingens viscerum copia, & crescente pedum abdominisque tumore læta convalescentiæ spes affulgebat. Nihil tamen minus quam anxiam præcordiorum oppressio aucta potius quam diminuta & vires cum adpetitu magis inde prostratæ viderentur, ego cum aliis adstantibus medicis validius illud catharticum seponere & nonnisi temperata balsamica & roborantia adsumere suasi, donec omnibus in pejus ruentibus æger diem obiret supremum. Cadavere aperto in abdomine pariter ac thorace magna feri extravasati conspiciebatur copia. In cordis & pulmonum vasis delitescabant concretamenta polyposa, ex dextro cordis ventriculo per arteriæ pulmonalis ramos dispersa. Fellea cystis calculo, tres minimum drachmas adæquantem multisque minoribus lapillis erat referta. Totum vero hepar cum liene atro sanguine inveniebatur infarctum valdeque flaccidum & reliqua vasa venosa omni fere sanguine privata.

E P I C R I S I S.

Docet imprimis hic casus, quomodo

ex

ex præcedentibus & ad unam quasi conspirantibus causis hydropis fiat generatio. Siquidem habitus corporis spongiosus, acidorum & lactis abusus, animi moeror & vita laboris expers ejus sunt naturæ ac indolis, ut spirituscentiam sanguinis imminuendo, humores valde glutinosos ingenerent, qui ad vasculorum obstructions, concretionem polyposas & calculosas materiam subministrant largissimam. Videtur autem hydrops in præsentia casu magis symptomaticus, qui obstructionem hepatis & spasmos præcordiales, ob calculum in cystide fellea & polypum in corde atque pulmonibus contentum, inductos excepit. Anxietates enim & spasticæ præcordiorum stricturæ, multo magis vero concreta ista fibrosa, pulmonum vasa replentia liberiolem sanguinis circuitum non modo in pectoris regione, ubi sedem fixam habent, sed per reliquas quoque remotiores partes impediunt; unde ob tardiolem ejus circuitum serum in vasa lymphatica secedit, & in porosum habitum effunditur. Quodsi vero polyposa ejusmodi repagula hydropicorum tumorum causæ existunt, facile est judicatu, cum hæc ipsa nulla ex pugnari arte queant, morbum fieri insanabilem. Videmus hinc purgantium, præsertim validiorum usum positis hisce circumstantiis magis esse noxium quam proficuum: quandoquidem hæc, validissime in genus nervosum agendo, anxietates & spasmos in præcordiis sævientes adaugent, ut inde non possint non vires cum appetitu magis prosterne. Nos in genere ita judicamus, longe consultius esse, hos morbos tempestive avertere, quam, ubi increverunt, iis curandis multam operam impendere frustraneam.

OBSERVATIO VII.

Hydrops pectoris Vir triginta annorum, complexio-
nis sanguinæ, qui adolescentiæ annos
inordinato vitæ genere transegit ma-

ximeque spirituosos potus magna in copia ingurgitavit, militiæ deditus corpus quondam vehementi exponebat frigori, quod quum pectus potissimum occuparet, brevi post de stabili & fixo sinistri lateris dolore, spirandique difficultate conquerebatur. Mutato vitæ genere, quum a vita valde laboriosa ad quietam transiret, non modo dolores & præcordiorum anxietates, sed tussis quoque & spirandi angustia tanta cum vehementia ingravescebant, ut per fenestras nunquam liberolem anhelare aerem debuerit. Accedebat dein pedis & femoris sinistri intumescencia, quæ scro- tum simul valde distendebat, alvus & appetitus satis bene constabant, & urina mingebatur flavescens coloris tenuis. Tandem cum data occasione in nimium effusus risum pectus vehementius commoveret, mox de summa spirationis angustia conquerens in horas suffocari videbatur & sub debili & inæquali arteriarum pulsatione per validam tussim eliciebat sputum sanguine leviter tinctum; & demum viribus penitus dejectis tertio die post animam efflabat. In sectione cadaveris totum abdomen conspiciebatur integrum, in thoracis autem cavitate in sinistro latere mira aquarum fluctuabat quantitas, quæ ad septem propemodum libras accedebat. Cordis vasa concreta alba instar calami scriptorii continebant, pulmones erant depressi ac collapsi, & arteria pulmonalis, polypo intus referta, visui se offerebat nigra & sphacelata, foetidum spirans odorem. Penitus deinceps inspecta thoracis cavitate in dorso varix se objiciebant membranæ & cuticulæ dilaceratæ, a vertebriis & costis thoracis separatæ, quæ non obscure indicabant, magnum hic delituisse sacculum membranaceum aqua repletum, qui disruptus tantam aquæ copiam in thoracem effuderit, ipsamque mortem acceleraverit.

EPICRISIS.

Mortuus est hic æger hydrope thoracis, quo orthopnoea vexati, ut recte monet BAGLIVUS, qui non nisi erecta cervice spirare, nec in lecto, ob suffocationis metum stabilem invenire locum possunt, plerumque laborant. Sed memorabile in nostro casu videtur, quod hydrops fuerit sacculus, & aqua extravasata sacco membranaceo ex pleura a costis separata producto inclusa, quæ dolorem fixum peperit, liberamque pulmonum expansionem, præsertim sub diaphragmatis a ventriculo inflato compressione, impedivit. Postquam vero, tumore per risum rupto, serum in tanta copia effluxit, ut pulmones inundaverit, non potuit fieri, quin denegata horum expansione, sanguinis circuitus plane fuerit interceptus, & strangulatione quasi æger interemtus. Quod vero ex aspera arteria serum sanguinolentum tussi fuerit rejectum, hæc videtur ratio, quia sanguis per arteriam pulmonalem in pulmones reductus, & regressu suo impeditus, cum impetu ad tunicam asperæ arteriæ glandulosam confluit, ibique inflammationem excitavit. Quod dein pedum intumescantiam attingit, sciendum est, hanc fere inseparabile hydropis pectoris esse symptoma. Si denique curationem traculenti hujus mali attendere velimus, nihil dubii est, quin in ejusmodi casu paracentesis cum fructu possit institui; si modo agrotus hancce admittere operationem non recuset: præsertim quum jam olim HIPPOCRATES eandem in hydrope pectoris commendaverit.

OBSERVATIO VIII.

Hydrops pectoris lethalis. Annus est, & quod excurrit, quum vir in summa dignitate constitutus, asthmatico-hydropicus, sexagesimum

ætatis annum supergressus, meum postularet judicium de transmissa totius morbi historia, quæ hæc continebat momenta. In adolescentia vir generosus multum sæpe cruoris e naribus fundere suevit, & cum academicam ingressus vitam, litterarum studiis & lucubrationibus in multam noctem productis, neglecto corporis motu plus justo indulgisset; adfectionem incidit hypochondriacam cum hæmorrhoidibus cæcis junctam; ad quam mitigandam aquas Wildungenleses & Schwalbacenses aliquoties cum fructu potavit. Ante duodecim vero annos medicus fontes Pymontanos bibere iussit; enim vero ab horum usu mox redierunt hæmorrhoides cæcæ valde furentes, quæ tandem applicatio hirudinum in ulcus fistulosum transierunt. Post hæc per aliquot annos anxietatibus cardialgicis, & asthmaticis pectoris oppressionibus per intervalla fuit obnoxius, quibus duobus abhinc annis dolores podagrici & nephritici cum pertinaci ischuria stipati accesserunt. Nunc dimidium effluxit anni, ex quo prævia iracundia adfectus asthmaticum cum summa præcordiorum anxietate graviter invaluit, & pedum primo, mox femorum & seroti, totiusque abdominis tumor successit. Consultuit itaque medicum, qui infusum purgans exhibuit per sex dies bibendum; unde, magna seri colluvie excreta, inferiores quidem partes detumescere coeperunt, sed remanente asthma, licet remissioni non multo post in sinistro thoracis latere dolor obortus est cum sputo cruento puncto-rius, ipseque tumor recrudescens pristina loca repetiit; unde urina secessit parcius, & spirandi difficultas cum somno paucis & perpetuo pleuritico dolore denuo increbuit. Hæc morbi fuit historia, qua attente perlecta singulisque probe pensatis responsum dedi: quod asthma, hæmoptoe, pleuritis, & ipse tumor hydropticus pulmoni male adfecto, & vel obstructo, vel polypis obsesto suam debeat

debeat originem. Quodsi enim sanguis ex uno cordis ventriculo ad alterum minus liberum habet transitum, aliter fieri non potest, quam ut in dextro ventriculo & toto venæ cavæ systemate ejus cursus sistatur ac retardetur; hinc stagnat & serum secedens substantiam porosam & cavitates intrat. Pulmones vero, me iudice, vix aliunde suam contraxerunt labem, quam a sanguine per spasmos & flatus intestinorum, qui hypochondriacis, podagricis & nephriticis valde familiares sunt, ad pectus nimium congesto. Neque de nihilo est, polyposam in pulmonibus concretionem suspicari, utut de pulsu, qui in tali casu plerumque intermittens & inæqualis est, nihil relatum mihi fuerit. Sapius enim iterumque in asthma cum dolore pectoris & sputo cruento juncto polypos in thorace adnotavi. Et hac ratione ductus mox tristem morbi eventum judicavi, qui etiam inopinato post venam in brachio sectam sequutus est.

EPICRISIS.

Hypochondriaci, maxime hamorrhoidarii, nisi se precipitare in graviores & funestas adfectiones velint, exquisita præcepta servare diætetica & potissimum a vehementibus animi motibus abstinere, atque paucis, sed fidis uti remediis debent. Id quod tanto magis necessarium est, si forte doloribus nephriticis, arthriticis & podagricis conflantur, ne materia morbosa, ad superficiem corporis salutari motu propulsa ad interiora reprimatur. Perfacile enim hac ratione asthma succedit hydropicum lethale, atque tum asthma ut plurimum primarius est adfectus, cui hydrops ut symptoma adsociatur: unde præcipua medentis cura ad causam asthmatis removendam dirigi debet. Multum itaque peccant ii, qui solam curandi intentionem ad tumorem abigendum dirigentes hydragogis fortioribus

aquas educere moliantur: qua perversa methodo inflammationes intestinorum lethales possunt arcescere, præsertim si hæc ipsa cardialgia & spasmi, a materia podagrica repulsa jam fuerint adfecta. Tali in casu antispasmodica cum diaphoreticis mixta, vel etiam V.Sio, aut clysteres pernicialibus ejusmodi symptomatibus avertendis valde sunt idonea. Denique id probe tenendum est, ne facile in asthmaticis, si polyposi quidpiam subest, ut ex variis signis judicare licet, vena in brachio secetur, multo minus si largiori quantitate nec interrupto flumine sanguis mittatur. Cor enim coagulo jam infarctum sanguinis affluxu sufficiente destitutum quam facile ex toto systolen amittit, ut syncope lethalis inde emergat, qualia exempla non pauca in recenti memoria teneo.

OBSERVATIO IX.

Vir Illustrissimus, quadraginta & aliquot annos natus, mediæ staturæ, habituque corporis spongiosiori & temperamento sanguineo præditus, qui a prima adolescentia integro virum & appetitus vigore gavisus, in militaribus exercitiis cum defatigantibus corporis motionibus junctis quotidie fere summam quæsit voluptatem; ante quinque vel sex annos ob lautiorē diætā vinique spirituosioris & cerevisiæ triticeæ valde nutrientem potum præter modum cepit pinguescere, terque quaterve in anno leviori rheumatismo, mox manus, mox pedes pererrante tum maxime temporis corripi, quum frigida & humida regnabat aeris intemperies. Huic dein superveniebant adhuc alia, eaque longe graviora mala. Nam pedes occupabat tumor, & in pectore spirationis difficultas per intervalla pessime affligebat; quæ non parum capiebat incrementi, quum a nimia ciborum variorum adpetentia abdomen flatibus distentum liberiolem diaphragmatis descensum sæpe impediret, ita prorsus,

ut

ut illustrissimus ægotans in lecto non decumbere, sed erecto potius corpore somnum capere per aliquot annos debuerit. Sopor quoque interdum non raro per horæ dimidium & ultra invadebat inopinatus atque tam gravis, ut excitari vix posset. Præterea nullam in omni vita toleraverat sanguinis per nares vel fedales venas fluxionem, quam deficientem ex parte compensare medicus studebat venæsectione bis in anno instituta, quæ vero quum in pedibus, qui tumore continuo erant obstiti, administraretur, parumque inde sanguinis efflueret, nihil hac methodo proficiebatur. Nam vanus erat timor, ob quem medicus, ne forsan periculi plenam suffocationem arcesceret, venam in brachio secare dubitabat. Multo magis iusta metuendi erat ratio, ne tumor aquosus in corpore adeo plethorico, & faciei colore ad nigredinem vergente, magis ac magis increfceret; quod etiam brevi post insequebatur. Etenim mox totum corpus æqualiter intumescibat, & quod pessimum erat, consueti manuum & pedum dolores rheumatici nunc sub tempestate frigidiori vel plane non apparebant, vel mox remittebant. Quum is esset depravatus valetudinis status, & indies pejora ingruerent symptomata, ego pariter in consilium vocatus, hunc morbum asthma cum hydrope anasarca junctum, & a nimia sanguinis abundantia, qua cor cum pulmonibus pæne oppressum erat, inductum judicabam. Quam Medicus ordinarius ante meum accessum in brachio admiserat venæsectionem & laudabam & approbabam, consultum fore ratus, ut aliquoties pro re nata iteretur: & iterabatur quoque cum insigni spirandi levamine pulsuumque augmento. Accuratori instituto examine, cui intererant adhuc alii peritissimi medici, ex certis & evidentioribus signis viscera nec obstructa, nec scirrhusa, sed integra, nec intra pectoris abdominisque cavitatem serum extravasatum, nec pulmones polypis

obfessi deprehendebantur: & quum sub modica ciborum adpetentia alvus satis bene responderet, abstinuimus ab omnibus fortioribus hydragogis & diureticis, & potius juncto accuratori vitæ regimine medicamenta dedimus balsamica amara, stomachica & carminativa, interpositis subinde salibus deterfivis & aperientibus. Potui præscripsimus cerevisiam insigniter diureticam, & ad discutiendos flatus ano clysteres carminativos frequentius injiciendos curavimus. Hæc inter uno vel altero mense transacto natura, optima gravissimorum morborum medicatrix, sponte sibi exitum parans copiosas in pedibus excitabat vesiculas, e quibus cum febrili quadam motu & redeunte podagrico insultu ingens aquæ expellebatur copia. Et sic tandem Illustrissimus æger melius respirare, quietiorem somnum capere, urinam, quæ antea parcius fluebat, magis reddere, & resumptis viribus penitus convalescere incipiebat, ut nunc, quæ Dei gratia est, ab omni malo immunis sanus degat.

E P I C R I S I S.

1.) Permultum interest, ut medicus in cura gravioris & fontici morbi prudenter adornanda veram causam primamque scrutetur originem, quæ in hoc nostro casu nimia fuit sanguinis abundantia, & exinde orta in visceribus nobilioribus & extimis partibus stagnationes; unde simul asthma & ex hoc hydrops fuit enatus, qui facile potuisset averti, si e vena brachii tusa tempestive conveniens sanguinis detracta fuisset quantitas. Minime enim a tali venæsectione, in brachio instituta metuenda est major sanguinis ad superiores partes attractio, & ex hac oriunda suffocatio, ut hæc ipsa potius certo avertatur, si nimia, quæ jam adest, plethora imminuitur: quod suo jam tempore optime præcepit HIPPOCRATES, eo loco, quem in cautelis §. I. allegavimus.

2.) Lu

2.) Luculenter edocemur, in maximis morbis vincendis lenissima & fere simplicissima remedia optimum ferre levamen, si modo satis diu continuantur. Quodsi enim in nostro casu ad educendas e corpore aquas fortiora purgantia & diuretica adhibuissimus, facile pernicialis induci potuisset intestinorum inflammatio, quam ego quidem non raro in anasarca & ascite laborantibus vidi. Longe itaque consultius fuit præter iustam & sufficientem sanguinis missionem ejusmodi remedia, quæ discutiendis flatibus & tono intestinorum roborando idonea sunt, in usum vocare. Etenim, cum primarius morbus fuit asthma, cujus effectus seu symptoma hydrops debet haberi, & quoniam illud a nimia sanguinis abundantia & congestione ad thoracem partesque superiores, neque minus a flatibus ex primarum viarum cruditatibus originem traxit, facile intelligitur, quare adhibita remedia omne in curatione abolverint punctum.

Plura de hydropse exempla reperire licet in responsis & consultat. medicinal. Sect. III. casu LVI. & LXVII. usque LXXI.

CAPUT XV.

DE FLATULENTIA VENTRICULI ET INTESTINORUM, ET AFFECTIONE TYMPANITICA.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Flatulencia quid sit?
IN nulla corporis humani parte tantas molestias creant flatūs, (qui nil sunt, nisi vapores halituosi, expansiva elastica vi præditi,) quam in ventriculi & intestinorum cavitate, ubi velut in carcere inclusi, hosce canales ex tunicis mere musculosis &

nerveis, quæ motu & sensu gaudent, conflatos, remittente ipsarum tono, non sine dolore & anxietate vehementer distendant, & ut multum inde omnis generis functiones lædantur, efficiunt.

§. II.

Si speciatim ventriculus a flatibus ^{Sympt.} incarceratedis supra modum expanditur, ^{maia} gravissima subinde oriuntur sympto- ^{que v.} mata, qualia sunt summæ circa præ- ^{tricult} cordia anxietates cum valde difficili & ^{Inflatio.} ægra inspiratione, pectoris oppressione, ^{nem co-} inquietudine extremorumque frigore ^{mitem-} & ingenti virium collapsu. Inter hæc facies cum adpectu lurido contracta est, & interdum cum difficili deglutitione faucium urgent restrictio, cordis palpitatio, phlogoses, scotomia, vertigo & hujus generis alia. Cognoscitur autem flatulenta hæc affectio ex intumescencia, quæ circa cordis scrobiculum versus latus dextrum satis sæpe ad tactum manifesta est, nec non ex crebra & vehementiori eructatione, qua notabiliter symptomata mitescent.

§. III.

Quod verò vehementem ventriculi ^{Ratio} inflationem tam sæva excipiant sym- ^{horum} ptomata, hæc sunt præcipuæ causæ ^{Sympt.} Notum quippe ex anatomicis est, ^{matum;} quod ventriculus pars sit valde nervosa, & quod octavi & paris intercostalis rami inter tunicam ipsius nerveam copiose dispergantur, qui quum ad omnes corporis nervosas sensuque & motu præditas partes excurrant; non mirum esse debet, si propter eximiam hanc, quæ partes invicem intercedit, communionem, in omnibus fere reliquis corporis partibus sensibilibus tam diræ oriantur afflictiones. Quæ dein comitatur difficilis & anxiosa respiratio itidem a ventriculi expansione inducitur, qua diaphragmatis alter-nus expansorius & restrictorius motus, a quo inter alia respirationis pendet negotium, impeditur: & quum hac ratione caritas thoracis simul coarctetur, pulmones non rite possunt expli-

explicari; unde liberior sanguinis ex uno cordis ventriculo in alterum transitus remoratur.

§. IV.

Species flatulentie intest. Stom. Flatulentia ejusmodi distensionis preter ventriculum, tota intestinalis fistula, quæ ex ejusdem generis tunicis, nervorumque & sanguineorum vasorum ramificationibus, ut ipse ventriculus constat, obnoxia est. Quodsi vero totus intestinorum tam crassorum quam tenuium canalis a flatibus violentè expanditur, non tantum tumor totius abdominis, sed dolor quoque, maxime circa umbilicum, ubi tenuium sedes est, sat gravis cum pertinaci alvi strictura, inquietudine, anxietate, extremorumque refrigeratione, & virium lapsu conjunctus oboritur, atque tum adfectus dicitur colica flatulenta. Quando hæc flatulentia non est transitoria, sed in longum tempus, menses, vel annos protrahitur, tumor abdominis durus instar tympani sonum edens tympanites vocatur & malum portendit vix ulla medicina sanabile, præsertim si asciten, superiorumque partium marcorem habet comitem.

§. V.

Causa morbose flatulentie. Quod attinet ad causam morbosæ ejusmodi flatulentia proxima, hæc utique duplicis esse generis recte statuitur. Altera materialis, quæ in flatuum facili & copioso proventu residet, debetur ingestis, quæ præ aliis tenacis, mucidæ & pronæ ad inducendos flatus consistentiæ sunt; quæ inter merito oleracea, raphanacea, legumina, pisa, fabas, pisces marinos exsiccatos & fructus horæos, omniaque fermentescibilia, dulcia, mellita, cerevicias triticeas & farinacea quoque triticea, pulticulas, præsertim e milio paratas, pingua ovilla & vervecina, maxime si his frigidus superingeritur potus, referimus. Scire tamen licet incongrua ejusmodi ingesta tam sicca quam fluida longe majorem inferre noxam, si in magna quantitate adsumuntur.

Tom. IV. Pars IV.

§. VI.

Causa formæ. Altera, quæ formalis dicitur, perniciosa flatulentia causa in insigni motus peristaltici debilitate, quæ ab impedito liquidi nervei & sanguinis arteriosi in intestina influxu dependet, quarendæ est. Quemadmodum enim ille motus, si recte & secundum naturæ ordinem se habet, non modo vaporibus, qui temper ob humidum in intestinis contentum præsto sunt, resistit, sed eos ipsos etiam per totum tractum sine omni molestia propellit; ita e contrario, si propter nimiam roboris ac toni intestinorum remissionem, & membranarum inde ortam flacciditatem vacillat, huic muneri vix amplius præest. Præter hæc quoque ingesta, antequam ad intestina ferantur, diutius in ventriculo subsistunt, & in vapores resolvuntur; unde in vicino duodeno & jejuno ob acrimoniam particularis oboritur spasmus, qui dextrum ventriculi orificium sive pylorum, & per consensam etiam sinistrum constringit, ut inde vapores non habeant exitum, sed inclusi vim suam elasticam in nervosas ventriculi tunicas vehementer exerceant. Cui distensionis quando natura majori liquidi nervei adfluxu occurrit, restituta ad tempus vi tonica renitente, flatu magno cum impetu per superiora erumpunt.

§. VII.

Causa remota. Quæ cum ita sint, judicatu est facilitum, quicquid ad motus peristaltici depravationem contribuit, illud pariter ad flatulentiam producendam esse aptissimum; unde evidenter patet ratio, quare homines, qui habitus corporis sunt laxioris, & spongiosioris, ut fere phlegmatici, sexu feminæ & ætate senes atque infantes esse solent, ad inflationis malum valde sint proclives. Et quoniam liberior vaporum, qui continuo in intestinis progignuntur, transpiratio sub inordinato intestinorum motu constrictorio & dilatatorio valde impeditur, multumque inde incommodi inferitur;

R

facile

facile poterit intelligi, quare ab infolita & nuda abdominis artuumque refrigeratione, vel pedum super frigido pavimento incessu, manuumque in aquam frigidam immersione, vel etiam a potu gelido, æstivo tempore corpori sudanti ingurgitato, tam frequens colicæ flatulentæ & torminum imi ventris sit proventus. Siquidem hæc omnia ita sunt comparata, ut eximiam intestinorum tonum debilitandi potentiam obtineant.

§. VIII.

Morbi
progressus.

Sunt vero adhuc aliæ, majoris momenti causæ, quæ robur nobilissimarum istarum partium destruendo, nostrum morbum producunt. Attenta enim observatione discimus, periculosas abdominis inflationes iis quam maxime contingere, qui a præcedente morbo, v.g. dysenteria, febre acuta & variolosa, aut diuturna intermitte, vel etiam ob nimias sanguinis profusiones, sive per vulnerationes, ac hæmorrhoides, sive in feminis per abortum, per partum, aut extra ipsum per lochia & menses ingentem virium lapsum liquidique nervorum spirituosum elasticum & sanguinis depauperationem passi sunt; idque eo magis si, posthabita virium ratione, plus ciborum ingerunt. Et inde perspicue poterit colligi, quid statuendum sit, si, ut sæpissime in morbis periculosis & acutis evenit, circa tempora critica molestæ præcordiorum distensiones cum borborygmis & flatuum in imo ventre fluctuatione percipiuntur. Ut plurimum enim mortis indicium præbent, tum quod extremum virium lapsum indicant, tum vero maxime, quod ad penitus sufflaminandam respirationem multum omnium valeant: quæ abdominis inflationes post mortem, ob plenariam roboris destructionem ab internis tam potulentis quam medicamentis semper fere auctiores evadunt, ut, ne rumpatur abdomen, pondere rerum incumbentium comprimendum sit.

§. IX.

Simili quoque ratione per attentam experientiam innotescit, atroces diutiusque perseverantes in primis viis spasmos intestinorum atoniam & flacciditatem motusque peristaltici imbecillitatem, & ex hac demum vehementes inflationes subsequi. Hinc colicam spasmodicam frequenter excipit flatulenta; quæ, nisi rite tractetur sed ad dolores mitigandos potiones anodynæ offerantur, per facile in paralytin transit. In cujus rei illustrationem noratu digna celeberr. WEPFERI experimenta, quæ in tractatu de cicuta aquatica ad effectus venenorum demonstrandos attulit, multum conferre arbitror. Etenim ab arsenico canibus ingesto gravissimas vomitiones & spasticas ventriculi contractiones, post has vero, flaccescente ventriculo vehementes ejus distensiones flatulentas observavit. Id quod etiam clarissime in oculis incurrit, quum a sumto veneno corrosivo, quod atrocibus spasmis operatur, demortuis totum intestinorum volumen, sectione abdominis facta, propter flatum impetuose erumpit, ut vix in locum suum reduci possit. Ex quibus probe consideratis clarius nunc poterit intelligi, acriora purgantia & emetica, dysenterias, nec non colicas spasmodicas & hæmorrhoidales ordinario ingentem primarum viarum imbecillitatem relinquare, quæ molestæ abdominis inflationi causam præbet aptissimam.

§. X.

Verum enim vero, non raro evenit, ut spasmi & flatus simul intestinorum canalem obsideant, quorum illi tunicas constringunt, hi vero in intestinorum cavitate contenti vehementem & contrariam expansionem moliantur. Id quod potissimum fieri solet, quando materia flatulenta acrimonia quadam biliosa imbuta est, quale quid animadvertere licet in infantibus lactantibus, qui horrendis torminibus & borborygmis, extrorsum etiam per violentas explosiones se mani-

Spasmi
primarum
viarum.

Spasmi
& flatus
simul
fiant
quando
continuantur?

manifestantibus, valde cruciantur & faeces deponunt ab acido arrodente admixto virides, quæ lineæ tenuiora instar aquæ fortis exedunt. Idem observamus, ubi materia tenax, mucida cum vitellina bile, vulgo dicunt Eier gehadtes, commixta ejicitur. Sæpe etiam lentores mucidi, quos infantes & tussi humida mucilaginosi sursum propulsi deglutiendo ventriculo & intestinis obrudant, in culpam veniunt, e quibus flatus copiosiores cum torminibus excitantur.

§. XI.

Flatulentia De flatulentis, quæ totum intesti-
lentia norum tractum æquali nisu disten-
& spasmis dunt, hætenus diximus, sequitur
mi par- jam, ut de particularibus istis infla-
sicula- tionibus & spasmis, qui certam tan-
tes tummodo intestini partem occupant, quædam, quæ in attentiori praxi consideratione digna sunt, proferamus. Scire autem licet morbosos ejusmodi effectus in hypochondriacis vel feminis hysteriis potissimum contingere, ubi e.g. ventriculus sine intestinorum expansione inflatus est: quod plerumque fit, cum spasmus in duodeno vel principio jejuni existit. Intestinum quoque ileon citra inflationem ventriculi aut crassorum intestinorum in verminosis infantibus, vel herniosis cum exquisitis doloribus juxta umbilicum sæpe valde expansum deprehenditur, & in hypochondriacis hæmorrhoidariis, ubi intestinum rectum & inferior pars coli ob sanguinem stagnantem, ejusque denegatum per venas sedis effluxum a spasmis violenter angustatur atque constringitur, superior pars intestini coli, maximeque ejus flexura in hypochondrio sinistro & circa regionem lumbarem vehementer expanditur; unde dolor emergit pressorius, quem lieni vulgo, sed perperam adscribunt. Fit quoque interdum, ut flexura coli in dextro hypochondrio circa hepatis & ventriculi regionem valde elevetur, multumque creet molestiæ; cujus causa, ut ego arbitror, in principio coli, quod

circa confinia ossis ilei, valvulæ coli & intestini cæci situm est, residet, eo quod convenienti tono ac robore systaltico, quo sursum pelluntur excrementa, destitutum eorum copia infarcitur, quæ ingentem flatuum materiam suppeditat. Neque tantum spastica strictura & subsequens inflatio, quæ transitoria est, certam intestini portionem occupat, gravissimumque symptomatum causa existit, verum etiam præternaturalis quædam angustia, durities, aut occalescentia ex variis causis contracta, certam intestini partem obsidet, & totum intestinorum motum peristalticum pervertendo sævissimis symptomatibus causam subministrat, quæ nonnisi per anatomen defunctorum in conspectum venit. De quo singulari & in praxi utilissimo argumento celeberr. Lipsiæ Professor WALTHERUS eruditam de intestinorum angustia edidit dissertationem.

§. XII.

Accedimus jam ad disquisitionem *Tympanitidis* illius adfectus flatulenti, in quo totius abdominis inflatio non transitoria, *signa.* sed stataria & continua est, quæ tympanitidis nomine venit, quem CELSUS lib.III.cap.21. ita describit, quod sit tumor ventris vehementer intenti cum crebro ex motu flatuum sono. Hic morbus hisce se phænomenis & signis manifestat: Plerumque post dolorem & tensionem circa regionem lumbarem sinistram, alvique constipationem venter vehementer distenditur, flatus ac ructus per superiora violenter per vices extrudantur, pulsus est inæqualis & adpetitus dejectus, sed sitis increfcit, circa præcordia & umbilicum tensivus dolor, rodens & punctorius cum æstu quodam observatur. Sæpe etiam urinæ adest cum compressione scilicidum. Tumor etiam, si æger supinus jacet, nunquam subidet atque in neutrum latus æger potest decumbere.

§. XIII.

Causa
proxi-
ma.

Hujus continuæ, valde molestæ & periculosa ventriculi ac intestinorum inflationis causam non sine ratione WILLISIUS, BAGLIVUS, alique recentiores in spastica tunicarum intestinalium strictura reposuerunt, utpote qua diutius in hærente pori & meatus intestinorum, per quos vapores transpirant, angustantur & obstruuntur, ut postea intus retenti vi sua elastica propter admixtum aerem expansiva tam violentam intestinorum distensionem efficiant. Et quod genuina hujus mali causa in tali strictura spasmodica jure querenda sit, non obscure HIPPOCRATES lib. IV. aph. 11. his verbis suam indicare videtur: quibus tormina adsunt, & circa umbilicum cruciatus & lumborum dolor, qui neque a medicamento, nec aliter solvitur, in tympanitem, sive hydropem siccam firmatur.

§. XIV.

Tympani-
tritis ad
semper
enim
ascite
jungit-
ur.

Hic adfectus communiter pro specie hydropis a veteribus æque ac recentioribus habetur, quia sæpe cum symptoma, præsertim asciti admiscetur, cum tamen morbus sit plane peculiaris & sine ulla aquæ extravasatione in abdomine contingat. Ita DOLÆUS in Encyclopæd. lib. III. cap. IX. pag. 157. refert, se in puellæ tympaniticæ novem annorum demortuæ abdomine ne guttulam quidem feri vel aquæ observasse. Atque in M.N.C. Decur. F. ann. 2. obser. 85. recensetur anatomia pueri tympanite demortui, cujus ventriculus mirum distentus nihil præter flatum, & aliquid viscosi humoris continuit, intestina autem omnia tam pellucida transparuerunt, ut etiam multis in locis compuncta statim conciderint, ne guttula quidem aquæ in illis adparente. Pari ratione VALESIUS comment. in lib. IV. Hippocrat. de victus rat. in acut. & COLLADUS adversariorum l. II. c. XL. ex aperto simili cadavere nihil notatu dignum aquæ exiisse, sed crasso expirante flatu totum repente ventrem detu-

nuisse annotarunt. Noratu quoque digna sunt, quæ PLATERUS obs. 53. p. 616. de puero tympanitico mortuo refert, ubi intestina tantopere distenta apparuerunt, ut femoris crassitiem certis in locis adæquare viderentur, atque ex compressione disrupta stercus magno impetu profunderent. Aliis autem locis adeo fuerunt convoluta, contorta & inflexa, ut nec excrementis nec flatibus deorsum pateret via, & simul vermibus oblongis quam plurimis repleta.

§. XV.

Hæc inflatio tympanitica sexui se-
minino citra hydropem quam maxi-
me est familiaris, præsertim post puer-
perium, quando lochiorum fluxus
non rite successit, vel ipse ab admissio-
frigore animique adfectu cohibitus
omnino fuit. Idem contingit, quan-
do non rite deligato & compresso post
partum abdomine error in diara fuerit
commisus, nec prima regio tempore
puerperii a sordibus sufficienter expurgata. Tum enim non raro mulieres durum & inflatum abdomen cum magna molestia, spirandi difficultate & anxietate, alvique pertinaci adstrictione satis diu gerere solent. Eadem symptoma post partum laboriosum, si secundinæ non ex toto secesserunt, sed pars quædam remansit, aut si ab earum imprudenti extractione utero inducta fuit læsio, non semel sed sæpius observavimus. Quandoque etiam post abortum, si imprudens accedit medicatio, ejusmodi tympaniticæ adfectiones eveniunt; quarum causam & originem in perverso & turbato per uterum, & dein per intestinorum tractum sanguinis circuitu reponendam esse existimamus. Quod si enim ob vitium utero in hærens naturalis sanguinis cursus, vel ejus critica excretio non rite & libere succedit, ob subsequentem stagnationem per consensum etiam liber sanguinis per viscera abdominis, speciatim vero per intestina transitus impeditur, ubi portio vel sanguinis vel feri subsistens
eorum.

eorum fibras teneriores & sensibiliores distorquet, constringit, easque duriores & tensiores reddit, ut dein libera vaporum in intestinis contentorum respiratio minus recte fieri possit. Quod vero si incidit, flatuum proventus magis productum & effectus, quam tympanitidis esse solet.

§. XVI.

Prod. ul. Ejusmodi tumores abdominis distensivos in infantibus & pueris, praesertim si vermibus laborant, item post variolatum vel morbillorum morbum frequentius observare licet: cui malo nisi in tempore accommodata succurritur medicina, partes superiores marcescunt & hecticis superveniente calore agri intereunt. Maxime vero propter addephagiam, ubi ventriculus & ejus tonus imbecillior existit, pueri & infantes in grandes ejusmodi tumores incidunt, quorum variae existunt causae. Dum videlicet variolas & morbillos, vel etiam continuam febrem, ob vires valde suppressas, liquidumque spirituosum nimis exhaustum, ingens motus peristaltici subsequitur imbecillitas, & ob insignem sanguinis & humorum a morbo contractam dyscrasiam tunicae intestinarum & peritonaei a sero acri spastica vellicantur strictura, quae flatuum exitum prohibet, persaepe evenit, ut hic morbus producat. Quandoque glandularum mesaraicarum & vasorum lacteorum est infarctus, qui succum chylosum non transmittens sordes in primis viis accumulatur, quae ex parte in flatu resolvuntur, ex parte vero per alvum exturbantur.

§. XVII.

Tympanitidis aff. citi se. p. jun. g. itur ob bilis ut cinm. At vero non tantum feminae hystericae, & qui aetate sunt pueri vel infantes ob vermium colluviam & exantlatos difficiles morbos, tympaniticae huic passioni sunt obnoxii, sed & ii potissimum in eandem incurrunt, qui ad hydropem ascitem inclinant; cujus quidem rei haec mihi videtur praecipua causa, quod in ejusmodi corporibus, ubi viscera abdominis, praesertim he-

par, minus rite suo funguntur munere, succus quoque biliosus nec in quantitate, nec in temperie recte sit constitutus, ideoque luis, quas in digestionis negotio exserere debet, viribus privatus. Repetendum enim hoc loco ex physiologicis est, bilem genuinam atque naturalem esse medicinam praeservatricem. Non enim solum propter principium, quo pollet, alcalino-sulphureum & saponiforme, quo intimiorem alimentorum solutionem & digestionem promovet, insigniter prodest, verum etiam propter amaritiam temperate sulphuream atque balsamicam, blande stimulando & intestinarum tunicas roborando, motum peristalticum sartum tectumque servat: quo perverso & vitiato tota motuum vitalium oeconomia, una cum salutaribus excretionibus, ut fere videmus in hypochondriacis, turbatur atque pervertitur.

§. XVIII.

In illustrationem & confirmationem hujus sententiae non possum hic silentio praeterire singularem & prorsus raram observationem, quae in *Transact. philos. Societat. Reg. Lond. nensis ann. 1330. no. 414.* legitur. Acciperat nimirum miles vulnus, ex quo post varia symptomata septimo die mortuus est. In ejus cadavere nulla penitus laesio ullius partis internae, excepta sola vesica fellea, inventa fuit, utpote quae in fundo leviter perforata, ob effusionem bilis omnimodam, collapsa & flaccida deprehensa est. Nullius visceris inflammatio vel levissima adparuit, canalis tamen intestinalium valde inflatus atque extensus, & colore flavo a bile effusa, abdomen inundante, tinctus observatus, vulnus etiam externum siccum, tumore vacuum fuit, nec durante vita ullum maturationis signum habuit, ut sane mirum sit, quo pacto ex vulnere adeo levi, uti videtur, tam brevi temporis spatio, absque febris aliisque gravioribus symptomatibus, sauciatus interierit.

§. XIX.

Stagnatio in eodem anno. Ita symptomata.
 Inter symptomata notatu digna in isto vulnerato annotata, primo omnium referri meretur inflatio abdominis, quæ statim ab accepta plaga sequuta est, & talis absque notabili incremento & decremento permanfit, & post mortem etiamnum adparuit, qua homo ascitici vel tympanitici faciem retulit. Nihil tamen minus, præfente hac canalis alimentorum distensione, inflationis abdominis causa, nullum factum nec flatum per superiora aut inferiora reddere potuit. Quamvis etiam alimenta liquida ac potum in sufficienti quantitate adsumerit, alvus tamen officio suo per omnem morbi decursum nec semel satisfecit, nec fortissimis purgantibus ac clysteribus adplicatis ullo pacto moveri potuit. Urinam paucam, flavam & quasi croco tinctam, omni sedimento destitutam reddidit. Nihil tamen caloris febrilis in toto ejus corpore observare licuit, sicut nec pulsus citatus fuit, sed potius æqualis ac fortis, usque ad vitæ diem penultimum, quo inæqualis redditus est, duravit. Lingua etiam non dura, scabra aut nigra, qualis in febribus, præcipue inflammatoriis quandoque conspicitur, arida tamen ob defectum salivæ fuit. Utut quoque idem per illud tempus, parum & saltem aliquando per semihorulam dormitaverit, neque etiam opii usu ad somnum disponi potuerit, tamen nullum in illo, vel minimum delirii indicium adparuit. Atque sic iste absque ullis gravioribus symptomatibus, si singultum levemque vomendi conatum, pridie ante obitum accedentem, excipias, expiravit.

§. XX.

Consequenter exinde deducitur.
 Et hæc est peculiaris illius casus cum symptomatibus descriptio. Liceat jam nobis nonnulla, ad scopum nostrum utilissima, exinde elicere. Præcipue vero docemur, quantum non interrupta bilis laudabilis secretio ad sanitatem conservandam præstet utilitatis, & quid quantumve econtrario

ejus defectus aut vitia ad gravissimos morbos, maximeque tympanitidem, contribuant. Etenim in hoc nostro casu a nulla alia causa, quam ab effusione atque totali bilis defectu deducenda est, quæ vulnus excepit, canalis alimentaris inflatio, qua hic ipse ultra sphaeram elasticitatis extensus, tonum suum motumque peristalticum omnino amisit. Hoc autem perditio non modo naturalis chyli per vasa lactea transitus impeditus, verum etiam reliquæ in aliis visceribus secretiones labefactatæ tandemque suffaminatæ fuerunt omnino. Unde non potuit non ultimum omnium mors brevi post insequi.

§. XXI.

Quod attinet ad prognosin, merito *Prognosis si facta.* tympanites valde periculosus habetur affectus, quo ægros sapius mori, quam servari videas. Hinc ingenue non minus quam vere fatetur doctissimus PUERARIUS, se nullum unquam tympaniticum convalescentem vidisse. Vid. *addit. ad Barnetti thesaur. med. tom. II. lib. VIII.* quia pertinacem meatuum constipationem flatuumque incarcerationem vix dissolubilem, & gravem partium distensionem cum atonia significat. Quando morbo chronico, ut hydropi jungitur vel supervenit tympaniticus affectus, vix ullam admittit curationem, eo quod valida intestinorum ac musculorum abdominis distensio sanguinis per viscera progressum, vasa venosa comprimendo, valde difficilem imbecillio-remque reddit, atque excretiones per alvum & sudorem magis suffaminat. Tympanites simplex si inveterascit, nec cito curatur in feminis & infantibus, in molestissimum chronicum malum transit & tandem ad interitum ducit.

§. XXII.

Contra vero abdominis distensio, quæ colicæ flatulentæ nomen habet in *si facta.* se & sua natura non multum alit periculi, atque facilem admittit sanationem, quando tonus intestinorum deperdi-

perditus per convenientia tam interna quam externa remedia restituitur. Quodsi vero spasmodici quidpiam ad flatum excitandos concurrerit, ut in feminis, quibus menses non rite fluunt, vel in iis, qui ex calculo in uretheribus, vel in ductibus biliaris hærente laborant, fieri solet, aut si pathemata spasmodica hæmorrhoidalibus moliminibus superveniunt, tunc utique paullo difficilior est curatio, quia tum remedium vis & operatio partim spasmis sedandis, partim atoniæ tollendæ debet esse dicata, quæ tamen inter se contrariare videtur.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

*Clysteris
usui in
flatu.* **I**N affectu ventriculi & intestinorum flatulento curando nil prius habere debet medicus, quam ut flatibus per inferiora promoveatur exitus, materiaque tenax viscida, quæ flatuum proventus velificatur, attenuetur & per alvum leniter educatur. Quo fine primo omnium in usum vocare decet enemata, quæ tam derivandi quam discutiendi & evacuandi prædita sunt efficacia; cujus generis sunt, quæ ex herba hyssopi vel hormini, floribus chamomill. vulg. & roman. summitat. millefolii, baccis juniperi & seminibus carminativis majoribus &c. cum jusculo carnis vitulinæ & decenti salis gemmæ, ammoniaci, aut Ebsoniensis & olei chamomill. cocti portione optime possunt parari. Sed notari meretur, vix unum alterumve clysterem allevando malo sufficere, sed eorum usum crebrius esse repetendum.

§. II.

*Quantum
conferant
la.
mantia.* Hisce dein interponenda & subjungenda sunt laxantia, virtute simul carminativa & quodammodo anodyna instructa. Quo nomine commendare licet pilulas balsamicas ad Beccheri, Stahlii & nostram methodum confectas, vel si natura paullo robustior & inflatio tympanitica fuerit,

duas partes extracti panchymagogi Crollii cum una parte massæ pilularum Wildegansii, Starckii vel de styrace ex aqua carminativa minus spirituosâ offerre soleo.

§. III.

Posthæc ordine sequuntur medica-^{Roberti}menta, quæ principio temperate bal-^{sa in}samico & volatili oleoso aromatico^{forma-} constant & vulgo carminativa dicun-^{pulve-}tur, quorum operandi ratio non ita^{ris.} debet explicari, ac si sale suo volatili subtili materiam flatuum tantum resolvant tenuioremque reddant, sed potius, quod tonum tunicarum intestinalium eorumque systolen vigorando prohibeant, ne flatus subsistant, sed e sede sua dimoti per tubum intestinale facilius exturbentur, aut ne novus subinde flatuum fiat proventus. Etenim, quoniam destructus ventriculi & intestinatorum motus peristalticus principalis flatulentia causa existit, ea omnino, quæ eximia has partes roborandi efficacia pollent remedia in nostro morbo sunt indicatissima. Splendent vero maxime ejusmodi virtute & ob insignem sæpiusque comprobata utilitatem eminentiorem merentur laudem primo pulveres ex radicis ari, zedoar. pimpinell. albæ, salis digestivi Sylvii, vel tartari vitriolati, seminis cymini, summitat. centauremin. cort. aurant. exsiccat. ana drachma una, olei chamomill. veri, vel de cedro aut cort. aurant. guttis VI. compositi, quibus, si suspicio adsit acidi in primis viis copiose stabulantis, commode adduntur oculi cancerorum.

§. IV.

Huc quoque deinceps referenda sunt ^{in for-}in forma liquida sequentia medica-^{ma li-}menta, quorum prius sit mixtura ex^{quida-}essentiis carminativis conflata, eximii usus. Recipe essent. cort. aurant. zedoar. carminativæ Wedelii, singulorum unciam dimidiam, spiritus nitri dulcis vel liquoris nostri anodynii, spiritus de tribus ana drachmas duas M.D. ad XL. guttas. Alterum medicamentum constituit potio, cujus hæc

R. 4 esto

esto formula: Recipe aquæ carminativæ Dornerellii, chamomill. vulg. zedoar. cum vino ana unciam unam, spiritus nitri dulc. drachmam unam, olei carvi puri guttas VIII. cum sacchari drachmis duabus subactas M. D. S. Potio qu. 2. Loffel. voll.

§. V.

Quæ pro- sunt ex-terna. Nec denique negligenda sunt externa remedia, quæ inter commendanda sunt linimenta tori epigastricæ regioni inungenda. Horum præcipua ingredientia sunt oleum chamomillæ & rutæ coctum, oleum nucistæ & balsamus Peruvianus, quibus admisceantur olea juniperi, carvi, anisi vel cymini. Instar omnium vero esse poterit balsamum nostrum liquidum, vitæ dictum, quod cum tribus partibus aquæ reginæ Hungariæ remixtum ventrique inunctum summæ deprehendi efficaciam.

CAUTELE ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.

§. I.

Contela creata. Alidiora medica. mensa. **S**I flatulenta abdominis distensio partim a spastica tunicarum intestinalium strictura diuturna, partim a præternaturali earundem tensione atque duritie proficiscitur, atque hac ipsa a stagnatione humorum & acrimonia biliosa fovetur, cautissime cum carminativis calidioribus, aromaticis, volatilibus & sulphureis, qualia sunt olea destillata ætherea carvi, juniperi &c. mercandum est, siquidem flatuum elaterem & turgesceniam humorum augendo, tumorem reddunt contumaciorē & symptomata longe sæpe periculosiora, ut æstum præternaturalem cum ingenti siti, anxietate & summa spirandi difficultate arcessunt. Et hinc est, quod FIENUS lib. de flatibus cap. 21. mentionem fecerit mulierculæ, tympanite misere afflicte, quæ usu electuarii admodum calidi, quod discussioni flatuum præscriperat medicus, in novum tantumque incidit

tumorem, ut totum inde pectus mirum in modum fuerit distensum & paullo post misera supremum diem objerit. Quam in rem etiam egregia sunt verba HELMONTII, quæ lib. de flatibus continentur. Si ventositates, inquit, in nobis sunt vapores aut exhalationes, certe major dolorum atque flatuum excitatio & distensio partium sequetur, adhibitis calidis, eo quod vapores augeri est necesse & cruciatus ac distensiones multiplicari.

§. II.

Purgantia omnia, non exclusis etiam sennatis & valde aloeticis omnimodo fugienda esse suadeo, quia magis intestina exsiccant, & fibras tensas, contractas durioresque reddunt. Multo vero majorem noxam non sine periculo adferunt, si quis repetita eorum dosi remotionem flatuum promovere velit. Commendanda potius sunt mannata cum cremore tartari in sero lactis, vel fonte Sedlicensi soluta, non omisssis enematis emollientibus & blande discutientibus.

§. III.

Ubi spasmi flatuum fecunda generatrices sunt, quod sæpe fit in statu plethorico hæmorrhoidali in juvenili & virili ætate, nitrofa cum salibus deteris & refrigerantibus juncta securissima sunt. Prosumt quoque spiritus nitri dulcis, liquor noster mineralis, succus citri cum sale absynthii, oleum amygdalarum dulc. emulsiones ex seminibus IV. frigidis, massæ pilular. Sylvii & Starckii, quandoque etiam confert venælectio. Hinc Carol. de la FONT Academiæ Avenionens. Professor in dissert. de hydropæ tympanite exemplum adfert curati a se tympanitici ope tincturæ rosarum, aliquot spiritus vitrioli guttulis imprægnatæ, & julepo ex aqua portulacæ, cichorei, nymphæ, syrupo de nymph. de papavere, sale prunellæ & spiritu sulphuris confecti, interposita subinde usu emulsionis temperantis, vel decocti hordei cum syrup. de limonia & sale prunellæ, ac opiata ex crystallo minerali,

rall, lapidibus cancerorum, vitriolo-
que martis cum conserva rosarum
composita. §. IV.

Curatio
mali ex
uteri
vitis.

Ex uteri vitio post partum laborio-
sum, puerperium, aut abortum men-
strumque irregularem fluxum, si ejus-
modi graves & continuas abdominis
distensionis accidunt, certe pilulae ad
imitationem Becheri ex extractis ama-
ris & gummatibus resinosis tempera-
tioribus eum refracta aloes portione
preparata convenientique ordine &
dosi exhibita incomparabilem exse-
runt efficaciam. Idem valet etiam de
elixiriis temperate balsamicis ex iis-
dem speciebus paratis, quippe quae,
dum blanda sua sulphurea balsamica
virtute tonum & robur ventriculi &
intestinarum deperditum restitunt,
mirum effectum, praesertim ubi bilis
deficiens & biliosa est, praestant, mo-
do non nimia dosi adhibeantur: nam
natura iisdem adulescit & successu
temporis etiam incertis intestinarum
partibus, exsiccando tunicas intestina-
les, hinc inde praeternaturales angus-
tias pariant, & finesta saepe sympto-
mata post se trahunt.

§. V.

Circa
astyle-
m.

Magnum certe clysteres praestant
usum tam in accessione & praesentia
mali, quam extra illud tempus, ad
ejus incursum avertendum. At vero
si spasmus in intestinis tenuibus saevit,
non sufficiunt clysteres, sed tunc su-
denda sunt mannata, cassia, sal An-
glicanum, Sedlicense, item serum
lactis caprini cum cremore tartari vel
tartaro vitriolato paratum. Therma-
rum quoque & acidularum providus
usus in hypochondriacis non est sper-
nendus, sed magnam potius promittit
opem. §. VI.

Circa
externa.

Inter externa in vehementi abdo-
minis inflatione fomenta sicca & ma-
xime omnium arenam in igne vel sole
siccatam ceu magnum praesidium ha-
buerunt antiquiores medici. Hinc va-
ria exstant loca, ubi eandem commen-
darunt. Vid. CELSUS lib. III. cap.
XXI. & PLINIUS histor. natural. Lib.

XXI. cap. VI. arena littorum maris, in-
quit, praecipue tenuis & sole candens
in medicina est siccandis corporibus hy-
dropicorum. Nec aliter sentit Caelius
AURELIANUS, qui lib. III. tarda-
rum passionum cap. VIII. ex arena litto-
ris, sole ignita torrenda hydropicorum
corpora statuit. Nostri temporibus ut
multa alia, quibus veteres felici cum
successu utebantur, arenatio in defae-
tudinem venit: neque tamen adeo ne-
gligenda videtur. Arena enim calida
non modo compressione, quam mole
sua efficit, intumescuntiam cohibet,
sed & calore sicco humores prae-
tercutes stagnantes attenuat, ut suc-
cis per vasa sua itus reditusque resti-
tuatur: imo cutis quoque spiracula ape-
riuntur & transpiratio adjuvatur. Vul-
gare nostro tempore experimentum
est, avenas calidas & exsiccatas in fac-
culo regioni ventriculi & umbilici im-
ponere, eo quod vim habeant dissol-
vendi & discutiendi utilissimam. Prae-
ter haec vero emplastrum de sapone
bene camphoratum & cum oleo hyo-
sciami malaxatum in flatuosa abdo-
minis distensione non sine insigni le-
vamine applicatum novi. Cui virtute
parum cedit galbanetum ventri im-
positum.

ENARRATIONES
MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Quae vigesimum aetatis annum su-
pergressa est virgo generosa, te-
rioris texturae & faciei admo-
dum pallidae, jam per biennium par-
tiori & irregulari mensium fluxu ad-
flicta graviter subinde de doloribus cir-
ca umbilicum tensivis, abdominis in-
flationibus, & praecordiorum anxietati-
bus cum insigni lassitudine & ad peritus
prostratione conquesta fuit. His brevi
abhinc tempore jungebatur febricula
vaga, circa vespertam maxime affli-
gens, urina instar feri lactis minge-
batur turbida & pallida, atque virium tanta
suece-

Flatus &
sua cum
intesti-
no in-
dolo in-
bus a
vermibus.

succedebat prostratio, ut lipothymia sæpius accederent. Qui consulebatur medicus, ad menses solum respiciens fortiora obtulit emmenagoga, sed tantum aberat, ut levaminis quidquam sequeretur, ut potius insigne symptomatum augmentum ægra perciperet. Ego tandem in consilium adhibitus, ante anni circiter dimidium aliquot ascarides per alvum excretas comperiebam; unde verminosam coluviem pro genuina causa habendam ratus primo essentiam ordinabam tannaceti & fantonici cum liquore anodyno æquali portione remixtam, & serum lactis mane per aliquot hebdomades bibendum. Tum vero præscribebam pilulas ex gummi ammoniaco, aloë rosata, rhabarbaro, mercurio dulci & croco, interpositis subinde pulveribus digestivis. Et sic, ingenti putridæ & foetentis pituitæ copia cum aliquot necatorum vermium frustis exturbata, pessima ægrotantis symptomata sensim sensimque evanescebant. Nihilo tamen secius remanebat magna ventris debilitas & ad flatus generandos dispositio, ad quam debellandam essentiam corticum aurant. & carminativam Wedelii cum spiritu nitri dulci inter prandium commendabam, tam felici eventu, ut ægra ab omnibus malis liberata nunc integerrime vivat.

EPICRISIS.

Docet inprimis hic casus, quantum medici intersit, veram morbi causam & originem probe nosse; qua ignorata non modo remedia eidem removen-
dæ opposita nihil juvant, verum etiam, quod pessimum est, plus noxæ afferunt. Fuisse autem in nostro casu vermes præcipue accusandos, testis est ipse morbi eventus. Nec adeo difficile est, ex hac causa rationalem symptomatum suppeditare æthiologiam. Etenim, quum iniquissimi hospites in intestino ileo potissimum sedem suam habeant, facile ibi morsu dolores effi-

ciunt, & passioni iliacæ non absimiles, unde flatu exitu suo per inferiora præclusi superiorum intestinorum tractus occupant, eosque distendunt & ita divellunt, ut continui quasi solutionem moliantur. Et quum hac ratione ingens his partibus inducatur atonia, non mirum esse debet, cur materiali etiam causa sublata remediis stomachicis, non secus ac in iliaciis sanatis, per longum adhuc tempus, ad tonum restituendum, insistere consultum sit.

OBSERVATIO II.

Femina triginta annorum, temperamenti sanguineo-cholerici, a matre ^{Infantile} ^{tympa-} ^{nitis} ^{cum ma-} ^{sterig pu-} ^{rulentæ} ^{ex utero} ^{effluxum.} progenita, quæ per viginti & plures annos molesta laboravit flatulentia jam per triennium sine omni dolore & incommodo, salvoque mensium fluxu, gravi abdominis distensione adfecta fuit, quæ accedente vitæ deside & concurrentibus variis animi perturbationibus septem abhinc mensibus multum increvit & vehementes ventris dolores, spirandi angustiam, alvique obstructionem cum mensium imminutione fluxu comites habuit. Hæc contra mala medicus pugnavit carminativis, aperientibus & eximie virtutis roborantibus, sed in eodem statu morbus permansit, somnus tamen & appetitus bene semper constitit. Non multo post, ob errorem in diata commissum, optima femina febrem incidit tertianam per septem hebdomades durantem, unde viribus cum somno & appetitu dejectis pedes intumuerunt & inflatio abdominis adaucta cum aliquali fluctuatione ad manus percussam instar tympani sonum edidit. Elapso mensis spatio materia grysea purulenta, omnis expers odoris, cum intermixtis sanguinis striis, præcedente leviuscule horrore, per aliquot dies in notabili quantitate per uterum exercebatur; quo facto levamen quidem misera percipiebat in utroque hypochondrio, sed non modo pedum tumor

tumor perseverabat, sed abdominis quoque ita subinde invalescebat, ut in lecto decubitus impediret. Aberat tamen, quod bene sperare licebat, sitis, aberat febris & nimia virium depressio, aberat quoque, quod alias adesse solet, ciborum fastidium, sed modice potius appetitus constabat. Præterea urina mingebatur flava cum nubecula alba, fæces secedebant duræ, mensium plenaria erat suppressio, & insignis dolor cum tumore anum occupabat.

EPICRISIS CUM
CONSILIO.

Non omnis, præsertim in sequiori sexu, abdominis expansio præ inflatione intestinatorum tympanitica habenda est, sed incidunt sæpe casus, ubi post puerperium aut laboriosum partum, mole pinguedinis aucta abdominisque musculis crassioribus redditus, abdomen valde tumidum observatur. Nam frequenter obvium est, per violentos & diu perseverantes spasmos in partu sanguinem ad partes molliores minusque resistentes, quid? quod ad ipsum collum & ejus glandulas copiosius delatum vasa ibi nimis dilatare & stagnationes efficere, ut strumæ quoque haud raro inde enascantur. Fit tamen nonnunquam, ut etiam inflatio intestinatorum tympanitica, uti in præsentī casu diuturno abdominis tumori superveniat, quæ procul dubio propter crassam dietam vitamque sedentariam inducta, & dein retardato mensium fluxu post tertianam febrem ita adaucta fuit, ut ordinarius medicus verum ascitem hydroperem adesse judicaverit. Ego tamen potius morbi augmentum adscripsi antifebrilibus, quibus forsan nimis cito febris fuit suppressa. Increvit enim inde infarctus in utero, a quo demum abscessus ibi formatus & magna materiæ gryseæ, nullius odoris, copia excreta fuit, quæ optatum symptoma tum levamentum attulit. Quapropter

præcipua curationis fuit intentio, ordinarium sanguinis per hepar & uterum cursum restituere. Quo fine fontem Egranum tepefactum, interpositis pilulis balsamicis, ad mentem Beccheri confectis, & elixiriis stomachicis, per aliquot hebdomades cum recto regimine bibere jussi. Et quoniam clysteres carminativos in ejusmodi casibus nunquam fere non utilesprehenderim, crebriorem eorum usum summopere commendavi & cataplasmata ex herbis, floribus & seminibus carminativis, ex vino coctis regioni pubis imponenda suasi. Denique roborandi sine elixirium ex essentia fucini, corticum aurant. zedoar. & liquore anodyno, æquali ad pondus omnium proportionē sumto, præscripsi & sic curam feliciter perfeci.

OBSERVATIO III.

Virgo generosa, viginti & aliquot ^{Flatus} annos nata, constitutionis tenerioris, ^{lenta} vasis tamen sat amplis prædita, quæ ^{abdomi-} mensium fluxum ultra annum sat largiter & supra naturæ modum experta ^{nis ab} habitum obtinuit cachecticum & ^{adstrin-} po- stea loco sanguinis sinceri & puri humorem per uterum ejecit valde aquosum & mucidum; ex imperiti junioris medici consilio per quatuordecim dies balneum Lauchstadiense, adjecta semper aluminis portione, adhibuit. Substitit quidem inde fluxus, sed non multo post incidit in satis grandem ventris tumorem cum sensibili duritie in dextro inguinis latere, summa anxietate, pectoris oppressionē totiusque corporis languore conjunctum. Circa tempus somni obtuli dosin salis nostri aperitivi, postero vero die mane pilularum balsamicarum, nostræ præparationis no. XIV. & circa prandium elixirii nostri visceralis centum guttas, idque per quatuor continuos dies. Postea ordinavi balneum circa vesperam adhibendum, quod sequentes habuit species: recipe herbæ majoranæ, salviæ, matricariæ, mentha,

thæ, artemisiæ, rosmarini, florum chamomill. rom. & simplicis singulorum manipulos duos, baccarum lauri, juniperi ana unciam unam. Includantur sacculo & in aqua leniter coquantur. Huic balneo insideat agra per horam & sacculus imponatur ventri maximeque regioni inguinali. Consumtis iterum lavando quatuor diebus, pristina rursus methodo agra per sequens quatrimum mane pilulas balsamicas & inter prandendum elixirium sumit viscerale, atque simul vesperti balnei usum continuavit. Quorum remedium ope mira colluviæ glutinosæ & viscidæ ex utero promanavit quantitas & remittentibus flatuleatis symptomatibus exoptata rediit integritas.

E P I C R I S I S.

A præpostero balneorum adstringentium usu pessimorum symptomatum productam fuisse syndromen, extra omnem quidem positum est controversiam; placet tamen in meliorem huius rei confirmationem similem fere casum allegare GALENI, qui de præcognit. ad posthum. eleganter prodidit, uxori Boethi, fluore albo laboranti ex adstringentium usu ventrem ita intumuisse, ut utero gerentis suspicionem subjerit. Plures ejusmodi sat memorabiles observationes existant in M. N. C. ann. II. Dec. I. obs. XXVI. & ann. VI. obs. 103. quæ dignæ sunt, ut probe annotentur. Subsistunt enim hac ratione non modo in uteri, verum etiam in partium ipsi vicinarum valis humores excernendi atque mora viscidiores tenacioresque reddituri, intercipiendo liberum sanguinis circulum variasque congestiones & impetuosos motus ad certas partes efficiendo, omnes corporis functiones valde turbant & symptomata accersunt gravissima. Omnis itaque opera & cura medentis in eo maxime est degigenda, ut dissoluta fluxiorique redita tenaci obstruente materia, ejus

per uterum exitus promoveatur. Cui scopo obtinendo præscripta nostra methodo remedia egregie inservierunt.

OBSERVATIO IV.

Juvenis viginti annorum, temperamenti phlegmatici, crassiori diætâ & sedentariæ vitæ addictus, vehementem dextri lateris dolorem ex imo abdomine ad superiora ascendentem, præsertim a cibis, quos in deliciis habebat, flatulentis, ultra anni spatium persensit, multaque ad eum compescendum adhibuit sine effectu remedia. Ego consultus, omnibus rite exploratis in regione inguinali dextri lateris circa os ilei tumorem annotavi sat magnum; unde consilium dedi, ut huic loco emplastrum imponeret ex terebinthina veneta, mastiche, cera & balsamo Peruviano conflatum, idque bis in hebdomade renovaret. Intra prandium dedi elixir meum viscerale balsamicum cum essentia Zedoariæ & liquore anodyno minerali remixtum & pilulas balsamicas bis intra septimanam sumendas suasi. Et hac ratione intra duos menses inflatio ista detumuit tandemque penitus arger convaleuit.

E P I C R I S I S.

Nihil dubii est, quin in præsentī affectu intestinum colon in ea parte, ubi a cæco prodiens magnis valis, membranisque & nervis robustioribus eo fine instructum est, ut excrementis sursum pellendis capax sit, atonia laborasse, qua factum est, ut faeces retentæ diuturniori mora in flatus se explicaverint, qui reliquam coli portionem, ad hepatis viscus anfractuoso ductu procedentem ita inflarunt, ut exterius quoque tumorem observare liquerit. Quod vero si incidit, ea omnino remedia adhibere consultum est, quæ flatus & accumulatas in intestinisordes blande evacuandi & simul roborandi virtute pollent. Quo nomine pilulæ

pilula nostræ balsamicæ & ad eandem methodum paratæ aliæ cum elixiriis temperatis stomachicis insignem mererentur commendationem. Sed interna hæc medicamina externis debent secundari, a quibus non exiguum felicitatis curationis pender momentum, ita prorsus, ut his sepositis supervacaneus sape sit omnium, etiam optimorum internorum usus.

OBSERVATIO V.

*Colica
flatulenta
cum
saliva
sore
rara &
sanguis
et.*

Judeus sexaginta & aliquot annorum, bene alias valens & robustus, per biennium ob varios fortunæ insectos casus animo perturbatus male habuit. Nam subinde de flatulenta abdominis & hypochondriorum distensione, alvo adstricta, somno inquieto, & languente appetitu conquerebatur, urinam per intervalla turbidam & sabulosam cum ardore mingens. Hic cum causam coram iudice amitteret, gravi animi adfectu commotus, mox in brumali gelu iter conficiebat plurium milliarium, quo fiebat, ut domum reversus summa præcordiorum anxietate, pectoris oppressione, dolore circa cordis scrobiculum tensivo, insigni totius corporis languore, nausea & subinde vomitionibus vehementer corriperebatur. Qui primo accensebatur medicus, audacter curam adgredebatur essentiis stomachicis & carminativis, sed mirum inde singula incresebant symptomata. Quum itaque meum æger postulare consilium, ego causam horum malorum curatius inquirens, in primo intestino, quod duodenum vocatur, ipsoque pyloro vitium latitare exinde argumentabar, quia continuo æger querebatur, quod ingesta, præsertim solidioris consistentiæ, ob angustiam, quæ transitum impediret, difficulter descenderent, & inde ad superiora cum anxietate & vomendi conatu fieret regurgitatio. Præterea abdomen flatibus valde erat turgidum, alvus adstricta, foras paucus & inter-

ruptus, tantaque virium & corporis languescencia cum faucium ariditate aderat, ut non parum periculi in tam fontico adfectu & ætate jam provectiori suspicarer. His ita constitutis ægrotanti potionibus analepticis, jusculis cum cancris fluviatilibus & radicibus aperientibus decoctis, pulveribusque leniter nitrosis prospiciebam, & clysteribus emollientibus ventrem apertum servare expediebam, eo quod solventia medicamina dejectæ vires non admittebant. Et eni non parum inde levaminis percipiebat. At vero, quum per quatuor menses hisce malis confictatus nondum restitutum se penitus videret, alius vocabatur medicus, qui per medicamentum, quod & sudorem proliceret & spasmus sisteret, certissimam promittebat opem. Erat autem ita compositum: recipe cinnabaris, antimonii diaphoretici ana drachmas tres, salis volatilis cornu cervi, croci, castorei ana drachmam unam, misce dividatur in octo doses & singulis quatuor horis una sumatur. Sed a quatuor sumtis anxietates invalescebant, & largus subsequerebatur salivæ fluxus. Inspectis faucibus illæ totæ aphthis ardentibus & dolentibus erant refertæ. Durabat hæc salivatio nullis remediis allevanda usque ad mortem, quæ tertia septimana ab adsumto remedio accedebat.

EPICRISIS.

Quod si veram hujus mali pessimorumque symptomatum originem scrutari velimus, certe vix altam, quam vehementem iracundiæ adfectum corporisque refrigerationem deprehendere licet. Tali enim ratione obortus in duodeno spasmus adnexum pylorum vehementer constrinxit, & ita angustavit, ut nullus prope flatibus e ventriculo patuerit exitus, unde hic supra modum distensus ingenti præcordiorum anxietati, inquietudini & reliquis symptomatibus ansam præbuit largissimam.

Nec

Nec dubitandum, quin intempestivus medicaminum calidiorum usus anxietates permultum adauxerit, utpote quæ oclusis excretoriis viis semper magis obsunt, quam prosunt. Cæterum dignus est, qui probe annotetur peculiaris plane pulveris oblatis effectus, quem ego, pharmacopæi errorem accusandum ratus, vix credidissem, nisi facta inquisitione hunc omni culpa vacuum deprehendissem. Sat graves igitur erant rationes, quæ mihi fidem faciebant, tam largam salivationem in corpore vehementibus spasmodis ab effusa bile exagitato, soli cinnabari, in largiori dosi præscriptæ & per admixtum sal volatile cornu cervi ad maiorem activitatis gradum adaptæ esse adscribendam, ut inde discere omnino liceat, quod sinistri sæpe effectus ab optimo alias medicamento præter spem ac opinionem nostram proveniant.

OBSERVATIO VI.

Passio flatulenta cum barberygmis. Vir triginta annorum, sacerdotali munere fungens tribus abhinc annis, quum in academia degens Belgica ci-bis uteretur crassioribus & piscibus marinis, neglectoque potu & sufficienti corporis exercitatione, litterarum studiis cum profundis meditationibus junctis plus iusto incumberet, graves primum sensit ventriculi & intestinorum inflationes, murmura, flatuumque & aquarum in abdomine fluctuationes satis sonoras, quæ plerumque a prandio & adsumto Theæ vel cerevisiæ potu sub vita motus experte augebantur. Idem observabat, quando profundioribus meditationibus mentem defatigabat, cum contra a suscepta exercitatione & ructuum per os explosione insigne mali perciperet levamentum. Præterea alvus plerumque bene respondebat, ciborum tamen adpetentia languiebat, caput vertigine & aurium susurru tentabatur, facies erat pallida, totumque corpus marcore conficiebatur. His malis debellan-

dis varia æger opposuerat remedia, sed omnibus nihil proficientibus, meam tandem implorabat opem. Consilium igitur dedi, ut primo omnium e vena pedis tusa sex minimum cruoris uncias detrahendas curaret & aliquot diebus interjectis, ad primam regionem a cruditatibus viscidis, flatuum genetricibus repurgandam, per tres dies fontem Sedlicensem duarum librarum pondere pro dosi biberet. Paruit æger consilio & inde melius habere cœpit. Ad malum itaque penitus submovendum bis in septimana primam regionem a viscidis cruditatibus beneficio pilularum balsamicarum liberandam & elixir nostrum balsamicum per sat longum tempus sumentum suasi. Denique, quum ad curationem tam molesti affectus accuratum vitæ regimen plurimum conferat, frequentiore corporis exercitationem, & ut æger animis meditationibus, ac cibis, qui difficilius sunt solutionis, infumatis, piscibus marinis, fructibus leguminosis, fermentationem facile subeuntibus, omnibusque lacticiis se abstineret, commendavi.

EPICRISIS.

Licet hæc flatulentia effectus magis & symptoma sit mali hypochondriaci, quam primarius morbus, ideoque huc strictim non pertinere videatur, discere tamen potest attentus medicus, quantum, si non omne, ad morbi flatulenti generationem contribuatur motus intestinorum peristaltici imbecillitas, variis ex causis inducta; quas inter in præsentem agrotum præcipue referre decet intensiores mentis labores per multas noctes productos: utpote nimia mentis fatigatio eximiam habet potentiam canalem istum, qui digestionis præest, nerveum & valde sensibilem debilitandi, quod eo magis accidit, si vitæ motus expertus & ciborum duriorum ac flatulentorum usus accesserit. Quoad curationem scire licet,

licet, quod fontes medicati tam thermales quam frigidi borborygmus & murmur ventris sæpe augeant, præsertim si non alvum sufficienter ducant, nec urinam moveant, ut sunt Wildungenenses & Selterani &c. Tum enim ob languidiorem motum peristalticum facile stagnat, & atoniam augent. Consultius itaque duxi, fontem Sedlicensem, interpositis & subjunctis balsamicis stomachicis medicamentis, commendare.

CAPUT XVI.

DE CACHEXIA UTERINA, SIVE FLUORE ALBO.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Fluor albus, quid sit? **Q**ui floris albi nomine in scholis medicorum venit adfectus feminasque summe molestat & cruciat, malum est cachecticum, quod in inordinato humoris impuri, mucidi, plerumque albi ex muliebribus effluxu cum magno incommodo functionumque naturalium læsione juncto consistit.

§. II.

Quam subjecta præcipue invadat. Huic fluxui quamvis ætas plerumque consistens sit obnoxia, minime tamen declivior est excludenda, id quod suo jam tempore optime annotavit HIPPOCRATES lib. II. de morbis mulierum. At vero dantur etiam observationes, utut rariores, quæ testantur, puellas teneriores vix sex septemve annos natas hunc fluorem fuisse perpeffas. Qua de re consulatur FERNELIUS lib. VI. Pathol. cap. XIV. RODERICUS a CASTRO lib. I. morb. mulier. cap. XIV. & Aëtia Hassniens. Vol. I. obs. 83. Frequentius vero venit & incipit hic fluxus circa annum decimum tertium vel quartum, quo tempore scæminis menstrua erum-

pere solent. Nec maritata tam intra quam extra graviditatis statum ab eo sunt immunes. Novimus enim gravidas toto gestationis tempore eidem obnoxias. Quodsi denique habitum corporis respicimus, experientia teste, feminas & nervis & fibris minus solidis sed laxioribus & natura, ut ajunt, serosiori præditas præ aliis huic malo observamus subjectas.

§. III.

Inordinatus dicitur fluxus, quia non certam servat temporis periodum; *Quare dicitur inordinatus.* siquidem aliis continuus est & quotidianus, in aliis per intervalla repetens bis terve in mense accidit; licet sint exempla, ubi etiam periodice & stato quali tempore venit. Dein in nonnullis menstruum fluxum modo præcedit, modo comitatur, modo sequitur, vel etiam intermedio tempore prodit; quinimo in graviori statu ipsorum mensium loco oritur & ne illis quidem, quibus menstruorum tempus secundum naturæ ordinem præterit, ut vetulis parcat.

§. IV.

Variat hic fluor quoad colorem & consistentiam, quod optime demonstravit PLATERUS in prax. tom. III. p. 670. in hoc fluore, inquit, humor differt. interdum serosus copiose plerumque, nunc limpidus sine morfu, nunc acris vel salsus, alias flavescens, virescens, aut nigricans nonnihil, aliquando & saniosus, interdum inodorus, alias foetidus ei copulatur. Huic pituitosus etiam miscetur aliquantum glutinosus, inodorus & frigidus pauciore, vel eadem, aut etiam majore quam serum quantitate.

§. V.

Huic fluori, si moderate se habeat, *Est vel nulla alia graviora superveniunt acci-* dentia, atque tam mulieres quam virgines multis sæpe mensibus vel etiam annis sine noxa eundem perferre solent. Quodsi vero immoderatio sit, tum malus corporis habitus seu cachexia eum comitatur; unde non modo insignis oritur corporis languor & fun-

ctio.

tionum imbecillitas, sed & pruritus, mordicatio & ardor in pudendo & circa illud divexant. Tum quoque in plerisque mulieribus permagnum, in aliquibus tamen nullum in conceptu sentitur impedimentum, atque si foeteat materia, turpitudine hæc non modo ipsis feminis molestiam, sed maritis quoque fastidium, ut ab ipsarum consortio abstineant, parit.

§. VI.

*A ca-
chexia
parum
differs
princeps
scilicet.* Quod noster adfectus multum cum cachexia alat affinitatis, eleganter ostendit HIPPOCRATES lib. II. de morb. mulierum §. 9. fluxus, inquit, albus fluit velut alba asini urina & in facie sunt tumores albi & partes ambæ sub oculis tumunt & hydropiformes ac non valde bona specie præditi sunt oculi & color corporis albidus, & venter imus tumidus & in cruribus tumores laxi, & si presseris digito nota imprimuntur & stomachi morsus percipiunt, dum jejuna fuerint vel etiam vomuerint velut acidam aquam & si accitorem locum procedunt, anhelatio corripit, crurum perfrigeratio, genuum impotentia, uterus præter rationem aperitur & ad osculum procidit gravis. Tales difficile est a morbo liberare. Minime hæc Hippocratis adserta de fluore albo, moderato, incipiente, sed potius de pertinaci chronico, qui primam causam & fontem suum in malo & tam quoad solidas quam fluidas partes depravato corporis habitu, præcipue omnium vero in magna ventriculi imbecillitate habet, sunt intelligenda. Nam quia fluidum illud chylosum & lymphaticum temperatum subtile, quod solidis partibus vires & robur conciliat, nimium simul per vias devias uteri decedit, fieri omnino non potest, quin virtus solida & systaltica cordis & arteriarum, atque peristaltica ventriculi & intestinorum imminuatur; unde languor & magna virum prostratio sequitur, & vi digestrice ventriculi deperdita, crudi & visceri succi in massam sanguinis delati atque accumulati nutritionem non

modo & pulchritudinem faciei vitiant, sed & animi vigorem demunt, & tristitiam inducunt.

§. VII.

Sedes hujus mali omnino est uterus, *Sedes mali est uterus.* cujus anatomicam fabricam, & potissimam ejus vasorum structuram accuratiori paulo consideratione dignam existimo. Et primo quidem tenendum est, nullam in universo corpore partem tam numerosa vasorum copia instructam esse, quam ipsum uterum. Ex his enim primæ sunt arteriæ & venæ spermaticæ, quæ ovaria contingunt, ac in fundum uteri copiosissimis ramificationibus feruntur. Deinde rami arteriæ & venæ hypogastricæ ad partem mediam & inferiorem uteri, nec non vaginam excurrunt. Hæc largissime per uteri corpus disseminata sanguifera vasa, mirum tortuoso ac serpentino quasi flexu discurrunt. Id vero peculiare sibi servat exquisita vasorum uteri per anastomoses! connectio, quod in plurimas cellulas mutuo communicantes diversæ magnitudinis canalium alvei desinant, & cellulas ovalis figuræ forment, quæ substantiam ipsius uteri spongiosam & fungosam reddunt. Notandum insuper est, quod non modo hypogastricæ venæ, quæ sanguinem revehant, dimidio majorem capacitatem obtineant, quam arteriæ hypogastricæ, verum etiam, quod venæ sic dictæ spermaticæ non recto sed anfractuoso admodum & in orbem quasi recurvo ductu porrigantur, ita prorsus, ut si easdem extricare, earumque longitudinem supputare velimus, aliquot ulnas æquarent, arteriasque spermaticas longe superarent.

§. VIII.

Ex plane peculiari jam exposita vasorum uteri structura luculenter patet, *Rello
forma-
ille.* tarde utique ac segniter per venas has, præsertim valvulis destitutas, sanguinis cursum & circulum succedere, ut adeo ex hac theoria anatomica, seu fundamento, & mensium fluxus, & vitia omnia, quæ ex utero contingunt mulic.

mulieribus, commode possint explicari. Quia propter nunc etiam ex hisce perspicua erit ratio, quare virgines æque ac conjugatae tam frequenti tamque diuturno & molestissimo feri, variae consistentiæ, varique coloris ex utero & ejus vagina profluvio dixerentur. Nam quia tonus & motus uteri, qui æquabili fibrarum ejus contractione & remissione continetur, tam facile læditur, debilitatur & deicitur, prætereaque tardus admodum per circumflexa, & in serpentinus ductus porrecta uterina vasa sanguinis & humorum cursus, lentior quoque sanguinis per venas valvulis destitutas regressus est; per facile utique non solum infarctus & stagnationes sanguinis ac feri in matrice oboriuntur, sed ipse etiam serosus & lymphaticus humor, segniori progressu lentescens, tandem exitum sibi parat, ac per passim in utero & vagina obvia orificia effunditur. Communis quidem plurimorum auctorum est sententia: ex lacunis GRAAFII, five foveis circa urethram conspicuis, & parvis ibi consistentibus glandulis, humorem hunc excerni, ac in his lacunis, nullum quod setam admittat, foramen facile reperire licet, sed potius ad utrumque latus orificii, & per totam vaginæ substantiam lacunæ apparent plures, quæ quam facile setæ ad digitum dimidium aditum concedant, earumque ductus pressi liquorem, semini haud dissimilem plorant. Vid. Cel. HEISTERI *compend. anat. pag. 81. & 82.*

§. IX.

Verum enim vero, utut relaxatæ hæ glandulæ stillare possint humorem paulo copiosorem; neutiquam tamen hæ ipsæ unicam & genuinam floris albi sedem constituunt, sed longe plures dantur meatus, e quibus materia floris albi, nec non liquoris serosi impuri, in puerperis, cum & post lochiorum fluxum manantis, ortum trahit. Et licet RUYSCHIUS glandulas in utero unquam visas esse, aut demonstrari posse neget, nullum ta-

men dubium est, quin ex istis ostioliis quæ sub mensium fluxu sanguineæ fundunt, serum etiam exitum moliri possit. Perquam enim notatu digna est Cel. FANTONI *anat. C. H. pag. 186.* observatio, qua fidem facit, quod flatus per venas uteri in cavum matricis & vaginæ, ac vicissim ex hoc in venas adigi possit atque transmitti. Deinde etiam teste GRAAFIO & HORNIO pori & foraminula in cervice uteri conspiciuntur. Neque prætereunda sunt quæ VERHEYEN in *Anat. C. H. cap. 33. a. f. tab. XVII. fig. 2.3.* prodidit, quod scilicet in utero, in aqua macerato, & per aliquod temporis spatium in blando calore detento, in interiori non modo vaginæ superficie, plurima corpuscula globosa, & alibi quidam racematim ipsi in hærentia, alibi vero per eam disseminata, sed in inferiori quoque parte cavitatis uteri, similia corpuscula viderit, eademque pro glandulis, seroso-pituitosi humoris secretioni inservientibus non immerito habenda esse existimet.

§. X.

Nil itaque est dubii, quin per eadem vasa, vias & poros fluxus materiarum mucidæ contingat, e quibus ipse menstruus sanguis fertur. Atque hujus adserti evidens argumentum est, quod mensibus suppressis fluore albus in quibusdam loco horum superveniens observetur. Quod autem revera loco sanguinis albus liquor, unde etiam nomen morbus obtinet, proveniat, ea de re elegantem observationem habet SEVERINUS PINÆUS *de notis virginitat. lib. I. problem. III.* qui in dissectis cadaveribus virginum & mulierum uteri profluvio albo, dum viverent, laborantium, licet ob alium morbum extinctarum, humorem limpidissimum in utero invenit, ex cavitate ejusdem guttatim in sinum pudoris stillantem, in quo candorem, ut calcem aqua dissolutam dixisses, acquirebat, forsan ab aere frigido admissio particulis serosis se interponente, non excluso tamen

*Confer
Floris*

*Ex quibus
vis
in utero
Floris
proveniat.*

acore, a glandulis uteri forsitan profecto.

§. XI.

*Causa
media-
ta, quæ
materiam
fluxui
suppe-
ditant.*

Quum igitur causa fluxoris albi proxima recte in tono fibrarum & vasorum uteri destructo & circulatione sanguinis per ejus vasa impeditiori, qua serum a sanguine sequestratur, reponenda sit, sequitur jam, ut dispiciamus, quanam ex causis mediatis remotioribus ad constituendam hanc proximam causam conspirent atque concurrant. Jam vero a nulla re magis, quam ab aere frigido & humido tonus fibrarum relaxatur; hinc facile patet ratio, quare tempore autumnali & in locis frigidis ac humidis, paludosis, humilioribus, vapidis, quæ aer purus & septentrionalis flatu suo non satis purgare potest, hic morbus inter feminas præcipue dominetur, & teste SYLVIO in praxi lib. III. cap. IV. in Belgio longe frequentior sit quam alibi, maxime si error in cibo & potu accesserit. Nam omnes illi cibi, qui ob viscositatem minus resolvablem digestionem minus obsecundant, ut sunt leguminosa, lacticia, farinacea, nimis dulcia, item ex cibis marinis cochleæ, ostrea, pisces palustres, neque minus fructus horæ in copia adsumti, omnia acida, acetaria, dum chylum prognerant glutinosum & crudum, qui ad assimilationem & nutritionem plane inidoneus est, hunc fluxum multum fovent & augent. Idque eo magis accidit, si nimia voracitas in puellis vel etiam infantibus accedat. Deinde quoque experientia firma & fere quotidiana observamus, mulieres quæ otio, vitæ sedentariæ, & somno nimis indulgent, longe facilius sibi hæc incommoda accersere, quam illas, quæ labore & motu corpus firman. Quamobrem etiam agrestes minus expositæ sunt huic fluxui quam urbanæ, quæ ob motum & laborem constantiori fruuntur sanitate.

§. XII.

Ceterum quoque id sciendum est, Quod eas mulieres, quibus per nares mucosæ destillationes frequentiores fuerunt, ostenditur si supprimuntur, facta metastasi ad uterum, humoris albi ex utero emanationi valde esse obnoxias. Maxime omnium vero id evenit, quando fluxus mensruus recto ordine & decenti quantitate non succedit. Nam ab eo tempore confestim incipit vacillare sanitas, vasa impuris humoribus implentur & principium fit cachexiæ.

§. XIII.

Exposuimus jam eas causas, quæ *Causa
crudorum humorum abundantiam media-
corpori ingenerant & materiam mo- ta, quæ
lestissimam huic fluxui suppeditant. uterum
ad fluxum
Nunc etiam ad eas considerandas pro-
gredimur, quæ ipsum uterum, ceu
veram hujus mali sedem ad illum disponunt. Cujus generis præcipue ea
sunt, quæ nimium relaxando vasa &
fibras uteri, ipsum robur tonicum
adimunt: quo vacillante & deficiente
sanguinis & humorum massa per vasa
tot copiosa & convoluta lentiori &
impeditiori cursu feratur necesse est,
unde quam facile fit feri visceri per poros
uteri secessio. Hinc etiam observamus,
in maritatis partus laboriosos, a quibus magna utero conciliatur imbecillitas,
frequentiores abortiones, secundinarum improvidas & violentas
post partum avulsiones sæpissime primam
huic malo originem & causam suppeditasse.
Simili ratione observatum a nobis est, quod ex feminæ, quæ
immodicæ menses fluxioni sæpius obnoxia sunt & quæ molas per abortum
excernunt, eodem fluxu frequentius laborare. Namque hæc omnia
nimiam indicant vasorum distensionem & relaxationem, quæ, nisi mature
& tempestive convenientibus roborantibus remediis tollatur & vasorum
tonus reparetur, procedente tempore difficili admodum negotio restituitur.*

§. XIV.

§. XIV.

Differt. Plurimum vero refert, tum ad
fluore eventum morbi recte dijudicandum,
re albi tum ad rite instituendam ejus curatio-
a men- nem, nostrum affectum ab aliis simi-
fibz de- libus uteri fluoribus, cum quibus
colori- quandam alit convenientiam, recte
bus & discernere. Primum itaque non con-
fluxu fundi debet cum mensibus decoloribus,
contag- quibus mulieres, præsertim juniores
giose. sæpe sunt obnoxia; & licet ii sint vi-
tiosi, exacte tamen suam servant pe-
riodum, quum contra fluor albus non
modo substantia & colore sit diversus,
sed & promiscue & sine ordine feratur
& cum inordinatis vel etiam nimium
fluentibus mensibus jungatur. Tum
quoque multum interest, album fluo-
rem a virulenta gonorrhœa, quæ ab
impuro coitu contracta est, distingue-
re: quippe miasma venereum non
prostatas solum glandulosas, verum
etiam vaginam uteri cum insigni do-
lore & molestia exulcerat, & viros,
qui coeunt, contagio inficit. Deinde
copia fluxus venerei longe minor est,
quam in fluore albo, tanto vero acrior
eum intenso ardore & dolore juncta,
& cum menses fluunt & urina fertur,
permanet, quum fluor albus vel men-
ses antecedit vel sequatur. Hinc clar.
BAGLIVUS in *prax. medic. lib. II. cap. VIII. §. 3.* infallibile tales morbos
ab invicem distinguendi dedit signum:
Pete, dicit, a muliere, an tempore
mensium fluor ille albæ materiæ adsit,
si dicat quod sic, significato eidem,
quod morbus, a quo derivatur, sit go-
norrhœa gallica; si vero durante men-
struatione fluor albus evanescat & ea-
dem finita denuo regrediatur, pro certo
habeas, mulierem fluore albo uterino
laborare.

§. XV.

Gonor- Neque vero omnis saniosa materia
rhœa pro gonorrhœa virulenta & contagio-
virulen- sa habenda est. Nam interdum,
sa mu- quamvis rarius, abscessus & ulcera in
fibris fœminis sterilibus gignuntur, quæ si-
signa. ne contagio sunt. Potest hac de re legi
CLASIUS in *obs. medicis rarioribus*

obs. IV. & V. de ulcere musculorum uteri
vagine vicinorum & utero purulento.
Deinceps quoque non omnis erosio &
exulceratio certum gonorrhœæ puru-
lentæ præbet signum; siquidem in
fluore albo, & magis adhuc in scor-
buticis, seri vitium eo acrimoniæ pro-
vehi potest, ut vicinas partes exedat
atque exulceret, sed hæc exulceratio
magis est superficialis & cum insigni
pruritu juncta, facilioremque admit-
tit sanationem. Verum, ut omnis er-
ror in dijudicando evitetur, consultum
duco per mulierculas, quæ omnes cir-
cumstantias accurate debent examina-
re, in veritatem inquirere.

§. XVI.

Denique ut etiam prognostica quæ *Prognos.*
dam subjiciamus, statuimus, fluorem
album, si moderatus, si recens atque
ex causa externa subortus sit, non
adeo multum in recessu habere, atque
in sanis alioquin fœminis, aut virgini-
bus per plures menses sine symptoma-
tum atrociam procedere. Nihilominus
tamen tarditate sua sexui delicatiori
& munditiei dedito valde est incom-
modus & tædiosus, eo quod colorem
faciei roseum cum tempore inde amit-
tunt, nonnullæ valde inde tristantur
& melancholicæ fiunt, quia maritis
& sponis exolæ evadunt. Alia vero
est ratio fluoris albi, qui ex summa
ventriculi imbecillitate & malo cor-
poris habitu oriundus nimium inva-
luit, aut alios graves morbos subse-
quitur, quippe qui, omnes partium
functiones lædendo, ingentem in uni-
verso corpore mutationem inducit;
oritur enim non raro summa macies
cum lenta febre & sterilitas quoque in-
de emergit, uti jam dudum docuit
HIPPOCRATES *sect. V. aph. XLII.*
quæ præhumidos habent uteros, gravi-
dari nequeunt; exstinguitur enim in
ipsis genitura. Et *lib. de sterilitate: si*
uteri lubrici fuerint, mulier non concipit,
semen enim foras elabi sinunt.
Deinceps ex fluore albo diutius labo-
rantes facile & frequenter patiuntur
abortum, quia laxato nimium uteri

tono conceptus non satis firmas radices agere potest, sed assidua illuvie corrumpitur & foras ejicitur. Sequitur quoque ex hoc malo non raro uteri prociencia.

C U R A T I O.

§. I.

*Causse
diffi-
cilio-
ris
curatio.
ali.*

QUum valde pertinax sit, si radices egerit malum, & difficilis admodum curationis, ita pror-
sus, ut inter medicorum scandala non immerito referri debeat; non abs re sed operæ erit pretium, tam difficilis sanationis causas paullo accuratius inquirere. Ex quibus prima mihi videtur, quod medici proximam hujus morbi causam in sola tantum impuritatis & nimia feri colluvie constituent, quum tamen potius ad uteri vitium, ubi mali sedes est, ejusque vasorum destructum tonum respicere deberent, non omisis iis remediis, quæ sordes expurgant. At certe præstantissimis roborantibus & magno negotio opus est, ad naturalem & valde deperditum utero vigorem reparandum, idque ob ingentem vasorum inter se complicatorum copiam & hinc dependentem segniorem sanguinis per ipsa transitum, quo vasa & glandulæ nimis relaxatæ tono suo destituuntur. Dein inter causas difficilioris sanationis & illud referendum esse puto, quod medici plerumque vel prorsus non, vel saltem levi admodum cura ad primam mali originem, quæ in summa ventriculi imbecillitate residet, respiciant. Quod si enim digestio ciborum minus rite succedit, pravi accedunt succi ad sanguinem, & eupeptæ quoque in biliolam vel pituitosam amurcam convertuntur, quæ fastidiosum vel pinguedinis rancidæ, vel dulcedinis quasi melleæ, vel acoris & nidoris sensum ingigunt. Nisi itaque in prima statim regione vitium corrigatur, frustranea sunt, quæ ad sanguinem depurandum & humores vitiosos ex-

terminandos adhibentur remedia. Nec denique ex causis ægræ sanationis omittendum est, quod per naturam suam mulieres ita sint comparatæ, ut rarius dieteticis medicorum præceptis obediant, sed ad ingenium suum viuentes iis omnibus, quæ ad fluxum hunc proritandum facere possunt, uti sunt vita deses, fructuum dulcium, acidorum, farinaceorum & infusi quoque Cossæ abusus, potio parciore & somnus longior, ventris & inferiorum partium refrigeratio, fumus calidus ex ignitis carbonibus hiemali tempore in naturalia admissus, nec non potus frigidus corpori æstuanti ingurgitatus, &c. nimium indulgeant: utpote quæ omnia sanitati sunt infesta; longe tamen majorem noxam eo tempore adferunt, quo jam uterus labem quandam, v.g. per partum, abortum vel alium graviolem morbum perpeffum contraxit.

§. II.

Quod ad generales & curatorias attinet indicationes, quæ ratione ista *Indica-
tiones
curatorias.* sint expediendæ, paucis explicabo. Ante omnia prima regio, & universum corpus a nimia feri colluvie per congrua evacuantia & solennia naturæ emundatoria est liberandum. Deinde tonus & robur uteri deperditum præstantissimis tam internis, quam externis remediis debet restitui, quo facilior & expeditior sanguinis & humorum per ejus vasa fiat progressus, & inde molestæ pravorum humorum stagnationes ac secessiones pororumque & glandularum relaxationes tollantur, ac ulteriores avertantur. Post hæc ventriculi habenda est ratio, quo boni succi ad sanguinem ferantur, qui vitiosos corrigant & bonos laudabilesque amissos restituant. Denique, si malum gravius est & simul cachecticum, opera danda est, ut tota sanguinis & humorum massa in meliorem reducatur temperiem, excretiones naturales promoveantur & visceribus pristinum suum robur ac naturalis redatur functio.

§. III.

§. III.

*Optima
profans
rhabar-
barina
sub va-
ria sur-
macta-
bibita.* Primo itaque studendum est, ut primæ viæ a sordibus excrementitiis repurgentur: quod tamen non per remedia valide commoventia ac purgantia, sed potius per benigna & mitiora, quæ repetita dosi data per epistram operantur, debet præstari. Atque in eo consentientes habeo peritiores artis nostræ antistites, e quorum numero vel unicum allegasse sufficiat, doctissimum RIVERIUM, qui cent. III. obs. 81. testatur, se frustra tentatis aliis remediis, in pituitosa laxante certum ac fidum invenisse auxilium, eaque sola per mensem integrum usurpata mulierem diuturno fluore albo laborantem sanasse; quod medicamentum in praxi lib. XV. cap. IV. rursus valde commendat. Ex omnibus vero laxantibus in hoc morbo proficuis certe eminent rhabarbarina, eo quod præter laxantem, etiam blandè balsamicam & amaricantem reconducunt virtutem, quæ acidum vitiosum corrigit partesque simul dejectas egregie roborat. At vero ne seligatur rhabarbarum leve & cariosum, sed, quod optimum est, solidum, sincere moneo. Potest hoc medicamentum cum aliis appropriatis commode remisceri & vel in forma pulveris, vel infusi & decocti, vel etiam in extractum & essentiam redactum exhiberi. Pulvis ita componitur: recipe rhabarbari optimi drachmam dimidiam, terræ foliatæ tartari grana XII. M. detur pro una dosi. Infusum utilissimum hoc modo est præparandum: recipe rhabarbari opt. drachmas sex, radicis zedoariæ, aristoloch. rotundæ pimpinellæ, cort: aurantior. ana drachmas tres, seminis dauci, anisi stellati, salis tartari ana drachmam unam & dimidiam, M. F. species pro una vini mensura. Extractum optimè ingreditur pilulas, quæ laxantem & roborantem exerant virtutem, si ita consiciuntur: Sumatur extracti rhabarbari, aloes rosatæ, gummi galbani, myrrhæ elect. gummi hede-

ræ, sandaracæ, extracti aristoloch. rotundæ, succini portione anatica drachma una. Fiant cum essentia balsami Peruviani pilulæ ex scrupulo uno, no. XX.

§. IV.

Quando cachexia urget & ventriculi magna adest imbecillitas viscerum, que laxitas, nunquam non præstantissimæ deprehendi efficaciz, quæ sequantur medicamina: Recipe croci martis tenuissimi, sive antimonii martialis cachectici, fœculæ ari, salis absynthii, solution. oculor. cancr. singulorum drachmam unam, corticis cascarillæ, succini, cinnabaris, ana drachmam dimidiam, olei ligni sassafras guttas VI. M. F. pulvis, qui ad drachmam unam cum aqua vino diluta mane potest exhiberi, cujus tamen operatio longe conspectior erit, si infusum Theiforme, ex herba mellissæ, menthæ, urticæ mortuæ, salviæ, semine dauci & aniso stellato paratum superbibatur. Post hæc ad robur uteri restituendum, neque minus ad amurcam dissolvendam & exturbandam longe utilissimum erit hocce remedium: recipe essentiz succini, ligni aloes, tincturæ antimonii acris, liquoris nostri mineralis, spiritus cornu cervi ana unciam dimidiam, quod ad guttas L. pro re nata cum infuso Theiformi, vel vino diluto potest assumi.

§. V.

Hactenus dicta certe sunt pulcherri-
*Que pro-
sint ex-
terna?* ma & appropriata adversus nostrum malum medicamina, sed opus etiam est, ut externis eorum virtus succedatur, quæ inter diuturno usu comprobata laudem merentur balnea, cum speciebus roborantibus, nervinis, sale oleoso volatili refertis, præparata, quarum censum subeunt herba majoranæ, fatureiæ, thymi, melissæ, calaminthæ, matricariæ, abrotani, origani, rorismarini, hyssopi, flores chamomillæ romanæ, bacæ lauri, juniperi, &c. quæ includi debent sacculo & per horæ dimidium in aqua leniter

decocti. Talis sacculus dein, dum agra balneo insidet, regioni uterinæ est imponendus. Nec extra balneum inconsultum est, sacculos ejusmodi tenuiores, in vino rubro leniter decoctos per noctem inguinali regioni applicare. Præterea quoque laudem externe merentur suffimigia, quæ ex tacamahaca, malliche, succino, benzoe & thure confici & ad uterum admitti commodè possunt.

§. IV.

Dietæ. Quod ad dietam attinet, sub hac cura paucò, tenui & eupepto cibo opus est, abstinendo ab omnibus carnis, præsertim durioribus, pingui-
bus, intumatis, pilcibus marinis, neque minus a leguminosis, acidis & dulcibus, lacticiis, farinaceis, & assatæ carnes præferri debent. elixis. Pro potu ordinario commendamus decoctum ex radice chinæ, ligno sassafras, santalo rubro & flavo, ligno lentisco & cinamomo. Vinum etiam bonum Hungaricum moderate inter cibos sumtum coctionis imbecillitati succurrit utilissime.

CAUTELE ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

*Circa adstrin-
gentia.* IN fluore albo, sive simplici, sive virulento, vel etiam in mensibus acoloribus, adstringentibus tam interius quam externis nihil perniciosius est; siquidem inde materia serosa in utero ejusque valis retenta in massam sæpius valde tenacem concrevit, qua non modo excretio hæc impeditur, sed ingens quoque & ad tactum durus tumor in regione pubis non raro subna-
scitur, qui, nisi cito succurratur, nunquam fere non gravia accersit accidentia. Vidimus enim exinde lentas febres cum atrophia, phthisin, purpuracea exanthemata, tumores tympaniticos, & erodentes in faucibus defluxiones uvulæ & amygdalas pessime adficientes, nec non uteri

scirrhus, apostemata & exulcerationes pæne insanabiles.

§. II.

Pessive sive clysmata uterina sicuti ab antiquitate ipsoque Hippocrate in mulierum adfectibus magno in pretio habita & in frequentiore usu tracta fuerunt; ita mirum videtur, nostro tempore eorum ulum penitus in praxi medica penitus evanuisse, cum tamen in certis calibus & maxime, ubi substantia uteri læsa est, non sine insigni fructu eadem usurpari experientia doceat. Vidimus enim in fluore albo inveterato, qui difficulter alias sanabilis est, nec non in abscessibus & exulcerationibus peculiarem plane effectum. Nam sicuti gonorrhœa tam benigna quam maligna in viris non facile, si inveteravit, sine injectionibus sanari potest; ita etiam in fluore albo necesse est, ut ad partem graviter adfectam & læsam medicamenti accommodati virtus proxime accedat. In genere vero illud notandum arbitror, quod tales injectiones non simul ac semel & magna in quantitate, sed crebrius & in refracta portione ad unciam scilicet unam vel duas adhiberi debeant. Vitanda autem sunt omnia falsa, acrida, nimis pingua & lubricantia.

§. III.

*Circa therma-
Carollinas.* Therma Carolina utut in cachecticis desideratissimam ferant opem, nihilo tamen secius ubi substantia uterini nimium læsa est, & nimia feri sit profusio, multo vero magis, si fluore est venereus & exulceratio præsens & cum urina multum glutinis, quod fundum petit, cum dolore secedit, caute cum ipsis, sive interne sive externe adhibeantur, mercandum est. Utpote hæc aquæ propter calcarum subtiliorem, qua pollent, terram, externe valde constringunt, interne vero, si corruptio adsit, relaxatis & excisis partibus ob nimiam copiam nocent. Melioris conditionis sunt fontes, martiali principio imbuti, ut Lauchbadenses & Freyenwaldenses, qui

qui cum herbis nervinis decocti, ad ferum superfluum per transpirationem educendum, & adfluxum ab utero avertendum, efficaciae sunt praestantissimae.

§. IV.

Circa menstruationem. Saepius observavi a menstruo fluxu per duos tresve menses non ex graviditate, sed aliis causis retento ingentem sanguinis profusionem obortam fuisse, quam postea fluor albus excipit. Quare ad utrumque malum praecavendum venae sectio, expensis prius omnibus circumstantiis, administrata est utilissima. Namque uteri vasa a nimia sanguinis copia distenta suum amittunt tonum ac robur, ut solennes ibi fiant stagnationes non tam facile removendae.

§. V.

Circa balnea. Balnea tam sicca quam humida ante convenientem corrigentium, roborantium & evacuantium usum adhibita tantum non semper majori solent esse detrimento quam emolumento. Nam impuros humores, nimium commovendo, ex ignobiliori sede ad nobiliorem saepe non sine ingenti periculo appellant. Balnea sicca sive lachrymica, si a superfluo & excrementitio humido corpus prius probe liberatum fuerit, in feminis phlegmaticis usum omnino habent laudatissimum, dum externo calore, sudorem eliciendo, partibus ob excretam nimiam humiditatem relaxatis pristinum tonum ex voto restitunt.

§. VI.

Quae proferuntur. Si ventriculus, ut saepe incidit, ingenti cruditarum sentina scatet, cum fructu iteratis vicibus offeruntur blanda emetica, ex quibus radix ipecacuanæ, quae leniter roborat, & perspirationem adjuvat, omnibus reliquis est praefenda. Nec suo fructu destituitur elixir nostrum viscerale cum essentia cascarillae remixtum & inter cibos adsumtum.

§. VII.

Circa suffumigia. In inveterato fluore albo, si quid adhuc, cura finita, de fluido ex geni-

talibus exstillat, praeter jam dicta externa & interna, suffitus ex olibano, racamahaca, mastiche & succino merentur laudari, quae via ad uterum rendenti, commodo instrumento sunt applicanda: quodammodo enim relaxatas glandulas roborant.

§. VIII.

Quandocunque feminae scorbuticae, imo venerea, vel quae crebrius purpuram rubram patiuntur, hac fluxione perniciose corripiuntur, abstinendum omnino est a calidioribus purgantibus & balneis, sed mitissime sunt primis temporibus tractandae diaphoreticis fixioribus, & ejusmodi medicamentis, quae corruptioni lymphæ maxime obstitunt. Ego igitur tali in casu cum fructu adhibui pulverem nostrum bezoardicum cum uno alterove sulphuris antimonii nostri grano maritatum, atque simul decoctum praescripsi, quod solet in lue venerea ex lignis & radicibus sanguinem depurantibus, addito antimonio crudo, comparari. Et si corpus per mensem & ultra ita fuerit praeparatum, interna pariter ac externa cum meliori fructu pro sanatione possunt adhiberi.

Cautela circa curam rationem mali in feminis scorbuticis, venereis, &c.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Pervenerunt haud ita pridem ad me doctissima celeberrimi Parisiensi medici & Archiatri Regii litterae, quae accuratam morbi nostri cum mille aliis malis complicati exponebant historiam, quam non possum non integre huc transcribere. Nobilissima matrona annos XXXV. nata, partium omnium symmetria rite constituta, latoque satis pectore, sed a patre genita, qui phthisicus interiit, ætatis anno XX. veneream luem a marito contraxit, unde, brevi interposito temporis spatio, hydrargyrosi rite administrata optime convaleuit. Quinto vel sexto anno post ex peri-

S. 4. pneu-

pneumonia graviter ægrotavit, quæ in suppuratum versa est, & per anacatharsin feliciter expurgata. Inde tamen quinque circiter abhinc annis variis cæpit morbosis symptomatibus consistari, quæ nunc sigillatim recensenda veniunt, sed paucis, nam ut vulgari fertur axiomate, *intelligenti pauca.*

I. Laborat ægrotans ventriculi imbecillitate tam varia & sibi jam parum constante, ut modo rite appetat, & rite concoquat: modo appetat debilius, & ignavius quoque concoquat: plerumque appetat quidem satis bene, sed tam male concoquat, ut cibaria, etiam epepra, in biliosam amurcam, vel in pituitosos mucus, quod ad maximam partem, convertantur. Alvus aliquando satis libera, pigrior aliquando. Interdum nulla anxietate premitur stomachus, sæpius vero aliquot post pastum horis inassueto pondere, quod ad cardialgiam proxime accedit, gravatur, & ægra fastidiosum vel pinguedinis rancidæ, vel dulcedinis quasi mellæ sensum experitur: numquam vero, vel rarissime saltem, acorem, nidoremve ullum empyreumaticum.

II. Interdum, sed maxime dum instant catamenia, laborat ægra dolore in ovario dextro, dextroque uteri latere, qui non raro ad muliebria usque extenditur, sed subobscurè, & qui sævit præsertim si ægrotæ erecto corporis trunco aliquamdiu pedibus insistat, maxime statim a pastu. Ceterum menstrua & ea, quæ par est quantitate, & statim, quo debent, tempore solent ut plurimum profluere, quanquam contigerit non semel, ut tardius segniusque manaverint. Apparet interdum fluor albus nec copia multus, nec colore aut acrimonia ullo modo vitiosus, qui menstruum eruptionem antecedit vel subsequitur, sed quo nec erosionis, nec caloris ullus in muliebribus sensus inducitur. Matronda de qua quæstio est, peperit olim semel atque iterum ante contra-

ctam luem veneream, sed parturitio fausta, partusque vitales fuere, atque optima sanitate etiamnum fruuntur.

III. Quod nunc potissimum est, & de quo peritiam tuam postulamus, Vir illustr. en paucis accipe. Aegrotans ab eo tempore, quo ex peripneumonia graviter decubuit, solita erat interdum e pulmone & ex illo pulmonis loco, ubi peripneumonia sedem habuit, exscreando mane emittere, ter aut quater in mense, sputum unum vel alterum, spissum, rotundum, cineritii coloris, aquæ præponderans, sed non graveolens. Jam vero circiter ab uno mense derepente & absque sensibili quavis causa, tussiendo spura aliquot ejecit sanguinea, seu potius pituitosa sanguine vivido & rutilante imbuta, vel strigatim interspersa, quæ largæ venæ sectione in brachio, bis intra horas sex repetita, celerime & felicissime cohibita sunt. Inde neque febre ulla, neque ullo spirandi labore, neque ulla omnino tussis ægra tentata fuit, sed jam ab aliquot diebus queritur se experiri quandam doloris obscuri sensum in superiore & dextra thoracis parte, e regione tertiæ vel quartæ costarum superiorum, scilicet in eodem loco, ubi olim latuit abscessus, in quem peripneumonia degenerem fuisse supra dictum est. Ab eo vero tempore matutinis horis, ubi primum expurgiscitur, unum alterumve sputum educit e pulmone, facillimo quidem nisu & fere sine tussi, sed quod plerumque cineritii, grisei, subfulvi coloris est, aquæ præponderat, læve est & spissum, & ad puris concocti naturam videtur paullo nimis accedere, si revera purulentum non sit. Ceterum ægrotæ febre, tussi, dyspnœa omnino vacat, & in utrumque latus perinde jacet sine noxa, etiam in situ corporis plane horizontali, qui nobili matronæ connaturalis est. Notari autem velim ægrotam, ante brevem illam hæmoptoen, quæ laboravit semel, ut modo dictum est, lacte vaccino per duos aut tres menses usam fuisse semel in:

in die: initio quidem solo, vel cum admixta aqua communi, sed minus feliciter, utpote quod ventriculo noxam inferebat: postea vero cum aqua Spadana ad medias partes addita, unde ventriculus melius quidem habuit, sed menstruorum fluxus tardior pariorque evasit, atque tussis quædam sicca & quasi convulsiva & hysterica per duos menses ægotam pertinaciter cruciavit. Porro non omittendum censeo, tot tamque variis morboris symptomatibus, insultus quosdam hytericos, sed leviores, quos *vaporosos* vocant, interdum superadiici, maxime dum instant catamenia, aut a stata periodo paullo diutius cessant, quo tempore ægota de quadam pectoris angustia quasi spasmodica, de distractione mediastini & de continua ad tussendum pspensione queri solet. Demum quamquam ægota medicis præscriptis obsequium non deneget, stomachus, sive natura, sive ex antiquo vivendi more, in concoquendis cibis ita variis illi est atque mutabilis, ut qui uno die proficere visi sunt, noceant sequente, unde evenit, ut habentæ diætæ severioris interdum remittenda sint: siquidem experientia compertum est, quod & ab Hippocrate dictum tenes, cibos ab ægotante avidè expetitos felicius promptius & minore tumultu confici, utcumque paulo magis dyspepti videantur, quam qui concoctu faciliores esse censentur, si eos ægotæ palatum respuat. Est tamen modus indulgentiæ nostræ, sunt certi denique fines, intra quos ægota, nec reluctans, sese contineri facile patitur.

RESPONSIO CONSULTATORIA.

Est omnino hæc adfectio inter graves, diuturnas, curatuque difficiliores & eventu ancipites referenda. Totus enim corporis habitus tam quoad solidas & fluidas partes, quam quoad functiones, vitiatum videtur.

Pulmones in dextro latere cavitatem reconduunt ulcerosam callositate obductam, quæ ex peripneumonia ante sex annos contracta, temporisque successu ita adaucta videtur, ut timor sit, ne in maiorem corruptionem & febrilem hecticum calorem ex facili transeat. In uteri quoque dextra regione non exigua delitescit labes & obstructio, quæ ingravescens mensium pariter negotium in ordine magis turbat, unde floris albi & pathematum spasmodicorum, seu hysterico-hypochondriacorum origo, quæ, dum totum nervosarum partium systema in consensum rapiunt, quantas in œconomia motuum vitalium excitent turbas, res artis perito non obscura, sed satis clara ac evidens est. Fovenitur autem & augentur singula hæc mala, ut ego quidem arbitror, a vitiosa ventriculi & primarum viarum imbecillitate pravaque alimentorum digestionem, qua fieri solet, ut loco chyli probe temperati & subtilioris, qui materiam boni sanguinis, lymphæ nutritiæ & tenuissimi cerebri atque nervorum fluidi suppeditat, succi crudi, lenti & visceridi ad sanguinem delati minima emunctoriorum vascula, per quæ optime fit chyli & sanguinis deperatio, obstruant; unde ortus mali cachectici, quo primario Illustrissima nostra laborat. Quodsi itaque adhuc spes recuperandæ sanitatis, vel mitigandæ adversæ valetudinis superest, meo quidem iudicio, initium curationis moliri oportet a restituendo ventriculi & primarum viarum robore ciborumque digestionem promovenda. Ad quem scopum obtinendum primo omnium exquisita diætæ vel accuratioris vitæ regiminis habenda erit ratio. Sicut enim apud feminas, quæ molliori & sensibiliiori præditæ constitutione destituta, somno variique generis edulis & animi adfectibus indulgent, mali cachectici, hysterici & hypochondriaci facilis fit proventus; ita etiam, nisi hæc omnia, quæ causam mor-

morbo dederunt antecedentem, rite submoveantur, supervacanea est omnis reliqua per medicamenta curatio. Quod ad ipsa remedia attinet, quæ nostræ ægrotanti existimem proficua, primo omnium suaderem, ut prima regio a sentina & illuvie vitiosorum humorum per lenem & benignum emeticum expurgetur, exhibendo, videlicet, prout ventriculus magis vel minus sensibilis est, scrupulum unum, vel grana XXIV. radice ipecacuannæ. Hæc quippe radix sine omni noxa ventriculi & duodeni cavitatem a sordibus inibi hærentibus, quæ instar fermenti chylum inficiunt & contaminant, liberat, perspirationem simul egregie adjuvat, tonumque & robur ipsis partibus conciliat, ideoque pro circumstantiarum ratione bis vel ter tertio die potest iterari. Subjungenda postea sunt temperata balsamica, quæ digestionis negotium promovendo tonum ventriculi corroborant. Quo fine in usum trahi potest elixirium, quod cort. aurantiorum recent, uncia dimidia, extracti absinthii, gentianæ rubræ, cascarill, myrrhæ electi ana drachma una, salis tartari drachmis tribus cum aquæ menthæ unciis octo compositum, vel solum vel cum quarta parte spiritus nitri dulcis aut liquoris nostri anodynî remixtum ad LXXX. vel C. guttas intra prandium & quatuor horas post cum potu ordinario potest exhiberi. Hoc enim medicamentum valde temperatum stomacho, pectori & utero est amicum, nec ullam in sanguine excitat commotionem, sed ut ejus usus per longum tempus continetur necesse est. Post hæc commendarem, ut alternis diebus circa lecti introitum numero decem offerantur pilulæ, hujus compositionis: Rec. extracti rhabarbari, zedoar. myrrhæ, succini ana drachmam unam, extracti castorei scrupulum unum. M. F. cum essentia bals. peruviani pilulæ ex scrupulo uno no. XX. Postero die mane drachma dimidia pulveris leniter ape-

ritivi ex lap. cancror. irid. florent. ana drachmis duabus solution. ocul. cancr. cum succo citri, salis polychrestî, nitri purif. ana drachma una conflati cum fructu erit sumenda, desuper bibendo infusum Theiforme, quod ex herba veron. melissæ, pulmonar. maculos. & aniso stellato potest componi. Pro potu ordinario, cujus summa est in diuturnis adfectionibus sanandis efficacia, suaderem decoctum radice chinæ & sarsaparill. cum passulis, addita in fine coctionis cinnamomi portione acuatam & cum pauxillo vini, inter cibos potissimum remiscendum. Caterum moderationem in sanguinemittendo plurimum commendo. Vidi ex relatione ad præcavendam hæmoptoen, intra sex horarum spatium bis largitæ e. vena tusa sanguinem detractum; nollem tamen in nostris regionibus, ubi sanguis non adeo ebullit, id imitari. Nam in sanguine, nisi nimium exundet, virus latet thesaurus, qui si supra modum subtrahitur, minima viscerum concidunt & angustantur; unde non modo utilium succorum secretio & inutilium excretio imminuitur, sed & vis digestrix & tonica ventriculi & intestinorum mirum labefactatur, ut periculum sit, ne status cachecticus inde plus increseat, quam decreseat. Idem sentiendum velim in hoc morbi statu de cura lactis, quæ licet, si præsertim cum aquis mineralibus instituat, in pectoris adfectionibus egregio sit solamini, in nostra tamen ægrot. ventriculum magis debilitare, mensium negotium retardare, quam proficere videtur. Et hæc sunt quæ circa Illustrissimæ personæ curationem vernalem proponere placuit.

OBSERVATIO II.

Illustri loco nata femina, triginta *Fluor* annorum, constitutionis tenerioris, *albus o.* in loco degens mari vicino, vitæque *mensi.* sedentariæ & cibis durioribus, ut *reputa-* piscibus marinis, præsertim ostreis, *stone.* adfecta,

adfecta, per annum fere, parcum & inordinatum mensium fluxum exper-
ta, jam albo tentatur fluore molestis-
simo, facies incipit pallescere, cor-
pus marcescit & animus quoque ad tri-
stitionem & metum nunc longe magis,
quam antea pronus horrenda sibi fin-
git pericula, maxime quando matris,
eodem adfectu olim detentæ, subit
recordatio. Ne itaque malum majora
sumat incrementa, meam ægra
imploravit opem.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Ventriculi imbecillitati & prava
ciborum digestionem ego præcipue om-
nium in hoc casu succurrendum ratus,
primo blandiori emetico, radice vi-
delicet ipecacuannæ ad drachmam di-
midiam cum decem tartari vitriolati
granis bis in septimana exhibita pri-
mam regionem a vitiosorum humo-
rum saburra expurgandam suasi. Dein
singulis hebdomadibus pilulas nostras
balsmicas cum extracto rhabarbari
mixtas capiendas commendavi, inter-
medio vero tempore vinum stomacha-
le, egregiæ virtutis ad tres quatuorve
uncias mane hauriendum imperavi,
cujus hæc erat compositio: recipe ra-
dicis zedoar. calami aromatici, enulæ
ana unciam semis, herbæ absinthii,
rosmarini, marrubii albi, menthæ,
salviæ, centaurei min. singulorum
manip. unum, baccar. juniperi un-
ciam unam. Concisa contusa infun-
dantur in vini Canariensis mensura
una & dimidia, calidoque loco repo-
nantur. Coletur usus tempore & per
menssem hæc cura continuetur, addi-
to monito, ut corpus moderato mo-
tu frequentius exerceatur & cibi ca-
pianter coepti, abstinendo a victu
duro & crassiori, cui oleracea, lacti-
cinia, farinacea & acida jure debent
adnumerari. Et hac medendi metho-
do ego affectum hunc recentem ex
mala digestionem ortum, nisi jam in

cachexiam degeneraverit, in aliquot
feminis sanavi felicissime.

OBSERVATIO III.

Femina, triginta & aliquot anno-
rum, macilenta, post abortum ter-
tia vice passum, per annum & ultra
fluore albo correpta fuit satis molesto,
mensibus inordinate & interdum lar-
giter profluentibus. Ordinavi pilu-
las, quales in curatione præscriptis-
mus, balsmicas, circa tempus de-
cubitus per triduum devorandas, de-
super bibendo postero die mane vinum
laxativum uterinum ad tres circiter
uncias. Iisdem diebus immittendam
jussi ægram balneo aquæ dulcis cum
herbis roborantibus, sacculo inclusis
decocta temporeque infusus sacculum
hunc inguinali regioni imponendum.
Interjecto trium dierum intervallo
pristinam coram per totidem dies re-
petendam suasi; idque rursus tertia
vice, hac tantum cautela, ut sub
quavis cura novæ herbæ pro balneo
sumantur. Denique uterum thure,
mastiche & succino incensis comen-
davi suffumigandum, rectamque vi-
tæ rationem per longum adhuc tem-
pus continuandam injunxi. Qua me-
thodo, quum non modo per alvum,
sed per uterum quoque ingens humo-
rum sentina fuerit expurgata, opti-
ma hæc femina, sicut plures aliæ per-
tinaci & molestissimo hoc adfectu la-
borantes, pristinam recuperavit sa-
nitatem.

EPICRISIS.

Quando auspicato succedere contu-
macis fluoris albi curatio debet, non
satis est primam regionem & univer-
sum corpus a colluvie feri vitiosi libe-
rare, sed omnium maxime uteri ha-
benda est ratio, ut is ipse nimis rela-
xatus & humorum viscidorum copia
sartus roboretur, quod per balnea
jam laudata, herbis nervinis & aro-
maticis efficacia reddita expediri po-
test.

test commodissime. Et quoniam plerumque sterilitas vitiosam ejusmodi uteri fluxionem comitatur, eadem hac methodo hæc ipsa potest tolli & exoptata fecunditas reddi.

OBSERVATIO IV.

*Fluor
albus cu-
norum
stans ca-
chectico
atrophico
eo.*

Illustris matrona viginti septem annorum, constitutionis valde teneræ & temperamenti sanguineo-phlegmatici, ante novem circiter annos post puerperium, lochiis cessantibus, molesto albæ viscidæque materiæ ex genitalibus profluvio cœpit laborare: quod inter initia, cum parum exinde perceperit incommodi, non adeo multum æstimavit. At vero invalescente hoc malo, cum multa alia accederent symptomata, plures consuluit medicinæ peritos, quorum quidem ope se levatam paululum vidit, penitus tamen liberari nunquam potuit. Jam brevi abhinc tempore fluxus tanta sumisit incrementa, ut non modo copiosior ex genitalibus feratur, sed & mensibus durantibus, non cesset: unde vires valde decrescunt, atque pedum tanta est imbecillitas, ut vix viginti passus sine ingenti virium defectione progredi ægra possit. His accedit summa cutis sensibilitas; siquidem sub quavis fere aeris mutatione subito corripitur rheumatismo, cum cephalalgia, doloribus odontalgicis & faciei erysipelate stipato. Haud ita pridem, accepto tristi de subita propinqui morte nuncio, vis morbi ita invaluit, ut nec extra lectum esse, nec somnum capere possit. Imo nunc quoque, per intervalla, quod pessimum est, frigus accedit, extremorumque tremor ac animi deliquium. Tam misere itaque afflicta ægrotans, meum requisivit per doctissimum Medicum consilium.

EPICRISIS CUM
CONSILIO.

In præsentī hoc casu non tam ad fluorem album, quam potius ad ejus effectum seu statum cachectico-atrophicum summamque virium prostrationem respiciendum existimavi. Quam difficile autem sit, in tam depravato temporisque diuturnitate confirmato adfectu convenienti medicina succurrere, abunde satis notum est. Si qua tamen recuperanda salutis spes superest, ita curationem suscipiendam esse edixi. Primo omnium, juncto accuratori vitæ regimine, usum elixirii nostri visceralis cum cibo bis de die ad LXXX. guttas commendavi. Dein curam præscripsi fontis Selterani cum tertia parte lactis asinini remixti, exhibendo per mensis spatium singulis diebus mane mensuram dimidiam & ultra. Omni tri-duo, ad moderandum fluorem uterinum circa, decubitum dari jussi no. XI. pilularum balsamicarum; exterius vero succurrendum duxi suffimigio, & epithema ex aceto florum sambuci cum aqua reginæ Hungariæ æquali portione remixto, inguinali regioni applicandum suasi.

OBSERVATIO V.

Femina viginti annos nata, constitutionis quoad corpus tenerioris, quoad animum valde sensibilis, cibis dulcibus, fructibusque horis & lacticiis nimium indulgens vitamque amans sedentariam, a primis adolescentiæ annis perpetuo fere viscidæ muci per nares stillicidio laboravit. In conjugio primum gravida partu functa est admodum laborioso, idque propter paullo vehementiorem secundinarum extractionem, & inde obortum dolorem valde acutum. Neque dein lochiorum fluxus, ut debuit, successit, sed omnino fere substitit; unde febrem incidit optima mulier valde

*Fluor
albus a
labore
so par-
tu.*

valde acutam, a qua tamen brevi post convaluit. Retinuit vero ab infelici hoc puerperio magnam uteri atoniam, & perpetuum fere serm albicantis & putridi ex sinu ejus profluvium, quod post mensium effluxum semper infestat gravius. His accedunt adhuc alie recte valetudinis lésiones: nam a frigore admissio, vel flatulento cibo adsumto, aut a levi quadam animi commotione, dolore lumborum addicitur valde gravativo, macilenta in dies magis redditur, & vesperi inferiores pedum partes tumidae conspiciuntur. Durarunt singula hæc mala per integros sex menses, quare ne his pejora adhuc eveniant, meum maritus efflagitavit consilium.

E P I C R I S I S.

Meretur attentionem in præmissa morbi historia, quod humoris serosi ex muliebribus profluxio violentum partum & vehementiorem secundinæ evulsionem exceperit, quale quid mihi in artis exercitio annotare licuit sapissime. Namque tali ratione non exigua utero inducitur læsio & atonia, quæ plerumque majorem sanguinis effluxum & decubitum post se trahit, quo fit, ut serum per poros & meatus nimis patulos secedat, & copiose nonnunquam ex pudendis promanet. Augetur vero hic fluxus circa tempus mensium, quia tunc majori nisu & copia sanguis ad uterum confluit, a quo major ejus relaxatio sequatur necesse est. Dolor lumborum, qui fere individuus diuturnioris albi profluvii comes est, sanguinis stagnationi & distensionis vasorum tam spermaticorum quam hypogastricorum, quæ sanguinem ad uterum vehunt & revehant, debet assignari. Namque difficiliore reddito sanguinis per uteri venas regressu, is ipse in vasis adducentibus accumulatur, eademque nimium distendendo partes adjacentes nervosas comprimit, unde doloris sensus. Quod curationem attinet, con-

silium dedi, ut per tres continuos dies pilularum mearum balsamicarum noi. XV. circa decubitum, postero die vero mane dosis pulveris salino-nitrosi fumatur, idque aliquoties, interpositis semper aliquot diebus, repetatur. Pro potu præscripsi decoctum mastichinum cum paucillo cinnamomi acuatam & inter cibos cum vino remixtum. Ad uterum roborandum exterius commendavi suffimigia ex sandaraca, mastiche, benzoe & cingabari vulgari confecta, sæpiusque inguinali regioni imponendos suas sacculos herbis nervinis repletos & ex vino rubro coctos; interne vero eodem fine balsamum nostrum vitæ cum tinctura tartari aequali portione remixtum cum infuso theiformi mane exhibere jussi. Quæ methodus, subjuncto simul accuratori vitæ regimine, opem attulit exoptatissimam.

OBSERVATIO VI.

Generosa femina, viginti & alii ^{Fluor} quot annorum, temperamento præ-^{albus} dicta cholerico-melancholico, cui ^{ex inura} primis pubertatis annis menses fluxe-^{dinato-} runt parviores & decolores, ante di-^{mensis} midium fere anni circa menstruum periodum sat copioso muci albi ex muliebribus vexatur profluvio; unde mille malorum circa id temporis origo. Nam subinde gravis capitis dolor affligit & exquisitum refrigerationis sensum, als menn ein Stud Eiß auf den Ropf lage, inducit. Flatus hypochondria moleste distendunt, alvus est adstricta, urina secedit pallida, transpiratio fere nulla est, & circa vespeream horror invadit febrilis: extrema frigent, appetitus languet, omnesque artus lassitudo & gravitas occupat. Ad expugnanda hæc mala varia ægotans adhibuit remedia, quæ tamen, neglecto vitæ regimine, parum vel nihil attulerunt levaminis. Ego igitur consultus primo omnium accuratam dietam injunxi, & ut ægra a cibis crassior-

crassioribus, quos in deliciis habebat, sedulo absteineat, iusculisque utatur tenuioribus cum radice cichorei, petroselinii, asparagi, graminis &c. decoctis; ad meliorem autem digestionem promovendam obtuli elixirium nostrum viscerale inter cibos adsumendum. Dein ad primas vias a cruditatibus & sordibus repurgandas, statusque discutiendos clysteres emollientes & carminativos crebrius ano injici, & pilulas balsamicas ad Becheri mentem confectas, ter in septimana circa decubitus adsumere jussi. Post harum usum sequenti die mane præscripsi pulverem ex lapidibus caneror. nitro depurato, tartaro vitriolato, solutione oculorum cancri componendum, desuper bibendo vascula quædam infusi theiformis ex melissa turcica & citri corticibus conflati. Potus loco ordinavi fontem Selteranum cum tertia parte vini Rhenani remixtum, & circa instans mensium tempus pillulas balsamicas reiterare imperavi. Exterius succurrendum duxi suffimigiis, & sacculis roborantibus inguinibus applicandis, nec non venæsectione ter in anno celebranda.

EPICRISIS.

Sistit hic casus fluorem album cum adfectu hypochondriaco -- hysterico complicatum, de quo copiosus flatuum in abdomine proventus, pertinax alvi obstructio, ciborum fastidium, extremorum refrigeratio, totius corporis languor, crebriores capitis dolores cum horrore febrili abunde satis testantur. Originem suam singula hæc mala mutuare videntur a mensium fluxu valde inordinato, & quoad colorem vitiatum, cui in ordinem redigendo omnis impendendus est medentis labor. Docemur præterea ex hac morbi historia, quantum intersit, ut medicus conveniens vitæ victusque regimen præscribat, ita prorsus, ut hoc neglecto, frustranea

sit omnis reliqua vel pretiosissima medicina.

Plura hinc inde legantur in Consult. & responsis nostris medicinal.

CAPUT XVII.

DE GONORRHOEA BENIGNA ET VIRULENTA.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

INter morbos ex atonia partium solarum oriundos, referri adhuc *Gonorrhœa deficiente.* jure meritoque debet gonorrhœa, quæ nihil aliud est, nisi involuntarium seminis & liquoris semini analogi ex genitalibus stillicidium, a nimia vasorum semen adservantium partiumque adjacentium glandulosarum laxitate dependens.

§. II.

Differt gonorrhœa a pollutione, in qua per intervalla vel breviora vel *Differt a pollutione.* longiora modo seminis puri, modo cum sero chyloso mixti notabilis, ad unam vel duas drachmas accedens quantitas noctu cum insomniis venereis & voluptate, interdum ex pulchrarum seminarum adpectu, vel post equitationem, ob nimiam vesicularum seminalium vel glandularum prostaticarum laxitatem lenemque irritationem simul & semel ejicitur.

§. III.

Gonorrhœa est vel benigna, vel minus talis. Hæc dicitur, si cum ardore, colore vario & exulceratione liquidum guttatim prodit, & plerumque in cacochymicis, scorbuticis, vel *Species est vel benigna vel minus talis.* etiam calculosis cum emissionem urinæ dolorifica, ob acrimoniam, est conjunctum. Illa vero, seu benigna adesse dicitur, quando sine dolore, ardore, aut excoriatione liquidi æqualiter tincti & albicantis sit profluxus; atque hæc species cum fluore albo

albo mulierum, magnam alit convenientiam, utpote qui itidem nihil aliud est, quam materiæ chylosæ, ope glandulosæ substantiæ uteri sequestratæ excretio. Quam in rem legi meretur MASSARIAS, qui lib. IV. p. 267. ego, inquit, sentio, medicos frequenter hallucinari, qui opinantur ægros profusione seminis laborare, cum magis aliorum excrementorum fluxione laborent. Siquidem videmus plurimis ægrotis hoc profusum multos annos perdurare, ex quo, profuente semine, necessarium foret, illos ad extremam maciem & corporis consumptionem deduci, sicut illis soles contingere, qui immoderato coitu utuntur, quod tamen non videmus illis evenire.

§. IV.

At vero, non modo ea gonorrhœæ species, de qua Massaria sermo est, diutius protrahitur, sed & de reliquis plura notatu digna existant exempla eorum, qui per multos annos utroque genitalium fluore laborarunt. Vid. BARTHOLINUS historia XXXVI. centur. II. ubi de viro Bergonensi & Anat. lib. I. cap. XXIII. p. 234. de Batavino mentionem facit, quorum ille per decem, hic per triginta annos gonorrhœam sustinuerat, ille virulentam, hic incertam, an benignam vel malignam. Manserat uterque cætera sanus, nisi quod prior ossibus vix hæreret.

§. V.

Datur etiam gonorrhœa virulenta, quæ a contagio venereo suos repetit natales, eosque potissimum adficit, qui turpissima libidine incensi scorta sequuntur. Atque talis fluxus purulenta varique coloris & consistentiæ materia, nec non summa virium imbecillitate se manifestat. Junguntur quoque, nisi cito occurratur, sat magni testium & glandularum inguinalium tumores, ulcera glandis & præputii inflammatoria, & membri dolorifica incurvatio; & urina mingitur multis referta filamentis, quæ quasi

vermiculos representant. Si ingravescit malum vel inveteraverit, vel minus rite tractatum fuerit, miasma abit per vasa lymphatica ad sanguinem & fluidum tenuissimum sanguinis inquinat; unde venereæ luis prodeunt indicia, qualia sunt lancinantes capitis artuumque dolores noctu potissimum exacerbati, faucium ulcera, ossium nasi exesio, pustulæ in glandulis canceri naturam æmulantes, macies universi corporis cum faciei pallore, oculis concavis, tophis quoque & hujus generis aliis.

§. VI.

Hæc sunt generalia, quæ malignum hunc fluxum comitantur & excipiunt symptomata, accuratiorem tamen ejus historiam sequentibus tradenda præstabit. Statim aliquot horas post tam infelicem coitum fluxus leviter incipit, & dein tertio, quarto & sequentibus diebus ingravescit. Glans semine tenuiori incipit madere, postea alba quadam obducitur colluvie, & maculæ in indusio reperiuntur. Inter initia color materiæ profluentis est albicans, qui, si fluxus paulatim largior emanat, in flavum, & demum in viridem mutatur. Quando urina emittitur, primo in glande tum in radice urethræ, demum per totum canalem dolor percipitur ardens & fere intolerabilis. Interdum continuus urget mingendi conatus, interdum mictio valde impeditur, & pene supprimitur, sine dubio ob molestissimam penis tensionem, quæ nocte ut plurimum cum magno cruciatu & duritie ingravescit, & tanta est, ut penis exinde incurvetur. Fræterea insignis ad venerem est stimulus, ut vix a coitu sibi laborantes temperare possint, & ulcera quoque, ut supra dictum est, non raro in glande & præputio latitant foedissima.

§. VII.

Quod sedem adfectam attinet, audiamus, quid de ea sentiant, auctores. GRÆFIUS in tractatu de virorum organis generationi dicatis, ipsam

H. No. 10
curatus
descriptus
pro.

Sedes
gonor-
rhææ
virulenta
in

in prostaticis collocandam existimat. **VESALIUS** lib. V. anat. cap. XXI. de suspensio quodam & Batavii dissecto, qui ante suspendium involuntario seminis fluxu laboraverat, refert, habuisse eum omnes meatus, atque eos potissimum, qui ex testibus in deferentis semen vas revolutiones pertinent, apertos ac valde laxos, ideoque hos ipsos accusandos putat. Nos tamen sat gravibus inducti rationibus statuimus, veram sedem in urethræ tunica, copiosis glandulis, a **COUPERO** & **LITTRIO** detectis obsita, esse reponendam; licet non negandum sit, si profundius malum, ut in gonorrhœa virulenta, proserpit, prostaticas simul & vesiculas seminales contagio addici. Id quod abunde satis testantur anatomicae sectiones eorum, qui per vitam suam tali fluxu diutius laborarunt. In his enim prostaticas callosas, scirrhasas & exulceratas nonnunquam fuisse observatas abunde constat.

§. VIII.

Et in-
sternum

In feminis infectis ulcuscula proveniunt in glandoso corpore, sive in eo loco, ubi lacunæ circum & in meatus urinarii exitu collocantur, erumpunt. Testis est **GRÆFIUS** in tractatu de mulierum organis generationi dicatis, qui in cadavere mulieris hoc vitio inquinatæ dissecto, corpus glandosum, sive prostaticas urethræ circumpositas, utero ejusque vaginæ innoxias, male adfectas ostendit. Et hinc patet ratio, quare feminæ, ut multa testantur exempla, foetum in utero gerere possint infontem & tali labe prorsus non infectum. Alter tamen sentit **PALMARIUS**, qui in libro de lue venerea cap. IX. vesicæ collum adducit, ideo, quod ex ulcere cervicis vesicæ, a gonorrhœa curata residuo per totam vitam purulenta stillaverit materia, parum ab ea dissimilis, quæ in diuturna gonorrhœa a prostaticis ex urethra ferri solet. Cæterum notandum, in mulieribus hoc malum non ita sævire ac in viris, siquidem femi-

nas infectas diu vivere sinit, cum viros contra, nisi curetur, ad lethum ducat.

§. IX.

Causa gonorrhœæ virulentæ utique est miasma, ex impuro coitu cum fe-^{Causa}mina vel gonorrhœa maligna, vel lue venerea infecta ad viri genitalia, ^{gonor-} & postea per poros ad lympham vel ^{rhœa vi-} liquorem seminalem translatus, cu-^{lue venerea}jus crasin mixtionemque naturalem plane destruit & dissolvit, partim causticam ac erodentem, partim putredinosam indolem inducendo, unde dolores, ardores, tumores, inflammationes & exulcerationes genitalium suam mutuatur originem. Nam ita fere procedit hujus miasmatis multiplicatio, ut ab initio tantummodo glans inficiatur, dum contagium per poros apertos in coitu se insinuat, dein, nisi accommodata succurritur medicina, ad urethræ glandulas, tum ad prostaticas porosas, de-^{infecta} mum ad ipsas vesiculas proserpit semi-^{per lymph-}nales. Si lymphæ infecta per lymphati-^{ca vasa,}ca vasa, quæ **COUPERUS** a præputio ad inguina abeuntia demonstra-^{vit,}vit, glandulis communicatur inguinalibus, tum bubo fit venereus, sive tumor durus lentus sensimque indolens. Si vero gonorrhœa profundior est, & circa initium urethræ, ubi seminales vesiculæ semen effundere solent, inflammatio oritur, tum hæc vascula a tumore comprimuntur, & semen ad has vesiculas deduci nequit; unde testium tumor.

§. X.

In causa gonorrhœæ benignæ ad-^{Causa}glanda, tum ipsius genitalis liquidi, ^{gonor-}tum vasorum seminalium tunc, qui ^{rhœa be-}plurimumque dejectus est, habenda est ^{nigra,}ratio. Et primo quidem, quod semen attinet, attentiori observatione cognitum perspectumque habemus, vel ob nimiam ejus abundantiam in subjectis plenis & in coelibatu laute viventibus, vel ob ejus acrimoniam in subjectis cacochymicis, scorbuticis & arthriticis hunc fluxum non raro con-

contingere. Deinceps, si ad labefactum organorum feminalium totum respicimus, hanc utique a nemine in dubium vocari arbitror; liquidem ea omnia, quæ insignem hæc vasa debilitandi potentiam obtinent momenta, quorum potissima sunt nimia seminis, sive per pollutiones, sive per crebriores coitus, vel scordam manu suprationem & gonorrhœam virulentam prægressam profusiones, ad gonorrhœam benignam etiam valde disponunt, idque eo magis in hominibus, qui temperamenti sunt phlegmatici & natura debiliores.

§. XI.

Progre-
diendum
dum nunc erit ad suppe-
ditandam gonorrhœam tam virulentam
quam benignam prægnosin. Utraque,
si convenientibus tractatur remediis,
brevis tollitur; cum contra, si inva-
lescit & gravioribus stipatur sympto-
matibus, difficilius sanetur, & non
modo viros reddat steriles, sed & pro-
gressu temporis ad cachexiam & he-
teticam tabem laborantes ducat. Spe-
ciatim vero de virulenta ita scire li-
cet: quo major est infectionis gradus,
eo gravior quoque ista est & rebellior;
raro tamen lueni veneream post se
trahit, nisi incongrue per medica-
menta sudorifera & adstringentia vel
externe vel interne adhibita fluxus
cohibeatur. Hoc enim suppresso mox
bubones, scroti & testiculorum tu-
mores, carunculae urethram obsiden-
tes, & alia pessima symptomata cum
ipsa venerea lue superveniunt. Ipse
fluxus quo facilius procedit, eo mi-
nora sunt symptomata: pessimum
contra est, si parce nimis exstillet,
& urina cum foetore fetore mingitur
flavescent & viridis. Denique inter-
certa mitigati & in melius conversi
mali signa referimus, si dolorifica
membrum erecti contractio & exquisi-
tissimus in urethra sub mictione ardo-
ris sensus minuitur, depressus antea
vigor redire incipit, & ipsa facies an-
tea pallida vividior redditur. Curata
vero gonorrhœa indicium est, si li-

quoris limpidi ac tenuis, albumen
ovi referentis una alterave guttula
compressione penis evocatur. Gonor-
rhœa benigna sicut plerumque diutius
protrahitur, medentique multum fa-
cessit negotii; ita eo magis medicinæ
resistit, si, ut sapissime evenire so-
let, gonorrhœam virulentam exci-
pit. Differt tamen perinde ac homi-
nes differunt, quos invadit, ita e. g.
eos longe diutius vexat, qui tempe-
ramento sunt phlegmatico, & catar-
thalibus defluxionibus, alvique fluxi-
bus in pueritia fuerunt obnoxii. Hi
enim dum natura fibras obtinent la-
xiores, iudicatu facillimum est, si
qua parte atonia laborant, hanc lon-
ge esse graviolem, quam quidem in
his, qui fibris robustioribus sunt præ-
diti.

CURATIO.

§. I.

Quum gonorrhœa tam benigna ^{Causa}
quam virulenta ratione causa-
rum valde inter se differant ^{diffici-}
differentem quoque postulant meden-
di methodum. Utramque igitur seor-
sim expendamus, ordiendo a curatio-
ne benignæ. Hanc autem admodum
esse arduam & laboriosam, in pro-
gnosi jam ostendimus, neque aliam
hujus difficultatis causam agnosci-
mus, quam quod in hoc morbo ad
partes adfectas nimis debilitatas & a
tono suo dejectas, maxime in subje-
ctis magna pravorum succorum col-
lue scatentibus & dyscrasia scorbuti-
ca infectis, non secus quam ad fontic-
ulum ex universo corpore humorum
impurorum fiat adfluxus. Accedit
adhuc, quod generationi inservien-
tes partes, quæ in nostro adfectu mor-
bose adfliguntur, ex meris fere nervis
nervosisque tunicis sint conflatae, ad
quas remedium energia experientia
telles, penetrat difficillime.

§. II.

*Indica-
tione
curatio-
ria.* Absolvitur autem pertinacis hujus curatio mali his fere indicationibus. Primo opus est, ut convenientibus laxantibus copia impuri seri, si in corpore abundat, evacuetur, & a parte adfecta derivetur. Dein ut partes nimis relaxatæ & flaccidæ accommodatis tum internis quam externis roborantibus medicamentis confortentur.

§. III.

*Primam
indica-
tione
implem-
laxan-
tia.* Primæ indicationi satisfaciunt, quæ per epicrasin operantur laxantia: quo nomine commendari merentur pilulæ balsamicæ Becheri, & ad ejus mentem confectæ Stahlî & nostræ, quæ non modo alvum ducendi, sed & egregie roborandi possident efficaciam. Præterea utilissimum sæpe deprehendi infusum laxans, ex sequentibus speciebus compositum. Recipe rhabbari Alex. unciam unam, radicis vincetoxici, pimpinellæ, rasuræ ligni sassafras ana unciam dimidiam, fol. sennæ, agarici trochiscati, fibrarum hellebori nigri singulorum drachmas tres, cardamomi, cinnamomi, ana drachmas duas, passul. minor, uncias tres, tartari crudi unciam dimidiam, M. C. C. D. S. Species, cum duabus vini Rhenani mensuris infundendæ. Dosis sit quarta pars mensuræ.

§. IV.

*Qua al-
teri in-
dicatio-
ni satis-
faciant.* Huic infuso per octo dierum spatium mane adsumto, ad explendam alteram indicationem, subjungendus est pulvis hic utilissimus: recipe ossis sepiæ unciam unam, corall. rubr. succini, spec. de hyacintho, cort. chaecarill. ana drachmas duas M. F. pulvis, ejus dosis ad drachmam unam mane & circa noctem cum decocto cremoris hordei amygdalino sumi potest. Eodem quoque tempore exterius regioni pubis & perinæi, maxime per noctem adplicandum suadeo sequens epithema: recipe herbæ melissæ, menthæ, basil. flor. rosar. rubr. balaust. ana manip.

unum, cort. granat. caryophyllorum, nucistæ, cardamomi, mastichis ana unciam dimidiam. M. F. species, quæ sacculo inclusæ in vino Gallico rubro coquendæ.

§. V.

Cum his invicem conjungendum *Dietæ
ratio.* est accuratum regimen dieteticum, quod ita debet institui. Primo omnium abstinendum est ab omnibus cibis valde piperatis, aromaticis, salitis, leguminosis & inflantibus, nec non ab immoderatiore vini & cerevisiæ potu. Evitetur quoque frequentior cum feminino sexu conversatio, evitetur veneris exercitium & fortior corporis motus, præsertim qui curru fit vel equo. E contrario vero inter cibos commendanda sunt juscula avenacea cum vitello ovi, amygdalis & pistaceis præparata & in emulsionem redacta, quorum magna est ad acrimoniam lymphæ salis demulcendam efficacia. Convenit quoque pro potu adsumere decoctum ex radice scorzonæ, chinæ, santalo rubro, rasur. lign. sassafras, glyzyrrhiza & passulis conflatum.

§. VI.

Quodsi hæc minus sufficiunt, ego *Balneo
rum
nisi.* ad malum, præsertim inveteratum tollendum, post horum usum cum fructu hætenus commendare solitus sum balnea ex speciebus nervinis & roborantibus composita, quales sunt abrotanum, majorana, mentha, hyssopus, origanum, serpillum, rosmarinum & hujus census alia. Post balneum æger lecto se committat lenem expectando sudorem. Nec sine auspiciato successu aliquoties usus sum fontibus Lauchstadiensibus, balnei loco per aliquot septimanas adhibitis, utpote quæ propter tenuissimum, quem in sinu sovent, martis crocum insignem relaxatas partes roborandi possident virtutem.

§. VII.

Eadem curandi methodus locum *Quæ pro-
sunt in
pollu-
tione.* invenit aptissimum in largioribus & valde debilitantibus pollutionibus cohiben-

hibendis, modo hæc observetur cautio, quod purgantia rarius offerantur, siquidem, si alvum molientibus opus est, sola rhabarbarina & passulata sufficiunt. Præter allata vero remedia in tali casu externe regioni lumbari, seu potius spinæ dorsali circa lumbos adplicandum suadeo sequens emplastrum: recipe emplastri spermatidis ranar. uncias duas, sacchari saturni, aluminis usti ana drachmas duas, camphoræ, olei lign. Rhodii ana drachmam dimidiam. M. D. Porro quoque singularem plane effectum in pertinaci hoc morbo annotavi a convenienti balnearum frigidorum usu, modo corpus probe prius fuerit præparatum, nec plethora, cacochymia aut nimia virium dejectio adsit, quæ id prohibeat. Bis autem in die, mane & hora quarta vespertina, infusus fieri potest per horæ dimidium in aquam puram fluviatilem, vel, quod melius est, in Lauchstadiensem, quo peracto in lectum paulisper calefactum se recipere & aliquot infusi theiformis vascula bibere juvabit. Et mirum profecto est, quomodo non modo totum corpus inde roboretur, sed &, transpiratione interdum ad sudorem usque aucta, optime humorum a parte affecta fiat derivatio.

§. VIII.

Quod ad gonorrhœæ virulentæ medendi methodum attinet, hæc ipsa quidem in principio, si rite instituitur, non adeo difficilis est. Quod si vero malum, uti sæpissime evenit, ab empiricis chirurgis perversa methodo per adstringentia tractatum, curandum nobis traditur, magno labore multoque negotio opus est, ita prorsus, ut luem universalem, quam talem fluxum radicatus extirpare facilius sit. Genuina autem gravem hanc adfectum sanandi ratio, me iudice, in eo versatur, ut primo omnium susceptum in genitalia virus venereum, quod partim acris causticæ, partim putredinosæ indolis est, celer-

rime e corpore expellatur. Dein, quando jam a virulenta materia relaxata, erosa vel ulcerata fuerint, semini tam conservando quam excernendo dicata partes, mundificentur, consolidentur & roborentur, adeoque liberior humorum adfluxus præpediatur.

§. IX.

Quum itaque primum & præcipuum medentis negotium eo dirigi debeat, ut qua fieri potest, celeritate veneni intus suscepti expulsionem corpus ab effectibus perniciosius præservetur, consultum omnino arbitror, mox primis a suspecto & contagioso coitu diebus alexipharmacum cum sudorifero regimine exhibere, quo scopo commendari meretur essentia ex spiritus Cornu C. succin: & essent. bezoardicæ æquali portione conflata, quæ singulis diebus mane ad sexaginta guttulas cum infuso scoræii, scabiosæ & galegæ potest sumi, expectando postea per horam in lecto sudorem. Neque minorem pollicetur fructum pulvis diaphoreticus ita componendus, recipe pulveris bezoard: Anglicani vel nostri drachmas duas, bezoard: mineral. regul. antimonii medicinalis ana drachmam dimidiam, nitri grana XV. camphoræ grana IV. M. F. pulvis divi: in VI. doses, quarum una circa somni tempus per tres quatuorve dies capiatur. Exterius vero ad discutiendum insidens genitalibus virus commendare soleo aquam d'arquebutade cum essentia succini & spiritu vini camphorato vigoratam in qua linteam maceratum tepide membro, regioni pubis ac perinæi, etiam sub ipsa diaphoresi potest applicari.

§. X.

Quod si vero jam altius venenum radices egerit, seque intimius insinuan- ^{Curatio} do involuntarium seminis fluxus per ^{gonor} xum cum ardore, dolore & exulceratione effecerit, præcipuum esse debet labor, ut ejiciatur, corpusque per appropriata & tam materiæ virulentæ correctioni, quam extirpationi di-

Indica-
tiones
curato-
riæ go-
norrhææ
virulæ
se.

Quæ-
stiones
pro sine
a cois-
impuro
ad præ-
serva-
tione-
mali.

Curatio
gonor-
rhææ per
purgan-
tia.

cata remedia ab impuris sordibus liberetur. Atque horum remediorum censum recte subeunt, purgantia, quorum primum ingrediens esse debet mercurius dulcis, qui peculiari & specifica sua, qua pollet, virtute in acrimonia ulcerosa caustica temperanda, evacuanda & viscositate resolvenda, reliquis omnibus palmam reddit dubiam. Optime autem cum extracto rhabarbari, & in subjectis serosioribus cum extracto panchymagogi Crollii aequali portione remisceri atque in pilularem formam cum balsamo de Copaiva vel Peruviano potest redigi, dando pro dosi alternis diebus scrupulum unum vel drachmam dimidiam, donec ardor imminuatur, materiaque profluentis subflavus & viridescens color remittat. Eodem fine eximiam merentur laudem, quæ sequuntur pilulæ: recipe gummi ammoniaci depurati, sagapeni, extracti hellebori nigri, trochisci alhandal, mercurii dulcis, resinæ ligni quajaci, balsami de Copaiva, singulorum drachmam unam M. F. l. a. pilulæ ex scrupulo uno no. XX. quæ per tres dies mane, vel circa noctem possunt deglutiri. Tum per binos dies, maxime in subjectis phlegmaticis alexipharmaca superius memorata, ea, qua diximus, methodo exhibere, postea rursus per triduum pilulas adsumere & sudorem movere, idque tertia vice repetere juvabit.

§. XI.

Post sufficientem impurorum humorem e corpore evacuationem remedia subungi debent, quæ blanda balsamica virtute exsiccant, consolidant, & nimis relaxatas feminales partes roborando, fluxum cohibent. Hæc inter jure suo ac merito referri merentur terebinthina cocta, mastix, succinum, myrrha, opobalsamum, rhabarbarum, bolus armena, antimonium diaphoreticum, terra catechu, hæmatites, & antimonium martiale cachecticum, quæ invicem in formam pilularum secundum artis

præcepta possunt redigi. Instar autem omnium esse poterit hæc formula, qua ego hætenus insigni cum fructu uti consuevi: recipe terebinthinæ Ven. succini, mastichis, extracti rhabarbari, cascarill. ana drachmas duas, balsami de Copaiva, resinæ ligni quajaci ana drachmam unam M. F. ex drachma dimidia pilulæ no. XX. quæ per decem pluresve dies circa noctem cum emulsione temperante sumendæ, superbibendo postero die mane infusum theiforme ex veronemtha, melissa, millefolio & consolidida saracenica conflatum, vel etiam decoctum, cujus ingredientia sint radix chinæ, sarsaparill. glycyrrhizæ, cichorei & antimonium crudum in petia ligatum. Nec excludenda hoc loco venit mixtura, quæ ad fluxum seminalem moderandum & compescendum præstantissima est virtutis, & ita componitur: recipe tincturæ antimonii acris, essent. ligni quajaci, succini, ligni aloes ana unciam unam, tinctur. hæmatit. seu liquoris martialis, qui ex capite mortuo florum salis ammoniac. martialis paratur, drachmam unam M. F. essentia, quæ pari ratione, alvo prius sufficienter expurgata, bis in die ad XL. guttas sumi potest.

§. XII.

Verum enim vero, nisi usum remediorum interiorum externis quoque secundemus, incassum laborabimus. Hæc ipsa vero pro symptomatum ratione longe differunt. Ita ad dolorem & ardorem in genitalibus temperandum, vel etiam bubonem, qui sæpe jungitur, suppurandum, præclari usus sunt cataplasmata, quæ ex speciebus demulcentibus & emollientibus, ut radice liliorum alborum, althææ, flor. chamomillæ, sambuci, verbasci, semine fenugræci, cymini, anethi, hyoscyami &c. ex lacte vel decocto avenaceo coctis possunt parari calideque crebrius imponi. Ad exulceratas urethræ partes mundificandas & relaxatas roborandas summa

Exter-
na
us.

na utilitatis sunt injectiones ex mercurii dulcis drachmis duabus in infusi theiformis saturati libra dimidia ad horæ quadrantem decoquenda. Quod si vero magna est erosio, lac cum melle despumato, addito decocto myrrhæ ex aqua, ope siphonis injicitur utilissime.

§. XIII.

Ultimo loco multum quoque interest, ut medicus rectam & accommodatam vivendi rationem præscribat, atque agros imprimis a cibis aromatizatis, duris & nimis nutrientibus, nec non a cerevisiæ & vini potu, vehementiori corporis exercitatione, animi adfectibus & mulierum consortio abstinere jubeat; alioquin malum adhuc præsens non modo difficulter evellitur, verum etiam, si curationem jam receperit, ex facili repullulat. Inter cibos itaque jussula tenuiora cum endivia, acetosa, lactuca & cichoreo alterata, & pro potu ordinario decoctum glycyrrhizæ cum hordeo, vel serum lactis commendare juvabit. Nec laude sua carent emulsionibus ex amygdalis dulcibus, seminibus IV. frigidis majoribus, & papavere albo cum decocto Cornu C. diluto confectæ & pro potu adsumæ, quibus commodissime adduntur nitrum purif. nec non pulveres leniter diaphoretici ex Cornu C. ustis, antimonio diaphoretico sive cerussa antimonii parandi. Hac enim ratione acrimonia humorum temperatur, partiumque genitalium ardor & dolor, si urget, consopitur efficacissime.

CAUTELE ET
OBSERVATIONES
CLINICÆ.

§. I.

IN gonorrhœa benigna maxime omnium acriora purgantia & ista, quæ mercurialia ingrediuntur, cauti-
us sunt adhibenda, quod itidem va-
let de balsamicis fortioribus & diure-

ticis; siquidem humores magis com-
movendo & ad partes genitales debi-
litas appellendo, effluxum materiæ
augent. Multo vero magis hæc sin-
gula exulent in subjectis sanguineis &
cholericis, quibus longe gravius no-
cent. Haud aliter sentiendum est de
adstringentibus, quæ nunquam sine
præmissa sufficienti humorum corre-
ctione in usum debeat vocari, nisi
mali moris gonorrhœam, maxime
in iis, qui magna humorum impuri-
tate scatent, proutare velimus.

§. II.

Venæsectio & cura per inediam, *Circa P.
quæ potu victuque tenui & exsiccante
absolvitur, in plethoricis pinguis &
spongiosi habitus lauteque viventibus
inter morbi initia locum inveniunt
aptissimum, cum contra, si fluxus
diuturnitate corpus debilitatum nimis
fuerit, omitti prorsus debeant; si-
quidem vires magis exhauriendo sæpe
cachexiam, tabem dorsalem cum he-
dica febre vel impotentiam virilem
inducunt.*

§. III.

In curanda gonorrhœa maligna at-
tendere maxime medicus debet ipsam *Tempe-
ramentum &
ægotantis constitutionem. Pluri-
mum namque refert, num laborans
complexionis sit cholericæ & sangui-
næ aut phlegmaticæ, & an naturæ
sit robustioris vel imbecillius ac teneræ,
Neque minus probe inquirere oportet,
qualis humorum sit conditio.
Hæc enim prout differt, variat quo-
que ratione symptomatum adfectio.
Ita si corpus offendit cacoehymicum
& ex improba victus ratione vel alio
gliscente morbo scabie, purpura scor-
butica, vel adfectu hypochondriaco
detentum: tunc utique deteriora cu-
ratuque difficiliora pertimescenda sunt
symptomata.*

§. IV.

Si calidiores sensibilibusque indolis *Cautela
homines pernitialis hæc fluxio corri-
pit, ab omnibus calidioribus, pur-
gantibus, sudoriferis, diureticis, abster-
decoctis lignorum, ut guajaci, acro-
ribus,*

*Diatæ
conve-
niens.*

*Tempe-
ramentum &
ægotantis
constitutionem.
Plurimum
namque refert,
num laborans
complexionis
sit cholericæ
& sanguinæ
aut phlegmaticæ,
& an naturæ
sit robustioris
vel imbecillius
ac teneræ.*

*Cautela
alio
purgan-
tia bal-
samica
& diu-
retica
cauti-
us
sunt
adhibenda.*

ribus, essentiis balsami Peruviani & opobalsami, maxime in principio fluxus, abstinere debemus. Novi enim præpostero, & sine convenienti corporis præparatione instituto illo-ram usu, vitiosum humorem resen-tum, fluxumque suppressum, sed lo-co hujus bubones excitatos, & non modo circa genitalia, sed in facie quoque pustulas ulcerosas pessimi mo-ri subortas.

§. V.

Circa Qui segniores & phlegmaticam *anratio-* obtinent temperaturam, in his, præ- *nem* missa sufficienti corporis expurgatio- *phleg-* ne, roborantibus & leniter spirituosis *matia-* gonorrhœam incipientem perfecte cu- *rum.* ratam & hostile virus expulsam me-mini. Atque hoc sine nonnunquam per aquam vitæ in parciore sed sæpius repetita dosi exhibitam potiri licuit, qualis ita paratur: recipe herbæ men-thæ manipulos tres, terebinthinæ ve-netæ unciam unam, balsami Peruvia-ni unciam dimidiam, destillentur cum vini Rhenani mensuris tribus. Dosis sit uncia una ad duas. Cui etiam com-mode substituitur hæc formula: reci-pe aquæ rosar. spiritus vini rectificati ana mensuram dimidiam, julepi ro-sarum uncias duas, balsami nostri vi-tæ guttas 50. M.

§. VI.

Circa Quamdiu materia profluens foetida *adstrin-* est & subviridis, nunquam danda sunt *gentia.* adstringentia; nam ubi intempestive & nimis cito fluxus iisdem supprimitur, aut decocta lignorum validiora cum regimine sudorifero offeruntur, venenum transit in seminis & lymphæ massam, unde symptomata lui vene-ræ propria resultant. At vero ex nullo prope adstringentis facultatis reme-dio major redundat noxa, quam a sacharo saturni interne, ut empirico-rum mos est, sinistre oblato. Vidi enim colicam convulsivam, appetitus prostrationem, alvique pertinacissi-mam obstipationem inde inductam. Idem quoque valet de injectionibus adstringentibus, quæ, nisi fluxum im-

puro correcto, numquam debent ad-hiberi.

§. VII.

Inter medicamenta urinæ fluxum promoventia pessime, ut arbitror, *Circa* quibusdam referuntur cantharides & *diure-* parata ex iis essentia, siquidem viis *etia.* urinariis admodum sunt infensæ, fa-cileque perniciosas renum & vesicæ inflammationes cum mistu cruento, nisi convenientibus succurramus re-mediis, ciere valent.

§. VIII.

Venæsectiones in curatione gonor- *Circa* rhææ virulentæ raro exiguntur, & *Stomach.* in sensibilibus, quibus facile mate-riæ sordidæ contingit suppressio, ma-gis obfunt, quam prosunt; attamen si corpus sanguine turget & juvenile est, ad mitiganda symptomata sine noxa concedi possunt.

§. IX.

A variis subinde causis evenit, ut *Quid fa-* materia parciore ex pene effluat, & *ciendum* mox pustulæ in corpore hinc inde ad- *si fluxus* pareant. Tum vero loca affecta hu- *stomat.* mectare, sotu, balneis & cataplas-matibus relaxare atque purgantibus materiam deorsum ducere consultum erit. Juvant quoque eodem fine inje-ctiones lactis dulcis, & decocti avenæ cum oleo amygdalarum dulc. remixti a quibus ego fluxum sæpius iterumque revocatum scio.

§. X.

Mirum certe est, quod gonorrhœa *Gonorr-* per salivationem tolli non possit; cre- *rhæa in-* brior enim usus & experientia satis *vetera-* docet, pessima venerea ulcera, quæ *ta raro* in universo corpore radican- *per salt.* tur, hac curatione fuisse sanata, sed gonor- *ratione* rhæam remansisse. Et profecto mo- *sed sa-* lestissima hæc fluxio, si male tractata *pe per* & inveterata fuerit, rarius ad frugem *Carella* reducit, sed per totam sæpe vitam *nos.* laborantes comitatur. Latitant quip-pe nonnunquam in glandulis prostaticis tam majoribus, quam minoribus scirrhusa & fistulosa ulcera, quæ ra-dicitus tollere diffieillimum est. Ni-hilo tamen minus aliquoties exoptatis-
sumum

simum reperi auxilium in usu thermarum Carolinarum interno, quæ licet alias provide in gonorrhoea recenti sint usurpandæ, eo quod debiles partes magis relaxando, majorem materiæ adfluxum efficiunt; in inveterato tamen malo, dum insigni vasorum obstructions tollendi, diuque latentes, incarceratos & duros tumores resolvendi efficacia pollent, cum fructu dari possunt. Sed ut minori quantitate, adhibitis simul in & post curam roborantibus balsamicis internis & injectionibus, bibantur suaden.

§. XI.

Quando urethra, cujus tunica media valde glandulosa, non modo exulcerata, sed & nimis relaxata est, & fungosæ substantiæ quidpiam adhæret, ex qua postea prodeunt urinam valde remorantes carunculae, solam essentiam opobalsami cum spiritu vini extractam, item balsamum nostrum vitæ cum tribus partibus l' eau d'arquebusade dilutum aliquoties de die fausto cum successu injiciendum curavi. Enimvero tali injectione sat vehemens in membro excitatur ardor, qui tamen sensim paulatimque remittit. Speciatim vero de carunculis, quæ nonnisi species verrucarum sunt, tenendum arbitror, quod pulvere quodam erodente, aut ferro candente optime tollantur. Sed hæc operatio peritam postulat manum, ne forte tali ignito instrumento vicina pars lædatur.

§. XII.

Ad mundificanda glandis & penis ulcera sequens epithema præstantis erit efficacior: recipe aquæ calcis vivæ cum aqua rosar. dilutæ uncias duas, l' eau d'arquebusade unciam unam, sacchari saturni grana X. mercurii præcipitat. albi grana VIII. M. Contra ubi simul consolidandi intentio est, balsamum sulphuris antimoniatum & terebinthinatum cum unguento digestivo remixtum meretur commendari.

§. XIII.

Bubones, si junguntur, quantum fieri potest emplastro emolliente Agricolæ cum oleo hyoscyami & sapone malaxato sunt maturandi. Cui scopo etiam emplastrum Barbette saponatum & cum pauxillo oleo hyoscyami subactum egregie inservit.

§. XIV.

Quando scrotum cum testiculis in magnum tumorem agitur, succurrendum est fomentis calidis, sive admissione vaporum ex decoctione herbarum & florum emollientium cum lacte facta abeuntium: qua methodo tempestive adhibita tumor mollitur, ut dein emplastro resolutentia majori cum emolumento adplicari possint.

ENARRATIONES
MORBORUM.

OBSERVATIO I.

F Lagitavit haud ita pridem opem meam vir triginta annorum, temperamenti sanguineo-cholerici, qui cum per crebras manuptiones magnam sibi contraxisset vasorum seminalium atoniam, gonorrhoeam incidit benignam, per quatuor annos sub alvinarum sordium excretionem lotique emissionem moleste infestantem. Ad sistendum hunc fluxum aliquoties sumsit oleum terebinthinæ, unde fluxus quidem cessabat; tantum autem aberat, ut pristinum genitalibus robur & stimulus ad coitum restitueretur, ut porius hic penitus supprimeretur. Nec ullis per quadriennium remediis poterat revocari, usque tandem naturæ vigore cibusque eupeptis pollutiones nocturnæ cum leni quodam stimulo & penis erectione redirent. Sed non multo post pristina ludebatur scena, & materia feminis analoga sub alvi & vesicæ exoneratione rursus e pene profluebat, idque nunc per integros quinque annos. Ego igitur consultus primo omnium suasi, ut æger, seposita omni cerevisia,

sa, decoctum ex rad. scorzon. chinæ, acetos. rasura ligni santali rubri, flavi, albos, lentisci &c. mane calidum, dein frigidum biberet, atque in victu carnes tantum assatas & ex his confecta tenuiora iuscula adsumeret vini-que rubri Gallici, pontac diâli, haustum cum elixirii ex essentia corticum aurant. tinctura tartari & paxillo olei macis conflati XL. guttulis inter cibos caperet. Ad alvum apertam servandam commendavi mala Borsdorfienfia cum passulis cocta & prunellas; ante decubitus vero pulverem obtuli sequentem: rec. succini præp. drachmam unam, nitri purif. drachmam dimidiam, terræ catechu, corticis cascarillæ ana grana XII. M. F. pulvis div. in doses IV. Demum quoque regioni pubis per noctem calide imponendum suasi sacculum fol. myrthi, lauri, flor. chamomill. roman. rosar. mastiche & succino repletos & ex vino rubro coctos. Nec dubito, quin æger egregium inde percepturus sit levamen.

EPICRISIS.

Intempestive in nostro casu adhibuitur fuit oleum terebinthinæ. Equidem tali remedio fluxus ad tempus sistitur, sed ex facili redit, ac sæpe graviora accedunt symptomata. In curatione rite instituenda ego maxime omnium respexi ad ægrotantis naturam corporisque habitum, qui quum valde esset obesus, tenuiorem victum seu curam per inediam præscribere consultum putavi. Nisi enim commode subtrahatur morbi pabulum, parum vel nihil proficitur. Posthæc vero coannitendum duxi, ut partes seminales nimis relaxatæ & a tono suo dejectæ roborentur, id quod tutissime perficitur remediis tam internis quam externis supra commemoratis.

OBSERVATIO II.

Vir triginta annorum, constitutionis sanguineæ, habitu corporis spongioso præditus, post celebratum cum impura coitum, malignum <sup>Gonorr-
hœa vi-
rulenta
in beni-
gnam
mutata</sup> febris cum dolore, ardore ac molesta membri & perinæ tensione junctum incidit profluvium. Chirurgus in consilium adhibitus essentiam balsami de Copaiva sat largam obtulit quantitate, indeque effecit, ut non modo copiosius materiæ purulentæ cum sanguine mixtæ, sed & ipsius puri sanguinis ex urethra succederet stillicidium. In tali rerum statu venæsectionem in manu administravit, & ad alvum duccendam pilulas ex panchymago Crolii & mercurio dulci confectas adhibere iussit, quo fiebat, ut sanguinis quidem fluxio cessaret, urina vero semper sabulosa, & liquor ex genitalibus albicans per longum temporis spatium promanaret. Ego tandem consultus decoctum præscripsi temperatius bibendum, & sacculos ex speciebus roborantibus nervinis repletos in vino rubro decoctos regioni pubis & perinæ crebrius adplicare, & ad relaxatas partes roborandas balsamum nostrum vitæ cum tribus partibus I^æ eau d'arquebusado dilutum injicere imperavi, tam felici eventu, ut brevi post relicta illa liquoris albicantis ex genitalibus fluxio evanesceret.

EPICRISIS.

Sistit hic casus gonorrhœam virulentam in benignam desinentem, uti quidem ex liquoris albi minus purulenti profluvio deprehendere licet. Difficulus admodum ejusmodi gonorrhœa simplex a maligna residua, si invaluit, curatur: quare ut tempestive medicus manum auxiliatricem adferat necesse est. Caterum taxari omnino meretur perversa chirurgi in tractando hoc egro methodus, dum

dum ad virus venereum e corpore cito eliminandum inter initia morbi mox calidiora præbuit remedia, quibus, præfente jam fluxu, nihil datur perniciosius. Hac enim ratione virulenta materia in sanguinis & lymphæ massam invehitur, longeque subtilior redditur, ut facilis inde ad ipsam luem veneream fiat transitus.

OBSERVATIO III.

*Gonorrhœa male abren-
da sepe
recidit.*
Vir quinquaginta annorum, temperamentum cholericum - melancholicum, in primis juventutis annis gonorrhœa laboravit virulenta, quæ aliquoties siluit, iterumque recruduit. Aliquando tamen mercurialibus & terebinthinaceis prorsus fuit sublata, sed aliquod tempus post in utroque inguinum latere prodierunt bubones. His iterum intra tres menses sublatis in cervice, cubitorum articulis, & in ani ossisque sacri confinis effloruerunt maculæ lividæ & squamosæ, quæ, accedente calore, intolerabilem excitarunt pruritum & ardorem. Petiit itaque Carolinas, easque balnei loco adhibuit, sed inde in gonorrhœam incidit simplicem, tam pertinacem, ut nullis hæcenus remediis tolli potuerit; siquidem a mitioribus injectionibus materia præfluens reddita est sordidior, a fortioribus copiosior & sanguinolenta. Post varia adhibita remedia fluxus quidem remisit, sed brevi temporis spatio iterum rediit, denuoque fuit expugnatus. A quo tempore mox in inguine æger dolorem percepit tractorium & pressorium, cui se adlociavit febriculosa intemperies & simul cum urina, quæ plerumque cum ardente dolore redditur, alba viscidaque materia prolicetur; majori tamen quantitate, si corpus movet, quam si in quiete continet.

EPIGRISIS.

Ex præfata morbi historia plura in usum nostrum depromere possumus.

1. Perquam notatu dignum est, quod fluxus seminalis crebriores patitur recidivas, ita prorsus, ut exactis aliquot annis reverti possit. Ratio inde petenda venit, quod rarius propter dolor hoc vitium radicitus tollatur, sed ante convenientem evacuationem sanguinisque depurationem adstringentibus tractetur. Qua methodo fluxus quidem ad tempus compescitur, sed materia viriosa circa loca adfecta intus retinetur, unde novi mali fomes perpetuo in corpore latitat.

2.) Accedit, quod in nonnullis subjectis gonorrhœa perperam curata partium feminis secretioni vacantium magnam post se relinquit infirmitatem, quæ postea facile ab impurorum humorum copia, a balneis nimisque refrigerantibus, vel corpus humectantibus & alio modo debilitantibus, imo ex morbo vel ætate invalescit, ut hinc ejusmodi involuntarium seminis profluvium vel in extrema ætate non raro contingat.

3.) Non dubitandum, quin in nostro hoc casu crebriores injectiones, sicuti omnia topica imprudenter applicata, fuerint perniciosissimæ. Etenim prius per convenientia interna remedia humorum vitiosorum correctioni, evacuationi & a loco affecto derivationi prospicere debet medicus, quam ad externa progreditur; alioquin damnum infert vix ulla medicina reparabile.

OBSERVATIO IV.

Ex gonorrhœa saturnina
 Qui viginti annos habet juvenis generosus ex impuro coitu sibi saniosum ex genitalibus contraxit profluvium, ad quod abigendum chirurgum consuluit, qui præter purgantia saturninis, ut tinctura antiphthifica Grammanni & pulvere quodam ex corall. osse sepiæ, succino, terra sigillata & magisterio saturni composito fluxum compescere tentavit; & substitit quoque, sed mox æger acerbissimis adfligebatur ventris torminibus, ut humi serpere, & corpus miris subinde modis torquere cogeretur; alvus simul erat constrictissima & perpetuus sed irritus ad vomendum conatus. Intermittebant quidem singula hæc mala per aliquot horas, sed statim quasi periodis eadem vehementia revertebantur. Ego igitur in consilium adscitus, clysteres infundere jussi mere oleosos, ægrum in balneum descendere & fomenta abdomini applicare suas. Interius vero decoctum mannatum & rhabarbarinum cum oleo amygdalarum dulcium per vices adsumendum obtuli. Alvo sic aperta, flatibus discussis, ingentique foridum expurgata copia, singula quidem remittebant symptomata, sed, quod memorabile est, molestus seminis fluxus redibat.

EPICRISIS.

1.) Savissima illa, quæ enumeravimus symptomata non aliunde arcessenda sunt, quam a temerario medicamentorum saturninorum usu, quorum tanta vis est ac vehementia, ut teneras ventriculi & intestinorum membranas nerveas spassice crispando ac constringendo, motum & tonum peristalticum plane invertant, adeoque efficiant, ut sanguis intra sensibiles intestino-

rum tunicas subsistens rosiones, inflammationes & spasmos conciter atrocissimos.

2.) Illud adhuc notandum venit, quod sedatis istis intestinorum spasmis, alvoque refluata, seminis profluvium redierit, aperto indicio, per consensum quasi & sola generis nervosi constrictione talem fluxum antea fuisse cohibitum.

OBSERVATIO V.

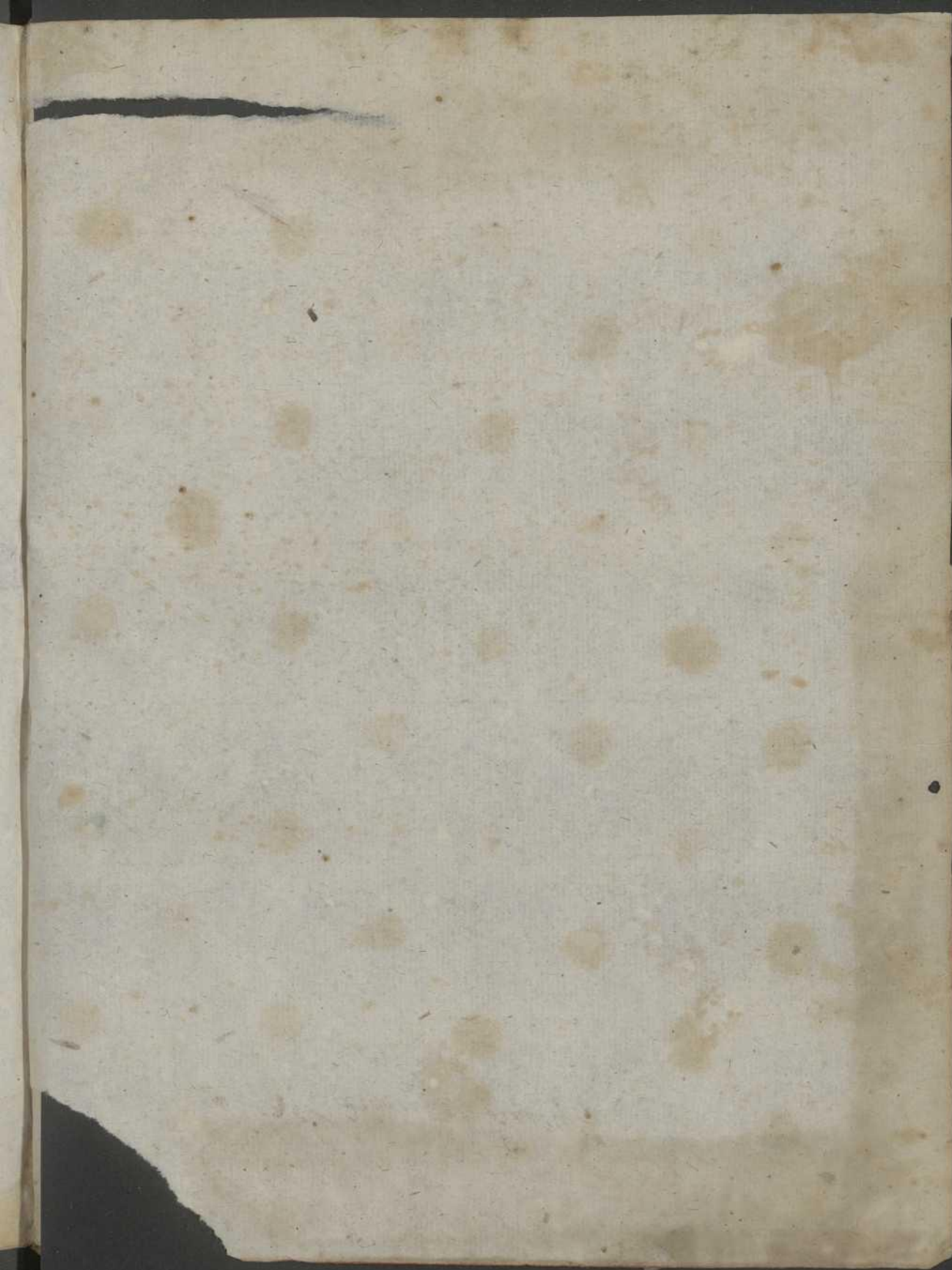
Coronidis loco adhuc commemorare placet, quod non raro miasmata venereum, nisi tempestive avertatur, ipsam vesicam afficiat ejusque tunicas internas arrodendo, non modo dolorem & spasmus inibi exeitet intolerabilem fere, sed & dysuriam inducat, unde urina cum copioso sedimento purulento, quod in fundo conspicitur, emittitur. Neque renes omnino sunt immunes, sed quandoque magnam contrahunt labem, ut chylosa & nutritia materia simul cum urina fecernatur; & si incrementa sumit talis exulceratio, febris accedit lenta & hæctica, dolor capitis artuumque exquisitissimus, virium jactura, vigilia & ipsa denique mors. Quod si vero incidunt hæc mala, tuta & utilissima deprehendi primo infusa herbarum vulneraria, qualia ex veronica, agrimonia, urtica mort. mentha, melissa floribus hyperici, ficibus &c. optime conficiuntur. Dein pro potu præscripsi decocta temperatoria & quandoque tincturam tartari vel antimonii minus acrem cum balsamo de Copaiva permixtam, nec non pulveres ex osse sepiæ, semine lycopodii, corall. & aliquot nitri purif. & cinabaris granis compositos cum emulsione seminis. IV. frigid. obtuli. Nec demum omittendas duxi injectiones, quæ ex aqua d'arquebusade cum aqua calcis vivæ, plantag. spermat. ranar. optime con-

conficiuntur. Omnium tamen remedium vires longissime superant aquæ Spadanæ, jam olim ab Henrico ab Heer in tali casu valde commendatæ, si per aliquod tem-

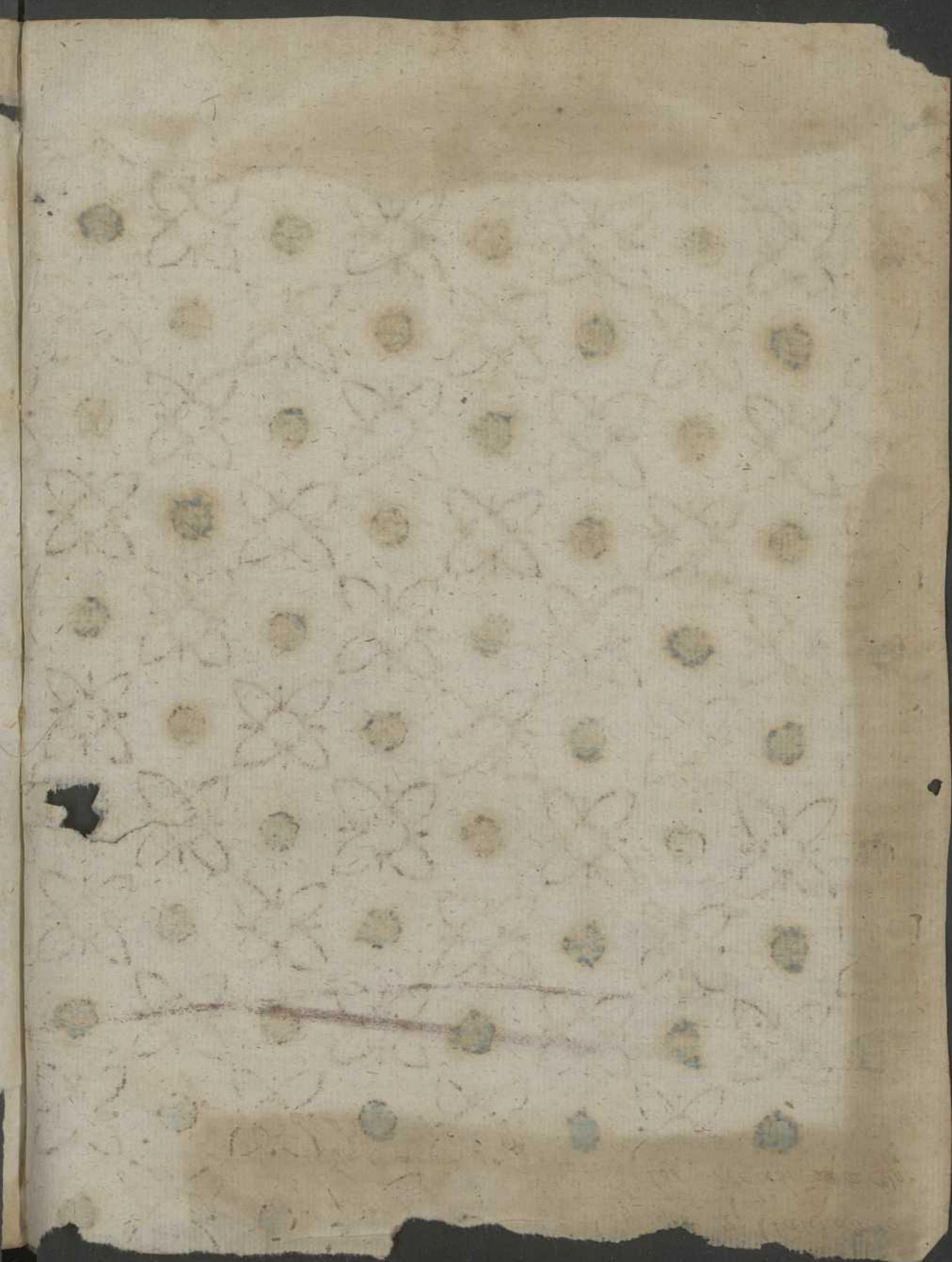
pus cum debito regimine adhibentur.

Plures notabiles observationes occurrunt in Consult. medicinal. Tom. III, Sect. III. casu XLIV. usque CII.

F I N I S.

Don Juan de Ovando del Saco Comandante de Vascos en
Cádiz. Llevo el poder para cobrar los derechos de la Cap.^a
de 9^a de Noviembre de 1547.

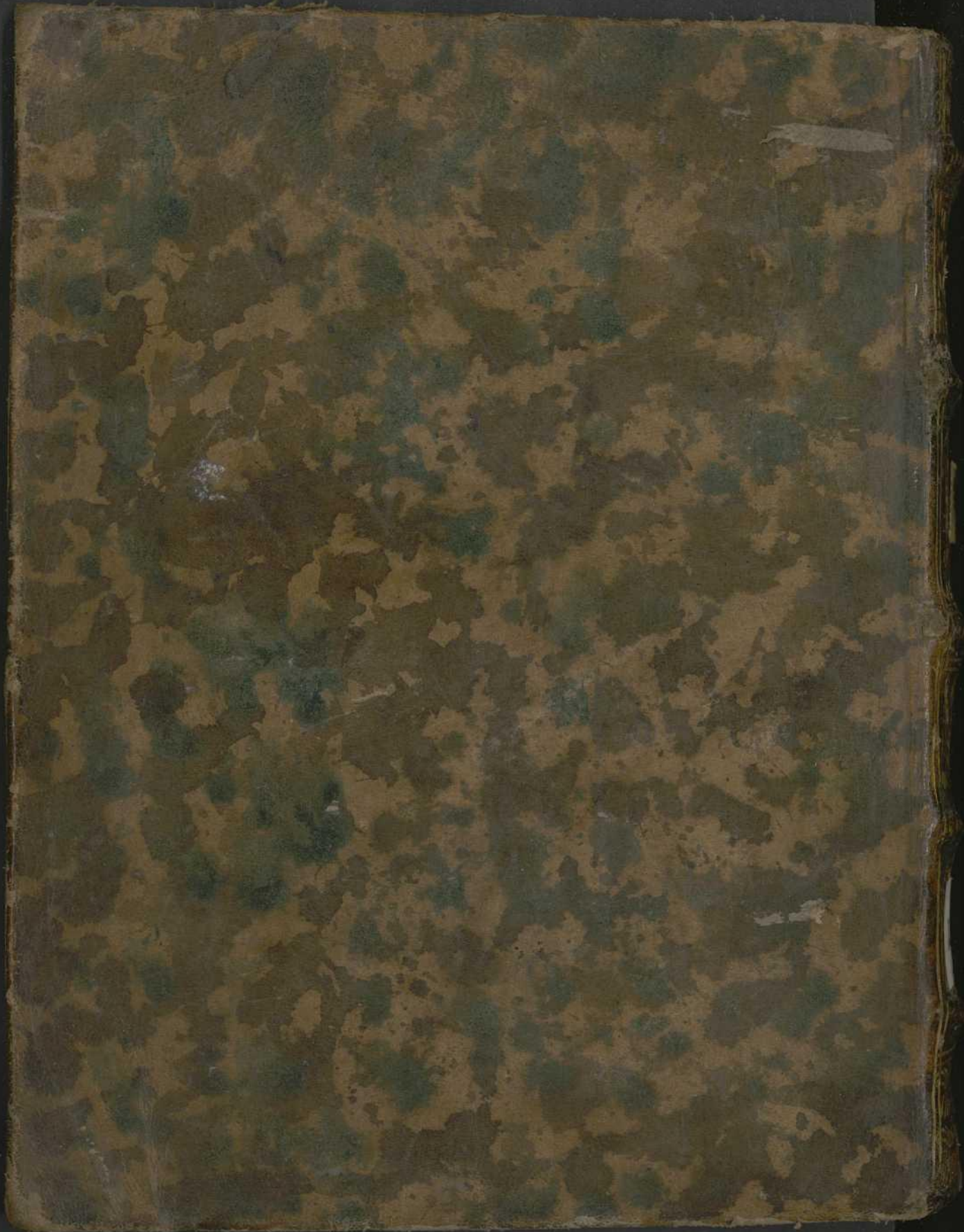

ESTANTE 8.º

Tabla 8.ª

N.º 7

HOFFMANN
MEDI? INA
RATIONALIS
Z TE TIC

25
19

12.861